Kiøbenhavnske
Nye
Efterretninger
om
lærde Sager
for
Aar 1778.

Med fuldstændigt Register.

Første Hæfte.

Kiøbenhavn,
Trykt hos Brødrene Berling, boende i Pilestræder.

Til Læseren.

Det bliver ikke af Veien, om vi foran dette I. Hæfte af de Kiøbenhavnſke Efterretninger om lærde Sager for indeværende Aar tale et Par Ord med den Høiſtærede Læſer. Forlæggeren har med dette Aar begyndt at kalde diſſe Efterretninger nye, for at tilkiendegive den Forandring, ſom er ſkeet med deres Forfattere. Ved tredie Mand har det Berlingſke Bogtrykkerie formaaet os til at ſkrive de udfordrende Recenſioner af udkomne Skrifter, da de forrige Forfattere ikke længere end til ſidſt afvigte Aars Udgang kunde vedblive Arbeidet. Uden at miskiende vore Formænds Dueligҳed, Flid og gode Hensigter, og uden at laſte den Plan, de fulgte, ville vi, ſom det bør ſig, ſtræbe efter den mueligſte Fuldkommenhed, og have derfor valgt den efter vores Indſigt beſte Indretning til at nytte vore Læſere. Da vores Selſkab tilforladelig er talrigere end det forrige, ſom ſkrev diſſe Efterretninger, og

ter tillige er seet paa, at dets Medlemmer gisre forskiellige Videnskaber til deres Hoved-Sag: saa troe vi os i Stand til at kunne, om ikke strax, dog med Tiden, udrette noget mere af det, som vore lærde og studerende Landsmænd maatte ønske at finde i saadant et Ugeblad. Uden Modbydelighed kan nu enhver af os vælge de Skrifter at anmelde og bedømme, som henhøre under den eller de Videnskaber, han fornemmeligen elsker og dyrker. De mange Fordeele, herved kan opnaaes, behøve vi vel ikke her nøiagtigen at opregne for Læseren. —— At nævne Barnet med sit rette Navn, Faderen maa være, hvo han vil; at sige Sandheden saaledes, som vi kiende den, uden at holde den i mindste Maade til Fals for Gunst eller Had, er og skal stedse være os en hellig Pligt. —— Men det, som vi egentlig agte fornødent her at tale om, er i Henseende til vores Plan og Bestræbelser, for saa vidt de maatte være forskiellige fra vore Formænds og fra de andre Danske Recensenteres. Vi have inden- og udenlandske Skrifter at recensere: ved begge Slags søge vi at forskaffe vores Arbeide et vist Fortrin, om vi ellers kan naae det. Vi have lagt Merke til, at i Henseende til indenlandske Skrifter mangler i alle vore lærde Blade den ønskelige Fuldstændighed; denne nemlig: at alle i Fædrelandet (Dannemark, Norge, Holsteen —) udkomne, af Landsmænd forfattede, og til Publikum falbudne Skrifter have faaet deres Sted. Den Kanneworff-Gyldendalske Fortegnelse, som ophørte med tredie Aargang, kom, hvad Dannemark og Norge angaaer, denne Fuldstændighed nærmest. Vel vide vi, at der ere Hindringer, som næsten gisre det umueligt, ganske at opnaae denne Fuld-

stæn-

ſtændighed; og maaſkee vi ſelv kan komme til at bruge dem til Undſkyldning —: imidlertid ville vi dog ſtræbe efter at komme den nærmere, end hidtil er ſkeet. Derfor gaae vi undertiden nogle Aar tilbage, og indhente de Skrifter, ſom vi blive vaer, at vore Formænd have efterladt. Derfor anmelde vi og Skrifterne ſaaſnart vi kan faae fat paa dem, og Tid og Omſtændigheder tillade det, enten de ſaa tilſendes os eller ikke. Dog kan de Forfattere eller Forlæggere, ſom behage at indſende deres Skrifter enten i det Berlingſke Bogtrykkerie eller til Hr. Boghandler Gyldendal, vente at diſſe frem for andre først blive recenſerede. —— Ved den forfærdelige Mængde udenlandſke Skrifter tænke vi ikke paa nogen ſaadan Fuldſtændighed. Rummet i vore Blade ſkulde ikke engang forſlaae til de blotte Titler. En fuldſtændig Fortegnelſe over fremmede Skrifter maa man ſøge i et hvert Lands egne lærde Efterretninger, Journaler, eller hvad de kaldes: for Ex. for Tydſkland i Allgemeine deutſche Bibliothek. Men den Forbedring vi her ſøge, er: For det første ſelv at kiende, og at have læſt i det mindſte en Deel af et hvert udenlandſk Skrift, ſom vi bedømme; ſaa at vi kun meget ſielden, naar nemlig et ſærdeles vigtigt Skrift ikke paa nogen Maade inden ſoie Tid kan komme os i Hænder, gjøre Udtog eller Overſættelſe af udenlandſke Anmeldelſer. I ſaa Fald anſee vi det for en Pligt, at nævne derhos, hvorfra vi have hentet det. Dernæſt vælger hver i ſit Fag de Skrifter at anmelde, om hvilke han ſkiønner, at det kan være Læſeren meeſt magtpaaliggende at vide noget, om det endog kun var for at advare imod en bedragelig tillokkende Titel. Anmeldelſerne ere og blive ſom oftest korte, paa det de kan

være

være des flere, og Læseren saaledes ikke skal behøve at anvei
de megen Tid og Bekostning paa udenlandske Journaler. I
den Aarsag tage vi ogsaa af udenlandske Skrifter nu og d
nogle ældre med, som ere til den rette Tid forbigangne
især naar de staae i nogen nærmere Forbindelse med de ny
udkomne. Iblandt andet tør vi love nogen bedre Underret
ning om vore Naboers, de Svenskes, Literatur og Skrifter
end hidtil er given af Tydske Tidender —. Da den skiøn
somme Læser uden Tvivl af dette I. Hefte vil dømme, om v
troeligen følge vores Plan, eller ei: saa ydbede vi os den
Billighed, som vi og vist vente, at han betragter det for
det, som det er — en Begyndelse. Selv ere vi ikke een
stemmig fornøiede med vores Arbeide: hvorledes skulde da
andre være det? —— At komme Maalet nærmere skal stedse
være vores Omhue: og ved at give idelig Prøver derpaa,
agte vi at giøre os berettigede til Læsernes Yndest. —— En-
delig: Skulde nogen Forfatter troe sig fornærmet ved vore
Recensioner, saa haver han jo samme Ret til at forsvare sit
Skrift, som vi til at bedømme det, og Publikum er Dom-
mer over os begge. Naar Sandheden kun vinder derved,
agte vi det ikke for en stor Ulykke, om vi ogsaa tabte vores
Sag.

Paa Selskabets Vegne
A. O.

No. I.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 1ste Januar. 1778.

Dansk Lehns-Ret af Peder Kofoed Ancher. Kiøbenhavn 1777. Trykt paa Gyldendals Forlag. 176 S. i 8vo. Koster 40 ß.

Med Ærbødighed nærme vi os til at bedømme denne, ikke blot Lærde, men tillige store Mands Arbeide. Hvilket herligt Lys udbreder ikke denne lille Afhandling over vores gamle Statsforfatning, ja endog over Historien selv! Paa hver Side spores den dybe Lærdom, og den sunde Philosophie. Dog, vores Roes maatte falde mistænkelig, dersom vi ikke overbeviste vore Læsere af Bogen selv, at Manden fortiener den, og dersom vi ikke turde dadle, hvad vi troe er mindre fuldkomment. Er det sandt, som Hr. Conference-Raaden meener, at Lehns-Retten først er kommet fra os, hvilken Skam da, om vi ikke kiendte den selv? og hvo vilde troe den var oprunden i Norden, saa længe vi ikke kunde fremvise nogen Afhandling, som viste, hvori den havde bestaaet? —— Her have vi da een, og fuldkommere end vi kunde formode, fuldkommere end Hr. Conference-Raaden selv synes at have anseet den. —— Vanskelig haver det været at samle den. Den eeneste Danske Lehns-Ordning der findes, er Christian den Tredies, som Hr. Conference-Raaden har ladet aftrykke bag ved Lehns-Retten; og den er alt for liden, til at kunne udbrede noget betydeligt Lys over denne Deel af

Lovkyndigheden. —— Det øvrige har Hr. Forfatteren maatt uddrage af den Jydſke Lov, Hiſtorien, og Lehns-Breven Men hvor vanſkeligt er det ikke, ſom Hr. Conference-Raade ſelv anmærker, at uddrage jus af factis? Imidlertid h Hr. Forfatteren meget hældig opnaaet det, ved at lægge H ſtorien til en faſt Grund, hvor ingen andre Hielpemidler va ved Haanden. —— Bogen er inddeelt i 3de Kapitler. D første handler om ſtore, eller Førſtelige Lehne. I de 20 før ſte Sther afhandles egentlig kun diſſe Lehnes Hiſtorie, hvilke nødvendig maatte ſættes forud, efter det, ſom oven er a ført. Fra den 21de til 27de Sph handles om Lehnsmænd nes Rettigheder. I de tvende paafølgende, om deres Plig ter. I den 30te om Lehnsherrens Pligt imod ſin Lehnsmand Diſſe Lehne bleve gemeenlig givne til Kongelige Printſer ſkiønt der ogſaa findes Exempler paa, at de ere givne til an dre. Oprindelſen til Lehne og Lehnsret er formodentlig, a de første Eenevolds-Konger have overladt Smaarigerne ti deres forrige Næſſe-Konger, under Vilkaar at være dere Over-Konge Skat- og Tienſtſkyldige. Søndre Deelen a Jylland, Hertugdømmet Slesvig, pleiede i før at overdra ges paa denne Maade til een af de Kongelige Børn. Do bleve ogſaa andre af de Danſke Lande givne dem til Lehn. Blegind, Halland, Lolland, Falſter, Samsøe have ſaale des været bortforlehnede. Diſſe Lehnsmænd kaldtes Hertu ger og deres Lehne Hertugdømme. Men vare de ikke Kongelige Børn, kaldtes de ſimpel hen Kongens Mænd og Tienere. —— Jarler have ikke haft Sted i Danmark; men vel Grever, ſom igien vare forſkiellige fra Hertuger. De Førſtelige For lehninger ſkeede gemeenlig fahnlehnviis. De havde adſkilli ge Fortrin frem for andre. Overherredømmet undtagen, kom Lehnsmanden næſten til at nyde alle Kongelige Herlighe der. Denne mærkelige Forſkiel var der imellem vore Lehne og Fremmede, at Lehnsmanden var Herre, ikke Eier. Han havde Uſumfructum, ikke Dominium utile; og formodent lig have alle Lehne oprindelig været ſaaledes. For Reſten vare Lehnene i Almindelighed blot perſonlige, ikke arvelige. Det ſkeede kun af politiſke Aarſager, naar nogen nød en ar velig Forlehning; og da var Arvegangsmaaden formodentlig Agnatiſk, og gik ikke længere end til ægte Børn og Efterkom mere. De perſonlige Lehne vare igien enten paa Livs-Tid,

eller

eller ad gratiam, det er at sige: uden at give Lehnsmanden nogen vis Besiddelses Tid. — Pante-Forlehninger vare meget brugelige, men til Skade for Riget, da ingen medførte saa store og vidtstrækkende Rettigheder som de. — En Lehnsmands Hovedpligt var Troskab og Tienestes Beviisning. Dernæst var ogsaa Lehnstieneste et væsentlig Vilkaar i alle Forlehninger. Derimod var Kongen, som Lehnsherre, pligtig at beskytte og forsvare Lehnsmanden. Han maatte ogsaa, som Værge, sørge for Lehnsmandens umyndige Arvinger. — Vore Læsere ville af dette korte Udtog af det første Kapitel erfare, hvor meget Lys Hr. Conference-Raaden har udbraget endog fra de mørkeste Tider. Rummet tilstæder os ikke at forelægge Indholdet af de øvrige Kapitler, som handle om de mindre eller private Lehne, og om vore nu værende Grævskaber og Baronier. — Dette kunne vi kun sige, at de fuldkommen svare til, om ikke overgaae det første. Hvad vi have at udsætte, er af ingen Betydenhed; men vi ville dog her anføre det. Den Sætning, at Lehne først skulde være oprundne hos os, vilde vi ønsket, at Hr. Forfatteren havde beviist. Hr. Conference-Raad Sevels Notitia Juris feud. Dan. Norv. kan i den Fald ikke ganske fyldestgiøre os. Naar vi ikke hænge os fast ved de Tydskes Begreber om Lehne, troe vi de have havt Sted hos alle Nationer. Penges Rarhed i de ældre Tider har uden Tvil giort dem nødvendige. — Naar Hr. Confr. troer med Cancellie-Raad Ihre, at Ordet Jarl er kommet fra Engeland til os, og ikke fra os til Engeland; da meene vi, med Hr. Kammer-Herre Suhm, det modsatte. Det er ikke naturligt, at Seierherren laaner sit Sprog fra den Nation han har overvunden, eller er overlægen. — Hvad Forskiæl der egentlig har været imellem Hertuger og Grever, siger Hr. Forfatteren os ikke tydelig, uden den allene bestod deri, at de mindre Førstelige Lehne fik Navn af Grevskaber. — I Henseende til Havne og Styrishavne undre vi, at Hr. Confr. slet ikke har berørt hvad Arent Berntsen i sin Danmarks og Norges frugtbare Herlighed haver anført derom. Vi finde ingen Meening rimeligere, end hans, at ved en Havn er bleven forstaaet enhver Gaard, som laae i Havnelaget, siden 42 saadanne Havne udgiorde et Skibsrede, hvoraf i Feide Tid leveredes 14 Mand. Styrishavn har uden Tvivl haft en dobbelt Bemærkelse. Det

har baade betydet det hele Havnelag eller Skibne og d
Gaard, som Styrismanden var i sær forlehnet med, tillig
med de Indkomster, som han nød af Skibnet i Feidetid. —
Dette troe vi ogsaa Hr. Forfatteren burde have anført,
Lehnsmændene paa Kongens Gods havde Ret til at kalde Pr
ster, fornemmelig naar de 7 beste Sognemænd inden 6 Ug
ikke kunde komme til Ende dermed; hvilket sees tydelig
Christian den Tredies Kirke-Ordinants. — I øvrigt a
prise vi ikke allene enhver Elsker af Lovkyndigheden, me
i sær enhver Grøve, Friherre og Stamherre denne Afhan
ling. Dens sidste Kapitel indeholder mange ypperlige A
mærkninger over Arvegangsmaaden i Grøv- og Friherskabe
ne, som kunne særdeles tiene til Oplysning i Arve-Tvistighe
der om Stamgods.

Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Hol
stenere, samlede ved Ove Malling. Kiøbenhavn 1777
Med Kongelig Majestæts allernaadigst Privilegium tryk
paa Gyldendals Forlag. 734 S. stor i 8vo, forude
Fortale og Register. Koster 6 ß. paa Tryk- og 8 ß. pa
Skrivpapiir.

Vi have med ligesaa stor Fornøyelse læst denne Bog, som vi
med Længsel have biet efter den og med Begiærlighed taget den
i Haanden; thi vi kan ikke sige andet, end at Hr. M. har
med det bedste Held opfyldt Kongens allerpriseligste Hensigt
med dette Skrift. Det er en Sandhed, at saadan en Bog
fattedes os: men der var og billigt at den kom just paa den
Tid, da vi have begyndt igien at blive et Folk, og tør bilde
os ind, at vi ere Danske Mænd. Og det er stolt, at fra
Tronen skulde den foranstaltes, som en Besegling paa
den Lov, der forkyndt Hæder for Nationen, og stadfæstede
Danskhed i Danske Lande. Nu ligge paa eet Sted samlede
Beviser for Dagen paa de Troneværdige Ord, som den yp-
perste Danske talede, disse Kongelige Ord: „Ogsaa kan Vi
„ med Fornøyelse kalde for Tankerne Vort Fædernelands Hi-
„ storie, fordi den kan af alle Stænder fremvise Mænd, som
„ have tient, æret og reddet Landet, og med den ædelste Be-
„ slutning til deres udødelige Berømmelse opofret sig for
„ Kongerne Vore Forfædre til at herliggiøre eller haandhæve
„ deres Regimente." Vi have og ingen Tvil paa, at lige-
som dette Skrift er en sand Hæder for det Danske Folk: vi

eene Danske, Norske, Holsteenere, og alle som staae under
n Danske Konges Scepter: det da ogsaa vil tiene til at be-
ædre Kierlighed til Fædernelandet og Kongehuset, Eenighed
Hierterne, Høihed i Sielen og over alt en fornuftig Na-
onalskhed. Det er at sige en ædel Opofrelse, Iver, og
idkierhed for fælles Religion, Love, og Regimente; ikke
tte taabelige Tøi, som til Trods for mandig og ophøiet
ænkemaade bruser i nogle løse Hoveder og forvilder de eensol-
ige Gemytter, med at giøre Forskiæl imellem Land og Land
nder eet Scepter, een Lov, een Konge, og eens Fordeele. —
fter Tilskriften til Kongen forklarer Hr. M. i en Fortale sin
ensigt under dette Arbeydes Forfærdigelse. Planen har væ-
et ham forelagt, og denne bestaaer deri: at de Handlinger,
m Bogen skulde indeholde Exempler paa, skulde bringes un-
er visse Klasser, og saa alle de Exempler ordnes derunder,
m henhørte til den eller den Klasse! Vi see ikke rettere end
t dette er et got Anlæg og til Arbeydets Hensigt særdeles pas-
ende; ei heller vide vi noget Skrift udarbeydet i denne Plan.
Thi den nyelig udkomne Theatre du Monde, som Hr. M.
kke synes at kiende, er af en ganske anden Natur, og dens
Indretning aldeles ikke at foretrække den Maade, som her er
algt. — Klasserne i Bogen ere følgende: I. Religion. II.
Menneske-Kierlighed. III. Høimodighed. IV. Kierlighed til
Fædernelandet. V. Troskab mod Kongen. VI. Kiækt Mod.
VII. Standhaftighed. VIII. Tapperhed. IX. Smildhed. X.
Sindighed. XI. Ædelmodighed. XII. Retfærdighed. XIII.
Trofasthed. XIV Embeds Iver. XV. Vindskibelighed. XVI.
Flid i Studeringer. XVII. Godgiørenhed. XVIII. Store For-
tieneste af Staten. For ved hver af disse Klasser er anført
en kort og tydelig Indledning, hvis Diemed er, deels at
opvække Læseren til Exemplernes Betragtning, deels at vise
det egentlige Synspunkt under hvilken de anførte Handlinger
bør beskues, deels at opmuntre til Efterfølgelse, og ellers i
Almindelighed at forberede Læseren, og giøre ham opmærk-
som. — Følgende Betragtning S. 420 med sit første Exem-
pel vælge vi her til en Prøve, fordi den er een af de korteste.
Ædelmodighed. — „Den Ædelmodige er det ikke nok,
„ at være glad og uden Trang: han ønsker og at see andre
„ glade, i det mindste ikke bedrøvede. Gierne opmuntrer
„ han derfor den Nedtrykte: gierne hielper han den Forladte:

„ gierne rækker han Haanden til den Trængende. I Tilfæl-
„ de, hvor han har Leylighed til at hielpe og troſte, ſpørger
„ han ikke om det er hans Pligt, ei heller om det kan blive
„ ham til Fordeel. Han giør vel, fordi hans ſøelſomme
„ Siæl finder Fornøielſe deri, og Glæden i andres Pine er
„ al den Løn han attraaer. Fornærmelſer tilgiver han let:
„ Velgierninger, han ſelv har nydt, glemmer han aldrig.
„ — I Søeſlaget paa Colbergheide mellem den Danſke Flo-
„ de under Gabels, og den Svenſke under Grev Vagt-
„ meſters Anførſel, vandt Gabel en fuldkommen Seier.
„ Alle de Svenſke Skibe bleve erobrede og Tordenſkiold,
„ den Tid Capitain Veſſel, bragte Grev Vagtmeſter ſelv
„ fangen til Gabel. Vagtmeſter havde kaſtet ſin Kaarde
„ fra ſig, og var ganſke forſagt. Gabel, for at troſte
„ ham, indlod ſig i en Slags fortroelig Samtale med ham,
„ og ſpurgte ham om adſkilligt Floden angaaende. Endelig
„ da han ſaae ham ubevæbnet, ſpurgte han forundret, hvor
„ Grevens Kaarde var. Vagtmeſter ſvarede, at den var
„ bortkommen, og at en fangen Mand maatte finde ſig i at
„ undvære den. Gabel ſpændte ſtrax ſin egen Kaarde fra
„ Siden, og forærede ham.“ Vi tør love vore Læſere i det
ſvrige ſamme Orden i Foredrag, ſamme Lys i Fortællingerne,
ſamme Sprog, ſamme Skrivemaade. Og det er os en ſand
Fornøyelſe, at dette Arbeide er falden i en Mænds Hænder,
ſom havde Flid og Duelighed nok til at fyldeſtgiøre diſſe Kon-
gens høihæderlige Henſigter. Vi tvile derfor ingenlunde paa,
at denne Bog vil finde mange Kiøbere; hvilket endog dens
gode Tryk fortiener. Vi ſkulde endog formode, at der ikke
vil blive nogen ſkikkelig Familie i Landet, ſom jo vil giøre den
bekiendt i ſin Cirkel, eie den, læſe den, og opmuntre Ung-
dommen til at læſe den, for at føle Nationens gamle Hæder
til Religionens, Fædernelandets, Dydens og gode Sæders
Opkomſt og Fremtarv. Dette alene ſynes vi berettigede at
erindre, at i en Bog af denne Natur ere indløbne for mange
Trykfeil: hvilket vi dog mere ſige for at advare andre end
for at laſte; thi vi vide ſelv hvor let det kan ſkee. Men de
findes bag efter antegnede. Endnu maa vi anmærke, ſom
en god Ting, at Hr. M har bag i Bogen tillagt et Chrono-
giſk Udtog af den Danſke Hiſtorie, efter Hr. Kammer-Herre
Suhms Tabeller, hvorved Bogen er blevet ſaa meget nytti-

gere

gere og brugbarere, efterſom der immer er antegnet de berømte Mænd, ſom paa hver Tid have levet.

Brev og Bøn til vore Skribentere, om Svar paa nogle Forhaanelſer imod os, hvilke findes i en tydſk Bog kaldet Kinderſpiele. — Kiøbenhavn 1778. Trykt hos Bogtrykker L. C. Simmelkiær. Koſter 4 ß.

En ſtakkels Tydſker, ſom Indføds-Retten maaſkee kom ubeleylig, da han muelig havde ſat ſig for at tiene os perſonlig med adſkillige ſmukke Sager, og følgelig nu ynkes over vore haarde Kaar, har i en Bog, ſom han har behaget at kalde Kinderſpiele, taget ſig for at tilkiendegive os ſine Tanker, meſtendeels i korte Sententzer, ſom for Exempel:

Den Dänen, ſey es Gott geklagt,
Ward Wein und Geiſt zugleich verſagt.

Og et andet Sted, hvor Indføds-Retten gaaer ham til Hierte, ſiger han om os: „den Deutſchen zum Poſſen wollen „ wir nicht klug werden.“ Dette har denne vor lærde Patriot (thi vi ſee let, hvo det er) anſeet ſaa vigtigt, at han med dette Brev opfordrer vore gode Hoveder til at drive det tilbage. Men naar vi ſkal ſige vor Sandhed, ſaa er det, ſaa mænd! ikke værdt at tænke engang paa: hverken er det værdt at harmes over denne Synder: ei heller, om man vil harmes, behøver man juſt at giøre den Tydſke Nation ſaa mange Complimenter, ſom Hr. Forfatteren virkelig har giort. At der er iblandt de Tydſke (ogſaa dem, ſom ikke have Druen) brave Lærde, vittige Hoveder, og ærlige Skiønnere, ligeſaa vel ſom hos andre oplyſte Nationer, det kan vel ingen tvivle paa, uden at være ligeſaa ſtor Daare ſom denne ſyndige Tydſker, ſom Hr. Forfatteren ivrer imod. Men hvilke Smørere der ogſaa ere iblandt dem, det beviſer ſaadanne Sager ſom Tandem bona cauſa &c. Sittliche Fragen warum ꝛc. Entdeckung der waren Abſichten des ꝛc. Zuverläßige Nachricht von der Zu ꝛc., og med et Ord, adſkillige lumpne Bøger mit niedlichen Vignetten ꝛc. ꝛc. ꝛc. Saa længe der ere latinſke Soldater og forſvirerede Burſche til, bliver ſaadanne Ting nok ſkrevne: og da fik man nok at giøre, ſkulde man igiendrive det alt. De virkelige lærde Mænd og ſande vittige Hoveder, ere i Tydſkland, ſom alle andre Steder, meget faa; thi der er allevegne ſtor Forſtiæl paa Lærdom og Skribenter, Vittig-

hed og Smørerie. Og det var godt, om de Tydske selv vilde erindre sig dette, naar de efter deres Maade skiære løs paa de Franske Smørere: deres egne kunde da give dem nok at bestille. Men for at tage fat hvor vi slap, at en Stymper, som intet Menneske kiender noget til, skulde kunne paa et Par Blade, det maatte nu være i Vers eller Prosa, paa Rim eller uden Rim, beskiæmme, som der staaer hos Hr. Forfatteren, os eller nogen anden Nation paa Jorden — Nei, nei, saa nær tage vi os det ikke: Vi ville hellere bede Hr. Forfatteren holde denne stakkels Karl det til gode, da vi virkelig troe, at han har skrevet i sit Hiertes Enfoldighed, som den der hører til den Klasse af udenlandske Lærde, der troe, at Dannmark ligger saa omtrent en halv Snees Tusend Miile paa hin Side Jishavet: og kunne vi da forlenke ham, naar det giør ham ont, at vi ikke bedre skiønne paa de Velgierninger, som han saa levende forestiller sig, at hans Tydske Landsmænd, med Livsfare af Hunger og Kulde har bevist os, og som han selv uden Tvil endnu vilde vove at bevise os: med at komme til os, og adsprede vor Taage, formilde vore Sæder, og kort at sige, sætte Skik paa os. Et Spørsmaal, som Hr. Forfatteren lægger sin vittige Dreng i Munden, kan vi ikke andet end tale et Par Ord om (thi nu ere vi ganske færdige med Tydskerens Børnestreger). Spørsmaalet er dette: „Men hvorfor gaae vi Danske ei hastigere „ frem mod det stolte Rygte for Geist og Smag? Hvad „ standser Originalitets Driften iblandt os? Hvorfor faae „ vi ei andre Folkes Øyne fæstede paa os?" Det skulle vi kortelig kunne sige, saa sandt som to gange to er fire, naar vi først faae sat Spørsmaalets adskillige Deele ud fra hinanden; thi det er saa captieux, som om vor Tydsker havde giort det. Dette Spørsmaal: „Hvorfor gaae vi Danske ei hasti„ gere frem mod det stolte Rygte for Geist og Smag," og dette: „Hvorfor faae vi ei andre Folkes Øien fæstede paa os?" anse vi da for eet. Og det kommer visselig deraf, at disse gode Folk ikke forstaae vort Sprog. Og da dog en Tydsk Professor skal i Cathedret sige noget om Smagen i Danmark, saa maa han lade, som der ikke er meer tilsend det, man har forbarmet sig over ham, at oversætte paa Tydsk. Derfor er paa det Tydske Catheder Smagen i Dannmark opkommet og undergaaet med Holberg: derfor kiender man intet til Evald,

Pessel

Vessel og de andre vore gode Genier: derfor kan man i Journalerne ikke engang skrive de Danske Bøgers Titel med rigtig Bogstavering o. s. f. Men naar Hr. Forfatteren lader Drengen spørge: „Hvad standser Originalitets Driften hos os?" saa ere vi glade over at det er et Barn der spørger: thi det er vist for meget spurgt. Naar Ewalds Arbeider, vi ville ikkun nævne Balders Død, ikke have alle Originalitets Mærker, saa forstaae vi intet; og hvad skulde vi sige om saa mange andre Skrifter, som vi her ikke kan opregne, deels Vittigheds, deels Lærdoms Arbeider; hvilke ingenlunde kan fradømmes Originalitet. Men mon enhver Tydsker har læst eller kan læse noget deraf, som dog snakker klæk nok om Danske Literatur, undertiden maaskee efter Bianchis, og andre saadanne fortræffelige og lærde Mænds Efterretninger. Dog nu have vi den gode Kielske Journal, som vi ønske megen Held til at gjøre de magelige tydske Lærde undskyldelige, naar de snakke op i Veiret om os: thi det er ikke at tvile paa, at dette Academie jo vil stemme sine Toner i Samklang med den Danske Literatur, og vi misunde heller ikke de Udenlandske den Fordeel de kunde have, naar de agte paa disse Lærdes Arbeider, for at blive bedre bekiendte med det Danske Sprog og den Danske Literatur.

Altona.

Rede von dem Geist des Indigenats-Recht, an Se. Königlichen Majestät 29 Geburtstage, gehalten den 29sten Januar. zu Altona im Königlichen Gymnasio von Johann Jacob Dusch, Professor. 1777. 40 S. i 8vo. Koster 16 ß.

Hr. Professoren begynder sin Tale med nogle Betragtninger over det høytidelige i de Dage, som ere bestemte til Erindring om Regenternes Fødsel eller Død; i hvilken Høytid Borgerne tage meer eller mindre Deel som de i deres Beherskeres Forhold have større eller mindre Anledning til Glæde. Danmark er det lykkelige Land, som kan glæde sig ved at tænke sin Konge. Betragtninger derfor, som kun anflamme til Taknemmelighed og Forbønner ere Dagen værdige; dem vil Forfatteren anstille. — Denne Begyndelse er passende og sit Øyemeed værdig; den er høytidelig nok til at

gjøre

gisre Tilhøreren opmærksomme paa det følgende og heldig nok til at vinde Taleren deres Tillid og Gunst. Men da følgende Betragtninger fra 83 til Enden af 88 §. om Forbindelsen mellem den offentlige og private Lykfalighed burde efter vort Tykke enten aldeles have været borte eller satte kortere og paa et andet Sted. Der er allerede sagt nok for at berede os til Hovedsagen, nu ere nysgierrige for at vide hvad der skal tales om, men blive ved disse Betragtninger opholdte, utaalmodige og Agtsomheden paa Hovedsagen derved svækket. En dobbelt Indledning kan aldrig behage, og Hr. Professorens Indledning er dobbelt. **Indfødsretten Væsen** er Hovedgienstanden for Talen. Dens sande Charakteer, eller dens Velgiørenhed i sin hele Omfang er det første, Forfatteren udvikler, hvor han da bemerker, at de Fordele, vi ved den erholde, deels ere **umidelbare** som Adgang til Embeder uden Collision med Fremmede o. s. v., deels **middelbare** som Ungdommens Opmuntring til at giøre sig duelige til Landets Tieneste. Opmuntring for Fædrene til at give Børnene en god Opdragelse o. s. v. I den anden Deel, som handler om denne Lovs egentlige Forstand og Hensigt, vises, at det ey er Partieskhed eller Had mod Fremmede, som har givet denne Lov; ney Monarken tilkiendegiver selv, at han er fornøyet med deres Tieneste, fremmede Genier og fremmede Fortieneste har Dannemarks Beherskere pleiet og belønnet; men Regentens overvættes Kiærlighed og Tillid til sit Folk have vi at tilskrive denne Lov; han tiltroer dem, de selv kunne bære Landets Byrder og ville ved hans Godhed opmuntres til større og større Virksomhed. Nogle faa af Forfatterens Tanker herom kunne vi ey undlade at anføre, thi det var ikke alene en daarlig, men end og en for dig og det Folk farlig Mistydning om du vil indtale dig denne Tillid; dygtig eller udygtig er din Befordring dig vis, og din Lykke uden al Tvil blot fordi din Moder har født dig under denne Himmel. Ney det er ikke Meningen, Hensigten, Væsenet af denne Lov. Her er Underhold, Roe, Værdighed for dig, tag, saa taler den til Øret; og dette er det for Eftertiden afgiørende Fortrin, som er forenet med det lykkelige Fødsels Sted: Men see til at du kan tage, taler den samme Lov til Forstanden; thi see her er ogsaa Arbeyder. Men dette at kunne, er et Fortrin som intet

kan

kan give uden dig selv. Fremmede Mænd bruge vi ikke: det haaber din Konge fordi ogsaa du kan være Mand; men fremmed Duelighed, fremmed Aand, fremmed Konst beholde deres upaatvivlelige Borger-Ret iblandt os, alene dig skal det være som gior dem til vores, og det er igien din Konges Tillid, siden du kan, du da og skal ville. Opmuntringer til at skiønne paa den Kongelige Naade og Ønsker over Monarken ende Talen. Recensenten har overalt i d[illegible] fundet megen Grundighed og sand Philosophie, men dette troe vi dog at en større Omhygelighed for den udvortes Pynt, nogen meer Forskiellighed i Vendingerne (thi Apostrophe er næsten den eeneste Figur Forfatteren bruger) vide ey have været aldeles utienlig til at forøge det Biefald, som enhver tænkende Læser nødvendig maae give Hr. Professoren.

Z.

Leipzig.

Letzte Gesinnungen zum Tode verurtheilther Standes Personen; nebst den Briefen, die sie im Gefängnisse geschrieben und den Reden, die sie auf dem Schaffot gehalten haben 1ster B. 1 Alph. 8vo. 1777. Aus dem Französischen übersetzet mit Berichtigungen und Zusätzen. Koster 64 ß.

Forfatteren er mere Historiker end Philosoph. —— Vel synes han i Fortalen at love os Biedrag til Kundskaben om det menneskelige Hierte, men i Bogen har han overladt til Læseren at abstrahere selv af det anførte: Den tænkende vil og altid selv give det, især da Foredraget er got, og mange af de omtalte Personer for Ex. Johanna Gray, Maria Stuart, Marquisen af Chaley, Thomas Morus o. s. v. af deres Stand og Skiæbner ere merkværdige. I Almindelighed ville de, som elske det stærke tragiske, uden Tvil med Behag læse disse Fortællinger. —— I Brevene og Talerne venter vel ingen Læser Mynstere i Veltalenheden, dog kunne de for en stor Deel ey læses uden Følelse. Levnetsbeskrivelserne i dette Bind, som i alt ere 29, betraffe Stands Personer, som have levet fra det 14 til det 17 Sekulum. De følgende Deele skulle handle om de nyere Tider. —— Da Oversætteren har giort mange gode Tilsætninger og i adskil-

ſtilligt berigtiget Originalen, ſeer man iøt, at hans Overſættelſe har ſine Fortrin for denne. X.

St. Petersburg.

Diſcours Academiqve ſur les produits de Ruſſie, propres pour ſoutenir le balance du commerce exterieur toujours favorable, prononcé le 29. Decbr. 1776. dans l'Aſſemblée publiqve de l'Academie imperiale des ſciences, a l'occaſion de ſon Jubilé demi-ſeculaire par *A. J. Güldenſtædt.* 1777. 61 S. i 4to.

Populationens og den active Handels, eller rettere en fordeelagtig Handels Balances hæftige Tiltagelſe ere uden Tvivl de ſikkerſte Kiendetegn paa en Nations Fremgang og blomſtrende Forfatning; I begge Deele ſynes Rusland for nærværende Tid at være ſaa lykkelig, at neppe noget Folk, i det mindſte ikke i Europa, ſkal kunde gjøre det Fortrinet ſtridigt; I det Novgorodſke Gouvernement for Ex. har Indvaanernes Antal, efter en Sammenligning mellem Døde og Fødte, i Aaret 1775. formeeret ſig med 2910 Perſoner; i det Moſkovſke Gouvernement ere fra Aaret 1769 til 1775 begge inclusive, 221, 755 Mennesker flere fødte end døde; en mægtig Tilvæxt! —— Da af forestaaende Hr. Profeſſor Güldenſtædts Tale ſees, at Rusland har paa ſin udenlandſke Handel, Tolden for udgaaende Vare iberegnet, i Aaret 1775 vundet 3,845,000 Rubler mere end i Aaret 1760; Beviis nok for Handlens gode Fremgang; Men da med Kulturens Udbredelſe Nationens Luxe tiltage meer og meer vil tiltage, hvilket alt, især hos Middelſtanden, ſtærk har begyndt, og der derover kan befrygtes at Handels Balancen kunde i Tiden ſlaae ud til Landets Tab; ſaa har Hr. Forfatteren i denne Tale villet viſe de Midler, hvorved ſaadant kan forebygges og Rusland fremdeles beholde Overvægt i Handelen. Han foreſlaaer dertil, først, at forøge Mængden af Exporterne, især af der Slags, hvis Conſumtion i Lander ſelv alt bliver større og større, for det andet, ikke at udføre viſſe Materialier raae, men først at forarbeide dem, til Forhøyelſe i Værdien, og for det tredie, i Landet ſelv at forskaffe ſig viſſe Vahre, der nu indføres fra Fremmede. —— Diſſe Midler ere ligeſaa rigtige, ſom de i

ſig

sig selv ere simple, og Taleren har godt og tilstrækkeligt udviklet sit Forslag, paa hvis physiske og politiske Muelighed man vel ey heller kan tvile, da han selv ved sine Reiser i det Russiske Rige maae have erhvervet sig god Kundskab om Landets Forfatning, Producter og naturlige Beskaffenhed.

A. D.

Leipzig.

M. Carl Christoph Plüers Reisen durch Spanien, aus dessen Handschriften. Herausgegeben von C. D. Ebeling. Mit Kupfern 1777. 582 S. i stor 8vo.

De fleste af Hr. Plüers spanske Reiser ere allerede forhen af Hr. Ober Consistorial-Raad Büsching udgivne Deels i hans Magazin, deels i hans gelehrten Abhandlungen und Nachrichten aus und von Rusland. Hr. Ebeling har desuagtet fundet for got her at lade dem trykke i en Samling der, foruden det der findes i de Büschingske Skrifter, indeholder 5 af Plüers Reiser, tilligemed en Fortegnelse paa de hebraiske, arabiske og græske Haandskrifter i det Escorialske Bibliothek. Dette tilhobe udgior dog i alt ikke fuldt 10 Ark; og af Kobberne er kuns det eene nye, da de andre tvende staae i Magazinet; Hvad Hr. Ebeling da i dette Værk virkelig har leveret er altsaa i sig selv kuns meget lidet; Værket skal og ikke være aftrykt efter saa god og rigtig en Afskrift af de Plüerske Efterretninger, som den Hr. Büsching til sine Udgaver har betient sig af; Det vil følgelig for Eyerne af det Büschingske Magazin og Afhandlingen være ubehageligt, at de for at erholde de faae hidindtil utrykte Stykker tillige maae betale alt det øvrige som Hr. Ebeling har indført for at udfylde sin Bog til et temmelig stort Volumen.

A. D.

Göttingen.

Parallel des Genius Socratis mit den Wundern Christi. Von D. Gotfried Lesz. Göttingen bey V. Bossigel. 1777. 13 S. i 8vo.

Faa Blade, men meget læseværdige, ligesom alt hvad D. Leß skriver. En ubenævnt Forfatter til en Afhandling om Sokratis Genius. Deutsches Museum Junius 1777.

har

hat fundet for got at frembringe endeel løſe Indvendinger mod Beviſerne for den chriſtelige Religions og den Hellige Skrifts Sandhed. D. L. nævner nogle, og giendriver dem med grundig Lærdom, fyndig Korthed, og elſkværdig Sagtmodighed. I Særdeleshed viſer han tydelig, hvor urimelig omtalte Forfatterens Paaſtand er: „At der er en „ nøyagtig Lighed (exacte Gleichheit) imellem Beviſerne „ for Sokratis Genius og Chriſti Mirakler; ja, at de „ endog for hiin ere ſtærkere.“ Sokrates foregav, at han af en Dæmon, et aandeligt Væſen, havde Indſkydelſer om tilkommende Ting. A. O.

Gotha.

Theaterkalender, auf das Jahr 1777. bey Ettinger. 266 S.

Denne meget gode Almanak indeholder denne Gang mange meget intereſſante Artikler. Saaſom 1) **Theatraliſke Taler.** I Tydſkland holdes Prologer og Epiloger ved mange Leiligheder og de bedſte Digtere holde ſig ikke for gode til at ſkrive diſſe ſmaa Stykker, hvori tidt findes hvad man forgieves ſøger i mange ſtore og ſkrydende Poeſier. 2) **Vers til Skuſpillere**, næſten alle gode, og paa eet nær alle utrykte hidindtil. 3) **Tanker over Skuespillet og Skuespilleren**, indeholde Betragtninger og Forſlag, til Nytte for Directeurer og Skuespillere. 4) **Om nogle fremmede Theatre.** Heri findes fornemmelig Efterretninger om de tre Italienſke Theaterdigtere Goldoni, Chiari og Grev Gozzi, hvilke ere meget lidet til Roes baade for diſſe Digtere og for det Italienſke Publicum overhovedet. 5) **Udkaſt til nogle Balletter** og 6) **til et Lyſtſpil af Diderot**, ſom ikke er trykt endnu. 7) **Et Brev over Göthes Stella.** 8, 9) **Levnetsbeſkrivelſer og Anekdoter.** 10) **Malerier og Robberſtykker.** 11) **Theatraliſke Begivenheder i 1776.** 12) **Udførligere og fuldſtændigere Hiſtorie over den tydſke Skueplads.** 13-17) **Fortegnelſer over nu levende tydſke dramatiſke Digtere og Tonekonſtnere, over tydſke Skuespil udkomne fra 1770 af, over nu levende tydſke Skuespillere, over tydſke og fremmede Skuespillertrupper, over de Stykker, ſom i 1776 ere ſpilte paa**

14 forſkiællige Theatrer. 18) Muſik til tvende Arier, af Schweitzer og andre. — Foran ſtaaer Hr. Boeck, ſom raſende Oreſt, fortræffelig tegnet af Krauſe og ſtukken af Geyler. Ti andre Kobbere tegnede af ſamme og ſtukkne af Liebe foreſtille Grupper af forſkiællige Skuespil og nogle Skygge-Portrætter af Endner. Ganſke behagelig er ogſaa Tegningen over det Gravminde, ſom nogle Venner af Konſten have opreiſt til Ære af Sal. Madam Neuber, ſom er ſaa bekiendt for den Deel, hun, ſom Principalinde for en Truppe, havde i at forbedre Smagen paa de tydſke Skuepladſe. Monumentet ſtaaer ved Elbens Bredde, ved Landeveien i Landsbyen Laubegaſt ikke langt fra Dresden. Got er det, at Inſcriptionen ſiger, at hun er begraven i Leube, at fremmede ikke af Monumentets Beliggenhed ſkulde troe, at de Tydſke vare ligeſaa urimelige ſom de Franſke, der ikke unde deres Skuespillere at ligge i Chriſten Jord, ſkiønt de ære og elſke dem, medens de leve. Ω.

Frankfurt og Leipzig.

Hans Wurſt, Doctor nolens volens. Poſſe. 1777. 96 S. i 8vo.

Det er et bedrøveligt Syn, at ſee en Autor, der vil være lyſtig, og med al ſin Umage ikke udretter andet, end at blive en kiedſommelig Nar, ſom kommer Folk til at gabe iſtæden for at faa dem til at lee. — Hr. Kammerſekretær Urſinus har offentlig fralagt ſig den haarde Beſkyldning at være Forfatter til dette Intet. Ω.

Leipzig.

Der Engländer, eine dramatiſche Phantaſey hos Weidmanns og Reich. 1777. 60 S. i 8vo.

Forfatteren ſynes at kunne levere Publikum noget bedre, end dette ukorrekte Stykke. Opfindelſe og Karakterer ere forbrugte og Dialogen meget feilagtig. Alligevel har det faaet Avis-Roes, til Beviis paa at:

Ein Thor findt allemal noch einen größern Thoren,
Der ſeinen Wehrt zu ſchätzen weis. Ω

Halle

Halle.

Lebens-Beschreibungen der römischen Dichter von Ludevig Krusius. Aus dem Englischen, mit Anmerkungen von C. H. Schmid, hos Gebauer. 1 Alph 6 A. stor 8vo. Koster 80 ß.

Dette første Bind indeholder følgende Digtere: Lucrez, Catull, Tibull, Properts, Virgil, Horats, Ovid, Phædrus, Manilius, Lucanus, Persius og Statius. —— Forfatterens Hensigt er fornemmelig at gjøre Læseren bekiendt med disse Digteres Karakter, som Skribentere, og derfor angives og foruden de sædvanlige biographiske Efterretninger, i Besynderlighed de Omstændigheders Sammenstød, hvorved de have dannet sig. —— Indledningen handler om Digtkunstens Oprindelse overhovedet, og om dens Oprindelse, Fremgang og Undergang hos Romerne i Særdeleshed, iligemaade om Romernes Versification, om Stilens Poesie og deslige. —— Den er ikke meget brugbar, thi den siger kun meget lidet og det meget vidtløftig om alle disse interessante Ting. —— Oversættelsen er meget god og udmærker sig ved, at de af Digternes Værker anførte Steder ere oversatte med god Smag. Q.

Frankfurt og Leipzig.

Lebensgeschichte Johann Jacob Mosers, Königlich Dänischen Etats-Raths, von ihm selbst beschrieben. Dritte, stark vermehrte und fortgesetzte Auflage. 1777. Erster, Zweyter und Dritter Theil, i alt 41½ A. i 8vo. Koster 64 ß.

At Hr. Moser har skrevet sit eget Liv og Levnet med en meer end sielden Upartiesthed er allerede bekiendt af de forrige Udgaver af denne interessante Biographie; ved dette tredie Oplag har han ved mange nye Fortællinger og Anekdoter giort Værket endnu vigtigere og tillige hist og her forsvaret sig mod adskillige over hans Levnetsbeskrivelse fældede Domme. A. D.

London.

Hr. Hugh Kelly døde her sidst i Januarii 1777. Han er bekiendt ved nogle gode Lystspil, han har forfærdiget, og ved de Forfølgelser, som han havde at udstaae af dem som, holde det Amerikanske Partie. Q.

No. 2.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 8de Januar. 1778.

Kong Chriſtian den Femtes ſkrevne Befalinger og Anordninger eller Reſkripter for Dannemark, fra Høyſtſammes Regierings lykkelige Begyndelſe den 9de Febr. 1670. til Dødsdagen den 25de Auguſt. 1699., ſamlede ved Caſper Peter Rothe, General-Auditeur og Landsdommer i Nørre-Jylland. 1108 S. i ſtor 8vo. Kiøbenhavn 1776.—Priſen er 1 Rdlr. 3 Mk.

Sammes

Kong Chriſtian den Femtes Norſke Reſkripter eller ſkrevne Befalinger og Anordninger for den Norſke Lovs Udgivelſe fra Aar 1670. til Aarets Udgang 1686. 1ſte Deel 584 S. i ſtor 8vo. Kiøbenhavn 1777. Priſen er 5 Mk.

Reſkripterne udgiøre viſt nok en vigtig Deel af Lovene. Deres Kundſkab er uundværlig for den Lovkyndige og Embedsmanden, og meget nyttig for Borgeren; Men i Almindelighed betragter man maaſkee deres Vigtighed fra den urette Side? Man tillægger dem over Hovedet langt ſtørre Kraft, end de virkelig have. Ingen Lov kan forbinde flere, end dem den er bekiendtgiort for. Reſkripterne kunne altſaa ikke forbinde flere, end dem de ere ſendte til, det er at ſige, enten Øvrigheden ſelv, eller dem Øvrigheden befales at promulgere dem for; og for ſaa vidt bør deres Kundſkab ikke være vanſkelig at efterkomme. Imidlertid er det ſærdeles

nyttigt, om ikke nødvendigt, at de giøres almindelig b
kiendte ved Trykken; thi de afgive ſikkerlig de bedſte Hielp
Midler til Lovenes Forklaring og rette Anvendelſe. Priſelig
er det derfor af vor allernaadigſte Monark, at Høyſtſamm
har tilladt Hr. Etats-Raad **Rothe** fri Adgang til Archiverne
En Naade, ſom viſt Hr. Etats-Raaden bør erkiende, og an
vende ſin yderſte Beſtræbelſe, for at faae Samlingen ſaale
des, at den kan ſvare til Monarkens Øyemeed! —— Men vi
maa beklage, at diſſe tvende Bind ere ſamlede med al for li
den Skiønſomhed. Er det ſandt, ſom vi troe, at Reſkrip
ternes Bekiendtgiørelſe ved Trykken yttrer mere ſin Nytte,
for ſaa vidt de ere Hielpemidler til Lovenes Forklaring, end
for ſaa vidt de ſelv ere Love eller forbindende Regler; da ud
kræver viſt deres Samling et ſkiønſomt Valg. Kun de almin
delig gavnlige Reſkripter burde komme i Samlingen; kun
de, ſom kunne bidrage noget til Lovenes rette Forſtand, de
ſom enten forklare Lovene, for ſaa vidt deres rette Meening
ikke er tydelig nok; eller de, ſom forandre eller ophæve dem,
for ſaa vidt de ikke paſſe paa de ſeenere Tider; eller de, ſom
beſtemme vigtige Tilfælde, der oftere kunne møde, og ikke
ere beſtemte ved Lovene; eller de, ſom angaae hele Provint-
ſer, eller Stæder, eller Stænder, eller Laug, eller Vaſener;
—— kun de, ſige vi, burde findes i ſaadan en Samling, ——
og de burde findes der alle. Men Hr. R har i dets Sted
udeladt mange vigtige Reſkripter, og indrykket andre, ſom
uden Skade kunde været ſkiulte i et evigt Mørke. —— Er det
ikke for Exempel en ſtor Mangel, at Reſkripterne af 24de
Septbr 1672., 28de Februar. 1680. og et af 1675., alle
tre angaaende vores Danſke Lovs Forfatning, ikke findes i
denne Samling? Hr. Forfatteren maa dog viſt tilſtaae os, at
alt hvad der bidrager til at oplyſe Lovens Hiſtorie, er af be-
tydelig Vigtighed, og burde ikke forbigaaes af en Mand, der
ſiden 1742. har opofret ſig Lovkyndigheden. Hvad er det
derimod et heelt Publicum angelegen at vide, at **Jørgen
Eggerts** og Huſtrue i Neſtved maatte nyde 1 Sk. af hver
Rigsdalers Værdie, ſom for Kiøbſtæden ind- og udſkibedes,
imod at holde Broen i Stand; Eller at **Niels Miltesen** i
Holſtebroe og hans Huſtrue og en af hans Børn maatte nyde
Broekornet paa ſamme Vilkaar? Eller at Marked i Slagelſe
ſkal holdes paa Smeddegaden? Eller at Slotsfogden i Kiø-
ben-

nhavn ikke maatte sætte Havnefogder og Veedsættere? Eller vorledes Udviisningen til Magistraten i Helsingøer skulde ee af Kronborg Skove? ꝛc. — I sær er Samlingen af de dorske Reskripter fuld af saadanne specielle og det Almindeli- e intet magtpaaliggende Anordninger. — Denne Uskiøn- mhed i Samlingen giør Værket saa vidtløftigt, at naar hr. Etats-Raaden fremdeles vil fortsætte det paa samme Maa- e, komme Reskripterne sikkert til at udgiøre et større Cor- us, end Forordningerne, og vil blive en sielden Eiendom, ndtil en Schow trækker Qvintessentsen ud af dem. Hvad Værkets Indretning angaaer, da er viist den chronologiske Orden, som Hr. Etats-Raaden har valgt, den naturligste og este. Samlingen af de Danske Reskripter er forsynet med vende nyttige Registere. Det eene indrettet efter Anord- ingernes Datum og Aarstal, og det andet alphabetisk.

Betragtninger over den stiernefulde Himmel, ved James Hervey. Af det Engelske oversatte i Dansk af Barthold Johan Lodde. Kiøbenhavn. Trykt paa Gyldendals Forlag 1776. 128 S. og et Blad Indhold, st. 8vo. Prisen er 2 Mk.

Betragtninger over Natten, ved James Hervey. Af det Engelske oversat i Dansk ved Barthold Johan Lodde. Kiøbenhavn. Trykt paa Gyldendals Forlag 1777. 92 S. foruden 6 Blade, Titel, Forklaring over det foran heftede Kobber, med et Ære-Vers til Hr. Lieutenant Cleve, som har stukket Kobberet efter en hos os nye Kunst, Forfatterens Fortale og Indholden, st. 8vo. Koster 24 Sk.

Tvende Skrifter, som ikke kunne andet end være velkomne for det Danske oplyste og læsende Publikum af begge Kiøn, da Forfatterens saa vel som Oversætterens Fortieneſter ere det forud bekiendte. Vores Hr. Lodde har ei allene ved Hervey men og ved andre Arbeider haft saa megen Held, og viist saa megen Skiønsomhed og Styrke, saa han blandt Oversættere er bleven os klassisk. Herveys Diemeed og Maade i at behandle sin Gienstand, er her som i hans andre oversatte Betragtninger. Han anvender sin Vittighed og Indbildingskraft til at lægge Christendommens Sandheder rørende paa Hiertet og opvække hellige Fornemmelser. Naar han yndig har beskrevet en Ting eller Beskaffenhed i den Egn af Natu-

ren, til hvilken han har henvendt Sind og Sandſer, ſi
finder han ſtrax en Lighed imellem denne og een eller and
af Religionens Deele, til hvilken han da gaaer over, og u
dertiden udbreder ſine Betragtninger til andre, ſom ſta
med den i nogen nærmere Forbindelſe. Hvad Forf. ſiger i e
Anmærkning, (Betr. o. d. ſtiernef. H. S. 93 m) viſer og fo
ſvarer den Maade, paa hvilken han ſøger at underviſe o
rore. „Jeg, ſiger han, kan ikke agte mig forbundet, i ſa
„ dant et Skrift, hvor Indbildningskraften har en anſeeli
„ Part, at gaae ſtedſe frem med den Vaerſomhed og Nøi
„ agtighed, ſom en der diſputerer i Skolerne. Derſom de
„ er nogen Anſeelſe af Lighed, imellem Sagen ſelv og de
„ Slutning jeg drager deraf, da ſynes det at være nok ti
„ min Henſigt; endſkiønt den uddragne Følge ſkulde ikk
„ være aldeles nødvendig, eller Slutningsmaaden ganſk
„ nøie ſyllogiſtiſk.“ Ved at betragte de himmelſke Legeme
benytter han ſig baade af de ſande ved aſtronomiſk Videnſka
opdagede og bekræftede Foreſtillinger; og ligeſaa undertiden a
de urigtige, ſom den almindelige Hob giør ſig efter det, der førſt
falder i Sandſerne. Han vælger af de første dem, der og
ſaa for Ulærde kunne være meeſt fattelige, og udbreder dem
paa en behagelig Maade hos Læſerne. Han anvender og de
ſidſte meget fordeelagtigen, men dog ſaaledes, at han ikke
ſkal ſynes at beſtyrke det Urigtige. Vi ville ſee et Par Exem=
pler: „Vi maa bilde os ind, at den (Jorden) har dybe
„ Grundvolde, og hviler paa nogen forfærdeligen faſt Fod=
„ ſtøtte. Men den er hængende i den vide giennemſigtige
„ Luft; uden nogen ſynlig Aarſag til at opholde den oven
„ fra, eller bære den neden fra. Den maa ſynes at være
„ ſiddende i ſin Stilling, og uden Bevægelſe i ſin Stand;
„ Men den er uophørligen ſeilende, igiennem Himmelens
„ Dybheder, og i en Tid af tolv Maaneder fuldender den
„ mægtige Reiſe. Hvilken ordentlig Omdreining frembrin=
„ ger Aarets Tider, og fuldender Aaret. Ligeſom Jorden
„ gaaer frem i ſit aarlige Omløb, ſpinder den paa ſin egen
„ Middelpunkt; og vender ſine Sider, den eene efter den
„ anden, til Lyſets Kilde. Paa denne Maade bryder Da=
„ gen frem paa den eene halve Klode, medens Natten følger
„ efter paa den anden. —— Jeg kan ikke undlade at erin=
„ dre, at i denne dobbelte Jordens Bevægelſe, (nemlig den

„ dags

„ daglige og den aarlige) er den eene ikke den anden i Veien,
„ men begge ere fuldkommeligen fordragelige tilſammen.
„ Er det ikke ſaaledes med Religionens Befalinger, og det
„ nærværende Livs fornødne Handteringer, ikke engang at
„ undtage vore Begierligheders uſkyldige Fornøielſer? ——
„ (Betr. o. d. ſtiernef. H. S. 9. 10.) Ved en ſkiødesløs Be-
„ ſkuelſe blive J ikke vaer nogen afpaſſet Rigtighed eller or-
„ dentlig Lighed i de himmelſke Legemers Stilling. De ſy-
„ nes at være ſom en herlig Forvirring, en i Fleng ſammen-
„ blandet Hob af ſkinnende Kugler, der hverken ere ſatte i
„ Orden, eller bevæges efter nogen Rettesnoer. Men, hvad
„ der ſynes Forvirring, er idel Ordentlighed. Hvad der
„ har Anſeelſe af Skiødesløshed, er virkeligen giort efter det
„ meſterligſte Overlæg. —— Saaledes, hvad der har Anſeel-
„ ſe af Elendighed i de Gudfrygtiges tilſkikkede Lod, er i ſin
„ Natur en virkelig Velſignelſe. Det har ſin Udſpring af
„ faderlig Kierlighed, og vil endes i det rigeſte Gode. ——
(S. 43) Fra at betragte den fortdrivende og tiltrækken-
de Kraft, diſſe Grundlove i den materialſke Verden, gaaer
Forf. over til Grundreglerne i den moralſke: Tröe og Kier-
lighed. (S. 107 følg.) „ Solen har næſten fuldendt ſit
„ daglige Løb, og haſter til Maalet. —— Og, hvilket er no-
„ get mærkværdigt, i det den vil gaae aldeles under, bliver
„ Lyſets Kreds anſeeligen bredere. Tingenes Skygger, juſt
„ førend de tabes i et almindeligt Mørke, blive forunder-
„ ligen længere; ligeſom Velſignelſer, hvilke man ſætter li-
„ den Priis paa medens de beſiddes; men blive høyt agtede,
„ ſaaſnart de lave ſig til at tage Flugten, og bitterligen be-
„ klagede, naar de engang ere borte, og ſkulle ikke ſees mere.
„ —— (Betr. o. Natt. S. 5.) For nogle Øyeblik ſiden reed
„ en Reiſende langs ad Veien. Hans Heſtes Fod, i det den
„ traadte paa Jorden, ſlog Ild af en Flinteſteen. Mit
„ Øie, ſkiønt langt derfra, blev det vaer, og ſaae, ganſke
„ klart, de forgængelige Gniſte; af hvilke jeg ſkulde ikke have
„ kiendt det mindſte Glimt, hvor nær jeg end havde været,
„ medens det var lys Dag. Saaledes, naar Sygdom har
„ draget et Skiul over vore Hjerters Glædskab; naar Van-
„ lykke har formørket vore udvortes Omſtændigheders Glands,
„ hvor mange vigtige Overbeviisninger fremſtille ſig da med
„ den klareſte Tydelighed! Under Medgangs Soelſkin ligge

„ de uformærkte; men naar nogen mellemkommende Skye „ har fordunkler Tilſtanden, da komme de frem af deres „ Mørke, ja glimre endog paa vort Sind.“ — (S. 30 følg.) Begge Skrifter have en Deel oplyſende Anmærkninger, og iblandt dem ere ikke faa, ſom indeholde Forklaringer over adſkillige den Hell. Skrifts Steder. Diſſe have vel alle noget ſmukt og artigt: men nogle af dem ville neppe beſtaae for en ſkarp Fortolknings Prøve. Iblandt Anmærkningerne have vi et Sted funden nogle Tanker ſaa mærkværdige, at vi ikke kunne bare os for endnu at anføre dem. Forf. forſvarer ſig, fordi han antager en omtviſtet Læreſætning. „Lad min Læ„ ſer betænke, at det er langt fra, at jeg fremſætter den ſom „ en væſentlig Deel af den chriſtelige Troe, eller ſom fornø„ den til Salighed. Jeg tviler ikke om, at Millioner, af „ en ganſke modſtridig Overbeviisning, ere høiligen i Naa„ de hos Gud, og i en tiltagende Dygtighed til hans him„ melſke Rige. Saaſom jeg laſter ingen, fordi han forka„ ſter, haaber jeg og, at ingen vil ſtøde ſig over mig, fordi „ jeg antager denne ſærdeles Lære. At være af forſkiellige „ Meeninger, i det mindſte i nogle ringere Poſter, ſynes at „ være en uundgaaelig Følge af vor nærværende Stand; „ hvor Vankundighed, i nogen Maade, klæver ved de viſeſte „ Hoveder; og forudfattede Meeninger lætteligen indtage „ den meeſt upartiſke Dømmekraft. Dette maa falde ud til „ vor fælles Fordeel, og give Anledning til at udviſe og øve „ diſſe lægende Dyder, Billighed, Sagtmodighed, og For„ dragelighed.“ (Betr. o. d. ſtiernef. H. S. 68 følg.) Hiſt og her have vi vel i Dandſken truffen paa Afvigelſer fra det ſædvanlige i Udtryk og Skrivemaade, hvoraf nogle ere ſaadanne, at vi ikke kunne anſee dem for Trykfeil, og ikke heller udfinde Overſætterens Grunde dertil: men vi ville forbigaae dem, ſom Smaating, derſom Hr. L. ikke ellers ved ſin Nøiagtighed i Sproget havde giort ſig berettiget til at være et Mønſter for andre. Naar han for Ex. ſkriver veige, overveige i Stedet for veie, overveie, da finde vi vel nogen Aarſag dertil af det Ord Vægt: men hvorfor ſkriver han Køſter for Kyſter? Anmode ſynes os at være brugt paa en fremmed Maade, naar det hedder: „Nye Foreſtillinger „ — anmode ham med deres tiltrækkende Kraft.“ (Betr. o. d. ſtiernef. H. S. 95.) — Ved Slutningen af Betr. over

Nat-

Natten melder Hr. L., at han nu har fuldendt Overſættelſen af Herveys Betragtninger. Vi have for os Betr. iblandt Gravene, andet Oplag, Kbhavn. 1774. — Over en Blomſter-Hauge, og en liden Afhandling om Døttres gudelige Opdragelſe, andet Oplag, Kiøbh. 1777. — Over Skabelſen og Vinteren, 1775. De tvende her anmeldte udmerke ſig ved Tryk og Papiir til Forlæggerens Ære.

A. O.

Odenſe.

Hofmeſteren eller den private Opdragelſes Fortrin. En Comoedie. 1777. Hos Iverſen. 140 S. i 8vo. Priſen er paa Skriv- 2 Mk. og paa Trykpapiir 24 ß.

Denne Titel er ironiſk. Stykkets Henſigt er at viſe Skadeligheden af den private Opdragelſe og af Huusinformatorer, men denne Henſigt vil neppe opnaaes hos nogen Læſer. Thi Hovedindholden, ſom er, at en Informator forfører en Frøken, ſom han ſkulde give Underviisning, den er et enkelt Tilfælde, ſom neppe kan beviſe noget imod Sagen overhovedet. Det meeſte man kunde tilſtaae Forfatteren, var nok, at unge Fruentimre ikke bør underviſes af unge Informatorer uden behørig Opſigt. Men da dette vel ikke ſkeer uden noget ſiælden, ſaa behøves vel heller ikke et heelt ſtort Skuespil til at fraraade det. Det øvrige i dette Stykke, ſom kan ſigte til Hovedhenſigtens Opnaaelſe, beſtaaer i athandlende Diſkurſer, ſom gjøre naturligviis slet ingen Virkning. Thi det veed enhver, at Lærdomme paa Skuepladſen bør være indklædte i Handlinger, naar de ſkal huſkes længer end medens Foreſtillingen varer. At der findes en fornuftig og retſkaffen Skolemeſter ſom Forfatterens Venſeslaus og at en Fritz v. Berg og en Pætus blive ſtikkelige Mennesker, ſkiøndt de ere opdragne i en offentlig Skole, det kan vel heller ikke gielde ſom Beviis imod den private Opdragelſe. Recenſenten troer altſaa at Forfatteren virkelig ikke har opnaaet ſin Hovedhenſigt. Vil man ſaa atter betragte Stykket aleene ſom Skuespil, ſaa finder man deri ſaadan Mængde Feyl hos endeel virkelige Skiønheder, at man maae ærgre ſig over at en Forfatter der kunde frembringe de ſidſte, har kunnet være blind i Henſeende til de første. Naar vi ſige Feyl, ſaa forſtaae vi derved ik-

ke Forgaaelſer imod conventionelle Regler, det er imod ſaa danne, ſom bør ſættes tilſide for ſtørre Skiønheders Oversaaelſer, men, imod Regler der ligge i Naturen, det er i et Skuespils Væſen og Beſtemmelſe og hvis Overtrædelſe forſtyrrer Læſerens Fornøyelſe og den Fordeel han kan tage i Stykkets Fabel. De Scener med Pätus og Rehaar 4de og 5te Act, og Läufers med Skolemeſteren og Liſe i 5te Act ere reent overflødige og ſlaae Læſeren langt tilbage fra Handlingen og Hovedperſonerne, det er et Vilderede hvor man ikke kan finde ſig ud fra a mighty maze, ſom Overſætteren kalder det, men at der er Plan i, ſom det af Pope tagne Motto ſiger, kunde man nok drage i Tvivl. Thi naar det kan kaldes Plan, naar man ſlotter Læſeren fra Scene til Scene, fra Preuſſen til Tydſkland, og fra Tydſkland til Preuſſen og atter tilbage, og viſer ham her en Handling og der en Samtale, og det ſom oftest uden at det, ſom ſagt, har Sammenhæng med Hovedhandlingen eller kun i mindſte Maade bidrager til den; ſaa er intet uden Plan i hvor forvirret det end kaſtes hen paa Papiret. Naar en Shakeſpear ſpringer ſaaledes om med ſine Læſere, ſaa ſeer man overalt den tydelige Hensigt, ved hver Reiſe han lader os giøre, bringes Handlingen et Skridt videre, og vores Siæl gives ſaa meget at beſtille med Handlingen, at den ikke mærker Stedernes Forvandling. Men naar en Autor blot af Kaadhed tumler os ſaaledes fra et Sted til det andet, ſaa tabe vi omſider al Taalmodighed og ſlænge Bogen hen. For ret at ſpille Gieck med Læſeren, lader vores Digter Scenerne forvandles, uden at man veed, hvor de handlende Perſoner blive af, de blive i deres Roelighed og førend man veed deraf ere de borte og man er i et andet Værelſe, eller paa et andet Sted og ſeer andre Perſoner handle, uden Forberedelſe, uden Sammenhæng med det foregaaende, velut ægri ſomnia. Hvor man kaſter Bogen op finder man Exempler paa dette. Vi vil til en Prøve foretage femte Act. —— første Scene, i Skolen ved Heidelbrun i Preuſſen. 2 Sc. en liden Skov uden for Leipzig. 3. Sc. Skolen igien. 4. Sc. Leipzig. 5 Sc. Königsberg i Preuſſen. 6 Sc. Leipzig. 7 Sc. Königsberg. 8 Sc. Leipzig. 9 og 10 Sc. Skolen. 11 Sc. Inſterborg i Preuſſen. Men allerværſt falder diſſe Spring, naar en

Sam-

Samtale afbrækkes og Scenen samt Personerne forandres, som i første Act 3 Sc. hvor Greven standser midt i en Meening og Scenen forandres, saa man maa troe at han og Majorens Frue forsvinde, tillige med det Værelse de ere i og Kanopeen de sidde paa. En anden Feyl er det forunderlige og uforberedede i 4 Act. 4 Sc. hvor Majoren kommer som han var kaldet for at redde Datteren der springer i Vandet, i 5 Act. 8 Sc. hvor Pätus maa vinde i Lotteriet for at han og Berg kan komme fra Leipzig, og i sidste Optrin den gamle Pätus's Omvendelse. Disse Taskenspiller Kneb ere saa meget mere lastværdige, da Forfatteren med meget liden Umag kunde have faaet alt dette udført ved de Forberedelser som ligge i de foregaaende Scener. Den gamle Pätus's Umenneskelighed burde være slet borte, thi den gior intet til Sagen og er en vederstyggelig Idee. Vi vil ikke trætte Læserne med at opregne flere Usandsynligheder, som møde heele Stykket igiennem. Ligesaa lidet vil vi tale om Tiden, som indbefatter hen ved 4 Aar, men lade det være nok, da det vel og tilfulde beviser hvad vi have sagt om Stykkets mange og væsentlige Feyl. Men for ikke at gisre Forfatteren Uret, bør vi ikke glemme at gisre Læserne bekiendte med hans gode Side. Han er i vore Tanker en Mester i den store og høystvanskelige Konst at tegne Characterer. Ikke, som visse Franskmænd, der lade en Person staae og fortælle Tilskuerne hvad Character den og den haver, ney, hans Characterer skildre sig, som i det daglige Liv selv, ved Handlinger, ved Maaden at ansee Tingen paa, og at udtrykke sig paa, af 22 handlende eller talende Personer, tør vi nok sige, er der næsten ingen som jo handler og taler saaledes at Læseren faaer tilsidst et temmeligt tydeligt Begreb om dens Karakteer. Nyhed og Originalitet er der i dem alle. —— Dialogen har han og meget got i sin Magt, og ret mange Steder ere vpperlige i denne Henseende. —— Ved disse tvende Fortrin har han givet sit Stykke saadan Interresse at det, alle Feyl uagtet, bliver heel læseværdigt. —— Om Oversætteisen troer vi at kunne med føie fælde samme Dom, som om Originalen overhovedet, den nemlig, at der er got og slet blandet sammen. Det første bør man troe Recensenten paa sit Ord, men det sidste bør bevises. At gaae heele Stykket igiennem vilde være et uendeligt Arbeide

for Recenſenten og kiedſommelig for Læſeren, vi vil derfor kun anføre de Steder vi have lagt Merke til i første Act.

S. 1. Orig. Ich glaube der Fehler liegt in ſeinem Beutel, er will keinen bezahlen.
Overſ. Jeg troer dog ikke, at Feilen er saa meget paa min Side; ſom at den gode Mand vil heller arbeide ſelv, end lønne en anden.

S. 2. Händels Küchengarten (En offentlig Have i Leipzig.) Hændels Kiøkkenhave. —— Overſ. har forvexlet Küchen og Küche med hinanden.

ſ. S. Mit viel freundlichen Scharrfüſſen. (med mange venlige Komplimenter.) med temmelig venſkabelige Caprioler.

S. 4. Ich müſte zu weit ausholen und würde doch nichts ausrichten. Du ſiehſt immer nur; der graden Linie, nach die deine Frau dir mit Kreide über den Schnabel zieht. (*)
Jeg maatte begynde forfra og udfritte dig alt for nøie, og dog ikke udrette noget. Du seer og føler, ligeſom en kalkonſk Hane, intet uden det Straae, ſom din Kone lægger dig over Næſen.

ſ. S. Hausangelegenheiten (Huusſager.)
Huusanliggender.

ſ. S. Zwey Hollunken (to Slubberter.)
to udſøgte Slyngler.

ſ. S. Gaſſenbengel (Gadepog.)
Gadeſtryger.

S. 5. Du nimſt dir Freyheiten heraus.
Dine ſelvtagne Friheder gaae lidt for vidt.

ſ. S. Von den dreyhundert Dukaten ſtehenden Gehalts, ſind wir bis auf hundert und fünfzig einig geworden.
(Dette burde overſættes: angaaende den viſſe Løn, saa ere vi omſider bleven enige om halvandet hundrede Dukater, iſtæden for de trehundrede.) Men her hedder det:

Om

(*) Det er bekiendt, at naar man tragter en Hane paa Bordet, saa at Nebbet ligger paa Bordet, og da med Kride drager en Streg for ham, saaledes at Kridet rører ved Nebbet, saa ligger han ganske ſtille, ihvor modig han ellers kan være, og betragter Stregen.

Om de trehundrede Dukater ſtaaende Løn ere vi enige paa halvandet hundrede nær. —— Hvorved Majorinden lægges en Slags Spøg i Munden, ſom er uden for hendes Karakteer.

ſ. S. Ob ein Menſch ſich zu führen wiſſe.
Om et Menneſke forſtaaer den ſine Konſt at leve og klæde ſig vel.

ſ. S. Ueber die fünfzehn Tanzmeiſter in meinem Leben gehabt.
I min korte Levetid allerede haft over et halv hundrede Dandſemeſtere.

S. 6. Nun, nun, das geht ſchon an.
Ganſke vel, det var ret brav!

ſ. S. Es wird ſchon gehen.
Det gaaer ogſaa an.

ſ. S. Wenn Sie einmal einer unſrer Aſſembleen werden beygewohnt haben.
Naar de et par Gange faaer dandſet med paa vores Baller. (Den ſtolte Frue vil viſt ikke tillade at Hovmeſteren dandſer med hendes høiadelige Selſkab. Han ſkal kun bivaane dem, for at ſee hvorledes de Fornemme dandſe.)

S. 8. verzärtelten Geſchmack. (Kræsne Smag.)
Fine Smag.

ſ. S. Pintinello — nicht wahr?
Pintinello — er det maaſkee ham?

S. 9. Er heiſt ja auch Läufer; nun denn iſt er freilich noch artig genug.
Han hedder jo ogſaa Læufer? Og kan følgelig være moerſom nok. (Ved denne Overſættelse er hele Meeningen forderver. Hun vil ſige: Er han den Mands Søn, ſaa er han endda meer end artig (galant) nemlig naar man ligner ham med Faderen.)

S. 10. Ich habe mir mein Tanzen einige dreißigtauſend Gülden koſten laſſen.
Mine Dandſemeſtere have koſtet mig over tredivetuſende Gylden.
(Hvilket Menneſke vilde være uforſkammet nok til at ſige ſaa uhyre en Løgn. Men under Originalens Udtryk ere Ballerne med indbefattet, og da kan ſaadan Hyperbel undſkyldes.)

ſ. S.

ſ. S. Seht da zieht er das Maul ſchon wieder. (See nu flæber han igien.)
See nu trækker han paa Smilebaandet igien.
ſ. S. Tuckmäuſer. (Knubhoved.)
Spitsbub.
S. 11. Lippel. (Diminutivum af Leopold.)
Den ſtore Lømmel.
(S. 48. er ligeſaadan latterlig Feiltagelſe. Herrmanchen, Diminutivet af Navnet Herrman, er overſat: lille Junker.
ſ. S. Ich will es nicht einmal vor Gottes Gericht zu verantworten haben.
Jeg kan ikke heller forſvare for Guds Domſtoel.
ſ. S. Schon wieder wie ein Fragzeichen! (Faderen har før ſat ham i Rette fordi han ſad ſaa krum, og ſidder Drengen igien og luſter med Hovedet, og den Stilling kan nok lignes ved et Spørsmaalstegn.) Men Overſætteren lader ham ſige:
Nu vrier han Munden ſom et Spørsmaalstegn, (og for at man ſkal ret levende føle den ſmukke Lignelſe, ſtaaer der tre Spørsmaalstegn efter diſſe Ord.)
S. 12. Warte! (Bie lidt.)
Nei bliv. (Flere Steder er det ſaaledes overſat.)
ſ. S. Ey was wiſſen die Weiber! (Ja, hvad forſtaaer Qvinder af det?)
Snak! ſaadanne Sager ere jo Fruentimmerne ganſke uvedkommende.
S. 13. Daß ihres Gleichen an Schönheit im ganzen Preuſſenlande nichts anzutreffen.
At hendes Lige ikke er at finde i heele Preuſſens Rige og Lande.
ſ. S. Der Burſchklepper.
Den vanartige Skurk.
S. 14. Gleich ſtehn ihr die Backen in Feuer und die Thränen laufen ihr, wie Perlen darüber herab.
Strax ſtiger Blodet hende op —— og Taarene løbe ſom Perler over hendes uſkyldig røde Kinder.
ſ. S. Sie will alleweil herſchen.
Hun vil altid regiere.
S. 15. Wer meiner Tochter zu nahe kömt.

Hvem

Hvem der kommer min Datter for nær. (Da det Udtryk at komme en Pige for nær, bemerker mere i Danſken end det ſamme Udtryk i det tydſke Sprog, ſaa burde her været brugt et andet.)

S. 17. Sie möchte dich gern aus den Augen haben.
Hun ønſker gierne at undvære dig.

S. 18. Siehſt du, der Henker! er iſt im Garten.
Seer du, den gamle Skalk! han er i Haven. (Denne Ukyndighed om en ſaa bekiendt Exclamation, er dog plat utilgivelig.)

S 19. verwundrungsvollen Tone.
Hemmelighedsfuld Tone.

ſ. S. Du möchteſt mir izt gern eine Lüge ſagen. (Du vilde gierne.)
Du maatte gierne her ſige mig en Løgn.

ſ. S. Wilſt Dich mit deinem Ich heraushelfen.
Vil heller redde Dig med dit hielpeløſe Jeg.

S. 21. Nach Sekunda. (I femte Lectie.)
I andre Lectier.

Diſſe Anteegnelſer ere alle kun af førſte Act, og Læſeren troer da vel uden videre Beviis, at der findes ligeſaa mange Feil i de andre, og at vi ikke gisre Overſætteren Uret, naar vi paaſtaae at mange Steder ere ſlet overſatte. Ja, ſom man de anførte Steder ſeer, ſaa ſlette, at det er et Problem for Recenſenten, hvorledes det kommer at andre Steder, ja, hele Sider ere got overſatte; man kunde falde paa den Tanke at flere Overſættere havde arbeidet derpaa, derſom ſligt ikke var uſædvanlig ved deſlige ſmaae Stykker.

Or.

Leipzig.

Politiſche Fragment, von Johann Georg Schloſſer, Margräfl. Badenſchen Ober-Amtmann zu Emmendingen im Brisgau. 1777. 52 S. i 8vo. Koſter 1 Mk.

Det Delphiſke Tempels: Kiend dig ſelv, ſiger i faa Ord ſaa mange Ting, at det, efter en rigtig Anmærkning af Hr. Wieland, ſiger næſten det ſamme ſom ſlet intet: Saaledes gaaer det vore fleſte Sententzmagere, og ſaaledes er det tildeels gaaet den gode Hr. Schloſſer; Ikke kan man nægte,

nægte, at jo diſſe Fragmenter indeholde mange vigtige Sandheder, men de indbefatte tillige mange Feyl, mange ubeſtemte Sætninger, der ofte ved første Øyekaſt forblinde, og ved nøyere Eftertanke falde bort i det urigtige eller ubetydelige. Uden at søge vidtløftig, treffer man overalt Beviis nok baade paa det eene og andet Slags; Hvor ſmukt ſiger Forfatteren ikke i den Artikel om Fyrſter og Konger: „ I Dag giorde Billighed mig got, i Morgen giør den al „ min Ret uſikker." — Om Kosmopoliter. — „ Hvem „ alting ſtaaer vel til hos hiemme, eller hvem det ikke længere ſtaaer an hiemme, eller hvem der intet Hiem har, „ han blive en Kosmopolit! — Hvem der er det, nær„ me ſig aldrig mit Fæderneland." — Hvermands Borgeren er ſom Hvermands Vennen " o. ſ. v. Neppe kunde man i faa Ord ſige noget bedre, og for mange hvis Menneſkekiærlighed udſtrækker ſig ſaaledes over heele Jordkloden, at den ingenſteds bliver virkſom, kunde den Artikel om Kosmopoliteriet være ſærdeles nyttig. — Hvor ſmukt ogſaa dette Sted: „ Regieringen maae, kuns faa Tilfælde undtagen, ſtaae ſtille for Borgerens Huus-Dør; der høre Befalingen op, og der begynde Overtalelſen." — Men med al Tankens Smukhed er den dog næſten ubrugbar; for at giøre den ſand maatte viſſe Tilfælde nødvendig undtages, men hvilke ere diſſe Tilfælde? Dette har Forfatteren ikke tordet beſtemme, og hvad ſiger ſaa den heele glimrende Regel. — I den Artikel om Landſtænderne hedder det blant andet: „Den ubundne Fyrſte kan haſtig giøre gode „ Anſtalter, men en mørk Nat følger ofte paa det raſke „ Lynild og ofte brænder det meer end det befrugter eller „ lyſer; Hvem vilde ikke hellere boe i det ſtille Maanſkin?" Sandt nok Hr. Schloſſer, det ſtillere Maanſkin er ikke ubehagelig, men hvem har forſikret os om dets Evighed; lærer ikke alle Tiders Erfaring det Modſatte, og naar da Maanſkinnet forſvinder, naar Forvirrelſe og Mørke ſkiuler Republiken, mon da alle Verdens Landſtæder ſkal kunne forjage Mørket, og give det heele nye og ſtille Liv; Neppe, i det mindſte neppe uden Luer af borgerlige Krige; men den ubundne Fyrſte, kuns han kan da med et raſk og ſkabende Blik tænde Lys og Varme, og med eet ſætte alle Statens Drivfiædre i en lykkelig Gang. — Som de anførte, ſaa

er

ere og de øvrige af Forfatterens Sætninger, blandede af rigtigt og urigtigt, overalt farlige at bruge som Maximer, men underholdende at læse, og nyttige til at anledige egen Eftertanke over en og anden vigtig Materie, som man maaskee ellers ikke havde faldet paa at betragte fra den Synspunkt, hvorfra Forfatteren ved en skarpsindig eller vittig Vending har foreſtillet den. Disse Fragmenter findes ellers ogsaa indført i Deutſches Muſeum for Februar. Maaned 1777. M. B.

Berlin og Stettin.

Johann Matthias Schröckhs, öffentlichen Lehrers der Geſchichte zu Wittenberg, Lehrbuch der algemeinen Weltgeſchichte, zum Gebrauche bey dem erſten Unterricht der Jugend, nebſt einem Anhange der Sächſiſchen und Brandenburgiſchen Geſchichte. Dritte verbeſſerte und vermehrte Auflage. 1777. 557 S. i 8vo. 3 Mk.

Denne ypperlige Lærebog er af Hr. Profeſſor Kalls Danske Overſættelse allerede almindelig bekiendt iblant os, det skulde derfor være overflødigt at bedømme samme, kuns dette ville vi anmelde, at til nærværende tredie Oplag er, foruden adskillige Forbedringer i sær i den nyeste Hiſtorie, af Forfatteren bleven tilføyet chronologiske Tabeller, og da disse Tabeller ere særdeles nyttige ikke aleene til des fastere at indprænte Hukommelsen de vigtigste Epoker og Tildragelser, men ogsaa til at bringe Hiſtoriens Synchronisme nærmere sammen, saa ønskede vi at Hr. Profeſſor Kall i sin nye Udgave ligeledes vilde levere os saadanne Tabeller; Vi troe derhos, at han vilde giøre Ungdommen en betydelig Tieneſte, ved tillige at indlemme sin ellers saa meget forbedrede Overſættelse, det i adskillige Henseender fortræffelige Udtog eller saa kaldte Foreløbende Begreb af den almindelige Verdens Hiſtorie, som findes præmitteret Hr. Schröckhs Haandbog, og som vi ugierne have savnet i den Danske Overſættelse. Nytten af en saadan ganske kort Indledning anſee vi at være upaatvivlelig, og i denne Meening bestyrkes vi baade af Hr. Kammer-Herre Suhm og Hr. Sekretair Sommerfeldt, der begge have leveret slige Udtoge eller Indledninger, den første i sin Hiſtorie om Dan-

mark, Norge, og Hertugdommene; den ſidſte i ſin Geographie; hvorfor ſkulde man da ikke have et ligedant ſummariſk Uddrag i en til Skolernes Brug beſtemt Universal-Hiſtorie, ſaa meget mere, da det juſt i denne Videnſkab fremfor i nogen anden, er af mange Aarſager, brugbar og nødvendig.

M. B.

Altenburg.

Johann Mariti Reiſen durch die Inſel Cypern, durch Syrien und durch Paläſtina, in den Jahren 1760 bis 1768, in einem Auszuge aus dem italieniſchen überſetzt von M. Chriſtian Heinrich Hafe, Herzogl. Sachſiſch. Weinmarſchen Conſiſtorialrath und Paſtor zu Stadt Sulza. 1777. 1 Alph. 13 Ark i ſtor 8vo.

Hr. Mariti havde i ſin Reiſebeſkrivelſe indført mange Efterretninger, der egentlig ikke vedkomme hans Reiſe, nemlig Landenes gamle Hiſtorie og Geographie og hvad de ældre Skribentere om ſamme havde vidſt m. v. Værket var derved uden Nødvendighed bleven baade ſtort og koſtbart. Dette har Hr. Haſe afhiulpen, ved i ſin Overſættelſe at udelade alt det overflødige, ſom allerede af andre Skrifter er bekiendt, hvor alt bedre end i en nye Reiſebeſkrivelſe kan ſøges og derimod aleene at levere det ſom den italienſke Forfatter enten ſelv paa ſine Reiſer har ſeet eller af troeværdige Beretninger erfaret; han har derved giort Publikum en virkelig Tieneſte og hans Uddrag er ſærdeles brugbart.

A. D.

Trykfeil i No. 1. af diſſe Efterretninger.

Side 3 Lin. 33 læs Grevſkaber. S. 4 Lin. 19 l. Koſter 6 Mk. paa Tryk- og 8 Mk. paa Skriv-Papiir. S. 6 Lin. 24 l. en Mands. Lin. 38 l. Chronologiſk. S. 7 Lin. 33 l. von der Zuſtand. Lin. 35 l. forſvirede. S. 10 Lin. 7 l. nu ere vi. S. 11 Lin. 12 l. vilde. S. 13 Lin. 1 l. ſimple, Lin. 2 l. phyſiſke, Lin. 5 l. Forfatning, Lin. 11 l. Reiſer, Lin. 20 l. Kobberne. S. 15 Lin. 31 l. ukorrekte Stykke.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene J. C. og G. C. Berling.

No. 3.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 15de Januar. 1778.

Den gode Opdragelses vigtige Indflydelse paa det christelige og borgerlige Liv. En Tale, holden paa Opfostringshusets Stiftelses Dag den 29de Junii 1777. af P. Baagøe, Kapellan til Wartov og Edukations-Inspektor ved Opfostringshuset. Kiøbenhavn 1777. 36 S. stor 8vo. Koster 8 Sk.

Vi lære i disse Betragtninger at kiende en Mand, som har Tænkekraft og Læsning. Stilen og Tankerne i det Heele har behaget os, men mod Talen, som Tale betragtet, synes os adskilligt at kunne erindres; deels i Hensigt til den Orden, i hvilken Tingene ere satte, deels i Hensigt til Tankernes Udvikling og Valg. Efter en kort Tiltale til Ungdommen, om Husets Oprindelse og Dagens Høytidelighed, fremsætter Hr. B. den Sag, hvorom han vil tale. „Jeg „ er, siger han, befalet at tale til eders Opmuntring, men „ hvad mere overeenstemmende med Stiftelsens Hensigt og „ det Embede jeg har, end at tale om Opdragelsen. Den „ gode Opdragelses o. s. v. skal da udsættes for vore Betragt„ninger." Os synes det, som denne Sætning kommer for brad ind paa Tilhøreren, uden at han dertil af det foregaaende noksom er beredt. Hensigten af Indledningen er unægtelig at forberede Tilhørerne til det følgende eller at vinde deres Gunst. Begge Hensigter kan foreenes, men ingen af dem opnaaes ved Hr. Baagøes Indgang. Vel vide vi,

det er Mode hos en Deel af vore Danske Talere, at gisre Indledningen til noget Talen ganske uvedkommende, men Mode undskylder aldrig nogen Feil. Efterat have fremsat en Definition paa den gode Opdragelse (hvilket just ei heller er nogen Fuldkommenhed hos en Taler, da Definitionen, foruden meget andet, som med Grund derimod kan siges, forsvinder med Talerens Lyd) anstiller Forfatteren nogle Betragtninger over Menneskets Ufuldkommenhed, forklarer, at det ei saa af Gud er skabt, men er ved egen Brøde faldet i sin Elendighed, hvoraf det dog ved de Midler Gud har skienket det, kan frelses. Disse Tanker kunne gierne været borte, da de egentlig ere nærværende Materie uvedkommende. Hvorfor ei strax begyndt med de næstfølgende Betragtninger over Menneskets Fordervelse, som yttrer sig i den spædeste Alder og siden ved Aarene tager til? Hr. B. taler først om den slette Opdragelse, som han sætter i Mangel af Underviisning, onde Exempler, urigtig Underviisning, hvori han bemerker deels de falske Forestillinger, som ofte bibringes de Unge om Tingene, deels den feilagtige Maade paa hvilken de undervises, da de som oftest enten ved alt for stor Lemfældighed eller ved overdreven Haardhed blive fordervede. Dette saa vel som den følgende Sammenligning mellem begge Underviisningsmaader vilde ei have tabt ved en større Korthed. Den gode Opdragelse, som Hr. B. nu betragter, bør ei blot bestaae i udvortes Sædelighed, men i Forstandens Oplysning og Villiens Forbedring. Forstanden maa øves hos den Unge. Sielekræfterne hverken sløves ved Uvirksomhed eller svækkes ved overdrevet Arbeide. Fra lætte Ting, fattelige Beviser, bør man med dem gaae fort til de mere besværlige. — Saa vel den naturlige og aabenbarede Religions Grundlærdomme, som det almindeligste af de andre Videnskaber bør de lære at kiende. Smukt har Forfatteren viist, hvorledes han tænker om Ungdommens Anførsel til Kundskab om Gud, S. 16:

„ De tages ved Haanden og oplyses ved lærerige Fortællin-
„ ger om Skaberens Godhed i Naturen. For eder, Børn!
„ og for os skinner Soelen. For eder og os udkaster den
„ sine velgiørende Straaler af Lys og Varme. Luften bærer
„ og tilfører os de svangre Skyer, som befrugte vor Jord.
„ Ved den drage vi vor Aande, og den giver os alle Øyeblik-
„ Livet ved sin kiølende Forfriskning. See hine Marker

„ med

„ med deres rige Overflødighed, see hine Dale med deres
„ grønne og spraglede Teppe! hvor mange Slags Urter og
„ Vørter til Lægedom og Styrke frembringe de for os af
„ deres Skiød o. s. v. Overalt, saavidt J kan øyne, see J
„ intet uden en alvitis Godhed, der ligesom en Strøm i utal-
„ lige Arme, uddeeler sine Velsignelser over Skabningen.“
Men de Betragtninger over den aabenbarede Religion ere alt for almindelige til at behage; de burde i det mindste ved Indklædningen gives et Skin af Nyehed. De legemlige Dyder, hvis Nytte og Nødvendighed forklares, anpriser Forfatteren og som et vigtig Stykke af den gode Opdragelse. Al theoretisk Kundskab, uden Hiertets Forbedring, er unyttig; paa denne bør derfor Opdragelsen i sær være rettet. Her ønskede vi at Hr. B. havde været noget fuldstændigere. At Gudsfrygt, Menneske-Kierlighed o. s. v. bør plantes i det unge Hierte, det vide vi alle; men hvorledes dette skal iværksættes skulde nok, efter Hr. Baagøes Plan, her været noget nøyere forklaret; thi at de Unge bør lære uden legemlig Straf saavidt det er mueligt; at Skam og Opmuntring ere mægtige Midler til at bøye det unge Hierte, er vel sandt, saa længe der kun tales om Flittighed og udvortes Dyd; men aldrig dannedes derved den ædeltænkende Borger, den følelsomme Menneske-Ven. Endelig vender Forfatteren sig til at betragte Opdragelsens Indflydelse, deels paa Religionen, deels paa det borgerlige Liv. —— Denne Orden er maaskee ei den retteste. Deels har Hr. B. opholdt sine Tilhørere alt for længe med at forklare saa vel den onde som den gode Opdragelses Natur, hvilket dog ei burde have været hans Hovedsag, deels har han kun benævnet, men ey forklaret den gode Opdragelses Følger, som han dog lover i Begyndelsen; thi de herover omhandlede Betragtninger staae i samme Forhold til det andet af Talen, som 3 til 24. —— Vel er dette ogsaa noget sædvanligt saa at inddeele og behandle sin Materie, men i denne Vane er dog noget unaturligt; thi naar jeg nævner **Opdragelsens Følger**, venter ingen Tilhører at høre en Tale over dens Natur. Maaskee havde Forfatteren giort bedre, om han umiddelbar, ved Betragtningen over enhver enkelt Deel af den gode Opdragelse, havde viist dens Følger, eller og kortelig havde fattet Grundtingene af det, som herom kunde siges og derpaa forklaret sin Sætning. Saa ville og Betragtnin-

gerne over den ſlette Opdragelſe bedre hiſt og her været indſtrøede, end ſaaledes ſatte paa et Sted. Taleren ſkal ey alene beviſe, men og overtale, og derpaa bør han i ſær rette ſin Plan. — Talen endes med Betragtninger over Stiftelſens Opkomſt og Fremvext, Opmuntringer til Førſtanderne, Lærerne og Ungdommen, ſamt Ønſker over det Kongelige Huus. — I enkelte Tanker turde man maaſkee ei være aldeles eenig med Hr. B. At Uligheden i Sinds-Kræfterne hos den Unge kommer af en vis Dorſkhed man i Førſtningen har ladet Sielen falve i, ſom Førſ. S. 14 ſiger, er neppe ſandt, da Organiſation, Væſkernes Blanding, Nervernes Irritabilitet, efter alle nyere Philoſophers og Phyſiologers Jagttagelſer, ey have liden Indflydelſe i denne Forſkiellighed. Og ſkulle desuden Hr. B. Hypothes være ſand, ſaa tiente den dog ikkun til at forklare Siele-Kræfternes Forſkiellighed hos dem, ſom havde forſkiellig Opdragelſe, da han derimod her vil bruge den til at forklare Uligheden mellem Subjekter, opdragne paa een Maade. At Fibrerne hindres i deres tilkommende ſtørre Virkſomhed, om de hvile for længe S. 15, er vel ei heller ſaa rigtigt; thi ville vi endſkiønt antage de Bonnetſke Jomfrue-Fibrer, ſaa ere de kun i Førſtningen noget ſtive, men ſaae ved Ideernes Reproduktion en Lethed i at bevæge ſig, og adſkillige af diſſe ville endog i den moednere Alder være ubevægede. Overalt vil man neppe af Fibrerſyſtemet kunne føre noget Beviis for Ungdommens tidlige Underviisning. De Tanker S. 23, om Ubilligheden i at ſtraffe Legemet, da det, ſom Hr. B. ſiger, kun er det Redſkab Sielen bruger til at udføre ſin Villie, kunne vi ei heller billige. Legemet kan jo ikke ſtraffes, da det i pſychologiſk Forſtand ei kan ſiges at føle; men da det er det Middel, ſom Sielen betiener ſig af til at udføre ſine uværdige Foreſtillinger, ſaa bliver det og det Middel, hvorved Sielen tilbringes ubehagelige Fornemmelſer over de begangne Feil. Dog uagtet vi have fundet os beføiede til at gisre diſſe Erindringer, er der meget godt og ſmukt i denne Tale; og de Fuldkommenheder vi have ſavnet, vil denne agtværdige Forfatter let kunne ſkienke ſine Arbeider ved at anſtifte et nøyere Bekiendtſkab med Talekunſtens Mynſtere. Z.

Sa-

Sædelære for ſkikkelige Folkes Børn af J. H. Campe. — En Overſættelſe. 124 S. i 8vo. Odenſe paa Boghandler Iversens Forlag. 1777. Prisen er 24 Sk.

Meget er der tænkt, mere er der i vore Tider ſkrevet, om Ungdommens Opdragelſe og første Underviisning, men intet have vi ſeet, ſom lover heldigere at bevirke ſamme, end nærværende Skrift. Her lære vi at kiende en Mand med den nøieſte Kundſkab om det menneſkelige Hierte, og ſom veed at betiene ſig af ſamme til ſin Fordeel. Hans Siel er høy nok til med Grundighed at foreene Eenfoldighed, og ædel nok til at anflamme ſine Læſere til den Dyd, han anbefaler, til at forplante ſine Følelſer paa dem. Tak være dig du gode Germaniens Mand for Bogen du ſkrev! tak være dig du redelige Danſke, ſom gav os den med ſaa megen Originalhed! Men vore Læſere ville formedentlig have Beviis for hvad vi ſiger; vi vil, ſaasnart Rummet tillader, ſøge at tilfredsſtille dem. — Forfatteren har indklædt Sandheden i Fortællinger. En ærværdig Gammel, hvis Characteer ſkildres meget elſkværdig, bliver ved en medaldrende Vens Begiering foranlediget til at forklare: hvorledes han under Alderens og andre trykkende Byrder dog kunde være ſaa roelig og fornøiet. I Overværelſe af deres fælles Børn fremſætter han Maaden, paa hvilken man, efter hans Erfaring og Overbeviisning, bedſt kan blive lykkelig; hvor da Exempler, moraliſke Betragtninger, nu og da afbrudte ved Mellemtaler afvexle med hinanden. Den første Afſætning handler om de Pligter, ſom vi umiddelbar ſkylde os ſelv. Forfatteren angriber Ungdommen fra den Side, hvor den er ſøelſomſt; Omſorg, nemlig for den legemlige Sundhed, er det, han først anbefaler. Hvo ſom betænker, at intet uden ſandſelig Lyſt eller Ulyſt er bekiendt for, og giør Indtryk paa den ſpædere Alder, vil uden Tvivl billige Hr. C. Orden. Forſigtighed i Legemets Bevægelſer, Maadelighed i Mad og Drikke, uſkyldige Forlyſtelſer, Arbeidſomhed, Renlighed ere de Pligter, ſom i Henſigt til Legemet, Videlyſt og Kierlighed til Dyden, de ſom i Henſigt til Sielen og Sparſomhed i Henſigt til den udvortes Tilſtand — ere de Dyder ſom i dette Stykke blive indſkierpede og beſtemte. Overalt føres de Unge tilbage paa dem ſelv, hvad de have tænkt og følt, ville tænke og føle, naar de vare eller ſkulde komme i lignende Omſtændigheder. — Betragtningen

over at Menneſkene, enhver for ſig, ei vel kan leve fornøiet og lykkelig, leder Forfatteren til de Pligter vi ere vore Med-Mennesker ſkyldige. Han begynder med de saa kaldte fuldkomne Pligter, og deri har han uden Tvil Ret. I en seenere Alder synes Kierligheds Pligterne meest nødvendige at indſkierpes, da enhver dog ved han bør lyde Øvrigheden, afholde ſig fra Tyverie o. ſ. v., de fleſte og ere saa maſkinmæssig vante til diſſe Foreſtillinger, at de aldrig bekymre ſig om at undersøge deres Rigtighed. For den Unge derimod, som nærmer ſig mere til den naturlige Staud, for hvilken intet er utaaleligere end alt hvad der har Skin af Tvang, synes de Foreſtillinger om Overherredømme, Underdanighed o. ſ. v. altid noget fremmede; vigtigt derfor, at diſſe Pligter tidlig læres og deres Forbindtlighed indſees. Vel giør altſaa Forf. naar han lærer Ungdommen: hvorledes Selſkaber, Konger, Undersøvrighed, Love, Afgifter og Stændernes Forſkiellighed, naturlig kan være fremkommen; Lydighed mod Øvrigheden indſees nu ſom grundet og nødvendig. De tvende Sætninger: Hvo ſom tilføier andre Smerte ſkal ſelv føle Smerte, og hvo ſom bersøver en anden det hans er, ſkal under beſkiemmende Omſtændigheder erſtatte det og ſtraffes derfor; giver Anledning til at betragte saa vel det umoralſke i Fornærmelſer i Almindelighed, ſom i Mord, Tyverie, Bedragerie —— Oprigtighed i Omgang, Kierlighed til Sandhed giøres nu elſkværdig, hvor da beſtemmes de ſieldne Tilfælde, hvor Uſandhed kan være tilladelig, ſom og viſes det ſkammelige og ſkadelige i Løgn. —— Herpaa undersøges Eedens Natur, ſom noget der er indført for at forviſſe ſig om Sandheden af Menneſkenes Udſigende i tvivlſomme Tilfælde —— Denne Afſætning endes med at forklare Forbindtligheden til at erſtatte den Skade ſom af Skiødesløshed tilføyes andre — Alt hvad vi bør giøre kan ei være beſtemt ved de offentlige Love; denne Tanke fører os til Undersøgelſen af Kierligheds Pligter, der alle ere fremſatte paa en Maade, ſom giør dem antagelige og elſkværdige for det unge Hierte. —— Misundelſe, Stolthed, Sladderagtighed, Bagtaleſe, Ubarmhiertighed o. ſ. v. ere giorte ligeſaa afſkyelige, ſom de modſatte Dyder ſees lykſaliggiørende og yndige. De beſynderlige Pligter mod Forældre, Lærere, Sødſkende, Tyende, Fattige og mod Dyrene ere og ſatte i et klart Lys. —— Den ſidſte Afſætning hand-

handler om Samvittighed og Religion. Hertil forberedes vi ved en Fortælling. Ærekier, saa hedder den talende Gamle, er af en Ondskabsfuld, der havde Haab om at erholde hans Embede, sværtet hos Fyrsten; man venter han skal blive sat i Fængsel. Med sin sædvanlige Munterhed indfinder han sig dog paa det ordentlige Samlingssted, og saa vel sin Vens som Børnenes nysgierrige Forundring tilfredsstiller han ved at underviise dem om: hvor herligt det er at have en god Samvittighed; men ved det han tillige fortæller, at der desuagtet kan tilslaaes den gode Mand mange virkelige Uheld, som han ey kan giøre sig ufølsom imod, at blot Mueligheden af et tilkommende Onde kan forstyrre Menneskets Glæde. „ Naar een dyrker sin Have, saa siger han, og tænker: hvo „ veed om ey Floden oversvømmer den i Morgen? naar een „ lægger sig til Sengs og tænker: hvo veed om jeg ei i Nat „ bliver overfaldet og myrdet af Røvere? eller hvo veed om „ ei mit Huus og alt det jeg eier vil i denne Nat gaae op i „ Røg? da, mine Børn! vil hverken hans Have eller hans „ Huus kunne skaffe ham mere Fornøyelse, og hvor er der et „ Menneske, som kan forsikre ham om han ei skal opleve den„ ne eller en ligesaadan Ulykke? og dersom endog een kunde „ dette, hvor frygtelig maatte dog ikke altid Dødens For„ ventning være ham o. s. v." Herved har han sat de Unge i en anaestfuld Bekymring. „ Men glæder eder, saa farer „ han fort, der gives et Middel hvorved I kunne fordrive „ denne Frygt, — agter altsaa med Opmerksomhed og Glæ„ de, der er en GUd til." Hvor fortreffelig er denne Orden; Barnet veed vel tilforn, som Forfatteren og siger, at der er en GUd til; men aldrig har det maaskee før følt det beroeligende, det salige i Tanken om hans Tilværelse; og de Betragtninger om Forsynet og Udødeligheden, hvormed Bogen endes, giøre denne Sandhed særdeles trøsterig og praktisk. Et Ønske maa Læseren endnu tillade os, at nemlig mange Huusfædre og HErrens Tienere ville, ved egen Giennemlæsning, overtyde sig om Sandheden af hvad vi have sagt, da vi af Bogens almindelige Brug love os de herligste Frugter. — Nu til Oversættelsen — og da er denne Bogen værdig. — De faa Steder hvorimod vi kunne have noget at erindre, ere følgende: I Fortalen hedder det: sandelig jeg haver og — burde hedde: jeg haver og virkelig. S. 8

L. 20 er, taknemmelig, udeladt; og overveiede, i den følgende L. burde hedde: tænkte. S. 9 som gaae hidset i Haven, skulle hedde: bag Haven; (hintern Garten). S. 12 denne Skarnagtige er det vel ikke gaaet got hans ganske Leve-Tid, burde for Tydelighed hedde: vel aik det denne Skarnagtige ei got hans hele Leve-Tid. S. 20, i en stivvende Hast, skulle det tydske, Hasch! som her staaer, ei bequemt kunne udtrykkes med det Danske, Vids! S. 22, Skole-Kamerater, skulle nok hedde: Seve-Kamerater. S. 27, Gud bevare, skulle hedde: Gud forbyde. S. 33 sparsom, skulle staae: Huusholdersk. S. 38 tidlig, er formodentlig formedelst en urigtig Læsemaade sat for: glad d: fornøiet. S. 39 efter L. 10 er glem denne Sætning: men det er ikke for eder alene Verden er dannet. S. 45 L. 1 undertiden, skulle hedde: imidlertid. S. 66 Kongen, var nok rigtigere: Dronningen. S. 104 læge sig paa Løgn, burde heller hedde: tage sin Tilflugt til Løgn. S. 109 besørger, skulle staae: befrygter. S. 113 at jeg udsiger blotte Toner, er, ikke, udeladt. — Bogens Vigtighed vil, som vi haaber, undskylde Recensentens Vidtløftighed, og de bemerkede smaa Feil bestyrke vor Dom om Oversættelsens Godhed. Z.

Stockholm.

Tal, om Utsigten för Swenska Bergshandteringen i Framtiden, hållit, i Kongl. Majests. Närvaro, för des Wettenskaps Academie vid Präsidii Nedläggande den 26de April 1775., af Gustaf Adolf Leyonmark, Assessor i Kongel Bergs-Collegio. Trykt i Direct. Salvii Bogtrykkerie.

Forfatteren viser at Guld- og Sølv-Værker udgiøre ikke egentlig nogen Nærings-Green for de Svenske Bergverksbrugere; det sidste har nu saa aftaget i Sverrig, at da Sala-Gruben tilforn gav circa 20000 Lødige Marker aarlig, maae man nu lade sig nøye med $\frac{1}{10}$ Deel — omendskiønt store Kobber-Bierget fra 1633 til 1693. gav 10, 12 til 15000 Skpd. Kobber om Aaret; saa udgiør nu heele Kobber-Tilvirkningen i Riget kun mod 6000 Skpd. aarlig. — Allun-Tilvirkningen stiger til 7000 Skpd., Svovl til 200, og Vitriol til 700 Skpd. aarlig — men Jern-Malmens Tilvirkningen

er

er imod 400000 Skpd. Berg-Vegt, og denne Nærings-Green kan vel ikke ſiges at være i Aftagende, men andre Omſtændigheder ligge Hindringer i Veyen, ſom ey efterlade den bedſte Udſigt for Fremtiden. blant diſſe ere fornemlig en beſværlig Transport, ſaa de Steder, hvor der findes Overflödighed paa Malm, ikke med Fordeel kan betiene ſig deraf; dernæſt er en uforſvarlig Huusholdning med Rigets Skove alt mere og mere en betydelig Hindring for Bergs-Hanteringen, ſom for nærværende Tid fordrer noget over 2 Millioner Læſter Kull aarlig (12 Tdr. pr. Læſt) hvortil en Strækning Skov af 360 Svenſke □ Miil udfordres da man regner Skoven voxer igien i 50 Aar, og 12 Læſter Kull paa hver Tdr. Land. M.

Weſteräs.

Samlingar til Beſkrifning öfver Norrland, förſta Samlingen om Medelpad af Abrah. Abrahamſon Hülphers. Weſteräs 1771. **Dito andra Samlingen om Jämteland 1775. Dito tredia Samlingen om Herjedalen.** Weſteräs 1777.

Hr. Directeur **Hülpher**, ſom agter at fortſætte ſine Samlinger over heele Norland, leverer her den nøyagtigſte Beſkrivelſe over diſſe Lande, ſom man nogenſinde kunde vente ſig; Efter en kort forud given Underretning i enhver Samling om Landets Beliggenhed, Störreſſe, Folkemængde og Inddeeling m. v., gaaer Forfatteren Sogne-Viis frem, og viſer Indbyggernes Nærings-Midler i hvert Sogn, deres Agre og Engbrug, Jagt og Fiſkerie, Manufactur-Indretninger, Huusholdningsmaade, og forglemmer ikke noget, ſom i mindſte Maade kan ſiges at være mærkværdigt, af Alderdoms Levninger, Bierge og Skove, ſaa at Forfatteren med ſin roesværdige Nøiagtighed bliver ligeſaa kiedſom for en fremmed Læſer, ſom behagelig for en Indfød, der af ſaadanne Efterretninger kan ſamle ſig en fuldſtændig Kundſkab om ſit Fædreland. **Förſta Samlingen om Medelpad** med et ſmukt Karte, ſtor 132 Sider i 8vo foruden et Anhang af 30 Sider om Præſter og Lærde, ſamt 14 Sider Dedication og Fortale. — Landet er $13\frac{1}{2}$ Miil lang, 4 til $7\frac{3}{4}$ Miil bred, $53\frac{3}{4}$ Miile i Omkreds, og heele Inde-

holden 60 □ Mile; det er inddeelt i 18 Kirkesogner foruden Kiøbstæden Sundvall og har omtrent 15000 Mennesker, store og smaae. Alle Sognernes areale Indhold er, 1, 389, 400 Tdr. Land. Aarlig besaaes kun 3548¾ Tdr. Agerland, hvoraf Krone-Tienden var i Aarer 1769, 1306 Tdr. Kornvahre. Høefanget er p. medium taget i alle Sogner 9581 Gillinger. (En Gilling Høe i Medelpad bør holde 45 cubic-Alen, og er omtrent 3 Vinterlæss.) Qvæget i Landet sammenregnes omtrent til 2240 Hæster, 7970 Kiøer, 660 Oxer, 2330 Ungnød, 1690 Kalve, samt 7800 Faar, 4700 Giedder og 2650 Svin, hvilket in specie tilligemed Folkemængden anføres ved et hvert Sogn. Jordmonen er næsten overalt fortræffelig, og bestaaer meest af Leer og Sand-Jord. Indbyggernes Vinskibelighed har og opbrudt mange 100 Tdr. Land, sat 75614 Favner nye Diger, og bortført 27763 Læs Steen af Agrene i de nyere Tider. — I heele Landet findes kuns 1 Kiøbstæd nemlig Sundsvall, beliggendes 41 Mile fra Stockholm; under 62 Gr. 23. 2. hvis Indvaanere, Soefolket iberegnet, store og smaa regnes til 1627, har et Skibbygger-Verf, hvorpaa bygges Skibe endog til 200 Læster. Andra Samlingen om Jämteland, med et smukt Karte, stor 272 Sider foruden Anhang 36 Sider og 14 Sider Dedication og Fortale i 8vo. Landet grændser til Herjedalen, Medelpad og Angermanland, mod Sønder og Øster, men er i Vester og Nord omgivet af Norge, hvortil det og i fordum Tider har hørt, men blev tillige med Herjedalen ved Freden til Bromsebro 1645 afstaaet til Sverrig. — Det er 30 Miile lang og 22 Miile bred, indeholder 330 □ Mile, bestaaer af 12 Pastorater, 41 Kirke-Sogne (hvoraf de 29 ere Annexer) og et Capel under tvende Provstier. Folkemængden har paa 20 Aar meget tiltaget, 1754 vare her kuns 17764 Mennesker, hvilke for nærværende Tid store og smaae beløbe sig til 23000 Siele. Krone-Tienden er imellem 2400 og 2800 Tdr. Kornvahre af heele Landet; efter 1766 Aars Tiende var Aarsvæxten sammenregnet for alle Sogner 26185 Tdr., nemlig 23517 Td. Byg, 2017 Tdr. Rug, 590 Tdr. Ærter og 59 Tdr. Havre, Præsternes Gaarder uberegnede, som kan anslaaes til 623 Tdr. I heele Landet ere ingen Steder, hvor de kunne afsætte deres Producter, hvorfore de fleste maae giøre lange Reiser, som

til

til Levanges Marked i Norge og til andre Provintzer i Riget, for at afsætte dem, hvorved de meget hindres fra Agerbruget. Folket er haardt, friskt og Vinskibeligt, Clima er sund, og meget sielden ere smitsomme Sygdomme giængse. Tredie Samlingen om Herjedalen, stor 124 Sider i 8vo. Dette Land, som paa vestre Siden grændser til de Norske Fielde, er ligesom adskilt fra de nastgrændsende Lande, ved høie Bierge, store Skove og øde Marke, ingen almindelig Landevey gaaer igiennem Herjedalen, men Giennemfarten maae paa de fleste Steder skee til Hest. —— Størrelsen, som dog ey nøie kan fastsættes, siden ingen almindelig Opmaaling er skeet, er mellem 18 og 20 Mile i Længden og meest 6 til 8 Mile i Breden: I gamle Foreninger mellem Sverrig og Norge bliver ey meget talt om Herjedalen, et Land, der da var lidet agtet: I Freden til Bremsebro 1645 blev det tillige med Jämteland afstaaet til Sverrig. Climatet er det koldeste i heele Norland, men om Sommeren, som høyst udgiør 4 Maaneder, er ofte Heeden saa brændende paa nogle Steder formedelst Beliggenheden mellem de høye Bierge, at man maae binde for Øynene af Kreaturerne, som man kiører med, at de ey skulle blive blinde. Folkemængden, som i 25 Aar har forøget sig med 300, beløb sig 1773 i alt til 3370 Mennesker store og smaae. Agerbruget er formedelst det haarde Clima i slet Tilstand og Folket fattigt, sielden kan de undgaae at kiøbe Korn; Fædrift er deres fornemmeste Nærings-Middel. Indbyggerne handle ligesom Jämterne med de Norske, hvilken Handel Forfatteren holder meget nødvendig, saa længe der ingen Steder findes i Landet selv, hvor skadelig han end troer samme er for de Svendske Indbyggere. M.

Stockholm.

Physiographiska Sälskapets Handlingar. Första Delen. 1776. 64 S. i 8vo, foruden Titelblad, Dedication, Fortegnelse paa Medlemmerne, og Indholdet tilligemed Fortalen, som giør tilsammen et særskilt Ark. (Blandt Medlemmerne, som antegnes til 62, og hvoraf omtrent $\frac{1}{3}$ Deel ere udenlandske, findes 4 Danske.)

Det physiographiske Selskab, som først oprettedes i Lund i Schaa-

Schaane sidst i Aaret 1772. og hvis nærmeste Hensigt var at sysselsætte sig med Schaanes Oeconomie og Natural-Historie, har siden udvidet sin Plan ey aleene over heele Sverrigs Oeconomie, men ogsaa Udenrigs-Steder, for saavidt de kan tiene til Oplysning og Eftertanke for Svenske i den særskilte Huusholdning, som tilligemed de dermed forbundne Videnskaber er Sælskabets eeneste Øyemeed. Det indbyder derfor alle efter sin Indsigt at bidrage til Kundskab i Landets nærværende, baade Mangler og Fordeele, og understøtte dem med:

1) Visse Herreders, Sogners, Byers og Egnes Naturhistorie, Huusholdnings-Maade, Mærkværdigheder m. m.
2) Beskrivelse over særskildte Bierge, Steenbrud, Sorter, Jord og Steenarter.
3) Beskrivelse over Dyr, Fugle, Fiske, Amphibier, Insecter, Orme med deres Tegning, Forvandling, Huusholdning, Nytte og Skade m. m.
4) Beskrivelser over Vørter, med deres Brug i Huusholdningen, til Farve, til Huus-Curer, deres Navn blant Almuen, Steder og Jordmon ar vore i ꝛc.
5) Fuldstændige, og saa meget mueligt er, paa medicinske Grunde byggede Beskrivelser paa Dyrs Sygdomme, med forsøgte Midler derimod.
6) Opdagelser, Anmærkninger, og paa sikre Grunde giorte Forslage i Huusholdningen, Farve-Konsten, Ager og Engbrug, Skov og Qvæg-Avl m. m.
7) Beskrivelse med Tegning eller Modell paa oeconomiske Instrumenter og Redskaber, samt mechaniske Opfindelser, som kunne komme Natural-Historien eller Oeconomien til Beste.
8) Chemiske og physiske Undersøgninger, som umiddelbar tiene til Oplysning og Forbedring i Natural-Historien og Oeconomien.

Handlingerne selv, af hvis første Deel, dette kun er det første Stykke, indeholde:

1) Strøede Tanker om Mangler i den Schaanske Huusholdning og Midler derimod af And. Joh. Retzius. — Iblandt dem regner Forfatteren: Skiptningen især reserve Skiotsning, Mangel paa varagtig Gierſel, som meget hindrer Fælledskabets Opbavelse. — Skovmangel—Svag Sæd, besyn-

dar-

derlig Rug, hvortil Aarsagerne opregnes: Blanding af Stæders og Landsbye-Næringer m. m.

2) Anmærninger ved foregaaende Tanker af Rudolph Stiernswärd.

3) Hindringer som møde Træe-Plantningen paa de Skaanske Sletter af N. Hesslen.

4) Mineralogisk Beskrivelse over Andarums Alun-Skiver-Brud af Michel Malmstrom.

5) Botaniske Observationer af C. E. Wiegel, som ere 7 i alt.

6) *Rezzia capensis* et nyt Urt-Slag, fundet og beskrevet af C. T. Tundberg.

7) Betydelig Hinder i Hallands Huusholdning og Midler derimod af Pehr Osbeck; disse bestaae meest i Ukrud paa Agrene. Blant Hielpemidlerne nævnes især Fælledskabers Ophævelse, og hermed sluttes dette Stykke. M.

Åbo.

Möjeligheten, Sättet och Nyttan at utan Ängar skiöta Landtbruket, en Akademisk Afhandling under Prof. Kalms Præsidio af Hr. Sal. Kreander. 1ste Deel den 16de Junii, 2den Deel den 16 Decembr. 1775. Begge tilsammen 46 S. i 4to.

Da saa mange fornuftige Landmænd have sagt at gotgiøre Engens Nødvendighed, og med Rette anseet den for Agerens Moder ved et vel indrettet Agerbrug, baade hos os selv og vore Naboer, have vi troet at giøre Elskere af Landhuusholdningen en ikke liden Fornøielse, ved nærmere at giøre dem bekiendt med en Forfatter, som med største Sandsynlighed stræber at bevise Mueligheden, Maaden og Nytten af det modsatte. — Anledning hertil for Forfatteren, var det, af det Svenske patriotiske Selskab fremsatte, Spørsmaal: Om Enebrug er nødig i Sverrig? eller om det ey var fordeelagtigere at føde Qvæget med Sæd? — I forveyen besvarer han dette Spørsmaal: om nogen har forsøgt at føde Qvæget med Sæd? eller om det ikke blot er et Forslag af en theoretisk Oeconom? det er ey alene forsøgt, men har og været i 4000 Aar i Brug hos Chineserne.

I Tydsk-

I Tydſkland, Spanien og Frankerige har mange Steder fundet ſin Regning derved; derpaa beſvarer han adſkillige Indvendinger: for Ex. Uligheden i Clima foraarſager Ulighed i Landhuusholdningen, og følgelig hvad ſom paſſer i Tydſkland og China, paſſer ey i Sverrig; — At de Svenſke maa kiøbe Korn udenrigs fra til Menneſkers Føde, hvorledes ſkulde det da rekke til Kreaturerne? At det er umueligt at opdyrke Kiær og Myrer, at forvandle alle Enge til Agre m. m., og var det end mueligt, hvorledes ſkulde da en ſaa vidtløftig Ager vedligeholdes? hvor ſkulde man faae Giødſke fra? ere Engene mindre fordeelagtige end Agrene, ſaa ere de artificielle dog mere afgivende og bedre Føde for Qvæget. Gaardbrugeren ſkulde af Mangel paa Folk nødes til at miſte den halve Sæd, uden han fik ſaa ſtor Agerland opſkaaret? efter at alle diſſe Indvendinger ere ryddede af Veyen, kommer han i Slutningen af den 1ſte Deel til Hovedſagen ſelv og inddeeler ſin Materie i 6 Spørsmaale, hvoraf han dog kun her udvikler de 2de første. **Det første Spørsmaal: Om ey Qvæget ſkulde ligeſaavel trives af Kornvahre ſom Høe?** beſtyrker Forfatteren med **Tavaſtens, Carelarens og Savolaxares** med Sæd og Hakkelſe foerede Heſter, ſom ere baade feede, lætte, ſtærke, muntre og glinſende: og alle ſom eye Landgodſer veed, at Kiør give overflødigere meer velſmagende og kraftigere Melk, naar de faae Korn. Dette beviſer Forfatteren omſtændelig og beſvarer her tillige den Indvending: At Græſſet ſynes dog at være Qvægets naturlige Føde; derpaa underſøger han hvad Slags Sæd og Halm, ſom paſſer beſt for Qvæget; Til det første regner han allerførſt: Ærter, dernæſt Havre, ſaa Byg, og ſidſt Rug og Hvede, og af Halm-Slags, førſt den af Havre, ſaa af Ærter, ſaa af Rug, ſaa Byg, og ſidſt Hvede; dertil kan lægges Løv og Bark, ſamt Bær af adſkillige Træer (ſom her opregnes) og endelig adſkillige Jordfrugter, ſom Rover Kaalrødder ꝛc. **Det andet Spørsmaal: hvorledes Foeringen ſkal indrettes?** opløſes med denne Sætz: **Man ſønderſkiærer og bløder Halmen**, og derpaa forſtærker det med Sæd eller med hvad ſom er tienligt der iſtæden. — Med denne Sætzes Udvikling ſluttes den 2den Deel af Afhandlingen. — Saaledes anvende vore Studerende Naboer deres Indſigter til at nytte Fædrenelan-

der.

det. Forfremmelser, Æreſtegn opmuntre deres Lærde til at dyrke Videnſkaber efter deres Indflydelſe paa Landets Forbedring, derfor har Sverrig ogſaa mange ſtore Mænd i Natur-Hiſtorien, Mechaniken, Phyſiken, Chemien ꝛc. hvorpaa Oeconomien grunder ſig, naar vi, endog ved vore nyeſte Indretninger til Videnſkabernes Fremvext hverken tænke paa Oeconomie eller Politik, uagtet den megen Støi Skyggen af diſſe Videnſkaber for kort ſiden giorde blant vor Lærde Almue. M.

Lund.

Det her værende phyſiographiſke Sælſkab har 1777. opgivet følgende Spørsmaal i Landhuusholdningen: „Hvilke ere „ de ſikreſte Midler og Forfatninger, ſom kunne formaae „ Landmanden til fuldkommeligen at reengiøre Sæden, „ inden den udbydes til at ſælges, og hvilke ere tillige de „ viſſeſte, og i en Skovløs Egn de mindſt koſtbare Udveie „ til at berede den renſede Sæd ved at tørre den ſaaledes, „ at den uden beſtandig Kaſtning maae i det mindſte kunne „ forvares 2 a 3 Aar, uden at tage Skade.“ — Belønningen for den, ſom inden 1ſte Junii 1778 beſt beſvarer Spørsmaalet, er 10 Ducater Specie. Svaret ſendes under Couvert til Sælſkabets Secretair Philoſ. Mag. og Botanices demonſtrator Hr. Andr. Joh. Retzius paa den ſædvanlige Maade, med Navnet i en forſeglet Billet, med en paategnet Deviſe. Udenlandſke indſende Svaret franco.

Frankfurt og Leipzig.

Die Incas oder der Zerſtörung des Reichs von Peru, aus dem Franzöſiſchen des Hern Marmontel überſetzt. 1777. gr. 8. 1ſter Theil 15 B. 2ter Theil 19 B.

Det raſende og afſkyelige i Overtroen og Svermerie i Modſætning til den ſande Religions menneſkekierlige Væſen er det Hr. M. i nærværende Bog har malet. Perus's Erobring har han i denne Henſeende lagt til Grund, men uden at bekymre ſig ængſtelig om at følge den ſande Hiſtorie. Poeten, Hiſtorikeren og Philoſophen taler vexelviis. Man maae ey fortry-

de

de paa iblant at høre Amerikanerne tale Fransk – hvorfor skulle en Franskmand saa nøye følge Kostumet. I øvrigt er Hr. Marmontels Navn Anbefaling nok for Bogen. Oversættelsen er ziiret med Originalens prægtige Kobbere, og lader sig vel læse, skiønt den ey er uforbederlig. Æ.

Neues Perspektiv zur Beurtheilung des Verfalls berühmt gewesener Staaten. Philadelphia. 1777. 23 S. i 8vo. 4 ß.

Usselt Væv, ikke om Staters Forfald, som Titlen lyder, men om Rektorerne ved et vist Tydsk Universitet, deres Leve- og Omgangs-Maade med Studenterne, om disses Batailler med de saa kaldte Schnurrer o. s. v. Kort sagt, det elendigste og uberydeligste Tøy, som nogen pasgillantisk Smører kunde sammenskrabe, og Stilen er Materien ganske værdig. M. B.

Kavitäten, ein hinterlassenes Werk des Küsters von Rummelsburg. Erster, Zweyter, Dritter Theil.

Bogen svarer fuldkommen til sin Titel; saa meget elendigt Tøy finder man ey altid sammensmurt paa et Sted. Saa ubekiendt som Forfatteren er med alt hvad der kan kaldes sand Vittighed og Sømmelighed, saa bekiendt er han, og han er stolt af sit Bekiendtskab, med troeløse Koner, Liderlige Fruentimmer o. s. v. —— Hans Gedanken auf einem Miethpferden, er blant alt dette Kram det taaleligste; dog er saavel det eene som det andet ikke engang værd at anmælde end sige at læse. Z.

Amiens.

Hr. Gresset er død her i sit Alders 68de Aar. Han har skrevet theaterstykker og andre Poesier, hans Sidste og hans Mechant høres paa vort Danske Theater, den sidste under Navn af Sammensyeren, og en Efterligning efter hans Vertvert i 5te Stykke af Forsøg i de skiønne og nyttige Videnskaber S. 119.

Trykfeil i No. 2. af disse Efterretninger.

S. 23 l. 21 læs: meget. S. 24 l. 3 læs: Opmaalelse. l. 5 læs: Andeel. l. 10 læs: efter ud fra et (;). S. 26 l. 4 læs: Stichen. S. 28 l. 15 læs: nu sidder. l. 32 læs: Buschklepper.

No. 4.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 22de Januar. 1778.

Oratio natalitiis ſereniſſimi principis Daniæ & Norvagiæ hæreditarii FREDERICI in collegio Berganorum philolatino V. Jdus Octobres cIↃIↃCCLXXVII. habenda. Qva inter populos Europæ principi ſubjectos rei Norvagorum publicæ libertatem probare ſuſtinet *Chriſtophorus Henricus Lau*, ſocius ejusdem collegii ordinarius. Hauniæ, Typis Hoeckianis. 2½ Ark i 4to.

Først et Indbydelſes Skrift i Lapidal-Stiil med latinſke Vers oven i Kiøbet. Derved vil Hr. Lau opmuntre ſine Medborgere til at læſe hans Tale, om den Frihed, ſom Norge nyder frem for alle andre Europæiſke Stater. Vi ſige: — at læſe hans Tale —. Vel ſtaaer der et habenda paa Titel-Bladet: men naar det hedder: Concives abſens ſcribendo alloqvitur —; og Talen ſelv begynder med: Orator ad vos per literas dicturus ornatu venio candidati cui non contigerit præſenti ſermone Vos Qviritium ne dicam qviritantium convenire Romano, —; har vi ſluttet, at det philolatinſke Selſkab i Bergen ſaa vel ſom andre have heldigen været befriede for at høre en Tale, ſom ſandſynligt ſkal ſkaffe Læſeren nok at beſtille, om han vil forſtaae den. Vi tænke, at en Læſer af Jndſigt og Smaag i Sproget allerede af Begyndelſen, vi nu anførte, gior ſig jammerlige Forestillinger om Reſten: og han ſkal finde dem bekræftede paa hver Side, om han ellers kan holde ud med at læſe til Enden.

den. Allehaande ſammenrapſede latinſke Brokker udtrykt mavre og undertiden falſke Tanker ——. For at beviſe ſi Sag, giver Forfatteren ſig i Færd med at afſkildre de andr Europæiſke Stater: og det er derefter. —— Vi vil overlad til Læſeren ſelv, at finde i Talen, om han tør vove det, ſa mange rare Ting, og deriblant S. 18 en troſtefuld Tiltal til de Norſke over at Dannemark i Konge-Titelen er bleve ſat for ved Norge. Men at Læſeren dog her ſkal faae noge nøyere at ſee Forfatteren i ſin Skikkelſe, ſom Orator og Socius collegii philolatini, ſaa vil vi anføre et Stykke af de Sted i Talen, hvor han ſamler ſine Rariteter i Korthed, og ſtiller dem nær hinanden: og vi haabe, at det ſkal være til Mærkelſe. S. 19 —— „valeat Svecus libertate comitiorum qvæ interdum nec exſangvia nec libertatem nimium portendentia noſtra ſpectavit ætas; Danorum ruricolis adſcriptionem glebæ cedamus; Moſci in deliciis habeant προσκυνεῖν. Pruſſumqve valere jubeant conqviſitorem queis viſcera terræ marisqve dona piſcoſi, absqve clade virorum urbiumqve incendiis ad occupationem ſufficere qviverint qvietis. —— Polonorum ne curemus confuſionum qvantitatem. Turcis liceat eſſe Muhamediſtis. Multosqve Germanis relinqvamus Principes haut ſemper fratres inter ſe concordia germanos. Licentia Britanni gaudeant. Gallorumqve ſit francizare. Italis deniqve Hiſpanisqve papicultura placeat. —— Nobis duntaxat in Norvagia lex eſto ex lege divina naturali atqve patria optime eſſe liberis, nulla qveis cauſa majorem unqvam experendi libertatem qvam qva ſub regimine optimi monarchæ optimo fruimur cotidiana qvamqve lætabundi nobis poſterisqve vovebimus continuam.“ —— Manden kan være brav nok ſom Officii Stipularis atqve Taxatorii Bergani Collega: men var han i den Sted Collega Scholæ Berganæ, vilde vi meget græmme os paa Latinens og Veltalenhedens Vegne. Vi troe ikke heller, at det Latinelſkende Selſkab, hvoraf Forfatteren er Medlem, vil være ham for denne trykte Prøve ſynderlig forbunden.

A. O.

Præ-

Prædiken, holden til Indtrædelse for Hellig-Geistes Meenighed paa Alle Helgens Dag 1777. Af P. Vogelius. Kiøbenhavn. Trykt hos Bogtrykker Lauritz Christ. Simmelkiær, boende paa Adresse-Contoiret. 39 S. i 8vo. Koster 8 Sk.

Hr. Forfatteren, som er bekiendt og æret for sine Lovtaler over Erke-Biskop Absalon og Knud den Store, nytter og lemper heldigen sin Veltalenhed her i en anden Kreds. I et simpelt, ædelt, og for Mængden forstaaeligt Sprog taler han Guds Ord: og vi ønske Hellig-Geistes (rettere: Hellig-Giesters - Sanctorum Hospitum) Meenighed til Lykke med dens værdige nye Lærer. Efter en med Omstændighederne passende og rørende Bøn tager Hr. V. Indgangen af Joh. VI. 68. HErre! hvem skulde vi gaae hen til? Du haver det evige Livs Ord. Hoved-Sætningen, som udfores er denne: Hvor godt og saligt, det er, med lærvillig Attraae at holde sig til JEsum, den allerfuldkomneste Lærer. Herved: I. at JEsus er den allerfuldkomneste Lærer. II. At det er godt og saligt, at holde sig til ham med lærvillig Attraae. Det første vises 1) af JEsu Lærdoms Ypperlighed: — dens oplysende — og helliggiørende Kraft — 2) af hans Forhold i sit store Lære-Embede: — hans utrættelige Flid og Hengivenhed i sit Kald, — hans vise og opbyggelige Læremaade. — Nødigen savne vi S. 14 Anvendelsen af den evangeliske Text til at bevise JEsu Lærdoms oplysende Kraft. Tiden havde dog vel tilladt at sige noget derom i Korthed: da Forfatteren ellers paa andre Steder ikke forsømmer at benytte sig af de Fordeele, som Texten og dens Sammenhæng byder ham. Den Talemaade: Han oplod sin Mund: synes os at blive S. 17 tillagt mere Betydenhed, end den virkeligen kan have. S. 22 hedder det: „Alle bør vist at holde sig til ham (JEsum); enhver for sin egen Skyld, nogle tillige for andres Skyld; nemlig de i Besynderlighed, som han bruger til at lære andre." Mon det ikke var mere bestemt og rigtigt at sige: — „enhver for sin egen saa vel som for andres Skyld; men nogle dog i Besynderlighed for andres Skyld; nemlig de som han bruger" —? At bestyre en noget S. 24 i Steden for: at bestyre noget for en; er vel ikke en sædvanlig Ord-Byg

ning. Et Stykke af denne smukke og opbyggelige Prædiken vil vi og fremlægge her til Overbeviisning for Læseren, og vi tage det S. 20, uden dog at holde det for bedre end et andet deraf. „Maatte dog JEsus, den fuldkomne Lærer, „ ogsaa i disse Henseender (til Læremaaden) efterlignes af dem, „ han værdiger at bruge som Lærere og Sendebud i sit Sted! „ Hvor ønskeligt var det dog, og hvor tienligt vilde det bli„ ve til Guds Kundskabs og JEsu Riges Udbredelse, dersom „ alle Ordets Tienere vilde anse det som en hellig Pligt, at „ indrette deres Læremaade efter deres guddommelige Me„ sters; jeg meener fornemmeligen deri, at de vilde, efter „ hans Exempel, lade den almindelige Opbyggelse være Hoved„ Sagen og Hoved-Hensigten af deres Underviisninger ved „ alle Leiligheder! Ikke nok, at kunne tale til Behag for de „ Oplyste, dem der have Indsigt og Smag; men ogsaa for „ den eenfoldige Mængde maa man søge at blive fattelig, nyt„ tig og opbyggelig; ogsaa disse Dyrekiøbte maa have Siele„ Føde, som er afpasset for dem; ogsaa paa disse maa Læ„ren visselig tænke, om han vil have en frelst Samvittighed. „ O! vilde Evangelii Tienere derhos omhyggeligen stræbe, „ ved HErrens Naade, at danne deres eget Sind og For„ hold overeenstemmende med JEsu guddommelige Lære, den „ de forkynde andre! selv søge at være Forgiængere paa den „ sande Christendoms Vei, i de christelige Dyders og Pligters Udøvelse, som de anprise for deres Tilhørere!“ —— Prædikenens Slutning, hvori Hr. V. taler efter Dagens Hensigt om Reformationen, og tilsidst om sig selv, som en til Meenigheden indtrædende Lærer, er ikke mindre end det øvrige læseværdig. A. O.

Johann David Michaelis **Einleitung in die göttlichen Schriften des Neuen Bundes.** Erster Theil. Dritte und vermehrte Ausgabe. Göttingen, im Verlag der Wittwe **Vandenhoeck.** 1777. 768 S. foruden 2 Blade Titel og Fortale, i 4to. Prisen er 3 Rdlr.

Dersom det kan hedde med Sandhed om et nyt Oplag af et Skrift, at det er forbedret og formeret, saa er det visselig om dette. Hvad Hr. Ridder Michaelis siger i Fortalen, at de første 37 Ark ere næsten ganske omarbeidede, det kan Sammenligningen med det 2det Oplag strax vise enhver. Men des-

desuden er der neppe noget af de andre Ark, paa hvilket der ikke findes enten adskillige Forandringer eller Tillæg, og oftest de sidste. Saa ere og hele nye Paragrapher hist og her skiede ind imellem, og nogle omsatte paa et bequemmere Sted. I det 2det Oplag af denne Deel findes der kun 95., men her ere 119. Sider. Forfatteren viser den samme meget roesværdige Egenskab i dette som i sine andre Skrifter. Det er ham ikke om en Meening at giøre, fordi den er af ham een Gang antaget: men han modtager gierne en grundig Overbeviisning om det Modsatte, og følger den. Hvad Hr. M. selv eller andre Lærde har siden dette Skrifts anden Udgivelse 1765. ved nøiere Undersøgelse og heldige Leiligheder opdaget og forbedret, det anfører han hvert paa sit Sted, og henviser Læseren til Skrifterne, hvorfra han har hentet Tingene, eller hvor de omstændeligere behandles. Saaledes for Ex. finde vi udi dette Oplag 283 Haandskrifter af det Nye Testamente anførte, og, saa vidt mueligt var, beskrevne: da der i det andet Oplag kun ere 267. Iblandt andre har vores Prof. Treschows Tentamen Descriptionis Codicum vet. aliqvot Græc. N. Fœd. Mss. qvi in Biblioth. Cæs. Vindob. asservantur—(see Efterr. om lærde Sager 1774. I. H. S. 241) været ham her saa vel som paa flere Steder til Nytte. —— Skriftets Vigtighed behøve vi ikke at tale om: den bør være bekiendt nok af de forrige Udgaver. (See Efterr. o. l. S. 1767. I. H. S. 241 og 337.) Skade! at et Værk, der burde være i saa manges Hænder, bliver saa forfærdelig kostbart. Tænk! den 1ste Deel 3 Rdlr. Os synes, at den 2den Udgave var dyre nok: begge Deele kostede $2\frac{1}{2}$ Rdlr. Men hvad skal vi nu sige? —— Vel tilbyder den forlæggende Boghandling, at aftrykke for sig selv de nye Tillæg og Forandringer til deres Brug, som eie det andet Oplag; men paa saadanne Vilkaar, at Forfatteren selv tvivler om, det skeer. Aftrykket formodes at blive over 60 Ark, og det endda uden Register. Vandenhoecks Enke vil derfor have $1\frac{1}{2}$ Rdlr. Prænumeration og 300 Prænumerantere. (See Fortalen). Ved hyppige Henviisninger har Forfatteren giort sit Orientalische Bibliothek temmelig nødvendig for den, som bruger denne Indledning til det Nye Testament. I Bibliotheket kan man vel og vente at finde herefter hans Tillæg, Forbedringer, udførligere Beviser og Forklaringer. —— Saaledes viser han os S.

738 i Henſeende til det Harmerſke N. Teſt. allerede hen t
en ei endda udkommen Deel af Bibliotheket. Vi vil da ve
denne Leilighed indhente de noget langt tilbage ſtaaende An
meldelſer om dette Bibliotheks hidtil udkomne Deele. Dei
1ſte og 2den Deel findes i diſſe Efterr. om lærde Sager 1773
I H. S. 220 og 398.

Johann David Michaelis Orientaliſche und Exegetiſche
Bibliothek. 3. Th. Frankfurt am Mayn bey Johann
Gottlieb Garbe. 1772. — 4. und 5. Th. 1773. hver
252 S. — 6. Th. 251 S. og 7. Th. 248 S. begge 1774.
— 8. Th. 224 S. og 9. Th. 234 S. begge 1775. — 10. Th.
228 S. og 11. Th. 220 S. begge 1776. i 8vo. Desuden
2 Blade Titel og Indhold ved hver Deel, 2 Blade Forrale
ved den 7de Deel og et Kobber med Phoeniciſke Bogſtaver
ved den 8de Deel. Koſte alle 4 Rdlr. 3 Mk. 8 Sk.

Ligeſom i de tvende førſte Deele ſaa og i diſſe: 1. Abſchnitt.
Recenſionen. 2. Abſchn. Nachrichten. 3. Abſchn. von critiſchen
Urkunden und Hülfsmitteln zu Berichtigung der wahren Leſe-
arten der Bibel. Med den 7de Deel begynder et 4. Abſchn.
Leſearten der Conſonanten ſo wol als der Puncte, die richti-
ger zu ſeyn ſcheinen, als die Leſearten der gewöhnlichen Aus-
gaben der Bibel. I dette Afſnit giver Hr. Ridder M. efter
Løfte Underretning om de fra den ſædvanlige Text afvigende
Læſemaader, ſom han oftеſt har fulgt i ſin Overſættelſe af det
G. Teſt. I den 7de og 8de Deel findes Varianterne til Jobs
Bog; i den 9de Deel til 1. Moſ. B.; og i den 10de og 11te
Deel til de førſte 22. Pſalmer. Stykkerne ere efter den be-
gyndte Maade numererede med fortløbende Tal giennem alle
Deele: ſaa at den 3die Deel begynder med No. 35. og den 11te
Deel ender med No. 186. Det vilde blive for vidtløftigt, at
anføre her Indholdet af ethvert Numer: et og andet af de
merkværdigſte maa da være nok. 3. Th. N. 37. D. J. S.
Semlers Abhandlung von freyer Unterſuchung des Canon.
1. u. 2. Th. 4. Th. N. 50. Daniel ſecundum LXX ex te-
trāplis Origenis. N. 55. Cap. Niebuhrs Beſchreibung von
Arabien. N. 66. Nachricht von der apocryphiſchen Stelle
Jeremiä, die Matth. XXVII. 9. citirt ſeyn ſoll. 5. Th. N.
84. Vom Gebrauch Joſephi zur Critik des Textes der Bibel.
(Hertil hører 7. Th. N. 116.) 7. Th. N. 100. 112. og 8.
Th.

Th. N. 118. Cap. Niebuhrs Reiſebeſchreibung nach Arabien und den umliegenden Ländern. 1. B. 9. Th. N. 153. Was bey denjenigen Ausgaben der LXX., zu denen man das gröſſeſte Zutrauen hat, verſehen iſt. 10. Th. N. 167. Neue Schwediſche Bibel-Ueberſetzung, das 1. B. Moſ. 11. Th. N. 181. Vetus Teſtamentum Hebraicum ex editione Kennicotti. Tom. 1. Denne Recenſion, der er, ſom man venter den fra en Michaelis, har Prof. Kennicott beſvart i et Brev, ſom vi kiende aleneſte af den Hamborg. Correſpondent. 1777. No. 88. Titelen er: *Benj. Kennicotti* Epiſtola ad celeb. Prof. *J. D. Michaelis* de Cenſura primi Tomi Bibliorum Hebraic. nuper editi; in Bibliotheca ejus Orientali p. 11. Oxonii 1777. A. O.

Chriſto. Saxii Onomaſticon litterarium ſive Nomenclator hiſtorico-criticus præſtantiſſimorum omnis ætatis, populi, artiumqve formulæ Scriptorum, item Monumentorum maxime illuſtrium, ab orbe condito usqve ad ſæculi, qvo vivimus, tempora digeſtus, & veriſimilibus qvantum fieri potuit, annorum notis accommodatus. Trajecti ad Rhenum, apud G. T. & A. Paddenburg, & Jo. van Schoonhoven & Soc. 1775. 2 Alph. 5 Ark ſt. 8vo.

Vi have hidtil forgieves giort os Umage for at faae Skriftet ſelv i Hænder: Anmeldelſen er derfor ikke vores egen, men hentet fra Allgem. Verzeichniß neuer Bücher, ſom udkommer i Leipzig hos Cruſius, for Aar 1776. S. 106. Det er en næſten ganſke omarbeidet nye Udgave af Forfatterens Onomaſticon litterarium, ſom udkom 1760. Dette er den første Deel, ſom indbefatter de Skribentere, der har levet fra Verdens Begyndelſe indtil Aar 475. efter Chriſti Fødſel. Man finder her de fornemmeſte Skribentere og Skrifter efter den mueligſt nøiagtige og rimeligſte chronologiſke Orden, og en meget fuldſtændig Fortegnelſe paa de Skrifter, i hvilke der findes mere Efterretning om Forfatterne, deres ſærdeles Omſtændigheder, og Udgaverne af deres Værker. Allevegne ere tilføiede kritiſke Anmerkninger, ſom deels gaae ud paa en Skribents Leve-Tid; deels paa en merkværdig Omſtændighed, ſom andre har forbigaaet; deels paa andres i denne Henſeende begangne Feil. Det er en ypperlig, meget

bequem og for alle Slags Lærde unndværlig litterariſk Haand bog. Tvende paafølgende Deele ſkal indeholde Skribenterne af Middel-Alderen og de nyere Tider.

Stuttgard.

Der teuſche Sprachforſcher, allen Lehrbegierigen ihrer Mutterſprache zur Prüfung vorgelegt. Erſter Theil 1777. Hos Mezler. 294 S. i 8vo.

Dette Skrift ſkal være et Magazin for alle Undersøgelſer i Sproget og for de Beſtræbelſer, hvis og hvor kunne gjøres til dets Faſtſættelſe og nøiere Beſtemmelſe. Det tydſke Sprog er vel det rigeſte og (ved ſine mange Flexioner og Inverſioner) kraftigſte Sprog af alle levende europæiſke, men dog har det endnu ikke den Beſtemthed, ſom dets Skribenter ønſke. Denne Ubeſtemthed viſer ſig baade i Grammatiken og i Udtalen ſamt Orthographien. Aarſagerne falde i Øinene. Saa mange ſmaae ſlet ikke fra hinanden afhængende Stater, deres Fraſtand fra hinanden, Religionshadet, ſom ganſke ophæver al Communication af ulegemlige Ting, de tydſke Nationers første Oprindelſe af, og ſenere Beblandelſe med ganſke forſkiællige Folkeſtammer, og endelig det, at endeel af det nordlige Tydſkland begyndte at dyrke Sproget og Videnſkaberne en rum Tid førend de mange ſydlige Provintzer, ere Aarſager nok. Den ſidſte iſær volder at de ſydlige Kredſe, ſom ſelv have flere forſkiællige Dialecter, da de nu efterhaanden og komme med i Betragtning i Smagens Rige, ikke kan tilgive det deres nordlige Forgiængere, at de ved at antage ſig et almindeligt Skribenterſprog, ikke have ſeet paa de ſydlige Dialecter, og ſøge derfor nu at paatale deres Rettigheder. Dette ſynes nu at være for ſildig; de have miſtet Stemme-Ret, fordi de taug, da de andre begyndte at tale og ſkrive. Nu er der allerede et viſt Sprog i de mange fortræffelige Digteres og Proſaiſters Værker, ſom enhver forſtaaer, og ſom alle bør rette ſig efter. Men Skade kun at dette Sprog ikke ved en almindelig vedtagen Sproglære er faſtſat, og at det følgelig, i hvor ſkiønt det er, ligner de gamle Nationers Sprog, ſom ey ſkreves, kun talтes og ſyngedes, og altſaa efterhaanden forderves. Maaſkee kan vi vente ſaadan en Sproglære i Klopſtocks,

ſom

ſom der ere ſaa ypperlige Fragmenter af i hans tydſke Lærdes Republik. — I nærværende Værk give nogle ſvabiſke Lærde os deres Betænkninger; og denne Deel indeholder: 1) Hr. Naſt om Declinationerne, ſom han angiver 6 af, og om Konjugationerne hvoraf han inddeeler den uregelmæſige i 2 Hovedklaſſer, hvoraf den eene beſtaaer af 8 og den anden af 3 Afdeelinger. — 2) Hr. Fulda om Orthographien, hvori han foreſlaaer endeel ſælſomme Forandringer. — 3) Af den ſamme, om de ſtumme Bogſtaver H. og E., ſamt om Accenten. — Ved alle diſſe med megen Skarpſindighed, ſkiondt tidt og med Nyheds Attraae foreſlagne Forandringer, bliver nok det bedſte (ſom ved Forandringer overhovedet) at gaae lemfeldig frem, og efter Klopſtocks meget fornuftige Raad, at foretage en liden Forandring efter den anden, og det i gode og af hvermand læſte Skrifter; thi naar man hovedkulds og paa eengang vil omſtøbe det hvad Folk længe have været vant til, da ſtøder man kun Læſeren og giør ham kied af alt hvad der har Navn af Forandring, om den ſaa ti gange var til det bedre.

O.

Leipzig.

Kinderſpiele und Geſpräche. Zweyter Theil. 1777. Hos Cruſius. 342 S. i 8vo.

Det er viſt roesværdigt at ſkrive for Børn, da der er ſaa faa Bøger de kan eller gider læſe, og det dog er ſaa meget got naar de tidlig vænnes til at hente Kundſkab af Bøger førend de kan hente den i den ſtore Verden. Denne Forfatter har vidſt at ſætte ſig i Børnenes Stilling og har lempet ſig beſynderlig got efter deres Tænkeevne. Hans ſtore Konſt er at opfinde Leege, ſom indeholde Lærdom og Underviisning og at forbedre de gamle allerede bekiendte, i ſamme Henſigt. Kort, Bogen indeholder meget got og brugbart. Beſynderligt er det, at denne ſamme Forfatter, ſom viſer ſig at kunne tænke, har kunnet ſkrive et Sted hen, ſom man neppe vilde tilgive en Modejunker. Dette Sted er det, ſom det Brev og Bøn til vore Skribentere (S. No. 1. i denne Aarg. S. 7.) taler om. Vores ædle Indfødsret raiſonnerer han om netop i den Tone, ſom vor gode Ven Asmus's, Hinz og Kunz.

H. Wie groß meinſt du daß wohl die Sonne ſey?
K. Wie groß? Ey, als ein Strauſſeney!
H. Warum nicht gar ein Strauſſeney?
Sie iſt ſo groß, hör an, als — als ein Fuder Heu!
K. Wer dachte daß es möglich ſey?
Potztauſend: Als ein Fuder Heu?

Forfatteren heder Schummel og er Konventual af Frueklo-ſteret i Magdeborg. Det er ham ſom har ſkreven: Empfindſame Reiſen durch Deutſchland i 3 Bind, og Luſtſpiele ohne Heyrathen. Q.

Sammeſteds.

Teutſche Chreſtomathie für Jünglinge zur Bildung des Herzens und des Geſchmacks. 1777. Hos Hertel. 8vo. Priſen er 40 ß.

Bogen beſtaaer af to Deele, den første indeholder Fortæl-linger af gode Handlinger og ſom et Anhang, korte Tanker, Ordſprog og Epigrammer. I den anden Deel er Poeſier af bekiendte Digtere. I Anmærkningerne peger Forfatteren til Skiønhederne og Digterens Geiſt. Tilſidſt følge og nog-le med Flid valgte ſlette Stykker for ogſaa at give Exempler paa Feil. Men Stykkerne ere ſaa afſkyelig ſlette, at det er ingen Konſt at gribe Feilene med Hænderne og ſaaledes tabes Henſigten med dem. Q.

Sammeſteds.

Landbibliothek. Sieben und zwanzigſter und acht und zwanzigſter Band. 1777. Hos Weidmans E. og Reich. 8vo.

Det 27 Bind indeholder to Fortællinger: Geſchichte der Lady Anna Neville og die unglückliche Erbſchaft. Den første er den bedſte. — Og det 28 Bind. Der Wohl-thätige, oder Geſchichte der Hr. v. Belville og Carl und Charlotte. Begge ſkal være af det engelſke. Q.

Hal-

Halberſtadt.

Iris. Sechſter und Siebenter Band. 1777. 8vo.

Dette ypperlige Ugeblad varer ſaaledes endnu ved. Det er, ſom man veed indrettet fornemmelig til Læsning for det ſmukke Kiøn, og denne Beſtemmelſe opfylder det og redelig. Lykkeligt det Land, hvor dette elſkværdige Kiøn ikke troer ſig vanæret ved at ſees med en fornuftig Bog i Haanden, og hvor en Forfatter kan ſætte ſig hen med det Forſæt at ſkrive for denne den yndigſte Deel af Menneſkeſlegten, og med den Beviſthed at blive læſt af dem. — De fleſte Stykker i diſſe to Bind, ſær i det 6te ere af Udgiveren Hr. Jacobi.

Q.

Flensborg og Leipzig.

Leſebuch für die Frauenzimmer. Dritter Theil. 1777. Hos Korte. 444 S. i 8vo.

Dette Værk, ſom har ſamme Hensigt ſom det forrige, ſkulde været ſluttet med det andet Bind, men en altid færdig Skribent truede med Fortſættelſen; hvorved da Udgiveren paa Forlægarens Begiering lod ſig formaae til selv at fortſætte det. Læſerinderne bør fornøie ſig over at denne Omſtændighed hendte ſig, thi de have derved faaet et Bind til, og faae maaſkee flere, af en meget læſeværdig Samling, uddragen af Tydſklands ypperlige Skrifter. Q.

Leipzig.

Angenehme Lecture für Frauenzimmer. 1777. Hos Junius. 8vo. Fünfter Band 400 S. Sechſter Band 432 S. Siebender Band 310 S.

Endnu en Læſebog for Kiønnet. Men da den ikkun indeholder ſmaae Romaner og Fortællinger, ſaa er den ikke ſaa ſkikket til at udbrede Smagen og en almindelig Læſelyſt, ſom de to foregaaende. Imidlertid ere Stykkerne got valgte baade i Henſeende til det kritiſke og til det moraliſke. De fleſte ere overſatte af det Franſke og det Engelſke, og Overſættelſen er flydende. Det 5te og 6te Bind indeholde hvert

kun

kun to Stykker, men det 7de en ſtørre og 3 mindre Fortællinger. Ø.

Weimar og Leipzig.

Leben und Thaten des weiſen Junkers Don Quixotte von Mancha. Dritter, Vierter und Fünfter Theil. 1777. Hos Fritſch.

Denne nye af Hr. Bertuch, lige efter Originalen udarbeidede Overſættelſe, har ſaa mange kiendelige Fortrin for de andre hidindtil bekiendte, at diſſe nu ganſke kunne undværes. Med den fierde Deel ſluttes Cervantes's eget Arbeide, og i den femte indeholdes Begyndelſen af Avellaneda's Fortſættelſe. Diſſe tre Deele ere zirede med Kobbere af den ſtore Chodowiecki. Ø.

Lemgo.

Ludwig Arioſto's, von den Italienern der göttliche genant, wütender Roland. Ein Heldengedicht in ſechs und vierzig Geſängen. Ins deutſche überſetzt. 1777. Hos Meyer. 234 S. i ſt. 8vo.

To Mænd have paa eengang havt den Tanke at ville overſætte denne Digter, ſom ved ſin ubeſkrivelig ſtærke Imagination, ved ſin ſiældne Styrke i levende Beſkrivelſer og ved ſit ſtedſe paſſende Sprog har forhvervet ſig det paa Titelen ommeldte Hædersnavn, men ſom og juſt ved diſſe Egenſkaber og ved den naturligviis af ham brugte hele Sprogſkab, er af de vanſkeligſte for en Overſætter. Denne om han ſkal levere en god Arioſto, bør beſidde en uindſkrænket Kundſkab, baade i det ældre og nye Italienſke, og i det Sprog han overſætter i. Vi ſige uindſkrænket Kundſkab, thi foruden Idiotismerne, bør han tage Ordſprog, ordſprogelige Talemaader, Provinzialismer, kort hele Sprogets Rigdom til Hielp for at forſtaae ſin Arioſto og giøre ham forſtaaelig for dens nye Læſere. At der hører Smag og egen Digtergave, til en Digters og ſlig en Digters Overſættelſe, forſtaaer ſig af ſig ſelv. Hr. Mauvillon, ſom er Forfatter til nærværende Overſættelſe, beſidder den behøvende Styrke i Grundſpro-

ſproget og har ſtuderet ſin Autor tilfulde, ſaa hans Arbeide er troe, men ſkiønt har han ikke kunnet giøre det, da han har manglet den dybe Indſigt i det rige tydſke Sprogs overſlødige Skiønheder. Den anden Overſætter Hr. Heinſe, (ſom har anmeldt ſin Overſættelſe i Ugebladet Iris) kunde levere en ſkiøn tydſk Arioſto, men han forſtaaer ikke nokſom den Italienſke, og det var altſaa at ønſke at begge forenede ſig, efter Hr. Mauvillons Forſlag, for at give Tydſkland dette ſtolte Værk saa fuldkomment, ſom de med foreenede Kræfter viſt kunde giøre det. — Dette første Bind af Hr. Mauvillons Arbeide indeholder tolv Sange.

Q.

Paris.

Anecdotes intereſſantes & hiſtoriques *de l'illuſtre Voyageur*, pendant ſon ſejour a Paris. Troiſieme Edition corrigeé & augmentée. 1777. ſur Ruault. 96 S. i 8.

Det er ikke ubehageligt at læſe her ſamlede paa et Sted, alle de Beviſer paa den ſtore Keiſers Joſephs II. philoſophiſke Tænkemaade, hvilke hele Europa har beundret enkelte i de offentlige Blade. Men og ikke mere end der ſtaaer i diſſe, findes i denne Flyvebog, undtagen at denne og indeholder endeel bedrøvelige Vers ved ſamme Anledning. Or.

Uden Stedets Benævnelſe.

Neue weltliche hochteuſche Reime, enthaltend die ebentheyerliche doch wahrhaftige Hiſtorien von der wunderſchönen Durchlauchtigen Kaiſerlichen Prinzeßin Europa und einem uralten heydniſchen Götzen, Jupiter item Zevs genant u. ſ. w. Alſo geſetzet und an das Licht geſtellet durch M. *Jocoſum Hilacium*, Port. cæſ. laur. 1777. 31 S. i 8vo.

Denne lille luſtige Romanze, kan give nogle Øyeblikkes Moerſkab. Den berømte tydſke Digter Bürger, ſiges at være Forfatteren. Or.

Ham-

Hamburg.

Darmont und Julie, ein Schauſpiel in drey Aufzügen Von einem Frauenzimmer verfertigt 1777. 112 S. i 8vo.

Et ganſke taaleligt Skuespil, efter Hr. Merciers Familie indigente. Ω.

Dresden.

Andromache, ein muſikaliſches Drama, von Karl Wilhelm Daſzdorf, Churfürſtl. Bibliothekar. 1777. Hos Hilſcher. 32 S. i 8vo.

Dette Stykke giver juſt ikke ret megen Interesse i Læsningen, men kan maaſkee blive ſtærkere ved god Komposition. Den lille Fortale handler om det muſikaliſke Drama, og er ikke at foragte. Ω.

Berlin.

Das Syſtem der Ewigkeit zur Erkentniß GOttes. Das iſt das ewige Religions und Wiſſenſchaften Syſtem: das Syſtem der Erkentniß der Vereinigung u. ſ. w. das in Ewigkeit bleiben wird. Bekannt gemacht durch Chriſtian Gottlieb Berger, der Arzeneiwiſſenſchaft Doktor — Dat Deus cui vult. 1777. 8vo. 14 Ark. Koſter 48 Sk.

Den af det Kongelige Videnſkabernes Akademie i Berlin udſatte Priis Materie, om at beſtemme Grænſerne imellem de egentlige ſaa kaldte Tanker og Følelſerne, foranledigede Hr. Doktoren til at udarbeide nærværende Skrift. Men da han ſaae, at han ei alene havde beſvaret meer end Akademiet fordrede, men endog, at han havde udfundet Sandheder, ſom ey vare tilforn opkomne i noget Menneſkes Hierte, har han til almindelig Opbyggelſe ſelv udgivet ſit Arbeide. Treenigheden foreſtiller han ſig, ſom tre forſkiællige Kræfter, der virke fra, til og omkring et Middelpunt, og ſammenligner adſkillige Treheder i Naturen med denne Lærdom; thi det er kun en let Sag, for en ſaa drabelig Mand, af Fornuften at forklare denne Hemmelighed. I Forbindelſe hermed (kan

Læſe-

Læseren finde, at i Forbindelse er han lykkelig) foredrager han nogle ganske nye Sætninger: Soelstraalerne for Ex. ere kolde, det tydske Sprog er en Dialekt af det grædske o. s. v. —— Der er vel ingen af vore Læsere, som troer, at Hr. Doktoren har Menneske-Forstand. X.

Die Verbindung des Teufels mit dem Gespenstern, nebst Anerdoten von Erscheinungen derselben. Gedruckt in Deutschland. 1777. 8vo. 7½ Ark.

Det er i vor Tids Alder blevet Mode, aldeles at nægte Dievelens Tilværelse, og mon vel af anden Grund, end just fordi HErren i Skriften siger, et saadant Væsen er til? Spøgelse-Historier, Ahnelser, Aande-Syner, ere i vore oplyste Tider forviste til Ammestuerne, og ligesom man før troede alt, vil man nu intet troe. —— Den som nægter onde Aanders Tilværelse, nægter og for den største Deel Aanders Aabenbarelse eller de i Almindelighed saa kaldte Spøgelser, og disse er det Forfatteren vil igiendrive. Han beraaber sig paa de Ideer om Aander og Aanders Aabenbarelse, som til alle Tider, under alle Nationer har været herskende, og disse maa dog enten af Erfaring eller Aabenbaring have havt deres Oprindelse. Der er virkelig Philosophie i disse Blade og de i Anhanget fortalte Spøgelses Historier ere merkværdige. X.

Paris.

Essai historique & moral sur l'Education Françoise, par Mr. de Bury. 12mo. 22 Ark.

At Opdragelsen har den virksomste Indflydelse paa Menneskets Sædelighed og Dyd er vel unægtelig, og Hr. B. giver os i at undersøge Aarsagen til den franske Levemaades Fordervelse, et nyt Bevis for denne Sandhed. —— De Forslag han giør til Opdragelsens Forbedring ere saa gode og nyttige, som man kan vente dem af en saa agtværdig Skribent. X.

Berlin.

Abschied und Vermächtniß eines Erziehers an eine Familie von Stande. 1777. 40 S. i 8vo.

Dis-

Disse Blade indeholde Tanker og Følelser, som ere den gode Mand og den retskafne Lærer værdige. X.

Breslau.

Provsten Hr. Joh. Th. Hermes anmælder en nye Udgave af sin saa meget yndede Roman: Sophiens Reise v. Memel nach Sachsen. Der udkommer to Udgaver paa eengang, den eene paa meget hvidt fiint Papir med Kobbere af Chodowieckis Tegning og Geysers Stik; den anden paa ordinairt hvidt Trykpapiir, med de gamle Kobbere. Junius i Leipzig forlægger dem, og kun disse to Udgaver erkiendes af Hr. H. for ægte. Ligesom og kun Junius har det ægte Forlag af de i dette Aar udkommende Kurze Predigten für die Bedürfnisse unsrer Zeit, af samme Forfatter. Et par nedrige Efterrykkere have givet Anledning til denne Bekiendtgiørelse. Ø.

Berlin.

Hr. Fr. Nicolai giør bekiendt, at han, for at tvinge en Efterrykker, agter at sælge de 24 første Bind af Allgemeine deutsche Bibliothek, samt tilhørende 2 Anhange, som ellers koste 43 Rdlr., for 20 Rdlr., naar man inden den 1ste Junii indeværende Aar sender ham Pengene kontante og Franco. — De fleste enkelte Stykker sælges i samme Tid for 11 Grosken, første Anhang for 1 Rdlr. 18 Gr. og andet for 3 Rdlr. — Paa 25 og flere Exemplarer af enkelte Stykker gives Rabat. Paa 40 og flere komplette Exemplarer rabatteres 10 Procent og paa 80 enkelte Stykker 6 Procent. — Til Leipzig leveres Exemplarerne frie. — Efter den anmeldte Tid sælges de igien for sædvanlig Priis. Ø.

*** *** ***

Hr. Amtmand Bürger udgiver sine Digterstykker i en Samling. Der antages Prænumeration paa dem, 1 Rdlr. Danske Penge. — Hvo som kiender hans Romanze Lenore, vil uden Tvil høre denne Efterretning med Fornøyelse. Ø.

Af disse lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene J. C. og G. C. Berling.

No. 5.

Kiøbenhavnſke

Nye Efterretninger

om

lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 29de Januar. 1778.

Kopenhagen und Leipzig.

Anfangsgründe der reinen Mathematik. Erſter Theil. Die Arithmetik zum Gebrauch ſeiner Vorleſungen, von Heinrich Johannes Krebs, Kønigl. Dån. Profeſſor und Premier-Lieutn. im Kønigl. Artill. Corps. Mit Kupf. 1777. Priſen er 1 Rdlr.

At Pøbelen ofte kalder en Bog utydelig, ſom de ey ved at giennemblade uden al Eftertanke og Fornuftens Brug kan forſtaae; at der findes dem der løbe til Bibelen, for at finde et Sted, der ſkal viſe, hvad de i given Tilfælde ſkal foretage ſig, er lyſtigt, men endnu lyſtigere var det, om de handlede ſaa, uagtet den udtrykkelig erklærede, at begge Deele var daarligt og imod dens Beſtemmelſe. For derfor at undgaae en billig Foragt af Fornuftige, vil vi i lige Tilfælde ſtræbe at beholde nærværende Bogs Titel for Øine, den vi nys ſkrev, i ſær Tilſkriften, da den er i Steden for Fortale. Forfatteren tog ſig for at ſkrive en Lærebog i Mathematiken, den blev, ſom vi ſee, beſtemt til at læſe over, og i Tilſkriften yttrer Forfatteren, at det var dens eeneſte Beſtemmelſe, altſaa ey for dem ſom vil læſe paa egen Haand uden nogen Lærer. — Hans Hovedhenſigt var Tydelighed, men har han opnaaet den? Fornuftige og tillige billige Læſere af Forfatterens Skrift vilde, om vi fandt det dunkel, ſøge Dunkelhe-

den i vor Hierne. Den er tydelig efter ſin Beſtemmelſe. Enten vi beſkyldte den for Dunkelhed eller Uorden, frygte vi man vilde ſige, vi havde aldrig ſeet nogen mathematiſk Bog uden een, denne var vor Symbolik, og alt fra den afvigende var for os vrangt og uordentligt. Efter en Indledning, hvori de i Mathematiken nødvendige almindelige Begreber, Grundſætninger og Tegn forklares og faſtſættes, handles i det første Kapitel om Tallenes Benævning og Tegn, i det andet Kap. om de 4 Species i hele Tal; her kunde den hele 17de §., Tydeligheden ubeſkadiget, været mere end engang saa kort. — Efter Additionen bliver dens Prøve med 9 meget vel, og udførligere end sædvanlig, foredraget, dens Grund og hvordan man ſikkerſt kan bruge den. Og den fortiener det; da den har ſin Nytte, bør den ey komme i Forglemmelſe. Den beſkyldes for Vidtløftighed; men denne falder jo bort ved Udſtrygelſen og overhovedet for en Øvet. At man juſt begaaer en Feil i een Rad, der hæves ved en begaaet Feil i en anden Rad, er høyſt ſielden, og dette er det eeneſte der bliver tilbage, naar den behandles efter ſin Natur og ſom Forfatteren foredrager den. Derimod har vi ſeet en vel Øvet at begaae i een Rad ſamme Feil 2 Gange ved gientaget Addition, og nedad ſamme Feil; dette kommer alt for ofte af de ſummeerte Tal og deres Orden under hinanden i Raden, ſkiønt dette ei altid falder i Øinene; her hielper ofte 9 Prøven os ud af vor Sikkerhed. Men ingen af Prøverne er et Evangelium. Altſaa ſeer man, at Forfatteren ikke har Ret i at ſtemme i med de andre og ſige, at man lettere kan fare vild ved 9 Prøven, end ved Additionen, og kalde Prøven ved gientagen Addition høiſt ſandſynlig. Forfatteren farer fort med at afhandle de øvrige Specier og heri forekommer og Multiplicationen efter Neppers Opfindelſe. Og nu! hvad Bogſtav-Regningen her? Algebra i Arithmetiken, er dette ikke med al Orden og Tydelighed? Dette vilde vi da ſige, naar vi troede, at alenlange Sætninger vare tydeligſt og beſt at erindre og overſkue, og at man ey burde lætte Arbeidet ligeſaa vel for Lærlingen ſom for ſig ſelv ved hin vel valgte Carakteriſtik, der har bidraget ſaa meget til, at de Skatte bleve fundne, ſom vore Forfædre neppe drømte om. — Dog, Forfatteren kunde jo, ſom nogle, i Nødfald i Arithmetiken hentet Laaneſætninger af Bogſtav-Regningen, eller, ſom andre,

dre, valgt i Steden for ſmaa ſtore Bogſtaver, diſſe ſee ikke nær ſaa frygtelig ud ſom hine, og Algebra i ſtore Bogſtaver maa nødvendig være fatteligere end i ſmaa. Vil man forhærde ſig mod diſſe Sætninger, ſaa nødes vi til at ſige Bogſtav-Regningen ſtaaer her paa ſit rette Sted, og ſkiønt ei abſolut nødvendig, dog meget hældig der kan anbringes; eller vi maatte troe, at man maatte have tilendebragt Læren om Proportionerne og Progreſſionerne o. ſ. v., før man for Ex. kunde affondre ſlig en Slutning: **Ethvert Tal multipliceret med et andet Tal giver et Product af diſſe Tal**; eller ei før anvende Grundſætningerne om eens ſtore Ting. —— Forfatteren er paa ſine Steder kort og har, ſom i en Lærebog, kun Grundtankerne, og her kan Læreren tænke ſelv, være munter og fri i ſit Foredrag til Fornøyelſe og Nytte for ſig og Tilhøreren; men veed han ſelv intet meer end Diſcipelen, er denne en Knub, eller begge, da vil ved det beſte Foredrag intet vindes. Fornuftige vilde altſaa lee, om vi ſagde Forfatteren fører os ind i Algebra uden al Forberedelſe. (Imellem os Hr. Forfatter, her har de dog ikke giort vel, man maa lempe ſig lidt efter de Uſkyldige, ſom endnu ikke kan ſkionne. Diſſe kan ey overſee meget paa eengang, og altſaa troer de man ſlet intet har ſagt. De ſkulde ved §. 35. og følg. med anſeelig ſtore Bogſtaver ſat: ruſter eder til at ſee Geſtalter, de græſſelige Uhyrer, for hvilke Dumhed maa ſkielve, — nu vil jeg tale om Bogſtav-Regningen, her er den. Og ved deres Beviſer: frygter ikke, det er en Ægvation, —— diſſe Ord kan giøre Under. Uden dette, at anvende de Grundſætninger og forſtaae Tegn, man i Indledningen har lært, ſkiønt Fornuftſtrodſerne paaſtaae, det er let for et 7 Aars Barn, er ſaa umueligt, ſom at een kan tænke, der ey har lært det i Logica). Men at viſſe Tilſætninger og Forandringer vilde have giort Bogen, uden for ſin Beſtemmelſe, mere brugbar, nægte vi ikke. Vi finde da følgende at erindre: Forfatteren ſætter, ſom næſten alle giøre, de modſatte Størrelſers Addition deri, at man lader diſſe hæve hinanden. Maaſkee han havde undgaaet det ſkurrende i Begynderes Øre, at høre en virkelig Subtraction bære Navn af Addition, (da Ordene ſiøder, troer man det er heller ikke ſaa rigtig med Sagen) om han, ſom Segner, Euler og ſaa andre, havde ſat Bogſtav-Additionen deri, at Størrelſerne blot bleve ſam-

menſatte med ſine Tegn, og kaldt det øvrige Reductionen. —— Thi Forfatterens Begreb paa Addition vil ikke her hos enhver ſtille alle Ophævelſer; dog dette kan falde bort ved et godt Foredrag, det vi her for det øvrige ikke ſavne. Forfatteren havde i de foregaaende §§. giort ſaadan Overgang fra Tal til Bogſtav-Regning, ſom enhver Fornuftig vil giøre, hvorpaa han efter at have viiſt de modſatte Størrelſers Natur, bibringer Operationerne meget let, ved at foredrage de forefaldende Tilfælde ſtykkeviis. Det Forfatteren ſiger, for at viſe Subtractionens Rigtighed i modſatte Størrelſer, at det fradragne med Reſten maa give numerus minuend., er det korteſte, men ey det letteſte, det opklarer ei Tingenes Natur. Vi troe Kæſtners andet Beviis, Arithm. §. 98., vilde med faa Ords Tillæg til Oplysning, ſætte alt i ſit fulde Lys. Ved Multiplicationen, i modſatte Størrelſe, føres det bekiendte Kæſtneriſke Beviis, der grundes paa den Sætning: den eene Factor maa indeholdes ſaa ofte i Productet, ſom Eenheden i den anden; hvilket da anvendes paa de forſkiellige Relationer, under hvilke Factores forekommer ſom poſitive eller nægtende. Det fornøier os at ſee dette Beviis brugt, ſom man ikke kan nægte Grundighed og Tydelighed for dem, ſom kan overſkue det. Men Erfarenhed har lært os, at det ikke er for alle. Som Maclaurin i ſin Algebra fremſætter det, er det, ſkiønt i Grunden det ſamme, kortere og bedre at overſee for enhver. Da Forfatterens Hovedhenſigt var Tydelighed for alle, for hvilken han ellers har tilſideſat ſtrængere Beviſer, havde han giort vel i at hosføye dette; —— dog maaſkee han har forbeholdt til det mundtlige Foredrag at ſørge for diſſe. Herpaa følger Begreb paa Potentzer, deres almindelige, ſiden forkortede Udtryk og Behandling, ſom fuldføres efter afhandlet Diviſion. Tredie Kap. om Brøk. Dette er, ſom det øvrige, vel udført. Ved at bringe Brøk under eens Benævning, ſavnes hvorban den mindſte fælles Nævner findes. Dette med Grunden til Behandlingsmaaden havde vi dog gierne ønſket her. Brøks Ophøyelſe til Potentzer; her først og paa ſit Sted forekommer en Brøks, hvis Nævner er en complet Størrelſe, Oplosning i en uendelig Rad, Potentzer med nægtende og Broks Exponenter, hvorpaa decimal-Brøk, deres Oprindelſe og Behandling fuldſtændig fremſættes. Fierde Kap. om at uddrage Rødder af Værdigheder i Tal. For-

fat-

fatteren har her viist, hvor meget man maa giøre for Tydelighed, og vi troe han har været lykkelig. Han kiedes ikke ved at gaae Skrit for Skrit, og i det han viser hvorledes man er kommet paa Reglerne om Uddragelsen, bibringes det paa en behagelig Maade, og han forbigaaer ikke Grund til det Mindste i deres Behandling. Her forekommer **Binomial-Formulen**, dens Anvendelse i at ophøye til Værdigheder og uddrage Rødder. — Regning med Irrational-Størrelser og umuelige Rodstørrelser. Den Sætning: 2 umuelige Størrelser giver et mueligt Product, og overhovedet, at Reglerne om + og — gielde og om Størrelser under Rodtegnet, vises ved at forvandle til Værdigheder med Brøks Exponenter, for Ex. $\sqrt{-a} \times \sqrt{-b} = -a^{\frac{1}{2}} \times -b^{\frac{1}{2}} = a^{\frac{1}{2}} b^{\frac{1}{2}} = \sqrt{ab}$ Overhovedet siger Forfatteren $\sqrt{-3} \times \sqrt{-3}$ giver $\sqrt{9}$, men man antager det er $\sqrt{-9}$, da Roden af et Tal, med sig selv multipliceret, maa give Tallet selv. Femte Kap. om **Forhold, Proportioner og Progressioner.** Forfatteren har maaskee ikke fundet nogen Nytte ved at levere noget saa ufuldstændigt om Reg. de Tri, som gemeenlig forekommer i mathematiske Lærebøger og derfor har han reent udeladt den. Vi troe ikke, at Reg. de Tri hører til det Væsentlige i en Arithmetik, veed altsaa, at vi ingen Ret har til at fordre den afhandlet her; dog havde vi ønsket noget derom af en anden Aarsag, for, nemlig, at vise nogen Grund til Behandlingsmaaden. De gemeene praktiske Regnebøger ere alt for maskinmæssige. Clausbergs og Wenzes demonstrative Regnekunst giøre her Undtagelser og har sine store Fortieneſter, men den første er for kostbar og den sidste er maaskee ikke saa bekiendt iblant os som den fortiente. De arithmetiske og geometriske Progressioner og Logarithmerne blive, saa vidt man kan fordre i en Lærebog, fuldstændig afhandlet. Begrebet paa Polygonal-Tal, hvoraf afhandles Trigonal- og Quadrat-Tallene, samt Pyramidal-Tallene af disse. Den sædvanlige almindelige Formul for Summen af Triangular Progressionen $x^3 + 3x^2 + 2x$, naar Ledenes Antal er x, abstra-

6

herer Forfatteren fra enkelte Tilfælde. Han substituerer efter Haanden x for sin Værdi, reducerer og farer saa fort til ommelte Formul viser sig. Efter at have giort det i nogle Tilfælde, slutter han, at denne Formul er almindelig. Ligeles

des ved den firkantede Pyramide. — Naar man antager, at det Ord überzeugen, ikke skal tages i den strængeste Meening, saa tænker man Forf. Hensigt har mere været at lære end bevise, og da nægter man ikke at denne Maade her kan have sin Nytte. — Anvendelsen af det Foregaaende til at finde Kuglerne i en firkanter langagtig Stabel. Til Bequemhed en beregnet Tabelle for Kuglernes Antal den 3 og 4kantede Kugle-Pyramide. Efter Begreb paa Æqvationer og deres Arter, viser Forfatteren med et Par Exempler, at man ei maa overile sig med at angive en Æqvations-Grad før den er indrettet. Herpaa følger Æqvationerne af de 3 første Grader, hvor da det nødvendige om deres Egenskaber og Forandringer forekommer. Den Terminologie sande, falske Rødder er unødvørlig, man kan jo blive ved bekræftende, nægtende, og da hiin, saa vidt vi erindrer, siden Wolffs Tid, ikke har været synderlig Mode, havde den bedre været forbigaaet, at ikke nogen, som fordum, skulde komme til Skade derved. Ved de cubiske Æqvationer læres at anbringe den bekiendte Cardans Regel, og til Slutning noget om ubestemte Opgaver. — Vi er i øvrigt overbeviist om, at enhver fornuftig Lærere vil finde sin Regning ved at lægge denne Bog frem for de fleste andre til Grund for sin Underviisning, og vist ikke miskiende Hr. Professørens Fortienester. Bx.

Forbryderen uden lige, og Hans Skiebne. En Prædiken over Psalm. 37. 10. 15., holden af Johann Caspar Lavater, Præst ved Waisenhuus Kirken i Zürich den 29de September 1776, paa høye Øvrigheds Befaling, i Anledning af den om Natten den 12te September for ved den almindelige Bod- og Bede-Dag udøvede gruelige Gierning med at blande Forgift i Nadverens Vin. Paa dansk oversat af Johann Ernst Heilmann, Sogne-Præst til Lunde Menighed i Fyen. Odense, paa Christian Iversens Forlag. 1777, saa og at finde i sammes Compagnie-Boghandling i Lübeck og Leipzig. — Stor 3. Ark. Prisen er 12 ß.

Anledningen til denne Prædken giver det anførte Titelblads Indhold tilkiende; og Hensigten af samme er at bevæge enten Ophaveren selv af denne afskyelige Gierning, at angive

give sig, eller dem, som maatte kunne spore ham, at umage sig derfor, og gjøre ham bekiendt. Til denne Hensigt at opnaae, maatte Forbrydelsen, som var skeet, skildres med de sorteste Farver, og dens paafølgende Straf forestilles ligesaa vis og uundgiengelig, som skrækkelig og gruſom. —— Og neppe kunde dette udføres heldigere af nogen, end af nærværende Prøvens Forfatter; saaledes har han vidst at male Forbryderen og hans Skiæbne, at Afskye, Skræk og Gruelse vexelviis maae strømme ind paa de Tilhøreres eller Læseres Siæle, som ikke ere ganske tankeløse og uden Følelse. Stedet faaer ikke et Øyeblik Tid at hvile fra enten den ene eller anden af disse Fornemmelser igiennem den hele Tale. Alt er stemmet i Affect-Tonen fra Begyndelsen indtil Enden, og den er igiennem det hele lige stærk, levende og opvækkende. Vi ville uden at vælge, afskrive nogle faae Linier til en Prøve, de ere af S. 15. „Ha! Ha! du Uhyre uden Lige, „ hvilken Nat for dig, den Nat imellem 11te og 12te „ September, da du gik frugtsommelig med Fordærvelsens „ Paafund? — Hvilken Mørkheds Time, da du havde fuldendt, „ fuldendt — Forbrydelsen over alle Forbrydelser — da du igien „ gik din Vey, som du var kommen, aabnede Døren —— „ og ey forfærdede dig for dens Bragen, da den gik op og „ i —— ey for den Tanke —— om nogen hørde det „ om Nattens Vægtere, eller en Syges Pige eller en „ Læge, eller en Geistlig, henkaldt til en Døende —— „ gik forbi eller traf mig eller fulgte mig. „Men du var „ blind i din Ondskab, steenhaard i alle dine Sandser? — „ Hvo tør i denne Nat være paa Gaden, uden jeg? Hvo „ gaae med oprakt Hoved roelig frem, uden den der er fræk „ nok, til at vanhellige det Allerhelligste. —— O! du „ Ryggesløse! hvordan var du tilmode, da du eensom gik „ frem over de stille Gader, ved deres Huse forbi, for hvilke du beredte Skam og Spot, Død og Fordærvelse? —— „ De sov roelige eller vaagede under andægtige Forberedelser, „ og vel ingen af de Vaagende eller Sovende drømte eller „ tænkte, at nu neden for deres Huse en Satan i Menneskelignelse gik forbi, som trak sit Sværd mod dem, „ spendte sin Bue mod dem, at slagte disse Uskyldige og „ Retfærdige o. s. v." Oversættelsen er i det heele ret god, læt og flydende, og saa Dansk som mueligt.

Leipzig.

Ueber Sprache und Schrift, aus dem Franzöſiſchen des Präſidenten Broſſes überſetzt, und mit Anmerkungen begleitet von Michael Hisman, der Weltweisheit Doctor in Göttingen. 1ſter Theil 480 S. 2ter Theil 378 S. i 8vo. 1777.

Dette med megen Lærdom og Grundighed forfattede Skrift, har været saa heldig at faae en fortræffelig Oversætter, saa det endog har vundet meget ved hans Tilsætninger og Forbedringer. Forfatteren antager at de Tegn vi betegne Tingene med ere nødvendige; der maae have været, siger han, et første almindeligt og naturlig Sprog, som er Grunden til alle de andre; men som intet Folk kiender eller taler. I Sprog-Redskabernes Natur, som ey kunne frembringe andre end Toner overeenstemmende med deres Bygning og i Tingenes Natur, som maa ville betegne sætter han Grunden til denne Nødvendighed. —— Hørelsen er altsaa efter hans Theorie den første Anledning til Sprogene. Nogen Tvivl burde man vel have mod disse Sætninger. —— Sprog-Organerne kunne vel ey frembringe andre Toner end dem, som ere overeenstemmende med deres Bygning, men dette hedder paa andet Dansk: Toner som stride mod deres Natur kunne de ey frembringe. Nu lærer Erfarenhed at vi paa utallige Maader kunne modificere Tonerne; Lad os sætte at det modsatte af disse Modificationer var umueligt, saa følger dog ey deraf at vi jo vilkaarlig kunne anvende disse modificerte Toner til at betegne vore Ideer. —— Menneskers Tale-Redskaber har Hr. Forfatteren i sin første Deel fra det 3die til det 6te Kapitel beskrever. Der gives kun i alle mueligе Udtaler en Vocal, hvorved Forfatteren forstaaer den Tone, som gaaer igiennem Sprogaaret, hvis Forandringer ere utallige ligesom Tonens Gang bliver forlænget eller forkortet. Den Maade paa hvilken Tonen bliver udtalt og den Form den derved faaer, kalder han Konsonant. Vocal og Konsonant forholder sig altsaa til hinanden som Materie og Form, Substanß og Bestemmelse. De forskiællige Sprog-Organer, som: Tænderne, Læberne o. s. v. og Forskiælligheden i deres Bevægelse give ligesaa mange forskiællige Konsonanter. I det 6 Kapitel handler han om det

op-

prindelige Sprog. Sin Meening herom grunder han paa Moſes Beretning om de første Mennesker. — Indvortes Fornemmelser betegner Menneſket enten ved Geberder eller om Dyrene ved Skrig; men udvortes Gienſtande efterligner det med ſin Røſt saa got ſom det kan. — Men maatte man her ſpørge, bliver dette i Begyndelſen andet end et raat Skrig? og mon ikke Tonernes Artikulation har ſin Oprindelſe af Ideernes Fleerhed og Tydelighed? den første ubehagelige Følelſe ſom Menneſket havde, betegnede det maaſkee med et vilt og redſomt Skrig, men det fik atter og oftere Fornemmelſer, ſom var af en anden Art og var i større eller mindre Grad ubehagelige og nu modificerer han Tonerne anderledes for at udtrykke diſſe; de andre Mennesker, ſom maaſkee ere om denne, blive vante til at foreene viſſe Foreſtillinger med denne Lyd; de betiene ſig under lignende Omſtændigheder af diſſe Toner, ſom nu fra det vilde Skrig have faaet en vis Artikulation: nu have vi allerede nogle Ord, ſom deels ere intet mindre end nødvendige, deels betegne de indvortes Fornemmelſer og ere dog mere end blot Skrig; da end mere de Ting, ſom Menneſket med Toner kan søge at efterligne, ere kun faa i Forhold til de utallige Gienſtande, ſom virke paa det, ſaa ſeer man og, at det ey almindelig kan ſiges, at vi i de Toner, hvormed vi benævne udvortes Objekter, efterligne deres Natur. — Hr. Forfatteren har forudſat denne Indvending og ſiger, at man har opfundet Skriften, for at foreſtille Øyet de Ting, ſom man ey kunde fortælle Øret. Ved denne Leilighed taler da Hr. B. udførlig om Bogſtav- og Billedſkriften og antager at man først ſiden har fundet paa at give Toner ſaadanne Svinger, ſom kunne udtrykke Ideerne o. ſ. v. Dette oplyſes med Anmerkninger over Patagonernes, Irokeſernes, Peruvianernes og andre Folks Sprog, men her yttrer ſig atter en Tvil. Hvorledes kunde Efterſlægten vide hvad Begreber Maleren vilde have foreenet med ſine Figurer, naar det var umueligt ved Toner at kunne forklare det, og ſkulle ey meget mere Billedſkriften have ſin Oprindelſe af Lyſt til at bevare de ſkeete Mærkværdigheder for Efterſlægten end af Uformuenhed til ved Toner at tilkiendegive dem? Om Talſkriften har Forfatteren og en Afhandling i det 8de Kapitel, hvor han ſiger mange artige Ting. — Nu kommer Hr.

B. i den anden Deel til en nøiere Undersøgelse af Sprogenes Mekaniske Dannelse, hvor han da fra det 9de til det 13 Kapitel giver os mange herlige Bemerkninger. Her see vi Sproget ligesom i ders forskiællige Aldere. Børn, som overlædte til sig selv, i forskiællige Hobe blive opdragne paa forskiællige Steder, vilde dog, meener han, have megen Lighed i deres Sprog. Den Indflydelse Lidenskaberne, Konsten, Blandingen af forskiællige Nationer o. s. v., kan have paa de første raae Sprog, undersøges, samt hvorledes Dialekter ere opkomne. Sprogenes Forskiællighed sætter Forfatteren i Konsonanternes ligesom han sætter Dialekternes i Vocalernes Forskiællighed. Aarsagerne til et Sprogs Rigdom eller Armod, Opkomst eller Forfald ere og bemerkede. Det 10de Kapitel handler om Derivation og dens Virkninger og dobbelte Art, da enten et lignende Ord faaer en anden Betydning eller forandres i Henseende til sin Udtale og Orthographie. Stamme-Ordenes Tilvext ved Endelser, Præpositioner og Sammensætning afhandles i det 11te Kapitel. I det 12te Kapitel handles om moralske Væseners Navne, og i det 13de om Nomina Propria. Betragtninger over Radikal-Tonerne, som efter Forfatterens Meening ere meget faae og hvoraf alle Ord i Sprogene skal kunne udledes og Forslag til en almindelig Ordbog som ikkun skulde bestaae af meget faa Ord end dette Værk. Forfatterens store Fortienester vil ingen Læser kunde andet end høiagte. Det indskrænkede Rum har ey tilladt os at gjøre andet end en tør Anmeldelse af dette vyperlige Verk; thi de faa Bemærkninger vi have giort, kunne i det Høyeste kun give Anledning til en nøiere Eftertanke af Forfatterens Sætninger. X.

Dessau og Leipzig.

Pädagogische Unterhaltungen. Herausgegeben von J. B. Basedow und J. H. Campe. Erstes und Zweytes Stück. 8vo. 14 Ark. 1777. Koster 2 Mk.

Disse Stykker indeholde mange gode Ting, og vi ville meget ønske at de maae læses, læses uden Fordomme, og da vil vist deres Værdie ikke blive miskiendt. I det første Stykke er 1) Planen til disse Unterhaltungen atter aftrykt. 2) Hensigten af et Philantropin, hvorfor man jey vil

vil have den Dessauiske Opdragelses Anstalt ansect. Denne Afhandling er underskrevet C. og er den fortræffelige Forfatter af Sædelæren for skikkelige Folkes Børn i alle Maader værdig. 3) Første Forsøg til en Tidende for Børn. De fleste af disse Fortællinger ere tagne af de offentlige Tidender. 4) Anekdote om et Barn, som gientog med samme Ord hvad det havde hørt, er virkelig lærerig. 5) Philantropisternes Reisesang af Weise og Gleims Fortælling om de 7 Døttre ere saare gode. 6) Om de af Skole Bibliothekets nye Bøger som til Paaskemessen 1777 ere udkomne, egentlig om Basedows Praktiske Philosophie og Campes Sittenbuchlein. 7) Om det Dessauiske Philantropins nærværende Tilstand, og dets Velgiørere; hvor især et Brev fra en Landsbye Præst i Elsas, hvis Kone var saa ædel følende for denne Stiftelse, at hun formaade ham til at oversende dertil hendes eeneste og kiæreste Smykke (det var en Ring, hendes Mand havde foræret hende til Fæstegave) er rørende. 8) Efterretning om en anseelig Gave Frimurerlogen i Hamburg har tilsendt Philantropinet. —— Det andet Stykke fortsætter 1) Betragtningerne over Philantropinernes egentlige Hensigt. 2) Undersøges og oplyses de Domme, som findes i et Skrift „ Gemeinnützige Betrachtung der neuesten Schriften, der „ udgives under Dr. Seilers Direktion," mod Philantropiner i Almindelighed og i Besynderlighed mod det Dessauiske Institut. 3) Bønskrift fra den venstre Haand til det tilkommende Opdragelses Tribunal, og Forestilling derimod fra den høyre Haand. —— Dette Stykke er tilforn trykt i det 8de Stykke af det Deutsche Museum 1776. 4) Hvorledes man kan vinde Ungdommens Opmerksomhed af Prof. Feder i Gøttingen et vigtigt Stykke, 5) Andet Forsøg til en Børne-Tidende, indholder særdeles lærerige Ting. 6) Poesier. 7) Anekdote om en ung Philantropist har ey meget at betyde, betydeligere er 8) en 6 aarig Philantropists Karakteer. 9) Prøve af en Philantropinsk Opbyggelses Tale. Foredraget i denne er meget lærerig. 10) Efterretninger for de Reisende, som ville besøge Philantropinet. 11) Adskilligt. Antallet af de Unge er 50. Institutet har sin egen Boghandling. Forærinser af Bøger, Kobberstykker, Malerier til den Sahl hvor Guds Tieneſten holdes

des tager man mod med Taknemmelighed. 12) Fortegne paa Philantropinets Forlags Skrifter. —— Vore Læſe ſee at dette Skrift indeholder mange intereſſante Stykke Stykker om hvilke vi, man maae forkiætte os eller ikke dog driſtig tør ſige: de fortiene at læſes. Ja gode Baſedor naar vi tænke den Nytte du har giort og vil endog efter di Død giøre Verden, da glemme vi dit Vermächtniß, o ſee og beundre og elſke allene Menneſkevennen og Philo ſophen. X.

Gieſſen.

Archiv für die ausübende Erziehungs Kunſt. Er ſter Theil. 8vo. S. 296. 1777. Koſter 2 Mk. 8 ß.

Hensigten af dette Skrift er at ſamle alle gode Programmer, Diſputatzer og Afhandlinger ſom betræffe Skole-Væſenet; Skole Forordninger og Efterretninger om enkelte Skolers Tilſtand ſkal dette og meddeele. De her trykte Afhandlinger ere af G. Chriſt. Crollius von dem guten Geiſte menſchlichen Inſtituten, beſonders der Schulen und ihrem Geſchäfte. Dr. H. Fredi Seiler, von der frühen Bildung künftiger Prediger; Verordnung der Lehrart in den untern Schulen des Hochſtifts Münſter. Link über das hebraiſche Sprachſtudium, hvorledes nemlig dette ved en fornuftigere indrettet Grammatik kunde lættes. J. A. B. Bergſträſſers Vorſchläge zur Lateiniſchen Erziehung. Dette ſidſte Stykke er fortræffeligt. Dr. Seilers Arbeide er og allerede for længe ſiden bekiendt ſom got. I det første Stykke kunde Forfatteren vel have ſnakket lit mindre og beviſt mere, ſaa vilde og Recenſionerne intet have tabt, om de vare blevne forfattede med noget mere Beſkeedenhed. X.

Augsburg.

Tillers von Tſcherlow philoſophiſche Abhandlung von den bekanteſten Sprichwörtern der alten Deutſchen. 1777. Hos Rieger. 272 S. i 8vo.

En øſterlandſk Konge bad en hellig Eeneboer at give ſig nogle Underviisninger i Regieringskonſten. Kongen havde et Speilgemak. Læreren førte ham derind, bad ham giøre

ad-

adſkillige Poſiturer, og bemærkede hvor tidt de bleve foreſtillede i de mange Speyle; Moralen var da; ſom Kongen, ſaa Folket. Derſom dette Experiment blev igientaget i vore Tider, ſaa kunne vi ligne det meget paſſende med de mange daarlige Efterabere i den Lærde Verden. Aldrig ſaaſnart kan et Genie give ſine udødelige Tanker en nye Indklædning, førend diſſe gode Herrer komme i Sneeſetal og klæde deres Jammerligheder i ſamme Dragt. Men de ere kun, ſom i hin Hiſtorie, Skygger, flux forſvindende Skygger, og ſaaledes er og Hr. Tiller von Tſcherlow, af Rabner. Q.

Altdorf.

Litterariſches Muſeum, Erſtes und Zweytes Stück. 1777. hos Schupfel. 20 Ark i 8vo.

Dette er Begyndelſen af et periodiſk Skrift ſom lover meget got. Det ſkal indeholde Afhandlinger om Bøgernes, Videnſkabernes og de Lærdes Hiſtorie, og Bedømmelſe og hvor det behøves Rettelſe af nye udkommende, til Litterarhiſtorien henhørende Bøger. Det vigtigſte i diſſe to Stykker er en Afhandling af Hr. D. Døderlein (ſom er Director for dette Skrift) om Correctoriis biblicis. De øvrige Artikler give en ſtor Deel meget gode Rettelſer i den Lærde Hiſtorie, fornemmelig af det 16de Aarhundrede. Q.

London.

Sentiments on Education collected from the beſt Writers, properly methodized, an interſperſed Iwith occaſional obſervations by *John Aſh*, L. L. D. 12. 2 Volum.

I det første Bind indeholdes et almindelig Begreb af Sprogkyndighed, Tegnekonſten, Regnekonſt, Geographie, Aſtronomie, Chronologie, Muſik, Retorik og af Handlings Videnſkaberne. Det andet Bind indeholder Udtog af gode Skribentere, over det qvindelige Kiøns Fortrin, over Sædelighed, Lidenſkabernes Bevvingelſe, Subordinationen i de menneſkelige Selſkaber, Menneſkets Forhold i det borgerlige Liv, over Kierlighed og Ægteſkab, Husholdning og Religion. X.

Leip-

Leipzig.

M. Carl Ehregott Mangelsdorfs erſtes Wort an das Publikum den Königl. Däniſch. Profeſſ. Baſedo betreffend. 2½ Ark i 8vo. 1777. Koſter 1 Mk.

Gute nacht *Baſedow!* qui bene currit bene dormi 8vo. 2 Ark. 1777. Koſter 8 ß.

Wilkommen ins grüne *Baſedow* poſt nubila Phæbus 8vo. 2½ Ark. 1777. Koſter 8 ß.

Rene Priſer for Kramboderne. X.

Deſſau.

An das Publikum die Mangelsdorfſche Smächſchrift wieder das Deſſauiſche Educations Inſtitut und den Prof. Baſedow betreffend. 3¼ Ark. 8vo. 1777 Koſter 8 ß.

Læſer dette i Antibaſedovianer. X.

Meiningen.

Elias Bertrands, ehemaligen Ober-Predigers der Franzöſiſchen Kirche zu Bern und Mitgliedes vieler Akademien in Europa, Anfangs-Gründe der algemeinen Sittenlehre. — Aus dem Franzöſiſchen überſezt. 1777. 11 Ark i 8vo.

Tydelighed, Orden og Grundighed udmerker dette Skrift. Forfatteren forudſkikker i den første Bog de nødvendigſte Sandheder af den theoretiſke Philoſophie. Af de følgende tre Bøger, hvorudi denne Sædelære er inddeelt, handler den første om hvad Pligt i Almindelighed er, om vore Skyldigheder mod Gud, os ſelv, og vore Medmenneſker. Den anden afhandler Borgeres og den ſidſte Nationernes indbyrdes Pligter. X.

London.

A dialogue on Friendſhip and Society. By the Translator of the Life of Petrarch. In 12mo.

Har Forfatteren ſkiønt ikke ſat ſin Gienſtand i et klarere

Lys, end mange andre for ham; saa forekommer der dog hist og her adskillige gode, ja endog skarpsindige Bemerkninger, og ere de indstrøede smaa Historier ret passende. Æ.

Rinteln.

Berliner Bibliothek, ein Pfälzer und Heßischer Clerus. Ein Danksagungs Schreiben von einem Præceptor. 4½ Ark. 1777.

En Skrivelse om de theologiske Videnskabers Tilstand i Hessen og om de der af Doct. Bahrdt foraarsagede Bevægelser, har foranlediget nærværende Skrift. Hint er indrykket i Allgemeine Deutsche Bibliothek, det 29de Binds 2det Stykke, og var fyldt med tølperagtig Grovhed mod den Hessiske Geistlighed; dette er skrevet i samme Tone; og den hele Strid tiener til Bevis paa den gamle Erfaring: at Religion og Sandhed ofte maa være det Skiul, hvorunder Dumhed, Ondskab og Stolthed søger at udføre sine egennyttige Hensigter.

Æ.

Frankfurt und Leipzig.

Das Grab des Aberglaubens. (Dem Roß eine Geisel, und dem Esel einen Zaum, und dem Narren eine Ruthe auf dem Rücken. Salomon.) Erste Samlung 15 Ark. Zweite Samlung 16 Ark. 8vo. 1777.

Hensigten af disse Samlinger skal være at giendrive hvad man fortæller om Spøgelser, Drømme, Ahnelser o. s. v. Men vi frygte meget, at den overtroiske Læser ei vil finde meget overbevisende i disse Afhandlinger, da Foredraget er vandet, Beviserne svage, og man overalt seer, at Forfatteren just ei har sin Styrke i Philosophien. Æ.

Rostock und Leipzig.

Der neue Diogenes, oder Beurtheilung alltäglicher unbemerkter Weltbegebenheiten, zum Behuf eines freyern, vernünftigern Denkens und Handels. 10½ Ark i 8vo.

Forfatteren af dette Skrift troer at have sagt Verden mange nye

nye og øyrebare Sandheder, og dog er det saa langt fra, at man enten i Tingene eller Foredraget finder noget nyt, at det Ganſke meget mere er kun taaleligt. De afhandlede Materier ere fire: 1) Vertheidigung der Freymäurer Geſelſchaft durch die nähere Entdeckung derſelben. 2) Beurtheilung der Menſchen aus der Beſtimmung ihres Werths und Unwerths. 3) Ueber die Vorurtheile beym Prediger Stande. 4) Ueber den witzigen Ton in Geſelſchaften. X.

Halle.

Den 5te Octobr. døde her den ſtore Segner. Han var Doctor i Philoſophien og Lægekunſten. Kongelig Preuſſiſk Geheime-Raad, første Lærer i Mathematiken og Naturlæren ved dette Univerſitet. Medlem af det Keiſerlige Akademie i Petersborg, af det Kongelige Societet i London, det Kongelige Videnſkabers Akademie i Berlin o. ſ. v. Hvo kiender ikke Mandens Fortieneſter? Og hvilken Kiendere af Videnſkaberne er ikke Segners Navn Lovtale nok.

Berlin.

Lambert, hvis Fortieneſter af Mathematiken og Philoſophien ere udødelige, døde her den 25de Septbr. Hans Alder var henimod 49 Aar.

Upſala.

Den 10de Januar., Kl. 2 om Eftermiddagen, døde her den saa vel inden- ſom udenrigs berømte og navnkundige, ſtore og lærde Mand, Archiater, Profeſſor og Ridder af den Kongel. Nordſtiern-Orden, ſamt Medlem af alle de fornemſte Videnſkabers Akademier i Europa, Hr. Carl von Linnee, i en Alder over 70 Aar.

Trykfeil.

I No. 3. Side 37. L. 16. ſaavit: S. 40 L. 7. Huſch: L. 8. Vips. I No. 4. S. 60. L. 24. Sprogſkab.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene J. C. og G. C. Berling.

No. 6.

Kiøbenhavnſke

Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 5te Februar. 1778.

Claus Frees Hornemanns Prøve Overſettelſe af det gamle Teſtamentes Skrifter, ſom indeholder Propheten Michah. Med forklarende Omſkrivning og Anmærkninger. For Lærde og Ulærde. Kiøbenhavn. Trykt hos Morten Hallager 1777. 227 S. Desuden Forandringer og Tilſætninger 8 S. og ½ Ark Titel og Fortale, ſt. 8vo. Koſter med det følgende Anhang 3 Mk.

C. F. Hornemans Anhang til ſin Prøve-Overſettelſe af Propheten Michah. Kiøbenhavn, 1777. Trykt med Hallagers Skrifter. 12 S. ſt. 8vo.

De tolv ſmaa Propheter paa Danſk overſatte af Johan Ludvig Brabrand. Kiøbenhavn, trykt hos N. Møller, Kongel. Hof-Bogtrykker. 1777. 140 S. foruden 40 S. Titel og Fortale, ſt. 8vo.

Tvende Forfattere have vi her for os, ſom ſøge det ſamme ærefulde Maal, men hver paa ſin Vei. Begge ſtræbe de for, at det Gamle Teſtamentes Danſke Overſættelſe maatte forbedres: og hvor roesværdigt er ikke dette? Begge vælge de til Prøve næſten det ſamme vanſkelige Stykke af den Hebraiſke Bibel. Hr. Prof. H. har alene ſtet foretaget ſig Propheten Micha; men Hr. B. alle de ſaa kaldte tolv ſmaa Propheter. De kan altſaa des lettere ſammenlignes med hinanden, og deres Overſættelſers Værd beſtemmes ſaa vel i Forhold til hinanden, ſom i Forhold til Originalen og den ſædvanlige

Overſættelſe. Men ſaa finder man og imellem deres Arbeider en betydelig Forſkiel, der røber forſkiellige Grundſætninger og Foreſtillinger om den beſte Overſættelſe. Imidlertid har hvert af diſſe Forſøg nogle gode Egenſkaber og Fortrin, der ere meget agtværdige for den, ſom vil kiende og dømme om, hvor langt man er kommet frem i en for Religionen og Guds Kirke ſaa betydelig Sag, ſom Bibelens Overſættelſe er. Ja! hvad ſige vi, gode Egenſkaber og Fortrin? — Endog Ufuldkommenheder og Mangler, naar de og deres Oprindelſe ret kiendes, ere mærkværdige, i ſær for Forfatterne og enhver, ſom i Tiden vil lægge Haand paa Verket. Vi ville da først give Læſeren Underretning om Overſættelſerne ſelv, ſom det fornemmeſte i diſſe Skrifter; og ſiden tale om andre med dem forbundne Stykker og Indretninger. — Vi meene, at vi kunne allerbeſt gjøre enhver af diſſe Overſættelſers Karakteer kiendelig og uden moiſommelige Beviſer ſige vore Tanker om dem, naar vi ſætte eet og andet Stykke ved Siden af hinanden og af den gængſe Verſion. Den Sprogkyndige ſkal nok vide ſelv at eftерſee Grundterten. Vi vælge da for det første et Stykke af den Prophet, paa hvilken begge Forfattere have anvendt deres Flid, og det bliver Mich. II. 1.-6. Siden Rummet her ikke tillader at ſætte tre Verſioner ved Siden af hinanden, ſaa vil vi lade den, ſom findes i de meeſt brugelige Waiſenhuſets Bibler, gaae foran.

1. „Vee dem, ſom optænke Uret, og gjøre Ont paa deres „Leie! naar der bliver lyſt om Morgenen, gjøre de det; „thi det er i deres Hænders Magt.

2. „Og de begiere Agre, og røvede (dem,) og Huſe, og „toge (dem) bort; og de undertrykkede Mand, og hans „Huus, ja hver, og hans Arv.

3. „Derfor ſagde HERREN ſaaledes: See, jeg tænker „Ont over denne Slægt; derfra ſkal I ikke unddrage eders „Hals, og ikke gaae ſtolteligen; thi det er en ond Tid.

4. „Paa den ſamme Dag ſkal man optage et Ordſprog „over eder, og beklage ſig med en klagelig Klage, (og) ſige: „Vi ere ganſke forſtyrrede, han haver bortſkiftet (mit) Fol„kes Deel; hvorledes unddrager han mit fra mig? Han „deeler ud, i det han afvender vore Agre (fra os til andre).

5. „Derfor ſkal du ingen have, ſom ſkal kaſte Reeb paa „Lod; i HERRENS Forſamling.

6.

6. „(De sige:) I skal ikke dryppe, (men) de skal dryppe; „de dryppe ikke som disse, hver af dem viger ikke af fra „Forsmædelser."

Horn.

1. „Vee dem, som endog tidlig, i Dagbrækningen, udstrakte paa deres magelige Leie, pønse paa Ont, og udføre deres voldsomme Anslag: de gjøre det, da de have Magten i Hænderne.

2. „Faae de Lyst til Agre, saa røve de dem bort; til Huse, saa bemegtige de sig dem; ja de tage Herren med Huset, Manden med alt, hvad han eier.

3. „Men derfor, saa siger Jehovah, jeg, jeg har tænkt denne Slægt et Aag af Ulykker, hvorfra de ikke skulle kunde unddrage deres Halse, og ikke kunde reise sig: den skal blive en ond Tid for dem, den!

4. „Da skal man have disse Elendige til offentligt og almindeligt Ordsprog; Man skal anstille en Klagesang over dem: man skal klage og klynke og hyle og skrige spotteviis efter dem: Det er ude med os! Vi ere ødelagde! Mine Landsmænds Eiendomme ere borte! Hvordan vil dog nogen forsøge paa for mig, at skaffe os vore Agre igien, som man har deelet imellem sig!

5. „Rigtig nok: Der skal da heller ingen være meer, som i

Brab.

„Vee dem, som tænke ilde og gjøre Ondt, end naar de ligge i deres Senge; ja gjøre saadant, det første Morgenrøden fremskinner, fordi det er i deres Magt! Som naar de faae Lyst til Jord, røve og til Huse, tage bort; undertrykke Mand og Huus, ja enhver med hvad de eie. Derfor siger HErren: see jeg har i Sinde, at lade komme over denne Slegt et Onde; som de ikke skal unddrage deres Halse fra; ei heller kneise, naar den ulykkelige Tid er for Haanden. Da skal man opfinde Ordsprog om eder, og klage Jammerklage: vi ere reent ødelagte, mit Folks Eiendom bliver forbytted! hvorledes skiller man mig ved mit? anviser vor Jord til Eiendom for ham, som raaer den bort? See der skal ingen være, som reder for dig efter Lodkastning; der maatte steet, naar man samledes til HErren. Maa I ei prophetere? de skal spaae; endskiønt ei til deres Beste, som aldrig forlade skiendige Ting."

„ høitidelig Forsamling ved offentlig Tilmaalning skal uddel
„ Eiendomme iblant Eder.

6. „Ak! tordner dog ikke saa stærk, sige disse Voldsmænd
„ Ja, enten vi bebreide, eller ikke bebreide Eder disse Laster
„ Skammen skal dog gaae Eder over.“

Nok et Sted af 7de Kap. Waisenhusets Bibel.

V. 9. „Jeg vil bære HERRENS Vrede, thi jeg haver synd-
„ det imod ham; indtil han udfører min Sag, og skaffe mig
„ Ret, han skal udføre mig til Lyset, jeg skal see paa hans
„ Retfærdighed.

10. „Og min Modstanderinde skal see det, og Skam skal
„ skiule hende, som siger til mig: Hvor er HERREN din
„ Gud? Mine Øyne skal see det paa hende, nu skal hun bli-
„ ve til at nedtrædes, som Dynd paa Gaderne.

11. „Paa den Dag man skal bygge dine Mure; paa den
„ samme Dag skal det beskikkede Raad komme viit.

12. „Paa den samme Dag skal man og komme ind til dig
„ fra Assur af og (indtil) de faste Stæder; og fra de faste
„ Stæder, indtil Floden, og fra Hav til Hav, og fra Bierg
„ til Bierg.

13. „Og Landet skal blive aldeles øde for sine Indbygge-
„ res Skyld, for deres Jdrætters Frugtes Skyld.

14. „Fød dit Folk med din Kiep, din Arves Faar, du
„ som boer allene i en Skov, midt paa Carmel; lad dem fø-
„ des i Basan og Gilead, som i gamle Dage.

15. „Jeg vil lade ham see underlige Ting; som i de Da-
„ ge, du gik ud af Ægypti Land.

16. „Hedningerne skal det see, og beskæmmes for al deres
„ Styrke; de skal lægge Haand paa Mund, deres Øren skal
„ blive døve.

17. „De skal slikke Støv, som Slangen, som (Orme,)
„ der krybe paa Jorden, skal de bevæge sig af deres indelukte
„ (Huler;) de skal forskrekkes, (og løbe) til HERREN vor
„ Gud, og frygte sig for dig.“

Horn.	Brab.
9. „Jehovah's Fortørnel-	„Jeg bør udstaae HEr-
„se bærer jeg: thi mod ham	„rens Fortrydelse, da jeg har
„har jeg syndet! indtil han	„giort ham imod; indtil han
„selv udfører min Sag, og	„vil tage sig af mig, og ud-
„friekender mig; Han skal fø-	„føre min Ret, ja lade mig
„re	„kom-

„re mig frem til Lyset; Jeg „skal see min Lyst paa hans „Miskunhed!

11. „Og min Fiende skal see „det, og skiules med Bludsel; „Du, som før har sagt til mig: „Hvor er Jehovah, din Gud? „Mine Øine skulle see sin Lyst „paa den! Naar den skal sam„mentrædes, som Dyn paa „Gaderne.

11. „Der skal komme en „Dag, da dine Mure skulle „opbygges igien: Paa den „Dag skulle fremmede Paabud „afskaffes;

12. „Paa den Dag skulle „de endog søge til dig fra As„syrien af, og fra Stæderne „rund om i Ægypten, lige „fra Ægypten af indtil Flo„den (Eufrat); fra Hav til „Hav, fra Bierg til Bierg.

13. „Men dog skal dette „Land tilligemed dets Indbyg„gere først ødelægges, og de „faae deres Handlingers for„tiente Løn!

14. „Fær selv dit Folk med „din egen Stav, din Eiendoms „Hiord! Dens Leie være for „sig selv afsondret, i den skyg„gefulde Skov, paa Karmel „Biergs Græsgange! Den „græsse, som før i Basans „og Gileads seede Enge!

15. „Som da du gik ud af „Ægypten; saa skal jeg lade „dem see Under!

16. „De skulle see det, Na„tionerne, og blues ved al de„komme for Lyset igien, at „jeg kan see hans Retferdig„hed: Endog min Fiende skal „see det og blive reent be„skiemmet, hun som siger: „hvor er HErren din Gud? „mine Øine skal see det, at „hun fortrædes som Gade„karn. Tiden at bygge dine „Mure angaaende; den Tid „er vist langt borte. Men „det lakker ad, at de vil „komme imod dig fra Assy„rien og de faste Stæder; „og trænge igiennem fra „Grendsefestningen til Nil„strømmen, fra Hav til Hav, „og Bierg til Bierg. Da skal „Landet forøydes for Ind„byggernes og deres Gier„ningers Skyld. Regier „dit Folk med dit Øepter, „din arved Hiord, som er „saa eenlig; at de kan om„vandre i Skove og grønne „høie Lunde; ja blive fødet „i Basan og Gilead, som for„dum. Som da du gik ud „af Egypten; vil jeg vise dig „forunderlige Ting. Hedninger skal see dem og blive be„skiemmede, hvor mægtige de „end ere; de skal legge Haan„den paa Munden, og til„stoppe Ørene. De skal slig„ge Støv, som Slanger, og „kome rystende frem lig Kryb „paa Jorden af sine Huller; „saaledes skal de skielvende „søge HErren din Gud, og „have Ærbødighed for dig.“

„ res Styrke! de ſkulle lægge Haanden paa Munden! deres
„ Øren ſkulle forbøves aldeles!

17. „ De ſkulle ſlikke Støv, ſom Slanger, og ſom Jor-
„ dens krybende Dyr! De ſkulle ſkiælve fra deres Huller af!
„ For Jehovah, vor Gud, ſkulle de forfærdes, og frygte
„ for dig!"

Af diſſe anførte Prøver, tænke vi, at det er let for enhver, endog den Ulærde, naar han kun har ſund menneſkelig Forſtand og Eftertanke, at giøre ſig diſſe tvende Betænkninger: 1) At de tvende nye Overſættelſer ere i Almindelighed forſtaaeligere end den ellers hidtil brugelige; og 2) at Hr. B. kommer denne nærmere end Hr. H. Skulde vel dette ſidſte ikke være et ont Tegn for Hr. Bs Arbeide? — Vi meene: Nei, aldeles ikke! — Vores Danſke Verſion, der nedſtammer fra Luthers, er ikke ſaa ſlet, at en nyeres Lighed med den ſkulde forud opvække ſlette Formodninger. Tvertimod den er os af gyldige Aarſager mere velkommen, ſom med Indſigt og Smag forbedrer den Bibel-Overſættelſe, vi have; end den, ſom begaver os med en ſplinter nye i det efter nærværende Mode-Smag fineſte Sprog. Man tillade os en Lignelſe, med hvilken vi ville ſige en Sandhed, ſom grundlærde Folk længe ſiden have fremkaldet, i Anledning af de gamle græſkiſke og latinſke Skribenteres (i ſær Franſke) Overſættelſer. Det ſtaaer en gammel ærværdig Mand meget vel, at endogſaa hans nye Klædning er giort paa ſin Gammeldags: men hvad tænker og føler man, om han triner frem i en Dragt, hvis Snit og Form er ganſke efter den allernyeſte Mode? — Men uden at indlade os denne Gang i en omſtændelig Forklaring over de Aarſager, ſom bevæge os til hellere at ønſke vores Overſættelſe af Bibelen forbedret, end ſom at faae en ganſke nye; ſige vi kun om de tvende Forfatteres Arbeider, vi her ſkulle bedømme: At Hr. Bs. Overſættelſe ſynes os at være den heldigſte, og det fordi dens Stiil under Læsningen bedre end Hr. Hs. har bevaret hos os og underholdet Foreſtillingen om Prophetens Værdighed, Alder og øſterlandſke Karakter. Dermed ſige vi aldeles ikke, at Hr. Bs. Overſættelſe forekommer os allevegne uforbederlig: ikke heller nægte vi, at Hr. H paa adſkillige Steder har truffet det bedre saa vel i Henſeende til Udtrykket ſom Meeningen. Saaledes meene vi, at Hr. H. rettere beholder Jehova i Danſken, hvor det findes

des i Grundsproget, end at Hr. B. oversætter det Herre, uden engang at lade det, som i Wais. Bibl., aftrykke med andre Skrifter. צרקתו Mich. VII. 9. gives best af Hr. H. ved hans Miskundhed. Ved det 11. V. tvivle vi om, hvilken af dem der har oversat rigtigst: men ved det 12. V. tage vi ikke i Betænkning med Hr. H. at oversætte ערי מצור Ægyptens Stæder og נהר Floden Euphrat. I det 14. V. vilde vi blandt andet vel ikke sat med Hr. H. Karmel Biergs Græsgange; men endnu mindre, som Hr. B., grønne høie Lunde. — Hr. Bs. Oversættelse har da efter vore Tanker noget Fortrin for Hr. Hs., naar man giør sig nogen almindelig Forestilling om enhvers Egenskaber, uden at see hen til enkelte Steder: og det staaer nu derhen, om Kienderne af de her aftrykte Steder eller, som er endnu mere overbeviisende, af Oversættelsernes Læsning selv vil tænke med os. Hr. Bs. Oversættelse af de andre smaa Propheter, er, som man forud kan formode, af samme Beskaffenhed, som Micha. Det bliver Umagen værd endnu at udtegne af dem nogle Steder til videre Bekræftelse paa, hvad vi have sagt. I Stedet for Lo-Ruchamah og Lo Ammi Hos. 1. 6. 8. 9. sætter Forfatteren Danske Navne, som han har dannet efter deres Bemerkelse: Uforbarmed, Ei mit Folk. Det var ret got, om disse stode som Gloser i Breden eller neden under Oversættelsen. Men hvorfor skal disse betydende Egen-Navne ikke blive inde i Oversættelsen uforandrede, ligesaa vel som Abraham, Israel — ? Hos. IX 10. staaer Priapus for Baal-Peor. Lad det være saa, at der var stor Lighed imellem disse to Afguder og deres Dyrkelse; at endog Priapus har Baal-Peor at takke for sin Oprindelse —: hvad vindes dog ved denne Forbyttelse? Det er jo en Moabitisk Afgud Læseren her skal forestille sig: og behøver den Ulærde mindre Forklaring om Priapus end om Baal-Peor? — Am. III. 12. „Ja visselig, „ som en Hyrde kan redde to Knæskaller (hvorfor ikke Knokler eller Been?) eller en Øreflev af Løvens Mund; saa skal „ Israeliterne Samariæ Indbyggere befries i et Sengehiørne, eller bag Omhænget for en Seng. Kap. IV. 1. „Hører dette Ord, I Basanske Koer, nemlig I Samaritaner, som fortrykke o. s. v.“ Kan da פרות, endskiønt det er fœminini Generis, ikke ogsaa betegne Mændene? Vi

meene det dog. — Jon. IV. 6. oversætter Forfatteren Ri Kajon ved en bredbladet stor Torn. Naar han endeli vilde give os et bekiendt Navn paa en fremmed Vext, sa havde et Græskar blevet mere rimeligt for den, som læser 7. V., at „GUd lod komme en Orm, som stak den." — משא Nah. I. 1. og fl. St. beholder den gamle ubegvemme Oversættelse ved Byrde. Dom over — Trusel, truende Spaadom mod Ninive — var dog vel bedre. Hab. III. 1. „Habakuks Prophetens Bøn paa Episke Vers." Forf. maa tage Epik i en anden Forstand end den sædvanlige, med hvilken den følgende Poesie ikke har nogen Overeenstemmelse. Det bliver vel aldrig til visse at afgiøre, hvad על שגיונות bemerker: imidlertid passer det meget vel paa den følgende Bøn, om man med Hr. Consistorial-Raad Struensee oversætter: en Ode; hvilke de 70 Forrolkere stadsæste ved deres: μετα ἰυδης. Zach. V. 5. 11. „End videre sagde Engelen, „ som talede med mig: opløft dine Øine og betragt det, som „ nu kommer frem! Jeg spurgde: hvad det var? han svare„ de: et bortreisende Tøndemaal; det er nemlig deres Øienlyst i Verden. Derefter fik jeg en i Luften svevende Blye„ Plade at see; saa vel som en Qvinde siddende inde i Maa„ let. Thi han havde sagt, at det var Ondskaben, og slengt „ hende i Tønden: ja bredt et stort Stykke Blye over den: „ Ligesom jeg, da jeg saae til, blev to Qvinder vaer at kom„ me, hvis Vinger vare udstrakte og saa brede som en Storks; „ de ophøvede Maalet imellem Himmelen og Jorden. Jeg „ adspørger Engelen, hvorhen føre de Tønden? Han svarer, „ at skaffe det Huus i Sinear Land; hvor Et er reist og sat „ paa sin Plads. Mal. IV. 2. „Men for Eder, som frygte „ mig, skal opgaae Retfærdigheds Soel, i hvis Straaler er „ Lægedom; at I maa gaae ud, og tage til som Fedekalve." — Nu komme vi da til de andre Ting, som ledsage disse tvende Oversættelser. Her staaer Hr. B. i en temmelig Afstand tilbage. Dog gisre vi ikke den ubillige Fordring, at han endelig skulde forsynet sin Oversættelse med Omskrivning og Anmerkninger. Hr. Bs. Diemeed var, (om vi ellers have ret forstaaet hans Fortale,) at give en for vore Tider bedre passende Oversættelse, end vi hidtil have haft. Hr. H. skrev nærmest for sine Tilhørere, som og til deres Brug ved hans

Fore-

forelæsninger fik Arkene, som de efterhaanden udkom fra Bogtrykkeriet. Det da, som Hr. B. kunde efterlade, var i denne Henseende en Nødvendighed for Hr. H., og blev tillige en behagelig Tieneste for andre Læsere. Desuden har en Forfatter Ret over sit eget, og naar han holder det, han lover, kan Publikum ikke kræve mere. Tolv Propheter oversatte vel ogsaa op mod een med forklarende Omskrivning og Anmerkninger. Skulde det være noget, vi virkeligen savnede hos Hr. B., saa var det en rigtigere Afdeling i enhver prophetisk Bog, efter en nøie Undersøgelse om Indholdets Sammenhæng eller Forskiellighed og Prophetiernes Begyndelse og Ende. Han har udsat Verse-Tallene i Breden, og det er meget vel: men hvorfor ere Kapitlerne ikke ogsaa komne derhen? — Aldrig troer dog Hr. B., at de allevegne staae paa det rette Sted? Men naar de ikke gjøre det, ere de altid til nogen Hinder for Tydeligheden. Hist og her inde i Kapitlerne har Forfatteren vel giort nogle Assætninger: men vi have og lagt Merke til, at de ere ligefrem efter vore trykte Hebraiske Bibler. Hr. H. derimod gior i Proph. Micha 7 Afdelinger. Dog beholde ogsaa Kapitler og Vers deres gamle Sted, hvilket og var efter hans Plan og til Henvisningens Bequemmelighed fornødent. Den 1. Afdeeling indbefatter det 1. Kap.; 2. Afd. 2. K. 1.-6. 11. 7.-10. 12. 13. V.; 3. Afd. 3. K. 5.-8. V.: 4. Afd. 3. K. 1.-4. 9.-12. V. og 4. K. 1.-8. V.; 5. Afd. 4. K. 9.-14. V. og 5. K.; 6. Afd. 6. K.; og 7. Afd. det 7. K. Men heraf sees og, at Forfatteren har vovet at flytte det 2. K. 11. V. og 3. K. 5.-8. V. af deres Sted. Dette er nu et Foretagende, som han selv maa forsvare for den beskedne og forsigtige Kritikes Domstoel, om han kan. — Hver Afdeling begynder med en Forklaring om dens Indhold, som er tydelig: men kunde derhos gierne have været kortere. Derpaa kommer den ganske Afdelings Oversættelse, og derefter den forklarende Omskrivning og Anmerkningerne; men disse tvende sidste Slags imellem hverandre. Det er: Et eller flere Vers omskrevne, og saa Anmærkningerne dertil. Denne Orden eller, som den synes os, Uorden foraarsager en ubehagelig Læsning; saa meget mere da Omskrivningen er umaadelig vidtløftig. Det er ikke tørt at finde et eneste Verses Omskrivning betage en heel Side og derover. Mon H. vel har tænkt paa en Omskrivnings Lov og Grændser,

eller paa Tilhørerens og Læſerens befrygtende Kiedſommelighed. — Anmerkningerne ere os af alt det, der findes Skriftet, de ſtørſte Beviſer paa Fs. Styrke i den Slags Lærdom, ſom udfordres til det Gamle Teſtamentes Overſættelſe og Fortolkning. De ere lærerige iſær for unge Studerende og for de gamle, ſom ikke endnu vide eller følge den rette Vey. De ere hiſtoriſke, geographiſke, philologiſke, og de philologiſke fornemmelig af det Slags, der oplyſer og forklarer det Hebraiſke Sprog af de andre nærbeſlægtede østerlandſke. Da man let bliver vaer, at dette er H. Hs. Favorit-Studium, ſaa maae man bruge desmere Nøiagtighed i at prøve hans Beviſer, og man vil vel med os finde at de nu og da er temmelig ſvage. For Ex. ved הרה S. 7. חזה S. 10. זעכוה S. 202. — Men vi overlade til Læſeren ſelv at finde langt flere efter Sagens Natur ſtærke Beviſer og ſmukke Forklaringer, og ville alleneſte tale om Fs. beſynderlige Forklaring over, Mich. 5., 1. endſkiønt han i Anhanget har igien forkaſtet den, og antaget den almindeligſte Meening. Han forſtoed nemlig dette Sprog ikke om Meſſia, men om den Æthiopiſke Konge Thirhaka 2 Kong B. 19. 9. Han ſkulde og være den Herrens Engel, ſom ſlog den Aſſyriſke Krigshær V. 35. Men Bethlehem ſkulde være nævnet af Propheten, fordi denne Konge ſkulde lade ſin Armee udhvile en kort Tid i dens Egn, og derfra uformodentlig anfalde Sanacherib. Derefter har da F. overſat og omſkreven dette Vers og anvendt megen Vittighed og Lærdom paa at gjøre den meeſt tvungne Forklaring ſandſynlig. See S. 102. 134. 149. følg. 161. følg. Men han har ogſaa ſelv ved en fortſat Underſøgelſe faaet en anden Overbeviisning: og denne fremſætter han utilbageholdende i ſit Anhang til Prøve Overſættelſen. Omendſkiønt der ogſaa mod adſkilligt i denne hans anden Forklaring over dette Sprog og dets Sammenhæng kan gjøres ham velgrundede Indvendinger: ſaa er den dog et æragtigt Beviis paa, at hans Forſikring i Fortalen om at rette med al Flid de Mangler, ſom findes i denne hans første Prøve, er oprigtig. Vi tvivle og ikke paa, at jo H. H. med Tiden efter nye Overveielſe og Underſøgning vil i flere Henſeender fatte andre Tanker og give Prøver paa ſin med Beſkedenhed forbundne Sandheds Kierlighed; ogſaa i mindre betydelige

Ting:

Ting: for Er. det upaſſende Tillæg paa Titel-Bladet: For Ulærde; den onde Lune mod Recenſenterne i Fortalen, den overflødige Undſkyldning for det meget Orientaliſk blant Danſke Anmærkninger ſammeſteds o. ſ. v. Af adſkillige Henvisninger i Skriftet ſlutte vi, at man med første kan vente fra H. H. en Clavis Dialectorum orient. Ebr. Chald. Syr. & Arab. En Prøve deraf er tryft i Actis Academ. Havn. Vi have og ſeet af et Leipziger Katalog for Paaſke-Meſſen i Fior iblandt de Bøger, ſom ſkulle udkomme, at Hr. Prof. beſørger en nye forøget Udgave af *J. Scheidii* Gloſſarium arab. Lat. manuale. Det er vel Tid nu at ende: men vi maae dog, for ikke at paadrage os den Beſkyldning, at have forglemt noget, tale om H. Bs. Fortale. Den er paa Latin —— ja! saa Latiens Genius maae med Haanden under Kind bitterligen græde derover. —— Paa 38 Sider venter Læſeren vel at finde noget vigtigt: en Indledning til de ſmaae Propheter, eller Forklaring over vanſkelige Steder, eller Grunde for Fs. Overſættelſe. —— Ney! man maae tage til Takke med ſaadant noget ſom dette: Alter Haggæus propheta Medorum tempore, tum Aſiæ regna qvi tenerent plurima, atqve Zerubabelem Judææ præfeciſſent, ſub initia templi, qvod poſterius ut aggrederentur multifariam exhortabatur vixit. Cap. 1. v. 10. אכל כלא כלף כל finiit, cohibuit, potior fuit, edit, in ordinem redegit כלח paſſiva. Cap. 2. adinſtar prioris de ſacra loqvebatur æde, qvæ deſiderio gentium adventante Meſſia, longe præſtaret everſam gloria honoreqve. S. 32. Dette er og alt hvad han ſiger os om denne Prophet, og af ſamme Værdie er det altſammen. Men til hvad Ende har dog F. giort ſig ſelv og Bogtrykkeren Umage med ſaadant Kram? —— Hæc ſunt B. L. qvæ præmittere, ne ſine prodromo ut juſſere majores appareret libellus, volebam: hæc nimirum accidit cauſa cur e re nata verborum nonnullorum, nominumqve qvam obſervaſſemus daremus analogiam: qvi & olim, ſi ſuppetant vires, nec ſane oleum perdamus & operam, ad plurium procederemus forte verſionem Codicis partium, aut omnium: & forſitan Lexicon tentaturi analogicum v. polyglotton: attamen paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca, ut Flaccus ait. S. 39. Det giør os viſ-

ſeligen ont, at den Agtelſe, ſom F. forſkaffer ſig ved Overſættelſen, ſkal ved Fortalen ſtaae nogen Fare. Og var det ikke Overſættelſen, her ligger for Dine, maatte man ved ſlig en Prodromus blive bange for den Overſættelſe af andre Skriftens Bøger, om hvilken F. giver Haab; men endnu mere for hans Lexicon polyglotton. A. O.

Magazin für die neue Hiſtorie und Geographie, angelegt von D. Anton Friedr. Büſching, Königl. Preuſſ. Oberconſtorialrath. Zehnter Theil, mit einer Landcharte. Halle, verlegt von Curt. 1776. 540 S. i 4to.

I denne Deel af dette for Elſkere af den nyere Hiſtorie og Statiſtik unnduærlige Værk, hvis Værdie og Beſkaffenhed er bekiendt, findes iſær en Mængde ſmaae Statsſkrifter angaaende Sverrig, de øvrige ere om Danmark, Rusland og Preuſſen, hvoraf vi alene vil gisre vore Læſere bekiendte med de mærkværdigſte, hvilke ere følgende:

Sid. 1-14. Wahrhafte und freymuthige Beſchreibung des Zuſtandes von Europa im 1737ſten Jahre, entworfen am Ende dieſes Jahrs von einem Unbekannten.

Denne korte og politiſke Beſkrivelſe over de mærkværdigſte Begivenheder i de fornemmeſte Europæiſke Stater i bemeldte Aar er ſkreven med Kundſkab og Friehed.

S. 17-48. Relation de la Violence, que les Compagnies Françoiſe & Angloiſe ont exercee l'annee 1733. ſur la Vaiſſeau la Reine Ulrique Eleonore, appartenant a la Compagnie Suedoiſe, envoye ſur la Cote de Coromondæl, arrive a Porto novo 1734.

1733 ſendte det Svenſke Oſtindiſke Compagnie et Skib til Porto Novo, en for alle Nationer frie Handels Plads paa Kyſten Coromandel i Oſtindien. Saaſnart Skibet var ankommen der den 1ſte September, udſpredede ſtrax de Engelſke og Franſke det Rygte, at de Svenſke vare Sørøvere, (et almindeligt Konſtgreb, ſom Europæerne i Oſtindien ofte bruge imod hinanden.) —— Hvilket giorde det vanſkeligt for de Svenſke at handle der. Formedelſt de i October ſæd-

van-

vanlige Storme paa diſſe Kyſter ſendte de Svenſke den 29de September Skibet til Bengalen, og antoge 40 Laſcars eller ſorte Svefolk til at bemande Skibet med iſtæden for ligeſaa mange af deres egne, ſom de lode blive tilbage i Porto Novo for at paſſe paa deres Factorie og Magazin. Imidlertid foreenede de Franſke og Engelſke Handels-Selſkaber ſig i Pondicheri og Madras, og ſendte 200 Europæer og 500 Sorte til Porto Novo for at forſtyrre den Svenſke Handel og med Magt tage Factoriet i Beſiddelſe, under Paaſkud, at der befandt ſig mange Engelſke og Franſke blant Mandſkabet paa det Svenſke Skib. —— De lagde og 2de Skibe for Porto Novo, hvilke angrebe tillige det Svenſke Skib ved ſin Ankomſt den 9de Februar. 1734. Men Skibet undgik, alligevel de i 36 Timer forfulgte det, og efter at det længe havde tumlet om paa Søen, og overvintret paa Den St. Maurice, kom det den 4de Februar. 1735. tilbage til Gottenborg igien. Sverrig fordrede derfor af det Franſke og Engelſke Hof baade Skadens Erſtatning og en tilbørlig Fyldeſtgiørelſe for den ſkeete Fornærmelſe. —— Dette er Indholden af denne Relation, ſom tillige tilſtrækkelig giendriver begge Hoffers Indvendinger. —— Efter mange Underhandlinger fik det Svenſke Oſtindiſke Compagnie 1740 til nogenledes Erſtatning 2000 Pd. Sterling af Engeland.

S. 49-140. Memoires concernant l'hiſtoire de Svede en 1735 & 1736.

Frankerig forbandt ſig den 25de Junii 1735 til at betale aarlig i 3 Aar 300000 Banco Dalere i Hamborg til Sverrig, under den Betingelſe, at Sverrig i den da værende Krig ikke ſkulde overlade ſine Tropper til nogen af Frankerigs Fiender. —— Imidlertid fornyede Sverrig den 5te Auguſt. 1735 det med Rusland 1724 giorte Forbund, hvormed mange i Sverrig ſelv vare misfornøyede, og i adſkillige Skrifter bebreidede Miniſterne at de havde handlet imod Rigsſtændernes Hensigter, for deres egen Fordeels Skyld. Den Franſke Ambaſſadeur Grev v. Caſteja i Stockholm beſværede ſig derover, og tilkiendegav Kongen af Sverrig den 15de Jan. 1736, at det med Rusland fornyede Forbund giorde det franſke til intet; heraf fik han en hæftig Brevvexling med den Svenſke Miniſter, ſom havde for-

nøyet

nyet Forbundet med Rusland i de imellem dem verlede Skr ter findes tilſammen her, og man ſeer deraf at Statsmæ dene, ſaavelſom Theologerne kan i Evighed klamres, ude at den eene er i Stand til at overbeviſe den anden.

S. 140-201. Memoires concernant la Diette en 1738 & 1739.

Heri findes i Anledning af Rigsdagen 1738 adſkillige Ta ler og Statsſkrifter, hvori Partiernes Iver og Misundelſ ſtikker frem.

S. 201-276. Nachricht von Woldemar Chriſtian Gül denlöwe, Grafen von Slesvig-Holſtein, Sohn des Däniſchen Königs Chriſtian des Vierten, von der ChriſtinaMunk, Reiſe nach Rusland zur Ver mählung mit des Zaren Michael Fedrowitſch Tochter Irene.

Derom findes allerede noget i den 7de Deel af Magazinet, men ſom denne Fortælling er fuldſtændigere, er den her af trykket, lad være Titel og Begyndelſe ſaavelſom adſkillige deri anførte Bielager feyle. — Chriſtian den Vierde ſendte 1643 ſin Søn Grev Woldemar Chriſtian med et Følge af 300 Perſoner til Moſchou for at ægte den Ruſſi ſke Princeſſe Irene, men Zaren giorde adſkillige Indven dinger, og imod den giorte Aftale, forlangte, at Greven ſkulde gaae over til den Ruſiſke Kirke, hvilket Greven reent afſlog, men man blev ikke desmindre ved at drive paa Re ligions Forandringen, og brugte ſnart gode, ſnart haarde Midler for at bevæge ham dertil, indtil man tilſidſt lod ham indſperre og bevogte paa Slottet. — Han havde endnu ey ſeet ſin tilkommende Brud, heele Sagen ſkulde kun kom me an paa at Greven antog den Ruſiſke Religion, han ſkulde da komme til at beſidde en Princeſſe, ſom viſt var en ſtor Skiønhed. — Han maatte ikke tænke, at hun ſom an dre Moſcovittiſke Fruentimre ofte drak ſig drukken; Ney ſlet ikke! Hun levede maadelig, og havde kun engang i ſin heele Livs Tid været drukken. — Dette ſkulde ogſaa være en Be væggrund til hans Omvendelſe. — Greven ſøgte hemme lig den 9de May 1644 om Natten at undſlye, men blev gre ben, og nøyere forvaret, hvor han forblev til Zar Michael

Lø-

Fedrowitſch den 12te Jul. 1745. døde, da han ſtrax med mange Forærínger og Æresbevisninger blev ſat i Frihed.

S. 279-364. Unterſchiedene Abſchnitte aus Peter von Haven neuen verbeſſerten Nachrichten vom dem Ruſſiſchen Reich, welche 1747 zu Kopenhagen in zwey Theilen gedruckt worden, in die deutſche Sprache überſetzt, hin und wider verbeſſert und mit Zuſätze vermehrt.

Dette er en forbedret Overſættelſe af de brugbareſte Artikler i Sal. v. Havens Nye og forbedrede Efterretninger om det Ruſſiſke Rige.

S. 356-476. Nachricht von der Zweyten Reiſe nach Perſien, welche der Kaiſerl. Ruſſiſche Collegienrath Hr. D. Johann Jacob Lerch von 1745 bis 1747 gethan hat. Ausgefertigt. 1765.

Da Keyſerinden Eliſabeth ſkikkede 1745 Fyrſten Michaila Golizin ſom Geſandt med et ſtort Følge til Schach-Nadir, blev Hr. Lerch udnævnt til Geſandtſkabs Læge — hele dette Geſandtſkabs frugtesløſe Reiſe er her omſtændelig beſkreven. Ruslands derpaa anvendte ſtore Bekoſtninger bleve til ingen Nytte, og Skylden finder man aleene hos Golizin — Man kan vden Taarer neppe læſe den Elendighed Schach-Nadirs Tyrannie og de lange indvortes Uroeligheder havde foraarſaget i det ellers fortræffelige og herlige Perſien. Daglig mødte man Folk med Næſer og Øren afſkaarne, Øynene udrevne eller beſkadigede Lemmer, mange Indvaanere følgte, af Mangel paa Levnets-Midler, deres Børn, naar de kunde finde Kiøbere — og heele Egne vare ubeboede, fordi Indbyggerne, for at undgaae de ødelæggende Elendigheder, og de beſtandige Penge Pressninger flyede til Bierge og øde Steder — man brugte de ſkrækkeligſte Pinſler for at tvinge Folk til at viſe, hvor de havde deres Penge og Rigdomme forvarede. — Schach-Nadirs fornemmeſte Statskonſt beſtod i at giøre det heele Folk fattig, at det ikke kunde giøre ſig oprørisk imod ham, og dog alligevel kunde den Frygt de havde for hans Gruſomheder ikke andet end ſtifte Oprør og Sammenrottelſer.

S.

S. 477-540. Geſchichte der erſten nicht vollgezogene und der Zweyten vollgezogenen Schleſiſchen Grän ſcheidung im Jahr 1742, nebſt einigen ander politiſchen Nachrichten von Schleſien.

Dette taaler intet Udtog, vi vil derfor aleene anføre, a det preuſiſke Schleſien og Grævſkabet Glatz indeholder 64: geographiſke Qvadrat-Mile, hvori ere 161 Stæder og 5015 Landsbyer, i hvilke 1774 fandtes 1,372,754 Mennesker T.

Briefe über einige Einwurfe noch lebender Freygei ſter wider die Offenbarung. Dritter Theil. Bern, bey der typographiſchen Geſellſchaft. 1777. 20 Ark i 8vo.

I denne Deel ere 6 Breve, hvilke paa ſamme korte grun dige og eftertrykkelige Maade ſom de forrige igiendrive Vol taires Spotterier, og ſlutte dette Værk. Dog udlader Hr. Haller ſig ined at han agter at fortſætte denne Materie, i Fald Voltaires nyelig udkomne Forklaring over den Hellige Skrift ſkulde fortiene Svar.

Leipzig.

Moraliſche Erzählungen von Frau le Prince de Beaumont, aus dem Franzöſiſchen. Dritter und Vierter Band. 1777. Hos Weidmans E. og Reich. 480 i 8vo.

Madam Beaumonts Skrifter ere ſaa berømmelig bekiendte at man kun behøver at anmelde dem. Diſſe to Deele inde holde en ſtor og 4 ſmaae Fortællinger, alle behagelige og lærerige. Q.

Bern.

Den 12te Decbr. endte den ſtore Haller, efter en temmelig langvarig Sygdom, ſit Arbeide og ſit berømmelige Liv i ſit 69de Alders Aar.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene J. C. og G. C. Berling.

No. 7.

Kiøbenhavnſke

Nye Efterretninger

om

lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 12te Februar. 1778.

De Capitis Læſionibus Meletemata medico chirurgica cum adjectis obſervationibus, conſcripſa ab *Alexandro Kölpin*, S. R. M. Dan. & Norv. Conſiliario Juſtitiæ, Chirurgo Aulæ Regiæ, Membro Collegii Medici Regii &c. Hauniæ, Typis *Nicolai Möllerii*. 1777. 102 S. ſt. 8vo for 24 ß.

I en kort Forerindring melder Forfatteren de Aarſager, ſom har bevæget ham til at udgive diſſe Meletemata, nemlig Mangel og Ufterretteligbed hos Skribentere angaaende diſſe Sygdomme, og den Leilighed, Forfatteren ved ſine Erfaringer og Jagttagelſer, fornemmelig henvendte til den Lære af Chirurgien, har haft til at give den ſtørre Lys og Rigtighed. — Skriftet ſelv indeholder ei alene udſøgte practiſke Jagttagelſer, men endog en temmelig fuldſtændig og ordentlig Afhandling i den Deel af Chirurgien, ſom angaaer læſiones capitis, for ſaa vidt de komme af udvortes Aarſager, hvilket han og har erindret i ſin Fortale. — I den theoretiſke Deel afhandler Forfatteren først alle Arter af læſiones capitis, og det efter den Inddeeling, ſom i Almindelighed er vedtagen af Skribentere, nemlig læſio muſculi epicranii, pericranii, duræ matris, piæ matris, cerebri, og cranii. Ligeledes anføres gierne den beſynderlige Maade, ſom enhver af diſſe Arter kan beſkadiges paa, og ved ſymptomata, ſom Forfatteren anfører, erindres, hvor vidt de ere afpaſſede eller ikke, til at kiende enhver Deels læſionem formalem; de fal-

ſke og utilſtrækkelige rettes og forbedres, da tillige angives de ſom bør at anſees for characteriſtiſke, og kan tiene til ſigni pathognomonica, hvilke Forfatteren for det meeſte ſøger Pulſen, dog tager han og undertiden andre Symptomata ti Hielp; ſaaledes for Ex: er Eryſipelas cum pulſu eryſipelari proprio, plus minus duro & freqventi (§. 4.) et Kiendetegn paa tenſio epicranii nimia (§. 5. 2)). Signa læſi pericranii ere: tumor mollis circumſcriptus, & febris cum pulſu celeri, duro atqve parvo (§. 6. 2)). Signa læſionibus duræ matris propria ſunt: Febris vehementior cum pulſu celeri, parvo, duriori (§. 7.) Forfatteren kan ikke med le Cat for viſt bekræfte, at Tetanus er et ſignum characteriſticum læſæ piæ matris, da han hellere meener, at dette Tilfælde frembringes af et extravaſato, ſom er indeluk i ſubſtantia cerebri, eller fornemmelig af en Feil i cerebello (§. 8.) Det viſſeſte Kiendetegn paa commotio cerebri er Pulſus naturali ſemper tardior & nonnunqvam irregularis (§. 9.) Er der af en Commotio cerebri kommen en Extravaſatio, hvorved foraarſages en Compreſſion i Hiernen, ſaa mærkes foruden de Tilfælde, ſom anføres i Slutningen af §. 9. ogſaa en Forandring i Pulſen, ſom i Begyndelſen er langſom, men bliver ſiden haſtigere, og endelig haſtigere og tillige haardere end naturligviis (§. 9.) I §. 10. anføres Kiendetegn, hvorved man kan kiende, naar Extravaſatum er in ſubſtantia cerebri & cerebelli, og naar det er circa ſuperficiem eorundem; ſaa og ſymptomata, hvorved compreſſio cerebri ex ſangvine extravaſato, ex irritatione feſtucarum oſſearum, og ex pure collecto ſkilles fra hinanden. Læſio cranii i og for ſig ſelv betragtet har ingen vis ſignum rationale, naar ſigna ſenſualia feyle; thi det Kiendetegn: ikke at kunde bidde i et haardt Legeme forkaſtes §. 12. Derefter viſer Forfatteren, hvorledes ſammenſatte læſiones bør kiendes, i hvilket Fald de ſymptomata, ſom meeſt udmærke ſig, give tilkiende, hvilken Deel fornemmelig er beſkadiget §. 13., for Ex.: Naar Hiernen har lidt concuſſion, og tillige compreſſion af det udløbne Blod, ſaa, derſom commotionen har været meget ſtærk, ſaa bliver dog Pulſen ſtedſe langſommere end naturligviis, og det uden Forandring i 4, 5, 6 ja 7 Dage, i hvor meget extravaſatum og paa hvad Sted det end er tilſtæde. Hvor der er meget

Blod

Blod udløbet, og Compreſſionen derover bleven betydeligere, ſaa kiendes det før, enten ved en langſom Puls og de Kiendetegn ſom tilforn ere beſkrevne i §. 9. og 10., eller den langſomme Puls bliver inden kort Tid inæqvalis tillige og det ofte i nogle Dage (§. 14.) o. ſ. f. Siden afhandles prognoſis (§. 17.), i hvilken man maa have Henſigt deels til de Deele, ſom ere beſkadigede, deels til Skadens Betydelighed, da Forfatteren og igiennemgaaer enhver Deel og viſer, hvorledes man i Almindelighed bør dømme om deres Skade, for Ex. Beſkadigelſe i de udvortes bløde Deele aleene er meeſtendeels af liden Betydenhed, uden ſaa er, at de blive ſlet behandlede; fornemmelig forſømmer man dilatationen, ſaa kan læſio pericranii give Anledning til, at ſaa vel cranium ſom dura mater blive angrebne. Endelig ſkrider Forfatteren §. 18. til Curen, hvor man ved enhver Art af Skade vil finde beſkreven den fuldſtændigſte Behandlingsmaade, ſaa at vi troe, det ikke vil blive ſvært for enhver, ſom har haft nogen Øvelſe, at ſætte Curen i Værk efter Forfatterens Anviisning; derfor har han og herved, paa adſkillige Steder, anført Kiendetegn til deſto viſſere at beſtemme ſine Indicationer efter, og der forekommer hiſt og her adſkilligt, ſom maa anſees for hans eget; ſaaledes for Ex. ere Forfatterens Grunde §. 18. for de tumores, ſom komme under Huden efter Contuſioner, at de der har deres Sæde. Ligeledes §. 20. hans Tanker de Remediis ungvinoſis. Ligeledes hans Jagttagelſe §. 26., at ofte igientagen Aareladen ere ſkadelig in Commotionibus cerebri. §. 27. viſer Forfatteren, at man end ikke med den fineſte Følelſe kan bemærke Fluctuation i Hiernen giennem det trepaneerte Sted. §. 31. at man endog ikke i tvivlſomme Tilfælde bør forſømme Trepanationen. Og i §. 32.-34. opløſer han 3 vigtige Spørsmaale, ſom forekomme ved Trepanationen, nemlig først angaaende de udvendige bløde Deele, hvor Forfatteren raader reent at bortſkiære labia vulneris, at de ikke ſkal være til Hinder for at anſætte Trepanen, eller ogſaa giøre de følgende Forbindninger (Deligationer) deſto ſmerteligere; tillige viſer han og hvorledes Huden bør giennemſkiæres §. 32. Dernæſt viſer han og i hvilke Henſeender den Engelſke Trephine bør have Fortrin fremfor den almindelig brugelige Trepan §. 33. Og endelig handler han og om de Steder, Trepanen kan anſættes paa,

hvorved vi bør anmærke, at Forfatteren ſelv har applicere den ved den forreſte og nederſte Vinkel af os bregmatis §. 34 Til denne fuldſtændige Afhandling føyer Forfatteren 13 Obſervationer, hvilke baade vidne om en nøye Jagttagelſe a enhver Omſtændighed og Forandring hos de Syge, ſaa og om Forfatterens Skarpſindighed i at benytte ſig deraf til ſine Patienters Fordeel; og for enhver, ſom forſtaaer at læſe og bruge diſſe Obſervationer, bør de, formedelſt deres Indhold, være høyſt vigtige. Men ikke at blive for vidtløftig maa vi indſkrænke os til Titlen paa hver Obſervation, og alene lade os nøie med hiſt og her at tilføie en Anmærkning. Den 1ſte Obſervation har til Titel: De capitis læſione, cum ſenſuum abolitione & ſangvinis e ſiniſtra aure effluxu, ſine tamen vitæ periculo. Denne Obſervation har Forfatteren tilforn i ſin Afhandling §. 9. brugt ſom et Beviis paa, at effluxus ſangvinis per aures ikke altid giver en Commotionem cerebri tilkiende. Den 2den Obſervation handler: De duobus in capite ſangvinis tumoribus, ex alto lapſu obortis, qvorum tactus metum injecerat, cranium ipſum his in locis impreſſum fuiſſe. Den tiener til Exempel paa de Slags tumores, ſom Forfatteren har beſkrevet §. 18., og om hvilke han ſiger, at de komme af en Extravaſation in tela cellulosa imellem Huden og Muſculum epicranium. Den 3die Obſervation, hvis Titul er: De cranio impreſſo, ex caſu levi tantummodo ab initio viſo, handler om et Barn, ſom efter et Fald havde faaet en Impreſſion i Cranio, og ſiden en beſværlig Høreſe, ſom beſtandig tog til; tillige havde Barnet og miſtet en Deel af ſin forrige Munterhed. Denne Obſervation ſynes at ſtride imod §. 17. 5. b. Den 4de, 5te og 6te Obſervation handler de cerebri commotione; her befindes Pulſen ſaaledes, ſom den er beſkreven §. 9., nemlig beſtandig langſommere end den naturlige, indtil de Syge næſten vare reſtituerte; desuden er den 5te Obſervation mærkværdig formedelſt de forunderlige ſymptomata, og ſom ikke yttrede ſig ſorend efter nogle Dages Forløb, hvorfor Forfatteren og har ſat dens Titel: De cerebri commotione, ſingularibus concomita ſymptomatibus. Forfatteren yttrer vel ikke videre ſin Meening herom, men vi troe dog ikke, at diſſe Tilfælde ere komne af en Commotion alene, hvis Virkninger frembringes ſtrax, og ikke varer ved ſaa længe,

efter

efter andre Skribenteres Vidnesbyrd, hvorfore vi er vis paa, at Forfatteren med os har troet, at der af Commotionen er kommen en Extravaſation, hvilken Formodning Forfatteren §. 9., 10. og 14. giver os, og tillige Curen, hvorved Sygdommen blev hævet. Den 7de Obſervation handler: De fracto & impreſſo frontis oſſe, cum notabili ſubſtantiæ cerebri jactura. Denne Obſervation er ſær mærkværdig, da os frontis ved en hæftig Contuſion var bleven ſplindret, ſaa at et Stykke var nedtrykket, et andet reent borte, og en ſtor Deel af Hiernen efterhaanden miſtedes, dog var det ikke ledſaget med farlige Tilfælde, og Patienten blev fuldkommen reſtituert uden Terebration eller uden det indtrykte Been blev reponeert, hvilket altſaa beviſer Forfatterens Exception fra ſin Regel §. 24. og tillige, at pars notabilis ſubſtantiæ cerebri perdita ikke altid er dødelig (§. 17. 5. c.) Den 8de Obſervation handler: De inſigni inter duram & piam matrem effuſi & coacervati ſangvinis copia; hvilket blev obſerveret ved Obductionen efter Patientens Død. Den 9de, 10de og 11te Obſervation handler: De Tetano. Alle diſſe 3 Patienter døde, og hos de 2de ſidſte fandtes betydelig Feil i Cerebello, men hos den første var lidet ſangvis extravaſatus imellem lobum cerebri poſteriorem ſiniſtrum og proceſſum duræ matris falcatum, ſaa og over tentorium cerebelli; imellem lobum cerebri anteriorem dextrum og duram matrem, ſom var løsnet fra cranio, fandtes en ſtor Mængde Blod; ellers var intet unaturlig at finde enten i cerebro eller i cerebello. Den 12te Obſervation handler de vulneribus capitis cæſim factis, duraqve inde, variis in locis, ſuppurata matre; og den 13de de terebræ ſuſcepta, in angulo anteriori & inferiori oſſis parietalis dextri, adplicatione. —— Vi kan ikke nægte, at Forfatteren jo efter vore Tanker har giort alt for meget af Pulſen blant ſine ſymptomata, og diſtingveret den alt for nøie og fiint, allerhelſt da man dog veed, at den Forſkiæl paa Pulſen, ſom findes hos friſke Mennesker efter deres Alder, Kiøn, Levemaade, Idioſyncraſie e. ſ. f., kunde læt bedrage os i Sygdomme, derſom man vilde antage den for det fornemmeſte eller eeneſte Kiendetegn, for Ex.: Der gives ſunde Mennesker, ſom altid har en langſom Puls, ligeledes de, hvis Puls har været intermitterende, endſkiønt de vare friſke,

hvor let kunde saadanne Menneskers Puls forlede os til at dømme Feil om Sygdommen, naar vi ikke kiende den tilforn, førend de bleve syge. Desuden, hvor svede Fingere udfordres ikke til at maale Pulsen saa nøie efter sin Hastighed, Haardhed og Størrelse; voveligt vilde det derfor være for en ung og lidet øvet Vundlæge, om han fornemmelig eller alene efter den vilde bestemme sine Indicationer; thi den Forhold, som Pulsen skal have til forskiællige Sygdomme, lader sig ikke vel beskrive, eller kan nytte nogen, uden saa er, at han er vel bevandt og ofte har undersøgt den i en anden Sygdom, hvorfra nærværende ved Pulsen skal skilles. Herudover vil det altid blive vanskeligt at skille Forfatterens pulsum plus minus durum & freqventem (§. 4.) fra pulsu celeri, duro atqve parvo (§. 6.), og denne igien fra pulsu celeri, parvo duriori, allerhelst da Forskiellen imellem pulsus freqvens og celer ikke altid iagttages in Praxi, og der ere mange berømmelige Skribentere, som ikke adskille dem. Ligeledes ere Forfatterens symptomata ikke altid tilstrækkelig at skille enhver Art af Læsion fra hinanden, og han synes ikke overalt at være eenig med sig selv, i at fastsætte sine signa characteristica, for Ex. i §. 6. hedder det: Læsiones (pericranii) instrumentis obtusis contundentibus inflictæ se produnt interdum, primisqve jam diebus, tumore qvodam molliori, &, qvod probe notandum, circumscripto; postea vero, & si validior fuerit læsio, febre cum pulsu celeri, duro atqve parvo, insomniis, deliriis & symptomatibus in genere se manifestat, qvæ vel præsentiam degenerantis humoris inter pericranium & cranium collecti vel læsam simul duram matrem indicant: og i den 7. §. Symptomata his (læsionibus duræ matris) propria sunt: febris vehementior cum pulsu celeri, parvo, duriori, insomnia, deliria, oculorum rubor, cet.; her er alene febris vehementior cum pulsu duriori de Kiendetegn, hvorved læsio duræ matris skilles fra læsione pericranii validiori; thi rubor oculorum siger Forfatteren selv siden, kan ikke være et Tegn paa læsio duræ matris, uden maaskee naar den er inflammeert in parte anteriori; men om læsio pericranii endnu blev validior validiori, var det ikke da tillige muelig, at deraf kunde komme febris vehementior cum pulsu duriori; og hvilke ere saa Symptomata læsionibus duræ matris propria?

Saa-

Saaledes har vi og tilforn anført, at Forfatteren kan ikke til viſſe med le Cat bekræfte, at Tetanus er et ſignum characteriſticum læſæ piæ matris, men meener, at det fornemmelig giver en Feil tilkiende i cerebello (vel vitium inprimis cerebelli, ad qvod credendum experientia ductus, proclivior ego ſum) maximam partem ad utrumqve ſymptoma (ſc. Teranum & opiſthotonon) contulerit §. 8.; dog ſynes han ſiden efter igien at gaae over til le Cats Meening i §. 15., hvor han ſiger: piam matrem adflictam præcipue forſan ex tetano judicabimus, og i §. 17. Piæ matris læſio, etiamſi ex tetano intellecta fuerit, ſemper tamen — ob omnem hic denegatum aditum eo citius lethalis erit; men fornemmelig i §. 252. lader det, ſom han ingen Tvil har om at antage Tetanum for et ſignum characteriſticum læſæ piæ matris ſi ex ſymptomatibus (§. 8. hvor der ikke meldes om andre ſymptomata, end om tetanus og opiſthotonus) judicatur, piam matrem ſive feſtucis oſſeis ſive aliis extraneis ſub vulneratione intruſis ſimul læſam eſſe, vel extravaſato inprimis violari, ſymptomata in priori caſu, feſtucis ſublatis, ceſſabunt &c. Ligeledes veed vi ikke at forecne det ovenanførte af §. 17. (Piæ matris læſio — ob omnem hic denegatum aditum eo citius lethalis erit) med hvad Forfatteren ſiger i Slutningen af §. 25. urgente neceſſitate piam etiam matrem incidere — ne dubitet (Chirurgus) &c. Ja diſſe 2de Sætter ſynes at indeholde en aabenbar Modſigelſe; thi hvorledes ſkal man kunde giøre Inciſion i pia mater, derſom al Adgang til den var nægtet. Ikke heller kan vi bifalde Forfatterens Indvendinger §. 9. imod de ſymptomata, ſom han har opregnet efter Boerhawes Aphorism. §. 275.; thi endſkiønt vi med Forfatteren vilde antage diſſe Boerhawes ſymptomata for Kiendetegn paa commotio cerebri alene, ſaa udfordrede dog Billighed, at man maatte anføre hans Meening uden at lemlæſte den, da Boerhawe har ogſaa ſagt noget foran, ſom ikke mindre end de anførte ſymptomata ſkulde tiene til diagnoſis morbi; thi ſaaledes lyder hans 275. §.: Cognoſcuntur mala hæc ex nota cauſa, ejus impetu, loco excipiente, vomitu biliofo, viſu, auditu, olfactu, guſtu, tactu minutis, depravatis, ſublatis, vertigine, caligine, lapſu &c. Har man ikke her, foruden ſymptomata, ogſaa Aarſagen, dens

Hæftighed, og Stedet, det har virket paa, at ſlutte efter og naar man veed, at diſſe anførte ſymptomata ere kom̃n efter et ſtærk Fald eller Stød paa Hovedet, Ryggen eller Bee nene, ſaa troe vi at kun̄de af diſſe ſymptomata med ligeſa ſtor Vished, ſom af Pulſen, kiende en commotio cerebri ja man ſlutter da langt rimeligere til en commotio, end ti paroxysmus hyſtericus og epilepticus &c., omendſkiønt der endog vore kun nogle af diſſe Tilfælde tilſtæde, ſaaſom: alene lenſus minuti, verigo, caligo, lapſus, og lad være de gik ſtrax over; thi commotio har jo ſine Grader, ſom Forfatteren ſelv ſiger, og den ringeſte Grad af commotio cerebri, ſaaledes ſom Autores beſkrive den, beſtaaer alene i en Svindelhed, ſom gierne ſtrax gaaer over; Hvad den anden Indvending angaaer, ſaa troe vi, at enhver fornuftig Chirurgus lær kan ſlutte, at naar cruor per os, nares, & aures effluens ſkal være ſignum commotionis cerebri, det da ikke maa komme af diſſe Deeles udvortes Beſkadigelſe. Endelig troe vi ikke med Forfatteren i §. 22. at være ſaa aldeles ſikker, at overlade Hierneſkallens Indtrykning til Naturen; thi endſkiønt der ikke ſtrax yttrer ſig nogen farlig Tilfælde, ſaa kan man dog ikke være ganſke ſikker for Fremtiden, hvilket ogſaa Forfatterens 3die Obſerv. beviſer. Men uagtet dette og maaſkee mere, ſom vi har overſeet, maa vi dog tilſtaae Skriftet i Almindelighed en ſtor Grad af Fuldkommenhed, og at det ophøier det Begreb, vi længe har haft om vores lærde Hr. Juſtice-Raad **Kølpin**, formedelſt ſine lykkelige Curer og lange Erfaring. Ja enhver Chirurgus, ſom læſer diſſe Melletemata, vil viſt blive vederlagt med Indſigter, ſom ved foreſaldne Leilighed kan ikke andet end blive ham nyttige. Derfor ønſke vi og Forfatteren ſamme Held til at arbeide paa Forbedring i andre Deele af Chirurgien, og gierne tage imod ſaa mange Obſervationer, ſom han har at meddeele os, om endog Skriftet derover ſkulde blive nok ſaa vidtløftig; thi Mængden af Erfaringer giør Theorien des viſſere.

Hamburg.

Klopſtock. **In Fragmenten aus Briefen von Tellow an Eliſa.** 1777. ſt. 8vo.

Det er ſaa naturligt at elſke en Digter, der giver os beſtan-

tandig og i hver Henſeende en ſand og varig Fornøielſe; ligeſaa naturligt er det, at alting bliver os vigtig hos dem, om vi elſke. Hvor ſtor og ubegrændſet bliver denne Vigtighed hos en Klopſtock, hos denne Digter, der er ſaa ganſke eene i ſit Slags, ſom —— —— dog al Beſkrivelſe er for ſvag til at give Idee om Klopſtock; og dertil unyttig, thi enhver, der ikkun har ſeet et Glimt af Digtekonſtens Skiønhed, enhver hvis Forſtand ikke er Taage og hvis Hierte ikke Jis, kiender Mesſiaden og føler dybt i ſit Inderſte Digterens Værd. Føler den; beſkrives kan den, ſom ſagt, ikke. Det føles da, hvad den Mand maa være, ſom kunde ſaaledes beſynge Gudmenneſket; og i Følelſens Time, og i en Cirkul af hvo der ikke tilbeder Fordomme, ſiges det da med Overbeviisningens Bevidſthed, at ingen, ingen Digter var ſom Klopſtock, ſom han, der var vor Medborger —— ak, var! —— Hvor kierkommen maa da ikke diſſe Efterretninger om denne ſtore Mand være os. Diſſe Efterretninger, ſom gaae ind i de allermindſte Omſtændigheder af hans Levnet og Skrifter; ſom viſe os den ſieldne Karakteer, der ene kan give os Begreb om hvorledes hans Værker vare muelige. Følgende Træk leverer Tellow os til Klopſtocks Skilderie: „En ſtille Storhed og Høi„ hed er ſom hans Skrifters, ſaa og Mandens egen Ka„ rakteer. —— Hans Hierte er ædelt, følſomt, kiærligt. „ Han har Religion, ey for lidet, ey for meget. —— „ Han er mere given til Glæde end til Sorgmodighed. „ Skiemter meget gierne, men aldrig overſkrider hans „ Skiemt Grændſerne af en vis Roelighed. —— Han tør„ ſter, men higer ey efter Ære og Udødelighed o. ſ. v.“ Denne Mand er det vi her lære kiende ved en ung Mand, ſom har havt den ſieldne Lykke at omgaaes næſten ſaa længe han lever, med den ſtore Digter. Man kan altſaa være temmelig forviſſet om Anekdoternes Rigtighed, og ligeſaa om de hiſt og her indſtrøede Forklaringer over en og anden af Klopſtocks Oder, ſaaſom denne Kommentator har kunnet, (hvilket næſten aldrig Kommentator kan) raadføre ſig med Digteren ſelv og hente Oplysning fra første Kilde. — Tellows rette Navn er (thi hvorfor ikke ſige det, da Skriftet giør hans Forſtand, Hierte og Smag ſaa megen Ære.) Cramer Profeſſor i Kiel, og en Søn af den ſtore Prokantſler Cramer ſammeſteds. Q.

Helmſtadt.

Geſchichte einer Freidenkenden Philoſophen ſeinen Lehrer in einigen Briefen in Vertrauen erzählt von ihm ſelbſt. — Aus dem Franzöſiſchen überſetzt und zur Beſchämung des Unglaubens heraus gegeben von J. C. K. Reich. 1777. 20 Ark i 8vo Koſter 4 Mk.

Den angivne Forfatter til diſſe Breve foreſtilles at have havt en Chriſtelig men dum Opdragelſe. I Amſterdam blev han forført til Naturalismus og indpræger efter ſin Tilbagekomſt til Engeland en dydig Kiøbmands Kone ſine Grundſætninger og berøver hende Ære og Dyd. Hun døde og angrede ſin Daarlighed. Han blev mere og mere forvildet indtil en Officier, ſom han blev kiendt med, grundig giendrev hans Vildfarelſer. — Nu beſlutter han at oprette et Akademie for ſtærke Aander og Planen dertil lægger han her for Dagen — Henſigten af Skriftet er at giøre den ryggesløſe Frietænker afſkyelig og latterlig, og det vil maaſkee ey hertil være utienligt.

Breslau.

Neues Lehrgebäude der Erziehung für Väter und Lehrer von Hrn. Grivel. Aus dem Franzöſiſchen überſetzt. Erſter Theil. 1 Alph. 1 Ark i 8vo. 1777. Koſter 3 Mk.

Dette Skrift er meget got og brugbart, allerede 1775. kom Originalen ud i Paris under Titel: Theorie de l'Education, i 3 Doudez Bind, hvoraf den nu udgivne Deel er den første.

Gieſen.

Joh. Lud. Ferdin. Arnoldi, Pfarrer zu Groſenlinden bey Gieſen, Praktiſche Unterweiſung Taubſtumme Perſonen reden und ſchreiben zu lehren. Mit einer Vorrede von Erich. Chriſt. Kleveſahl. 8vo. 5 Ark. 1777. Koſter 1 Mk.

Profeſſor Kleveſahl giver i Fortalen Underretning om de

Ældres og Nyeres Bestræbelser for at underviſe dem, der af Mangel paa Hørelse ey kunne tale. Skriftet selv er med Fornuft og Beskedenhed forfattet, men man maae selv læse det, om man vil have noget Begreb om denne Undervisnings-Maade. Vi ønske Menneskeheden til Lykke med Forfatterens Bestræbelser, og ham den Understøttelse og Opmærksomhed han fortiener.

Gotha.

Unterricht der geſunden Vernunft zum Gebrauch ſeiner Zuhörer. Herausgegeben von Johan Chriſtian Loſſius der A. K. und der Weltweisheit ordentlichem Prof. auf der Univerſ. zu Erfurt. Erſter Theil. 8vo. 1 Alph. 1777. Koſter 5 Mk.

Blant den Mængde af Skrifter, hvormed enhver Messe beriger os, udgiøre de i Videnskaberne skrevne Lærebøger ey et ringe Antal. Den som aldrig har underviist eller tænkt over Undervisningsmaaden eller har været for magelig til selv at undersøge Tingene og i Almindelighed kiender intet til de Ting, han taler om, stemmer vist i med en af vore lærde Landsmænd, som i det almindelige Danske Bibliothek S. 2. meget viselig klager over dem, som ved Embedets Tiltrædelse støbe egne Lærebygninger, der aleene ere gamle Sandheder omklædte i nye Dragt. Veed man derimod at det falder enhver lættere at forklare Tingene paa den Maade han selv foreſtiller sig dem, at han derved bliver tydeligere og altsaa nyttigere for sine Tilhørere, at flere som tænke aldrig blive fuldkommen enige, Docenten altsaa ingen Bog kan finde hvormed han i det hele er tilfreds, med mindre han havde forsøret at tænke, at Tilhørerne ingen Nytte har af at høre Læreren slaae sig til Ridder paa den uhældige Forfatter, hvis Bog han lægger til Grund, og lægger man endnu dette til, at ingen er forbunden til at kiøbe sig en Lærebog, og at en skarp og fornuftig Kritik (ikke Gadedrenge-Skrig) kan forhindre dens Udbredelse, saa svarer man saadan en Lærd Skrighals: Monſieur Chriſtopherſen Je ne ma foi en Nar; og lader hvo, som vil, skrive Lærebøger: ere de gode, saa er det vel, ere de slette da —— ad undas. Vi have sunder fornødent at giøre denne Er-

indring for at retfærdiggiøre os, naar vi ey ville ſige Forfatte-re af Lærebøger dumme Grovheder, og om det ſkulle hende ſig, vi ſagde en eller anden Lærebog var god, ſkiønt den ey indeholdt Himmelſaldne Sandheder. Nærværende Skrift ville vi altſaa, med hiin høioplyſte Forfatters Tilladelſe, kalde grundigt og got. Forfatteren giver os en Indledning ſaavel i Menneſkets Hiſtorie i Almindelighed ſom og i en-kelte Perſoners naturlige Hiſtorie. — Denne deeler han igien i Forſtandens og Hierrets Hiſtorie. — Denne Ind-retning er ey aldeles nye; thi Ferguſon i hans Grundſætze der Moralphiloſophie har taget ſamme Tour. Hume og Iſelin have leveret os Forſøg til Menneſkets Hiſtorie. Flögel har givet os: Geſchichte des menſchlichen Verſtandes, og dog kun-ne vi ey laſte Forfatteren for han ey her er aldeles Original. I den anden Affætning afhandler Forfatteren det af experimen-tal Sielelæren, ſom angaaer Kundſkabs-Kræfterne. Her er 5 Kap. — Om Sielens Tilværelſe, og dens nødvendige Forbindelſe med et organiſk Legeme — om de ſandſelige Fornemmelſer — om Hukommelſen, Phantaſie og Ind-bildningskraft. — Om Jagttagelſe og Opfindelſe. — Om Fornuftens Virkninger. Skulle vi erindre noget mod denne Orden ville det maaſkee være, at Forfatteren ſtrax i Begyndelſen beviſer Sielens Tilværelſe; thi da dette Bevis dog for en ſtor Deel grunder ſig paa Umueligheden at for-klare Forſtandens og Villiens Operationer af Legemets Ind-retning, ſaa burde dog, paa det Beviſet kunde føres des ſtrængere, diſſe først have været forklarede. U.

Die gute Sache der in der heiligen Schrift alten und neuen Teſtaments enthaltenen göttlichen Offenba-rung, wieder die Feinde derſelben, erwieſen und gerettet, von Theodor Chriſtoph Lilienthal, Königl. Preuſ. Kirchen- und Schulerrath. Funfzehnter Theil. Königsberg bey Hartung. 1776. 8vo. 478 S.

Med dette Bind ſlutter Forfatteren ſit Forſvar for det Gamle Teſtamentes Bibelhiſtorie. Hr. L. har anvendt megen Flid i at udarbeide denne Deel og fornemmlig ved at ſammenligne de bibelſke Efterretninger med Profanſkriben-terne. Han viſer ofte, hvor ilde viſſe Folk ſpilde deres Vittig-hed, ſom af Mangel paa Kundſkab om den gamle Verdens

Or-

Sæder og Skikke spøge med Ting hist og her i de bibelske Fortælninger, hvilke slet ikke forekomme den bedre Kiender blant Østerlænderne latterlige. Men paa andre Steder derimod blive Anstødene og Tvivlene snarere formerede end formindskede ved Forfatterens Besvarelse, og istædet for at bevise at dette eller hiint usandsynlige har haft den eller den Beskaffenhed behielper han sig alt for ofte med et: formodentlig er det saa, uden Tvivl har det hængt saaledes sammen, og derved bliver den omtvistede Sag in statu quo. — I det sidste Afsnit i denne Deel, eller i det 27 Kapitel handles om det Nye Testamentes ægte Alderdom, og F. stemmer deri overeens med andre Theologer, som hyppig have skrevet herom. Hans Læremaade er herved den samme som den han har brugt ved det Gamle Testamentes Bøger i det 22de Kapitel. Først føres Beviset for de evangeliske Bøgers Alderdom af Bøgernes egne Vidnesbyrd og af Kirkefædrenes i de tre første Aarhundrede, tilligemed Besvarelse imod Indvendingerne. Derpaa følge Argumenter af disse Bøgers gamle Oversættelser, af Menneskenes da værende Tilstand, Religion, af Forfatternes Skrivemaade o. s. v. Et nyt tredie Oplag i Median Qvartformat af hele Værket bliver besørget af Forlæggeren.

Gedanken über die Seele des Menschen und Muthmaßungen über der Zustand derselben nach dem Tode, meistens auf Erfahrungen gegründet. — In vier Theilen. — Nebst einem Anhange von den übrigen denkenden Wesen. Erster Band. Berlin und Leipzig, bey Decker. 19 Ark i 8vo.

Forfatttren fandt sig lidet tilfredsstillet ved det at berømte Philosopher saavel deistiske som hedenske have skrevet over denne Materie, han besluttede derfor selv at eftertænke og gaae ganske eklektisk frem, og grunde alle Ting mere paa Analogie og Erfaringer end paa Beviser a priori. Dette blev Anledningen til Værket. Dette Bind indeholder den første til den tredie Deel og 1) igiendriver Tvivlene og Beviserne mod Siælens Udødelighed; 2) Beviser Siælens ubestemte Liv efter Døden af dens Forskiællighed fra Legemet som ogsaa bliver viist; 3) Guds Tilværelse og nogle af hans Egenskaber, hvoraf Siælens evige Bedvarenhed bliver beviist. I

det

det andet Bind ſkal den fierde Deel indeholde Tilſætninge og et Anhang tale om andre tænkende Væſeners Siæle. Fo fatteren viſer overalt dette Værk megen Grundighed, Upa tieſkhed og Kiærlighed til Sandhed.

Helmſtadt.

Die Aufhebungen die Gemeinheiten und Verbeſſerun der Schulen, zween wichtige Vorzüge der Preuſſ ſchen Lande — Eine Unterredung — in einen Schulgeſpräch beym jährlichen öffentlichen Schul Examen zu Hötens Leben in Magdeburgiſchen ge halten. 8vo. 6 Ark. 1777. Koſter 20 ß.

Den Tid der maatte anvendes paa at gienemlæſe diſſe Arl vil Læſeren ikke fortryde. Æ.

Leipzig.

Eulalia, ein Trauerſpiel in 5 Aufzügen. 1777. Hos Weygand. 112 S. i 8vo.

Ikke ſlet, men alt for kiendelig Efterligning af Leſſings Emilia Galotti. Ø.

Sammeſteds.

Laura Roſetti. Ein Schauſpiel mit Geſang, von D. Arien. 1777. Hos Dyk. 46 S. i 8vo.

Uden Natur, følgelig uden Intereſſe. Ø.

Flensborg og Leipzig.

Golderich und Taſſo, ein Trauerſpiel in 5 Aufzügen. 1778. (1777.) Hos Borte. 221 S. i 8vo.

Uagtet alt det affecterede og ſoulmende, ſom her findes nok af, ſeer man dog at denne (ventelig begyndende) Digter kan blive en meget god Dramatiſt, naar han først ifræden for Øyer, vil have ſtuderet Menneſket ſelv mere end han maa ſkee hidindtil har haft Leilighed til. Emnet er taget af Digterens Taſſo's Hiſtorie. Ø.

Raum-

Naumburg og Zeiz.

Heinrich und Lyda, ein Drama in einem Aufzuge. In Muſik geſetzt von Chriſtian Gottlob Neefe. Hos Flittner.

Muſiken er, ſom man kunde vente den af Hr. Neefe ſtærk og rørende og nye; og giver os et nyt Beviis at der kan ſættes god Muſik paa meget middelmaadig Poeſie. Q.

Lehrreiche Gedanken mit kleinen Begebenheiten zur Bildung einer edlen Herzens in der Jugend, von Matthias Schönberg. 1775. Wien, bey Weingand. 12½ A. i 8vo.

Skriftet er afdeelt i 118 Afſnit. I ethvert af diſſe bliver kortelig en Dyd anpriiſt og en Laſt forraadt, derpaa følger en Tildragelſe af Hiſtorien. Tankerne ere meſtendeels ſammendragne af andre Forfattere, men i øvrigt vel valgte.

Mynſter.

Inſtitutiones Logicas auditorum uſibus accomodabat *Aloyſius Hawichorſt*, Monaſteri Weſtphaliæ Logicæ, Methaphyſicæqve Profeſſor. 16 Arki 8vo. 1776. Koſter 2 Mk. 8 ß.

Regensburg.

In ilia Philoſophiæ purioris cum Poſitionibus Mathematicis. Scripſit P. Stephanus Wieſt Monachus Ciſterienſis in Alderspach. 20 Ark i 8vo. Koſter 4 Mk.

Diſſe Forfattere ſkal have deres Fortieneſter iſær ſom Katoliker betragtede.

Leipzig.

Lieder zweyer Liebenden. Herausgegeben v Göckingk. 1777. Hos Weidmanns Arvinger og Reich. 135 S. i 8vo.

Hvo kun engang ret har elſket, bør læſe diſſe Digterſtykker og han (eller hun) vil viſt finde den ſtørſte Fornøielſe ved dem. Hiertet taler i dem alle og ſtor, og fyrig Kierlighed for-

foreenet med Uſkyldighed er Indholden. Skade kun at [illegible] er ſaa ſielden at to Perſoner ſom Nantchen og Amaran (under diſſe Navne har de tvende Elſkende ſkiult ſig) finde hinanden her i Verden. —— Denne Bog er ziret med en deel nydelige Vignetter; vi ville ſagt ypperlige, dersom ikke Tegningen var lidt urigtigt i dem, maaſkee kun ved Kobberſtikkernes Skiødesløshed, ſom har ſeet meer paa det fine Stikket end paa Tegningens Nøiagtighed. Or.

Efter Begiering bliver følgende her indført.

Det Philologiſke Selſkab i Bergen, har fundet ſig beføiet til følgende Bekiendtgiørelſe, for at forekomme, at ey andres eller enkelte Perſoners Ubetænkſomhed maatte regnes Selſkabet til ufortient Ringeagtelſe.

Den Mangel af Øvelſer i Philologien, ſom man læt kan foreſtille ſig paa et Sted, der er ſaa langt borte fra Academiet og hvor altſaa den lagde Grund under andre Forretninger ſaa uformærket kan tabes, har tilſkyndet os at foreene os under Navn af et Philologiſk Selſkab, i Henſigt til ved indbyrdes Øvelſer, at befæſte og udvide vore egne Indſigter i denne ſaa betydelige Deel af Lærdommen. —— Vi have her paa Stedet for ſtor Mangel af Hielpemidler og beleilig Tid for at kunne tildrage os den lærde Verdens Opmærkſomhed ved vore Arbeiders Udgivelſe; og, hvad vort eget Maal end er, ſaa have vi ſaa lærde Mænd i Raad med os, at vi ey ville beſkiæmme vort eget Inſtitut ved alt for umoedne Stykker at fremviſe. Skulde vi imidlertid agte noget af vort Arbeide værdigt at meddeeles Publico, da vorder ſaadant ey ved Trykken bekiendtgiort, førend det er ſamtlige Selſkabet foreviſt og ſammes Biefald af Decano atteſteret. —— Skulde derfor nogen af Selſkabets Lemmer, Selſkabet uadſpurgt, udgive noget, der kunde have nogen Henſigt til ſamme, da vilde det veltænkende Publicum behageligſt tegne ſligt paa ſaadan Perſons private Regning, da Selſkabet, hvor det ikke adſpørges, ey i Almindelighed kan indeſtaae for ethvert Medlems Styrke eller Beſkedentlighed.

Efter Selſkabets Ordre, ſom nu værende Decanus,

Bergen i Norge, den 3die Febr. 1778.

Medelthon.

No. 8.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 19de Februar. 1778.

Kiøbenhavn.

Det Kiøbenhavnſke Veyſenhuſes Jubel den 28de Octobr. 1777. 54 S. i 4to. Trykt i det Kongel. Veyſenhuſets Bogtrykkerie.

Blant de priſelige Anſtalter, ſom giør Dannerrigets Konger ſtore, ſætte vi billig deres Omhue for Ungdommens Opdragelſe. Saa er Chriſtians Pleiehuus for den ringere Klaſſe af den militaire Ungdom, ſaa vidner Opfoſtringshuſets om den 5te Friderichs og Veiſenhuſet om den 4de Friderichs Landsfaderlige Naade. Nyelig har vi ſeet Opfoſtringshuſets Stiftelſe erindret, og nu ſee vi Veyſenhuſets Jubel-Aar helligholdt paa det høitideligſte. Det Kongelige Huus værdiger denne Ungdom ei alene ſin Opmerkſomhed, men endog ſin høie Nærværelſe. Hendes Kongel. Majeſt. Dronningen Juliana Maria, Hans Kongel. Høihed Kron-Printſen, Hans Kongel. Høihed Arve-Printſen, Hendes Kongel. Høihed Sophia Friderica forherlige, ved Deres Nærværelſe, denne høitidelige Dag; og hvilken Danſk Mand velſigner ikke den Stifter og Diſſe Stiftelſens Høi-Kongelige Venner Blide? — Ja varig være denne Dag i taknemmelige Danſkes Minde, længe vidne den om Kongehuſets Kierlighed til Nationen og Omhue for dens Tarv. — Dog nær havde vi tabt os i diſſe glade Følelſer og forglemt vores Pligt. Vi ſkulle giøre vore Læſere

bekiendt med eet Skrift, ſom ved denne Anledning er udkommen, og dette ville vi giøre med ſaa meget des mere Nøiagtighed, ſom Nationens Ære (da vore Naboer maaſkee maatte læſe baade Skriftet og vor Bedømmelſe) er os vigtig, ſom Danſke Mænd. — Vi forbigaae Fortællingen om Dagens Høitidelighed, ſamt (S. T.) Etats-Raad D. **Borchs** og Veiſen-Drengens **Niels Bierings** Taler; det er ei hin hæderlige Mands Sag, at fremſtille ſig ſom Taler, og det han har ſagt kan være ganſke got og paſſende til ſin Henſigt. Af en ſmaa Dreng fordrer man ei meget. Det tiener ellers til vore Læſeres Efterretning, at dette, ſom vi her ſeer trykt under Titel af Tale, er paa faa Linier nær en ganſke poſtilmesſig Bøn. Nu, — Drengen har giort den i ſit Hiertes Enfoldighed ſaa got ſom han kunde, og hans gode Villie maa da være os nok. Det altſaa, ſom vi egentlig har at bedømme, er Præſten Hr. **Krølls** Tale, og her ere vi beſtødte i ſtor Vaande; thi vi vide ei om vi ſkulle bedømme den ſom Prædiken eller ſom Tale. Hvad, ſpørger Læſeren, er da en Prædiken ingen Tale? Ja kiære Landsmænd! ſaa var det i **Chryſoſtomi** og **Gregorii Nazianzeni** Tid; men vi ville ei forderve Chriſtendommen ved **menneſkelige Viisdoms overtalende Ord** (*). — Den ſkiendige Philoſophie og Veltalenhed — vek med den — vare ikke ogſaa de blinde Hed-

(*) Vi vogte os vel for at forſtaae dette Sprog, ſom Apoſtelen meente det, og ſom det efter alle ſunde Fortolknings-Regler bør forſtaaes (nemlig om de hedenſke Sophiſter, ſom giorde ſort til hvit og hvit til ſort) men om al ſund Smag og Fornuft, den vi ei ville tillade Plads i hvad der ſkal kaldes Prædiken. Siger man til os, vi tale ſaaledes, fordi vi intet forſtaae, ſvarer vi ſtolt: vi ere fromme Chriſtne, ſom de i gamle Dage. Vil man ei lade ſig nøie dermed, og beviſer os endog af Kirkefædrene, at der og i de Tider har været Folk, der har anſeet Gudfrygtighed og Vankundighed for eet, naar for Ex. Gregorius Nazianzenus i hans Tale om ſig ſelv, imod dem, ſom ſagde han attraaede Biſpeſtoelen i Conſtantinopel (den er i den Udgave vi have ved Haanden den 27de i Ordenen) ſiger diſſe ſor Kulſvier-Troen ſaa ſarlige Ord: „hvorfor haver jeg ei ladet mig nøie med almindelige „Kundſkaber? Hvorfor bruger jeg ei en tør og frydende Stil? „— Jeg ſeer de ſteſſe ere ſornøiede dermed, hvorfor har jeg „da lagt mig efter andet o. ſ. v. Jeg kunde ved dumdriſtige „Magtſprog have undgaaet al Fornuftgrandſkning og kaldt „min Vankundighed, Troe.“ Saa ſtaaer vi der og gaber.

ninger Philoſopher? — Prækes ſkal der, og alt ſkal være Præken. Dette forudſat, ſeer vore Læſere læt, at Prædiken faaer en meget ubeſtemt Bemerkelſe, og førend vi gaae videre, maa vi nødvendig beſtemme, i det mindſte hvad Hr. K. rimelig forſtaaer derved, at vi maaſkee ikke ſkulde beſkyldes for Ubilligbed. Man har altid Ret til af en Forfatters Arbeide, at abſtrahere de Regler, hvoreſter han rimelig har indrettet det: den ſtørſte Skade ſom deraf kunne komme var maaſkee, at man nu og da maatte beſkylde een for, at have udarbeidet det efter Regler, ſom kun var ſkreven paa en Slump. Da dette kan her nu ei have Sted, og Hr. Kr. har valgt ſig en Text, brugt Skriftens Sprog til Beviſer i Afhandlingen, derfor kunne vi omtrent ſaaledes faſtſætte Hr. K. Begreb paa Prædiken: „Den er en ved Bevisſprog og Pa„ ralelſteder af Skriften underſtøttet Udvikling og Forkla„ ring over et bibelſk Sprog.“ Den altſaa, ſom ingen Text har taget, eller forbigaaer ganſke den oplæſte Text eller forklarer den urigtig, kan ei i den egentlige Forſtand ſiges at prædike. Hr. K. Text er taget af Eſaiæ LX. 15. 16. Hele Kap. handler om Chriſti Kirkes tilkommende Udbredelſe og lykkelige Tilſtand. „Den ſkal ſættes, ſtaaer der, til en evig „ Herlighed og die Hedningernes Melk og Kongers Bryſte.“ Heraf tager Forfatteren Anledning til at betragte: **Statens Vel i den forladte Ungdoms Frelſe fra truende Ulykſaligheder.** Derunder betragter han: 1) den forladte Ungdoms Ulykſalighed i Anledning af de Ord: „Du var forladt, „ der gik ingen igiennem dig.“ 2) Hvorledes og ved hvem den forladte Ungdom ſikkerſt kan frelſes i Anledning af Ordene: „ Jeg vil ſætte dig til en evig Herlighed fra Slægt til Slægt „ og du ſkal die Kongers Bryſte.“ 3) Statens Vel befordret ved dennes Frelſe. Her er intet af Texten anvendt. Nu maatte vi vel ſpørge, er dette efter det faſtſatte Begreb en Prædiken? Hvad ſkal vi med Texter, naar de ei ſkal forklares? Og ſkal de forklares, da bør de forklares rigtig, de Sandheder, ſom deraf uddrages, maae kunne unddrages deraf. Det undſkylder aldeles ikke Forfatteren, at han ſiger: „ vi forbi„ gaae Ordenes egentlige Forſtand.“ Hvem giver ham Lov dertil? Og mon ei den eenfoldige Mand i Kirken ſtudſer, naar han hører dette og tænker: Hvad! tør Præſten forklare Bibelen ſom han vil? og dette kan da give Anledning til man-

ge opbyggelige Oldiſcourſer, hvorved den ſande Gudsfrygt aldrig vinder. — Ja havde Hr. K. været forbunden til at prædike over de ſædvanlige Feſtdages Texter, da var det en anden Sag; men han havde her jo frit Valg; thi naar han ſiger: „Ingen bequemmere har kundet falde mig ind," da troe vi ſtadelig, at diſſe Ord ere af en Hendelſe løbne fra Pennen: deels maa uden Tvivl Hr. Forfatteren bedre kiende ſin Bibel end at han ſkulle være forlegen for en paſſende Text; deels lader dog vel ingen det komme an paa Indfald, naar han ſkal tale for det Kongelige Herſkab. Naar Forfatteren taler S. 19 om de forældreløſe Børns Elendighed og blant andet til Beviis paa deres Jammer anfører Pſ. CIX. 9. Hans Børn ſkal blive faderløſe — og ingen ſkal forbarme ſig over hans Faderløſe; da er dette Sprog ei rigtig anbragt; thi den Ulykke, at blive faderløs kan treffe og træffer ſaa vel den fromme Mands Børn ſom den, efter dette Sted, ſkulle ramme Forræderen Judas Afkom; men Hovden og det Udmærkende af hans Afkoms Elendighed ligger i Ordene: „Ingen ſkal „forbarme ſig over dem." Og dette kan dog ei anvendes paa ethvert fattigt Barn. — Ei heller kan Sproget Ezechiel XVI. 5. bequemt anbringes; naar har man Exempler paa, at et Barn ſkulle være ſaa almindelig forhadt og foragtet, at det ſkulle kunne anvende Prophetens Ord paa ſig? Prædiken i den angivne Forſtand bliver da nærværende Arbeide ikke; men det er heller ingen Tale. Indretningen er intet mindre end talerſk. Indledningen ſtaaer i ingen Sammenhæng med Hoved-Afhandlingen. „Vi forbigaae Ordenes egentlige „ſte Meening, men lade dem give os Anledning til en Be„tragtning paſſende paa Tiden og Stedet; Betragtningen „er denne:" Saaledes er Forfatterens Overgang; men bør Taleren ſaaledes Hovedkulds føre os ind i Materien? Vore Tanker herom have vi fremſat i Recenſionen af Hr. Baagøes Tale No. 3. dette Aar, og dem ville vi ei her atter afſkrive. Hovedſætningens Inddeeling er mod alle Kunſtens Regler: Statens Vel ved den forladte Ungdoms Frelſe har Forfatteren lovet til at tale om, og ſaa fører han os ind i to ganſke forſkiellige Afhandlinger; thi ſaaledes have vi Ret til at anſee de tvende ſidſte Stykker. Det er ellers fortredeligt, at vi ſkal have Leilighed til at bemerke ſaadanne Mangler, der ſaa ganſke ere ſtridende mod hvad der kan kan kaldes Tale-

talenhed, i ſær da vi i Modersmaalet have vor fortiente Dr. Baſtholms gode Talekunſt, ſom giør enhver grov Feil mod Kunſtens Regler uundſyldelig. Taleren bør enten beviſe og lære eller røre — egentlig bør han fyldeſtgiøre begge Pligter. Er her noget lærende, noget rørende i Afhandlingen? Indledningen er en hiſtoriſk Fortælling om Jubel-Aarenes Oprindelſe og Anledningen til Veiſenhuſets Jubel-Aar; det bedſte ved den er dens Korthed. —— Det første Hovedſtykke har Forfatteren ikke ſagt mere om end dette: „Hvor ulykkelig er ikke „ et Barn, forladt af Fader og Moder, hvor ynkværdig er „ nu dets Tilſtand, hvad heller vi betragte den legemlig eller „ aandelig, eller begge tillige; thi Forældrene er det, hvor„ paa Børnenes Vel for en ſtor Deel beroer, og ſaa længe de „ leve, have de dog en Støtte, hvor ſvag den end underti„ den er.“ Og dette er hele Forklaringen; thi det, at den Arv, Forældrene maatte efterlade, ofte forvanſkes, er kun en Biſag; og Betragtningen over fattige døende Forældres Sorg over at efterlade et Kuld uopdragne Børn, er kun at anſee ſom en Epiſode, der ei egentlig kan beviſe noget. I dette Stykke S. 18 L. 18 er Forfatteren alt for ubillig mod den menneſkelige Natur, naar han ſiger: „for fædreløſe „ Børn er ingen Støtte, intet Haab.“ —— Saa ganſke dievelſk er dog ei Menneſket, at det hele Kiøn forhærder ſig mod Naturens Stemme. Hvortil ſlige Overdrivelſer? S. 17 anfører Forfatteren JEſu Exempel, for at oplyſe, at naar Verden gaaer os imod, ſaa forlader Menneſkene os. Denne Lignelſe er aldeles upaſſende. Chriſtus blev i Jødernes Øine anſeet ſom en Misdæder; nu forhaanede de ham; men hvor ſielden maatte ikke det Tilfælde være, hvor et Barn ſkulle komme i en lignende Forfatning. Desuden var det kun hans gamle Fiender der forhaanede ham: de fromme Qvinder græd jo. Altſaa har Barnet kun ſlig en Medfart at vente af Forældres Uvenner; og naar kunne vi i øvrigt tænke os et Barn i ſaadanne Omſtændigheder, hvor det var ſaa ſandſynligt, at Gud havde aldeles forladt det, ſom det var for Vantroen, at Forløſeren var forladt af Gud. Under det andet Hovedſtykke har Forfatteren fortalt, at Børnene have et dobbelt Vel, Legemets og Sielens, og dette kan de ei befordre af dem ſelv; men neſt Guds medarbeidende og medvirkende Kraft, ſkal det ſkee ved Opdragelſen; og denne kan ei med

Sikkerhed og Beſtandighed gives uden af Guderne paa Jorden. — I dette Stykke er der vel ſagt noget mere end i det foregaaende. Dog kan man med Billighed fordre mere Grundighed i en Sag, ſom i vor Tids-Alder er Emnet for de ſtørſte Tænkere. — Det ſamme gielder om den ſidſte Afdeeling. Stilen er ukorrekt og ſkiødesløs. Læſeren maa ſelv domme, her er et Exempel: „ Forældre ere de, paa hvilken „ Børnenes nærværende og tilkommende Vel for en ſtor Deel „ beroer, og ſaa længe Forældre ere til, ſynes de ikke at ha„ ve ſaa beſynderlig en Trang, ſkiønt de i viſſe Henſeende „ undertiden kunde ſynes forladte, dog de ikke ere Forældre„ løſe, nemlig, naar Forældre ere ſelv i en hielpeløs Tilſtand, „ ſom en Hagar, der har intet at give ſit Barn at ſpiſe, „ maa ſee det døe af Hunger.“ S. 18 L. 4. (Drikke Fulle det nok hedde i Følge 1 Moſ. B. XXI. 15. og 19.) — Vi troe nokſom med det anførte at have retfærdiggiort vor Dom, naar vi ſige: Dette Arbeide er ſlet. Dog et maa vi endnu tilføie: Vi have bedømt Arbeidet og ikke Forfatteren; og ligeſaa viſt, ſom vi ville lade endog den ubekiendteſte Mand vederfares Ret og troe, det er ſaa vor Skyldighed, ſaa ville vi uforfærdet anføre de Ufuldkommenheder vi maatte bemærke i den anſeeligſte og berømteſte Mands Arbeide. At handle anderledes, var at bedrage Publikum — at handle nedrig. X.

Qvinti Horatii Flacci Breve, udi to Bøger, paa Danſke Vers ved Mag. Chriſtian Henric Biering, Sogne-Præſt til Aaſtrup paa Falſter. 1777. Kiøbenhavn, trykt hos Thiele, ſælges hos Boghandler Buch for 1 Mk. 12 Sk. paa Tryk- og 2 Mk. 8 Sk. paa Skriv-Papiir. 162 S. i 8vo, foruden Fortalen.

Der er vel ingen Ting i Verden, ſom man jo kan ſige meget om baade for og imod; men der ere og de, ſom kan anſees fra ſaa mange Sider, og hvis Brug er ſaa forſkiellig, at denne Forſkiellighed i Omdømmet om dem er ſtørre hos dem end hos andre. Af dette Slags ere og Overſættelſer af Claſſiſke Autorer. Man kunde ſkrive en Bog i Steden for en Recenſion, naar man vilde anføre alt det der er ſagt og kan ſiges om deres Nytte, Unytte og Misbrug. Men da vilde Læſeren viſt raabe: jam dic de tribus capellis! Saa meget ſynes afgiort, at ſlige Overſættelſer bør være ſaaledes, at de kan

give

give Læseren om ikke ganske (thi det kan ingen Oversættelse) saa dog noget nær et Begreb om Originalens Karakteer, saa at hvo der ei kan læse denne, kan holde sig skadesløs med hine. Thi det ligger i Læseriets Natur, at ingen læser en Oversættelse der kan læse Originalen, eller saae den. Nu kan enhver lettelig skaffe sig en Horats, altsaa er nærværende Oversættelse kun for dem der ei forstaae saa meget Latin, at de kan læse den i Grundsproget. Thi hvad det angaaer, Hr. B. siger i Fortalen, at den kan tiene til en Veiledelse for Begyndere at kunne bringe Horatses Epistler i ubunden Stiil, saa kan vi ikke være af samme Meening, da Skole-Forordningen vel ikke forlanger, at Disciplerne skal ikkun oversætte eller omskrive Horatses Poesie, men ventelig vil, at de skal udføre det i prosaisk Stiil, hvad Digteren har fremsat i poetisk Sprog; Gud forbyde, for Resten, at nogen Discipel dannede sig i poetiske Oversættelser efter nærværende. Ja vi maa tilstaae, at vi slet ikke ønskede denne Bog i Disciplers Hænder; thi deels vænnes de ved slige Oversættelser fra den Flid, hvorved de bør lære at forstaae en Autor, sær en Digter, af ham selv; deels vænnes de til den Troe, at det er nok, naar de kun saa halvveis kan giette sig til Autors Meening, og at de ikke tør ved at grandske dybt, for at fatte Tanken heel og holden, med alle dens Skatteringer og det Forhold den staaer i, baade til det foregaaende og det følgende; deels og fordærves deres Smag ved at læse noget, der udgives for horatsisk og dog er saa feilagtig i mange Henseender. Horats er kort, tankeriig, sententsiøs og — Poet; vores Oversættelse er langtdragende, sigende Tanken med Omsvøb, med upassende Udtryk, intet mindre end sententsiøs, og det modsatte af Poesie. For at bevise dette ville vi her tage Begyndelsen af det 14de Brev i 1ste Bog:

Villice Sylvarum, & mihi me reddentis agelli,
Qvem tu fastidis, habitatum qvinqve focis, &
Qvinqve bonos Solitum Bariam dimittere patres,
Certemus, Spinas animo ne ego fortius, an tu
Evellas Agro, &, melior sit Horatius, an res.
Me qvamvis Lamiæ pietas & cura moretur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter: tamen istuc mens animusqve
Fert, & amat Spatiis obstantia rumpere Claustra.

Rure ego viventem, tu dicis in urbe, beatum.
Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio, ſors.
Stultus uterqve locum immeritum cauſatur iniqve.
In culpa eſt animus, qvi ſe non effugit unqvam.

Det overſættes her ſaaledes:

Min Foged! Du ſom foreſtaaer
Mit Gods og mine Skove,
Hvor jeg paa nye oplives, naar
Jeg ſlipper ud fra Hove;
Hvis roelige Forlyſtelſer
Din Ynded dog ei vinder,
Endſkiønt man fem Familier
Paa Stedet foreſinder,
Som pleier fem bedagede
Og gode Mænd at ſende
Til Bariam, for Frugterne
Paa Marked at afhænde.
Vi To vil ſætte Prøve paa,
Hvo der ſkal Meſter blive,
Og hvo den anden overgaae
I Ukrud at fordrive,
Jeg af mit Sind, Du af mit Land;
Man derved let opdager,
Om en Horatz, ſom Eiermand,
Er bedre, end hans Ager.
Skiønt Kierlighed til Lamia,
Der for ſin Broder græder,
Som Døden ham har røvet fra,
Mig ei endnu tilſtæder,
At reiſe bort fra Rom, ſaa ſtaaer
Dog immer mine Tanker
Til Landet, og jeg faſt attraaer,
At bryde diſſe Skranker.
Jeg kalder den lykſalig, ſom
Paa Landet lever roelig;
Du ikkun den, ſom her i Rom
Har udvalgt ſig ſin Bøelig.
Saa gaaer det med os Menneſker:
Den, andres Stand behager,
Han gierne misfornøiet er
Med egne Kaar og Sager.

Vi ere Daarer begge To,
Og taablige i dette,
At vi paa Stedet, hvor vi boe,
Vil Skyld urigtig sætte.
Nei, Skylden er i Sind og Bryst,
Der ikke sig forandrer;
Men plages af den samme Lyst,
I hvor vi gaaer og vandrer.

Det skulde være Ubeskedenhed, om vi her ville fortælle Læseren fra Sted til Sted, hvor lidt horatsiansk (for at sige det med eet Ord) der findes i denne Oversættelse; det falder i Øinene: og sandelig, det er ikke et udsøgt Sted, men det første, som faldt os for, da vi opkastede Bogen, for at give en Prøve. Saa meget seer man lettelig, at Hr. B. forstaaer sin Autor tilstrekkelig, men er det nok til en god Oversættelse? Den Vers-Art som han har valgt, (og som klæder vor gode gamle Toger Reenberg saa got) har tvungen ham at udspinde Tankerne længere end han ventelig havde giort i en solut Oversættelse, den har og bundet Hænderne paa ham i Udpoleringen; thi ved slige afverlende Vers, maa som oftest for et eeneste Ords Skyld, forandres five, ja stundom flere Vers, og tidt skeer det, at man retter en Feil i eet Vers og derved tvinges, at forandre de andre tilhørende, som vare gode, og følgelig nu blive det mindre. Rimet, for alting det afverlende, er en usigelig Tvang, som aldrig nogen Oversætter burde paalægge sig, om han og kun oversatte af det Franske. — Vi kan da efter bedste Overbeviisning ikke rose dette Skrift, som Forfatteren siger er skeet med hans første Forsøg(*). For 20 Aar siden roeste man i lærde Tidender somme Tider forunderlige Sager, man berømmede for Ex. et Vers fordi der i samtes mange behagelige Parenomasier og deslige, men disse gyldne Tider ere ei meer; nu fordrer man mere af et Digt end rigtig og flydende Stavelsemaal og Riim, og naar det ikke har andre Fortieneſter, da tør man sige det reent ud, at det er slet; ligesom man ikke heller stikker under Stoel med det, naar man seer en Vignette, som den der staaer paa Titel-Bladet af dette Skrift, at den er afskyelig, skiønt Stikket har en Slags Finhed. Kr.

(*) Qvinti Horatii Flacci første Epistel paa Danske Vers ved Christian Heinrich Biering. 1757. Kiøbenhavn, trykt hos Bor-

Romeo og Julie. Et borgerligt Sørgeſpil i fe Handlinger ved C. F. Weiſe. Af det tydſke oversa 1777. Kiøbenhavn. Hos Pelt. 120 S. i 8vo. 28

Fabelen af dette Stykke er følgende: Tvende Familier Verona leve i et dødeligt Fiendſkab. Hændelſesviis forelſke den eneſte Søn af den ene, ſig i den eneſte Datter af de anden Familie, i hinanden. Diſſe to Elſkende, Romeo og Julie ere da i egentlig Forſtand Hovedperſonerne. Romeo i en Nødværge dræber en Fetter af Julie og derover forvise Verona. Julie trænges af hendes Forældre at ægte en an den, Brylluppet ſkal ſkyndes med. Huſets Læge antager ſig de to Elſkendes Sag, og giver Julie en Dvaledrik, hvorved hun af alle anſees for død og henſættes i Arvebegravelſen. Romeo faaer ulykkeligviis ikke Lægens Bud, men tvertimod af en troe Tiener Efterretningen om Julies Død. Han forſøier ſig om Natten til Verona, aabner Begravelſen, faaer Tieneren bortviſt, og tager Forgift; men førend han dør vaagner Julie, ſeer ham døe og dræber ſig med hans Dolk. Meſterlig udført er denne Hiſtorie, ſom man kunde vente det af en Weiſe. De ypperligſte Situationer; ikke ſkarpt, men got tegnede Karakterer; Sproget maaſkee noget forſmykket, men dog ey uden for Naturen, nagr man betænker det er Folk af høy Stand og Italienere der handle. Sandſynligheden er iagttaget paa det nøiagtigſte, alting ſaa got forberedet, ſom det er mueligt i et ſtrængelig regulært Stykke, kort, det har, hvad alle Skuеſpil burde have og faa have. Overſætteren i den korte Forerindring ſynes at give dette Stykke endog Fortrinet for Shakeſpears, over ſamme Æmne. Men heri gaaer han uden Tvivl for vidt. Med al den Uregelmæſſighed, det Shakeſpearſke Stykke har, er det dog i ſaa mange Henſeender fortreffeligt, at man ved Sammenligningen, ikke kan fradømme det Fortrinet. Sandt er det, Weiſe har en Situation mere, den nemlig at Julie vaagner førend Romeo dør, og at denne følgelig maa endnu føle alt det græſſelige af den Tanke, at han har dræbt ſig uden Aarſag, at han kunde nu være lykkelig med ſin Julie. Denne forfærdelig grumme Situation har Shakeſpear ikke. Hans Romeo dør ſtrax, efter at have dræbt ſin Medbeiler. Hr. Weiſe ſiger i ſin Fortale, i de tydſke Udgaver, at han undres hvorfor Schakeſpear ikke har betient ſig af denne

Sce-

Scene, og ſynes at giøre ſig tilgode med at have anbragt den. Men, om det var tilladt at ſige ſaa ſtor en Digter ſom Hr. W. imod, ſaa troe vi at kunne ſvare, Shakeſpear vilde røre, vilde forfærde ſine Tilſkuere, men ikke vilde han pine dem. Næſten ligeſaa pinefuld for Tilſkuerne er denne Situation, ſom for den ulykſalige Romeo ſelv; hvad man der føler overſtiger Medynks Grændſer, og volder virkelig Smerte, og aldrig giør det en god Virkning. Shakeſpear vidſte at holde op, ſkiøndt man ſkulde troe det der er tvertimod, naar man kun har læſt hans Værker nogle faa gange. Men naar man ret ſtuderer dem, ſaa finder man, at han aldrig udmaler ſin Gienſtande tiere, end hvor det behøves til at frembringe den fulde Virkning. Saaledes ogſaa her. Gradviis ſee vi Romeo nærme ſig Døden, vi have i vores Indbildning allerede følt den heele weiſiſke Scene, og frygtet for den, meere end denne Frygt forlangte Shakeſpear ikke at opvække. Grufomt nok at Julie ikke vaagner et Øieblik før for at redde ſin Elſker, vi røres til fuldkommen Medynk med de to Ulykkelige; meere, ſom ſagt, er pinende. For mangen blødere Siel er kan ſkee endog Shakeſpears Kataſtrophe for gruſom, og mange ønſke maaſkee, at Stykket ikke var Sørgeſpil, men at de to fromme, uſkyldige Elſkende, maatte virkelig befries og giøres lykkelige ved deres Vens Liſt. Hr. Wieland har i ſin Fortælling Balſora (ſom Hr. Birch har givet os en god Overſættelſe af i det hiſtoriſke Magazins første Hæfte) givet os ſaadant et Udfald af den ſamme Liſt, og Læſeren glæder ſig der med det lykkelig vordne Par. —— Men Shakeſpear og Weiſe efter ham, vilde røre os, vilde lade os græde hine vellyſtigſte Medynkstaarer, over Medmenneſkers, ved tilgivelig Overilelſe frembragte, Ulykker og derfor burde de lade Kataſtrophen beholde det rædſomme den har. —— Overſættelſen er troe, og (nogle Haarheder hiſt og her undtagne) reen og flydende. Cr.

Paris.

Commentaire ſur le Code Criminel d'Angleterre, traduit de l'Anglois de Guill. Blackſtone par Mr. l'Abbé Cayer. 1776. 2 Vol. 8vo.

Unægtelig er Criminel-Retten, een af de Poſter, der iſær be-

beſtemme det væſentlige i den borgerlige Friehed, og hvem vilde da vel tvivle paa, at de Engelſke Love i den Henſeende fortiene al Opmærkſomhed, Love der ſætte ſtore Forbrydelſer og Straffe i det nøieſte Forhold mod hinanden, der tillade den Anklagede alle billige Forſvars Midler, der lade ham dømmes af ſine Ligemænd, uden juriſtiſke Subtiliteter og Conſequencer i Folkets Aasyn, der med Straffene ikke ſaa meget ſigte til at bøde for Forbrydelſerne, ſom til at forebygge dem, Love der ingen Tortur kiende, og der i det heele ere ſaa lempfældige, ſom Statens Vel og Medborgeres Sikkerhed kan tiale. Philoſophen og Juriſten, Lovgiveren og Dommeren kan med Nytte ſtudere diſſe Love, og neppe kan dette Studium være nødvendigere for nogen end for Præſidenterne og øvrige velviſe Medlemmer i de Franſke Parlementer, der ſaa ofte have beſmittet deres Hænder med uſkyldigt Blod, og paa Menneſkelighedens Vegne bør man takke Hr. Cooper, for at have givet ſine Landsmænd en god Overſættelſe af dette Hr. Blackſtones vigtige Værk. A. D.

Braunſchweig in der Fürſtl. Waiſenhaus Buchhandlung.

Sendſchreiben an Unger über die Entſtehung des Nordlichts und des am 26ſten Februar. 1777. Abends um 8 Uhr in Sünden leuchtenden Bogens von Johan Heinrich Helmuth, Prediger der Gemeine zu Volkmarsdorf ꝛc. 4to. 2½ Ark. Koſter 12 ß.

Forfatteren har maaſkee ikke været saa lykkelig at høre Forelæsninger hos en Mand der har turdet offentlig erklære Mathematik og Phyſik ganske unødvendig for en Theolog (uagtet alt det nogle paaſtaae, iſær den førſtes Kundſkab bidrager til at tænke ret, grundigt og ordentligt) og indſkrænke ſlige Fordringer til Vindſpillerne dar auſſen bey mir. Blandt ſit Embedes Forretninger driver han endnu de Videnſkaber ſom ikke Kyſede ham i hans Studenter Aar. Dette har han beviiſt med nogle Skrifter, ſom meget vel lader ſig læſe og med Nytte for Begyndere, for Ex. hans Geſtirnbeſchreibung og Sternwiſſenſchaft. —— Ovenanførte Naturbegivenhed bliver omſtændelig beſkrevet ſamt de Stierne-Billeder denne Bue gik igiennem efter hans og Profeſſor Klü.

Klügels Observation. Han antager da, som vi ogsaa her antog den Hypothes, at det var et fra Nordlyset løsrevet Stykke. Denne Meening bestyrker han ved 2de andre Observationer af et lignende Syn. Ved det sidste af disse, observerede han selv, og ved hint ovenanførte saae hans Søn Buens Oprindelse. — Nogle Stykker skildte sig fra det øvrige af Nordlyset og veltede sig saa længe paa Himlen til de samlede sig i denne Bue. — Nordlyset og altsaa den lysende Bue siger han har sin Grund i Luftelektriciteten og herfor forer han det bekiendte Bevis af Dunsternes Mængde ved Nord-Polen og deres derfor lettere Gnidning og det elektriske Flydendes Udvikling, som for den stræng Kuld dog ikke kommer videre end til et Lys. Ved den elektriske Materies Bevægelse, blandes med hinanden de olieagtige og sure Deele i Luften, deraf kommer en lysende Materie og heri kan, siger han, den lysende Bue og dens Bestandighed have sin Grund. X.

Lemgo.

Versuch einer Apologie der Todesstrafen, von Andreas Ludolph Jacobi, **Landsyndicus zu Zelle.** 6¼ Ark i 8vo.

Ondt indeholder denne Piece ikke, men just ey heller meget got, det vilde være ubilligt at beskylde Forfatteren for Menneskefiendskab, fordi han efter sin Overbeviisning forsvarer Dødsstraffenes Nødvendighed, det beste han kan, men ligesaa ubilligt vilde det være imod den hele Menneskeslægt at roese en Mand, der forsvarer saa gyselig og maaskee problematisk en Sag som Dødsstraffene ere, med de meest trivielle og forslidte Grunde, og videre har den gode Landsyndikus ikke giort. Hoved-Styrken i hans Apologie ligger i Menneskenes almindeligere og større Frygt for Døden end for andre Straffer, men imod denne Hypothese lader sig endnu meget indvende, vaklende bliver derfor den heele Grund. Var Materien mindre vigtig, saa kunde man let tilgive Forfatteren, at han ligesaa vel som andre har havt Lyst at see sine Tanker paa Prent, men i en Sag der saa nær angaaer Menneskeligheden, og hvori vi foruden Beccaria, allerede have endeel ypperlige Afhandlinger, burde neppe nogen indlade sig især til Forsvar for Dødsstraffene hvis Afskaffelse ikke saa

læt

læt tør befrygtes, med mindre han foruden det indvortes, ſaa ofte forſøriſke Kald, tillige havde Kundſkab og Sielsſtyrke nok til at ſige noget nyt, noget beſtemt og vægtigt.

A. D.

Erlangen.

Briefe eines jungen Reiſenden durch Liefland, Kurland und Deutſchland, an ſeinen Freund, Hr. Hofrath R * * * in Liefland. 1777. 2 Theile, 1 Alph. 12 Ark i lille Octav. Koſter 1 Rdlr. 48 ß.

Den ubenævnte Forfatter begyndte ſin Reiſe 1769 og endte den 1772. Ikke altid har han betragtet Tingene fra den rette Side, og hans Anmærkninger ere ofte urigtige, ja tildeels for viſſe Stænder og Steder fornærmelige; Af hvad han anfører er den mindſte Deel Nyt; dog treffer man hiſt og her, for Ex. om Dresden, Efterretninger, ſom ikke ere almindelig bekiendte, og ſom giøre Bogen baade nyttig og underholdende, ſaa meget mere, da den tillige er ſkreven i en læt og behagelig Stiil.

A. D.

Paris.

Recueil hiſtoriqve & chronologiqve de faits memorables, pour ſervir a l'hiſtoire générale de Marine & a celle des decouvertes. 2 Vol. i 12mo. 1 Rdlr. 44 ß.

Dette Værk kan anſees ſom en kort chronologiſk Hiſtorie om Skibsfarten. Man finder her Efterretning om de betydeligſte Opdagelſer, om de vigtigſte Søeſlag, og om de mærkværdigſte Anekdoter angaaende Skibsfarten, lige fra Syndfloden af indtil Aaret 1775.

A. O.

Breslau og Leipzig.

Tables & Contes de Gellert, traduits en vers, par une femme aveugle. 1777. Hos Gutſch. 185 S. i 8vo.

Forfatterinden hedder Marianne Wilhelmine de Stevens født Mercier. Hun har i tolv Aar ikke havt ſit Syn, og har ſøgt en fornøielig og opbyggende Tidsfordriv i dette Arbeide, ſom er upaaklagelig de fleſte Steder; uagtet den Van-

ſke-

eligheb det maatte have, at overſætte den flydende, uefter-gnelig flydende Gellert i Vers, ja, i Franſke Vers. Vi ge ikke for meget, ſkiønt mangen Læſer turde troe det, aar vi ſiger at denne Franſke Overſættelſe næſten fortiener t ſtaae ved Siden af den, ſom vor fortræffelige Lodde har eriget vor Litteratur med. C.

Leipzig.

.ettres familières de Mr. Gellert, traduites de l'Allemand par Mr. Huber. Avec l'Eloge de l'Acteur, & la Lettre d'un père à ſon fils. 1777. Hos Weidmans Arvinger og Reich. 8vo.

Denne nye Udgave beviſer at de Franſke og de Franſktænende Tydſke dog maa finde Smag i Gellerts Skrifter; ſom e da overhovedet begynde at tænke noget billigere om tydſke og andre Skrifter, efter at Hr. Huber ved ſine gode Overſættelſer har giort dem bekiendte dermed. — Det ydvortes ved denne Udgave er meget ſmukt. C.

Paris chez Moutard.

Traité analytiqve des Sections coniqves & de leur uſage pour la reſolution des éqvations dans les Problêmes tant determinés qu'indetermines; ouvrage poſthume de M. le Marquis de l'Hoſpital. 1776. 4to. 2 Alph. 12 Ark. 3 Rdlr. 4 Mk.

Det første Oplag kom ud 1707. Bogens Værd ſaavelſom Forfatterens Fortieneſte af den høiere Mathematik er bekiendt.

Wien.

Litterariſche Monate. Ein Journal von einer Geſellſchaft in Wien, Januar., Febr. 1777. Hos Trattner. Hvert Stykke 6 Ark i 8vo.

Denne Journal ſom begyndte med October Maaned 1776, taber intet af det Gode ſom Kiendere have funden i den, frem

frem for mange andre Journaler, hvoraf Tydſkland frembringer ſaa ſtor en Mængde. Diſſe to Maaneder indeholde ligeſom de forrige, en Blanding af proſaiſke, poetiſke Stykker og Recenſioner. De ſidſte ere ſtrænge, uden dog at være partiſke. En Roes ſom man ikkun kan tillægge meget faae kritiſke Skrifter. Q.

Hamburg.

Reiſen durch die mitlern Kolonien der Engländer in Nord-Amerika, nebſt Anmerkungen über den Zuſtand der Kolonien, von M. Andreas Burnaby, Vicar zu Greenwich. Aus dem Engliſchen überſetzt mit Anmerkungen und Zuſätzen. 14 Arkt i lille 8vo.

Skiønt Forfatteren ikke har været af de meget opmerkſomme Reiſende, ſaa er dog Bogen derfor ikke uvigtig; De Lande han har giennemreiſt, have hidindtil ikke været tilſtrækkelig bekiendte, da man om dem har kuns faa Reiſebeſkrivelſer. Forfatterens Efterretninger ſynes troeværdige og paalidelige for den Tid, nemlig, da Reiſen er ſkeet, i Aarene 1759 og 1760, men hvor meget har ikke ſiden den Tid forandret ſig, og de nye Amerikaniſke Revolutioner giendrive adſkillige af Forfatterens Meeninger og viſe en ſtor Rimelighed i det Forfatteren den gang anſaae umueligt. Overſættelſen er god, og ved de af Hr. Eberling tillagde nyttige Anmærkninger, endnu brugbarere end Originalen. A. D.

Warſchau.

Begebenheiten des Nicol. Doswiadczynski, in drey Büchern von ihm ſelbſt beſchrieben, aus dem Polniſchen überſetzt. 1777. HosGröll. 292 S. i 8vo.

En Efterligning af Candide, men ingen Candide! Naar Voltaire ſpotter over alt hvad Fornuften erkiender for ærværdig og hellig, ſaa læſer man ham og ſmiler ved hans uudtømmelige Vittighed, ſkiønt man foragter den uſle Ræſonnur og afſkyer hans formaſtelige Ondſkab: men naar Efteraberen kommer frem og ſom en Palliaſſe ſtræber ved ſine Hokuspokus at giøre Luftſpringerens Konſter efter, ſaa — piber man ham ud. Q.

Trykfeyl i No. 7.

S. 108. l. 11. læs Home.

No. 9.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 26de Februar. 1778.

Chronologisk Register og Udtog af Forordningerne fra 1670 til 1775 ved Johan Henrich Schou. Kiøbenhavn, 1777 — 3de Deele, som indbefatter Christ. 6., Frid. 5. og Christ. 7. Forordninger og aabne Breve. 95 Ark i stor 8vo.

Kundskab om de Regler, vi som Borgere skulle efterleve, synes altid at være uundværlig for enhver Undersaat. Imidlertid har det hidindtil høiligen været at beklage, at Forordningerne, denne vigtige Deel af Lovene, vare (om vi turde sige det) som Hemmeligheder for de fleste. De kunde ikke eies uden af Embedsmændene og nogle faa formuende Borgere; ja man savnede dem endog hos mange af de første. Hvis Leilighed var det vel, som den høieste Nødvendighed ikke bød det, at udgive over 40 Rdlr. for en Samling af Forordninger, hvoraf han neppe behøvede at eie uden en Tiendedeel? Tak være derfor Hr. Schou, som fik det priselige Forsæt, at meddeele os et saa fuldstændigt Udtog af alle gieldende og almindelige Anordninger! Han har først leveret os de trende sidste Deele. Gyldige Aarsager til denne Fremgangsmaade forklarer han selv i et medfølgende Promemoria. Værket er forfattet med særdeles Nøvagtighed. Hist og her har Forfatteren desuden indstrøet Reskripter, ja endog utrykte Reskripter, saa vidt de ophæve,

forandre eller beſtemme noget i Forordningerne. Vi kunne derfor ikke nokſom anprise dette Værk for alle og enhver, ſom det er om at giøre, at vide ſine Pligter og Rettigheder efter Lovene. Vi ſee med ſtørſte Længſel de manglende Deele og Regiſtret i Møde, hvilket vi og efter Hr. Forfatterens Løfte ſikkert vente færdigt fra Preſſen i tilſtundende Sommer.

Huus-Retten, ſom indeholder det, ſom forefalder ved Forretninger, Handel og Vandel i Huusſtanden, i ſær i Kiøbſtæderne, uddragne af Loven, Kongelige Forordninger, Reſkripter, Placater, og andre deslige Anordninger, i Særdeleshed alt det, ſom er anordnet om Politievæſenet, ſamt Inqviſitions-Commiſſions-Collegiets Anordninger og Forhold. Kiøbenhavn 1777. 28 Ark i 8vo. Trykt og til Kiøbs hos A. F. Stein, og koſter 3 Mk.

Uvidenhed om Lovene bør ikke undſkylde nogen. Denne Sætning er ſaa ſand, ſaa almindelig tilſtaaet, at vi tør ikke beviſe den. Hvilken Borger vil ikke kiende ſine Rettigheder? Hvilken Underſaat er ikke for at vide ſine Pligter? Men desuagtet maa vi beklage (Erfarenhed lærer os det) at mange Forſeelſer begaaes af Uvidenhed om Lovene. Dog maa de ſtraffes; thi ellers blev Loven en tom Lyd, og ikke andet. — Vi priſe derfor ethvert Foretagende, ſom ſigter til at giøre Lovene mere almindelig og let bekiendte; og hvor kunde vi da ander, end glæde os ved denne høitlydende Titel: En Huus Ret. — Huus-Retten har haft Sted førend Staterne, og den er den vigtigſte i dem. — Men vi maa beklage, at det gode Indfald, at ſkrive en Huus-Ret, er indſtudt i ſaa daarlig en Forfatters Hierne. Vel kunne vi ikke nægte ham en tilſtrækkelig hiſtoriſk Kundſkab om Lovene; men den philoſophiſke, — men Sielen af al Lovkyndighed mangler ham ganſke. Vi tør ikke trygle vore Læſeres Forladelſe, om vi opholde os noget længe ved dette Skrift. Frygten for dets almindelige Antagelſe og Troeværdighed hos Ukyndige er ſandelig vores Bevæggrund, — og den er patriotiſk nok. — Denne Anonyms Huus-Ret (thi hans Navn har han af Beſkedenhed fordulgt) er da en Samling af alt det, hvor af man kan lære, hvorledes man ikke bør ſkrive en Huus-Ret; det være ſig, at man betragter den, enten blot ſom en Huus-

Ret,

Ret, eller ſom en juridiſk Afhandling, eller ſom et Skrift. Som en Huus-Ret burde den allene have afhandlet de Perſoners, Rettigheder og Pligter, ſom udgiøre et Huus eller en Familie, og for ſaa vidt de udgiøre den. Titel-Bladet lover os ogſaa ſaadan en Afhandling. Men hvo ſkulde tænkt, at vi i Huus-Retten ſik behandlet de forſkiællige Grader af Løsagtighed, og Straffen derfor? At vi ſik Voldtægt defineret og afhandlet? At vi ſik hele Sider opfyldte med Forordninger om Leiermaalsbøder, om hvem der er fri for dem, og hvem de tilfalde, ꝛc. ꝛc. ꝛc.? Dog, diſſe Udſvævelſer, denne Vidtløftighed i Huus-Rettens Foredrag er endnu det mindſte; men at finde et Anhang til Huus-Retten, ſom afhandler Politievæſenet i Kiøbenhavn, og Stokhuus-Commiſſionens Indretning (ikke Stokhuus-Commiſſions-Collegiet, ſom Forfatteren behager at kalde det). Et Anhang, ſom er meget større end Huus-Retten ſelv; — det er afſkyelig. Det giør den gode Hensigt til intet, ſom man bør have ved at ſkrive en Huus-Ret, da Bogen bliver for ſtor og koſtbar til at blive almindelig. Men maaſkee dette er en Kritik over Forlæggeren? — Ville vi betragte denne Piece ſom en juridiſk Afhandling over adſkillige Materier, da kunne vi dog ikke andet end laſte den. Tydelige Begreber, rigtige Definitioner, ſonde Sætninger, giør man forgiæves Fordring paa her. Vi ville anføre nogle faa Steder til Beviis. S. 19 og 20 ſiger Forfatteren: „Gifter en Møe ſig uden ſine „ Forældres eller Værges Villie og Samtykke, og de have „ haft gyldige Aarſager til, at ſætte ſig imod Giftermaalet, „ da anſees hun ſom et umyndig Fruentimmer, der er „ uden Mand ꝛc.“ Kiære Forfatter! turde vi parodere, da ville vi ſige: at den der ſkriver ſaadan Pralesnak, bør anſees, ſom en umyndig Mand uden Forſtand. S. 20: „ De ſom ikke er af Adel, eller i Rangen, ſkulle give hin„ anden Ægteſkabs-Løfte og Ja-Ord i Præſtens Værelſe ꝛc.“ Hvilken Juriſt kalder Trolovelſe Ja-Ord? S. 27 giver Forfatteren os et Schema, eller ſom han ogſaa kalder det, et Slægt-Regiſter over dem, ſom ikke maa ægte hverandre efter den Danſke Lov, uden Kongelig Bevilling. Hvo ſkulde troe, at Sønnen her bliver anført, ſom den, der ikke maa ægte ſin Moder, og Datteren, ſom den, der ikke maa ægte ſin Fader? Maa ikke enhver tilſtaae, at efter Over-

ſkriften paa Forfatterens Schema, kan det ſkee med Kongelig Bevilling. — Dog, dette giør han ſtrax godt igien. Paa ſamme Tabel forbyder han endogſaa dem at komme ſammen i Ægteſkab, ſom Lovene udtrykkelig tillade det. Han ſiger: „at Søn og Datter maa ikke komme ſammen med nogen af dem i den opſtigende Linie, deres Sødſkende." Forordningen af 14de Decbr. 1775. tillader derimod en Datter at ægte ſin Faders eller Moders Broder med Kongelig Bevilling. Flere Urigtigheder i hans forbudne Leed ville vi ikke anføre, ſkiønt de ere mange. S. 42 ſiger han, at de ſom ere uden lovlig Næringsvei, og ellers i Almindelighed alle Vornede og Bønderfolk paa Landet, ere pligtige at tiene. Vornede, hvad ſkal dette forhadte Ord i friere Dage? og Bønderfolk paa Landet . . . et Udtryk, ſom alene kan lære Efterſlægten at man 1777, ikke pløiede og beſaaede Kiøbſtædgaderne! S. 45 taler Forfatteren om Huusbondernes Pligt at tilholde deres Tyende og Børn, at ſøge Kirken, og helligholde Sabathen; og a propos fortæller han os, at ſtemplet Papiir maa ei udleveres om Helligdage. Roſentorn, Roſentorn, hvor kort var din Hvile! Til Beviis paa Forfatterens Definitioner tiener denne over Rufferie: „Rufferie beſtaaer derudi, at Husbond og Huſtrue antage „Fruentimmer i deres Tieneſte, for at lade dem høre eller „bedrive Utugt med Mandfolk for Betaling." S. 59 og 60 ſiger han en ſtor Sandhed, nemlig, at det dependerer af Konen, at tage hvad for Tieneſtefolk hun vil have, naar det ikke er hendes Mand imod. Dog, vi frygte for at kiede vore Læſere alt for meget. Vi ville derfor ſlutte med at anføre et Sted, ſom kan bevæge deres Lunge. S. 67 vil Forfatteren afgiøre det Spørsmaal, hvorledes den Ægtefælle bør ſtraffes, ſom angriber den anden til Revſelſe, eller blot i Overilelſe, med Hug og Slag? „Loven, ſiger „Forfatteren, henſeer vel paa Aarſager og Omſtændigheder, „men den vil ikke anſee ſamme videre, end Naturen taaler, „og Gierningens onde Følgers Hemmelſe udfordrer: Denne „Poſt i Henſeende til Forſeelſen eller Anfald af Overilelſe, „kan vel anſees ſom en Art af Nødværge, om ikke for „Livet, ſaa dog for Pungen, og det, ſom Livet udfordrer til Vederqvægelſe, ſom tilſidſt gaaer ud paa „Livets Forkyttelſe ꝛc." Men ikke Læſeren frygter

med

med os, at Forfatteren her har faaet saa stærk en Bedergvæ-gelse, at den tilsidst er gaaet ud paa Sielens Forknyttelse?

a. E.

Musik-Samlinger for Claveret og Syngestemmen — omsatte og udgivne af Niels Krog Bredal. — Kiøbenhavn, trykt paa Gyldendals Forlag 1776 Første Bind. 1777 Andet Bind. Begge Bindene sælges for 3 Rdlr.

Saa vidt kom vi ved Hr. Gyldendals Iver for al god Bog-Forlag, at vi nu have skikkelig god Musik upaaklagelig trykt, med Ord til, som af Danske kan læses og forstaaes. Vi ønske derfor og, at han, som Forlægger af disse Samlinger, maa ved deres gode Afgang kunne opmuntres til at give os flere Musikstager til almindelig Brug, enten lige saa gode eller bedre, vi meene Stykker af Vide og Størrelse. Disse to Bind indeholder 6 Hæfter, i hvilke findes 41 Stykker, Ouverturer, Arier, Duetter; Terzetter o. s. v., alle tagne af de paa den Danske Skueplads opførte Syngestykker, to alene undtagne, hvilke findes til Slutning af andet Hæfte saaledes overskrevne: med Dansk Poesie af S. Og da vi ikke troe, at Hr. Professor Sporon tager os det fortrydelig op, saa ville vi sige vore Læsere, at han er Forfatter, og at disse Ord ere blevne satte dertil ved enkelt Leilighed; thi der kan vel ingen Tvil være, at man maatte ønske Poesien under en stor Deel af de andre ombyttede med en anden af denne Art, det er at sige: i Steden for uberydelige, i det mindste uden for Theatret ubetydelige, og undertiden usaltede, Kierligheds Sange, saadanne, som havde en moralsk Hensigt eller satirisk Lune. Vi ville udskrive disse to Stykker, da de ikke nogensinde offentlig have været afsiungne og følgelig ere uden for disse Samlinger meestendeels ubekiendte.

Den første:

Kulden om Vinteren ikke behager,
Varmen om Sommeren ofte miishager,
Hvorfor mon ingen Ting er os tilpas?
Mennesket venter, haaber, og glædes,
Mennesket eier, nyder og kiædes,
Derfor just ingen Ting er os tilpas.

Den anden:

Ingen blandt Hyrderne Doris behager,
Hun dem kun ſpotter, beleer, og bedrager,
Hver har ſin Grille, og Doris har den.
Damon dog ſukker Nætter og Dage,
Damon vil endelig Doris behage,
Hver har ſin Grille, og Damon har den.

Det muſikalſke i diſſe Samlinger, det er at ſige Udtoget, for ſaa vidt ſom det er Udtog, er den nyelig afdøde Borgemeſter Bredals Arbeide. Vel havde maaſkee Middelſtemmerne kunnet været brugte hiſt og her til en fuldkommere Harmonie og fuldere Muſik, men det ſom findes, er dog altid meer end brugbart nok, da det har de to for Begyndere ſaa uundværlige Egenſkaber: Lethed og Tydelighed; og i det mindſte tiener denne Samling altid til at kunne faae den rigtige Melodie ud, naar nogen vil kunne ſynge en af de der i befindtlige Arier. — Ved denne ſamme Leilighed troe vi ogſaa ikke at forſee os, naar vi anmælde den muſikalſke Deel af Publikum, at man, ligeledes paa Hr. Gyldendals Forlag, kan vente med allerførſte et Claveer-Udtog af Pergoleſis Stabat Mater med Hr. Profeſſor Sporons Poeſie, foranſtaltet ved Hr. Schiørring, hvilken vi vente vil blive Publikum velkommen.

Samling af Breve, tilligemed en kort Anviisning til at ſkrive ſmukke Breve, ved H. J. Birch. 1ſte Deel. Kiøbenhavn, 1777. Trykt hos M. Hallager, paa H. L. Junges Bekoſtning, og ſælges hos ham i Store Færgeſtræde No. 37. 312 S. i 8vo. Prisen er 3 Mk.

Hr. Birch fortiener Tak af ſine Danſke Landsmænd for de gode Overſættelser, hvormed han ſaa flittig ſøger at gavne Smagen og vort Sprog. — Ogſaa for Overſættelſen af diſſe Breve takke vi ham paa alle Smagens Elſkeres Vegne: Det, at kunne ſkrive et Brev i den rette Smag, anſee vi for ſaa vigtigt, at vi kunne ikke andet end byde alle ſaadanne Breve velkomne, der i den Henſeende kunde tiene ſom Mønſtre: agte vi dog det for en Fortieneſte, at kunde tale vel for ſig, hvorfor ikke ligeſaa vel, ja hvorfor ikke mere, at kunne ſkrive vel? — Men ſom ſaadanne Mønſtre anſee vi diſſe Breve, hvad de fleſte angaaer; Vi ſige de fleſte; thi diſſe ere Gellerts og hans elſkværdige unge Korreſpondentindes, Rabeners

til

til Gellert og Cramer, og Gellerts til Rabener. — Disse og den største Deel af Babets Breve anſee vi for virkelige Mønstre. Vi finde i dem de Egenſkaber, som karakterisere smukke Breve, den Natur, Naivetet og Lethed, den usøgte Vittighed og ædle Simpelhed, og den efter Omstændighederne passende Gang og Tone i det Heele. De Breve, som have Rabener til Forfatter i denne Samling, ere i sær meget underholdende og behagelige: de bære alle deres Forfatters Stempel: Han er overalt i sin Lune, overalt er han den vittige, spøgende og munter lœende Rabener. — Hvad de øvrige Breve angaaer, da ville de ikke behage os, som Mønstre af Breve, saa læseværdige de end for Resten kunne være i andre Henseender. — Den korte Anviisning til at skrive smukke Breve, som Hr. B. har sat foran denne Samling, skulde vi ikke meget savnet, siden vi allerede nogle Aar have været forsynede med en god Oversættelse af den Gellertske, som er føiet til Samlingen af hans Breve. Imidlertid torde maaskee nærværende derfor ikke ganske være til Overflod: for en vis Klasse af Læsere synes den at være vel saa fattelig og veiledende, som den anden.

JEsu Christi sidste Lidelsers og Dødshistorie, sammendragen af de fire Evangelisters Fortœllinger, med nogle Anmœrkninger, ved Parmo Carl Peterſen, **Ordets Medtiener ved Meenigheden i Kolding og Sogne-Præst til Alminde. Prøver alle Ting: beholder det Gode, 1 Thess. V. 21. Kbhvn, 1777. Trykt paa Gyldendals Forlag. 38 S. i 8. Prisen er 10ß. heftet.**

Iblandt de ønskelige Ting regne vi med Føye en forbedret Dansk Oversættelse af Bibelen, i sær af det Nye Testamentes Bøger. — Naar vi læse vore gangbare Oversættelser med nogen Opmærksomhed, kunne vi ikke undgaae at føle det tvungne, det mod vort Spogs Genie stridige, og, naar vi sammenholde dem med Grundtexten, det urigtige, som hist og her forekommer. Maatte derfor den lykkelige Tidspunkt snart indtræffe, i hvilken den Forbedring, som Smagen, Sproget og Videnskaberne i vor Tid have opnaaet, ogsaa kunde blive kiendelig i den allervigtigste Bogs Oversættelse. — Med denne Tœnkemaade kunne vi ikke andet, end bifalde Hr. Ps. Foretagende, at levere os en forbedret Oversættelse af

Frelſerens Lidelſers og Dødshiſtorie: den fyldeſtgiør dog noget af vort Ønſke, om ikke det Heele; og den tørde (man tillade os en kiær Formodning) blive en Anledning, til at tænke alvorlig paa, at gaae videre. —— At Hr. P. for Reſten har ſkilt ſig vel ved dette hans Foretagende, det tvile de ikke paa, ſom kiende hans gode Smag, og philologiſke Indſigter af forhen udgivne Prøver. —— Vist nok har hans Overſættelſe af Lidelſens Hiſtorie kiendelige Fortrin for den gangbare, ſaa vel i Henſeende til Sproget, ſom Nøiagtigheden, og vi have Aarſag, at ønſke os det hele Nye Teſtamente ſaa vel overſat.

Aandelige Taler; ſamt en ſkrift- og fornuftmæssig Forklaring over de Dødes Opſtandelſe. Af Mag. Chriſtian Baſtholm, Doctor Theologiæ og Garniſons-Præſt i Citadellet Friderichshavn. Kiøbenhavn, 1777. Trykt paa Gyldendals Forlag 37 Ark i ſt. 8vo. Priſen er 1 Rdlr.

Det er ikke nok, at ſige til diſſe Prækeners Roes, at de adſkille ſig himmelvidt fra Slendrians-Prækenerne, —— det var det mindſte man kunde formode om Prækener fra en Baſtholm. —— Men de udmærke ſig ved ſæregne Fortrin, endog fra de beſte i den gode Smag, ſom vi hidindtil have ſeet i Modersmaalet. —— Vi maa ſige det reent ud efter vor Følelſe: Vi kiende ingen iblandt Danſke Geiſtlige Talere, der har forceenet ſaa mange Fuldkommenheder i ſine Taler. —— Foruden det ſkiønſomme Valg af Materier, den Orden i deres Udførelſe, den Lethed og dog Grundighed i at behandle dem, den ægte Veltalenhed —— —— Foruden alt dette udmærker Hr. Forfatteren ſig ved en vis Nyehed og Originalitet, ſom han veed at give ſin Stiil og ſine Tanker —— ved en vis kiernefuld Korthed, der dog intet Mørke medfører, ſaa vel i det Heele, ſom i enkelte Steder —— ved en Nøiagtighed, i at blive ved ſin Hoved-Materie, ſaaledes, at Tilhøreren aldrig forvildes fra den blandt en Sværm hidkaldte Biſandheder. —— Hr. Forfatteren har overhoved en fortrinlig Gave, til at underholde og behage, og altſaa tilvende ſig Agtſomheden, enten han taler til Forſtanden eller Hiertet —— Han lærer og overbeviſer med Lethed, Lys og Styrke —— Han opvækker og rører med Eftertryk. —— Vi ſkulde nu anføre Prøver til Bevis for det vi have ſagt; men vi ville i det Sted henvise

den

den fornuftige Læser til Talerne selv, og bede ham tage for Haanden, uden at vælge, da han skal allevegne finde Prøver, som retfærdiggiøre vor Dom. Vi skulde og som Kunst-Dommere væbne vort kritiske Øie, for at opdage nogle Ufuldkommenheder og Mangler ved disse Taler —— og dette have vi giort! —— Men —— vi sige det uden Hyklerie —— vi have ingen opdaget, som her fortiente at anmærkes; naar vi vilde anføre dem, saa skulde det synes, at vi kuns giorde det, for at have noget at udsætte. — Naar det hele Anstigt er saa skiønt, opholder man sig ikke ved en liden og neppe synlig Plet. —— Den ved Enden tilføyede Fornuft- og Skriftmæssige Afhandling om Opstandelsen, er Talernes Forfatter værdig, og er fuldkommen det, den udgives for.

London.

The Works of *John Locke*. Eighth Edition. 4. 4 Vol. 1777.

Denne Udgave har mange Fortrin for de forrige; adskillige Feil ere forbedrede og i Lockes Levnets-Beskrivelse har Udgiveren giort betydelige Tilsætninger. —— Et kritisk Register over denne berømmelige Philosophs Skrifter, to af ham hidindtil utrykte Breve, samt tvende andre ham betreffende have vi Udgiveren at takke for, hvortil han har føiet sit eget Forsvar for Lockes Meening om den personlige Identitet, samt en tabellarisk Disposition over Forfatterens Forsøg om den menneskelige Forstand. X.

Berlin.

Ausführliche Abhandlung der Litteral-Methode. Herausgegeben von Johan Frideric Hähn, Königl. Preußischen General-Superintendent und Consistorial-Rath in Aurich. 1777. 8. 100 S.

Opfinderen af denne Methode har i sine yngere Aar, da han studerede Arithmetiken, vænt sig saa til de algebraiske Bogstav-Tegn, at han og i andre Videnskaber fandt det særdeles bequemt, ved enkelte Bogstaver at forestille sig heele Sætninger og sammenhængende Lærdomme. — Han anvendte dette

til Underviisningens Forbedring i nogle Skoler, hvorover han var Opſeer, og endelig efter endeel Aars lykkelige Brug af denne Methode indførte han den i Real-Skolen i Berlin; hvori den endnu med Held følges. Forfatterens egen Beſkrivelſe over den er ſaaledes: S. 18. Litteral-Methoden er den Lære-Art, efter hvilken man ved Hielp af visſe Begyndelſes-Bogſtaver, grundig, tydelig, ſammenhængende, læt og angenemt med merkelig Fordeel af Tid og Umage og fiendelig Tilvert i Kundſkab kan paa engang underviſe alle Børnene i en Klaſſe, ſom har eens Lection, i Sprog, Kunſter og Videnſkaber. Saaledes kunde man paa følgende Maade lære de Unge, hvad der hører til Gramatiken.

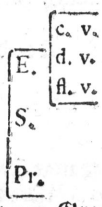

Hvoraf Gr. tilkiendegav, det var Grammatiken der nu ſkulle afhandles. E. S. Pr. betegnede dens Deele: Etymologie, Syntaxis og Proſodie. Af de ved E. antegnede ſmaae Bogſtaver ſkulle de første bemerke: cognoſcere voces, d. e. deres Beſtanddeele af Bogſtaver og Stavelſer, det andet dignoſcere voces, d. e. ſkille de enkelte fra de ſammenſatte, primitiva fra derivativa, o. ſ. v., flectere voces, d. e. declinere og conjugere. Til denne Methodes rigtige Brug regner Forfatteren 6 Stykker: 1) Diſcuriren, 2) Annotiren, nemlig Begyndelſes Bogſtaverne, 3) Tabellariſiren, 4) Catechiſiren, 5) Repetiren, 6) Exerciren. Han forklarer tillige Fordelene ved ethvert af diſſe Stykker, ſamt tilføyer nogle Cautele og Erindringer ved Brugen af denne Underviisnings Maade. At denne Lære-Art kan have ſin Nytte, vil Recenſenten troe paa Forfatterens Ord, men at dens Frugt er ſaa overværtes herlig, derpaa turde man vel tvivle. Den fører til Præciſion, ſiger Forfatteren, man lader alt overflødigt blive borte, o. ſ. v., og dog ſiger han os det paa 6 Ark, ſom magelig kunde have ſtaaet paa 3. — De af vore Læſere ſom ønſke nøiere at kiende denne Metho-

de,

e, maae selv læse Skriftet, om de ellers have Taalmodighed ok til at arbeide sig igiennem det vidtløftige Væverie, hvori di Tingene ere indviklede. Z.

Berlin und Leipzig.

Zendschreiben an alle Völker auf Erden, als eine Einleitung, samt der Schlußschrift zu dem A. B. C. derer ächten Weisen alter und neuer Zeiten; diesem voran gesandt von einem wahren Gott- und Menschenfreunde. 64. S. 8. 1777.

At ville forsøge at angive, hvad Orden og Plan Forfatteren i nærværende Skrift har fulgt, vilde være forgiæves, da vi med al vor Omhyggelighed ingen har kunnet opdage, men meget meere have vi fundet os nødsagede til at troe, han snakker hen i Veiret. I sær er han meget Bibellærd; tht siger han P. 32, i den findes ei allene den bedste Anledning til den naturlige og aabenbarede Religion, men ogsaa „zur „ Vernunfts- Sitten- Rechts- Stats- Natur- und „ Kunstlehre, zur Meßkunst in allen ihren Theilen „ ꝛc., zur Geschichte und schönen Wissenschaften o. s. „ v.“ — Hans Begreber om Gud ere og ret nette; Philosopher og Theologer f. Ex., som sige: Gud har af intet skabt Verden, fare merkelig vild. Ebr. 11. v. 3 forstaaer denne vise Mand bedre at forklare, was heißt das anders? spørger han, als: Gott hat nach seiner weisen und allmächtigen Bewegung in und aus sich selbst, aus seinem Wesen alle Geist und Körpergeschöpfe erzeuget, oder erschaffen. — Vi ville ei opholde vore Læsere med dette Pølsesnak, i sær da Forfatteren har truet at hiemsøge os med 80 Ark lige saadant Tøy, som han „in seiner höchst feinen Handschrift“ har liggende. Z.

Uden Stedets Benævnelse.

Siegwart, oder der auf dem Grab seiner Geliebten jämmerlich verfrorne Kapuciner. Eine abentheuerliche aber wahrhafte Mord- und Klostergeschichte, o. s. v. 39 S. i 8.

En jammerlig Ting! Den skal gisre den bekiendte Roman Sieg-

Siegwart latterlig. Forf. ſom underſkriver ſig: F. B. von B. vilde gierne fortælle hele Hiſtorien i Romanzetone og Burleſk. Men hverken det ene eller det andet lykkes ham. Han falder fra det Alvorlige til det Burleſke, fra det Burleſke i det Comiſke, derfra i det Alvorlige igien, og ſaa forvidere; altſammen i maadelige rimede Vers, der endog ſom me Steder, ere rimede afſkyelig. Or.

Leipzig.

Gedichte. 1777, hos Cruſius. 80 S. i 8.

Det er i vore Tider meget vanſkeligt at frembringe noget ſom kan behage, over de ſaa tidt beſungne Gienſtande: Glæde Elſkov, Viin og deslige, eller ſom Epilogen S. 79 ſiger:

Von der Liebe, von ihren Mäckereyen
Florens Rösgen und Libers Zaubertranke,
Von der Mutter Natur und ihren Freuden,
Von dem ſanften Geäugel holder Mädchen,
Von der Freundſchaft und manchen andern ſüſſen
Zuckerſächelgen.

Men at det dog ikke er umueligt at hæve denne Vanſkelighed, naar man kun har Forraad i Hierne og Hierte at ſynge om, det have diſſe 5 Ark overbeviiſt os om. Vi torde næſten ſige at der ikke var et ſlet Stykke i den hele Samling. — Poeſierne ſkylde deres Tilværelſe et Selſkab, ſom har andre Hensigter, og kun dyrker Digtekonſten ſom en Biſag. De ere og af 16 forſkiellige Forfattere, ſom have underſkrevet ſig med det første og ſidſte Bogſtav af deres (ventelig antagne) Navn. Or.

Rothenburg an der Fulda.

Gedichte eines Jünglings am Fuldaſtrom. 1777. Hos Hermſtädt. 32 S. i 8.

Som Forſøg betragtede, thi for andet vil vel Forfatteren ikke udgive dem, ere diſſe Stykker ikke at foragte. Ved meere Læsning, Øvelſe og Kritik kan denne unge Digter ventelig levere meget gode Digterſtykker. Or.

Ber-

Berlin und Leipzig.

Gedanken über die Seele des Menſchen, und Muthmaſſungen über den Zuſtand derſelben nach dem Tode, meiſtens auf Erfahrungen gegründet. In vier Theilen. Nebſt einem Anhange von den übrigen denkenden Weſen. Erſter Band. 19 Bog. 8. 1777. Koſter 1 Rdlr. 24 ß.

Dette Bind, ſom indeholder de 3 første Deele af det heele Verk, viser en Forfatter, ſom fortiener at kaldes Philoſoph. — Den første Deel giendriver Indvendingerne mod Sielens Udødelighed, den anden viser dens Varighed efter Døden af dens Forſkiellighed fra Legemet, og i den tredie Deel ſtadfæſtes denne Lære ved de guddommelige Egenſkabers Betragtning. — Et Tillæg om andre tænkende Væſener og nogle Tilſætninger ſkal udgiøre den fierde Deel. X.

Bern.

Theatraliſke Werke von Carlo Gozzi. Aus dem italieniſchen überſetzt. Erſter Theil. 1777. Hos det typographiſke Sælſkab. 477 S. i 8vo.

Grev Gozzi levede i Venedig den gang de to dramatiſke Skribenter Goldoni og Chiari kappedes om hvo af dem ſkulde være det venedigſke Publikums Helt. Ingen af dem var Grevens Helt. Det gik da Gozzi, ſom det gaaer enhver, der vover at ſige et ſmagløſt Publikum, at det er ſmagløſt. Begge Athleterne forenede ſig imod ham og angrebe ham, med det forſlidte Kneb, at udfordre ham til ſelv at arbeide for Theatret, beraabende ſig ſtoltelig paa Publikums Bifald. Grev Gozzi loe, gik hen og udarbeidede et Skuespil af et Børne-Eventyr. Det fandt ubeſkrivelig Bifald. Han ſkrev flere i ſamme Smag og fordunklede ſine to Modſtandere. Men han brugte den Liſt, at han i diſſe (efter Titlen og Fablen) frivole Stykker lagde ſaa megen dramatiſk Styrke, ſaa megen Smag og ſaa ſtor Intereſſe, at han ogſaa af Kiendere erholdt det Bifald, ſom den udvortes Glimmer havde forhvervet ham af Mængden. Et ſtærkt Bevis derpaa er, at Endog Engelændere fandt ham

god,

god, og (viſt overdreven, men maaſkee i Beundringer Enthuſiasme) kaldte ham Italiens Shakeſpear. Han ud gav omſider diſſe ſine dramatiſke Arbeider, og endog Læsnin gen betager dem ikke deres Værdie. Dette første Bind indh holder 4 Stykker. Overſættelſen er, paa nogle faa Provin zial Idiotismer nær, god og lader ſig læſe med Fornøielſe. Q.

Königsberg.

Lieder der Grazien. 6 Ark i ſtor 8vo.

Diſſe Viſer ere neppe ſiungne af Grazierne, og vil nok ikke heller finde deres Biefald, i Fald de ſkulde Hændelſevis faae dem at høre; ligeſaa lidt ſom en vis Almanak der Grazien der kom ud 1776, og baade efter det indvortes og udvor tes burde med rette hedde Antigraziernes Almanak. Q.

Halle.

Vollſtändiges Geſangbuch für Kinder von reiferm Alter. Von M. Chriſtoph Chriſtian Sturm, Pred. a. d. heil. Geiſt Kirche i Magdeb. 1777. Hos Hemmerde. 11 Ark i 8vo.

Over Halvparten af denne meget nyttige og gode Samling er Hr. Sturms eget Arbeide. Reſten beſtaaer af Sange, ſom ere allerede bekiendte, men ſom Hr. St. har afkortet eller forandret for at giøre dem mere paſſende for Børnenes Begreber. Nogle Betragtninger og Bønner, ligeledes for Børn af moednere Aar, ere tilføiede. Q.

Frankfurt an der Oder.

Chriſtliche Geſange für die öffentliche Andacht der Garniſongemeine zu Frankfurt. 1777. Hos Straus. i 8vo.

Diſſe Pſalmer ere udgivne paa Feldtpræſtens Hr. Protzes Foranſtaltning. De fleſte af dem ere nye, og de gamle ere forandrede, men ikke altid meget hældig. Endog Klopſtocks Sange ere forandrede, og derved behøve vi ikke at ſige, at diſſe Forandringer due intet: thi hvilken Læſer af

Smag

Smag eller kun nogenledes Kundſkab i det Poetiſke, er ikke overbeviiſt om, at Forandringer i Klopſtockſke Arbeider, maae naturligviis være til det Slettere. Q.

Hamburg.

Neue Unterhaltungen. Januar. 1777. 3 Ark i 8vo.

Foruden Digterens Davenants og Skuespillerens Bettertons Levnetsbeskrivelse, findes i denne Maaned endeel Poesier, som ikke ere at foragte. Q.

Halle.

Hundert geiſtliche Lieder. Ein Anhang zum Geſangbuche der Domkirche. 1777. i 8vo. Hos Trampe.

Hr. Conſiſtorialraad Pauli har beſørget denne gode Samling, ſom indeholder intet uden nye Pſalmer, de fleſte af Gellert. Q.

Leipzig.

Herrn Georg Lillo dramatiſche Werke. Aus dem Engliſchen. Erſter Band. 1777. Hos Schneider. 384 S. i 8vo.

Enhver, ſom kun nogenledes har giort ſig bekiendt med den ſkiønne Litteratur, kiender Lillos Fortieneſter, i det mindſte ved hans Sørgeſpil Georg Barnwell eller Kiøbmanden af London. Dette Bind indeholder 3 Stykker. Overſættelſen er noget ſtiv. Q.

Hamburg.

Hamburgiſches Theater. Zweeter Band. Hos Bode i Theater Directionens Forlag. 1777. 392 S. i ſt. 8vo.

I dette Bind indeholdes 4 Stykker. Jeanette (efter Voltaires Nanine) af Hr. Gotter. Henriette (efter Rouſſeaus Roman) af Hr. Groſmann. Giannetta Montaldi et Sørgeſpil af Hr. Schink og Geſchwind eh es Jemand erfährt (efter Goldonis un accedente curioſo) af Hr. Bock.

Det

Det første og sidste ere ingen Oversættelser, men omarbeide de Stykker, saaledes som alle Stykker burde behandles, naar de skal forestilles for et fremmed Publicum. Q.

Halle.

L. C. Schmalings erlauterte Naturlehre. 1776. 10½ Ark i 8vo. Koster 1 Mk. 4 ß.

Da Forfatteren tar det Ord Naturlære i en vidtløftig Bemærkelse, og derunder indbefatter ogsaa Natur-Historien og Aande-Læren (den Lære om Aanderne) saa maa man vel paa 10 Ark vente intet fuldstændig afhandlet, og langt mindre noget oplyst, som man dog burde troe efter Titlen. De vigtigste Ting er uden Dybsindighed aleene kortelig berørte. Altsaa kan denne Bog være ganske nyttig for Ungdommen og saadanne Natur-Elskere, som aleene forlange noget almindelig Begreb om Legemerne. Hist og her findes mange Feil og falske Meeninger, for Ex. Kristal gior Forfatteren til naturlig Glas, og Magneten til en Steen. Ligesaa forunderlig forklares Edelsteenenes Oprindelse: „Sie (die „Edelsteine) sind aus einer reinen und sehr hellen Feuchtig„keit zusammen geflossen, und entstehen aus den reinsten „Theilen der Erde, durch Vermischung eines krystallischen „Salzes und Queckſilbers." Hvo vilde vel søge den Lære om Elektriciteten ved Slutningen af det Kapitel, hvor Mineral-Riget afhandles o. s. f.

Hamburg.

Billedhuggeren Hr. Rachette har forfærdiget den berømte tydske Skuespillers Hr. Brokmanns Billede i Gips. Han er forestillet i Hamlets Role, og Billedet ligner uforligneligt. Q.

London.

Den berømte Samuel Foote, som ved sine Karrikaturstykker var alle Tossers, Narrers og Skielmers Skræk, er død og ligger begraven i Kongernes Begravelse i Westminster Abbey i London. Q.

Trykfeyl i No. 6.

Side 87. Lin. 22. las Eimitfolk. S. 88. L. 16. l. ὠδῆς. S. 89. sidste L. l. Love. S. 90. L. 14. l. יעמי.

No. 10.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 5te Martii 1778.

En Christens Sange. — Første Samling. Kiøbenhavn, 1778. Trykt hos A. F. Stein. Stor 10 Art i 8vo. Koster indhæftet 24 ß.

Det kan aldrig blive et Spørsmaal: om vore Kirkesange behøve Forbedring, eftersom de nu brugelige have været til for saa lang Tid siden, at man snart maa undre sig derover, da Smag i Poesie og Foredragsmaade, som i alt andet, har saa mærkelig forandret sig, at vi pæmmes ved vore Forfædres Nydeligheder. Enten nu denne Forandring i Smagen gaaer frem eller tilbage, for vidt eller ikke, saa maa dog det menneskelige Genies Producter tabe i samme Forhold, som denne Maalestav forandres. Det kan derfor ikke være at undre over, at Mænd, som med gode Talenter forbinde Ærbødighed for Religionen og dens Tieneste, af og til give Publikum Prøver af Sange (og Psalmer; thi vi kunne ganske gierne fordrage dette sidste Ord). Det er og got, at der er, foruden de anordnede, andre gode Psalmer, som ved Huus-Andagt kunne bruges. Men det er sært nok, at de beste Digtere sidde ofte an, naar de skulle frembringe denne Art af Poesie. Vel er det sandt, at da det simple og ædle bør alene være Indholden, og det simpleste just af Ælting er os det meest usædvanlige, saa kunne vi finde Aarsagen dertil. Men det bliver dog sært nok, at man saa sielden træffer det. Forfatteren af disse Sange er Hr. Etats-Raad Rothe som formedelst noget besynderligt i Stilen er ligesaa bekiendt iblandt os

ſom for Lærdom og Smag. Men vi have forundret os, hvorledes Stilen og Maaden i diſſe Sange er forſkiællig fra den, ſom ſamme Forfatter almindelig bruger. Det er det ſimple og jevne Sprog, ſom i Pſalmer bør herſke, og man ſeer udtrykkelig, at det har været Hr. Forfatterens Hoved-Øiemeed, at tale Hiertets Sprog. Men alligevel kunne vi ikke ſige, at her endnu er alt det, ſom hører til en Pſalme, ſom ſkal være til almindelig Brug og Opbyggelſe. Først ikke bibelſk nok, vi meene, for mange Talemaader tagne af nærværende Sæder og Talebrug; ſaaledes er den Talemaade S. 8: Til ſtolteſt Adel det mig hæver. Adel er Forfængelighed paa Jorden, og Værdighed er bedre end Adel baade paa Jorden og i Himmelen. Al vældige er et got Ord i Poeſie overhovedet, men i en Pſalme er det for nyt: det ſamme gielder om vidløs, og i Almindelighed hører hertil alle de Steder, hvor Hr. Forfatteren efter ſin Maade udelukker Artiklen for ved Ordene, for Exempel: nyder Fred i Siel, og hvor han omſætter Ordene, for Exempel: har Syn mod Lod ſaa ſkiøn; hvilken Ordføining, vi ſnart vilde ſige, var baade for gammel og for nye til en Pſalme. Der maa (ſaa tykkes os) ikke være i en Pſalme det mindſte, ſom kan drage Opmærkſomheden fra Meeningen paa Ordene og Forfatteren, enten nu denne er bekiendt eller ikke. Imidlertid vil man, ved at læſe diſſe Sange, erfare, at de ere noget nær de beſte eller dog iblandt de beſte af dem vi endnu have; og det vi have ſagt, er ikke i Henſigt til at forringe dette Stykke, men meget meer for giøre Hr. Forfatteren opmærkſom paa ſig ſelv, og for at advare andre, ſom maatte tage ſig for at levere os Sange og Pſalmer, uden at have Hr. Forfatterens Genie, Talenter, og chriſtelige Følelſer. Men for at giøre vore Læſere bekiendte med Hr. Forfatterens Maneer, vil vi afſkrive en heel Sang, den første ſom er os for Øinene, og det er nu S. 65. XV.

De faa Udvalgte.

Mel. Jeg haver min Sag til GUd ꝛc.

Fra Evighed til Evighed
Vor GUd er idel Miſkundhed;
Han ſkabte for at giøre vel,
Hold faſt min Siel
Ved Troe til GUd: ved Haab om Hæld.

Min

Min Skiæbne være ſom den er;
Ved Gud den mig tildeelet er;
O Gud! giv dette for mig lyſt.
Da hvilken Trøſt!
Da hvilket Syn mod Hæld og Lyſt.

Om mangefold og mindre var
Min Lod, end den, min Broder har:
Os begge Gud en Fader er:
Vor Gud Du ſeer
Min Afſkye for hver nidſk Begier.

Om og ſaa ringe jeg end blev:
Om jeg den allermindſte blev
Udi Guds Rige; dog jeg veed,
I Evighed,
Jeg priſe ſkal Guds Miſkundhed.

Jeg kaldet er: jeg veed mit Maal:
Saa gaaer jeg frem med Kraft og Taal:
Gud har os kaldet: een og hver:
Vi HErrens er;
Os alle Gud en Fader er.

Men HErren Gud forbarmer ſig —
Men HErren herliggiører ſig
Alt ſom han vil; dog vi enhver
Guds, HErrens er:
Os alle Gud en Fader er.

De juble nu ved Thronen nær
De HErrens faa Udvalgte her:
Saa dybt jeg kan, jeg knæler ned —
Guds Miſkundhed
Mig ſkaffer og i Himlen Sted.

Jeg kaldet er: jeg veed mit Maal:
Og ſkiønt og herligt er det Maal:
Jeg mulder hen engang til Muld;
Men ſtor og huld
Er Gud; Han er mig evig huld.

Muſikens første Grundsætninger, anvendte paa Syngekonſten i Særdeleshed. Udgivne af Niels Hanſen. — Kiøbenhavn, 1777. Trykt paa Gyldendals Forlag. Stor 15 Ark i Quart Node Format. Koſter 5 Mk.

Dette Skrift er rigtig nok det, ſom Titlen forkynder, det almindelige og nødvendige for alle, ſom vil giøre noget ved Syngekonſten. Hillers Anviisning til Syngekonſten er lagt til Grund og meſtendeels fulgt, dog ikke ſaaledes, at det er en bogſtavelig Overſættelſe, men undertiden forandret efter Kienderes Regler og Anmærkninger, ſom den afdøde Borgemeſter Bredal har ſkrevet i ſin Fortale dertil, dog uden at nævne hvilke. Da vi ikke have Hillers eget Arbeide ved Haanden, ere vi ikke i Stand til at ſige, om diſſe Forandringer ere til Nytte eller Skade: men ved at læſe det igiennem, have vi ſlet ikke været misfornøiede med dette Skrift ſaadant ſom det er. Nodernes Tegn og Navne, Nøglene, Takt-Arterne, Intervallerne, Pauſerne, Tone-Arternes Forandring, det muſikalſke Signatur og med eet Ord, det uundværlige for en Sanger er forklaret ſaa kort og tydelig, ſom vi troe, at det er mueligt i en Bog af denne Størrelſe. Vi tvile derfor ikke paa, at den vil giøre god Nytte i den Kongelige Syngeſkole, naar den der bliver giort almindelig; thi vi vide ingen bedre Maade at forhindre den maſkinmæſſige Sang, ſom ſaa let hos de Magelige vil indſnige ſig med at lære hver Arie uden ad til hver Gang, den ſkal ſynges, uden nogenſinde at lære enten Noder eller Signatur. Hr. Hanſen, ſom er ved det Kongelige Theater, ſom Acteur og Sanger, har derfor giort ſig fortient med dette Arbeide, baade for den Nytte det kan ſtifte, og den Flid han derved har viiſt.

Davidis aliorumqve Poetarum hebræorum Carminum Libri V. ex Codd. MSs. & antiqvis Verſionibus accurate recenſuit & Commentariis illuſtravit Jo Aug. Stark S. R. M. Boruſſ. a Concion. Th. D. & P. O. Vol. I. Regiom. & Lipſ. 1776. it Vol. I. Pars II. ibid. 1777. 8vo. 662 S. og XIV S. Fortale. Priſen er 2 Rdlr. 3 Mk.

Forfatteren til dette Værk, agter at lade Pſalmerne udkomme i 5 Bind. Først vil han nøie søge at berigtige Texten og sætte en nye Latinſk Overſættelſe ved Siden. Dernæſt

næst blive de forskiællige Læsearter, og deels kritiske, deels andre oplysende Anmærkninger saavel af Haandskrifterne og gamle Oversættelser, som og af Kirkefædrene og Profanskribenterne anførte. De Bemærkninger som egentlig angaae Sproget blive samlede i et vidtløftigt Sprogregister, som vil komme til at udgiøre det 7de Bind af heele Værket. Prolegomena, som vi agte at giøre vore Læsere nøiere bekiendte med, har Forfatteren seet sig nødt til at skille ad i 2 Deele, hvilke samlede udgiøre det første Bind. Den første Deel indeholder i 13 Afsnit, hvad som overhovedet angaaer Critica sacra. Den anden har 3 Afsnit og angaaer nærmere Psalmerne. —— Det 1ste Afsnit handler om de forskiællige Læsearter. —— Vi troe at Forfatteren ved mange Steder viser sig al for ivrig i at antage jødiske Forfalskninger. I øvrigt anføres temmelig fuldstændigt de mange Aarsager til de forskiællige Læsearter som Afskriverne have været Skyld i. Bedømmelsen over Conjekturerne S. 34. viser den billige og beskedne Kritiker. —— Andet Afsnit om de Hebraiske Haandskrifter. S. 37. viser Forfatteren at de Hebraiske Haandskrifters Ælde ikke saa nøie kan lade sig bestemme. S. 39. blive de sædvanlige Kiendetegn, hvorefter man pleier at bestemme de Hebraiske Haandskrifters Ælde meget godt bedømte. Efter hans Omdømme ere blant alle de Hebraiske Haandskrifter han har seet, faa fra det 10de eller 11te Aarhundrede, og ikke et som var ældre. —— 3die Afsnit om Masora. Forfatteren bemærker at Jødernes kritiske Beskiæftigelser med Bibelen begyndte længe før de tiberiadiske Masoreters Tid. Han troer endog de ere skeete før Jerusalems sidste Forstyrring. Den egentlige Masora kan ikke agtes ældigere end fra det 8de Aarhundrede, men siden formeret indtil det 11te, da den kom i fuldkommen Stand. S. 57. vises med Exempler, at man ikke kan love sig synderlig Nytte af Masora i den bibelske Kritik. S. 67. anføres gode Regler til rigtig at bedømme Kri og Kethibh. —— I Henseende til Vokalpunkterne, da ere Masoreternes Regler ofte modsigende og ganske falske. —— 4de Afsnit om de gamle Oversættelser i Almindelighed. S. 78-119. Meget vidtløftig igiendrives Hr. Tychsen, som troer at ikke aleene den græske og syriske Oversættelse, men at endog de Chaldaiske Paraphraser ere forfærdigede af de med

græske Bogstaver skrevne Hebraiske Codices. S. 97. f. bliver det vigtige Spørsmaal, om de gamle Oversættelser bør agtes høiere, eller ligemeg, eller ringere end de hebraiske Haandskrifter, meget so sigtig bevaret. — Derpaa følge de enkelte Oversættelser alsaa. — I det 5te Afsnit om den græske Oversættelse af LXX. Efter at Forfatteren har anført den fabelagtige Fortælling om denne Oversættelse, som først er brugt af Hellenisterne for at skaffe den Autoritet, og tillige bemærket, at i Førstningen er Pentateuchus gaaet og siden de andre, især Dommernes Bog, meget længe efter oversatte, saa undersøger han (S. 125.) den kritiske Brug af denne Oversættelse, og viser at den er temmelig usikker fordi den ikke er frie for mange Forfalskninger. — S. 144 bliver Spørsmaalet, om Cod. Alex. eller Vatican. bør agtes høiest, saaledes afgiort, at den rigtige Læseart findes undertiden i den eene, undertiden i den anden og ofte i ingen af dem. Endelig kommer han S. 159. til den egentlige Beskaffenhed af denne Oversættelse, for at bevise hvorpaa en Kritiker, som vil betiene sig af den til at berigtige den hebraiske Text, især maa agte. — Det 6te Afsnit om de øvrige Græske Oversættelser. Her taler Forfatteren om Oversættelser af Aquilas, Symmachus og andre. — 7de Afsnit om den syriske Oversættelse. Allerførst bemærkes, at ikke een, men flere syriske Versioner ere forfattede af den græske. S. 193. tales om den anden Oversættelse, som umiddelbar er giort af den Hebraiske. Han troer, den er fra de første Tider af den christelige Tidsregning, og søger at forsvare dens Nytte i Kritiken imod R Simon. som paastod at den paa mange Steder var forandret efter LXX. Til sidst blive 2 Codices af Psalmerne paa Syrisk i der kongelige Bibliotheki Paris beskrevne. — 8de Afsnit om den chaldaiske Paraphras. Da de chaldaiske Paraphraser, som vi have over forskiællige Deele af Bibelen, ere forfærdigede af ganske forskiællige Forfattere, paa forskiællige Tider, og følgelig af forskiællig Værdie, saa indskrænker Hr. D sig med Rette her blot til Paraphrasen over Psalmerne. (S. 224.) Den er temmelig nye, vist yngere end Talmud og andre gamle jødiske Skrifter, stemmer ogsaa meget ofte overeens med de falske Læsearter i den masoretiske Text. Om dens Nytte i Hensigt til de hebraiske Ords Bemærkelse anføres adskilligt (S. 234. o. f.) dog tilstaaes at

Para-

Paraphraſten paa mange Steder ikke har forſtaaet det hebraiſke. Til dens kritiſke Brug gives (S. 239. o. f.) adſkillige Cauteler. — Derpaa kommer Forfatteren til de latinſke Overſættelſer og afhandler først i det 9de Afſnit hvad ſom angaaer Hieronymi Overſættelſe af det Hebraiſke (S. 254. o. v.) Først berøres Anledningen til denne Overſættelſe. Derefter tales om den Orden, i hvilken Bøgerne af den Hellige Skrift ere overſatte. Forfatteren viſer og adſkillige Steder, hvori Hieronymus uden Nødvendighed er viget af fra de LXX. Overſættelſe, og endſkiønt han ofte overſætter urigtig, har dog hans Overſættelſe ſin Nytte til at oplyſe og beſtemme de hebraiſke Ords Bemærkelſe, hvilket viſes med Exempler. — 10de Afſnit om Vulgata S. 279. f. Forfatteren underſøger først, i hvilken Forſtand den paa det Tridentinſke Concilium blev erklæret for authentiſk. Hr. D. er her ganſke upartiſk, og viſer, at uagtet dette Dekret ſiden er misbrugt, blev det dog ikke forſtaaet paa den uforbeelagtige Maade, ſom viſſe Lærere i den romerſke Kirke ſiden have antaget. Hvad den ældre Latinſke Overſættelſe af Hieronymus angaaer, da er dens Forfatter, ſaavel ſom Tiden, naar den blev bragt i Stand ubekiendt. Navnet Vulgata har den ventelig deraf, at den er bleven giort af LXX., ſom man den Gang kaldte Κοινὴ og ſom i Almindelighed blev brugt af de latinſke Kriſtne. — Af den ældre Vulgata have vi kun faa Fragmenter tilbage. Den nærværende Vulgata er i mange Bøger meeſt Hieronymi omtalte Overſættelſe af det hebraiſke. Dog har Hieronymus endnu paataget ſig et andet Arbeyde i at forbedre den gamle Vulgata, og det efter den græſke Overſættelſe. Af Pſalmerne ere endnu alle 3 Overſættelſer tilovers, den gamle latinſke eller Vulgata, den, ſom Hieronymus har forbedret efter den græſke Overſættelſe, og den, ſom han ſelv har giort af den hebraiſke Text. Da Vulgata ſelver oversat af det græſke, og Pſalmerne desuden ere 2 gonge forbedrede af Hieronymus efter det græſke, saa tiener det kritiſke af Vulgata, fornemmelig i Henſeende til Pſalmerne, meeſt til at berigtige LXX. Med ſamme Flid og Nøvagtighed bliver i det 11te Afſnit handlet om de Arabiſke Overſættelſer, fornemmelig ſøger Forfatteren at beviſe imod R. Simon at den, ſom findes i Polyglotta, og anſees for den vigtigſte, ikke er giort af det ſyriſke, men af det græſke. Dog tilſtaaer han og, at denne Overſættelſe paa man-

mange Steder er forbedret deels af den hebraiſke Text, deels af den ſyriſke Overſættelſe. — 12te Afſnit (S. 335-349.) om Parallelismo. For Vidtløftigheds Skyld kunne vi ikke her giøre et Udtog, fornemmelig da det meeſte beroer paa Exempler; dog troe vi, at dette heele Kapitel fortiener en nøiagtig Overvielſe. Af ſamme Aarſag anføre vi blot det 13de Afſnit om Kirkefædrenes og Rabinernes Nytte til den Hellige Skrifts Kritik, ſom er det ſidſte i denne første Deel. — I den anden Deel kommer Forfatteren egentlig til Pſalmerne, og oſhandler altſaa i det 14de Afſnit hvad der angaaer Forfatterne til Pſalmerne, deres Overſkrifter, Samling og Inddeeling. At David ikke kan være Forfatter til alle Pſalmerne bevøres kortelig (S. 390.) En af de ſtærkeſte Grunde herfor, er denne: I mange Pſalmer tales ſaaledes om Templets Forſtyrring og Landets Ødelæggelſe, at der paa ingen Maade kan anſees ſom Spaadomme; men ſom hiſtoriſke Beſkrivelſer paa ſkeede Tildragelſer. Dog erindrer Hr. D. rigtig S. 404. at ikke juſt alle Pſalmerne, hvori der tales om Fangernes Bortførelſe og andre Trængſler, maae forſtaaes om den Babyloniſke Bortførelſe, men ofte have Henſigt til mindre Iſraelitiſke Krige, hvori undertiden endeel af Iſraliterne ogſaa maa være bortførte ſom Fanger. Hertil regner Forfatteren fornemlig den 44, 60 og 107 Pſalme. De forſkiællige Meeninger om Pſalmernes Overſkrifter inddeeler Forfatteren i 3 Klaſſer. Nogle forkaſte dem reent, og holde for at Overſkrifterne i den Hebraiſke Original ikke nedſtamme fra Forfatterne til Pſalmerne, men fra deres Samlere, og de i de gamle Overſættelſer fra Overſætterne efter eget Tykke. Andre derimod holde alle Overſkrifterne for authentiſke. Endnu andre antage blot de Hebraiſke Overſkrifter. Forfatteren troer at man i Almindelighed ikke bør antage alle hebraiſke Overſkrifter, ikke heller forkaſte alle dem, ſom findes i de ældre Overſættelſer, uden Undtagelſe. Hr. D. er altſaa af Tanker, at Forfatternes Navne, undertiden ogſaa Anledningen til Pſalmerne, i Begyndelſen vare anførte i Overſkrifterne efter den almindelige Brug iblandt de oſterlandſke Skribentere, men at diſſe Overſkrifter efterhaanden bleve udeladte i Afſkrifterne, ſom ſiden bleve brugte ved Gudstieneſten. I Eftertiden have Samlerne villet afhielpe denne Mangel og ſat Overſkrifter efter eget Godtbefindende, uden altid at

raadføre ſig med ægte Afſkrifter. Dog er det mueligt at de ægte Overſkrifter ofte rigtig ere bevarede. Følgelig bliver Tviſtighederne om Overſkrifternes Ægthed ikke afgiorte. I Henſeende til **Samlingen og Inddeelingen**, da troer Forfatteren ikke at Eſra har ſamlet alle Pſalmerne, men antager flere Samlinger og paa forſkiellige Tider. Den første meener han, er ſkeet i Davids Tid, den anden under Ezechias og den tredie af Eſra og Nehemia. Den Afdeeling i 5 Bøger, ſom findes i det hebraiſke, og, ſom Jøderne troe, er giort af Eſra, holder Forfatteren for at være meget yngere, fordi man finder andre Afdeelinger i de gamle Overſættelſer. — I det 15de Afſnit afhandles Pſalmernes indvortes Beſkaffenhed i Henſeende til deres Indhold: Altſaa om **Spaadommene, Tildragelſerne, Sædelæren og Troens Sandheder.** Forfatteren finder ikke andre egentlige **Spaadomme** uden dem, ſom have Hensigt til Chriſtus. Han taler om Tviſtighederne i at faſtſætte, hvilke der angaae Meſſias (S. 454.) og igiennemgaaer deres Meening, ſom troe, at de Pſalmer alene kunne anſees for Spaadomme, hvilke findes anførte i det Nye Teſtamente. Forfatteren bemærker herved at de ikke derfor alene kunne anſees ſom Spaadomme, fordi de i det Nye Teſtamente anvendes af Evang. og Apoſtlerne paa Chriſtus. Selv antager han ikkun diſſe 5 Pſalmer ſom egentlige Spaadomme om Chriſtus, den 2, 16, 22, 40 og 110. Grunden hvorfor blive anførte ved Pſalmernes Forklaring ſelv. Om **Tildragelſerne**, ſom forekomme i Pſalmerne, troer Hr. D. at mange af dem tiene til at opfylde eller oplyſe den ældre Iſraelitiſke eller andre nærpaagrændſende Nationers Hiſtorie. Adſkillige Vanſkeligheder søger Forfatteren at hæve. Saaledes de ſom forekomme ved den 107. Pſalme. — De Pſalmer, hvori **Sædelæren** forkommer, anſeer Forfatteren for 2 Slags. I nogle har Digteren alene med moraliſke Forſkrifter at giøre, hvilke kunne kaldes Læredigte; men foruden diſſe findes andre Pſalmer, hvori Digteren overlader ſig ganſke til ſine Følelſer, og ved ſit eget Exempel opmuntrer til en retſindig og værdig Tænkemaade. Hr. D. forbigaaer ikke heller her at berøre de Pſalmer, ſom indeholde Forbandelſer over de Ugudelige, og behandler denne Sag efter vore Tanker bedre end ſine Forgiængere. — S. 509. kommer Forfatteren til **Troens Sandheder** i

Pſalmerne, og viſer at Pſalmernes Lærdomme vel grunde ſi paa den Moſaiſke Lov, dog læres der og paa mange Stedi at den moſaiſke engang ſkulde afſkaffes, ſom i Pſalmen 47 96, 97, 98. I Henſeende til Lærdommen om et tilkom mende Liv tilſtaaer Hr. D. at han vel finder den i adſkillig Pſalmer, men dog ikke i ſaa mange ſom andre har antaget —— Endelig i det 16de og ſidſte Afſnit, handles om Poeſien i Pſalmerne, hvilket viſt kan anſees ſom et Suplemen til Lowth de Poeſi ſacra Hebræorum. Han igiennemgaaer de forſkiællige Meeninger herom, og antager, at Digterne ofte have opſøgt Rimet, undertiden ogſaa fulgt et viſt Stavelſemaal. —— S. 628. tales om den poetiſke Parallelismus, og dens forſkiællige Arter. —— Endelig viſer Forfatteren til Slutning at den bibelſke Poeſies Væſen fornemmelig beſtaaer deri, at Forfatterne virkelig have følet den Affekt, ſom de udtrykke i deres Digte, uden at de i forveien havde nøiet ſig at opvække ſaadanne Følelſer ved en ophidſet Indbildningskraft. Vi maae tilſidſt erindre at Værket vrimler af Trykfeil og urigtige Citationer. Sproget er juſt ikke heller for nøie iagttaget.

Hannover.

Pauli Gottl. Werlhof Opera medica collegit & auxit J. E. Wickmann. P. III. 1776. 4to. Koſter 3 Mk.

Da vi allerede har meddeelt Læſeren Efterretning om de 2de første Deele af den berømte Werlhofs Opera, ſaa maa vi og anføre Indholden af den 3die og ſidſte Deel, ſom indbefatter: Actor. medicorum Edingburgenſium Specimen I Alterans ex Mercurio Medicamentum propoſ. ab Andrea Plummero. Specimen II. Exercitatio de Aurigine. —— Diſſ. epiſtolaris Werlhofi ad Joh. Sam. Nob Dn. de Berger de iisdem Argumentis & Camerariano Auriginis remedio, ubi ſimul Diſputationis de laude febris poſtremum corollarium additur. Hannov. 1735. —— Werlhofi Obſervata medico-practica, qvæ ſparſim extant in opere periodico, cui Titulus: Commercium litterar. ad rei med. & ſcient. naturalis incrementum inſtitutum Norimbr. 1731-1745. excerpta a J. E. Wickmann 1775. —— Commercium primum inter P. G. Werlhof & F. Saalman de Dyſarteria Anni 1761.

adeo immiti Monasterienſi ejusqve facta cura. Mönaſt. Weſtphal. Commercium ſecundum inter P. G. W. & F. S. de Phthiſi ex hæmophtiſi ejusqve hactenus prolongata cura. Commercium tertium de Paſſione hypochondriaca confirmata & ex hoc fonte dein, ſecuta hydrope univerſali, cum ſua tentata, & hic poſteris relicta cura. Commercium qvartum de Febre paraphranitica, ejusqve facta cura. Vi behøve ikke at gientage vor Lovtale over den berømte Werlhof, da Mandens Fortienester ere alt for bekiendte, og hans Skrifter ville giøre hans Navn udødeligt.

Landwirthſchaftlicher Unterricht eines Vaters an ſeinen Sohn, zur Verbeſſerung des Wohlſtandes der Mittelgattung von Landleuten, mit Anmerkungen begleitet von Johann Reim. Breslau. 1777. 16 Ark i 8vo.

Denne liden læseværdige Bog handler i den første Deel om den middelmaadelige Bondes sædelige Forbedring; i den 2den Deel, om den middelmaadige Bondes slette Tilstand, hans Armod, dens Oprindelse, Følger og Hielpemidler; i den 3die og 4de Deel om Agerbruget, som det første Middel til at befordre Bondens virkelige Velstand; i den 5te om Fædrift, hvorvidt det enten middel- eller umiddelbar kan befordre Bondens virkelige Velstand; i den 6te Deel om de adskillige Bie-Forretninger, som biedrage hertil. Anmerkningerne vidne om Forfatterens Flid og Bekiendtskab med de nyeste oeconomiske Skrifter. T.

Wien.

Anton Freyherrn von Stark, Ihro Röm. Kaiserl. Königl. Ap. Majest. Hofrathes, erster Leibarztes — Medicinisch-praktischer Unterricht für die Feld- und Landwundärzte der österreichischen Staaten. 2 Theile. 1776. st. 8vo. Erster Theil. 1 Alph. Zweyter Theil. 21 Ark. Koster 2 Rdlr.

Dette Skrift indeholder en fuldstændig Anviisning til fornuftig og lykkelig at behandle de fleste indvendige Sygdomme, eller de, som mestendeel komme af indvortes Aarsager. Saa antagelig dette Værk endog bør være for mangen Læge,

og i Besynderlighed for dem, til hvis Brug det synes at være skrevet, saa hører der dog altid mere end det blotte Navn af Læge til paa en fornuftig Maade og med Nytte at kunne betiene sig af de korte praktiske Regler, som blive fremsatte, saa og af de foreslagne Læge-Midler. Forfatteren erindrer det og selv, at han skriver for de Wundlæger, som er veloplærte, og derfor overlader til dem selv Valget af Medicamenterne og efter Omstændighederne at formindske Doses da de Doses, som her ere angivne, passe sig alene paa stærke og vorne Personer, undtagen der hvor han handler om Børne-Sygdommen. Den berømte Forfatter er ellers i alt for stor Anseelse til at vi behøve videre at bedømme hans Skrifter, som hidindtil næsten med almindeligt Bifald læses og antages.

Lübeck.

Ueber den gewöhnlichsten Fehler, welche bey der Wahl des künftigen Standes begangen werden, von J. C. R. Eckerman, Rector zu Eutin. 1777.

Hr. Forfatteren har udgivet disse Ark, som et Indbydelses Skrift til Talesvelser i den Skole, hvor han er Rector. Han forklarer her de almindeligste Feil, man begaaer, i at bestemme Ungdommen til en vis Stand, og da altid Valget enten er overladt til de Unge selv, eller deres Foresatte vælge for dem, har dette givet Forfatteren Anledning til at deele sin Afhandling i tvende Parter. —— Forældrenes Tilbøielighed til den Stand, de selv ere i, deres enten alt for store Høiagtelse eller Ligegyldighed mod andre Stænder, Egennytte, Ærbødighed for Venner og Velyndere, som de overlade Valget til, visse Fordeele i Hensigt til Understøttelse o. s. v. som de, ved at indtræde i en Stand, kunne erholde, Fordom for denne eller hiin Stand, og endelig Egensindighed, ere de Feil, som Forfatteren fra Forældrenes Side bemærker. Læseren vil uden Tvivl have adskilligt at erindre mod denne Orden. Under den almindelige Idee, Fordomme for en vis Stand, kunde for Ex. de først anførte Betragtninger være ordnede, og den Feil at overlade andre Valget kunde bedre have staaet sidst, da den, hvor den staaer, afbryder Sammenhængen. For Ungdommens feilagtige Valg viser

For-

forfatteren at have i Henſigt til de forſkiellige Stænder, for hvilke de beſtemme ſig, forſkiellige Grunde. Glimrende Klæder, en friere Levemaade o. ſ. v. anfører han ſom Bevæggrunde hvorfor mange blive Medici og Juriſter og ſelv Theologerne ere efter hans Erfaringer ey uſtraffelige i deres Valg. Dette alt er udført med en Vidtloftighed, ſom næſten gior det vanſket, iſær det ſom angaaer Juriſterne, hvor Hr. E. nok kunne have declameret lit mindre. Digreſſioner frygter Forfatteren ey heller meget; thi hans Tanker om hvorledes unge Theologer bedſt kunne beſkiæftige ſig, ſamt om den almindelige Undervisnings Forbedring udgior fra p. 47. fire hele Sider, hvortil endnu kommer noale Betragtninger over den geiſtlige Stand. Vi havde meget ønſket at kunne overſee diſſe Mangler hos en Mand, ſom virkelig tænker, og i hvis Skrift er meget got og nyttigt; men Philoſophien maatte dog og have nogen Hevn over Hr. Rektoren for de 3 Kandidater, ſom han efter hans egen Beretning, uden ordentlig Kundſkab om ſamme, i Aar har ſendt til den Høie Skole. Z.

Berlin.

Berühmte Rechtshändel bey verſchiedenen Parlamentern in Frankreich. Aus dem Franzöſiſchen mit Anmerkungen. Erſter Theil. 1777. 230 S. 8vo.

Det kommer os for, ſom alle de Franſkes causes celebres ere lutter Beviſer paa deres Advocaters Vittighed og Dommernes Mangel paa Skarpſindighed. Montbaillys Sag, den uſkyldige og ulykkelige Montbaillys, ſom allerede er bekiendtgiort i et andet Dansk periodiſk Blad, er Borgen for vor Doms Rigtighed. — — Denne Deel indeholder foruden a) Montbaillys, 5 andre Sager, nemlig: b) en veneriſk Svaghed er gyldig Aarſag til Skilsmiſſe? c) Sagen om Hermaphroditen Grand Jean. d) Barometer-Forfærdigerne imod Fayance- og Emaille Arbeiderne. e) Hvad for Beviſer ſkal en Kone, ſom igien vil gifte ſig, forſkaffe om hendes Mands Død, naar det er afgiort, at det Skib han har været paa, virkelig er ſat til? f) Kan en Kone, ſom er ilde medhandlet af ſin Mand, erholde Skilsmiſſe, ved at gaae en uſædvanlig Rettens Vey? Vore Læſere ſee allerede,

at

at de 3 ſidſte Sager maae være meget uintereſſante for os hvor lærd og munter end Talen er i Sagen for Baronerne. a. ep.

Halle.

Diſſertatio Juris Criminalis de ſententia condemnatoria ſine prævia inqviſitione ſpeciali; Qvam præſide D Nettelbladt d. 28. Apr. 1777. defendet Chriſt. Joh. Geier Hirſchberga Sileſius.

Endſkiønt Criminal-Proceſſen hos os ikke nær er af den Betydenhed ſom i Tydſkland, hvor den er ganſke forſkiællig fra Proceſſu civili, ſaa bør vi dog ſærdeles recommendere vore Juriſter denne Afhandling. Hvor enkelt end dens Emne er, udbreder den et ſtærkt Lys over den heele Criminal-Proces, og er et nyt Bevis paa den berømte Nettelbladts philoſophiſke Aand og Skarpſindighed. a. ep.

Lemgo.

D. George Gottfried Thyme, Churf. und Hochf. Sächſiſchen Altenb. immatriculirten Practicus zu Naumburg, auserleſene zweifelhafte Rechtsfälle, mit den Hauptſtücken der darüber geführten Proceſſe, und ihren rechtlichen Entſchiedungen. Erſten Bandes erſte Abtheilung. 1777. 272 S. i 4to.

Et Skrift, ſom om man lod en Tingbog med alle deri paaberaabte Brevſkaber trykke! — Til Overflod følger endog Sagførerens Samtaler med ſine Clienter. — Imod ſaadan en Mand, er vores Wiver en Pitaval. a. ep.

Coburg.

Kurzer periodiſch-hiſtoriſcher Unterricht von dem Urſprung, Fortgang und denen Veränderungen des römiſchen Rechts und derer Geſetze. 1777. Stor 76 S. i 8vo.

Vores korte Underretning om denne Piece, er, at den duer intet. a. ep.

Göt-

Göttingen.

D. Johann Carl von der Beike, von der allgemeinen Brauchbarkeit mehrerer Theile der poſitiven Jurisprudentz; nebſt einer Anzeige ſeiner Sommervorleſungen und einem Plan vom Handlungs- Weichſel- und Seerecht. 1777. 42 S. i 8vo.

Vi kunne ikke nægte denne Forfatter ſine Fortieneſter. Hans Afhandlings Indhold er en Sandhed, ſom kun er mørk for Taaben; og den er vigtig. Den er det aleene, ſom ſkal bevæge vore Lovlærlinge til at forhverve ſig Kundſkab om de fremmede Love. Men naar Hr. Beike, for at beviſe den Romerſke Rets Nytte hos andre Nationer, anfører, at endog de nordiſke Folk har meget i deres privat Ret, ſom er øſt af romerſke Kilder; da forlade han os, at vi ſætte hans Indſigt i de Danſke og Svenſke Love i Tvivl! Det er kun faa Draaber af dette Væll, ſom findes i vore Love, og dem øſer man ikke. a. εφ

Jena.

D. Joh. Ludewig Schmidts öffentliche Rechtsſprüche zur Erweiterung der praktiſchen Rechtsgelahrheit nebſt einer Vorrede; worinn zugleich von der fürtreflichen Nuzbarkeit eines caſuiſtiſchen Rechtskollegiums gehandelt wird. 1777. 936 S. i 4to foruden et Regiſter.

En meget nyttig Bog for at lære Anvendelſen af de romerſk-tydſke Love! a. εφ.

Hamborg.

Vom Geiſte des Criminalgeſetze. 119 S. i 8vo.

Indeholder meget rigtigt, men ſielden noget grundigt; løyerligt er det, hvad Forfatteren fortæller om Bankerotterne i Saxen. De ſkulle, til Tegn paa deres Uærlighed, gaae med en guul Hat; men i kort Tid bleve der ſaa mange guule Hatte, at Dommerne tilſidſt maatte friekiende Fallenterne for Infamie, da de guule Hatte ellers ſnart kunde bleven anſeete for Æreskegn. a. εφ

Hannover.

Der Jugendbeobachter; zur Fortbildung des Geiſte Geſchmacks und Herzens erwachſener Jugend Zweytes Bändchen. 1777. 253 S. i 8vo.

Dette Bind, ligeſom det første, ſom udkom i 1776, inde holder Proſaiſke og poetiſke Stykker af meget forſkiællig o afverlende Indhold. Man kan ſige ethvert Stykke er got og mange ere det i høy Grad. —— Skulde man finde no get at erindre, ſaa var det at Titelen ey ganſke paſſer ti Bogens Plan og Indhold. Men en Bogs Titel er dog kun en Biſag, og ſkiønt den har mere Sammenhæng med Bo gens Indhold, end Menneſkenes Navne (efter Hr. Walte Shandys Syſtem) med deres Karakter; ſaa kan dog en Bog være meget god, ſkiønt Titelen ikke lover det, eller lover noget andet end Indholden er. Thi de fleſte Læſere kiøbe dog ey eller burde dog ey kiøbe en Bog for Titelens Skyld aleene.

Q.

Frankfurt am Mayn.

Joſeph Jacob Plenks, Erſter Beweis der Zergliede rungskunſt des menſchlichen Leibes, zum Ge brauch bey Vorleſungen. Aus dem Lateiniſchen überſetzt. 1777. i 8vo. Koſter 4 Mk.

Ved Overſættelſen er denne Bog ogſaa bleven brugbar for Wundlæger, ſom gierne ikke forſtaae meget Latin.

Leipzig.

De jure recipiendi hoſtes alienas, præſide Joh. Lud. Ern. Putmann d. 28. Jul. 1777. diſp. Chr. Henr. Hoedler.

En meget ſmuk Afhandling. Stats-Rettens Elſkere ſkulle læſe den med ſtor Fornøyelſe.

a. ſp.

Magdeburg.

Von Tevenar, Director bey der Magdeburgiſchen Regierung, Verſuch über die Rechtsgelahrtheit. 716 S. i 8vo.

Er værd at læſe. Dog ſynes os Forfatteren ſnakker for meget.

a. ſp.

No. II.

Kiøbenhavnſke
Nye Efterretninger
om
lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 12te Martii 1778.

Den ſindrige Herremands Don Quixote af Mancha Levnet og Bedrifter. Forfattet af Miguel de Cervantes Saavedra. Overſat, efter det i Amſterdam og Leipzig 1755. udgivne Spanſke Oplag, af Charlotta Dorothea Biehl. Første Tome. Kiøbenhavn, 1776. Trykt paa Gyldendals Forlag. 207 S. Men desuden foran Titler og Tilegnelſe 4 Bl. Cervantes Levnet 66 S. Fortale, Sonnetter og Regiſter over Kapitlerne 30 S. ſt. 8vo. med 6 Kobb.

— — — Anden Tome. — 415 S. Titler og Regiſter 4 Bl. med 4 Kobb.

— — — Tredie Tome. — 1777. 302 S. Titler, Fortale og Regiſter 1 Ark, med 10 Kobb.

— — — Fierde Tome. — — 364 S. Titler og Regiſter 4 Bl. og ved Slutningen Overſætterindens Ord til Læſeren 2 Bl. Subſcribenternes Navne 6 Bl., med 10 Kobb. Alle Tomer koſte tilſammen paa Tryk-Papiir 4 Rdlr. og paa Skriv-Papiir 6 Rdlr. 4 Mk.

De tvende første Tomer af denne for vores Sprog saa vel ſom for Sindets uſkyldige Fornøielſer vigtige Overſættelſe ere vel anmeldte forgangen Aar, men vi tage dem med her alligevel, da vi agte at ſige et og andet, ſom ogſaa angaaer dem. Det var meget overflødigt, om vi vilde anvende mange Ord til Forfatterens og Skriftets Berømmelſe. Den

eenſtemmige og vedvarende Roes, ſom denne Roman har e alene i ſit Fæderneland, men og blandt de mange Nationer, ſom læſe den i deres eget Sprog, er vægtig nok til at opvække Begierlighed efter dens Læsning. Men naar den er læſt, vil den Forſtandige være fuldkommen overtydet om, at de ſtore Berømmelſer, ſom den haver, ikke ere overdrevne; at Forfatteren haver ædle Hensigter; at han med en forundringsværdig Lærdom, Vittighed og Kunſt har vidſt at opnaae dem; og at hans Ære vil vedblive, ſaa længe Don Quixotes Hiſtorie læſes. Det ypperlige Raad, ſom Cervantes udi ſin ſatiriſke og ſpøgefulde Fortale ved den 1ſte Tome S. 11 lægger en Ven i Munden, har han fulgt paa den heldigſte Maade. Hans Hiemeed, „at knække Halſen paa den ſtore Sværm af „ Ridder-Bøger," falder vel bort i diſſe Tider: men ikke desmindre vil han beſtandig blive „den Tungſindige, Latter„milde, Eenfoldige, Kloge, Alvorlige, Viiſe" til Behag og Nytte. Den vandrende Ridder er Hoved-Perſonen: men der fattes lidet i, at hans Vaabendrager Sancho Panza tilſniger ſig hos Læſeren ſamme Rang. Forfatteren har givet diſſe tvende Perſoner ſaa forunderlige Karakterer, og forbundet deres Ord, Handlinger og Tildragelſer ſaa nøie og artigen med hinanden, at Læſeren vilde ligeſaa nødig ſavne den eene ſom den anden. De, ſom Forfatteren lader Præſten ſige, „ſynes at være dannede for hinanden; thi Herrens Daar„lighed foruden Tienerens Taabelighed var ikke en Hvid „ værd." 3die T. 15 S. Don Quixote er en meget forſtandig Mand (man læſe for Ex. de ypperlige Regierings-Regler, ſom han giver Sancho 4. T. 78 S. følg.) undtagen i de Ting, ſom angaae det vandrende Ridderſkab: der ſtiger hans Galſkab i Ord og Handlinger til det høieſte. „Sancho „ Panza er een af de moerſomſte Vaabendragere, der nogenſinde har tient en vandrende Ridder. Hans Eenfoldighed „ frembringer undertiden ſaa ſpidsfindige Ting, at enten det „ er Liſt eller Eenfoldighed, ſaa forgaaer de lige fuldt. Han „ yttrer undertiden ſaa megen Ondſkab, at man dømmer „ ham at være en Skiælm, og ſaa megen Skiødesløshed, at „ man holder ham for en Taabe. Han tvivler om alting, „ og troer alting; og naar man tænker, at hans Dumhed „ ret vil bryde frem, ſaa ſiger han Ting, der fortiener at „ løftes op til Skyerne." Denne ſandfærdige Beſkrivelſe

giver

giver hans Herre selv om ham 3die T. 299 S. Sancho fornøier i Særdeleshed ved sine Indfald og Rigdom af Ordsprog, der valde ud af ham i Tide og i Utide. Vi ville herpaa anføre nogle Prøver, fordi de tillige bevise Oversættelsens Værd. Naar Don Quixote vil til at gisre sit tredie Udtog, siger Sancho iblandt andet i en Samtale med Baccalaureusen Carrasco: „Vil min Herre Don Quixote til „ Erkiendtlighed for mine mange og troe Tieneſter give mig „ en Ø af de mange, hans Velbyrdighed siger der staaer paa „ reede Hænder for ham, saa skal jeg tage imod den af hans „ Velbyrdighed med største Taksigelse; og giver han mig ingen, saa lever jeg endda: det eene Menneske maa ikke sætte „ Lid paa det andet, men paa Gud. Maaden smager mig „ vist lige saa godt nu, og maaskee bedre, end om jeg var „ Gouverneur. Fanden er en Skielm, hvad veed jeg af „ hvad han kunde lægge i Veien for mig ved denne Herlighed. „ Den Karl forstaaer at spende Krog, maaskee jeg kom til „ at ligge næsgruus og stødte mig alle Tænder ind. Sancho „ er jeg fød og Sancho vil jeg døe. Den grød aldrig for „ Gud, som Gud ikke eiede. Men med alt det, naar i „ min gode Tommeromme og uden megen Besvær eller Farlighed Gud beskierede mig en Ø, eller noget andet, saa „ var jeg ikke saa tosset og lod mig der gaae af Hænderne, „ det er en gammel Tale, naar man giver dig Kalven, saa „ løb strax med Strikken. Byder Lykken dig Fingeren, saa „ ræk den Haanden; giester den dig, saa luk hurtig Døren „ i.“ 3die T. 34 S. En Reisende fortæller Don Quixote om Basilio, hvis Kiereste Quiteria skulde Dagen efter give sit Ja til en anden, og slutter med, at man frygter høiligen for, at dette Ja vil blive hans Dødsdom. „ Vor HErre „ kan mage det bedre, sagde Sancho, den han saarer, den „ læger han ogsaa; ingen veed hvorfor det er godt, som skeer; „ der ere mange Timer fra nu af til i Morgen ved disse Tider, „ og imidlertid kan der løbe meget Vand over Bække; i et „ Øieblik kan der styrte et Huus ned, og jeg har ofte seet „ Regn og Solskin paa eengang; det er ikke hver Dags Aften „ endnu. Man siger: i Dag rød; i Morgen død! og sig „ mig engang, hvem der kan roese sig af at have slaaet Søm „ i Lykkens Hiul? Tilforladeligen ingen. Der er saa lidet „ et Rum imellem et Fruentimmers Ja og Nei, at jeg ikke

„ vilde driſte mig til at ſætte en Knappenaals-Spidſe der
„ imellem. Til Hove, i Kierlighed og paa Jagt, hver faaer
„ ei det, han har paa Agt. Mig bæres det idelig for, at
„ Quiteria har megen god Hue og Villie til Baſilio, og
„ jeg ſpaaer ham alt godt deraf; thi Kierligheden falder lige
„ ſaaſnart paa en Nælde, ſom paa en Roſen-Buſk, og ſeer
„ (efterſom jeg har hørt ſige) igiennem Briller, der giør
„ Kobber til Guld, Armod til Rigdom og Dieklatter til Per-
„ ler." 3die T. 170 S. En Hertuginde giver Sancho at
forſtaae, at hun tog i Betænkning, at ſætte ham til Gouver-
neur over den Ø, hun havde lovet ham. Dette er et Styk-
ke af hans loierlige Svar: „Naar deres Høitdelighed ikke
„ finder det raadeligt at give mig det lovede Statholderſkab,
„ ſaa er GUD mig lige naadig for det; det kunde maaſkee væ-
„ re en Slump, at det blev til Baade for min Samvittig-
„ hed, om jeg gik glip af det. Endſkiønt jeg er taabelig,
„ ſaa veed jeg ret godt hvad Ordſproget vil ſige: Hvo høit
„ vil ſyve, falder ofte gierne ned. Det kunde være en
„ Træf, at Vaabendrager Sancho kom ſnarere i Himmelen
„ end Statholder Sancho. Brødet ſmager lige ſaa godt
„ her, ſom i Frankrig; i Mørke ere alle Sviin ſorte, og alle
„ kan ikke faae baade i Roſe og Poſe? Den maatte være me-
„ get ulykkelig, der endnu var faſtendes Klokken To; Her-
„ ren har kun een Mave ſaa vel ſom Tiggeren; naar Maven
„ først er fyldt, kommer det ud paa et, enten den er bleven
„ det af Grovbrød eller Honningkage; og man pleier at ſige:
„ Naar Muſen er mæt, ſaa er Meelet beeſk; fire Alen Vad-
„ mel fra Cuenca varmer lige ſaa meget ſom fire Alen Flviel
„ fra Segovia; og naar vi ſkal gaae al Kiøds Gang, bliver
„ maaſkee Veien nok ſaa trang for Regenten, ſom for Dag-
„ lønneren; i hvor ſtort et Spring der er imellem Paven og
„ Kirkefeieren, ſaa trænger den førſtes Krop ikke til mere
„ Rum i Jorden end den ſidſtes; thi Døden giver alle nok.
„ Den, hele Verden var for trang, maa krympe ſig ſammen
„ eller lade ſig krympe ſammen i det Hul i Jorden, man vil
„ unde den, og ſaa god roelig Nat. Jeg ſiger derfor, ſom
„ jeg ſagde før, at derſom Deres Naade ikke vil give mig,
„ ſom en Giek, Den, ſaa ſkal jeg, ſom een Viis, ikke græm-
„ me mig derover. Jeg har altid hørt ſige, at Fanden er
„ bag Korſet, og at alt det der glimrer ikke er reent Guld."

4de

4de T. 9, 10 S. Vi vente viſt, at Læſeren med Fornøielſe har læſt diſſe Stykker: og det er dog en afgiort Sag, at de, ſaa vel ſom alt det andet, ere langt behageligere, naar de læſes i deres Sammenhæng. — Udi Cervantes Levnet, ſom den Spanſke Konges Bibliothekarius Don Gregorio Mayans y Siſcar har ſkrevet, og ſom ſtaaer foran i den første Tome, finder Læſeren ei alene en Underretning ſaa fuldkommen, ſom mueligt var, om Forfatterens Perſon, Levnets Omſtændigheder og Skrifter, men og en temmelig rigtig og tilſtrækkelig Forklaring og Bedømmelſe om dette Meſterſtykkes Opfindelſe, Anlæg, Stiil, Feil mod Sandſynligheden, Epiſoder, —. S. 17 mødte os en for den, der har læſt Don Quixotes Levnet, meget kiendelig Feil, hvorfra den ſaa maa ſkrive ſig. Det hedder: — „Don Quixote „ af Mancha efter at han var bleven ført for gal til ſit „ Huus, indſperret ſom i et Fuglebuur, bekom ſin Forſtands „ fulde Brug igien, berede ſig chriſteligen til ſit Endeligt.“ — Slutningen af hans andet Udtog forbindes urigtigen med hans Forſtands Tilbagekomſt, ſom ſkeede først efter det Tredie. — Nu om Jomfr. Biehls Overſættelſe! — Ere vi da blandt de ſidſte af Europæiſke Nationer, ſom læſe Don Quixote i deres eget Sprog: ſaa har han og nu med desſtørre Held faaet den Danſke Dragt. Overſætterindens Indſigt og Flid, ſom endog ved Original-Arbeider noksom er bekiendt, gav forud det beſte Haab om Don Quixotes Skiebne: og nu have vi her hans Overſættelſe tilendebragt, og det ſaaledes, at den lader ſig læſe ſom en Original. Vi troe og, at Jomfr. Biehls Fortieneſter ved en Overſættelſe, ſom denne, ere ligeſaa ſtore, ſom om hun havde udgivet et eller andet Original-Skrift ſaa got, ſom Publikum venter det af hende. Det er kiendeligt nok, om man end ikke har den Spanſke Don Quixote for ſig, eller forſtaaer ham, at en ſaadan Overſættelſe forudſætter en mere end almindelig Styrke i begge Sprog, forbunden med megen Vittighed og vaerſom Overlæg. Vi meene, at de ovenanførte Stykker beviſe dette tildeels. Og mon vel Jfr. B. ikke har kiendt de ſtore Vanſkeligheder, ſom vare forbundne med dette Arbeide; eller af for megen Tillid til ſig ſelv ikke gaaet dem forſigtig i Møde? — Hendes Overſættelſe overtyder om det Modſatte, og giør hendes Erklæring ved Enden af den 4de Tome ligeſaa troeværdig,

som den er for hende ærefuld. „Jeg forsikrer, siger hun, „ eene og alene at have betient mig af den Spanske Original, „ og dersom nogen, der veed at mange Spanier selv ikke for„ staaer den, skulde ville derom, saa haaber jeg at denne Tvil „ forsvinder, naar jeg siger, at jeg har Hr. Chevalier Delitalas „ Kierlighed for Cervantes og hans Venskab for mig at takke „ derfor. Han gik næsten hele Don Quixote igiennem med „ mig; og ved at forklare mig enhver Provintzes Sæder og „ Skikke, deres Mundart og Talemaader, satte han mig i „ Stand til at fatte alle Sanchos Sententzer og Ordsprog, „ saa vel som den anbragte Satire i dem. Siden hans Afreise „ har den nu værende Charge d'Affaires Hr. Ocaris oplyst „ mig alle tvivlsomme Steder." Maaskee mange, naar de har læst Don Quixote og kommer til disse J. Bs. Ord, vilde ønske, at hun ogsaa havde benyttet sig af saa rar en Veiledning, som hun melder om, til at give hist og her nogle korte for Danske Læsere oplysende Anmærkninger. — Deri har hun ogsaa opfyldt en god Oversætteres Pligt, at hun ikke har forsøgt at forbedre de Feil, som C. kan have begaaet, og hverken taget fra eller lagt det mindste til Originalen. Dette er en Redelighed, som ikke kan andet end finde Bifald hos alle Fornuftige. Det kan synes at være en Feil, som, naar man kommer efter Fs. Hensigt, tvertimod bliver en Fuldkommenhed. Og ere der virkelige Feil, saa bliver det Forfatterens og ikke Oversætterens Sag, at forsvare eller rette dem. — J. B. forklarer iblandt andet den Maade, hun har brugt i at oversætte, saaledes: „ Jeg foresatte mig at følge Cervantes Skridt for Skridt, „ som jeg saa troeligen har giort, at jeg i Versene endog „ har bunden mig til hans Verse-Art i Rimene, Liniernes „ Mængde og Stavelsemaalet. Hvor jeg ikke kunde bruge „ Ordspillene Bogstavelig, har jeg søgt at vedligeholde „ Meeningen og Spøgen i dem efter vort Sprogs Genie." I en eeneste Tilfælde tilstaaer hun at være vegen fra F., hvortil hun og anfører Aarsag, men som dog ikke synes os saa ganske gyldig: „ Det eeneste, hvori jeg er veegen fra „ ham, er i at glemme Grammatica og Orthographie i „ Gieede-Vogternes, Kroefolkenes og ofte i Sanchos Tale „ med. Jeg forsøgte det hist og her i den første Tome; „ men det gik, som jeg frygtede, at det blev regnet mig til

„ Feil;

„ Feil; og da det Spanſke Sprog er ſaa lidet bekiendt her, „ ſaa indſaae jeg, at det var for ſtor en Paaſtand, at et „ heelt Publikum ſkulde troe mig paa mit Ord, at det ſtod „ ſaa i Originalen.“ Om endog nogen af Uvidenhed eller Overilelſe havde regnet hende det til en Feyl, ſom var en Nøiagtighed i at efterligne Originalen: havde da hendes Erklæring om Aarſagerne til de grammatikalſke og orthographiſke Feil ikke været et tilſtrækkeligt Forſvar? Skulde Publikum ikke læt kunde ſee, at ſaadanne Feil paſſede med de talendes Karakter? —— Og ſkulde det komme an paa, at troe J. B. paa hendes Ord: er hun da ikke ligeſaa troeværdig i denne ſom i al anden hendes Overſættelſes Rigtighed? —— Det ſynes da, at hun har i dette været noget for føielig og eftergivende, og derved unddraget ſkiønſomme Læſere nogle Fornøielſer. —— Et eeneſte Sted have vi truffet paa, hvor vi ønſkede at J. B. hellere havde opofret et ellers got Indfald, end ladet Sancho i Spanien tale, ſom han var i Jylland. Han ſiger til ſin Herre: „ Siig deres Velbyrdig„ hed mig hvad vi ſkal giøre med Skimmelen, der ligner en „ graae Eſel, og ſom den, Deres Velbyrdighed kaſtede til „ Jorden, har efterladt ſig uden Eiermand her i Marken; „ thi ſiden han, til beſte Sikkerhed for ſig, ventelig har „ taget Veien til Fridericia, ſaa tager han nok intet Jern„ brev for at komme tilbage og hente den? og Skam faae „ mig er ikke Eſelen god.“ 1 T. 199 S. Et ſaa aabenbare forfærdeligt Spring fra en Tid og Sted til en anden, og det uden Forfatterens Skyld, kan ikke længe behage. Da denne Overſættelſe ogſaa er, og vil blive unægtelig en Prydelſe for Modersmaalet, ſaa have vi været desmere agtſomme paa de Steder, der kunde ſynes at være i denne Henſeende anſtødelige; Vi meene ikke de Steder, hvor kiendelige Trykfeil have indſneget ſig; eller hvor det er ſandſynligt, at J. B. med Overlæg efter Originalen har tilſideſat Sprogets Rigtighed og Reenhed: men vi have og funden nogle Udtryk, ſom vi ikke kunne henføre til de benævnte Aarſager og ſom efter vore Tanker ikke ere ſaa ganſke rigtige. For Ex. laae i Steden for lagde Fort. til 1 T. 3 S. 1 T. 21 S. 3 T. 181 S. Gienavne for Øgenavne 2 T. 179 S. Sveeget for ſveen 4 T. 70 S. Agere for Agener eller Agern 1 T. 84 S. 4 T. 155. ꝛc. Kiøbende for tilfals

2 T. 270 S. Syngende for ſyngede, ſyngte eller ſtungn 4 T 50 S. Maaſkee at J. B. har noget til Forſvar ſo et eller anoet ſaadant Ord, og der ſkal ikke, om ſaa er, for tryde os: men har hun intet, ſaa er Sagen ikke af den Vigtighed, at den hos Fornuftige ſkulde formindſke den Roes hun ved denne Overſættelſe ſaavel har fortient. Slige ſmaa Feil ere maaſkee Pletter, der tiene til at forhøie Skiønheden. — Det er ikke heller Dadleſyge men Kierlighed til Fædrelandets Sprog, og Agtelſe for Overſætterindens Arbeide, ſom vi ønſke alle mueligе Fuldkommenheder, der have ført os til at giøre diſſe Anmerkninger. Ligeſaa god er vores Hensigt, naar vi ſige, hvad vi have at udſætte paa de hosføiede Kobbere, ſom ſkulde tiene Værket til Prydelſe, og ved Foreſtillinger for Øinene, der ſtemme overeens med eller i det mindſte ikke ſtride imod Fortællingerne i Skriftet, underſtøtte Indbildningskraften, og ſaaledes forøge Læſerens Fornøielſe. Man finder ſig i, at Cervantes en eller anden Gang ſtøder an mod Sandſynligheden; men de Undſkyldninger, der gielde for ham og Overſættelſen af Don Quixote, gielde ikke for Kobberne, ſom ere andres Arbeide. Iblandt diſſe findes her nogle, ſom alt for tydelig ere mod Coſtumet, det er, mod de i Fortællingen udtrykkelig angivne Omſtændigheder. Vi ville til Beviis anføre tvende Exempler. Paa Kobberet ved 3die T. 82 S. ſeer man endnu Barbeer-Bækkenet iblandt Don Quixotes Vaaben, da han dog ikke brugte det for en Hielm paa ſit tredie Udtog, men fik en forruſtet dog ordentlig lukket Hielm ved Carraſcos Tieneſtagtighed. Man ſee foran S. 59 og 4de T. 295 S. Ved S. 273 i 4de T. afbildes den Tildragelſe, da Don Quixote faaer Svar af det fortryllede Hoved. Hiſtorien ſiger udtrykkelig, at der var i alt kun 8 Perſoner da tilſtede i Kammeret. S. 271 og 272. Men paa Kobberet ſee vi 10 Perſoner. Efter S. 274 havde Bordet, paa hvilket Hovedet ſtoed, kun een Foed, der igiv ud med fire ſtore Ornekløer: men paa Kobberet har det 4re Fødder og oven i Kiøbet et Tæppe eller Omhæng inden for Fødderne. Slige Feil ere, tænke vi, mod Overſætterindens Villie udkopierede af Kobberne — maaſkee i den Franſke Overſættelſe i 4to, ſom vi erindre os en Gang for nogle Aar ſiden at have ſeet. — Det er os meget kiert, at vi paa Subſcriptions-Liſten finde over 300 Exemplarier,

og

og deraf kunne slutte, at Jfr. Biehl og Forlæggeren ere slupne for det første nogenlunde skadesløs fra et Værk, hvis Kostbarhed saa vel som latinske smaa Skrifter hindre det fra at komme i saa mange Læseres Hænder, som det fortiente.

* *

Qvedlinburg.

Johan August Donndorffs Versuch eines Beweises wieder die Existenz der anziehende Kraft. Nebst einer Erklärung von der wahrscheinlichen Ursache der Wirkung des Magneten auf das Eisen, von der Beschaffenheit der Electricitet in Ansehung des Anziehens electrischer Cörper und dem leeren Raume. 1777. Bey Reusner. Koster 24 Sk.

Saa modbydelig det er, at see urigtige Hypotheser lagte til Grund for at forklare en Tings Natur, saa nyttige ere de undertiden tilfældigviis, da derved ofte et vittigt Hoved des lettere opmuntres til at udtænke andre Grunde af Vømmelse til disse. For ikke at tie med adskillige Naturbegivenheder, eller tilstaae sin Uvidenhed om deres Aarsag, har Naturlærerne antaget den bekiendte tiltrækkende Kraft hos Legemerne. Vor Forfatter forkaster den og troer han har fundet Grunden til disse Phænomena. Han begynder altsaa med Begrebet paa Attraktionen. Den er den Evne hos Legemerne, ved hvilken de virke saa paa andre, at de opvække hos dem en Bestræbelse, at nærme sig til det. Dette er rigtig det sædvanlige Begreb, men deraf følger ikke, at Virkningsmaaden er indskrænket til de Tilfælde Forfatteren sætter, ei heller, at det Ord Attraktion tages egentlig. Altsaa træffe Forfatterens Syllogismer ikke alle. Han slutter saa, at vi skal fatte det kort: en Kraft kan aldrig forlade sit Subjekt, nu fordrer Begreb paa Attraktion, at den gaaer fra sit Subjekt til en anden Ting og tager den med sig tilbage. Nok en Syllogismus af samme Art. Forfatterens Beviser og hele Slutnings-Maade er i det og alt Hr. Hollmanns i Comment. Societ. Gött. Tom. IV., kun med den Forskiel, at Hr. Hollmann siger meer med færre Ord, og vi vilde have været Forfatteren mere forbunden, om han, i Steden for det første af hans Afhandling om Bevis mod Attraktionen, havde leveret os en Oversættelse af Hollmans Historia Attractionis, at den

kunde blive mere bekiendt, da ikke alle har Comm. Göttin
Man vilde da foruden andet have seet hvorvidt denne Lære fo
tiente Navn af Newtons, og at han ikke er saa aldeles fri
som Forfatteren giør ham, ſkiønt Keil er nok den første d
har bragt den i Gang, som vi nu har den; dog, havde ha
læſt Hollmann med Andagt, ſkulde han have ſparet ſig te
een eller to Sottiſer mod Hr. Bernoulli, da man maaſk
nu med rette giør ham ſamme Bebreidelſe. Herpaa fremſæ
ter han og giennemgaaer de Tilfælde, hvoraf man ſlutter t
Attraktion; først: man kommer Vand i et Glas og bemærke
da, at omkring ved Glaſſet ſtaaer det høiere end i Midten
altſaa ſiger man, trækkes Vanddeelene af Glaſſet. Forfatt
ren viſer nu det latterlige i den Slutning Krüger i ſin Na
turlære giør, med hvilken han meeſt beſkieftiger ſig. Krüge
ſlutter ſaa: hvad der ikke kan forklares af en trykkende ma
komme af en trækkende Kraft, og dette er uret ſluttet ſige
Forfatteren. Det er ſandt, der gives, et tredie Tilfælde
hvor man ey tager det Ord Træk egentlig, og dette har nok Hr
Bernoulli henſeet til, altſaa behøvedes ikke den Støi, a
fordre hele Verden til Vidne, at denne Mand havde ſynde
mod Principium Rationis ſufficientis. Og en Lyſthavend
kunde ſkraale ſligedan ved alle Forfatterens Hypotheſer. Her
paa giør han følgende Tvivl (vi vil beſvare dem, ſom en For
fægter af Attraktionen vilde giøre, for at viſe, at de ikke er
vigtige nok). Første Tvivl, derſom Vanddeelene trækkes a
Glaſſet, hvi trækkes da ſaa faa Deele, hvi ſtige de ikke ti
den øverſte Rand. Attraktionen er jo der ſaa ſtærk ſom
Midten af Glaſſet. Svar: fordi 2 Aarſager virke her,
maa Virkningen deeles imellem dem efter Proportion. At
traktionen er ikke ſtærk nok til at overvinde Tyngden, at den
aldeles ſkulde tabe ſin Virkning, og derfor opløſtes de kun til
en ringe Høide. „Naar Glaſſet trækker nogle Vanddeele,
„ hvi trække de da andre, har Glaſſet meddeelt dem en træk-
„ kende Kraft ꝛc.“ Fordi Attraktionen høver ikke Sammen-
hængen imellem Vanddeelene, og at Sammenhængen ikke er
ſaa ſvag, kan man let komme efter, naar nogle derfor træk-
kes, følge andre med; altſaa ſeer man, at diſſe Indvendin-
ger ere uberydelige, naar Attraktionen har ſin Rigtighed.
Nu Forfatterens Meening, „ikke Attraktion, men Tryk er
„ Aarſag til denne Nedurbegivenhed, ikke Luftens Tryk; thi

„ det

„ det er ligeadan i luftrom Rum. Heller ikke nogen anden „ flydende Materies Tryk; thi denne vilde heller holde Vandets Overflade fuldkommen jevn, men Vanddeelenes Tryk „ imellem sig selv indbyrdes og mod Glasset." Til at bevise dette, forudskikker han nogle Sætninger; „ 1) Vandet er et „ flydende Legeme, det har altsaa en Bestræbelse, med lige „ Kræfter, at udbrede sig mod alle Sider." Denne Sætning, og paa den grunder sig dog hele Sagen, er just stridig mod Erfaring; thi et Phænomenon maatte man dog have, hvoraf det kunde gorgjøres. Man slaae, siger Forfatteren, et Glas Vand i tu, saa vil Vandet strax løbe hen; men løbe hen er noget andet, end bevæge sig i alle Direktioner; thi saa maatte de, uden at Slaget bidrog dertil, stige i Høiden og andre Direktioner; de hæves undertiden ved Slaget, men søger strax Jorden. Det er Tyngden, som gjør, at de udbrede sig. Enhver Vanddeel søger, saa meget muelig, den mindste Afstand fra Jordens Middelpunkt, bevæger sig altsaa hen over de andre, til de ere komne i den Afstand, hvor Sammenhængen kan holde Tyngdens Virkning Ligevægt. „ 2) Vand er et flyden„ de Legem, dets Deele har da en svag Sammenhæng; 3) et „ flydende Legeme, der er specifice lettere, hænger sig ved „ et fast der er specif. tungere." (Forfatteren giendriver her den modsatte Sætning, Nullum fluidum specif. gravius adhæret solido sp. leviori. Det er sandt, saadan udtrykt er den urigtig, men Meeningen er nok: fluidorum specif. graviorum particulæ magis inter se cohærent quam cum solidis sp. leviorib. Saadan staaer den i Profess. Kratzensteins Physika og i denne Gestalt er den rigtig). „ 4) Jo flere Berørings-Punkter, jo større Sammenhæng. „ 5) Jo større Modstanden er, jo større er Virkningen." Heraf udledes følgende: „ Vanddeelene, som runde og dia„ mant haarde, trykke mod hinanden og mod Glasset; men „ da Glasset er et fast Legeme og følgelig gior Vanddeelene „ mere Modstand end de gjøre hinanden, saa trykke de med „ større Kraft paa Glasset; hvis Glasset ikke var i Veien, vil„ de de gaae videre, de blive da, som specifice lettere, hæn„ gende ved Glasset; de andre Deele blive ved at trykke, og „ da de baade neden og ved Siderne ingen Udvei finde, saa „ bevæge de sig mod Overfladen, hvor de finde mindst Mod„ stand."

„ ſtand.“ Dette er meget vel, men hvad er Grunden denne Trykning? „ Beſtræbelſe at udbrede ſig mod alle Vi „ dens Kanter,“ og denne Meening var jo falſk, ach ſ ligger den hele Sætning. Det er ſandt, antog Forfatteren at det kom af Tyngden, ſaa har han, naar han blev ved ſi Hypothes om Tyngden, alle de Grunde mod ſig, ſom ka giøres mod denne Meening. Dog, de ere maaſkee ei uove vindelige. —— Nok et Tilfælde, hvoraf man ſlutter til A traktionen. Tyngden, ſiger Forfatteren, maa ikke komm af Attraktionen, men af Ætherens Tryk. Nu fremſætte denne Materies Hoved-Egenſkaber, vi vil kun anføre den derafen ſom høre herhid: 1) Ætheren er en egen Materie, 2 fiin og flydende, 3) uden Tyngde. Beviis: fordi man in gen Tyngde har opdaget hos den. 4) Har den ſtørſt Elaſticitet. Beviſet herfor føres nok bedre a poſteriori naar deres Materies Tilværelſe først er tilſtaaet. 5) Æthe ren er udbredt over hele Verden-Rummet. Man vil ſige naar Ætheren er til, vil man tilſtaae diſſe Egenſkaber, ſom da vel lod ſig godtgiøre. Men ſaa vel den Materie lod ſig bruge til at forklare Lyſets Natur og Forplantelſe, ſaa er Be viſerne derfor ikke afgiørende, da de Phænomena, hvoraf den fædvanlig ſluttes, taale en anden Forklaring. Saaſnart altſaa Forfatteren tilſtrækkelig beviſer Ætheren, eller beſtyr ker de gamle Beviſer og gotgiør dens Egenſkaber, vil man ſtrax antage hans Meening, og end mere troe, at det første Tilfælde med Vandet i Glaſſet, tilligemed det herefter følgen de om Haarrørene, hører derhen, kun, at de mødende Van ſkeligheder ikke forglemmes, og tillige vente en Theorie om Ebbe og Flod, efter ſamme Hypothes. „ Ætheren er, ſiger „ han, et flydende elaſtiſk Legeme, ſom beſtandig trykker mod „ Jorden; naar nu et Legeme arbeider ſig derimod, ſaa ſtø „ der den ved Reaktionen tilbage til Jordens Middelpunkt.“ Nu kommer han til Vandets Opſtigelſe i Haar-Rørene. Det te forklares, ligeſom det første, af Vanddeelenes indbyrdes Tryk. „ Vand-Kolonnerne omkring ved Glaſſet, inden i „ Røret, tabe, formedelſt ſin Sammenhæng med Glaſſet, „ endeel af ſin Kraft at trykke ned ad (hvilken man kan an „ ſee ſom Haſtighed) og taber mere deraf jo mindre Rørets „ Diameter er, følgelig kan de ikke holde Ligevægt med Vand „ Kolonnerne uden for Glaſſet, førend de har i Maſſe, hvad

„ de

„ de har tabt i Haſtigheden, altſaa maa Vandet ſtige i Rø„ re.“ Naar Forfatteren beviſer, at Vandet har Beſtræbelſe, at udbrede ſig mod alle Verdens Kanter, og følgelig Vanddeelene trykke umiddelbar lige ſaa ſtærk de Deele over ſig ſom under ſig, vil hans Sætning faae bedre Indgang. — Nu til Magneten. Her antager han den bekiendte Meening: den magnetiſke Materie gaaer i en Strøm fra Norden til Syden igiennem Magnetens og Jernets Rør og trykker Magneten og Jernet ſammen; en ligedan Materie ſtrømmer fra Syden til Norden. De Vanſkeligheder, ſom ere giorte, og endnu kan giøres mod den Meening om Magnet-Strømmen, har Forfatteren ikke betænkt og altſaa ikke berørt. — Elektricitetens Grund er, ſiger han, følgende: ethver Legeme har ſin Atmoſphære; denne beſtaaer fornemmelig af Ild-Elementer; naar nu Legemet gnides, ſættes diſſe i Bevægelſe og Atmoſphæren forſtørres. Den bevæger ſig i en Virvel, og alt det, der kommer i denne, rives fort med. Hvad det tomme Rum giør paa Titelen, veed vi ikke, da derom kun er ſagt et Par Ord, ſom ellers ei ſielden forekommer. N.

Berlin.

Balladen und Lieder altengliſcher und altſchottiſcher Dichtart. Herausgegeben von Auguſt Friedrich Urſinus. 1777. Hos Himburg. 440 S. i 8.

Almue-Poeſie yndes af enhver, der ſeer paa det Rørende, det Intereſſante i Digtkonſten. Vi have et Bevis derpaa, i vore gamle ſaakaldede Kiempeviſer. De ere fordervede, ved at ſynges igiennem flere Menneſkealdre, førend de trykkes, ved Afſkrivernes Feiltagelſer og endelig ved Udgivernes uoverlagte Flid, hvorved tidt de ſmukkeſte Steder have lidt, for et forældet Ords ſkyld, eller ſomme Tider kun fordi Udgiveren ikke forſtod Stedet, og troede ſig forbunden at forandre det. Alligevel læſes de endnu med ſtørſte Fornøielſe. — Her leveres endeel Sange af ſamme Art, men ſom ere mindre bedervede, ſaaſom man i England giorde meere af diſſe Viſer end hos os, og der vare i lang Tid egne Folk, ſom gik omkring og ſang dem for opmerkſomme Tilhørere. De engelſke Originaler findes her paa den ene Side og den tydſke metriſke Overſættelſe, lige over for paa den anden. De fleſte af Originalerne ere tagne

af

af Reliques of Ancient poetry; og Overſættelſerne af ſ
ſkiellige Skrifter, hvor de ſtaae hiſt og her adſpredte. Sa
me, af Udgiveren og andre, have ikke været trykt før.
Overſættelſerne ere gode, behøve vi ikke at ſige, naar vi
lene nævne Overſætternes Navne: Herder, Eſchenburg
Löwen ere berømte i den tydſke Litteratur, og Cron
ſamt Udgiveren Urſinus tabe ikke ved hines Selſkab. D
forſtaaer ſig, at diſſe Overſættelſer ikkun ere for dem, der i
kan læſe Originalerne, thi diſſe ere ved deres poetiſke Vær
ved deres uopnaaelige Naivetet og ved Riimene, alt for lan
over endog den beſte Overſættelſe. — Brugbarheden af de
ne Bog forøges ved de Afhandlinger Udgiveren har led
get den med. Den første er om de gamle engelſke Mi
ſtres, og taget af ovenomtalte Reliques; den anden
Actins Afhandling om Sang-Poeſie, og handler 1) o
Sang Poeſie i Almindelighed; 2) om Ballader og Hy
deſange; 3) om rørende og beſkrivende Sange; 4) o
vittige og ſindrige Viſer. Begge Afhandlinger ere ov
ſatte ved den berømte Prof. Eſchenburg, og have ikke vær
trykt tilforn i Tydſk. Udgiveren har fra S. 300 til Ende
føiet Anmærkninger til, hvori han giør Rede for, hvor ha
har taget hvert Stykkes Original og Overſættelſe, ſamt o
lyſer en Deel hiſtoriſke Omſtændigheder. — Bogen er meg
net trykt, og ziiret med et fortræffeligt Kobberſtykke af de
ſtore Chodowiecki, og en Vignet af den i ſit Fag liae ſaa y
perlige J. W. Meil. Kr.

London.

Addreſſes to yong Men, by *James Fordyce*, D. D. 1:
2 Volum. 1777. Koſter 1 Rdlr. 5 Mk.

Forfatteren er allerede berømmelig bekiendt af ſine Prækene
for Fruentimmer, og diſſe Taler fyldeſtgiøre i alle Hen
ſeender de Fordringer man kan have paa en ſaa priſeli
Mand. De handle om: Den Agtelſe man er unge Fol
ſkyldige — om den Agt de ſkylde ſig ſelv — om Dy
ſom Grundſætning, hvorefter man handler — om Dy
ſom Belønning — om Attraae efter Roes — om Kier
lighed — om Venſkab — om den mandlige Tænke
maa

maade — om Ydmyghed — Betragtning over Tidernes Beſkaffenhed ſom en Opmuntring til tidlig Gudsfrygt.

London.

The Life of *David Hume*, Eſq. Written by Himſelf. 8. 1777. Koſter 2 Mk. 4 ß.

En ſaa berømmelig Mands Levnetsbeſkrivelſe forfattet af ham ſelv, kan ikke være andet end kiærkommen for alle Videnſkabernes Elſkere. Den er af ham ſelv fortſat til 4 Maaneder for hans Død. Hans Endeligt har D. Adam Smith givet os beſkreven i et hoſſøiet Brev.

London.

A Letter to Adam Smith L. L. D. on the Life Death an Philoſophy of his Friend *David Hume*. 8vo. Koſter 24 ß.

Skriftet er mod D. Smith ſom anbefaler og forſvarer Humes Religions Sætninger. Det er forfattet med megen Lune og Grundighed.

London.

An Apology for the Life and Writings of *David Hume*, with a Parallel between him and the Late Lord *Cheſterfield* to which is added Addreſſe to one of the People called Chriſtians by Way of Reply to his Letter of *Adam Smith*. 8vo. 2 Mk. 12 ß.

Pølſeſnak.

Breslau og Leipzig.

Beyträge zu der Geſchichte berühmter Schulen Deutſchlands und Schleſiens inſonderheit. Erſtes Stück. 10 Ark i 4to. 1777. Koſter 24 Sk.

Forfatteren af anførte Skrift er Lærer ved Gymnaſiumet i Brieg, og Hiſtorien om dette, leverer han os i dette Stykke. I Fortſættelſen har man at vente Underretning om an-

andre af Sleſiens Skoler, til hvis Hiſtorie Forfatteren aleen vil indſkrænke dette Værk, da den ey endnu nokſom e bearbeidet.

Breslau.

Karachteriſtik der merkwürdigſten Aſiatiſchen Nationen. concentrit und hiſtoriſch richtig dargeſtelt. Erſter Theil. 8vo. 20 Bog. Zweyter Theil. 1 Alph. Koſter 8 Mk.

Hvad man kan i en ſaadan Karakteriſtik med Billighed forlange, det have Udgiverne af dette Skrift med Held opfyldt. Perſerne, Chineſerne, Japaner, Araber, Siamier og Hindiſtanerne, ſaavel hvad deres politiſke og huuslige Omſtændigheder angaaer, ſom i Henſigt til Videnſkaber, Sprog, Konſter o. ſ. v. ere de Folk, ſom her ere afſkildrede, og Udgiverne har i Sinde paa ſamme Maade at beſkrive de Amerikaniſke Nationer.

London.

Lettres on ſemale Education; addreſſed to a Married Lady by Mrs. Cartwrigth. 1777. 12mo. Koſter 3 Mk.

Man finder i dette Skrift et behageligt og tydeligt Foredrag, mange gode nyttige Bemærkninger, og overalt ſpores en ædel Tænkemaade hos dets Forfatter.

Frankfurt und Leipzig.

Phyſiognomiſches Cabinet für Freunde und Schüler der Menſchenkenntniß. Mit eingedruckten Kupfern. 13½ Ark i 8vo. 1777. Koſter 5 Mk.

Phyſiognomikens fornuftige Venner ville viſt ey vide denne Forfatter megen Tak for hans Arbeide.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene Berling.

No. 12.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 19de Martii 1778.

Kort Afhandling om Oprindelsen til at tage og give Tiende, samt Rettighed: til at kalde Præster efter de Canoniske og i sær efter de Danske og Norske Love, ved Tycho de Hoffman, Justice-Raad, J. U. D. Medlem i det Kongel. Danske og Londonske Sælskab ꝛc. — Andet Oplag, forøget med et Tillæg. Kiøbenhavn, 1777. Paa Mad. Godiches Bekostning. Stor 132 S. i 4to. — Prisen er paa Tryk-Papiir 4 Mk. og paa Skriv-Papiir 5 Mk. 8 Sk.

Den virksomme Lærde dør altid for tidlig; men Danmark har haft det Uheld at tabe sine beste Forfattere i deres feireste Alder, og har altsaa dobbelt Grund til at beklage deres alt for tidlige Død. — Tuliner, Sneedorffer, Eilskover, Schytter ere os saaledes frarevne. Tycho Hoffman bør billig regnes med i Tallet. — Han var en virkelig lærd og duelig Mand. Dette Skrift, som nu her anden Gang træder for Lyset, vidner om megen Læsning og Lærdom. Dog finde vi mere Aarsag til at beklage Forfatterens tidlige Bortgang, end at ønske os til Lykke med hans Afhandling om Tiende. Den er alt for lærd, alt for fuld af andres Tanker, og for fattig paa hans egne. Vi læse, — og lede, — og finde intet klart Lys. Kilderne, som Forfatteren har øset af, maa være os lige saa bekiendte, som de have været ham, dersom denne Afhandling skal opklare Indsigten.

Materierne ere ikke nok udviklede. Alt for meget er blandet tilhobe, og for lidet sagt om enhver Ting i sær. Foredragsmaaden er tør, og kieder snarligen. Undertiden taler Forfatteren heller ikke bestemt nok. Naar han kalder Jus vocandi den Rettighed Patroner har til at kalde Præster og forsvare Kirken, da definerer han ikke Jus Vocandi, men Jus Patronatus, af hvilket Jus Vocandi kun er en Deel. —— Naar han definerer Tiende ved en vis Andeel af Korn og andre tilladelige Fordeele, som efter Lov og Sædvane tilhører Kirkens Tienere, da synes os ikke uden Grund, at alle geistlige Indkomster blive Tiende; og naar han strax derpaa lægger til, at dette bliver i Almindelighed kaldet Tiende eller Offer, da troe vi, og vore Læsere ventelig med, at han blander Ting sammen, som evig have været, og bør være adskildte. I det 4de C. 4de §. foredrager Forfatteren, hvorledes Præsterne fordum hos os bleve kaldede, og derved siger han, at der af Meenigheden blev opsat en Fuldmagt paa stemplet Papiir til syv af de fornemste Mænd i Sognet, som skulde udvælge en Præst. Dette stemplede Papiir er en liden Urigtighed, naar han taler i Almindelighed om den ældre modus vocandi. Efter Christ. den 3dies Kirke-Ordinantz øvede Meenigheden alt Kalds-Retten; men da var det stemplede Papiirs Brug endnu ikke indført. —— Med alt dette maa vi anprise denne Bog for enhver, som lægger sig efter den Danske Lovkyndighed, og i sær efter den geistlige Ret. Ja vi tør sige, at ingen sand Elsker af Videnskaberne skal fortryde, at have læst den. I Henseende til vore egne Love, og vor egen Historie, for saa vidt den indeholder Lovenes Anledning, eller Grundene til det geistlige Væsens nu værende Forfatning i begge Riger, finde vi ikke sielden samlet paa eet Sted, hvad man ellers maatte søge paa mange. Saaledes finde vi Oprindelsen til Annex-Sognerne, til Kalds-Rettigheden hos Verdslige i ældre Tider, til de fleste af Præsternes Indkomster o. s. v. — Theologen, den grandskende Theolog, vil endog her finde adskilligt i den Danske Kirke-Historie, som skal fornøye og fyldestgiøre ham. —— Tillægget er af Hr. Sandvig, og handler om Tiendens Historie, fornemmelig i Norge, Island og Grønland. Han er deri bleven understyttet af Hr. Etats Raad Erichsen og Hr. Thorkelin. Vistelig indeholder det meget godt, og giør

Hr.

Hr. Sandvig Ære; men vi troe, at han for hyppig har ladet aftrykke de Leve og Brevskaber, som han bygger sit Foredrag paa. En mere vidtløftig Fortælling, og troe tillige, skulde været os kiærere og behageligere, og forekommet Igientagelser. a. Eφ.

Afskeeds Tale, holden til Høymesse udi vor Frue Kirke i Aarhuus paa Anden Paaske Dag 1777. over Texten Luc. XXIV. 13.-36. af Jørgen Stauning. 46 S. i 8vo. Sorøe, 1777. Koster 10 Sk.

Nærværende Prædiken er forfattet i et jevnt og got Sprog, den indeholder endeel gode Sandheder, som og efter Hr. St. Plan kan siges at være velordnede; men om Planen er rigtig, om det som er sagt er hensigtsmæssig sagt, kort om Talen, som Afskeeds-Tale, er god, det fortiener en Undersøgelse. Forfatterens Hovedsætning er: Retsindige Tilhøreres værdige Følelser ved en retskaffen Lærers Bortgang. Derunder betragter han: 1) det forudgaaende retsindige Forhold hos Læreren, som saadanne Følelser have til Grund. 2) De værdige Følelser, som saadant forudgaaende Forhold opvækker hos og belønnes med af de Retsindige. Vore Læsere vide allerede hvad vi tænke om denne Inddeeling; men foruden det, at den i Almindelighed strider mod Talekunstens Regler, har den besynderligere Mangler. I Almindelighed er det Mode, at de geistlige Lærere i deres Indgangs Prædikener tale meget omstændelig om Lære-Embedets Vanskelighed, Pligter o. s. v. Om Tilhørerne har nogen synderlig Opbyggelse deraf, maa staae derhen; men naar man ret betragter det, saa er det, som Taleren vilde sige: Nu, mine kiere Tilhørere, skal I høre hvilken deilig Mand I har faaet til Præst — hvor meget savner I ikke nu, jeg gaaer bort? Thi det som altid føyes til, om Talerens Svaghed og Uformuenhed, har man Ret til at ansee som Komplimenter, man giør Menigheden og vor HErre, der i sig selv intet har at betyde, uden maaskee dette: alle Mennesker ere ufuldkomne, alsaa jeg med, men saa vidt Menneske-Evner kan række, er jeg dygtig. Vi troe, at hvad Læreren kan sige om sine Pligter, bør kun anføres for saa vidt de staae i Forbindelse med Tilhørernes og disse uden hine ey kan forstaaes. Men Tilhørernes Pligter er det, naar der

endelig skal tales over disse Materier, som fornemmelig bør indskiærpes. I den første Deel opholder Forfatteren sig vel at forklare Evangelium; han taler om, hvorledes Christus forklarede Skriften for Disciplene, og fastsætter da, at Skriftens Forklaring er Lærerens Hovedpligt — de besynderligere Pligter sætter han i at opmuntre de Skrøbelige, straffe og formane Daaren. Forfatteren opholder sig i sær længe ved det første Stykke, saa han endog bliver kiedsommelig. Men dette kommer af det analytiske Foredrag, som Hr. St. her har brugt; og hvor megen Nytte der end kan have til at belære Meenigheden om Skriftens rette Forstand, saa ere der dog Tilfælde, hvor det Synthetiske bør foretrækkes, i sær i Leyligheds Taler. I den anden Deel taler Hr. Forfatteren om hvad den gode, den svage Christen, samt den ugudelige og uomvendte Synder føler og taber ved en retskaffen Lærers Bortgang, saa de sige som Disciplene i Evangelio: **bliv hos os.** Men den sandeste Ære for en Lærer, og de værdigste Følelser han kan ønske hos sine Tilhørere, sætter Hr. St. derudi, at Tilhørerne bevare det Ord, han har forkyndet dem. Noget mere Varme havde her været god, i sær da Tilhørerne af det Foregaaende just ey kan være satte i hæftig Bevægelse. Der er noget, som man kalder den talerske **Klogskab**, og denne har uden Tvil Hr. St. i sin Anvendelse forsyndet sig imod, naar han S. 39 siger: „at han nu og da kunde blive mismodig, da „ han ingen Belønning fik." S. 40: at han havde overflødig nok, da han kom til Meenigheden, men gik nu tom „ bort," da tiener dette jo mere til at forbittre, end til at røre Tilhørerne; og vi kunne eyrime dette sammen med hvad S. 41 siges: „Jeg gaaer fra et kiert Folk, blant hvilket den „ Fremmede stridede med den Paarørende om Fortrinet i at „ bevise mig Kierlighed — et Folk, hvilket jeg havde Anledning at elske indtil Ømhed." S. 17 begaaer Forfatteren samme Synd. „Foredraget, siger han, maa være opbyggeligt — dertil udkræves just ey det skiønne, det glimrende, det lærde, det kunstige, der for de fleste er som en klingende Malm, o. s. v." Vi spørge her: var der nogen af Hr. Staunings Tilhørere som forstod dette Sted? Forstod ingen det, saa taler jo Manden forgieves, forstodes det urigtig, saa kunne disse Ord jo fylde Meenigheden med Fordomme mod Hr. St. Successor, naar han ey prædiker som han;

og

og er der endelig nogen, som forſtaaer det, saa seer han, Hr. Forfatteren i Utide giøre et Udløb paa dem der sige: Prædikener bør være ſkiønne, og han bliver enten vred eller leer; men er det da klogt, at sige sligt. Det er juſt ey allene for Hr. Staunings Skyld vi have berørt dette Sted, men vi have og herved haft alle dem i Sigte, som, naar de mangle Materie at tale om, da give sig til at ſkielde paa Smagen, og ſtoele paa man ey kan ſtampe eller pibe dem ud. Slutningen af det anførte bliver da denne, at Hr. St. i Plan og Indretning af denne Afſkeeds-Prædiken ey har været hældig. —— Efter ſin Hensigt ſkulde han røre, han ſkulde ey allene opvække ſtærke, men varige og virkſomme Følelſer, og denne Hensigt troe vi ey han har opnaaet. Z.

David Hollazens, Præſt til Gynthersberg i Bag-Pommern, noget Gandſke for Synderen, imodſat den ſammenſlikede og halverede Chriſtendom. Af det Tydſke overſat ved Jacob Paulin Clauſen, Sogne-Præſt til Svanninge Menighed i Fyen. Kiøbenhavn, 1777. Trykt i det Kongel. Univerſitets Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleverſke, og findes hos hende til Kiøbs, ved. F. C. Godiche. Koſter paa Tryk-Papiir 10 Sk. og paa Poſt-Papiir 1 Mk.

At et saa maadeligt Stykke, som dette, skal kunde finde Overſætter i Dannemark, og denne Overſætter i en Præſt — det er os virkelig ubehageligt at tænke. Originalen, som i forrige Aarhundrede, ſkulde maaſkee været netop taalelig, er i den nu værende Smagens Epoke næſten under Kritiken. Forfatteren kan have meent Synderen det ganſke vel, men en god Hensigt er, desværre, ikke altid underſtøttet af de bedſte Midler. Vi ere ogſaa billige nok, at troe, at vor Velærværdige danſke Overſætter har haft den bedſte Hensigt, da han helligede ſine hiertelſkte baade forhen og nu værende Tilhørere denne overſatte Præken. Men det smerter os for ham, naar der fra dette Valg skal ſluttes til hans Smag og Indſigter, og til hans egne Prækeners Værd; thi et Udtog af diſſe, saa mange han havde holdet, (det forſikrer han) havde han beſluttet ved Tryk at ſkienke ſine Tilhørere; men han fandt dem uværdige hertil, og i det Sted udvalgte dette noget Ganſke, at fordanſke for dem, hvis hele Vægt lig-

ger i Titelen. Men til vor Doms Retfærdiggiørelse maa v afskrive nogle Linier, hvorefter der Ganske kan bedømmes S. 45: „I Naadens saa vel Begyndelse som Fremgang ma „ler den Hellig Aand saa ret for vort arme Hierte den kors „fæste JEsum, hans Korsets Skikkelse, hans blege Døds „Farve, sønderrevne Hoved, hudstrygne Krop, saargiord „Hænder, Fødder og Side, hans udvortes Forhaanelse og „indvortes Beklemmelse under al Verdens Synder, bliver „trykket os dybt i Hiertet; da faae vi et Blik, at vi uden „ham kan anse os ganske fortabte, og i ham ganske frelste, „hvilket alt giver et mægtigt Indtryk i Hiertet; og denne „Lectie bliver i den Hellig Aands Skole siedse dagligen igien „taget o. s. v."

Leipzig.

De mortis voluntariæ prohibitione ac pœnis, commentatio juridica, Auctore Carolo Godofredo Wincklero; acceſſit oratio de Martino Luthero, Juris conſulto. 1775. Stor 112 S. i 8vo.

Denne liden Afhandling havde fortient før at være bekiendtgiort vore Læsere. Den er et nyt Beviis paa, at det Skionne kan foreenes med det grundige og alvorlige. Forfatteren undersøger her Selvmords Straffældighed efter Natur-Retten, efter den aabenbarede guddommelige Ret, efter Grækernes og flere ældre Folks Grundsætninger, efter den Romerske Ret, efter den Canoniske, efter den Tydske, fornemmelig piinlige Halsrets-Ordning, efter den Sachsiske, og endelig efter som Lovene nu anvendes derpaa. Vi ville forelægge vore Læsere en Prøve deraf i Modersmaalet.

Om Selvmord efter Grækernes og nogle andre Folks Grundsætninger.

„I Henseende til disse, finde vi kun lidet om Selvmords „Forbrydelse og Straf hos de gamle Skribentere. Valerius „Maximus giver os Efterretning om en i Grækenland, „og besynderlig paa Den Ceo brugelig Sædvane. Den, som „fik i Sinde at aflive sig, maatte underrette Senatet derom, „og forelægge dem sine Bevæggrunde. Dette tog Grundene „i Overveielse. Efter Omstændighedernes Beskaffenhed blev „da Selvmordelsen enten bevilget, eller afslaaet. Heraf „slutter man lettelig, at der maa have været sat Straf paa

„det

„ det Selvmord, som udøvedes uden foregaaende Kundgiø-
„ relse. — Denne selvsamme Brug antog siden Marsilien-
„ serne, hvilke endog holdt Gift i Beredskab for dem, som
„ Senatet tillod at myrde sig. Dog blev Sædvanen ikke
„ bestandig i Grækenland. I Æskines's Tid blev den
„ Haand, med hvilken Gierningen var forrettet, afhugget
„ Selvmorderen, og begravet paa et særlig Sted. Jose-
„ phus bringer denne Brug hos flere Folk i Omtale. He-
„ rodot fortæller os, at Aristodem, foranlediget af et Til-
„ fælde, hvorved han troede sin Ære fornærmet, styrtede
„ med Forsæt ind i den fiendtlige Slagtordning, og at en
„ høytidelig Jordefærd derover blev ham nægtet. Deraf seer
„ man klarlig, at endog de ældste Tider have straffet Selv-
„ mord med, at de i slig Fald ikke tillod den sædvanlige Lig-
„ pomp. Ogsaa hos Perserne maa denne Handling have væ-
„ ret talt blant de forbudne Gierninger. Deres modige
„ Darius, da Fienderne havde bragt ham i Knibe, og han
„ saae Døden i Møde, aflivede sig ikke, men sagde til en af
„ sine Yndlinger: mireris forsitan, quod vitam non fi-
„ niam? — alieno scelere, qvam meo, mori malo.“
Vore Læsere see allerede, at Hr. Winkler forbinder med Lovkyndigheden, Indsigt og et behagelig Foredrag. Dog er han ikke saa udførlig, som vi ønskede i en saa vigtig Materie. Han afhandler kun denne onde Gierning og Straffene for den, men taler intet om Maaden at forebygge den paa. Werthers Historie (Hr. Göthe, denne Tydsklands naturlige, følsomme, stolte Forfatter ulastet!) indeholder maaskee en ikke ubetydelig Grund til dens Yppighed i Germanien. — Men vi? — — — Ja, hvad kan vel Aarsagen være, til det hos os saa tiltagende Selvmord? — Ikke Wërther, som til Lykke ey læses i Modermaalet, — men maaskee tildeels den visseste Forordning af 18de Decbr. 1767. Indhyllet i Mørkets Skyer, kied af Livet, haabende Salighed ved Omvendelse i de sidste Timr, greeb før den Fortvivlede det værgeløse Barn, og overfar det Struben; eller anfaldt den svage Oldinc, og myrdede Manden; eller lumskede sig paa den raske Yngling og stial hans Liv. Haabet, Omvendelsens, Salighedens Haab giorde hans Stød bestemt og stærk. Men Monarken saae, hvor det skadede Staten, han saae to at døe ved eet Hug, — og bød dem begge at leve; han nægtede Morderen sin Lyst,

han nægtede ham Døden. Men da vendte den Fortvivlede ſit ſkarpe Staal mod ſit eget Bryſt: og vel var det, at det kun vendtes mod det eene! — Saa blev Selvmord, ſaa blev Eenmord hyppig i Danmark; — men Tvemord forebyggedes, og kunde dette Selvmord ikke ogſaa forebygges nu, da man kiender dets fornemſte Aarſag? Sandelig det kunde! Endog ved de Love, ſom ikke forudſaae det. Men Menneſket herſker over Embedsmanden. Hans Hierte ſlaaer ved Brodersens affiælede Legem, — og han tier, — og lader ſom han ikke ſeer, at den ſelvdræbte jordes hæderlig. Hvad er dog dette for en Følelſe? — Hvad er Medlidenhed mod den Døde, hvis evige Lod er beſtemt? — Lad ham jordes efter Loven! Lad Skiendſel hvile paa hans Gravſted! — Da føler den Efterlevende, og ſkyer Skiendſelen, og dræber ſig ikke. — Det er Straffen for Selvmord, at det bliver høyſtafſkyeligt, nærlig, trædſomt i vore Tanker; da tør den levende ikke giøre ſig bekiendt med Tanken, — den bliver ham fælere end Døden ſelv. — Vore Læſere forlade os om vore Følelſer maaſkee have overſtemt Kritikens Sprog. — Vi ſlutte allene, med det inderlige Ønſke, at enhver maatte anſee Selvmord for ligeſaa afſkyeligt, ſom vore viſe Lovgivere altid have anſeet det fra gammel Tid! α. EQ.

Riga.

Zend-Aveſta, Zoroaſters Lebendiges Wort, worinn die Lehren und Meinungen dieſes Geſetzgebers von Gott. Welt, Natur, Menſchen; ingleichen die Ceremonien des H. Dienſtes des Parſen u. ſ. f. aufbehalten ſind. Erſter Theil, welcher mit dem was vorausgeht, die beiden Bücher Jzeſchne und Wiſpered enthält. 8vo. 1776.

Morgenlænderne fra Euphrat til China have tvende Grundkilder til deres gamle Religion. Indianerne indtil China have fire Wedes, ſaa kaldes deres hellige Bøger, ſkrevne i det Samkretanſke Sprog. Zoroaſters Diſciple have Zend-Aveſta, de Livſens Ord, og den er forfattet i det gamle Nordparſiſke Sprog Zend. Zoroaſters Tilhængere ere deelte i to Sekter, den eene boer i Kirman ved det Kaſpiſke Hav, den an-

anden er forderven til Guzarate. An. 1718. bragte Georg Burchier en Englænder nogle Bøger heraf til Europa, men ingen var i Stand til at forklare dem. Frazer en Skotlænder reyse kort derefter til Surate, men al hans Umage var forgiæves; thi ingen af Præsterne vilde lære ham dette Hemmelighedsfulde Sprog. Anquetil du Perron, en Franskmand modig nok til at vove sig i Farer og stærk nok til at udholde og overvinde dem, fik 1754 nogle Blade at see af disse hellige Bøger. Strax besluttede han at berige Europa med denne Skat, og, ubekymret om anden Hielp, gik han som Soldat i det Indianske Kompagnies Tieneste. Paa hans Reise havde han endeel Ulykker at giennemgaae, og hans Levemaade har ey heller været synderlig bequem, da han i Begyndelsen intet havde uden sin Soldaterløn, dog fik han siden nogen Understøttelse og kom nærmere og nærmere til sit Maal. Han havde i Surate stiftet Bekiendtskab med to Indianske Lovlærere og disse underviste ham i begge de hellige Sprog: Zend og Pelvi. Megen Uleilighed havde han under denne Underviisning. Alt indtil Trudsler og Forvovenhed maatte han anvende for at formaae sine Læremestere til at blive ved med Underviisningen til han havde naaet sin Hensigt. Nu eiede han alle deres hellige Bøger, var fuldkommen kyndig i deres Sprog, han vendte derfor 1761 tilbage til Europa og landede i Portsmouth. Til Oxford sammenlignede han sine Hellige Bøger med nogle der værende Haandskrifter og fandt dem fuldkommen lige. Derpaa reise han til sit Fædreneland og forærede sine Manuscripter til Kongens Bibliothek. Saaledes have vi Zend-Avesta i Europa af en Mand der var en ivrig Ven af Sandhed, utrættelig i at søge den og Siælestærk nok til at finde den. Med megen Flid sammenlignede han sine Manuscripter med alle andre, han kunde overkomme, bemærkede nøie de forskiellige Læsemaader, kort hans kritiske Fortieneſter af Bogen ere over al Roes. — Den tydske Oversætter, som skal være Hr. Prorector Kleucher i Lemgo er og i mange Henseender at roese. Man kiender Morgenlænderen og seer ham i sin rette Skikkelse, skiønt han fremkommer i europæisk Habit. De mange Igientagelser af Bøn-Formuler har han afkortet, men intet, som kunde være nyttigt eller nødvendigt, er tabt ved denne Afkortelse. Mangfoldige

Vildfarelſer, ſom hidindtil have været herſkende om dette Religions Syſtem, forſvinde ved det Lys han udbreder over det og Tak yder enhver Litteraturens Elſker den Mand, ſom gav ham Zend-Aveſta at læſe. Formodentlig ville de af vore Læſere, ſom ey endnu have ſeet dette Skrift, ikke fortryde om vi udtegnede nogle af dette Syſtems Ideer. — En grændſeløs Evighed avlede **Ormuzd** og **Ahriman**. Ormuzd alle Væſeners Førſteføbte, Glands, Billede, Indbegreb af det ugrundelige og Uendelige o. ſ. v. har af ſig født den hele rene Verden ved ſit alſkabende Ord; elſker ſig i ſit Folk; Menneſkene bleyne ved ham, ere hans kiære Slegt. Han ſom Konge opholder alle Væſener, giver dem aandig Livsild, hvorved de vare ved og leve. Beſtrider ved ſin og ſine Tieneres Kraft alt det onde, Dag og Nat, til det Godes endelige Triumph over det onde. **Ahriman**, ſkabt af Evighed efter Ormuzd, var i Begyndelſen god og kiendte det gode, men blev, af Avind mod Armuzd, Dev, det er ond, Kilde, Grund og Roed til alt ureent og ondt. Af ham blev Mørket, Sæden til al Fordærvelighed og Døden, født; ſaa ſnart han blev Dev, ſtyrtede han fra Høiheden i Mørket. Der er han Konge. Hans Kundſkab og Magt er ſtor, men begrændſet og naaer ikke til Ormuzd Høihed i Lys og Glands. For alle Væſener ſkabte Ormuzd Fervers. Han tænkte, ſom Skaber, Væſener af alle Arter, ſom vare reene, gode, ſtærke og ædle, og enhver af diſſe Tanker var Ferver, var Aand for et tilkommende Væſen, **udødelig ganſke Liv**, ſtedſe virkende og bliivende, Himlens Skyts mod Ahriman; De bekiempe Slangen, udløſe de retfærdige, bringe Bønner for Ormuzd. Udødelighed er deres Belønning. — Stor er Ormuzds Verden. Om hans Trone ere ſyv **Amſchaſpands**, Aander af den første Størelſe. Efter dem følger ringere Izeds. De ere ſkabte til Verdens Velſignelſe, til Dommere, til Beſkyttere for det reene Folk. Alle Maaneder og Dage ere fordeelte blant Amſchaſpands og Izeds. I Ahrimans Rige ere de ſyv første Devs det ſamme ſom de ſyv Amſchaſpands ere i Lysriget, enhver har ſit beſynderlige Navn og Modſtandere. De ere kiedede til de ſyv Planeter, ere ſaavel af Mandlig ſom af qvindlig Kiøn. Alt ondt, hvad Navn det og har, kommer fra dem, de aabenbare ſig paa Jorden under forſkiællige Geſtalter. Ved

Tim-

Tingenes og Tidernes Ende skal alt være uden Devs, de onde Underaander tilintetgjøres, men Ahriman tilliae med hans syv Erkedevs igien blive Lys. I den bestandige Kamp mellem de gode og onde Aander grunder sig altsaa Blandingen af det gode og onde i Verden. Af det gode er der altid ikkun saa meget, som der ere virkende Aarsager, og Ahriman med hans Devs bliver overvunden; derfor anseer enhver Parse sig som Krigsmand af Ormuzds Folk, derfor kan han ikke synde uden at bedrøve alle gode Izeds, og ingen Dødsynd begaae uden selv at blive et Devmenneske, en Borger af Ahrimans Verden. Døden er af Ahriman ved det første Menneskes Synd kommen blant Menneskene; men nu forløser den Parse fra sin Stridstieneste. Har han været troe i Kampen med det onde er der intet at frygte. Strax efter Døden komme Devs og ville bemægtige sig Sielen. Izeds staae de Retfærdige som Venner bie, men de ugudeliges Siel bliver overladt til Devs. Nogle Dage efter Døden kommer Sielen til Broen Tschinevad, som gior Skilsmisse mellem denne og den anden Verden. Her undersøger Ormuzd det første Liv, efter hans Dom bliver og denne Sielens Middel-Tilstand mere eller mindre lykkelig eller ulykkelig. Endelig kommer de Dødes Opstandelse. Alle, saavel gode som onde skal staae op. Ormuzd vil sammensætte Menneskes Been, overdrage dem med Kiød og paa nye belive dem. De Gode skal flokke sig med de Gode, de Onde med de Onde. Naar de fordømte en Tid lang ere luttrede ved de underjordiske Straffe skal de gaae giennem Ildstrømme af smeltet Metal: dette er den sidste Renselse. Nu skal de med de Retfærdige nyde en endlos Salighed. Den heele Natur er nu hvad den skal være, Lys. Afgrunden er ikke mere, Helvede er Paradis. Ahrimans Rige er tilintetgiort og Ormuzds alting i alle.

Hamburg.

Johan Georg Büsch, Professors der Mathematik an dem Hamburgischen Gymnasio, vermischte Abhandlungen. Erster Theil. 8vo. 1777. 268 S.

Arbeider af en Mand med saa megen Erfaring og Indsigt, som Hr. Büsch, kunne ey være andet end kiærkomne for det tæn-

tænkende Publikum; det kiender allerede Forfatteren af hans Arbeider over Handelen, det griber videbegierlig Bogen, for hvilken det seer Mandens Navn og han lønner deres Tillid med gode Kundskaber, verdenborgerlige Sandheder, Sandheder for Tiden han lever i, og Læseren (saa gik det Recensenten) lægger fuld af Tilfredshed Bogen hen og takker Himlen at vor Tids-Alder har Lærde, som troe, de bør være mere end Glosebøger. Denne Deel er i 3 Afsætninger: 1) Briefwechsel über das Genieweſen. 2) Beiträge zur Erziehungs Geſchichte. 3) Abhandlung von Duellen. I det første Stykke beklager en god ærlig Landsbyemand sig over sin Søn, som ulykkeligviis er blevet et Genie, det er, som han S. 12. forklarer sig: „en Dosebartelt, der in die „ Tage hinein lebt, meint die Tauben ſollen ihm gebraten „ ins Maul kommen, und wenn er fremdes Brodt iſt, „ nichts dafür thun will," men troer at Livets største Gode bestaaer i at smøge Tobak, giøre et Vers og i øvrigt med stolt Foragt anseer alle andre reelle Videnskaber. Denne Monsieur Lorentz giør vor Landmand adskillige Ulejligheder, han faaer Tieneste som Hovmester, og siden som Sekretair hos en Landsdommer, men i begge fører han sig maadelig op, ja er saa empfindſam at han bruger Obligationer og Notarial Documenter til Fidibuſſer. Til al anden Ulykke kommer endnu dette at Hr. Lorentz er forliebt og virkelig gifter sig. Al denne Nød beklager Faderen for sin Hr. Søns Gudfader, som i et Brev til sin Gudsøn fortæller mange gode Ting, hvilke dog Hr. Lorentz, som man kan see af hans Svar, ey synderlig legger paa Hierte. I et Tillæg til denne Brevveksling siger Hr. Büſch meget gode Ting om den daarlige Læremaade, som i vor Tid saa meget tager overhaand, da man vil giøre alting saa let, intet vide af dem Systematiske Orden, men fortynder Tingene, for at giøre dem begribelige, saa længe til de ganske blive Vand. Dette saavel som det foregaaende er værdt at læse; dog dette maa vi bemerke; at de Klager, som Hr. B. fører over det i Tydskland herskende Genie-Veſen kan ingenlunde passe sig paa vores Fødeland; vi ere langt fra endnu ikke komne saavidt at vi kan frygte for saadanne Overdrivelser; men det er altid got at vide slige Daarskaber, at man kan vogte sig derfor. Enten har Hr. B. ikke udtrykt sig bestemt nok

eller

eller hans Theorie om Underviisnings-Maaden er urigtig. Man skal bestandig skrække Lærlingen fra selv at dømme, man skal først skierpe Hukommelsen siger han blant andet, som og man maae omhyggelig hos ham qvæle Tanken om hans egen Dueligbed. Hr. B. beraaber sig paa Erfaring for at bestyrke Rigtigheden af sine Bemerkninger, og vi troe stadelig af vores Erfaring og Overbeviisning at kunne med Grund paastaae det modsatte. Hukommelsen skal fyldes med Kundskaber, men dette er vist Lærerens mindste Kunst at faae dem indpropede; derimod at faae Ungdommen til at eftertænke, at bedømme Tingene o. s. v. dertil hører upaatvivlelig noget mere; thi ellers maatte vi jo have flere tænkende Folk end Papegøyer, og disse sidste udgiøre dog den største Haab. En Siel, som ey har stolte Evner, og ey føler sin Kraft, den kan Læreren gierne handle med som han vil, han er for den største Deel ligegyldig baade mod Roes og Last; den syrrige Unge, som er virksom og føler sin Virksomhed, lad os nedtrykke ham, være uskionsomme mod hans Flid og Fortgang, snart falder hans Mood og Flid og denne, som vist var bleven en nyttig Mand for Staten, bliver nu enten et Drog eller sætter sig en meget snever Virkekreds for og der bliver han. Overdrivelse er i alt daarlig. Men ligesaa skadeligt som det er at give Ungdommen for høye Begreber om sig selv — og hvilken Lærer som havde kun 1 Qvintin Menneskeforstand vilde vel giøre dette? Ligesaa fordervelig er den evige Brummen og Utilfredshed, der tilsidst vanslægter til Kellingesnak og foraarsager kun Vemmelse og Latter hos den muntre Ungdom. —— Under den anden Afsætning indeholdes, a) Etwas Belehrendes fur Eltern die Rang und Vermögen besetzen. b) Die viere Brüder, eine lerreiche Erzählung für Eltern die ihre Kinder studiren lassen, und Kinder die studiren ohne zu wissen, warum? c) Geschichte des Junkers von Nasbach und seiner Hofmeister d) Geschichte des Hr. v. Hochhertz und seiner Hofmeister e) Geschichte der Grafen v. Ehrenwerth und ihres Hofmeister v. Treu. — Disse Stykker have alle meget fornøiet os og vi kunne ey nokſom anbefale dem til nøyeste Overveielse for alle Ahnestolte og ranglystne. I det sidste Stykke om Dueller, som ellers indeholder mange dyrebare Sandheder, kunne vi ey overalt tænke som Hr. B. For Fornærmelser, siger han S. 252., paa Æren, som end-

endnu ikke vare hevnede, burde Tvekamp være tilladt naar nemlig paa Beskyldningen, om den var sand, vilde efter Lovene følge Infamie eller Dødsstraf, hvilket lovformelig burde undersøges. Dersom den fornærmede var fuldkommen vis paa at overvinde og dræbe sin Modstander, saa skulde man maaskee med nogen Sandsynlighed kunne antage Hr. B. Meening; thi nu var den Fornærmede at betragte som den der af Øvrigheden var bestemt til at straffe og udrydde et uroligt Hoved, det er, han forrettede nu Bødelens Pligt, og man behøvede ey at betale de sædvanlige Executions Omkostninger. Dette er altsammen meget herligt. Men naar man veed, og den der ikkun har det mindste Begreb om Fegteriet veed jo, at Udfaldet er høyst usikkert, naar end mere, som let kunde skee, den fornærmede var den svageste Fegter, saa forekommer os slig Hevn og Udfordring ligesaa fornuftig som om den fornærmede vilde sige til sin Modstander: Du har givet mig et Øredask en Næsestyver, kom hid og hug den Næse eller Øre af, som du har besmittet. Dueller kan paa ingen Maade taales i fornuftige og sædelige, vi ville ey tale om Kristelige Stater. Selv disse ulykkalige Rencontres, hvorunder saa ofte Dueller skiules, kunde udrydes. Hvordan spørger man? hør engang hvorledes det gaaer til i Maanen: Alle Duellanter blive der uden Naade bestraffede med Infamie. I heele Garnisonens Nærværelse bliver Munderingen dem aftrukket. Haaret afskaaret og de med en Strikke om Halsen paa Rakkervognen kiørte bort til de komme paa Grændserne af en anden Stat, saa kan de løbe, hvor de vil. I nogle af Maanestaterne blive slige Forbrydere smedet til Karren og bruges især til at holde reent ved Vagterne. Falder en paa Stedet, bliver han ophængt i Galgen og den overlevende under meget besværende Omstændigheder henretter. Alle Fornærmelser, hvorpaa her paa Jorden maae følge Udfordring, blive der bestraffede med Infamie. Dog det er jo en lærd Tidende vi skrive —— ja —— men dette hører jo til Lovhistorien, bør altsaa vides.

Paris.

Iliade. Traduction nouvelle. 1776 og 1777. Hos Ruault. 3 Bind i 8vo.

Hvor got var det ikke om man vilde betænke hvad der hører

til en homeriſk Overſættelſe, førend man begyndte ſligt et voveligt Arbeide. Saadan Betænkning har vel været nærværende Overſætters (Mr. le Brun) mindſte Bekymring. Han troede at han forſtod grædſk, han troede at hans franſke Sprog var la première langue de l'univers, og ſaa gav han os en franſk Bog, ved hois Læsning, man nu og da faaer Anledning netop at tænke paa Homer, og maaſkee Lyſt, at læſe denne ſtore Digter ſelv. Vi ſige maaſkee, thi det Modſatte kunde og hendes, naar man kiededes ved det ſlaue, vammelig ſøde Sprog og de forhutlede Billeder, Franſkmanden opvarter Læſerne med. —— Noget bedre er hans Landsmand ſluppen fra dette foretagende i følgende, ſom er udkommen i

Berlin.

L'Iliade d'Homère. Traduction nouvelle, par M. Bitaubé, de l'academie de ſciences & belles lettres de Berlin. 1777. Hos Bourdeaux Tom. I.

Allerede i Aar 1764 udgav Hr. B. en Overſættelſe af Iliaden, og har ſiden ſaa got ſom gandſke omarbeidet den. Han har benyttet ſig af en Kritik over ſin Udgave i Allgemeine deutſche Bibliothek. — Han erkiender det franſke Sprogs Ubeqvemhed til at udtrykke den ſtærke Græker, indſeer Sædernes og Tankemaadens Forſkiellighed og en Overſætters vanſkelige Pligter. Han har ſtrabt at overvinde alle diſſe Vanſkeligheder, og fornemmelig at være troe Overſætter. Det jevne Udtryk har han meeſt lagt Vind paa, men tidt da hans alt for tvungen Sprog ikke har kunnet ſtaae ham bie; Serpit humi, tutus nimium, timidusqve procellæ, og bliver Proſaiſk. Imidlertid kan man ſige ſaameget til hans Berømmelſe, at han har givet den bedſte franſke Overſættelſe, man rimeligvis kan vente. G.

Leipzig.

Geſellſchaftliche Unterhaltungen zur Verbeſſerung des deutſchen Ausdrucke im Geſitteten Umgange v. C. F. v. H. zweytes Stück. 1777. Hos Junius. i 8vo.

Det fornemſte i dette Stykke gaaer ud paa, at angive en Deel Idiotismer, ſom ſkal være nedrige og forviſes de finere Sal-

Sælskaber. Men naar man læser denne Fortegnelse og Forfatterens Ræsonnement derover samt hans Forslag at sætte andre pyntteligere Udtryk i Steden, saa kan man ikke bare sig for at tænke paa Lessings Mand med Ibenholtsbuen, den var stærk, elastisk og poleert. Manden lod snitte mange Zirater i den og da han spændte den nu pyntelige Bue første gang, sprang den i tu. Vand og Kryderie, kan vel give en Suppe, men vist ikke for Folk der have Sundhed og Styrke og Appetit. Q.

Leipzig.

Almanach der deutschen Musen auf das Jahr 1778. Hos Weygand, i 8vo.

Hr. Prof. Schmid giver denne gang, som i de forrige Aar, først Efterretning om poetiske Nyeheder fra Mikkelsmessen 1776 og Paaskemessen 1777. Naar man ikke tager Udgiverens Bedømmelser for Orakelsprog, saa er dette Repertorium af megen Nytte for hvo der vil have en temmelig fuldstændig Kundskab om den tydske smukke Litteratur, (som dog nok er værd at kiende) —— derpaa følge Digterstykker ikke just meget kritisk valgte. Dennis, Kretschmann og Gleim ere her de fremskinnende Navne. Tilsidst komme Efterretningerne om Dødsfald og det sædvanlige Tabel over nu levende tydske Digtere, som naar den (hvilket bør formodes) bliver hvert Aar meere rigtig og fuldstændig, er af stor Bequemhed for Litteraturelskeren. —— Foran staaer Hr. Prof. Eschenburgs Billede. Q.

Göttingen.

Litterärischer Almanach der Deutschen auf 1776. Hos Vandenhoeck. 1777. 374 S. i st. 8.

Hr. Prof. Eyring i Göttingen, leverer her de tre første Stykker af denne Aargang, nemlig Theologiens, Lovkyndighedens og Lægekonstens Litteratur. I første Stykke anføres kun 157 Prædikener og en Mængde Skrifter over Djevelen og Aandernes Apparition. Det er dog sært at denne sidste Materie kommer saa tidt for i denne Tid, efterat man for længe siden troede den afgjort med alle. Skulde man virkelig have gaaet for vidt i at forkaste alt saadant? Nøiagtig Undersøgelse og streng Philosophie maa lære det med Tiden. Q.

No. 13.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 26de Martii 1778.

Skuespil til Brug for den Danske Skueplads. Tredie Bind. Kiøbenhavn, 1777. Hos Gyldendal. 31½ Ark i 8vo. Prisen er 4 Mk. 8 Sk.

Naar et Theater har Mangel paa Originalstykker, saa at det ikke kan skaffe den behøvende Afverling, saa nødes man vel til at tage sin Tilflugt til Oversættelser. Men en bedrøvelig Tilflugt er det dog, og som intet kan undskylde, uden den unddgiængelige Nødvendighed. Thi om vi endog kun anseе Theatret fra den mindstglimrende Side, og betragte det kun som et Sted, hvor man kan søge og finde en uskyldig Fornøielse; saa seer man dog ogsaa da, at vores Fornøielse kan kun være meget maadelig, ved Oversættelser, og det af mange Aarsager. Den fornemste er, at Sæderne, som forestilles, ere fremmede, og skal dog, om vi skal fornøie os over deres Forestilling, forudsættes som bekiendte. Har saa Forfatteren ikke engang været hældig i at skildre dem, eller Oversætteren har af Hastværk eller Ukyndighed fordervet Originalen, saa faae vi ikke engang Sandhed at see og høre, og hvilken Fornøielse kunde vi da vente af at see paa Vanskabninger. Men lad være at Sæderne vare skildrede med en Molieres Held og at Oversættelsen var som den i de pæne Piger, hvorledes kan vi alligevel vente, at en Dansk Mand, som aldrig har været ude af sit Fædreland, skal paa Theatret kunne give disse ganske fremmede Sæder med taalelig

Sandhed. Kan vi i Kiøbenhavn ſtudere franſke, ſpanſke, iroleſiſke Karacterer, Skikke, Sæder, Levemaade? Aldrig! Hvad bliver da Reſultaten? Vi vænnes mere og mere, at agte lidet eller ſlet intet, paa det Væſentlige i Komedien, at tage til Takke, med ſkieve, halvſande, ja falſke Ideer og at fornøies ſom Børn over et enkelt Indfald, et Krumſpring eller lidt Klingklang for Øret. Men ſkal Skuepladſen (og hvo nægter, at den ſkal det) ridendo caſtigare mores, ſkal den give Satiren Liv, og viſe Latterligheder der, hvor vi, hærdede ved Vane, indtagne af Fordomme og henrevne af Sindslidelſer ikke kunne eller ville ſee dem; hvad ſkal vi da ſige til diſſe Overſættelſer? Om de endog ikke ere ſaa umoraliſke, ſom ſaa mange af Molieres og andres, ſaa viſe de dog kun fremmede Sæder, fremmede Daarligheder, ſom giøre ſlet intet Indtryk paa os; thi naar vi, ved Foreſtillingen af en Danſk Nar ere ſaa færdige til at tænke før paa vor Naboe end paa os, hvor meget mere vil vi ikke det, naar man udtrykkelig ſiger os i Forveien, at det er udenlandſke Daarſkaber man opvarter os med. — Den ſmule Nysgierrighed, ſom kan tilfredsſtilles ved at viſe os fremmede Sæder, den kan ikke give ſtort Udſlag til fremmede Skuefpils Fordeel, naar man betænker, at Nysgierrighed er meget forſkiellig fra Videlyſt; og denne ſidſte kan dog viſt ikke finde meget for ſig, i de ſædvanlige Skuefpil. — Men, ſiges der, hvad ſkal man giøre, naar man kun har ſaa faa Originaler der due, og der dog ſkal ſpilles 4 Gange hver Uge? — Man ſkal tage de fremmede Stykker, ſom det kan gaae an med, og nationaliſere dem, eller omarbeide dem, ſom Holberg har giort ved endeel Stykker: men naar ſligt ikke gaaer an, da lade man dem reent fra Theatret. Det forſtaaer ſig, at ſaadant et Arbeide ikke gaaer ſaa rap fra Haanden, ſom vore nu brugelige Overſættelſer, ikke enhver der forſtaaer en Smule Franſk eller Tydſk kan da begave Theatret med et nyt Stykke; men hvo ſiger og, at det ſkal være ſaa? Skal man da endelig have blotte Overſættelſer; ſaa var det dog bedre at tage Tydſke Stykker dertil, end Franſke. I diſſe er kanſkee lidt mere tilſpidſet Vittighed, men i hine findes viſt mere ſund Fornuft. De nyere Franſke Stykker ere og for ſtørſte Deelen, mangfoldig kiedſommelige og ligne mere Afhandlinger end Dramer. Men Hovedſagen er, at de tydſke Sæder ligne meget mere de danſke, end de fran-

franſke Sæder giøre, og dette burde dog vel komme fornemmelig i Betragtning; ei at forglemme, at vi i Kiøbenhavn have Leilighed at see flere tydſke end franſke Originaler. —— I nærværende Bog findes tre tydſke og tre franſke Stykker, alleſammen temmelig got overſatte. Det første er Barberen i Sevilla eller den unyttige Forſigtighed af Beaumarchais, overſat ved Hr. Schwartz. Spanſke Sæder, ſkildrede af en Franſkmand og foreſtillet for et Danſk Publicum, ſom kanſkee har haft god Motion, men ventelig iiden Opbyggelſe af, at see en ſkalkagtig Barbeer hielpe en riig Greve til at bortſnappe en ung forliebt Pige fra en gammel aabry Formynder. For ſaa vidt er Stykket ſpanſk nok, at det har næſten ligeſaa mange Intriguer ſom Optrin, men derfor maa man ogſaa døie de ſtørſte Uſandſynligheder, og har for alt det intet uden, ſom ſagt, en god Motion, ved at kunne lee retſkaffen ved Indfald og enkelte Steder. — Hvorfor den meget nøyagtige Beſkrivelſe paa Klædedragterne, ſom dog kun er til Efterretning for Theaterſkræderen, er trykt af med, ſeer man ikke ſaa let. Franſkmanden tilgiver man det, thi han maatte jo endelig lade hele Verden vide, at han var bekiendt med det ſpanſke Koſtyme. —— 2) Criſpin ſom Fader af Romanus. Ogſaa et Intrigue-Stykke, men en heel Deel bedre end det første. Her leer man af Situationer, af Forlegenheder, hvori tildeels Folk bringe ſig ſelv, tildeels bringes ved Criſpins Skielmſtykker, ſom for at befordre ſin Herres Kierlighed foreſtiller først ſin Herres Fader og ſiden Jomfruens. —— 3) Emilie Galotti af Leſſing. Dette fortreffelige, og langt over vor Bersmmelſe ophøiede Stykke, er ſaa bekiendt, at man regner ſig det til en Skam, ikke at have læſt det. Vi behøve derfor ikke at tale om Indholden. Originalens kraftige og dog flydende Dialog, har viſt ikke vundet i denne Overſættelſe. Slige Meſterſtykker burde bearbeides m yderſte Flid, og har man ikke Stunder dertil, ſaa bør man heller lade være. —— 4) Pagen af Engel. Et meget behageligt lille Stykke. En god Fyrſte beviſer Velgierninger imod Pagen og hans Moder, hvilke han lærer at kiende ſom gode Mennesker. Diſſe tre Karakterer ſtikke fortreffelig af imod Pagens Broder og Morbroder, ſom begge ikke due meget. — Stykket har den Lykke, ſom faa have, at foreſtilles got paa vores Skueplads. —— 5) Søehavnen af Dancourt. Et

Stykke ſom andre Stykker, der gaaer for Theaterſtykker. Lidt mere end Intet og lidt mindre end Noget. —— 6) Den unge Indianerinde. Ogſaa et Franſk Stykke. Naar man har læſt Harlekin Vildmand, Venſkab paa Prøve og Compagnie, kan man omtrent ſlutte ſig til Indholden af dette Stykke. En ung Engelsmand, ſom den unge Vilde har reddet Livet, kommer hiem med hende, ſkal gifte ſig; men Brudens Fader, en gammel Qvæker, overlader ham til hans Befrierinde og giver ham endda 50000 Rdlr. til Medgift. Bruden ſelv faaer man ikke at ſee, eller veed hvorledes hun, ſom i 6 Aar har været ſin forlovede Brudgom troe og elſker ham inderlig, bliver tilmode ved hans Utroeſkab og Giftermaal med en anden. Dette Stykke er ellers ligeſaa mærkværdig i Henſeende til Sæderne ſom det første. Scenen er i Nord-Amerika; Qvækeren, og den vilde Pige ere ogſaa fremmede i Frankerige; men dog findes alt dette her, i behagelig Korthed ſammenknebet i et Franſk Skuespil udi een Act, overſat paa Danſk til Troſt og Huſvalelſe, for hvem der vil læſe eller ſee det. Kr.

Forſoneren, i JEſu af Nazareth, foreſtillet af de betydeligſte Træk i JEſu Lidelſes og Døds Hiſtorie, ſom tydelig karakteriſere Forſoneren; ved Mag. J. Bech, Sogne-Præſt til Wallekilde og Høre Meenigheder. Kiøbenhavn, 1778. Paa Gyldendals Forlag. 40 S. i 8vo. Sælges for 10 Sk. indhæftet.

Dette lidet Skrift indeholder gode og rigtige, men meget almindelige Tanker. Hvo, ſom kiender noget til den eene eller anden Afhandling over Paſſionen, vil i diſſe Blade ikke finde andet end Igientagelſe af det, ſom forekommer faſt i enhver Tale eller Skrift over denne Sag. Her ere vigtige Sandheder, men ſaadanne, ſom ſtrax tilbyde ſig for Tankerne ved JEſu Lidelſes Hiſtorie, og man ſavner overalt den randſagende Aand, hvormed det dog var mueligt at trænge noget dybere ind i diſſe frugtbare Betragtninger over vor guddommelige Forløſers ſmertefulde Forſoning. —— Hr. Forfatteren følger Ordenen i JEſu Lidelſes og Døds Hiſtorie, uddrager de virkelige Beviſer, ſom overalt findes, paa den guddommelige Ypperlighed hos JEſus, og ſlutter meget rigtig, at denne Hellige, uſkyldige og allerhøieſtfuldkomne Perſon

ſon leed og døde, ſom Forſoner for en Verden, fuld af Synd-
dere. Det kan ikke nægtes, at jo Forfatteren har med Nøi-
agtighed ſamlet det vigtigſte, ſom viſer JEſu ſtore og uende-
lige Fortrin, endog i hans dybeſte Fornedrelſe; dog have vi
anſeet det for en Mangel, at det ſtærke Vidnesbyrd om JEſu
Uſkyldighed, aflagt af hans Forræder ſelv, er aldeles for-
bigaaet. Den berømte Doct. Leſs har hældig benyttet ſig
deraf ved Afhandlingen om JEſu Mirakler, ſom Beviſer paa
hans Lærdoms gudommelige Høihed. Efterſom dog Pilatus
og hans Huſtrue ere fremſtillede af vor Forfatter, ſaa burde
det Vidnesbyrd af en Judas, der i ſig ſelv er ſtærkere, viſt
ikke have været udeladt. Hr. Forfatteren anfører og de klare
Beviſer, ſom JEſu Død og dens Følger gav hans guddom-
melige Herlighed; her maatte, naar Skriftets Henſigt ſkulde
opfyldes, Beviſet have været ført mere omſtændelig, at end-
og de Eenfoldige kunde overbeviſes om, hvor nødvendig en
Følge det er, at JEſus leed ſom Fyldeſtgiører, efterdi han
er Guds Søn; thi denne eene Sandhed indeholder en uom-
ſtødelig Forſikring om det, ſom hele Skriftet ſkal viſe. Men
de Slutninger, ſom til Overbeviisning flyde af den,
ſkulde fuldſtændigere været fremſatte, at Læſeren, ſom ikke ſelv
var i Stand til at tænke ſig frem, kunde ved at kiende JE-
ſus, ſom Guds Søn, tillige ſee ham, ſom Forſoner. Sti-
len, med hvilken Forfatteren i øvrigt har udført dette Skrift,
er ſaa værdig, Udtrykkene ſaa ædle og rigtige, at han ſom
Taler, udmerker ſig uden Tvil ved Tydelighed, Orden og Skiøn-
hed i ſit Foredrag, ſaa vidt man af dette Skrift kan ſlutte.

C.

Hr. Ezechiel Gallatins **franſke Prædiken om Overdaa-
dighed, fordanſket paa min Viis.** Kiøbenhavn, trykt
og ſælges hos **Nicolaus Møller**, Kongel. Hofbogtrykker.
1778. 36 S. i 8vo. Sælges for 6 Sk.

Grundighed og den ſtrængeſte Orden er juſt ikke denne Præ-
kens Egenſkaber. Med et franſk utvunget Væſen forepræker
Forfatteren os noget af alle Slags om Overdaadighed og dens
ſlemme Virkninger; og endſkiønt han ſiger os intet Nyt, ſaa
ere dog hans Foreſtillinger i Almindelighed ſande og rigtige,
kuns ofte noget for platte. Vi ville give vore Læſere en Prø-
ve af S. 9: „Og hvad ſkal man nu ſige om Klædedragten,

„ ſom har været giort for at beſkierme ſig for Luften, for at
„ bedække ſin Bluſſel, og for der ſkal ſees Forſkiæl paa en
„ Stand og en anden? den bruges nu til Pragt, til at op-
„ høie ſig over hinanden, og til at giøre ſig yndet af andre,
„ ja gid ikke til at friſte hinanden til Løsagtighed! Og finder
„ ſaa een paa noget Nyt, ſaa lyſtes Fruentimmerets (hvor
„ ugalant af en Franſos!) latterlige Phantaſie ſtraxen der-
„ ved, og ſaa maa Mandens blinde Høflighed ſkaffe det, i
„ hvad det end koſter; men ſkulde det og holde hart, ſaa
„ tager Overdaadighed Moden, den uſtyrige Tyran, til
„ Hielp, og ſaa er der ingen Undſkyldning længere, ſaa
„ gaaer Fordervelſen ret for ſig o. ſ. v.“

Tvende Prækener. Den første: I Anledning af at 15 Mennesker, af Fuglsangs-Gods i Lolland, hvoriblandt Gaardens Ladefoged, paa eengang druknede den 28de Junii 1777., paa Overfarten fra Fuglsang til en i Stranden liggende liden Holm, hvor de tilligemed 10 andre, som reddede sig, skulde paa nogle Jiger sætte over, for at slaae Græs til Høve, paa 6te Søndag efter Trinitatis 1777., over Dagens Evangelium. — Den anden: over Samuel Lucas Knub, Discipel i Mester-Lectien i Nyekiøbings latinske Skole, og Birke-Dommer og Færgemand Jens Knubs eeneste Barn, som blev begraven paa sin Fødsels Dag den 28de Junii 1777., holden i Thorebye Kirke af Mag. Jens Sandöe. Kiøbenhavn, 1778. Trykt paa Gyldendals Forlag. 56 S. i 8vo. Sælges for 16 Sk. hæftet.

Vi finde i begge disse Prækener smukke Betragtninger, indklædte i et værdigt Sprog — og dette formodede vel vore Læsere, som kiende deres Forfatter. Men besynderlige og særdeles udmærkede Fortieneſter kunne vi ikke tillægge dem, som Taler betragtede, og som Taler ved besynderlige Leiligheder. Anledningen til den første er i sær besynderlig, men Prækenen selv fyldestgiør os ikke saa meget, som den anden; en vigtig Aarsag dertil er den, at den stemmer ikke overeens med sin Anledning, uden ved en Slags Tvang. — De 15 druknede Mennesker er den Tildragelse, som giver Anledning til Prækenen, og Christi Forklaring over det 5te Bud maa give The-

ma;

ma; thi Forfatteren præker tillige over Dagens Evangelium. — Men hvorledes kan visse Ideer bringes til at stemme overeens med hinanden? — Jo, naar de endelig skal, saa — — — Forfatterens Thema bliver dette: **At Eftertanke om at vi saasnart ved Døden kan komme til at forlade hinanden, bør vorde os en Tilskyndelse til Venskabs og Godgiørenheds Pligter.** Denne Hovedsætning kommer ganske uventet efter en temmelig lang Indgang, hvormed den har næsten ingen Sammenhæng. Vi see ikke heller, at Texten giver Forfatteren ligefrem Leilighed, til at handle om Venskab og Godgiørenhed. — Blot Mangel af Vrede, Had og Bitterhed, er dog ikke strax Venskab og Godgiørenhed? — Hr. Forfatteren gior ellers imod Slutningen en smuk og bequem Anvendelse af det afhandlede, naar han opfordrer sine Tilhørere, til at komme de Forulykkedes Enker, eller umyndige Børn til Hielp. — Den Talemaade S. 4: „ at være indsluttet i det allerrigeste Forsyn," synes ikke bequem. — Den anden Præken er en egentlig Liig-Præken, hvortil Forfatteren har haft Frihed at vælge en passende Text, og derfor behager han os ogsaa mere i denne, end i den første. Forfatteren betragter, i Anledning af Præd. VII. 1., **Guds Børns Dødsdag, som bedre end Fødselsdagen.** — Det, som vi ellers opholdte os over i denne Præken, er den Maade Hr. Forfatteren bruger, at skiære Traaden ganske over, hver Gang han gaaer over fra en Deel af Afhandlingen til en anden. — Men vi slutte med at give vore Læsere nogle Linier, som Prøve af Prædikantens Aand og Sprog, og vi tage dem af S. 54 i den anden Præken: Hr. Forfatteren taler der den unge Afdødes Forældre i denne Tone: „ Han er „ død, Eders elskte Søn, men see hans Siel lever, og „ nu byttede han ikke sin Herlighed for alt, hvad Verden eier. „ Kalder det en Lykke; thi det er det, at han saa tidlig er „ bleven anseet som er modent Ax, til at indbindes i de Le„ vendes Knipper. Kunde det have gavnet ham, om han „ endnu kunde have overlevet mange Vinteres Kulde, (denne „ Forestilling er virkelig for kold) og følet en høy Alderdoms „ Besværlighed? Kunde det have gavnet, om han her havde „ lært at kiende de Ansøgendes Trang, og de Mægtiges yd„ mygende Miner? Om han her havde kommet til nærmere „ at skue de mange blinde Skiær, hvor Nøisomhed og Ufyl„ dighed strande."

Leipzig.

Klopſtock, ein Gedicht. 1778. Hos Hilſcher. 2 Ark i 8

Ikke kan man fortænke den unge Digter, at han føler ſig begeiſtret, naar han ſtuderer en Klopſtocks Værker. De ere ſaa ganſke eene i deres Art, de foreene i ſig ſaa mange Fuldkommenheder, de følge ſaa ganſke, ſaa i eet og alt, alle de Regler, ſom Fornuften erkiender ſom Forſkrifter for Digteren, de ſmigre ved deres uopnaaelige Velklang ſaa meget for Øret, kort de ere ſaa aldeles feilfrie og meſterlige, at endog den Koldeſte maa opglødes, naar han læſer dem. Ingen Under da, at den, ſom ſelv føler ſig at have Digtergave, henrives ganſke, og ſtrømmer ud i Priis og Beundring. Saaledes har det gaaet denne Digter (under Tilegnelſesſkriften til ſin Broder nævner han ſig) Carl Oelſel. Men for ſvage ere hans Kræfter til at beſynge ſaa ſtort et Æmne. Hiſt og her glimre enkelte Straaler frem, men Nat og Kulde udſlukke dem haſtig. De mindſt værdige Stropher ere de fra S. 14-19. I hvilke han fortæller heele Meſſiadens Indhold, og illuſtrerer ſine Strophers med Noter. Dette ſiger han, ſkeer for dem der endnu ikke have læſt Meſſiaden. Ret ligeſom der i 1778. kunde tænkes tydſke Læſere, ſom læſe lidt mere end Almanakken, der ey havde læſt dette, over al Berømmelſe ophøiede Digt. Recenſenten tænkte derved paa en Mand, Rabner fortæller om, der overſatte en bekiendt latinſk Skolebog i ſlette grædſke Vers, til Nytte for dem der ikke forſtode Latinen. —— Forfatterens Strophers ere ikke meget velklingende, og der, hvor han roſer at han er en Overſaxer, ſkurre Rimene ilde. Endog en Sprogfeil har Recenſenten bemærket S. 16. v. 4. maaſkee er der flere. —— Vi have opholdt os noget ved diſſe par Ark, da de indeholde en Digters Roes, ſom ved vor uddøde Friderich V. kaldtes herind for at leve iblant os, og ſom derfor bør være os mærkværdig; ſkiønt denne Omſtændighed ikke behøvedes, for at feſte vores Opmærkſomhed paa en Mand, ſom det hele, ſmagfulde Tydſkland beundrer, og hvis Roes inden kort Tid, vil lyde hele Europa over. Maaſkee naar vores Sprog er først ſtærkt nok og riigt nok, til at kunne give en taalelig Overſættelſe af den uddøde Meſſiade, maaſkee at man da og vil føle det ſtærkere og varmere, hvor ſtolt en Hæder det var for Danmark, at have endeel Aar haft denne Europas ſtørſte Sanger i ſit Skiød.

Cr.

Göttingen.

Geſchichte der Lehre von Aſſociation der Ideen, nebſt einem Anhang vom Unterſchied unter Aſſociirten und zuſammengeſetzten Begriffen, und den Ideenreihen von Michael Hisman, Doktor der Philoſophie in Göttingen der königlichen deutſchen Geſellſchaft Mitglied. 1777. 8vo. 144 S.

Den nyere Philoſophie er beriget med adſkillige vigtige Kapitler. Nogle af diſſe Opdagelſer vare aldeles ubekiendte for Alderdommens Philoſopher, andre findes vel i deres Skrifter, men ere i de nyere Tider mere udviklede, saa det ſom de have i faa paragrapher udgiøre nu heele Kapitler og ſærſkildte Videnſkaber. Læren om Ideernes Aſſociation henhøre unægtelig til diſſe ſidſte, lad være nogle Engelſke Philoſopher ſynes at paaſtaae det modſatte; Priſtlei, for Ex., ſom ſiger at Locke ſørſt talte om Ideernes Aſſociation og Hume, der forundrer ſig over at ingen for ham har optegnet og claſſificeret aſſociations Lovene; Forſkiællen mellem hine Oldfædres og de Nyeres Maade at philoſophere paa, er egentlig denne: Hine bleve ſtaaende ved individuelle Jagttagelſer, diſſe have heraf uddraget almindelige Grundſætninger; og hvo, ſom ey agter herpaa, farer lættelig vild og troer ofte at finde Nyeheder, hvor der egentlig at tale ingen er. Forfatteren har opſøgt de Spor af den anførte Lære, ſom ere hos de ældre Philoſopher; han har bemærket de nyeres Beſtræbelſer i denne Deel af Pychologien og han har udarbeidet det ganſke med ſaa megen Flid og Nøiagtighed at Læſeren har Aarſag til at være fornøiet og ſige ham Tak derfor. Plato har, ſkiønt han ey i det anførte Sted udtrykkelig har nævnet Ideernes Forbindelſe, dog kiendt ſamme. Ariſtoteles har endog vovet mechaniſk at forklare Ideernes Aſſociation, og hans Bemærkninger derover indeholde meget got. Carneades taler om en συνδρομὴ Τῶν Φαντασιῶν. Og Quinctilian i hans Talekonſt ſiger udtrykkelig at Tankerne opvække hinanden, og giør Forſlag til des lættere at befordre deres Aſſociation. Hvad de gamle Digtere, Horatz og Ovid angaaer, ſom Forfatteren anfører, da troe vi juſt ikke at de kan beviſe noget; thi lad være de Horatſiſke Oder have den ſkiønneſte Orden og at Tingene ere ſammenhængen-

de ſom de bør, ſaa beviſer dette ey mere, end at Horatz ſtærk har tænkt og følt ſin Gienſtand uden juſt at have kiendt de Regler, efter hvilke hans Tanker og Følelſer ſaaledes forenede og ordnede ſig. Kirkefædrene og Skolaſtikerne har Forfatteren forbigaaet: Hine, ſiger han, ſtudeerte aleene Plato og Ariſtoteles, for at foreene dem med Kriſtendommen, bekymrede ſig altſaa ikke om at lægge noget Nyt til; diſſe ſkiulte al Philoſophie i deres barbariſke Termini og Diſtinctioner; her er altſaa heller intet at vente. Hobbeſius har vel forklaret Maaden, paa hvilken Forbindelſen mellem Ideerne ſkeer, men har ey bragt ſine Bemærkninger under almindelige Love. Mallebranche derimod er den første, ſom har giort dette, og han angiver tre: Ideer, ſom vi har haft til een Tid, forbinde ſig med og opvække hinanden. —— Menneſket kan efter eget Behag forbinde Ideerne, opvække dem, og ſætte dem i nye Forbindelſer (Urigtigheden i denne Lov har Forfatteren rigtig bemærket.) —— Naturen ſelv har dannet en phyſiſk Forbindelſe af vores indvortes Organer og alle Ideer, ſom bevares i ſlige af Naturen forbundne Organa maae opvække hinanden. Ideen for Ex. om Smerte, er forbunden med den Idee jeg faaer ved at høre en Lidendes Skrig. Mod denne Lov kunde der indvendes adſkilligt. Vel er det en Erfaring, at alle Nærverne ſtaae i en vis Forbindelſe med hinanden, Objektets Indvirkning kan altſaa foraarſage de nærgrændſende Nærvers Bevagelſe og altſaa Ideer, ſom hverken have Lighed eller have haft Medværenhed med den frembragte. Maaſkee kunde man derfor af Nærveforbindelſen tildeels forklare Ideernes Aſſociation. Men dette er ey Malebr. Meening. Den Nærve, hvorpaa Ideen om Glæde har giort Indtryk, ſkal ſtaae i Forbindelſe med og bevæges af det indvortes Organ, hvorpaa Jubel-Skrig virker; hvorfor ſkal juſt diſſe Organer være forſkiællige? mon man ikke af deres forſkiællige Modificationer efter Objekternes forſkiællige Indvirkning nokſom kan forklare Ideernes Forſkiællighed, i det mindſte for ſaavit ſom de høre til een Sandſeart, uden at antage flere Organer. Lockes Fortieneſter af dette Kapitel i Philoſophien ere ey mærkværdige. Leibnitz var Commentator over Locke og har i dette Stykke intet Nyt giort, formodentlig fordi han vilde commentere denne. Wolf forklarede Tankernes Forbindelſe af deres Koexiſtenz og Lighed

hed og skiønt han af hin forklarer mange Phoenomena, som burde forklares af denne, saa seer man dog paa andre Steder tydelig nok, at han har kiendt den. Hume antager tre Love for Ideernes Forbindelse, Ligheden, Koexistentz af Tid og Sted og Kausalitets-Loven, hvilken sidste dog, som Forfatteren bemærker, kan bringes under den anden. Hvad Hartley Condillac, Forfatteren af Essay de Psychologie, som 1773 er oversat paa Tydsk af Dohm, Bonnet, Home, Gerard, i hans Versuch über das Genie, og Platner i hans Antropologie, har bidraget til at udbrede Lys over denne Lære, har Forfatteren ogsaa anført, men Rummet tillader ikke at giøre noget Udtog deraf. Herpaa har Hr. H. tilføiet Resultatet af de foregaaende historiske Data, som gaaer derpaa ud, at vi have for Ideernes Forbindelse ikkun opdaget to Love, nemlig: Lighedens og Koexistentz-Loven. Mallebranches Lov om de indvortes Organers Physiske Forbindelse, lader det pag. 86. som han antager paa M. Maade. Vi have ovenfor giort en Anmærkning ved denne, og et Tilfælde Forfatteren har anført, og som han siger lader sig alene forklare af denne, kan meget bequemt forklares af Lighedens Lov. Men hvad han saakker om Lidenskabernes Organer, at de staae i Forbindelse med Høreorganerne o. s. v., og at Lidenskaberne have deres besynderlige Redskaber, dette kan vi aldeles ikke finde rimeligt. Man maae forklare Lidenskab hvorledes man vil, saa blive de dog alle i en besynderlig Grad mærkelige Modificationer af Sielen; men hvad Grund var der da til at antage at Sielen i denne Tilstand skulde have nogle særegne Organer, naar man af den sædvanlige Theorie kan ligesaa bequemt, om ey bequemmere, forklare de forekommende Phoenomena. Tillæget om Forskiællen mellem de associerte og sammensatte Begreber have vi læst med megen Fornøielse. Forfatteren bestemmer først Forskiællen mellem de saa kaldede rene og blandede Fornemmelser, og viser rigtig at vore og alle endelige Væseners Fornemmelser, i den strængeste Forstand ere blandede; med mindre man vil beskrive reene Fornemmelser ved saadanne: i hvilke Tilsætningen af de opvakte Bifornemmelser er saa umærkelig at den næsten ganske undgaaer vores Bevisthed. Derpaa gaaer han videre og betragter en anden Indeeling af vore Begreber i enkelte og sam-

ſammenſatte, han viſer her at det til en enkelt Idee ey er nødvendigt, at Objektet ſelv er enkelt eller eensartet i alle ſine Deele; nok naar vi inter ueensartet fornemme. At Antallet af vore enkelte Ideer langt fra ey er ſaa lidet ſom man ſynes og ſom Locke, og efter ham andre Philoſopher have beſtemt det. Roſen, for Ex., Nelliken, Fiolen o. ſ. v. ere Gienſtande for en eneſte Sands. Men alle diſſes Lugt er væſentlig forſkiællig fra hinanden, enhver af diſſe Blomſter-Slags have igien deres forſkiællige Arter af Lugt, hvortil vi ingen Benævelſe have —— altſaa ligeſaa mange enkelte Fornemmelſer. Hr. ℌ. underſøger videre, hvorledes ſammenſatte Begreber dannes og endelig beſtemmer han Forſkiællen mellem diſſe og de aſſocierte pag. 136 ſaaledes: „Af det anførte følger, at alle vore ſammenſatte Begreber ere aſſocierte „Foreſtillinger. Men det Karakteriſtiſke i de ſammenſatte Begreber beſtaaer i Aſſociationens Foreening til et Heelt. „Ved aſſocierte Begreber anſeer man de individuelle Begreber „der ere foreende med hinanden, ſom beſtandig adſkilte, uafhængige af hinanden, og ſom forſkiællige Ideer; De individuelle Stykker derimod af en ſammenſat Idee tænke vi „ſom forbundne Beſtanddele af en eneſte Tanke. Vi tænke os dem ſam enkelte Ideer, men ſom alle høre til et „eneſte Begreb, til et Gandſke." Det Antal af Ideer, ſom ved en Idee opvækkes, kalder Forfatteren Tankerad (Ideenreihe.) Grunden til denne Ideernes Forbindelſer er at ſøge i Koexiſtentz- og Ligheds-Loven. Opmærkſomheden kan biedrage meget til at forlænge Kieden af Tanker. Af den hænger og for en ſtor Deel det Sving de faae; og, naar den Hukommelſes Lærde blot frembringer Tingene i den Orden han først har foreſtillet ſig dem, ſaa fremtager og ordner Tænkeren ſine Kundſkaber ſom Omſtændighederne det fordre. Forfatteren har ved Leilighed forſvaret Planen i nogle af Horatii Oder mod Lord **Kaime** og deri har han været hældig. Z.

Göttingen.

Taſchenbuch zum Vergnügen fürs Jahr 1778., mit Kupfern von Chodowiecki.

Profeſſor Lutenberg har med dette Skrift virkelig giort ſig for-

fortient af Publikum. De fleſte Artikler heri ere nye, og alle vidne de om en Mand, der tænker førend han ſkriver og i det han ſkriver føler hvad det er at være Skribent. —— Forfatterens Bemærkninger over Phyſiognomiken, hvortil de fortræffelige Kobbere høre, ere meget ſunde og Philoſophiſke. At Lidenſkaberne ſætte viſſe Træk i Anſigtet, at man deraf kan ſlutte endeel til Menneſkets Karakteer, er unægtelig ſandt, og dog kan dette ſlaae feil —— men af Legemets Bygning, Tænderne Dannelſe o. ſ. v. at ville udlede hvorledes Menneſkets Sindsbeſkaffenhed er, det er nok noget vit drevet, og man kunde maaſkee ey uden Grund ſige, at de gode Phyſiognomer blande Phyſiognomik og Pathonomik med hinanden, og ſkylde virkelig denne de Sandheder, de nu og da ſige, ſkiønt de indbilde ſig at have hin at takke for dem. —— Herpaa følger, hvorledes man tilbereder Jis i Indien. Beſkrivelſen over en vild Heſt Dſiggetei, ſom i det Mougolſke Sprog betyder Langøre. Phyſiologie over det menneſkelige Levnetsløb. Den beſynderlige Høiagtelſe viſſe Nationer viſe mod Fruentimmeret for Ex. at de hos Orthaheiterne ey tør ſidde til Bords med Mændene o. ſ. v. Nye phyſiſke Opfindelſer og Mærkværdigheder. Hvorledes Menneſkene kunſtle paa deres Legemer. Chineſernes Maade at giøre ſtore Perler. Om Folkemængden paa de engelſke Colonier i Nord-Amerika; om Handels-Bilancen mellem Nord-Amerika og England. Nogle Prøver paa en beſynderlig Ødſelhed i Ridder-Tiderne —— om den bequemmeſte og fuldkomneſte Veymaaler. En Trompetes Virkning paa nogle Dyr. Om Kapitain Cooks 3die Reiſe. X.

Nürnberg.

Chriſt. Gottl. v. Murr Journal zur Kunſtgeſchichte und zur allgemeinen Litteratur vierter Theil. 1777. 341 S. med tre Kobberblade. Priſen er 5 Mk.

Iblandt de mange mærkværdige Ting, ſom denne (i ſit Slags eneſte,) Journal leverer i denne Deel, vil vi kun anføre følgende. —— Greven af Salvarolos Forſøg til en Hiſtorie om Malerkonſten i Friaul; Konſtefterretninger fra Italien og Tydſkland, hvoriblandt Breve fra de i Konſthiſtorien ſaa berømmelige Lærde Heine, Fueßli og d'Annone. —— Litteratur i Almindelighed, hvori mange interreſſente Ting iblandt

andet om Kaspar Hofmans Haandskrevne Apparatus ad Galenum i 35 folio Bind, og flere medicinske Haandskrifter. — Om Opskrifterne i Persepolis (Kobberne forestille nogle) — Chinesisk Litteratur — Portugisisk Litteratur — Italiensk og engelsk Litteratur. Af denne Mængde vigtige Artikler seer man Ypperligheden af denne Deel og af det heele Værk over Hovedet.

Strasburg und Frankfurt.

Rede auf Befehl der Obrigkeit von Strasburg bey der feierlichen Beerdigung des Marschals Sachsen von J. L. Blessig. Aus dem Französischen übersetzt von Röderer.

Denne Tale er skreven med Flechiers Aand, og er saa meget desmere behagelig, som man under Texten finder adskillige vigtige Anmærkninger om Heltens Liv. — Oversættelsen er god.

Würzburg.

P. Columbani Roesser, Benedictini Banzensis Philosoph. in Alma Wirceb. universit. prof. publ. ordin. Institutiones metaphysicæ. 8vo. 119 S. 1777.

Ontologien, den almindelige Pneumatologie og Cosmologien har Forfatteren i nærværende Skrift meget tydelig og grundig afhandlet. Den Naturlige Theologie har Forfatteren ey henregnet til Metaphysiken, men derfor kunne vi just ikke laste ham, da Metaphysik har saa ubestemt en Betydning hos vore Philosopher, at enhver bruger det paa sin Vis, og der er næsten ingen anden Grund, hvorfor dette Ord vandrer fra et Bogtrykkerie i et andet, end fordi gamle Aristoteles har brugt det.

Halle.

Mallebranche von der Wahrheit u. s. w. Aus dem Französischen übersetzt und mit Anmerkungen ausgegeben von einem Liebhaber der Weltweisheit. Erster Band. 8vo. S. 372. 1776. Koster 4 Mk.

Da vi billig kunne troe at dette Skrift hos vore Landsmænd baade er almindelig bekiendt, og kiendt fra den rette Side,

det er ſom ſærdeles got og nyttig, ville vi fornærme vore Læſere ved en vidtløftig Anmældelſe. —— Overſættelſen er i det heele god og forſtaaelig, og Overſætterens Anmærkninger kunne for Begyndere have ſin Nytte.

Leipzig.

Philoſophiſche Abhandlungen und Lobreden über Preisaufgaben der Franzöſiſchen und verſchiedner andrer Akademien. Von Verfaſſer des Werks, das Jahr zweytauſend vierhundert und vierzig. Aus dem Franzöſiſchen überſetzt. Erſter Band. 8vo. 391 S.

Det er ingen Engelænder ellet Tydſker, men en Franſkmand ſom har ſkrevet denne Bog, og Elſkere af den Franſke Skrivemaade vil den upaatvivlelig behage. Krigsſtanden, Fyrſter, Hofmænd faae her at høre mange ſlemme Ting; dog er det deres Lykke, at ikke den grandſkende Philoſoph, men den ſpillende Vittighed fører Ordet. Imidlertid kan man ey nægte at jo Bogen indeholder meget, ſom er virkeligt got og ſmukt, for Ex. Lovtalen over Carteſius, og den har været lykkelig nok til at faae en god Overſætter. X.

Göttingen.

Gedanken von der natürlichen und geoffenbarten Religion, von Joh. Georg Wernher, D. Landſyndicus des Fürſtenthums Grubenhagen, auch Burgemeiſter und Stadt-Licentcommiſſarius zu Einbeck. 1777 5½ Ark i 8vo.

Dette lidet Skrift indeholder et populær og rigtig Foredrag af de fornemmeſte Sandheder, ſom høre til Religionen, og er i ſær at anbefale dem, hvis Omſtændigheder hindre dem fra at bruge vidtløftige Underſøgelſer.

Leipzig.

Letzte Geſinnungen zum Tode verurtheilten Standes-Perſonen ꝛc. 1 Alph. i 8vo. 1777. 2ter Band.

Den første Deel af dette Skrift have vi allerede i diſſe Efter-

ret-

retningers 1ſte No. anmeldet. Indretningen er i denne ſom i den forrige; dog ere de her anbragte Hiſtorier nok ſaa underholdende og rørende ſom de første. De fleſte ere af den Engelſke Hiſtorie, ſom Grævens af Stafford, Carl den førſtes o. ſ. v. Den Tale, ſom findes af Dr. Wilhelm Lond, Erkebiſkop til Canterbury, der i ſit 70 Aar blev beſkyldt og henrettet for Lands Forræderie, er iſær meget læſeværdig; ſom og de Breve, Greven af Chapelles, der for Duel blev henrettet i Paris, efter ſin Omvendelſe har ſkrevet. X.

Erfurt.

Betrachtungen über das Univerſum. Koſter 1 Mk. 4 ß. 8vo. S. 150. 1777.

En udmærket Tankeſtyrke, en kort, ſyndig og levende Stiil, henriver Læſeren af dette Skrift. Skabningen, Skaberen og Forbindelſen mellem begge ere de Hovedpunkter, hvorpaa Forfatteren har rettet ſin Opmærkſomhed. — Nogen Dunkelhed vil maaſkee hiſt og her møde Læſeren, men han vil da aleene have at klage over ſig ſelv, at han ey kan tænke ſaa dybt eller har de Kundſkaber, ſom hans Auctor.

Leiden.

Videnſkabernes Sælſkab i Leiden for den beſte Beſvarelſe af følgende Spørsmaal:

1) Hvad udfordres til en Lovtale?
2) Staaer Poeſie og Veltalenhed i nogen Forbindelſe med Philoſophien og hvad nyttig Indflydelſe kan Philoſophien have paa diſſe?

udſætter en Guldmedaille af 150 Gylden. Beſvarelſen af det første maae være indkommet inden den 1ſte Novembr. 1778, og af det ſidſte inden den 1ſte Octobr. 1779; den kan ſkrives paa plattydſk eller Latin og indſendes Poſtfrie til Hr. Frantz Peter Lelyveld, Sælſkabets forrige Sekretair eller til Peter Wreede, paa den ſædvanlige Maade.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene Berling.

No. 14.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 2den April 1778.

Epiſtola ad Clerum Dioeceſis Arhuſienſis, qvam de morte Summe Venerabilis olim Epiſcopi nunc beati Doctoris *Pauli Matthiæ Bildſöe*, dolorem ſocium ſimulqve gratum ergo defunctum animum ſignificaturus miſit *Georgius Stauning*, Paſtor Eccleſiæ Waalſenſis falſtrorum. Sorøe, 1777. 80 S. i 8vo. Priſen er 1 Mk.

Sal. Hr. Biſkop Bildſøe er, ſom Hr. Stauning i denne Epiſtel beretter, fød den 15de Februar. 1710 i Kiettinge paa Lolland, hvor hans Fader Lauritz Bildſøe var Præſt, blev underviiſt af J. A. Kulman, ſiden Provſt paa Ærøe, og af Sal. Doct. Roſenſtand; blev 1726 Student; tog 1727 Examen Philoſophicum og 1730 Examen Theologicum. Samme Aar blev han kaldet til Rector i Svendborg. 1733 giftede han ſig med en Kiøbmands eeneſte Dotter deri Byen ved Navn Maria Chriſtiana; blev 1736 kaldet til Præſt for Torkildſtrup o. ſ. v. paa Falſter, hvor hans Kone 1738 døde. Samme Aar blev han kaldet til Præſt for Guarniſons Kirken i Kiøbenhavn, hvorpaa han 1739 giftede ſig anden Gang, med Stadshauptmand Fieldſteds Dotter Anna Maria. 1752 blev han Doctor i Theologien, og 1754 Sogne-Præſt for Hellig Gieſtes Kirke. 1755 døde hans Kone, han giftede ſig da 1757 tredie Gang med Biſkop Hagerups Datter i Trondhiem, Eliſabeth Sophia, og blev ſamme Aar kaldet til Sogne-Præſt for Nicolai Mee-

nighed. 1759 blev han beskikket til Sogne-Præst for Holmens Meenighed, hvorfra han 1764 blev kaldet til Biskop over Aarhuus Stift. Der har han, foruden mangfoldige Præste-Vielser, adskillige Gange holdt Provste-Ordination, men ikkun indsat een Rector, een Conrector, og indviet eet Kapel. 1773 døde atter hans Kone, og 1775 giftede han sig fierde Gang, men døde selv 1777 den 26de Julii i sit Syv og Tredsindstivende Aar. — Dette er det som Hr. St. har paa fem fulde Ark fortalt os, og det med saa meget Vidtløftighed, ja vi kan næsten sige Ordgyderie, at Recensenten har haft al sin Taalmodighed nødig, for at faae det læst igiennem. Det er forfattet med saa lidet Skiønsomhed og Valg i Tanker og Udtryk, saa det havde været bedre, denne Epistel aldrig var bleven til eller trykt. Forfatteren beviser, som i en Indledning, at det fra gamle Tider har været Mode, at holde Lov-Taler over berømte Mænd. Valerius Poblicola har holdt Liigtale over Jun. Brutus, Antonius over Cæsar o. s. v. — De Gamle have end mere opreist Ærestøtter — ja endog forgudet deres Velgiørere. Hvor smagløs er ikke alt dette? hvilket Menneske, som skal have Navn af studeert, skulle være uvidende herom? og kan man dømme mildere, end at det er Fyldekalk, hvormed Forfatteren har opfyldt de første fire Sider. Den forfærdelige Digression fra Begyndelsen af S. 27 til 31 om de berømmelige Mænd Falster har frembragt, hvormed kan den undskyldes? Enten Forfatteren har Heimwehe eller ikke, om det Tydske Ordsprog: Biedermanns Erde liegt in alle Landen, svarer til en Idee Cicero kan have haft om Fødelands-Kierligheden, om Ovidius har i sine Værker nogen lignende Sentenz, dette alt søger ingen Læser i et Lovskrift over Biskop Bildsøe. S. 58 er der atter en Digression over Physiognomien. De ofte forekommende Citationer af andre Lærde, for Ex. Cicero, Lucanus, Hieronymus, Seneca, Augustinus, Leibnitz, Brentius, anse vi for lærde Pralerier; thi deres Ord og Meeninger anføres ved de alleralmindeligste Tanker; Sandhed bliver desuden altid Sandhed, om aldrig nogen før har sagt det, og vrange Meeninger blive ikke mindre vrange fordi en stor Mand har haft dem. End mere henregne vi til Pedanterierne den lærde Undersøgelse S. 7 om Navnet Bildsøe, som og Parenthesen S. 13 om Homeri Fødeland. Naar han klager over Bi-

skop-

ſkoppens Død, da overdriver han det forfærdeligt; S. 7 fortæller han, at han ønſkede, da han hørte dette Dødsfald: falli oculos, falli aures, falli qvemcunqve ſenſum humanum, og om en Verden var forgaaet kunde han ei taget værre affted end han giør S. 73, 74, 75; ja han forvandler endog Melpomene til en Koe, ipſa Melpomene mœſta tragico proclamet *boatu* tanti viri funera, at hun desbedre kan hielpe ham at klage; og alt dette ender han da med det ſædvanlige qvid agimus? Og dette har Hr. Forfatteren givet os paa Latin. Havde han endda ſkrevet i Modersmaalet, ſaa kunde denne Uſelhed maaſkee blevet inden Landets Grændſer, og vi havde da kunnet dømt noget mildere om Arbeidet; men nu, da Skriftet er for Verden (thi ſaa troe vi det vil og bør anſees der ſkrives paa Latin) ſaa kan man ei fortænke os, naar vi bedømme det med Strenghed. Og var endda Latinen god, men ogſaa der forekomme adſkillige Stygheder, for Ex. amor melitiſſimus, ſpebus, puellæ lanificæ — ſkal formodentlig betegne Parcerne — cameraria celſitudinis ſuæ, Kammer-Frøken hos Hendes Høyhed. Sub manu erat nominatus & commendatus. Dies mihi ſemper memores o. ſ. v. At ikke nogen ſkulle falde paa de gale Tanker, at man i Jylland lader de døde Biſper ubegravne eller ſlenger dem hen i en Krog, ſaa giver Hr. St. S. 56 os denne Efterretning: Nec corpus honoris omnis plane expers linqvitur; thi ellers ſeer vi ei hvad denne Vending har at betyde. Hvortil Hr. Staunings Forſvar for den efterlevende Biſpindes ατεχνια ſkal tiene, kan vi ei heller ſee — hvo kan beviſe det var hendes Skyld og ellers behøver hun jo intet Forſvar. Dog, hvor ſkulde den rare Anmerkning over Epaminondas da blevet anbragt? Forfatteren har fra S. 57 til Enden givet os Biſkoppens Karakteer, og dette Stykke lader ſig bedſt læſe. Z.

Joh. Alph. Turretini de ſacræ Scripturæ Interpretatione Tractatus bipartitus reſtitutus varieqve auctus per *Guil. Abraham Teller*. Francofurti ad Viadrum ſumtibus *Caroli Gottlieb Strauß*. MDCCLXXVI. 408 S. og ½ Ark Titel og Tilſkrift i 8vo. Koſter 5 Mk.

Teller maa nu høre vel eller ilde; hans Roes eller Laſt være overdreven —: ſaa har han en ſand Fortieneſte ved dette

Skrifts Udgivelse. Og sandt at sige, det er ikke den eeneste Fortieneste, han har. Vi følge vores Indsigt og Overbeviisning, og hverken kunne eller ville forbyde andre, at tænke anderledes. — Imidlertid ville vi see, hvad Forfatteren og Udgiveren, begge navnkundige Mænd, have her udretter. Enhver, som kiender Turretin af hans Dilucidationes philosophico-theologico-dogmatico-morales, Prælectiones in Pauli ad Romanos epistolæ capita XI. Commentarius in P. epistolas ad Thessalonicenses, — Skrifter, som have Ret til at være i alle gode Theologers Hænder, — vil med Begierlighed tage fat paa denne hans **Afhandling om Bibelens Fortolkning**, hvilken de fleste, om de endskiønt har vidst af den at sige, dog knap førend nu har kunnet faae at see. Saa er det gaaet os i det mindste. Dette Skrift havde ved sin første Udgivelse en slet Skiebne. En egennyttig Bogtrykker luskede sig til et slet Afskrift, og dette udgav han ved Trykfeil endnu mere forhutlet Aar 1728., uden Forfatterens Vidende og Villie. Denne slette Gierning blev tilbørligen paatalt i Bibliotheque raisonnée, og tillige forsikret, at Forfatteren selv vilde udgive sit Arbeide forbedret. Men Turr. døde bort, førend han kunde holde sit Løfte. Skriftet blev saaledes under sin Vanheld, og sandt derfor, som det synes, faa Kiøbere og Læsere. Imidlertid, efter at vi nu første Gang have læst Skriftet i denne nye Udgave, sande vi aldeles med Udgiveren, hvad han siger i Tilskriften til de berømte Lærde, Sack, Breitinger og Vernet. Et tamen, quantum ego judicare possum, corpus tantum libri mutilatum erat, anima ejus ubique spirabat doctrinam, ingenium atque modestiam Turretini. Est enim ita refertus saluberrimis monitis, ut, quamvis in parte historica longe superetur ab Ernestii *interprete* tamen in præceptis cum eo plane comparandus & ad usum veteris maxime testamenti sit conjungendus. Det bortstiaalne faderløse Barn fortiente da at faae en god Fosterfader: og det blev omsider Over-Consistorial-Raad Teller. Da vi ikke engang have seet det første Oplag, saa kunne vi ikke heller giøre nogen Sammenligning: men af Udgiverens Anmerkninger til adskillige Steder, i hvilke han anfører Ordene, saaledes som de staae i første Oplag, maa vi slutte, at han med tilbørlig Indsigt, Omhue og Beskedenhed har giort Forandringer og For-

be-

bedringer. Hans Tillæg beſtaae deels i nogle Tingene oplyſende og forbedrende Anmerkninger, deels og fornemmelig i nogle korte Afhandlinger ved Enden af adſkillige Kapitler. Dem ville vi nævne, ſom de forekomme, naar vi give Læſeren nærmere Underretning om Indholden af Bogen, der beſtaaer af tvende Deele, af hvilke hver har ſine Kapitler. Den første Deel, der indtager nok ſaa mange Sider, ſom den anden, giendriver de falſke Grundſætninger ved Skriftens Fortolkning. Den er altſaa polemiſk: men enhver, ſom veed, hvor herſkende og vidt udbredte de falſke Fortolknings Maader have været, og tildeels endnu ere, vil tilſtaae dens Vigtighed og Nytte til at bevare eller føre dem tilbage paa rette Vei, ſom vil være Skriftens Fortolkere. Dertil er Forfatterens Foredrag ſaa ordentlig, klar, grundig, behagelig, og Giendrivelſen forbunden med ſaa megen praktiſk Anvendelſe af de ſunde Fortolknings Regler, at en Skiønnere ligeſaa nødig vilde undvære den første ſom den anden Deel. —— Men vi maa angive Kapitlernes Indhold: Cap. I. er en Indledning. Cap. II. Refutatio primæ Hypotheſeos ſcilicet Pontificiorum. Herved er af D. Teller *Excurſus* 1. de libertate judicii in Scripturarum interpretatione inter Proteſtantes. *Excurſ.* 2. de moderamine interpretationis per analogiam fidei. Cap. III. in qvo expoſita Enthuſiaſtarum (fanaticorum) hypotheſis refellitur. Udgiverens *Exc.* de ſenſus communis uſu in Scripturarum divinarum interpretatione. Cap. IV. in qvo tertia hypotheſis refutatur eorum ſcilicet, qvi Scripturæ verba nimium urgent. *Excurſ.* de indiciis ſermonis tum proprii tum parabolici in libris locisqve veteris maxime teſtamenti. Vi anmerke her, at D. Teller anſeer de 3 første Kapitler af Skabelſens for Allegorier, (S. 189 følg.) og anfører derfor nogle Grunde, ſom, ſkiønt de fortiene at overveies, dog langt fra ikke afgiøre Sagen. Cap. V. Refutatio qvartæ hypotheſeos Jacobi Guſſetii. Cap. VI. in qvo aliæ Guſſetii hypotheſes refelluntur. Den anden Deel fremſætter den rette Maade at forklare Skriften paa. Cap. I. in qvo, qvid in poſterum tradetur, oſtenditur. Cap. II. in qvo generales de modo Scripturam interpretandi regulæ traduntur. Cap. III. de modo interpretandi certos Scripturæ libros, vel certas materias regulæ ſpeciales ac primo de

rebus hiſtoricis. Cap. IV. de rebus propheticis. Cap. V. in qvo methodus proxime indicata ad uſum revocatur per interpretationem Joëlis. Et ypperligt Stykke, der ſtaaer paa ſit rette Sted! Cap. VI. de rebus moralibus. S. 364 begynder et Auctariolum editoris. Cap. VII. de rebus dogmaticis. Udi dette Kap. har Udgiveren indrykket en Betænkning S. 381-386 og endelig ſluttes dette Kap. og Bogen med et Auctariolum editoris. Vi ønſke meget, at i ſær unge Studerende, der agte at blive Ordets Tienere, vilde forſkaffe ſig dette Skrift, og gisre det tilligemed Erneſtii Inſtitutio Interpretis N. Tri til deres Haandbog. —— S. 376 i en Anmerkning nævner Udgiveren en Benzelius, miles nunc Boruſſicus Regiomonti, der en Gang havde ſendt ham til Giennemlæsning en Prøve af et Skrift, ſom han vilde udgive ——. Vi tænkte ſtrax paa den Tydſke Overſætter af Strabo, Abr. Jac. Penzel. See Efterretn. om l. S. 1777. II. H. S. 793 følg. Maaſkee det og er ham?

A. O.

Chriſtliche Lehre von den geſellſchaftlichen Tugenden. In Predigten gehalten in der Göttinger Univerſitätskirche von Gottfried Leß, Doct. und Profeſſ. der Theologie. Nebſt einem Anhange. Göttingen, im Verlag der Witwe Vandenhöck 1777. 656 S. Titel, Fortale og Indhold ½ Ark. Og desuden tilføiet Abhandlung vom Selbſtmorde. 55 S. ſt. 8vo. Koſter 11 Mk.

Ved dette Bind af Prædikener har den berømte Forfatter udført den chriſtelige Moral efter den Plan, ſom han bekiendtgiorde 1768 i et lidet Skrift: Erläuternde Ueberſetzung des 12ten und 13ten Kapitels aus dem Briefe an die Römer Nebſt einer Anzeige der darüber zu haltenden Predigten; hvilket og findes indrykt foran i det første Bind: Die chriſtl. Lehre vom inneren Gottes-Dienſt; ſom udkom 1772. Samme Aar kom ogſaa for Lyſet: Die Lehre von der chriſtlichen Mäßigkeit und Keuſchheit; og 1773 Die chriſtl. Lehre von der Arbeitſamkeit und Geduld. De tvende ſidſt nævnte Bind indbefatte tillige med det, vi nu anmelde, den udvortes Gudstieneſte, ligeſom det første den indvortes. Texterne ere i denne ſidſte Samling, (vi meene ikke Anhanget med)

ſom

ſom i de andre, gierne tagne af Rom. 12te og 13de Kap.; dog har Forfatteren meget ofte tilføiet et andet paſſende Sted af Skriften. Vi ville anføre Indholden af diſſe Prædikener: „ 1) Zweck und Gebrauch des Leidens und Sterbens JEſu. „ 2) Von der chriſtlich-liebesvollen Beurtheilung unſrer Nebenmenſchen. 3) Von der chriſtlichen Aufrichtigkeit.“ Ved denne Prædiken lægge vi Merke til, at D. Leß antager den saa kaldte ſtrenge Morals Sætning, at enhver Uſandhed er ſyndig. Skulde man end ikke efter en redelig Overvielſe ganſke kunne biefalde Forfatterens Meening, saa vil dog den Maade, paa hvilken han fremſætter den, ſærdeles behage, og i det mindſte overtyde om, at en Chriſtens Forſigtighed mod Uſandheder maa være meget ſtor. „ 4) Von „ der chriſtlichen Friedfertigkeit. 5) 6) Chriſtliches Verhalten bei den Proceſſen. 7) Von der chriſtlichen Friedfertigkeit in Religions-Sachen. 8) Von her chriſtlichen Friedfertigkeit bei gerichtlicher Behandlung der Rechts-Händel. „ 9) Von der chriſtlichen Gerechtigkeit. 10) Von der chriſtlichen Theilnehmung. 11) Motive und Uebungs-Mittel der chriſtlichen Theilnehmung. 12) 13) 14) Von der chriſtlichen Wohltätigkeit, in Abſicht des Irrdiſchen Wohls unſrer Nebenmenſchen. 15) Von der chriſtlichen Wohltätigkeit, in Abſicht des geiſtlichen und ewigen Wohls unſrer Nebenmenſchen, 16) Aufmunterungs-Gründe zur chriſtlichen Wohltätigkeit, in Abſicht des geiſtlichen und ewigen Wohls unſrer Nebenmenſchen. 17) Von der chriſtlichen Wohlanſtändigkeit. 18) 19) Von der chriſtlichen Verſönlichkeit und Liebe der Feinde. 20) Von der chriſtlichen Vaterlands-Liebe. 21) 22) Von der chriſtlichen Vaterlands-Liebe, und daraus flieſſenden Pflicht der chriſtlichen Unterthanen. Anhang. 1) Wider das Vorurtheil: Ich bin Gut: denn ich handle immer nach Gewiſſen. 2) Chriſtliches Verhalten bei Bedrägniß und Noth im Zeitlichen. 3) Rathgebungen glücklich zu leben. 4) Von dem wahren Werth und Gebrauch der irrdiſchen Güter. 5) JEſum vor der Welt bekennen. 6) Kunſt, ſtets froh zu ſeyn. 7) Von der chriſtlichen Mitfreude. 8) Wider die murriſchen Klagen über dieſes Leben. 9) Vortheile und rechter Gebrauch der Reformation Lutheri. 10) Spühren der Vorſehung in der Reformation. 11) Einziger kräftiger Troſt bei dem

„ Afsterben unſrer Freunde. 12) Chriſtliche Beurtheilung „ und Gebrauch der Unglücksfälle unſrer Nebenmenſchen.“ Forfatteren har, ſom man og ſeer af det her anførte Indhold, ikke afhandlet de ſælſkabelige Dyder, der ere indſkrænkede til viſſe Stænder og til et ſærdeles Forhold og Forbindelſe med nogle Menneſker. Aarſagen ſiger han os ſelv i Fortalen: „ Die Pflichten der Regenten und Obrigkeit aber, ſo wie „ die in der ehelichen: und übrigen beſondern Geſell„ ſchaften, bedürften keine beſondere Ausführung. Die „ genaue, ſehr ſpecielle Entwickelung der abſoluten Social„ Pflichten machte ſie, in einem Werk für jedermann, über„ flüßig.“ Den Afhandling om Selvmord, ſom følger med, er ſkreven efter en Ubenævnts meget indſtændige ſkriftlige Begiering. Den er viſt ikke i diſſe Tider overflødig, og allermindſt med de Egenſkaber, den har. Den beſtaaer af følgende 7 Afdeelinger: „ 1. Afſchn. Chriſtliche Liebe zum Le„ ben. 2. Ab. Beſtimmung, was Selbſtmord ſey? 3. Ab. „ Abſcheulichkeit und Strafbahrkeit des Selbſtmordes. 4. „ Ab. Wiederlegung der Einwürfe. 5. Ab. Pflichten des „ Chriſten hiebei. 6. Ab. Wohltätigkeit dieſes chriſtlichen „ Unterrichts. 7. Ab. Rathſchläge ſich vor dem Selbſtmor„ de zu ſichern.“ Men vi have flere Bind af D. Leſſes Prædikener for os, ſom endnu ikke ere anmeldte i vore Efterretninger. Diſſe ville vi da tage med, og ſaa tilſidſt under eet ſige kortelig vore Tanker om dem til Underretning for de Læſere, ſom endnu ikke maatte kiende Forfatterens Gaver i denne Henſeende, hvilket ſkal ſkee i næſte Numer.

Hamburg.

Muſenalmanach für 1778. Herausgegeben von Joh. Heinr. Voſſ. Hos Bohn. 244 S. i l. 8vo.

Denne Samling indeholder denne Gang flere ypperlige Stykker end ellers, meget faa middelmaadige og ſlet ingen ſlette. De Navne Klopſtock, Cramer, Bürger, Claudius, Gr. Stolberg den Yngre, Gökingh, Henſler, Lenz, Voſs og mange flere, ſom findes her ſom Forfattere, beviſe Sandheden af det. To Stykker, meget gode, begge ere af en Hattemagerſvend. Det er nu ikke mere et Særſyn i Tydſkland at Digterevnen viſer ſig nu og da, hvor man

man ikke ventede det. Forunden Titelkobberet følger endnu den unge bortdøde Digter Höltys Billede af Chodowiecky. Q.

Göttingen.

Göttingische poetische Blumenlese auf das Jahr 1778. Hos Dietreich.

Ogsaa her findes en stor Deel fortræffelige Stykker af de bedste Digtere. Gleim, Bürger, Göckingh, Lenz, Jakobi, Schmidt, Käſtner, og andre haveberiget denne Aargang med meget Skiønt. — Hr. Göckingh bliver hereſter ikke mere Udgiveren, dog lover Forlæggeren at formaae en anden berømt Mand til at være der. — Foran ſtaaer Leſſings Billede. Q.

Sammeſteds.

Almanac', des Muſes pour l'Année 1777. Hos Dietrich. 112 S. i 8vo.

Saalænge der endnu findes Folk i Tydſkland, der heller læſe det bløde men lænkebundne Franſke, end deres eget kraftfulde og velklingende Modersmaal; saa længe er det juſt ikke at laſte, at man til diſſe got Folks Brug, ſørger for en Samling, ſom i det mindſte er valgt med tydik Smag. Denne Berømmelſe tilkommer og virkelig denne Almanak; Stykkerne ere got valgte og der forekomme endog nyttige Efterretninger, ſaaſom om Academie Françoiſe, dets nærværende Medlemmer og deres Skrifter, og deſlige. Foran ſtaaer et Billede af Duc de Nivernois, ſom er saa berømmelig bekiendt for ſine smaae vittige Poeſier. Q.

Leipzig.

Graf von Eſſex, ein Trauerſpiel in 5 Acten, nach dem engliſchen des Banks, herausgegeben von J. G. Dyb. 1777. 131 S. i 8vo.

Hiſtorien er den bekiendte, ſom ogſaa er udført i Hr. Schmids die Gunſt der Fürſten, men Hr. Dyk har ved at germaniſere det engelſke Stykke betient ſig af de Erindrin-

ger ſom bleve giorte Hiin, og har derved ſøgt at give ſit Stykke en Fuldkommenhed mere. C.

Lübeck og Leipzig.

Grundſätze der dramatiſchen Kritik u. ſ. w. von W. Cooke. Aus dem Engliſchen überſetzt mit Zuſätzen und Anmerkungen. 1777. Hos Donatius i 8vo.

En Bog med en fortræffelig —— Titel! Hvo der har Lyſt at læſe paa et Sted en ſtor Deel af hvad der er ſkreven, got og ſlet, om Skuespils, Skuespilleres og Skuepladſers Grundregler, kan kiøbe ſig denne Kompilation, og læſe Raisonnements, ſom vil give ham nogle Begreb, juſt tagne paa Dør ſladen og følgelig ey meget vægtige. Men Ingen, ſom kun nogenlunde har giort ſig bekiendt med Dramaturgie, vil finde her nogen ſødende Spiſe for Videlyſtens Appetit. —— Vore unge Herrer, der ere ſaa beredvillige i at give deres ordrige Omdømme om Skuespil og Skuspillere, ſkulde (om de gad læſe noget) finde ſig vel ved denne Bog, thi de kunde da give ſig Mine af at fremſætte nu og da en liden Regel, og lade ſom de tænkte. Og fandt de Modſigelſe (hvilket nu ſielden ſeer, thi hvo kan modſige den, der ſiger Intet) da kunde de beraabe ſig paa en trykt Bog, ja paa en Bog ſkreven af en Engelsmand. C.

Uden Steds Anmældelſe.

Peter Squenz, oder die Welt will betrogen ſeyn. 1777. 182 S. i 8vo.

Et lider Skuespil, ey uden Vittighed, men af det laveſte Slags. Man ſeer det alt af Titelen, at det er ſtilet imod markſkrigerſke Læger. C.

Bayreuth.

Gedichte von Joh. Chriſtoph Krauſeneck. 1777. Hos Lübeck. 388 S. i 8vo.

Hr. Krauſeneck er en af Tydſkland mange nyere gode Digtere.

tere. Rigtige Tanker og fornemmelig blide Følelser i et behagende Sprog ere hans Digtes Karakteer. Man finder i denne Samling, Sange, Idyller, epigrammatiſke og blandede Stykker, ſom alle føre dette Præg. Ø.

Leipzig.

Jo. Wedelii de laudibus Sulæ Carmen, iterum edid. Jo. Ge. Eccius. Phil. Pr. Lipſ. 1777. Hos Hilſcher i ſtor 8vo.

Denne Udgave er rigtigere end den første. For en der er fra Suhla eller fra Egnen der omkring, kan Stykket have noget Intereſſerende; men ikke for andre Læſere, da dets poetiſke Værdie er ſaare ringe; ſom endelig de fleſte nyere latinſke Digte, der for ſtørſte Parten, dog kun ere mere eller mindre kiendelige Centoner. Ø.

Frankfurt und Leipzig.

Phychologiſche Verſuche, ein Beytrag zur eſoteriſchen Logik. Diſce, ſed ira cadat naſo &c. 1777. 279 S. i 8vo.

Forfatter og Forlægger til diſſe Forſøg ere ubenævnte; Forſøgene ere fem: Over den udvendige Følelſe; over de udvendige Sandſer; Over den indvendige Sands, over Siælekræfterne; Over Siælen. Skriftet indeholder intereſſante Jagttagelſer og Underſøgelſer. Kuns mærkes nogen Uforſigtighed i at drage Slutnings Følger, og ikke Nøiagtighed nok i at ſkille de modſatte Meeninger fra hinanden. Forfatteren røber ellers en ſtor Tilbøielighed til Materialiſmus, og hans ſidſte Afhandling gaaer eaentlig ud paa at beviſe ſamme. Vel ſynes han paa de tydeligſte Steder i Skriftet ikke at ville antage den grovere Materialismus, (efter hvilken Siælekræfterne ſkulde ikke være andet, end Nærvekræfter) dog anfører han hiſt og her Grunde, ſom, naar de vare rigtige, ſkulde ſtride for den grovere. Saaledes holder han det i det mindſte for tvivlſomt, om Fornemmelſen af udvortes Gienſtande foregaaer i den Deel af Legemet, hvor Indtrykkene ſkee, eller om Hiernen er Fornemmelſens eeneſte Sæ-

Sæde. For at omſtøde den Meening, at Siælen er et enkelt Væſen, anfører Forfatteren, foruden andre bekiendte, diſſe Grunde, a) at Senſibiliteten og Selvbeviſthed (Bewuſtſeyn) Hukommelſe og Indbildningskraft, Forſtand og Fornuft, efter alle Erfaringer, blot alene hænge af viſſe indvendige Deele i vort Legem, b) at ikke en eneſte Erfaring leder til et ſaadant enkelt Væſen, c) at Pſychologien beſt er bleven behandlet af dem, ſom have tænkt materialiſtiſk om Siælen (Condillac, Bonnet, Search), anfører Forfatteren ſom Exempler.)

Niort.

Memoire ſur le danger des inhumations precipiteés, & ſur le neceſſité d'un réglement pour mettre les Citoyens à l'abri du malheur d'être en terres vivans, per Pinçau D. M. ſtor 8vo, paa 136 S. Hos Bogtrykker Elius. 1776.

At blive begraven, ſom død, og dog ſiden i Graven komme til Live igien, for at døe i ſin Fortvivlelſe — viſt nok en rædſom Foreſtilling. Ikke desmindre ſkal det ikke være ſielden i Frankerig, ſom Hr. P. paaſtaaer, og med Exempler beviſer, at man begraver levende Mennesker, ſom ſiden i Ligkiſten opvaagner, uden Haab om Frelſe. Forfatteren af denne Memoire er derover bleven ſat i den Bevægelſe, at han er reiſt til Paris, for at bevæge Miniſterne, til ved en Lov at forekomme ſlige Ulykker. Han anfører ikke mindre, end 36 ham bekiendte Exempler af Mennesker, ſom man har vildet begrave ſom døde, og ere i det ſamme komne til live igien.

Mietau.

Philoktet. 1777. Hos Hins i 8vo.

Baade Philoktet og den raſende Ajax begge af Sophokles leveres her i en troe og flydende Overſættelſe, og den ubekiendte Forfatter fortiener viſt megen Tak for dette ſaa nyttige Arbeide, da den ſtørſte Deel af dem der elſke og dyrke ſmukke Videnſkaber enten ſlet ikke læſe grædſk, eller dog ikke have Styrke nok i det at læſe ſaa vanſkelige Værker ſom de Dramatiſke Digteres overhovedet og Sopokles's i Særdeleshed. Q.

Leip-

Leipzig.

Die Hirtin der Alpen, ein Nachſpiel, nach der Erzählung des Hrn. Marmontel. 1777. Hos Weygand, i 8vo.

Hiſtorien er bekiendt af Marmontels moraliſke Fortællinger. Forfatteren har giort den lille Forandring, at han lader Sophie have en Søn med hendes Gemahl; hvis Død hun i denne Eenlighed begræder. Fonroeſe redder dette Barns Liv og det er Middelet hvorved den deilige Sørgendes Hiertе rores til hans Fordeel. C.

Sammeſteds.

Der ungezogne Knabe ein Luſtſpiel für Kinder in 1 Aufzüge. 1777. Hos Cruſius. 5 Ark i 8vo.

Naar man undtager nogle faa upaſſende Steder, saa er dette lille Stykke ganſke got og brugbar for at bibringe Børn nyttige Sandheder under moerſom Indklædning — — hos ſamme Forlægger er udkommen.

Der gebundne Schäfer ein Luſtſpiel für Kinder in einem Aufzuge. S. A. 1 Ark.

Hvilket ikke er ſlet saa got. Opfindelſen er ikke ſonderlig og Spreget ikke paſſende for Børn. C.

Leipzig.

Abraham auf Moria. Ein religiöſes Drama für die Muſik. Voran: Gedanken über Religion, Poeſie und Muſik. Von dem Verfaſſer der Charakteriſtik der Bibel. 1777. Hos Weygand. 7½ Ark i 8vo.

Forfatteren (Hr. A. H. Niemeyer i Halle) har ved dette fortræffelige Stykke viiſt, hvorledes Skuepladſen kan tiene til Religionsfølelſens Opvækkelſe og Befordring. Det er unægtelig at ſtiga et Stykke, ledſaget af den Rolliſke Kompoſition, maa gisre ſtore Virkninger, naar det ledſages af Skuepladſens heele Tryllerie. Men det forſtaaer ſig at de

syngende og spillende Personer burde være Folk som ikke vare bekiendte fra en slet Side, thi ellers vilde de forstyrre alle de gode Indtryk, Digteren og Tonekonstneren stræbte at frembringe. I Concerter er det en anden Sag hvor man ikke seer eller behøver at see Sangeren. Æmnet i dette Stykke er Abrahams bekiendte store Prøve. Digteren har indflettet nogle meget sandsynlige Omstændigheder, som forhøie den Andeel man tager i Handlingen. Skiønne Situationer har han vidst at anbringe og i det Heele hersker en Foelsomhed og Gudelighed, som ikke kan beskrives. Den ommeldte upperlige Komposition af Hr. Rolle, (Musikdirektor i Magdeborg,) er siden udkommen under Titel:

Abraham auf Moria, als ein Auszug zum Singen beym Clavir. Herausgegeben von J. H. Rolle. Hos Breitkopf.

At denne Musik er virkelig skiøn, kan sees af et Brev i deutsches Museum 1777, hvor en, der har hørt den, beskriver den, for saavidt en Musik kan beskrives. — Stykket har 2 Acter. — Hr. Niemeyer arbeider paa et nyt Stykke i samme Smag: Die Feyer des Auferstehung an Grabe Lazarus. O.

Sammesteds.

Tapeten, eilftes und zwölftes Dutzend. Hos Hertel 8.

Forfatteren (som bekiendt Hr. Prof. Ebert,) holder sig endnu i den samme Lynne som i de foregaaende Stykker af dette overmaade moersomme Ugeskrift. Det er ubegribeligt hvorledes en Mand kan holde ved, i den spøgende Tone igiennem saa mange Bind (som det første Ugeblad Fidibus og nu denne Fortsættelse af samme udgiør) uden at blive kiedsommelig eller vammelig og tvungen; imidlertid, i hvor ubegribelig det er, see vi dog nu Mueligheden ved disse Blade. O.

Genf.

Lettres Chinoises, Indiennes & Tartares a M. Pauw par un Benedictin. 1776. I stor 8vo. 292 S.

Atter Produkter af den gamle Ferneiske Digters frugtbare Ge-

Genie, og tillige Beviser at den høieste Alderdom formaaer intet, til at udslukke enten hans Aands Munterhed, eller hans gamle Had mod Religionen! — Ja ogsaa i disse Breve stikker Religionsspotteren frem; til Exempel kan tiene den Samtale, hvori han lader Sophronymus trøste sin Ven imod Døden, som han frygtede, med den Forsikring, at han efter Døden, skulde intet føle. Til det Ondes Bestraffelse antager Hr. V. intet, uden alene den paa det Onde følgende Fortrydelse, og altsaa bliver den største Skielm som ingen Fortrydelse føler, ustraffet. Strax derpaa falder han til Fatalismus, og Misgierninger blive Guds Værk. Hr. V. yttrer megen Misundelse over den store **Corneilles** Roes, i det han umager sig stedse for at finde noget at dadle hos ham. I disse Breve findes blandt andet et levende Skilderie af de Franske Finantzbetienteres Haardhed, og den Fortydelse, som Undersaatten lider — item en artig Skrivelse fra V. til **Clemens** den 14de, hvori han misbilliger det Snit, som behøves for at danne Operasangere.

Hamburg und Leipzig.

Exegetische Aufklärung einiger dunkle Stellen der heil. Schrift. Erster Theil. 1776. 2 Alph. i 8vo.

Et virkeligt Misfoster blandt Skriftforklaringer! — Vilkaarlige Sætninger, Indfald som ligne Drømme — det er, hvad Forfatteren sælger os under den forføriske Titel af Exegetische Erklärung. — Dog, vore Læsere kunne selv dømme, om Forfatterens Aand af følgende Træk: „ Kundskabets Træe og Livets Træe stode ikke ved Siden af „ hinanden, men over hinanden, thi begge kunde jo ikke „ staae ved Siden af hinanden בתוך הגן. Begge ere fremvorne af een Rod, for at afbilde, at Loven og Evangelium skulde have een Oprindelse. Adam var ikke skabt, som Guds Billede, men han blev det først ved de herlige Frugters Nydelse i Paradis; denne indgav ham først Visdom og Dyd. I Paradis fandt Adam Engle, med hvilke han kunde tale, og have en behagelig Omgang. צלע Kap. 2, 21, hvoraf Eva blev dannet, skal ikke være et Ribbeen men et Kammer, og det skal have været Matrix." Vore

Læ-

Læsere have vel allerede nok! —— Forunderligt er det dog, at i vore opklarede Tider, og i det oplyste Tydskland slige Dumheds og Vankundigheds Fostre komme for Lyset!

Leipzig.

Römisches Theater der Franzosen für die Deutschen. Herausgegeben von Joh. Gottfr. Dyck. 1 Theil. 404 S. i 8vo.

Samlingen hvoraf dette er Begyndelsen skal ikke indeholde blotte Oversættelser, men, saa tidt det gaaer nogenlunde an, nationaliseerte Stykker, saa at de blive som et Slags Originaler. Ved den Mangel paa gode Original Skuespil som er almindelig hos alle Nationer, og ved den Begierlighed ethvert Publikum alligevel viser efter Nyt, er dette vist det Eeneste man kan gjøre, for at berige Skuepladsen med Smag. Dette Bind indeholder, Landsbypoeten af Destouches; Balletefter Colle, Julie eller den lykkelige Prøve efter Saintfoix; de to Hatte efter Colle, og Peberſvenden ved Hr. Gotter efter Dorat. Q.

Schwabach.

Nachrichten von Liederdichtern des Augspurgischen Gesangbuches. Nebst einem Liederregister zum Gebrauch der Auswärtigen. Zwote noch stark vermehrte Auflage. Hos Mizler. 281 S. i 8vo.

For Litteratur-Elskeren vil dette Bidrag til Digterhistorien være velkommen, skiønt der endnu ikke har største Fuldstændighed. Brugbarheden bliver endda større ved en Fortegnelse paa de Skribenter Forfatteren (Hr. Diaconus Otto Friedr. Hörner i Augsburg) har betient sig af. Qr.

Jena.

Den Sal. KirkeraadWalchs Levnetsbeskrivelse, stor 74 S. i 4to, er udkommen, og vil med Fornøyelse læses, da den paa en værdig Maade fortæller os en Mands Levnet, der over et halvt hundrede Aar har saa nyttig arbeidet for Verden. Hans Fortieneſter af Religionen ere bekiendte nok. De Skrifter, som han enten selv har forfærdiget eller udgiver, belabe sig til et Antal af 287.

No. 15.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 9de April 1778.

Tractat om Rufferie, Horerie, Løsagtighed og Leiermaal, hvorudi ethvert Slags beſtaaer, og hvorledes ſtraffes, tilligemed Betænkning over forefaldne dubieuſe Poſter. Kiøbenhavn, 1776. trykt hos Lauritz Simmelkiær paa Adreſſe-Contoiret. 4 Ark i 8vo. (Koſter 12 Sk.

Vi ville haabe, at de fleſte Exemplarer af denne Tractat allerede ere aſſatte — til Urtekræmmerne. Anden Skiebne fortiener den ikke. Man tage en vis Materie i Lovene, udſkrive hvad de ſige om ſamme, Ord for Ord, uden Orden og Sammenhæng, og ſaa væve derover ſaa længe man gider, ſaa har man en juridiſk Tractat, — probatum eſt! — men maaſkee vore Læſere ønſke Rede for vor Dom? Hører da? Forfatteren ſkal ſelv tale: „Rufferie, eller det, ſom L. 6. „ 22. 5 kalder: at holde Horehuus ꝛc.“ Er Rufferie og Horehuusholdning det ſamme? Vi meene nei. En Horevært er altid en Ruffer, men en Ruffer ikke altid en Horevært. — Straffen for al Slags Løsagtighed kommer „ikke af Gierningen alleene, men af de ſtore Uleiligheder, Fortrædeligheder og Conſequencer, ſom kan flyde og følge af Gierningen.“ Hvilken vigtig Anmærkning! Een af diſſe Uleiligheder, Fortrædeligheder og Conſequencer er, „at ægte Børn „ingen Arv bekommer.“ Hvor ſtaaer det, Hr. Forfatter? Loven ſiger dog, at de arve Moderen, og Faderen med, om

de ere legitimeerte. —— En anden af Conſeqvencerne er, at naar Horer blive gamle, „tabe de deres Couleur.“ Men derimod ere der ogſaa andre Grunde, ſom ſynes at giøre Horehuſe tilladelige, ſaaſom: „mange Menneſker leve af dem, „ſaaſom Muſikantere, ſom ſpille for dem, Haarſkiærere, „ſom opkrylle deres Haar, Kræmmere, hvor de tage deres „Stads, Viintappere, hvor de tage deres Drikkevahre, „og Sukker-Raffinadeurer, hvor de tage deres Sukker, ſamt „derforuden Tieneſte-Piger, ſom gaae til Haande i Huſet.“ Vi vide ikke, enten Statsmanden, eller den dybe Tænker herſker meeſt i denne Foreſtilling — Er det ikke dybt tænkt, kiære Læſer, at Muſikanterne leve af at ſpille, Haarſkiærerne af at friſere, Kræmmerne af at ſælge Stads, og Viintapperne af at ſælge Drikkevahre? —— indictum ore alio! —— men nok om Tankerne. Nu i Henſeende til Sprogets Forbedring. Det Ord Ruffer var for langt. Forfatteren har derfor nogle Gange taget ſig den Frihed, at kalde ham i mueligſte Korthed: en Ruf. Plaudite!

a. E*φ*.

Die chriſtliche Lehre vom Gebet und der Bekehrung. Nebſt einem Anhange. Von **Gottfried Leß**, Doct. und Prof. der Theol. Göttingen, bey **Johann Chriſtian Dieterich**. 1776. 374 S. Titel, Fortaler, 5 Bl. ſt. 8vo. Koſter 4 Mk. 8 Sk.

„Omvendelſen og Bønnen er Begyndelſen til den chriſtelige „Dyd,“ ſiger Forfatteren i Fortalen. Vi legge til: at Omvendelſe og Bøn ere fremdeles Midlerne til den chriſtelige Dyds Styrke og beſtandige Tilvext. Dette Bind har altſaa des nøiere Forbindelſe med de forhen omtalte. Det beſtaaer af tre Deele. „1ſter Th. Predigten vom Gebet.“ De ere 10, og udgivne tilforn 1768. 2ter Th. Pr. 1.-4. Von „der Bekehrung. Pr. 5.-7. Practiſche Anweiſung zum Be„ten. 3ter Th. (Dette er Anhanget). 1) Chriſtliches Ver„halten in Abſicht des Zorns. 2) Anweiſung den Zorn „chriſtlich zu beherrſchen. 3) Anweiſung: wie wir gegen „die Sünde kämpfen müſſen. 4) Wieder den Misbrauch „des göttlichen Nahmens. 5) Anweiſung zur Selbſt-Prüfung. 6) Kunſt, für den gegenwärtigen Augenblick zu leben. 7) Wer ein ſündlich Leben führet, der lebet als ein

„Un-

„ Unchriſt —— ja als ein Gottesverläugner.“ Til deres Brug, ſom eie den forrige Udgave af 1ſte Deel, har Forlæggeren ogſaa oplagt den 2den og 3die Deel i mindre Format.

Paſſions-Predigten. Nebſt einem Anhange von Gottfried Leß, Doct. und Prof. der Theol. Göttingen, im Verlag der Wittwe Vandenhoeck. 1776. 344 S. Titel og Indhold 2 Bl. ſt. 8vo. Koſter 4 Mk. 8 S.

„ Schätzung und Gebrauch des Todes JEſu. 2) Vom Fus-
„ waſchen. 3) Von der Verräterei Judä. 4) Von Ein-
„ ſetzung des heil. Abendmahls und dem Seelen-Leiden JEſu.
„ 5) Verhör JEſu vor dem Hohen-Rath. 6) Verleugnung
„ Petri, und Verhör JEſu vor Pilato. 7) Creuzigung,
„ Tod, Begräbniß. 8) Kunſt froh und ſeelig zu ſterben.
„ Anhang. 1) Chriſtliche Todes-Betrachtung. 2) Gewicht
„ der Lehre JEſu, vom Leben nach dem Tode. 3) Chriſtliche
„ Anweiſung uns das Abſterben der Unſrigen zu erleichtern.
„ 4) Ueber die Beſſerungs Methode des Chriſtenthums. 5)
„ Von der chriſtlichen Grosmuth. 6) Chriſtliches Verhalten
„ gegen unſre Feinde. 7) Chriſtliche Ehrfurcht gegen ſich
„ ſelbſt. 8) Von dem Verdienſtlichen der Leiden JEſu. 9)
„ Einfluß der Lehre von den Verdienſtlichen Leiden und
„ Sterben JEſu in unſern Wandel. 10) Was es ſey, wür-
„ dig der Erlöſung JEſu leben? 11) Troſt bei der Trennung
„ von den Unſrigen durch den Tod.“ Men hvorfor vi endeligen ſkulde afkiøbe Forlæggerinden de ſamme Prædikener to Gange, vide vi ikke. No. 8. 9. og 10. i dette Anhang finde vi ogſaa i følgende Skrift:

Sontags-Evangelia überſetzt, erklärt, und zur Erbauung angewandt von Gottfried Leß, Doct. und Prof. der Theol. Göttingen, im Verlag der Wittwe Vandenhoek. 1776. 700 S. En Bog efter Prædiken 1 Ark, Titel og Fortale 3 Bl. Koſter 10 Mk. 8 Sk.

Forfatteren udgav ugentlig et Stykke over den foreſtaaende Søn- og Feſtdags Evangelium, og begynder med den 1ſte Sondag efter Trinitatis Aar 1775 (ſom man ſeer af Anmeldelſen paa det 1ſte Ark) til hvilken Tid han og igien Aaret efter endte. I ſidſt afvigte Aar har Forf. allerede giort et nyt

Oplag, men, ſaa vidt vi udi en Skynding have kunnet erfare, uden nogen Forandring. Doct. L. ikke alleneſte overſætter, forklarer, og anvender til Opbyggelſe de i Kirken vedtagne Evangelier, men meget ofte enten medtager han et Stykke af Sammenhængen, hvori Evangelium ſtaaer: for Ex. 3die Sønd. efter Trinit. Luc. XV. til Enden, 4de Sønd. efter Trin. Luc. VI. 32.-42.; eller han forbinder dermed andre Bibelens Steder: for Ex. 5te Sønd. efter Trin. Luc. V. 1.-11. og Præd. IX. 10.-12. 12te Sønd. efter Trin. Marc. VII. 31. til Enden og Eph. V. 20.; eller han og betiener ſig af en anden Frihed, ſom er til megen Fordeel for den Oplysning og Opbyggelſe, han attraaer. Denne Frihed finder man i ſær et Par Steder: 25de, 26de og 27de Sønd. efter Trin. tillige over Matth. XXIV. og XXV.; for 3.-6. Sønd. efter Paaſke og Pintſe-Feſten JEſu ſidſte Taler Joh. 13. til 16. —— De andre oven for anmeldte Skrifter fra Doct. Leß ere udførlige Prædikener: men diſſe ere at anſee ſom Udtoge. Desuagtet ere de for os af ſtørre Værdie end Hylder fulde af endog de nyere — ja vel nyeſte — Tydſke Poſtiller, Betragtninger over Evang. — eller hvad Navn de bære. Ligeſaa vigtige og læſeværdige ere de egentlige Prædikener. Alle diſſe Skrifter ere, ligeſom de andre forhen udgivne, der have Forbindelſe med dem, meget underviſende og rørende: ſaa at Forfatteren ved deres Udgivelſe ſærdeles heldigen, ſaa vidt det ſtoed til ham, har fremmed ſit Hoved-Diemeed, ſom er Chriſtnes Huus-Andagt. Men ogſaa den Lærde, Skriftens Fortolker, finder her meget for ſig og til ſit ſærdeles Brug. Ei allene ved Evangeliernes og Texternes Forklaring, men ogſaa naar andre Skriftens Steder anføres, faaer han mange betydelige Vink til bedre Forſtand og Overſættelſe af Bibelens Ord. Og om han juſt ikke alle Tider finder Grund til ganſke at følge Forfatteren, ſaa faaer han dog behagelige Anledninger til nøiere Underſøgelſe. —— Ogſaa er her noget, og det ikke lidet, for Prædikanten. Man finder en Mand, ſom ved egen Udøvelſe ypperligen ſtadfæſter de vakre og rigtige Bemerkninger, Regler, og Advarſler, ſom han har givet i Betrachtugen über einige neuere Fehler im Predigen, welche das Rürende des Kanzelvortrages hindern, (2. Aufl. Götting. bey V. Bosſiegel 1767. 4to 3 Ark. Et lidet Skrift, men hvori vi have fundet nogle vigtige Tanker, ſom

ſom man forgieves vil ſøge i mange ſtore ſyſtematiſke Skrifter over Prædike-Kunſten; ſelv i vores **Baſtholms Geiſtlige Tale-Kunſt**). Det forſtaaer ſig, at D. L. ikke bør efterlignes i alle Ting, under alle Omſtændigheder, og af alle og enhver —. En ſlaviſk Efterabelſe er ſaa vel i denne ſom i andre Kunſter væmmelig og ſkadelig. Hvad der behager hos D. L., er derfor ikke ſaa hos en anden med andre Natur-Gaver, forhvervede Færdigheder, —. Enhver udtage ſig det, ſom er for ham brugbart. Vi vilde for Ex. ofte tage Forfatteren til Mønſter i det affektfulde Sprog: men hans undertiden lange og noget indviklede Perioder vilde vi, iſær ved det offentlige Foredrag, tage os vare for. Den ligeſaa ædelt tænkende, ſom indſigtsfulde Forfatter tillegger ikke heller ſin Stiil Fuldkommenheder, men tilſtaaer tvertimod flere Mangler deri, end ſom den ſkiønſomme Læſer maaſkee vil finde. See Fortalen til **Pr. v. d. geſellſchaftl. Tugenden.** Endnu maa vi anmerke dette, at D. L. har ofte noget ſæregent i ſit Foredrag, ſom den Kloge ſkal vide at føre ſig i ſin Tid til Nytte. Vi ville ſlutte med Forfatterens Ord i Fort. til **Pr. v. d. Arbeitſamkeit und Geduld**, ſom juſt angaae denne Sag: „Manches, was beim erſten Anblik, Nach„ läßigkeit oder gar Künſtelei im Styl zu ſeyn ſcheinet, wie „ zum Ex. die gleichen Anfänge der Perioden und Abſchnitte, „ habe ich mit Fleiß, als Mittel gebraucht, die Aufmerkſam„ keit des Zuhörers und Leſers zu erwecken. Die Erfahrung „ überzeugt mich immer mehr, daß man zu dieſer Abſicht „ ſchwerlich zu viel thun kan." A. O.

Wilhelm Abraham Tellers **Predigten von der häuslichen Frömmigkeit und dem gottesdienſtlichen Geſang.** Zweyte verbeſſerte Auflage. Berlin, im **Boſſenſchen** Verlage in der Wilhelmſtraſſe. 1773. 312 S. og ½ Ark Titel og Fortale, ſt. 8vo. Koſter 3 Mk. 8 Sk.

Dersom Anmeldelſen af de Leßiſke Skrifter har behaget Læſeren, ſaa vil han ikke heller fortryde, at vi næſt efter tale om diſſe Tellerſke Prædikener. Endogſaa dette andet Oplag er vel noget gammelt nu for diſſe Blade: men det var dog Uret om Prædikener, over ſaa vigtige Materier og, foruden andre gode Egenſkaber, i et ſor Mængden meget fatteligt Foredrag, ſkulde ganſke forglemmes. De have ogſaa her des be-

qvemmere Sted, da de handle om den ſtørſte Deel af de ſpecielle ſelſkabelige Dyder, ſom D. Leß har forbigaaet. Forfatteren har bragt dem under 5. Afdeelinger. 1. Abth. von der häuslichen Frömmigkeit überhaupt. Beſtaaer af 3 Prædikener over Pſ. CXIX. 54. 2. Abth. von dem 1) Werth und 2) Entwurf der häuslichen Frömmigkeit Pſ. CI. 3. Abth. von den Pflichten der Eltern, der Ehegatten, der Herrſchaften und ihres Geſindes. Diſſe Prædikener over ſamme Pſalme ere følgende: 1) Von dem fürſichtigen Verhalten der Eltern in Abſicht ihrer Kinder: 2) Von den gewiſſenhaften Fürſorge der Eltern für ihre Kinder. 3) Von der gewiſſenhaften Zucht der Kinder. 4) Von dem Ernſt in der Kinderzucht. 5) Von dem fürſichtigen Betragen der Eheleute gegen einander. 6) Von dem gewiſſenhaften Verhalten der Eheleute gegen einander. 7) Von der ehelichen Treue. 8) Von der Uebereinſtimmung chriſtlicher Eheleute in frommen Geſinnungen. 9) Von der herrſchaftlichen Fürſichtigkeit. 10) Von der herrſchaftlichen Gewiſſenhaftigkeit. 11) Von dem Ernſt chriſtlicher Herrſchaften. 12) 13) Von den frommen Diener. 4. Abth. von den Hülfsmitteln der häuslichen Frömmigkeit. 1) Von der häuslichen Andacht, Apoſtelg. I. 14. 2) Von der häuslichen Eingezogenheit, Spr. Sal. VII 11. 3) Eine andere Predigt über die vorgehende Materie, 1 B. Moſ. XXV. 27. Er af Tobler. 5. Abth. von dem Glück der häuslichen Frömmigkeit, Pſ. CXXVIII. 1. 2. 3. Anhang. Ueber den Werth gottesdienſtlicher Geſänge, Luc. I. 39-56. I diſſe Tider, ſom begynde at blive hos os temmelig frugtbare paa Overſættelſer, kunde denne Bog fremfor mange andre have Ret til at falde i en god Overſætters Hænder. Men det, vi langt hellere ønſke, er, at en af vore egne lærde og fromme geiſtlige Mænd vilde forſyne os med en ſaadan Andagts Bog, der maaſkee kunde overgaae, eller dog i det mindſte ſtaae ved Siden af den Telleriſke. At vi trænge til den, behøve vi desværre! ikke at beviſe. A. O.

London.

Concordia, ſeu ſacræ Coenæ Theoria. Auctore P. D. k. S. T. P. 1776. i 8. 104 S.

Forfatteren af dette Skrift ſynes at have havt en god Hen-

ſigt,

ſigt, men den Maade, hvorpaa han gaaer frem, for at opnaae den, er ikke den bedſte. Hans Henſigt er at bringe begge de proteſtantiſke Kirker til Foreening. Han paatager ſig til den Ende, at gotgiøre, at de begge (Lutheraner og Reformerte) have Ret hver for ſig i deres Meening om den hellige Nadvere. Man maae, nemlig efter Forfatterens Tanker, vel giøre Forſkiel imellem den hellige Nadvere og Nadverens Sakramente; hiin er den, ſom JEſus holdt med ſine Apoſtler før ſin Lidelſe, og den angik, paaſtaaer Forfatteren, blot hans Apoſtler, og ſkulde ikke af dem igientages; Henſigten deraf var, at ſtifte den nye Pagt med Gud, og at give diſſe hans ſande Tilhængere, ſom da udgiorde hans Kirke, ſin Natur, og det evige Liv — (Forfatteren er her noget uforſtaaelig.) Men efter JEſu Himmelfart, bød han Paulus: at alle Kriſtne ſkulde holde hans Erindring høitidelig ved en lige Handling, og her have vi Nadverens Sacramente; hin og denne Nadvere ere da ſaaledes forſkiellige, at i den første blev JEſu Legem og Blod givet Apoſtlerne, i den anden ere Brød og Viin kuns Tegn paa JEſu Legem og Blod; hin havde den nye Pagtes Stiftelſe til Henſigt, denne kuns Kriſti Erindring; hin var for Apoſtlerne allene, denne for alle Kriſtne. — Hvem ſeer ikke, at Forfatteren ikke allene intet Medhold har af Skriften, men har endog imod ſig Skriftens klare Vidnesbyrd, f. Ex. 1 Cor. 11. 23-25. item 26.

Leipzig.

Underveiſning in den vornehmſten Kunſten und Wiſſenſchaften zum Nutzen den Schuler. Dritte, vermehrte und verbeſſerte Auflage. 8. 1777, mit ſehr vielen Kupfern.

Det er got, ſaare got, at Lærebøger, hvor Videnſkaberne i kort Begreb ere affattede, gives Ungdommen i Hænderne. Encyclopedier, ſaavel i det ſtore ſom i det mindre, kunne, naar de vare vel indrettede, giøre megen Nytte, men de anſtifte ligeſaa ſtor Skade, naar de enten ere ſlette eller indeholde kun overfladige Kundſkaber: Lærlingen, ſom har gienemgaaet en ſaadan, troer nu han er en mægtig Mand, og naar man ſeer ret til, veed han intet uden Navne paa Videnſkaberne, og har Hovedet fyldt med endeel Konſtord. — Nærværende Bog

ſætte vi driſtig blandt de ſlette, overmaade ſlette Encyklopedier, og efter vore Tanker vilde dens Brug være reent til Ungdommens Fordervelſe, da den ſavner alt hvad der endog har Skin af Grundighed, og kan ei i de fleſte Deele anſees for andet, end en hiſtoriſk Efterretning om de Ting, ſom i diſſe Videnſkaber burde afhandles, og ſelv fra denne Side betragtet, er den maadelig nok. —— Endnu een Mangel. Bogen er forfattet i Spørgsmaal og Gienſvar: — Den ſande Vei til Udenadslæsning uden Forſtand. Vi vide meget vel, alt hvad der kan ſiges til Forſvar for Spørgsmaalene, men vi vide af Erfaring, at naar Læreren ſelv forſtaaer Tingene, og gider giort ſig Umage, kan Børnene uden diſſe Eſelsbroer gierne komme fort; og at Spørgsmaalene, Læreren maa giøre ſig ſaa ſtor Umage ſom han vil, vænner til Papegøje-Snak. Hvad er vel Aarſagen til den ſtore Vankundighed i Religionen hos gemeen Mand? Og ſkal det endelig være Spørgsmaal, ſaa lad dem ſtaae neden under, ſom i Schrøchs algemeine Welt-Geſchichte. —— Det Stykke over Natur-Hiſtorien, Naturlæren og Kosmographien, er dog taaleligt. Over Menneſket, lader det ſom der var ſagt noget, og dog er det intet. Hvad kan det f. Ex., hielpe at fortælle Legemets faſte Deele ere, Faſer, Nerven Hæute, Knokel, o. ſ. v., uden at forklare hvad alle diſſe Ord have at betyde. Under Religion taler Forfatteren om Arveſynd, Forløsning o. ſ. v., og har aldrig talt et eneſte Ord om Skriftens Guddommelighed, hvorpaa dog alt dette beroer. —— Han taler om Troen uden at forklare hvad dens Væſen egentlig er; Sammenhængen mellem Troe og gode Gierninger har det ei heller været hans Sag at viiſe, derimod har han givet os de deilige Syſtem-Termini. Sacramenterne og de Dødes Opſtandelſe veed Manden heller intet af. Det ſom er ſagt om de ſkiønne Konſter og Videnſkaber i Almindelighed, over Tale- og Digterkonſten er kun Ord. Men afſkyeligt er det at Forfatteren har underſtaaet ſig at give en Artikel om Mathematiken og har i den Arithmetiſke Deel ikke giort andet end givet en tør Definition paa de 4 Specier, —— ja han har ogſaa ſagt hvad Regula de tri og Bogſtav-Regning er; men forſtaaer jeg hvorledes jeg ſkal fægte, fordi man ſiger mig der ere Fægtmeſtere til. I Geometrien er heller intet andet end Forklaring over de dithenhørende Konſtord ——

ikke

ikke een eneſte Læreſætning anført. — Det undſkylder ikke Forfatteren, at han henviſer til Prof. Eberts Unterweiſ. in die Philoſ. und Matematiſche Wiſſenſchaften; thi naar vi ſkal ſøge Tingene i Ebert, hvad ſkal vi da med denne Bog. — Ligedan er det beſkaffent med de øvrige mathematiſke Videnſkaber. Med Philoſophien er det jammerlig beſtilt. I det Kp. om Metaphyſik ſøge vi forgieves efter Aarſag, Virkning, Subſtants, Beſtemmelſe, Modſigelſe, og dette burde dogi det mindſte have været nævnet. Den praktiſke Deel af Philoſophien, er noget fuldſtændigere og fornuftigere end den theorethiſke. Det Kp. om Geographien gaaer nok an, men i Hiſtorien er deels den nyere for kort, deels ere Facta ſaaledes brokkede ſammen, at det maatte ſkee ved den ſorte Konſt, om nogen deraf ſkulde lære noget. — Dog vi ville ei længere opholde vore Læſere med dette Skrift, ſom vi troe ſaa lidet tienligt til ſin Henſigt. — Det er heller ikke en eneſte Mands Arbeide at udgive ſaadant et Verk; og naar nu denne Mand, ſom Tilfældet her er, ikke er Philoſoph, ikke grundig Philoſoph, lad ham da forſtaae alle, baade levende og døde Sprog, lad ham kiende enhver Plet paa Jorden, og have læſt alle Verdens Hiſtorier, han er med alle ſine Videnſkaber, ikke nyttigere end den uvidene Barbar.

Z.

Berlin.

Georg Chriſtoph Silberſchlag, ewangel. Luteriſcher Prediger in Berlin, vom wahren Chriſtenthum, deſſen Gründen und Eigenſchaften. Erſter Theil 1777. 1 Alphab. 8 Ark i 8.

Forfatterens fornemmeſte Hiemeed med dette Skrift er, at give iær uſtudeerte Kriſtne en Bog i Hænderne, ved hvis Læsning de kunde bekomme rigtigere Begreber om mange af Kriſtendommens Lærdomme, og bekræftes i den Overbeviisning om Sandhederne, og ſaaledes være ſikrere imod Forførelſer af vore Tiders Religions Forførere, der under Skin af ville bringe Religionen til des ſtørre Overeenſtemmelſe med Fornuften, forkaſte i den efter eget Tykke, indtil de have berøvet den alt, hvad der er dens egentlige Karakteriſtik! — Diſſe Folk ere ſaa meget farligere, ſom de gaae frem under Maſke af Sandhedens, ja af Religionens Elſkere. Forfat-

teren opholder ſig derfor meeſt ved de Religionens Sandheder, ſom af diſſe Folk meeſt antaſtes, omtvivles eller nægtes, f. Ex. den naturlige Fordærvelſe, Forſoningen ved Kriſtum, Omvendelſe og Troe. — Vi troe ikke, at Forfatteren vil forfeile ſin gode Hensigt, at nytte iſær Uſtuderede med dette Skrift, hvori Sandhederne fremſættes paa en Maade, at de baade oplyſe og behage. Forfatteren taler først om, hvori den ſande Kriſtendom beſtaaer, om dens Fortreffelighed, Sieldenhed, Hindringer, og Nødvendighed, og Midlerne til ſammes Befordring. I den 7de Betragtning undersøges og nægtes det Spørgsmaal: om Overbeviisning om den hellige Skrifts Sandhed og Guddommelighed ved Beviser og Fornuft-Slutninger er nødvendig til Kriſtendommen? I den 8de Betragtning, handles om den rigtige Selvkundſkab, og hvorledes Menneſket kan komme til Kundſkab om ſin naturlige Fordærvelſe. — Forfatteren giør med Ret Forſkiel paa enkelte gode Gierninger, og paa en almindelig Færdighed til det Gode; kuns denne fortiener Navn af Dyd, og endda ikke, uden Kilden dertil er den rette. Intet kan være kriſtelig Dyd, uden Kilden dertil er Troen paa Gud og Kriſtum; men er det dog alligevel ikke for haardt paa den anden Side, at holde alle Hedningers Dyder, for blot vildfarende og glindſende Dyder, ſom ingen indvortes Værd have. — Om Omvendelſe og Troe ſiger Forfatteren mange rigtige og ſunde Ting. — Den 22de Betragtning handler om Rigtigheden af Kriſtendommens Lærdom, ſom beviſes deraf, at den er gandſke paſſende til Menneſkets Natur. — Den 23de Betragtning handler om Siælens Beroeligelſe ved Troen. — Den 24de Betragtning, viiſer den af Troen opkommende Gudsfrygt, og den 25de Betragtning, ſammes Kraft. Den 26de Betragtning foreſtiller en Kriſtens Forhold i Henſeende til jordiſk Lykſalighed. Den 27 og 28de Betragtning handler om en Kriſtens Haab, ſamt dets Storhed og Vished. Begge de ſidſte Betragtninger handle om rigtige Foreſtillinger om Døden, og om Beredelſe til Døden, og hvad Forfatteren her ſiger, er ſærdeles ſmukt og behageligt.

Frank.

Frankfurt am Mayn.

Juſti über die den Ægypten von den Iſraeliten bey ihrer Abreiſe abgeforderten Geräthe. 2 B. Moſ. III. 11, 12. Bey den Eichenbergiſchen Erben.

Forfatteren af denne Afhandling, viſer grundig og tydelig Uſandſynligheden i den Meening, at Iſraeliterne ſkulde kuns have begiert til laans de Guld og Sølvkar, ſom de ſkildte Ægypterne ved, da de droge ud af Landet, og tillige faſtſætter han paa gode Grunde den Sætnings-Rigtighed, at Iſraeliterne have fordret, og Ægypterne givet dem ſom en Foræring, de Guld og Sølvkar, ſom de brägte med ſig fra Ægypten. Ordet שאל betyder og at fordre, og השאיל ikke at laane, men at hengive ſom en Gave, 1 Sam. 1, 28. Altſaa bekom Iſraeliterne diſſe Kar, ikke for at give dem tilbage, men for at beholde dem for beſtandig. Men paa hvad Grund fordrede Iſraeliterne ſligt af Ægypterne? Forfatteren angiver en, ſom er noget for beſynderlig og ubeviislig: Grunden ſkulde være en Art af **Omtuſkning**: Iſraeliterne nemlig afſtode til Ægypterne de Grunde, Agre, Enge o. ſ. v. ſom de havde havt i Ægypten, (men at de havde ſlige Eiendomme, er det vel ſandſynligt!) imod at Ægypterne gave dem igien Kar, Klæder, o. ſom de nu mere behøvede o. ſ. v. Men Forfatteren erklærer dog ſelv, at vi her maae ſætte os tilbage i en Tidsalder, da endog den rigeſte og fornemmeſte Mand, uden Uanſtændighed kunde fordre og modtage Gaver; hvorfor vil han da bygge paa en ſaa ſlibrig Grund, ſom den anførte?

Paris.

Hiſtoires des Progres de l'eſprit humain dans les ſciences & dans les arts intellectuelles &c. qui dependent. 8. 8499 S. 1777.

Forfatteren Hr. Saverien har ved dette Skrift forhvervet ſig den høieſte Rang blandt vore Tiders Smørere. Dialektik, Logik, Ontologie, Kosmologie, Phyſologie, naturlig Theologie, naturlig Religion, Moral, Lovhiſtorie og Lovkyndighed, Politik, Gramatik, Rhetorik, Veltalenhed og Poetik

Poetik, alle diſſe Videnſkabers Hiſtorie har han havt i Sinde at levere os i denne Deel, tilligemed en Fortegnelſe paa de berømmeligſte Skribentere i enhver Videnſkab. Men til al Uheld har Mandens Kundſkab, ſaavel i Videnſkaberne, ſom om Skribenterne været ſaare tynd; og ſkrive vilde han, man maae altſaa tage til takke med Arbeidet ſom det er. Naar han f. Ex. ikke kiender Baco, Locke, Berkeley og andre nyeres Fortieneſter af Logiken, naar han taler om Carteſius, Mallebranche og Wolf, ſom om de kun havde levet og døet, naar han lader ſom Menneſkene intet vidſte af Logica at ſige for Ariſtotelis Tid, forvexler Xenophones og Zeno eleates med hinanden, og ſiger at den første ei tænkte ſaa ſlemt om Gud, da det er høiſt ſandſynlig, at hans Gud var Naturen; naar han beſkylder Protagoras for at have ſagt: der var ei den ringeſte Forſkiel imellem ſort og hvidt, da han dog ei ſagde andet, end at den ſamme Ting kunde paa forſkiellige Maader viſe ſig for Sandſerne og andet ſligt; ſaa ſeer Læſeren let, at man ei af dette Skrift kan vente ſig ſtor Opbyggelſe, og dog har det Journalroes i Frankerige.

X.

Grønningen.

Frid. Adam Widderi A. L. M. Philoſ. Doctr. & Profeſſor Ord. Ac. Theodor. Palat. ac Harlemo Batavæ. Soc. Exercitationem Philoſophiecarum faciculus. 8. S. 209.

Dette Bind indeholder 4 Afhandlinger. Den første om hylozoismo og Leibnitzianismo, hvor de, ſom have tillagt Materien Liv og Følelſe, opregnes og klaſſifiſeres, er ſærdeles lærerig og vigtig. Den er ellers første gang udkommet 1758 i Grønningen. Den anden underſøger; om vi af det vi vide, kan ſlutte til andre Aander, uden for os, ſom have Legemer. Den tredie Afhandling indeholder Forfatterens Tale, da han 1770 tiltraadde ſit Embede ſom overordentlig Profeſſor i Philoſophien. Det fierde Stykke handler om: hvorledes Skyggen af en lodret Stift gaaer tilbage. Tilſidſt ſtaaer en Tale: de auctoritate Philoſophiæ in beata vita comparanda, Den Hr. W. 1773 har holdt ved Til-

træ-

trædelſen af ſit Embede, ſom ordentlig Profeſſor i Philoſophien.

Leipzig.

Ernſt Platners philoſophiſche Aphorismen, nebſt einigen Anleitungen zur philoſophiſchen Geſchichte. Im Schwickertſchen Verlage 1776. 418 S. 8.

Forfatteren har forhen giort ſig bekiendt ved ſin Anthropologie, ſom en ſkarpſindig Philoſoph; og han fornegter ikke denne Karakter i anmældte Skrift, ſom egentlig ikke er andet end en Logik og Metaphyſik. Tre Hovedſtykker udgiør Logiken; det fierde indbefatter Metaphyſiken. Først anføres den indvortes Fornemmelſes Beviſer for Siælens Virkelighed. Beſtemmelſe af Siælens Væſen, og det beſtaaer i en beſtandig Tænken; denne Siælens Væſens Beſtemmelſe, ſom Forfatteren giver, grunder ſig paa den Forklaring, han ſiden anfører over Exiſtentz — at exiſtere er hos ham det ſamme, ſom at virke. — Men hvem ſeer ikke, at dette Begreb om Exiſtents er alt for angt? — Meget grundig og lærerig er Forfatteren i det Stykke om Beviſthed. Jhenſeende til Begrebene hælder Forfatteren til den Meening, ſom antager medfødte, i det mindſte ſaaledes ſom Leibnitz paaſtaaer dem. Giver end denne Hypotheſe, ſom han anmærker, et høiere Begreb om Siælens Væſen, ſaa foranlediger den tillige lettelig en alt for ſtor Tillid til uprøvede Foreſtillinger. Og det bliver dog altid viſt, at almindelige Begreber kan ikke haves uden viſſe ved Erfaringer og Jdeernes Sammenfoielſe frembragte Tegn, og det er Meeningen, naar der ſiges, at de ikke kunne ſubſiſtere i os uden Ord. Over denne, ſaavelſom over andre omſtridede Læreſætninger, anviſer Forfatteren kort, men dog tilſtrækkelig Meeningerne og Skribenterne. Det tredie Hovedſtykke indeholder Fornuftens Hiſtorie. Over Sproget har Forfatteren mange ret grundige Bemærkninger, iſær hvad der angaaer den vanſkeligſte Deel af Spørgsmaalet, om Sprogets naturlige Oprindelſe; hvorfor juſt Tonetegnene ere blevne de herſkende; Metaphyſik er hos Forfatteren Philoſophie i den ængeſte Forſtand. Til den naturlige Theologie baner han ſig Vei igiennem Kosmologien, ikke en abſtrakt og

af

af vaklende Hypotheſer beſtaaende, men en paa Naturlærens udſøgteſte Jagttagelſer grundet Kosmologie. Derpaa bruger Forfatteren, for at beviiſe Guds Tilværelſe, det Argument af Tingenes unægtelige Regelmæssighed og henſigtsfulde Indretning i Verden. Recenſenten forſikrer i øvrigt, at ingen Elſker af dybſindige philoſophiſke Skrifter ville læſe dette uden Fornøielſe.

Leipzig.

Fundamenta juris criminalis, cambialis, eccleſiaſtici proteſtantium & feudalis in Tabulas redegit D. Jo. Paulus Ferdinandus Schroeter. 1777. Stor 18 Ark 8vo.

Dette lidet Værk, har mange Fortieneſter ſom en Tabel, hvorfor det ogſaa kan være meget nyttigt for dem, ſom allerede have ſtuderet deres Videnſkab, og kunne bruge det til at overſee den med et Øiekaſt; men Vee dem, ſom det falder ind, at ſtudere Lovkyndigheden af Tabeller! De blive lige ſaa ilde farne, ſom viſſe Noſtrates, der ikkun læſe en Extract af et Collegium, og henlever ſaa deres hele Levetid ſom Juriſter in compendio. α. EΦ.

Sammeſteds er 1776 udkommet:

Die Staatsverfaſſung von England, oder Nachricht von der engliſchen Regierung, worinn ſie mit der republikaniſchen Form, und gelegentlich mit den andern Monarchien in Europa vergleichen wird, von J. L. de Laeme, Advocat und Bürger von Genf. Aus dem Engliſchen überſetzt, und mit einigen Anmerkungen begleitet. 8, 1 Alph. 4 Ark.

Dette Værk var først skrevet paa Franſk. Forf. opholdt sig siden en Tid lang i Engeland, hvorved han kom til at kiende dette Riges Statsforfatning nøiere, og udgav Bogen paa Engelſk, meget forøget og forbedret. Da den har forhvervet ham en Cheſterfields, en Lyttletons, en Camdens Yndeſt og Bifald, saa tør vi ikke sige meere til dens Roes. Overſætterens Anmærkninger give denne Udgave et Fortrin.

α. EΦ.

Göt-

Göttingen.

Corpus juris civilis codicibus veteribus manuſcriptis & optimis qvibusdam editionibus collatis reſenſuit Georgius Chriſtianus Gebauer, & poſt ejus abitum editionem curavit Georgius Auguſtus Spangenberg Jur. in alma Georgia Auguſta P. P. E. Median Qvart 1777. 7 Alph. Koſter 3 Louisd'or.

De romerſke Love, ſom i ſaa mange Aarhundrede have gieldet i Europa, ſom af ſaa mange Nationer endnu blive tilſpurgte, hvor deres egne Love tie, ſom enhver maae ſtudere, der vil fortiene Navn af Jurisconſultus. — Diſſe Love, ſige vi, fortiente vel en Udgave ſom denne. — Den bekiendte lærde Gebauer har anvendt en ſtor Deel af ſin Levetid paa den. Ved Hr. Spangenbergs ligeſaa berømmelige Flid er endelig her den første Deel udkommet, ſom indeholder Inſt. og ff. Den correcte Text, de udſøgte Anmærkninger, den næſten feilfrie Aftrykning — og ſaa al den Zirlighed, ſom denne Udgave prunker med, giør den uden Tvivl til den allerfuldkomneſte vi have. Det giør Kongen af Engelland ikke liden Ære, at uden hans Underſtøttelſe, ſkulde dette koſtbare Værk neppe naaet ſaa høi en Fuldkommenhed; men Skade tillige, at ſaa kun have Evne til at anſkaffe ſig det. *a.* E*φ*.

Frankfurt og Leipzig.

Gemeinnützige juriſtiſche Betrachtungen und Rechtsfälle, von den Verfaſſern der juriſche Litteratur. Zweiter Band, 8. 1777. Stor 17 Ark.

Dette Bind vil formodentlig blive optaget med ſamme Bifald i Tydſkland, ſom det første; men meget faa af Materierne eller Sagerne ere af nogen Vigtighed, hvor den romerſke Ret ikke gielder. *a.* E*φ*.

Paris.

Les Prôneurs ou le tartufe litteraire. 1777. Hos De la Lain. 87 S. i ſt. 8.

Dette Lyſtſpil ſom har Hr. Dorat til Forfatter, giør de Lær-

Lærde, og fornemmelig de ſkiønne Aander latterlig, ſom ſlaae ſig ſammen for at roeſe hinanden, beundre hinanden, og ved fælles Kræfter at forfølge og undertrykke dem, der ikke vil forgude dem. En Latterlighed, (næſten værre end Latterlighed) ſom desværre finder Sted i flere Hovedſtæder end i Paris. —— Der ere 4 ſkiønne Kobberſtykker til denne lille Bog. Q.

Bern.

Proſpecte der Schweitzergebirge und deren Beſchreibung. 1777. Hos Wagner, 24 S. i ſt. Folio, med 11 Kobbere.

Hr. Wagner ſom er Udgiveren af dette fortræffelige Værk, har antaget en Maler, til at male for ſig i 15 Aar. Med ſamme reiſer han omkring, og lader ham ſkildre de mærkværdigſte Proſpecter efter Naturen. Hvert Sted beſøges to gange for at efterſee og rette Maleriet. Saaledes have de alt giort 7 Reiſer. Kobberne foreſtille hvert Sted to gange, først i det Smaae, og ved en blot Kontour, dernæſt i det Store og illumineret. Præſten Hr. Samuel Jacob Wyttenbach, ſom ſelv har fulgt Maleren paa nogle Reiſer, har forfærdiget denne ſkiønne og høiſt lærerige Beſkrivelſe. Q.

Leipzig.

Sex. Aurel. Propertius, varietate lectionis & perpetua adnotatione illuſtratus a Frid. Gottl. Barthio. 1777. Hos Schwickert. 586 S. ſt. 8.

Texten i denne, i hver Henſeende gode Udgave af en yndet klaſſiſk Auctor, er aftrykt efter den ved ſal. Prof. Hamberger beſørgede Gottingſke Udgave fra 1762, ſom ei har de Scaligerſke Forandringer. I kiernefuld Korthed har Hr. Barht ſaavel oplyſt denne Auctor, at kun ſaare ſielden Læſeren kan ſee ſig i Forlegenhed. Det nyttige af Paſſerats og Volpis Kommentarier findes her og, uden deres Ordgyderie. Imellem Texten og Noterne findes alle forſkiellige Læſemaader, og deriblandt ogſaa hvad hældige Gierninger hiſt og her findes over enkelte Steder. En Clavis Propertiana og et Index over Gloſer, (hvori Artikelen Idiotismi propertiani) forøge Bogens Brugbarhed. Q.

No. 16.

Kiøbenhavnſke

Nye Efterretninger

om

lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 16de April 1778.

Over Indføds-Retten —— i Anledning af Kongens Fødſels-Dag i Aaret 1777. Udgivet af et Selſkab. Kiøbenhavn, trykt paa Gyldendals Forlag. Koſter indheftet 16 Sk.

Den ſmukke Periode, ſom det Danſke Sprogs Dyrkelſe, med alt hvad der hører til de ſkiønne Videnſkaber, men i ſær Poeſie, har for nærværende Tid, kan ikke andet end forlyſte enhver Fædernelandets Elſker. Et Selſkab ſamlede ſig, ſom under Navn af det Norſke, udgav adſkillige i et Bind ſamlede gode og velſkrevne Stykker i Poeſie og Digterkonſt. Siden fremkommer endnu et andet med denne Samling, hvori der loves og viſes ikke mindre end i den forrige. Denne Forſkiel allene er der imellem dem, at i den forrige vare Stykkerne over adſkillige Materier; i denne derimod have alle ſkrevet over Indføds-Retten, og hver med ſine Farver malet denne ſtore Acts Værdighed og herlige Følger. Diſſe Forfattere have da fulgt Gienſtanden for deres Sange ſaa nær, at Tonen i intet, ſom hos os er udkommet, enten i Proſa eller Poeſie, har været i det Heele og overalt ſaa nationalſk, ſom i diſſe Stykker, vi meene ikke allene i Tanker og Genies Sving, men ogſaa i Udtryk og Ord, Billeder og Colorit. Herimod have vi aldeles intet, mer, fornøie os virkelig over en ſaa vel anbragt Originalitet i en ſaa nationalſk Sag. Vi maa forelægge vore Læſere noget heraf; thi endſkiønt det nu

er over Aar ſiden at dette Stykke udkom, formode vi at der baade kan være nogle, ſom endnu ikke have ſeet det og ſom dog ikke vil fortryde at faae det i Haanden, ligeſom og at nogle kunde ved denne vor Anmeldelſe faae Lyſt til at læſe det igien. Naar vi da ſkulde tage noget ud, ſaa vide vi ikke, hvorfor vi ikke ſkulde udſkrive det første Stykke, ſom har til Underſkrift T., og da overlade til vore Læſere at dømme om ikke Steenerſen, denne Danſke Horatz, hvis han levede, ſkulde ſtudſet ved at ſee nogen ſaa nær efter ſig.

Ode til Kongen.

Ikke om Din Tinding blinkede Glands —
Stoltere end Philippidens, end Cæſars;
Lød iblant Blodſtemmer Skaldenes Sang
Høit til Din Ære, Chriſtian!
Ikke, tvang kun Guldet, vinkende Løn
En vanhellig Barde Stemme i ſin Harpe;
Smiled blank mod Dig Udødelighed,
Guders Belønning, Skioldung!
Ei, om Obelisker ſtraaled din Lov
Stolt; Egyptens Pyramider, Tropæer,
Sceptrets Magt fra Finmark til Magellan;
Kaldtes Du Stor paa Sletten!
Men at Lænker høit om Cimbrerne braſt,
At Du kroner Dyder, Viisdom, med Hæder!
Konge! det er ſtolt, ſom Gudernes Liv ——
Hundred Triumpher ikke!

Her er Driſtighed, Høihed, Flugt, Digter-Aand og Ode. —— De andre Stykker ere ikke mindre ſmukke, men i en anden Art. Vi ville anføre denne Begyndelſe:

De høie Harpers Lyd, de kiække, ſtolte Sange,
Fra Cimbriſk Kiæmpebryſt, ſom giorde Fiender bange;
Som ſpredte Britter bort, ſom knuſte Romer-Mod,
Som øſte Marker fuld af Teuters, Venders Blod. —
De Toner lærer mig, I gamle ſtore Fædre!
Ei for at buldre Skræk — Skioldungen ſkal de hædre!
Han ſaae hvor grumt den Sværm fra Naboeriger kom,
Som raned Landets Frugt. Lyſt tindred Hævnens Dom
Og Cimbrers Salighed i Danner Kongens Øie.
Han bød en evig Lov; da ſmiilte til den Høie
Det glade Danſke Folk.

Vore

Vore Læsere see allerede Originaliteten og den allevegne herskende Nationalskhed. Til Bevis paa den patriotiske Varme, ville vi endnu afskrive følgende Sted af et andet Stykke:

Bort Nidding fra hans Arm, som vældig Sværdet høver,
Hans Hug er Dødens Bud — naar leiet Fremmed bøver,
Staaer Indfød Klippefast — ei skialv den Danske Mand
For stolte Fienders Spyd, glad dør han for sit Land.
Hvorfra kom Cimbrisk Hær, (hvis Navn bød Naboe flygte.)
Som lærte Verdens Skræk, det stolte Rom, at frygte,
Som førte Kamp og Flugt og Døden overalt,
Og knuste Heltes Mod, og seirend stred, og faldt.
Var Sydling paa dit Skib, du Venders Overvinder?
Da Bølgen skummed Harm, og Storm og rasend' Fiender
Foreentes til din Død, da Venderne forsvandt
For Danmarks kiekke Folk, og Grav i Bølgen fandt.
Kiek var du Nordens Helt — — —

Men vi ville holde op, og tillige forsikre dem af vore Læsere, som endnu ikke maatte kiende disse Stykker, at vi ikke have valgt det vi have afskrevet, for at give Prøver paa det Beste; thi der er i den ganske Samling ikke noget maadeligt Stykke.

Berlin.

Erfahrungen und Untersuchungen über den Menschen. Von Karl Franz von Irving, Oberconsistorial-Rath, wie auch Rath bey den Directorien des Joachimsthalischen Gymnasium und der Dumkirke. Zweite vermehrte und verbesserte Ausgabe. Erster Band. 8. 460. S. 1777.

Da vi troe nærværende Skrift fortiener at kiendes og læses af Mange, formedelst den Tydelighed og Grundighed, hvormed det er forfattet, da det end mere afBegyndere i Philosophien kan læses med stor Nytte; saa have vi anseet os forbundne, til at gisre en nogenledes fuldstændig Anmældelse af samme. Dette Bind er i tre Deele. Den første Deel handler: om det menneskelige Legeme, for saavidt det er forsynet med Redskaber, der enten forskaffe Siælen Fornemmelser eller tiene den til at bevirke vilkaarlige Bevægelser. Her ere igien fem Underafdeelinger. Den første Afdeeling handler: om

de almindelige Redskaber for Fornemmelserne, og de vil-kaarlige Bevægelser. Disse ere Nerverne, hvilke beskri-ves, samt deres Udspring og almindeligste Inddeeling anfø-res. Om disses subtile Konstruktion anfører Forfatteren, man har erfaret, at en Nervestreng i Nethuden i Øiet har været 32400, og hos et mindre Dyr 1166400 gange finere end et Haar. Anden Afdeeling, om Fornemmelsernes egentlige Sæde. Her viises, at alle Fornemmelser blive først til Fornemmelse i Hiernen, skiønt man ei egentlig kan angive en enkelt Punkt, som det Sted i samme, hvor de have deres Sæ-de. Tredie Afdeeling, om den Maade, paa hvilken de udvortes Indtrykke blive Hiernen meddeelte, og de vilkaarlige Bevægelser forplantede. Her giendrives adskillige andre Hypotheser, og den bekiendte Nervesaft an-tages, dog siger Forfatteren, kan man gierne ogsaa tage Ner-verne til Hielp; thi skiønt de, for saavidt vi kan opdage, selv-ere bløde og intet mindre end Elastiske, saa kan dog gierne Grundstoffer, som denne grovere Materie indhyller, være Elastisk. Fierde Afdeeling: om de af vore Fornemmel-sers og Ideers Beskaffenheder, som af Nervernes og Hiernens Natur kan giores begribelige. Blandt an-det, som i denne Afsætning er mærkværdigt, vil vi ikkun anføre den Inddeeling Forfatteren har giort af det heele Nervesystem p. 86 i den finere og grovere Organisation. Nerverne, som de samle sig i Hiernen, blive finere og finere til de gand-ske forsvinde for Øiet. Det er ikke rimeligt at de løbe sam-men i en Masse. Rimeligviis blive de ved at være forskiellige, og beholde deres Natur som Nerver, faae nye indbyr-des Forbindelser, saa nye Fornemmelser blive foranledigede ved disse. Denne finere Deel af Nervesystemet kalder For-fatteren den finere Organisation, det øvrige henregner han til den grovere. Denne Forskiel er vel udført, og ad-skillige Phoenomena deraf forklarede. Femte Afdeeling be-viiser at den store Forskiellighed, som findes i mange af Menneskets Beqvemheder, er især at søge i Orga-nisationens Forskiellighed. Fornemmelig har man at sø-ge Grunden i den finere Organisation. Naar denne skal kal-des lykkelig, udfordrer Forfatteren trende Fuldkommenheder. 1) Maa Hiernen og Nerverne deri have en overalt frie og utvungen Beliggenhed. 2) Maa Hiernens Substants ikke

være for blød eller flydende, men maa have den behørige Fasthed. 3) Maa Hiernen ei heller være for fast og stiv. Denne Afsætning besluttes med at anføre nogle udvortes Aarsager, som have en fordeelagtig eller skadelig Indflydelse paa den finere Organisation. — Den anden Deel handler om de udvortes Fornemmelser. Har ti Afdeelinger. — Første Afdeeling om de udvortes Fornemmelsers Forklaring og Inddeeling. Udvortes Fornemmelser beskriver Forfatteren p. 172 ved de Ideer, som nærmest og umiddelbar blive foranlediget ved den grovere Organisation. Han undersøger deres Forskiellighed, i Hensigt til deres Udspring, deres Gienstande og Arter. Saa mange forskiellige Arter af Forestillinger, siger han p. 184, den grovere Organisation umiddelbar tilbringer os, saa mange Arter have vi i Almindelighed af de udvortes Fornemmelser. Vi have altsaa ikke meere end de bekiendte fem Sandser. Nerverne af enhver Sands har sin eiendomlige Maade at virke paa, som er gandske forskiellig fra de andre Sandsenervers Virkningsmaade. I Følge dette, bemærker og udvikler Forfatteren, at enhver udvortes Fornemmelse, er enten Reen eller Blandet, som den indeholder Tilsætning af andre Sandser, eller er en til alle sine Deele eensartet Virkning af den givne Sands, og uddrager end videre heraf den Slutning: at de rene udvortes Fornemmelser ere, blotte Perceptioner, (Gewahrnehmungen) og de allerførste Ideer om Tingene uden for os. Anden Afdeeling om Følelsen. Denne Sands er, siger Forfatteren p. 201, den Art udvortes Fornemmelser, som bliver umiddelbar frembragt ved en trykagtig Berørelse af vor Hud, og i Almindelighed af vort Legeme. Fornemmelser saaledes umiddelbar opvakte ere rene. Ikke allene det som berører vor Hud, men alt det, hvis Berørelse foraarsager en Art af Indtryk, hører herhen. Alt hvad vi derfor skal føle, maa være nærværende, og Følelsen giver os den allerførste Idee om Tingenes Virkelighed uden for os. Det øvrige saavel af denne Afsætning, som af den Tredie om Smagen, den 4de om Lugten, 5te om Hørelsen, den 6te om Synet, tillader Rummet os ikke at give Læseren noget tilstrækkeligt Begreb om, dog vil Læseren finde, at Hr. Irving har med megen Fiinhed viist, hvori disse forskiellige Sandser ligne hinanden eller ere uover-

eenſtemmende, det er: hvilke Fornemmelſer af enhverſ Sands der kan kaldes rene, hvilke blandede. Den 7de Afdeeling overſkriver Forfatteren von den auſſern Gefühlen. Der ere Beſkaffenheder af Tingene uden for os, ſom vi kiende, vor grovere Organiſation ſættes i forſkiellige Arter af Virkſomhed, og tilbringer os derved Fornemmelſer, ſom uſtridig ikke høre til de benævnte fem Sandſcarter. F. Ex. Forſkiellige Arter af den udvortes Smerte. I Følge heraf deeler Forf. de udvortes Fornemmelſer i to Klaſſer. Til den første henregner han dem, ſom fremſtaae ved de fem Sandſer, og dem kalder han udvortes Fornemmelſer i Beſynderlighed. Den anden indbegriber alle udvortes Fornemmelſer, ſom ikke egentlig fremkomme v· de fem Sandſer, og diſſe udgiøre det, hvad Hr. Irwing kalder auſſern Gefühl. Diſſe Gefühle kan frembringes ved alle Nerver, dog er rimeligviis Nervevirkningen forſkiellig fra de, hvorved de fem Sandſers Fornemmelſer blive opvakte. Forſkiellige Arter af diſſe Gefühle anføres f. E. Nichtwohlſeyns und Wohlſeyns, des Wehes und des Kützels, Wärme und Kälte o. ſ. v. Ottende Afdeeling om de Forandringer, ſom i Almindelighed blive foraarſagede i de udvortes reene Fornemmelſer ved deres indbyrdes ſamtidige Forbindelſe. Man antage, at det fornemmende Subjekts Evner blot ere indſkrænkede til udvortes Fornemmelſer, at det følgelig ingen Evne har til at anſtille Sammenligning til at dømme o. ſ. v. — Og ſaa ere alle Mennesker i Begyndelſen, naar deres Fornemmelſes Formue ene er virkſom. — Nu kan man ingen Grund finde, hvorfor de udvortes rene Fornemmelſer ſkulle tabe deres oprindelige Beſkaffenhed, eller høre op at blive det de ere. Altſaa kan ved de rene udvortes Fornemmelſers ſamtidige Forbindelſe ingen nye Arter af Ideer fremſtaae. De maae end mere i ſligt et Subjekt ſmelte ſammen til en eneſte Fornemmelſe, hvori ingen Forſkiellighed bemærkes. Dog forſtaaer det ſig ſelv, at de i ſaa Fald maa være eensartede, og i modſatte Tilfælde lide Forandring, dog giør denne Forandring ei, at jo ſlig en Forening af flere Arters Fornemmelſer maa virke andre Foreſtillinger i Siælen, end blot eensartede Fornemmelſer kunde virke. Dette, ſamt den Maade, paa hvilken denne Forandring ſkeer, og de Beſkaffenheder, ligeſamtidige ueens-

ar-

artede Fornemmelſer give hinanden, hvorved den heele ſammenſatte Fornemmelſe faaer Beſkaffenheder, ſom ei ere at finde i dens enkelte Deele, har Forfatteren i dette Stykke fremſat. — 9de Afdeeling: om de Forandringer, ſom i Almindelighed blive foraarſagede i de udvortes rene Fornemmelſer ved de foregaaendes Indflydelſe. En foregaaende Fornemmelſe kan enten indeholdes i en nærværende ſom en Deel, eller den kan fremkomme ved Forbindelſes Nerverne, eller den har været ſamtidig med den nærværende, eller haver Lighed med den, ligeſom Organiſationen ſættes i en lignende Bevægelſe med en foregaaende, eller nærliggende Nerver blive bevægede af de Hovednerver, paa hvilke Indtrykket ſkeede, eller og flere Nerver have tillige, eller efter hinanden, været bevægede, og derved ere komne i en ſaadan Forbindelſe, at naar een bevæges, de øvrige da tillige blive bevægede. Dog er denne ſaaledes opvakte Fornemmelſe ikke den forrige Fornemmelſe ſelv, men kun Idee derom, da ikkun den finere Organiſation er i Bevægelſe. Den udgiør ogſaa kun een gandſke Fornemmelſe med den nærværende i det givne Subjekt. Det er ingen nødvendig Følge af de nærværende Ideers Foreening med de foregaaende, at man ſkiller det Forbigangne og Tilkommende fra det Nærværende. Naar med en nærværende virkelig Fornemmelſe Ideerne om en Fornemmelſe, der tilforn har fulgt denne, bliver opvakt, ſaa er denne en Forudfornemmelſe, eller det man kalder exſpectatio caſuum ſimilium. Subjektet uden Dømmekraft betragter nu dette ſom virkelig nærværende Fornemmelſe, ſkiønt der dog nødvendig, endog i et ſaadant Subjekt maa være en virkelig Forſkiæl imellem Fornemmelſes Ideer, og Fornemmelſer ſelv; 10de Afdeeling, Om Forſkiellen imellem de Perceptioner, ſom blive foranledigede ved de udvortes Fornemmelſer i Beſynderlighed og de udvortes Gefühle. (Recenſenten har ikke kunnet finde noget beqvemt dansk Ord til at udtrykke dette Gefühl, med mindre han maatte kalde den forbenævnte Sands: Følelſe i en beſynderligere, denne Art af Fornemmelſer: Følelſer i en almindeligere Forſtand; det er i det mindſte gandſke vel overeenſtemmende med Forfatterens Ideer. 7de Afdeeling p. 259, de udvortes Fornemmelſer, ſom vi erholde med de fem Sandſer, indeholde meſtendeels en Art af Billede,

ſkiønt vi i de Fornemmelſer, vi have ved Lugten og Smagen, ei læt kan finde noget Billedagtigt, og i Almindelighed lære vi ved dem, ikkun at der er noget til uden for os. De derimod ved de udvortes Følelſer, (i den almindeligere Forſtand), opvakte Foreſtillinger, have intet billedagtigt ved ſig, men de gaae os umiddelbar an, og trække Siælen fra alt andet paa ſig. Siælen er nu ei mere beobagterſke, den træder ſelv med i Spillet, og tager inderlig Deel deri. Følelſerne ere derfor altid de ſtærkeſte Fornemmelſer, og en Skabning uden diſſe, vilde være aldeles uvirkſom. Tredie Deel: om Siælens Virkſomhed, for ſaavidt den i Almindelighed kan blive virkſom, blot ved de udvortes Fornemmelſer, har 5 Afdeelinger. Første Afdeeling om Virkſomhed i Almindelighed og dens Arter. Vi vide upaatvivlelig, at vi kunne bevæge vore Lemmer, eller lade dem hvile. Vi vide og at det i os, ſom har Perceptioner, ogſaa virker og foranlediger diſſe Bevægelſer. Vor Siæl maa altſaa uſtridig have en Formue til at bevæge vort Legeme, og denne Formue kalder Forfatteren dens Virkſomhed. Siælen er ei altid virkſom, i det mindſte yttrer dens Virkſomhed ſig ei altid i lige Grad eller hos alle Mennesker paa lige Maade. Der maa altſaa være tilſtrækkelige Aarſager, ſom opvække denne Virkſomhed, eller giver den ſin beſtemte Direktion. Neene udvortes Fornemmelſer indeholde intet uden Tingens blotte Tilværelſe uden for os, altſaa intet, hvorfor et Subjekt, ſom ei havde andre Fornemmelſer end diſſe, ſkulde viiſe ſig virkſom paa en beſynderligere Maade ved een Gienſtands Nærværelſe end ved en andens. Naar derimod Følelſerne (i den almindeligere Forſtand) blive virkſomme, naar enten virkelige Følelſer, eller Ideer om havte Følelſer, ere forenede med Sandſernes Fornemmelſer, da gaaer Foreſtillingen Siælen ſelv an, den bliver rørt og opbyder ſin Kraft til, enten længere at nyde ſaadan en Følelſe, eller at drive den tilbage og befrie ſig derfra. Nerverne har man i Henſigt til deres Beſtemmelſe og Nytte inddeelt i Foreſtillings Nerver og Bevægelſes-Nerver. Man kan altſaa tilſkrive Siælen en dobbelt Art af Virkſomhed; den der har Evne til at ſætte Bevægelſesnerverne i Virkſomhed, kalder Forfatteren den virkſomme Bevægelſesformue. Den Evne den derimod har, til at bringe Foreſtillingsnerverne i Virkſomhed

somhed kalder han den virksomme Forestillings Formue. (Gewahrnehmungs Vermögen) og deri, siger han, bestaaer Tænkekraften. Foruden denne virksomme Forestillings Formue tilskriver Forfatteren Sielen og en Lidende, som han sætter i en Begvemhed til, ved Nervesystemets Virkning, at erholde Forestillinger. Han bemerker her, at man ei maa see hen til den nærmeste Kilde til Forestillingerne; thi da maatte man altid sige, Sielen forholdt sig lidende, for saa vidt disse nærmest ere at udlede fra den finere Organisation. Men man skal see hen til deres Grund og første Aarsag. Er det Sielens Virksomhed selv, som har sat den finere Organisation i Bevægelse, da tilskriver man dette den virksomme Forestillingskraft. Er Grunden til Forestillingen ikke i Sielen selv, men i noget andet, da kaldes Forestillingen lidende. Den blot lidende Forestillings Formue, naar den finere Organisations Virksomhed er grundet i den grovere, kalder Forfatteren Fornemmelseskraft. 2den Afdeeling, om Sielens Bevægelses Formue, for saa vidt samme kan ledes blot ved de udvortes Fornemmelser. Alt hvad som kan opvække Sielens Virksomhed kalder Forfatteren Drift (Antriebe). Give Drifterne tillige Anviisning, hvorledes Virksomheden skal yttre sig, for at fyldestgiøre Følelserne og deres Trang, da ere de bestemte, i andre Tilfælde ubestemte. I Subjekter, som allene have udvortes Fornemmelser, kan Virksomheden, naar den engang er opvakt, paa en tredobbelt Maade faae en bestemt Retning. Enten formedelst den overmaade store Lethed, hvormed Sielen kan frembringe visse Arter af Bevægelser, hvortil Legemet af Naturen har Begvemhed; eller Grunden ligger i Følelserne selv, naar de ere komne af Drifter, der ikkun give ringe Anledning til denne eller hin Retning, eller og den kan reise sig af Fornemmelser eller Fornemmelses Ideer, naar de ere foreenede med nærværende Følelser eller Drifter. 3die Afdeeling: om den virksomme Forestillings Evne i Almindelighed, og i Besynderlighed om dens Beskaffenhed i Subjekter, som ei have andre Forestillinger end blot udvortes Fornemmelser og Ideer derom. Vi have Forestillinger, som ere uafhængige af Sielens Virksomhed, dette stadfæstes nokſom af vore Erfaringer om Ideernes Association og deres Love. Men Erfarenhed lærer og at der ere Ideer, som saa

vel i Henſeende til deres Oprindelſe, ſom til deres gientagne Frembringelſe, ere afhængige af Sielen, og ſaadanne ere de, ſom vi frembringe ved nye Forbindelſer af allerede havte Ideer, og de vi forſætlig ville erindre. Vil Sielen have en Foreſtilling, ſaa retter den ſin Kraft paa Foreſtillings Nerven, men denne beſtemte Retning til Yttrelſe af ſin Kraft kan ei have Sted uden en Drift, en beſtemt Drift. Skal altſaa Subjektet, hvis Foreſtillinger ere reene udvortes Fornemmelſer, ſiges at have forholdet ſig virkſom ved diſſes Frembringelſe, ſaa maa det med Forſæt have frembragt den; men Forſæt er at betragte ſom en Drift, og hører altſaa ei til de blot reene Fornemmelſer. Eller her maa være noget, ſom kan ſtaae i Stedet for Forſæt. Følelſer (i den almindelige ſtore Forſtand) og Rørelſer, (diſſe kalder Forfatteren S. 357 Ideer om Følelſer) kan ſættes i dettes Sted. Dog ſeer man let, at det ikkun er rene Fornemmelſes Ideer, ſom Subjektet kan frembringe. 4de Afdeeling: om de beſynderlige Arter af den lidende og virkſomme Foreſtillings Formue, i Beſynderlighed i Subjekter, ſom ei have andre Foreſtillinger end blot udvortes reene Fornemmelſer. — 5te Afdeeling: om Dyrenes Natur. Recenſenten ſeer, at han har været vidtloftigere end Læſerens Taalmodighed det maaſkee ønſkede. Derfor har han og ikke ſagt noget beſynderligt om Indholdet af den 4de og 5te Afſætning, ſkiønt hvad Forfatteren har ſagt, om Hukommelſen og Phantaſien, (hvortil han allene regner de Fornemmelſer, ſom komme af Nervernes overeenſtemmende eller lignende Samvirkning, altſaa alle de Perceptioner, ſom formedelſt Ligheden ere forbundne og i Følge denne Sammenhæng vexelviis frembringe hinanden) er ikke ſaa aldeles almindeligt. Dog, den philoſophiſke Læſer forlanger neppe nogen Undſkyldning, andre kunne bilde ſig ind, man ei har ſkrevet for dem. Z.

Leipzig.

Sophie oder der gerechte Fürſt. Ein Schauſpiel in drey Aufzugen von Heinrich Ferdinand Møller. Mitglied der Seilerſchen Schauſpielergeſellſchaft. 1777. Hos Bøhm. 120 S. i 8.

Uden juſt at være et Meſterſtykke, behager dog dette Skue-

ſpil

ſpil heel meget. Indholden er kortelig denne. Sophie giſter ſig med Baron Broſchalka, ſom hun troer ugift, men ſom dog har en Kone levendes. Paa denne Kones Foranſtaltning gribes de begge. Sophie for at redde Baronen erklærer for Retten, at hun ikke er viet til ham, hvorved hun bliver frie, men hun ved den uforſonlige Baroneſſes Paaſtand fængſles, og hver Uge revſes med Slag. Saaledes ſidder hun i ſer Aar, indtil Fyrſten, ſom beſeer Fængſlerne, opdager hendes Uſkyldighed, giver hende Frihed, og ſtraffer hendes Forfølgerinde ved hans Vrede, og Ægteſkabets Ophævelſe imellem Baronen og denne tyranniſke Furie. Sophies Befrielſe er Stykkets Æmne, og giores meget interreſſant for Læſeren ved hendes Lidelſers rørende Foreſtilling, ved den Deel Arreſtforvareren og hans Datter, ja endog Tugtmeſteren tage i hendes Ulykke, men iſær ved Fyrſtens ſtore Tænkemaade. Fyrſtens Rolle røber Konſten, man ſeer at Forfatteren her, ikke har havt Natur at ſkildre efter; hvilket er meget naturlig, da kun faa Perſoner have Leilighed, at ſee og høre Fyrſter tale og handle. De epiſodiſke Perſoner ere vel anbragte, og hvad de ſige, er i Naturen, undtagen den unge Fangne, ſom taler ikke i Karakteren. —— Hvad der endnu mere forhøier Intereſſen, er, at Stykkets Fabel er en ſand Hiſtorie, ſom den ſtore Mand, Joſeph den Anden har ſpillet Hovedrollen udi. Or.

Göttingen.

Rechtliches Bedenken über eine von der Marquiſe de Fareas, gegen den Fürſten Karl Ludwigs zu Anhalt-Schaumburg Hochfürſtl. Durchlaucht. im Druck bekant gemachte Schrift und andere dahin einſchlagende Actenſtücke, vom Geh. Juſtizrath Pütter zu Göttingen 1776, (ſt. 76 Folioſider, foruden Tittel og Indhold, ſamt 40 S. Bilæg.) —— **Nachtrag zu dieſem Bedenken ꝛc. 1777.** (90 Folioſider.)

Diſſe Betænkninger indeholde een af de mærkværdigſte Retshandler, vi i lang Tid have ſeet. Ovenmeldte Fyrſte af Anhalt-Schaumburg laae i ſine yngre Aar, ſom Oberſt for en Hollandſk Bataillon, i Beſætning til Bevensvard. Ved den Leilighed forlibede han ſig i Pladsmajorens Johan Reiſers Datter Benjamine, lovede hende Ægteſkab, og

lod

lod ſig virkelig, under 25 Martii 1748, vie til hende ved Præſten; men uden foregaaende Lysning af Prædikeſtolen, og uden ſin Faders Tilladelſe, hvilke begge Deele dog udfordres ſaa ſtrengelig i en Hollandſk Ægteſkabslov, at Ægteſkabet i manglende Fald anſees for ugyldigt. Sagen kom desaarſag i Drift for de forenede Nederlandes Krigsraad til Haag, hvis endelige Dom blev, at Ægteſkabet ſkulde anſees for Nul og intet; men Fyrſten være forbunden aarlig at betale 700 Gylden til Alimentation for en Datter, ſom ſkylde te denne Forbindelſe ſin Tilværelſe, indtil hun blev 18 Aar. Dermed var Sagen ikke afgiort; thi omendſkiønt Krigsraadet havde erklæret Ægteſkabet for ugyldigt, ſaa ſtod endnu Ægteſkabsløvtet ved Magt, og det var følgelig et Spørgsmaal, om Fyrſten ikke kunde tvinges til at fuldbyrde Ægteſkabet lovlig? Imidlertid havde en nye Hollandſk Forordning af 3 Jun. 1750 erklæret alle, ſaavel foregaaende, ſom efterfølgende Ægteſkabsløvter imellem protestantiſke og catholſke Perſoner for uforbindende. Intet Under, at man paa fyrſtelig Side betiente ſig af denne, for at faae Løvtet tilintetgiort. Men i den ſamme Dom, ſom ophævede Ægteſkabet, blev Benjamine udtrykkelig forbeholdet ſin Ret, i Henſeende til Ægteſkabsløvtet, og det efter General-Staternes Svar paa Krigsraadets Foreſpørgſel. —— Hidindtil har vi ſeet Benjamine, ſom den anden virkelige Eugenie, og ſympathiſerer med hende. Skade, at vi ikke kunne det beſtandig! Hun havde imidlertid ladet ſig beſvangre af en Capitain Marende 1752, i Bryſſel udgivet ham for ſin Mand, og under mange fordægtige Omſtændigheder ladet ſig hemmelig forløſe ved en Accoucheur. Dette blev beviiſt, og paa Grund deraf dømte Krigsraadet ikke allene Ægteſkabsløvtet for ugyldigt, men i en derover reiſt Kriminal-Proces, blev endog Benjamine erklæret for infam, og forviiſt Landet for evig. —— Derefter indgik Fyrſten en ſtandmæſſig Formæling. Hans naturlige Datter, ſom nu var bleven mandbar, gifte de ſig med en franſk Marqvis, og henvendte ſig derpaa til det keiſerlige Rigs-Hofraad ved en trykt Memoire, hvori hun kalder ſig en fød Fyrſtinde af Anhalt, og foregiver: 1) At det i Følge en Tractat, ikke tilkom Krigsraadet i Haag, men Biſkopen af Ruremonde at dømme i Sagen. 2) At Krigsraadet paa Generalſtaternes Befaling, maatte tilſtæde

et

et nyt Retsmiddel imod deres Dom; men da ingen videre Kiendelse var faldet paa Ægteskabs Ophævelse, saa kunde deres Æssigt ikke have nogen endelig Domskraft. 3) At det allene tilkom de høieste Rigsretter at paakiende fyrstelige Gemahlindes og Børns Rettigheder. Sluttelig paastaaer hun sig Medgift, Udstyr og Allodial-Esterladenskab tilkiendt, hvilket altsammen anslaaes til en Summe af 164000 Rdlr. Denne Sag er det nu, som Hr. Justitzraad Pütter i ovenanførte har giennemgaaet, og hvorved han søger at giendrive Marqvisens ommeldte Grunde, og faae hende udelukket fra det paastaaende, siden hun er et naturligt Barn. Retten vil Recensenten gierne troe Justitzraaden har paa sin Side, men Billigheden taler høist for hende; og vi indsee endnu ikke, hvorledes Marqvisen, efter uforbeholdne Begreber, kan ansees som et ægte Barn. Hvor meget visere og billigere ere ikke Christians Love, som endog udtrykkelig erklære de Børn for ægte, der ere fødte af Bigamie, naar Moderen ikke har vidst, at Manden før var gift.

&. EQ.

Göttingen.

Esai historiqve & politiqve sur les garanties & en general sur les diveses methodes des anciens & des nations modernes de l'Europe d'assures les traites publies. 1777. 8. st. 143 S.

Dette Verk, hvis Forfatter Hr. Meyron i Göttingen skal være, fortiener megen Roes. Det er behageligt formedelst Historien, som det er fuldt af, og særdeles nyttigt tillige. — Forfatteren har inddeelt det i 3 Afdeelinger, efter de 3 Hoved-Epoker, som han har valgt. Enhver af disse er igien deelet i mindre Skifter, og foran hvert, staaer en kort og passende Beskrivelse paa Tidsalderen. Den første Hoved-Epoke gaaer fra de ældste Tider til Keiser Friderik I, og har igien følgende Afdeelinger: 1) Tidsalderen før Kristi Fødsel. 2) Under Romerne og Keiserne. 3) Under de følgende Folkeforandringer indtil Karl den Store. 4) Efter Karl den Store til Epokens Slutning. — Den anden Hovedepok gaaer fra Friderik I til Maximilian I., og den 3 fra Maximilian til vore Tider. De forskiellige Sikkerhedsstillinger, som

ſom Stæterne have brugt imellem hverandre, og Grunden tilſamme, ere overalt udleedte fra deres første og ſande Kilder.

a. EΦ.

Grønningen.

Corn. Wilh. de Rhoer, JCti & Advocati Groningo-Omland. Diſſertationes de effectu religionis chriſtianæ in Jurisprudentiam romanam, faſciculus primus 1776. 8vo.

Er det den Lovkyndige vigtigt at vide Lovenes Oprindelſe, Grunde og Anledninger, — ſaa bør han eie denne Piece. Den er ſkreven med en ſund philoſophiſk og det heele overſkuende Aand. Mange af den chriſtelige Religions Virkninger paa Lovene ere fælles for alle europæiſke Nationer, og Diſputatſer, diſſe følgelig i ſaa Fald ligeſaa vigtige og brugbare for os, ſom for de tydſke Juriſter. Dette Hæfte indeholder for det meeſte kun almindelige Betragtninger, undtagen den ſidſte Afhandling, i hvilken Forfatteren har henvendt ſig til Ægteſkabslovene iſær. Skade, at Foredraget ikke altid er tydeligt, og Stilen ofte tør. *a*. EΦ.

Halle.

Commentatio juris civilis de obligatione auctorum intuitu evictionis imminentis, auctore, J. Ch. Mann, adr. reg. Deſſa. 4 Ark 8.

Den ſom veed, hvor rigtig den Materie om Hiemmel er, iſær efter de romerſke Love, vilde maaſkee lyſte at læſe denne Afhandling; — men han ſkal finde meget lider deri til ſin Troſt. *a*. EΦ.

Erlangen.

Des Hrn. v. Caillers Lehrgebäude der Erziehung oder das wahre Kluge, Betragen der Perſonen von Stande. Aus dem Franzöſiſchen. 1777, 8 Bog. 8. Koſter 24 ß.

Dette Skrift, ſom er bekiendt under Titel veritable Politique des Perſonnes de qualite, indeholder adſkillige meget gode

gode Lære- og Leve-Regler, men for et heelt Opdragelses Syſtem kan det ei antages. U.

Berlin.

Ueber Patriotismus als ein Gegenſtand der Erziehung in Monarchiſchen Staten. Eine Vorleſung Sr. Excellence Hrn. Carl Abraham, Freihern v. Zeidlitz, Königl. geheimen Statsminiſters, bey ſeiner Aufnahme, in die Königl. Akademie der Wiſſenſchaften. 2½ Bogen. 8 1777. Koſter 1 Mk.

Manden er Philoſoph og Taler.

Leipzig.

Die Männerſchule, aus dem Engl. 2 Theile. Hos Junius, 334 S. i 8.

En gandſke lærerig Roman, ſom advarer om Forførelſens Lethed, naar det første Skridt er giort. Det er ikke fordeelagtigt for Bogen at Intereſſen deeles ved, det at de to Hiſtorier beſtandig følge med hinanden, uden at den ene er den anden ſubordineret. Or.

Sammeſteds.

Jezennemours, ein dramatiſcher Roman, aus dem franz. überſezt. 1777. Hos Schneider. 8.

En jammerlig Efterligning, eller retter Efterabelſe af Wielands Agathon. Noget bedre har,

Thomas Imgarten, eine wahre Geſchichte. 1777. Hos Chruſius, 20 Ark i 8.

Efterlignet die Leiden des jungen Wehrters. Den lader ſig dog læſe uden Vammelſe. Or.

Sammeſteds.

Geſchichte der Amalie Harcourt und Luiſe Darlington. 1777. Hos Schwickert.

Skal være overſat af det Engelſke, men man ſkulde neppe troe, at en Engelsmand kunde ſkrive ſaadan kiedſommelig

Fra-

Fortælling af hverdags Tildragelser. Dog Engelland har jo og sine Bünchers og Bier. Cr.

Leipzig.

Des Grafen von Schaftsbury Philosophische Werke, aus dem Englischen uebersetz. Erster Band 8. 1776. 1 Alph. 6½ Bogen. Koster 5 Mk.

Oversættelsen er reen og flydende, og lader til at være troe. Denne Deel indeholder: Et Brev over Enthusiasmus. Sensus communis, et Forsøg over Friheden i Vittigheden og Lune. Soliloqvium eller Erindringer til en Skribent. I øvrigt er Forfatteren alt for berømt, til at vi skulle have nødig at anbefale ham til vore Læsere.

Sammesteds.

Satirische Erzählungen. Erstes Bändchen. 1777. Hos Crusius 215 S. i 8.

Disse tre Fortællinger gisre de Stridigheder latterlige, som til liden Ære for de Lærde i Almindelighed og for Theologerne og Pædagogisterne i Særdeleshed, moere det blot læsende Publikum. Der er Vittighed og Lune i dem, om end stundom Sandhed ikke er fulgt med yderste Strenghed.

Cr.

London.

The Economy of Beauty, in a Series of Fables; addressed to the Ladies. By Dr. Colens. 4. Koster 2 Rdlr. 4 Mk.

Disse Fabler skulle efter Forfatterens Hensigt belære de unge Fruentimmer om, hvori den sande Legems Skiønhed bør sættes, samt at Legemet ei kan have den ægte Smukhed og Indtagenhed, uden Sielen er skiøn. Havde Forfatteren giort Indledningen til Fablerne noget kortere; og var Moralen ei paa mange Steder alt for tvungen udbraget, da vilde han endnu have fortient større Bifald; thi bifaldet er Skriftet.

No. 17.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 23de April 1778.

Johan Baptiſt Pergoleſi's Muſik til Stabat Mater, med Hr. Profeſſor Sporon's dertil ſatte Paaſions-Sang — i et Claveer Udtog, udgivet af N. Schiörring. Kiøbenhavn, 1778. Trykt paa Gyldendals Forlag. Koſter indbunden 3 Mk. 8 Sk.

God Muſik, god Poeſie, god Tryk; og alting got, om Papiret kun havde været noget lidet ſtørre. I det øvrige behøve vi ikke at ſige meget om dette Stykke. Muſikken til Stabat Mater har en unægtelig Værdie, og fortiente at leveres Danſke Muſik-Elſkere til privat Brug. Hr. Schiørring vil ogſaa uden Tvil naae ſit Ønſke, ſom han i Fortalen ſiger at have haft med dette Arbeide, nemlig ſine Landsmænds Agtelſe; og da vi af ſamme Fortale ſee, at det er ham, ſom har været Aarſag i at Hr. Profeſſor Sporon har taget ſig for at ſætte denne Poeſie dertil, ſaa tør vi ogſaa i Særdeleshed derfore ſpaae ham ſine Landsmænds Tak. Det er vore Læſere bekiendt, at vi af vor Danſke Digter Ewald have Poeſie hid henhørende. Hr. Sch. lader ogſaa baade Hr. Ewald og hans Arbeide i ſamme ſin Fortale vederfares Ret. „ Men jeg tør vel troe, ſkriver han, uden at fornærme den„ ne ſtore Digter, at denne Poeſie har ikke været beſtemt til „ at aſſiønges, eſterſom det ſynes ſom at nogle Steder vi„ ge noget af fra de Tanker, ſom Pergoleſi efter al Rime„ lighed har haft med det muſikalſke Udtryk. Derfor, ſkri-

„ ver han videre, henhvilede dette mit Forſæt i nogen Tid,
„ indtil jeg fik Leilighed at anmode Hr. Profeſſor Sporon
„ derom: og da han, efter min Begiering (hvilket jeg her-
„ ved offentlig med den tilborligſte Taksigelſe erkiender) paa-
„ tog ſig dette Arbeide, ønſkede jeg mig til Lykke i det Haab,
„ at jeg nu ſkulde blive i Stand til at levere mine Lands-
„ mænd Danſk Poeſie til denne Muſik, ikke alene overeen-
„ ſtemmende med en god Smag i Almindelighed, men ogſaa
„ med Pergoleſi's Tanker og det muſikaliſke Udtryk.“ Vi
for vor Deel have intet imod dette, troe ikke heller, at denne
Danmarks Digter enten fornærmes derved, eller vil fortryde derpaa; thi noget andet er det at ſætte Ord til en latinſk Cantate, at de ſom ikke forſtaae det Sprog, ſom ſynges, kunde dog have noget at feſte Tankerne til, og noget andet at tage ſig for at ſætte Ord til en vis Muſik i ſamme Smag, hvorudi Componiſten ſkrev. Videre end det første troe ikke heller vi at have været Hr. Ewalds Henſigt. Vi billige ogſaa Hr. Sch. Tanker i det, at han ønſkede Ord til denne Muſik af en Mand, ſom kunde, ſom han ſiger, at Hr. Prof. har giort, ſkrive med Muſiken i Haanden; thi vi begribe ikke hvorledes der ellers kan ſættes Poeſie til allerede giort Muſik, i det Mindſte ikke til ſaadan, hvor Udtrykkene ere ſaa expreſſive og Faldene ſaa lette ſom hos Pergoleſi. —— Characteren i Pergoleſi's Muſik tykkes os at Hr. Sch. har rigtig angivet, naar han i Slutningen af Fortalen ſiger, at der herſker deri en ſimpel og ædel Smag. Det ſees ogſaa aabenbarligen nok, at Hr. Prof. har entreret i denne Smag. Vi erindre os ved denne Leilighed, at vi for nogle Aar ſiden læſte hos Hr. Prof. et Sted, hvor denne Pergoleſi's Muſik blev kaldt et prægtigt Stykke, hvilket forundrede os, men vi troede, at det var for haſtigen ſkrevet, og at derved ikke ſkulde forſtaaes andet, end et Stykke, ſom havde en høi Grad af Skionhed i ſit Slag; thi, ſom Ordet prægtig tages, kan det efter vore Tanker ſlet ikke ſiges om denne Muſik, efterſom Pragt aldeles ikke hører til dens Characteer. Nu forsøger det os, ved at ſee denne dertil ſatte Sang, at enten have vi ikke feilet, eller og Hr. Prof. har forandret ſine Tanker. I det Mindſte er det viſt, at Characteren i Hr. Prof. Poeſie er ſaa meget det lette og ſimple, at det Skionne deri beſtaaer i den ſtore Grad af Værdighed, ſom han har forſtaaet

at forbinde dermed. Dette anſee vi og for en ſtor Aarſag til det ſaa almindelige Bifald, hvormed den er bleven optaget: og man ſeer deraf, hvad der feiler vore Pſalmer; thi ingen Pſalme kan giores ſimplere, end dette er, men det er kun faa af dem, vi bruge, ſom have den Værdighed, ſom dette. Vi ſelv ere iblant dem, ſom baade forrige og dette Aar ikke alene have hørt denne Sang opføre med Fornøielſe, men ogſaa med Andagt og Rørelſe i Hiertet. Underlægningen har været Hr. Sch. Sag, hvilken han dog ſelv tilſtaaer at have fordret mindre Umage af ham, end derſom Poeſien havde ikke været ſaa nøie indrettet efter Muſiken. Vi have ikke heller ſtødt an uden paa dette eene Sted: maatte ogſaa døe —— og vilde, hvor os ſynes, at de to Ord og vilde ſkulde ved et ſtærkt Comma i Muſiken været ſkildte fra de forrige; thi nu ſynger man: døe og vilde, hvilket ganſke ſvækker Styrken af dette virkelig ſkiønne Sted. Men vi kan tænke, at Hr. Sch. har været frygtſom for at lade for mange Toner falde paa det Ord døe. For vore unge Digteres Skyld ville vi anmærke den Maade, ſom Hr. Prof. et Par Steder bruger, at igientage det ſidſte Ord af en Linie i Steden for Rimet i den anden; thi ſaa ſmukt, ſom det kan blive under en og anden Omſtændighed ved en god Smags Veiledning, ſaa langtrækkende kan det ogſaa falde, naar det ikke ſkeer med Forſigtighed og Sparſomhed. Dog er det langt fra, at vi hermed ville have noget at udſætte paa de Steder, hvor Hr. Profeſſ. ſaaledes har brugt det, at vi meget mere anſee det der at giore en Deel ud af Charakteren, for Exempel:

Dig, ſom døde, lad mig leve,
Leve dig, ſom bød mig leve
Ved den Død, du led for mig.

Vi undvære gierne alt andet for at beholde dette ligeſom det er. Tænker man intet til Siels Oploftelſe ved diſſe Linier, ſaa tænker man vel aldrig. Til Slutning ville vi ſige vore Læſere, at denne Udgave bærer Hendes Majeſtæts Dronningens Navn, til hvem det er dediceret, og at Titelbladet har en Vignette, ſom gior baade Hr. Cramer og Meno Haas, ſom Meſtere, Ære.

Tvende Taler, den førſte paa Juule-Dag over JEſu Fødſels Hiſtorie, Luc. II. 1.-20. Den anden paa Fiortende Søndag efter Trefoldigheds Feſt, Luc. XVII. 11.-19., holden i Huusbye Kirke og Wedelsborg Kapel i Aarene 1774. og 76. af Willads Borchſenius. 88 S. i 8vo. Kiøbenhavn, 1777. Priſen er 12 ß.

I den førſte af diſſe Prædikener viſes: at alle Omſtændighederne ved JEſu Fødſel giør det troeligt, at han er den rette Meſſias. Forf. fremſætter, efter en kort og paſſende Indledning, de Fordringer, ſom den Fornuftige kunde giøre, for at forviſſes om JEſu guddommelige Sendelſe, og ſiden viiſer han af Frelſerens Fødſels Hiſtorie, at alle diſſe Fordringer paa det nøieſte ere opfyldte. Maaſkee kunde Forfatteren i det førſte Stykke været noget kortere, da det let kan blive kiedſommeligt, at høre i det andet Stykke Gientagelſe af det førſte — og Talen er virkelig derved blevet ſaare vidtløftig, da den næſten er 4 Ark. Desuden forekomme nogle Fordringer, ſom Fornuften juſt ei ſaa lige vilde falde paa at giøre, for Ex. at der maatte være Engle, ſom forkyndte Meſſiæ Fødſel o. ſ. v. Vi ſee af Hiſtorien at der vare Engle; men Recenſenten er tillige ſikker paa, at om man havde i Forveien ſpurgt os, hvad vi forlangte, for at betrygges om Virkeligheden af den belovede Meſſiæ Fødſel, vi da ei kunde have fordret juſt dette. Bedre var det maaſkee, at han havde deelt Beviſerne, og det ſaa, at de Fordringer, ſom den blotte Fornuft kunde og vilde giøre, ſtode for ſig ſelv førſt — deres Opfyldelſe gav da Sandſynlighed. Derpaa kunde de Beviſer anføres, ſom Gud til ydermere Bekræftelſe umiddelbar havde givet, og de gave uryggelig Viished. Dog, det er en Feil, ſom meget ofte begaaes, at hvad man ikkun a poſteriori kan indſee, det vil man demonſtrere a priori. Endog i de nyeſte Kompendia over Dogmatiken, bliver man ved at anføre Mirakler, Spaadomme og Myſteria, ſom abſolut nødvendige Kiendemærker paa en guddommelig Aabenbaring, da det dog er apodiktiſk viſt, at Fornuften aldrig ſkulde have tænkt noget af dette, derſom den ei ved Erfarenhed havde faaet Idee om diſſe Ting. En Aabenbaring maa være Gud værdig, altſaa intet fornuftſtridigt indeholde, men Sandhedee, ſom ere ønſkelige for Menneſkene og til Guds Herliggiørelſe, mere kan Fornuften ei fordre. Men den haaber af Guds Viisdom,

at

at han ved visse ham behagelige Merker stadfæster, at disse Sandheder, i sær om de indeholde Hemmeligheder, ere fra ham. Det har han giort ved Spaadomme og Mirakler. Hvad Mysteria angaaer, da kan man ligesaa lidet giøre Fordring paa dem som absolut nødvendige i en Aabenbaring; thi af de Grunde, som man anfører, for at bevise deres Nødvendighed, kan man ligesaa vel bevise, at en guddommelig Aabenbaring bør intet indeholde uden Mysteria. Man har Grund til at vente dem, men ingen Ret til at fordre dem. Dog tilbage til Talerne. —— I den anden Tale vises **Troeværdigheden af det Mirakel, som skeede ved de ti Spedalske.** Det sees 1) **stort og herligt,** deels af Sygdommens Beskaffenhed, deels af sammenløbende Omstændigheder, som giorde Kuren umueligere og Miraklet større. Det er 2) **sandt og umistrænkeligt.** De vare virkelig Spedalske, bleve tilfulde kurerede; det kunde ei være et oplagt Raad, at de skulle anstille sig spedalske, og Miraklet skeede ei i nogen Afkrog. —— Recensenten maa tilstaae, at han ei har læst disse Taler, uden at beklage, at Kirken i Forfatteren har tabt en værdig Lærer. Foredraget er reent og tydeligt, Beviserne ere grundige og fyldestgiørende. Dog ligesaa vist som det er, at disse Materier med Held af Forfatteren ere behandlede, saa vist er det og at andre Materier maatte bearbeides anderledes og med mere Kunst, da Talerne kunde være gode i deres Art, men Mynstere for dogmatiske Taler i Almindelighed blive de ikke. Z.

Brunsvig.

Anfangs Grunde der algemeinen Mathematik, und der Arithmetik, zum Gebrauch seiner Zuhörer, von M. Johan Christian Ludewig Hellwig, öffentlichen Lehrer der Mathem. der Herzogl. Pagen, und auf die beyden Gymnasiis zu Brunschvig ꝛc. 1777. 1 Alph. 8vo, koster her 1 Rdlr.

Begyndelsen giør en Tilskrift til Hr. Davies, der tillige er som Fortale. Den, som maatte giøre Ophævelser over at see Bogstavregning i Arithmetiken, giver han blandt andet denne Anviisning: "freylich giebt es immer einige denen die Buchstaben die unerklärlichsten Hieroglyphen bleiben, wenn

auch der Lehrer ſich aufs tiefſte zu ihnen hinunterläßt. Aber auch dieſen kan ein ſolcher Vortrag ungemein nützlich ſeyn. Er ſagt ihnen das ſie zu nichts weniger taugen, als zu denen Wiſſenſchaften, und das es Pflicht ſey die betretne Bahn zu verlaſſen, und ſich der Welt auf einen andern Wege nutzlich zu machen, wozu ein Körper ohne Geiſt hinreichend iſt. Herpaa en Forberetning om de mathematiſke Videnſkaber og deres Inddeeling. Den Theoretiſke Mathematik deeles da: 1) Algemeine Mathematik, 2) Arithmetik, 3) Geometrie, 4) Theoretiſke Chronologie, og 5) Dynamik. Forfatteren lover at retfærdiggiøre den første Deel, nemlig: Algem. Math. i ſine Forelæsninger, viſer imidlertid hen til nogle paragrapher af Daris, hvor vi ikke finder andet end dette: man kan bedre overſkue det beſynderlige, naar man først har fattet det almindelige. Ja! naar man har fattet det. Men ſom oftest gaaer Siælen den modſatte Vei, hæver ſig fra det beſynderlige til det almindelige, og da overſkuer den let, saavel tilforn kiendte ſom nye Aeter. —— Algem. Mathem. 1ſte Kap. Om de Egenſkaber hos Størrelſerne, ſom ved deres Udfindelſe maa mærkes. Her forekommer da Begreb paa lige Storhed, Ligedanhed ꝛc. De brugelige Tegn at udtrykke det med og dithenhørende Sætninger. Begreb paa Forhold, Proportioner og Progreſſioner. Andet Kap. Om at finde Størrelſerne, naar de betragtes for ſig ſelv. Her forekommer det Almindelige af de 4 Specier. Begreb paa Potenzer, Rødder og deres Betegnelſe i Bogſtaver: Forfatteren vidſte intet andet bequemt Sted at ſætte dem, og vi vilde ſvaret: i Arithmetiken ſtraxt efter de 4 Specier. Tredie Kap. Om Størrelſernes Udfindelſe, naar de betragtes i Forbindelſe eller Forhold. Fierde Kap. Om Størrelſernes Udfindelſe ſaavidt de ere uendelige. Iblandt andet en uendelig Størrelſe, ſom hverken er uendelig ſtor eller uendelig liden, (f. Ex. Irrational-Størrelſer,) kalder han en indſkrænket uendelig Størrelſe; ſkiønt man kan blive vant til det Sprog, vil dog ingen kalde det fuldkomment. —— Arithmetik 1ſte Afdeeling, 1ſte Kap. Maade at udtrykke ſine Tanker ved bequemme Tegn anvendt paa Math.. Andet Kap. Begreb om modſatte Størrelſer. Anden Afdeeling, 1ſte Kap. De 4 Specier, Exempler paa Additionen i Romer-Bogſtaver. Dyadiken, vor brugelige Decadika og i Bogſtaver. Beviſet for mod-

modsatte Størrelsers Subtraktion vil, understøttet ved et got mundtlig Foredrag, fuldkommen overbevise enhver. Deres Multiplication beviser han som Maxo instit. Mathel. Andet Kap. Om Brøker, deres Natur og Forvandling. Man vil her læse F. med Nytte, om man ikke har Hr. Lamb. Beyträge, af hvilke han her meget vel har betient sig, og foredraget paa sin Maade. Om Progressional-Brøker og deres Arter, Decimal og Sexagesimal-Brøker. Tredie Kap. Om Rødders Uddragelse; dette skeer i Bogstaver. Binomial Formulen. Fierde Kap. Om Regning med muelige og umuelige Rodstørrelser. Tredie Afdeeling: 1ste Kap. Æqvationerne af de 4 Grader. Andet Kap. Arithm. Progressioner, Begreb paa Polygnal-Tal. Tredie Kap. Om Geom. Forhold, Progressioner, og Rader. Fierde Kap. Om Logarithmer. — Dem, som har læst og fattet Segner, Kæstners Anfangs Grunde, Eulers Algebra ꝛc. som Forf. har brugt, er denne Bog undværlig, men de som ei har havt Evne at anskaffe sig den, men ellers læst en anden, vil finde denne i adskilligt fuldstændigere, end Lærebøger sædvanlig ere, og noget af hvert. Med hans Foredrag kan man temmelig være fornøiet. B*

Brunsvig.

Fabeln und Erzählungen in Burkard Waldis Manir. Von Herrn Friedrich Vilhelm Zachariæ, **neue Ausgabe. Mit einem Anhange von ausgewählten Originalfabeln des Waldis, und darzu nöthigen Spracherklärungen** begleitet, **von** Johan Joachim Eschenburg. 1777, i Weisenhuus Boghandl. 144 S. Text., 127 S. Anhanget, og 55 S. Fortale i 8.

En i mange Henseender vigtig Bog. Forfatteren (han døde den 30 Januarii 1777), er saa berømmelig bekiendt i den poetiske Verden, at hans Navn allene var nok til Bogens Anprisning. Hvo kiender ei hans **Tageszeiten**, hans **vier Stufen des weiblichen Alters**, hans meget yndige smaae Sange, og hans komische Heltedigte? — Her have vi da Fabler af ham i en gammel tydsk Digters Maneer. — **Burkard Waldis** har 1583 udgivet 400 Fabler og Fortællinger paa Vers under Titel: „Esopus, ganz neu gemacht und in Reimen gefaßt. Mit samt hundert neuen „Fabeln, vormals im Druk nicht gesehen noch ausgangen,

„ Frankfurt am Mayn i 8." Hans Maade at fortælle paa, er overmaade behagelig, ved en ſtor Naivitet og en lyſtig Luune, ſom aldrig forlader ham. Hans Vers ere firefodede Jamber med Rim. Det forſtaaer ſig at man ikke bør ſøge fin Kritik hos ham. Han ſluddrer gierne, fremlegger alt hvad han veed, (og det er viſt en heel Deel) lader Dyrene tale ſom lærde Mænd, forſømmer Qvantiteten, bruger haarde Eliſioner og deſlige, men med alt dette er han en behagelig Fortæller. Den ſal. Forfatter af de nærværende Fabler, har ſaaledes trængt ſig ind i hans Maneer, at han her leverer 61 Stykker ſaa gandſke i ſamme, at man troer at læſe gamle Burkard, uden dens Feil. Af 30 Stykker er Indholden af Waldis's, de andre ere af Zacharias Opfindelſe, eller tagne af andre Fabuliſter. Fortalen indeholder nogle Anmærkninger over B. Waldis og hans Fortællemaade; og Anhanget 35 af Waldis's egne Fabler, fuldkommen aftrykte, endog med bibeholdt Ortographie, efter Originaludgaven. Hr. Udgiveren har i Noterne oplyſt de alt for uforſtaaelige Ord og Talemaader, og fortæller i en kort Efterretning, at dette Værk udkom første Gang for 6 Aar ſiden, uden Zacharias Navn. Denne Digter var bleven ſaa fortrydelig over en Mængde uhøflige meeſt ugrundede Kritiker, at han næſten aldeles forlod Poeſien, og hvad han endda digtede, udgav han uden Navn. Her lære vi og at Zachariæ er Forfatter til

Zwey ſchöne neue Mährlein, als I von der ſchöne Meluſinen, einer Meerfey. II Von einer untreuen Braut, die der Teufel holen ſollen. 8. Leipzig, 1772.

Som ere to gamle Biſſekræmmer Eventyr, hvilke han paa en Dames Begiering har fortalt paa Vers, og ſom under hans Pen ere blevne heel moerſomme. Cr.

Strasburg.

Diſſertatio Med. de Cartharidibus Hiſtoriam naturalem, chemicam & Medicam exhibens. a Rudolfo Forſten. 1776. 8. 248 Sider.

Maa anſees blandt de gode og nyttige Stridsſkrifter. Først en Beſkrivelſe over diſſe Inſekter. Dernæſt adſkillige ſmukke

che-

chemiſke Forſøg, hvilke og tiene til at oplyſe og forklare deres Virkning paa det menneſkelige Legeme. Blodet har været befundet opløſt i Hunde, ſom man har givet ſpanſke Fluer. Friſk Blod blandet med ſpanſke Fluer, lider ingen Forandring deraf i Kulden, men ved en maadelig Varme gaaer det ſnarere over i Forraadnelſe. Kamfer, Theriak og Bomolie ere Modgift mod ſpanſke Fluer. Forunderlig er ellers det Forſøg, ſom Forfatteren anfører, nemlig af ſpanſke Fluer at kunde udtrække lidet Guld; dette maatte vel oftere igientages, førend det fortiener videre Troeværdighed, allerhelſt da ved deſlige experimenter ofte ſkeer en fallacia; og har A. ſelv, (eller Hr. Deiman, ſom han melder at have hiulpet ham i diſſe chemiſke Forſøg), lavet det Aqva Regis, ſom han har brugt til dette experiment, eller kan det ikke tilforn have været brugt til Guld-Opløsning? Endelig anføres deres ind- og udvortes Brug i Medicinen, ſom for det meeſte er almindelig bekiendt. Spanſke Fluers Virkning bliver forſtærket ved nogle Draaber Victriol-Olie. Spanſke Fluer forſat med Uriin trækker ingen Blære. Tinkturen udtrukken ved Spirit. vini rectificat. og givet 20 a 30 Draaber hæver Virkningen af opio givet i alt for ſtor dosi. Ved denne T. givet 10 a 15 Draaber 2 eller 3 gange daglig, er Vanvittighed bleven cureret.

Helmſtadt.

Abhandlung von epidemiſchen Huſten der Kinder. Von J. Rödiger Salomo Holdenfreund. 1776. 8. 64 Sider.

Handler om 2de epidemiſke Hoſter, ſom graſeerte 1769 og 1775; den angreb Børn, meeſt de ſpæde indtil 5 Aar gamle; ingen havde den ſom var over 10 Aar. Hoſten var ofte ledſaget med Feber, og ikke ſielden ſaa ſtærk, at den foraarſagede Næſeblod og Brækken; undertiden blev det hvide i Øinene rød. Anfaldene kom igien hver Time, eller hver anden Time. Sygdommen varede længe, og lod ſlemme Følger efter ſig, ja endog tærende Feber. Hr. H. brugte gelinde opløſende Drikke: Hvallraf, og fornemmelig Brækviinſteen eller Sulphur antimon. aurat. til at opløſe den ſeie Sliim Oxymel ſcillit. Sær nyttig befandt han Feberbarken, blandet med et Slags Sukker, for at ſaae Børn til at tage den.

Var Smerten meget stor, brugtes svangiørende Midler, hvoriblandt han og regner Safran, Clisterer vare og tienlige at bruge saa ofte, indtil de foraarsagede Durkløb. Tillige anføres nogle Sygehistorier.

Berlin.

Gothold Ephraim Lessings Fabeln. Drey Bücher. Nebst Abhandlungen mit dieser Dichtungsart verwandten Inhalts. Zweyte Auflage. 1777. Hos Voß. 17 Ark i 8.

Disse fortræffelige Fabler leveres her fuldkommen, som i første Udgave. Nogle Trykfeil kun ere rettede; forresten er alting det samme. Ogsaa det typographiske er ligesaa smukt, undtagen at det skiønne Titelkobber af den ældre Meil, er (formodentligen ved Opraderingen) blevet saa fordervet, at det nu er næsten ligesaa fælt som det i den første Udgave er smukt. Vignetten har ikke lidt saa meget. Endog Fortalen er bleven den samme, skiønt den, som aldeles upassende til nærværende Tid, burde med al Rette blevet borte. — Af Hr. Eschenburgs Forerindring til Zacharias Fabler, see vi med Fornøielse, at vi kan vente os en Litterarhistorie over den æsopiske Fabel i det andet Bind af Hr. Lessings vermischte Schriften. Or.

Sammesteds og Leipzig.

Samlung neuer Freymaurer Reden, Oden und Lieder, in teutsch und französischer Sprache, bey verschiedene Feyerlichen Gelegenheiten, gehalten, in der Loge zu den drey Weltkugeln zu Berlin, 1777. Hos Decker, 9 Ark i 8.

I Berlin som flere Steder i Tydskland, er Friemureriet ei allene i Agt og Anseelse, men nyder og offentlig Skyts. Nærværende Stykker vidne derom. Vi vil her kun anføre Titlerne for dem som, disse Skrifter muelig interessere:

1) En Deklamation, i Anledning af Kongen i Preussen, forærede sit Billede til Logen; han betragtes deri som Helt, som Statskyndig, som Folkefader, som Videnskabernes og som Mureriets Beskytter.

2)

2) Cinq. Chanſons maçoniques. Tilegnede Prindſen Ludvig af Heſſen Darmſtadt. De beſynge Livets Anvendelſe — Formaninger — Videnſkab — Aarstiderne — Livets Glæder.

3) Der Stolz des Maurers. En St. Hans-Tale.

4) Betrachtungen über die Weisheit. En Tale i ſamme Anledning ſom No. 1.

5) Friedrichs Größe. En Kantate. De ſyngende Karakterer ere: Tapperhed, Retfærdighed, Mildhed og Preuſens Genius. — Poeſien er meget ſmuk.

6) Rede auf den Geburtstag des Königs. Er temmelig lang og ikke alt for talerisk.

7) Deux Diſcours maçoniques. Den første handler om Murerietś Vigtighed, og den anden om Exemplers Farlighed. — De ere ikke holdte i Mater-Logen, men i Filialen til de tre Seraphiner. — Man kan ſige det ſamme om den, ſom om No. 6.

Ved det første No. ere 3 Vignetter, hvoraf den ene er et maadeligt Efterſtik, efter en upperlig Meiliſt Vignet i den ſtore Edition af Kleiſtes Værker, men de andre to ere gandſke afſkyelige: fornemmelig den ſom ſtaaer over Begyndelſen af Texten. Or.

Paris.

Tableaux topographiques, pittoresques, phyſiques, hiſtoriques, moraux, politiques, litteraires de la Suiſſe & de l'Italie: ornées de 1200 Eſtampes, gravées par les meilleurs graveurs, d'apries les Deſſeins de M. M. Robert Perignon, Tragonard Paris, Poyet, Raymond, le Barbier, Berthelemy, Menageot, le May, Honel & c. Tom. I. 1777. Hos Née, Masqualier og Ruault. Rojal Folio.

Dette overmaade prægtige Værk ſkal udgiøre 6 Bind, hvert indeholdende 200 Kobbere. Hver Maaned udkommer et Hefte hvori 6 Kobbere. Subſcribenterne faae hvert Kobber for 30 Sous, men andre maa betale 2 Livres derfor.

Her leveres det første Hefte, ſom indeholder Proſpekter af og omkring Genf og Bern. De ere ſtukne med ſtørſte Fiinhed og Smukhed af Nee og Masqualier. Q.

Dan-

Danzig.

Pflichten des Maurers bey dem Grabe eines Bruders. Eine Freymäurer Rede in der Loge zu den dreyen Kronen in Königsberg, von B. F. —— 1777, hos Flörke. 62 S. i 8.

En meget rørende Tale, ſkiønt den er noget lang. Den bliver interreſſantere ved de Omſtændigheder, at den Afdøde ſelv i otte Aar har beklædt Taler-Embedet, (man har en Samling af hans Taler i Trykken) at Hr. E. ſelv har indſat ham i dette Embede, og lovet ham da han døde, at tale til hans Minde i Logen. Endog hvo der ikke er ſaa lykkelig at være Frimurer, vil læſe diſſe faa Ark med Fornøielſe. —— Titelen er ziret med en meget ſmuk Vignette.

Or.

Berlin.

Freymäurer Geſundheiten und Wünſche, aufs Jahr 1777. Hos Decker, 8 Blade i 8, kun tryk paa een Side.

Diſſe korte, men meget ſmukke Drikkeſkaaler, have følgende Opſkrifter: 1) Til Kongen, 2) til Kronprindſen, 3) til Hertug Ferdinand, 4) til Prinds Friderich af Brunſvig. 5) til Ordensſædrene, 6) til Moderlogen og dens Filialer, 7) til Meſteren af Soelen, 8) til Officianterne, O. til alle Murere, 10) til Ordenens Martyrer, 11) til de Videbegierlige, 12) til de Irrende, 13) til de Uindviede, 14) til det ſmukke Kiøn. —— De ſælges til Bedſte for de Fattige, ligeſom nogle før udkomne Samlinger og følgende:

Six Chanſons Maçoniques. 1777. Hos Decker, 1 Ark i 8.

Som indeholder: 1) til Kongens Roes, 2) Alluſion til de ſex foreenede Loger i Berlin, deres Navne, 3) Mureriets Glæde, 4) den Viſes Lykke, 5) Symbolerne, 6) den gamle Viisdom.

Or.

Berlin.

Recueil de Pièces fugitives, par Mad. Reclam —— Stoch. 1777. Hos Mylius, 206 S. i 8.

Forfatterinden havde en tydſk Fader og franſk Moder, og

da

da hun elsker Digterkonsten, saa oves hun i begge Sprog. Denne Samling indeholder kun franske Stykker, som ere artige, og i den lette legende franske Digters Tone.

Cr.

Warschau.

Christ. Jac. de Moneta, Hofrath und Leibarztes Abhandlung, das die Kälte und das kalte Wasser in Catharrhkrankheiten und Catarrhhusten, wahre Hülfsmittel sind. 8. 1776. 63 Sider.

Forfatteren bruger Narladen, gientagne kolde Fodbade, kiølende Pulvere, og imod Hals Smerte lader han Patienterne gaae paa Snee med blotte Fødder. Uagtet Forfatteren anfører adskillige, som ved Kulden ere blevne hiulpne, saa vilde det dog uden Tvivl ikke være raadelig hos os at følge hans Methode, da man derved let kunde udsætte de Syge for Bryst-Betændelser, og rheumatiske Febre, allerhelst, da man kan curere Catarrh-Sygdomme ved andre Midler, hvoraf man ikke har at frygte saadanne Farligheder. Uretteligt tillægger ellers Hr. M. sig selv den Ære at være den første, som i 14 Aar har brugt Kulden imod Catarrher; thi det har længe tilforn været anraadet blandt Engellænderne og i Tydskland.

Leipzig.

Die Geschichte der Lady Juliane Harley, in Briefen aus dem englischen, der Frau Griffith. Zwei Theile. 1777. Hos Junius, i 8.

Forfatterinden, (som allerede er bekiendt ved en anden Roman: den Kierlige Bekymring) undskylder sig, at hun har taget denne Fortælling af virkelige Begivenheder, saasom hun mangler Opfindelsesgave. Vi troe, at dette giver denne lærerige og moersomme Bog en Fortieneste meer; thi Opdigtelse er sielden det som rører vore Hierter meest.

O.

London.

The Goats Beard, a Fable. 1777. Hos Dodsley, i 4.

Er taget af Phædri 4 Bogs 15 Fabel, og gandske findrig for-

fortalt, ſkiønt noget langtdragende. Der er udkommet et Svar derpaa under Titel af —— ——

Aſſes Earr. a Fable. Addreſſed to the author of the goats beard. 1777. Hos Siley i 4.

Som har Vittighed og Lune, men Forf. af The Goats beard. havde dog ikke fortient at angribes ſaaledes.

Gotha.

Walder, eine ernſthafte Operette in einem Act von Hrn. Gotter. In Muſik geſetzt von Georg Benda, Herzogliſche Sachſiſche Gothaiſche Kapelldirector. 1777.

Er et Klaveer-Udtog, men dog med de nødvendigſte andre Stemmer. Det vil viſt være enhver Muſikelſker meget velkommen. Thi ypperlig Muſik, ſat til meget god Poeſie, er dog det bedſte af alle Konſtens Værker. Stykket ſelv er bekiendt nok, ſom en hældig Efterligning af Marmontels Sylvain, (ſom vi have en danſk Overſættelſe af, under den Titel Skovbyggeren.) Q.

Paris.

Hymne an ſoleil, en quatre diviſions. Traduit du grec, p. Mr. l'Abbé de R. - - - 1777. Hos Lacombe., i 12mo.

Udgives for et i ſidſte ruſſiſke Krig fundet Manuſkript, men den nye opfindelſe rober ſig for tydelig. Dog har det endeel ſkionne Steder. Q.

Sammeſteds.

Oſſian, fils de Fingal, Barde du troiſiéme Siecle; Poeſies galliques, traduites ſur l'anglois de M. Macpherſon, par Mr. le Tourneur. 1777. Hos Muſier, 2 Bind i 8.

Denne franſke Overſætter, (den ſamme ſom har overſat Youngs Nattetanker, og giort 24 Natter af q.) troer vel at det virkelig ere Oſſians Sange, ſom Macpherſon har givet os, men at denne dog har efter Gotbefindende ordnet, forbunden, og udvidet dem. Mr. le Tourneur troer ventelig at alle Overſættere ere Franſkmænd. Q.

London.

Poems ſuppoſed jo have been written at Briſtol by Thomas Rowley and others in the Fifteenth Century, the greateſt part now firſt published from the moſt authentic Copies; with an engraved Specimen of one of the Mſts. To which are added, a preface, an introductory account of the ſeveral pieces and a gloſſary. 1777. Hos Payne, i 8.

Rowley levede under Henrich 6te og Edward 4de, og var en geiſtlig Mand i Briſtol. Haandſkriften af diſſe Poeſier, fandtes 1768 ved en Hendelſe i Redcliſt-Kirken, og kom i adſkillige Hænder, førend i Udgiverens. Stykkerne ſelv ere Beviis paa, at man alt i de Tider har meget vel kiendt det poetiſke Numerus og Melodie, og bliver derved, ſaavelſom ved deres indvortes Værdie, kierkomne hos hver Litteratur-elſker. Ø.

Düſſeldorf og Frankfurt am Mayn.

Bagatellen, Litteratur und Theater. Eine periodiſche Schrift, welche Bemerkungen über die verſchiedene deutſche Schaubühnen, Schauſpieler und Schauſpielerinnen, theatraliſche Schriften, Anekdoten und andre Litteratur-Neuigkeiten, Poeſien und dergl. enthält. 1777. Hos Fleiſcher i 8.

Dette Skrift, hvis Indhold fuldkommen ſees af Titelen, udkommer Fierdingaarvis, og er, paa nogle Forandringer i Planen nær, ſom en Fortſættelſe af den kleviſke Theaterſtrende. — Tryk og Papier ere hiertelig ſlette. Ø.

Berlin.

L'enlevement de Proſerpine. Poeme de Claudien, traduit en proſe françoiſe, avec un Diſcours ſur ce poëte & des Remarques par Mr. Merian. 1777. Hos Himburg, 18 Ark i 8.

Et Boghandler-Kneb. Bogen kom allerede ud i 1767. Nu er kun et nyt Titelblad lagt om den. Overſættelſen, (naar man betænker at det er proſe françoiſe) er ikke ſlet og lader ſig læſe. Ø.

Abhandlungen von dem Mahlen des Korns, und verſchiedenen dazu gehörigen Gegenſtänden, von Johann Ludwig Muret. Aus dem Franzöſiſchen. Baſel, 1777. 1 Alph. 5¼ Ark.

Møllernes Indretning og Kornets Malning er en betydelig Gienſtand for Oeconomien, da det er bekiendt, at lige Mængde Korn af lige Godhed, malet paa forſkiellige Møller, paa forſkiellig Maade, giver meer eller mindre Meel. Disſe Afhandlinger fortiene derfor at læſes, da de ere ſkrevne med temmelig Indſigt, endſkiønt Forfatteren, for at giøre ſit Værk fuldkommen, har for liden Kundſkab om Mechaniken.

Avis aux bonnes Ménageres des Villes & des Campagnes, ſur la meilleure maniere de faire le Pain, par M. Parmentier. A Paris. 6½ Ark.

Ogſaa denne Piece, er vigtig, og ſkreven med ſaa megen Kundſkab, at det ſtørre Værk, ſom ſamme Forfatter agter at levere om Brødbagningen, vil være baade nyttig og fierkommen.

Kurzgefaßte Erdbeſchreibung für die Anfänger, mit einem Anhange vom Gebrauch der Globen und einer chronologiſchen Beſchreibung des hohen Ertz-Stifts Saltzburg ꝛc. Saltzburg. 1 Alph. 5 Ark i 8vo.

Meeſtendeels uddraget af Büſching og Zeplichal, got og brugbart indrettet, og et nyt Beviis for, at man nu ogſaa i de catholſke Stater i Tydſkland begynder at ſætte Skoleveæſenet paa en bedre Fod.

The chronicle of England, Vol. I. From the Arrival of Julius Cæſar to the End of the Saxon Hepharchy. By Ivrept Strutt. London. 4to.

Stilen er kuns maadelig, ſnart ſmudſig, ſnart krybende, men desuagtet er Værket i ſig ſelv got og brugbart, Hiſtorien er troe, de brittiſke Oldſager ere ſatte i et temmelig Lys, og Forfatterens Hensigt har i ſær været at viſe Nationens Sæder, Genie og Forfatning i de ældre Tider, og deri beſtaaer ogſaa Bogens Hovedfortieneſte.

No. 18.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 30te April 1778.

Hilmar Curas's, fordum Kongel. Preussisk Geheime-Secretairs Franske Grammatik eller Anviisning til det Franske Sprog, med en Fransk Chrestomathie, en dertil hørende Fransk og Dansk Ordbog, Samtaler og Stiil-Øvelser, samt Underretning om den Franske Titulatur ved H. J. Birch. Nye meget forøgede og forbedrede Oplag. Kiøbenhavn, 1777. Trykt i det Kongel. Universitets Bogtrykkerie paa Anna Magdalena sal. Godiches Efterleverskes Bekostning, som første Forlæggerinde, ved F. C. Godiche. 712 S. i 8vo. Prisen er 4 Mk. 8 Sk.

Curas's Franske Grammatik er længe siden bekiendt nok iblandt os, og den er bekiendt til sin Fordeel. Og da den nu ved Mad. Godiches Omsorg og Hr. Birchs Flid er kommen frem i en nye Skikkelse, saa vil man vel ikke troe, at den skulde herefter tabe noget af sin gamle Credit, men meget mere forøge samme. Hr. Birchs bekiendte gode Smag og Skiønsomhed bør ogsaa give en god Fordom for dette hans grammatikalske Arbeide, og man vil ikke, efter nærmere Undersøgelse, forandre sine gode Tanker derom. Mere Nøiagtighed, Orden og Tydelighed har denne Grammatik i det Heele vundet, og den modsiger overhoved ikke Hr. Bs. Forsikring til Læseren, „at han har med Flid igien„ nemlæst de beste franske grammatikalske Arbeider, har stu-

„ deret Hr. von Aphelen, har tænkt ſelv og arbeidet lang-
„ ſom.“ Men ventede man derfor, at den ſkulde være frie for alle Feil, ſaa maatte man ikke vide, hvor ſærdeles let det er at begaae Feil i et Værk af denne Natur. Dog er den fri for betydelige Feil. — En Regel kan paa et eller andet Sted ikke være nøiagtig nok, ikke beſtemt nok, alt for almindelig o. ſ. v. For Ex. S. 16: „In i Enden af Ordene læſes in,
„ ſom la Couſine.“ Bequemmeligere kunde det vel hedde: In foran e finale læſes in; thi In, naar det egentligt er i Enden af et Ord læſes ſom æng. Ligeledes den Regel S. 28:
„ Ingen Conſonant høres i Enden af Ordene, naar det ef-
„ terfølgende Ord begynder af en Conſonant, eller derefter
„ følger et Comma, Simicolon, Punctum eller andet Skil-
„ letegn.“ Er den Regel vel ſaa almindelig, ſom den her fremſættes? —— Andre har for os giort ſlige Erindringer ved et Par andre Steder. Men nogle ſaa Feil, og ſom ikke ere betydelige, holder man den tilgode, der paa den anden Side har mange og virkelige Fortieneſter. —— Det betydeligſte, hvori denne Udgave ellers afviger fra de forrige, beſtaaer deri, at den er forſynet med en ordentlig Syntax, i Stedet for at i de forrige vare kuns faa og ufuldſtændige Regler, ſom vare ſtrøede hiſt og her omkring, og her har Hr. B., ſom han forſikrer, betient ſig i ſær af Hr. Doct. Baſtholms Anviisning i Manuſcript og Hr. Juſtice-Raad von Aphelens Sprog-lære, ſom Hielpemidler. Chreſtomathien indeholder udvalgte proſaiſke og poetiſke Stykker af de beſte Franſke Forfattere, hvortil er føiet en Ordbog over ſamme.

Indſættelſes og Indtrædelſes Prædiken, holden for Holmens Menighed i Kiøbenhavn paa første Søndag i Faſte 1778. Af H. H. Tybring, Provſt og Sogne-Præſt ved Holmens Kirke. Trykt, og Tilkiøbs hos Godiches Enke for 6 ß.

Vi kunne ei ſige, at der i denne Prædiken er noget beſynderlig udmærket, hvorfor den juſt ſkulde trykkes. Den har ikke fortrinlige Fuldkommenheder, men den kan dog ei heller kaldes ſlet. En udmærket Tankeſtyrke, den kiernefulde Korthed, den talerſke Ild er der vel ikke; men Hr. Forfatteren har dog ſagt det almindeligſte der om den fremſatte Lærdom kunde ſiges, har foredraget det i et jevnt og værdigt Sprog og taler

over-

overalt med den Beskeedenhed, (skiønt Materien vilde maaskee have givet adskillige andre Leilighed til at giøre nogle Udfald paa dem, der ei tænke og tale som de) som man kunde vente af hans bekiendte ædle Karacteer, og som det sig bør en geistlig Taler. I Anledning af Ordene i Evangelio: der staaer skrevet, foreſtiller Forfatteren, den Regel, hvorefter saa vel Lærere som Tilhørere i en Meenighed bør rette sig naar almindelig Opbyggelse skal befordres, først viser han: Forholds-Reglen baade for Lærere og Tilhørere i Hensigt til almindelig Opbyggelse; dernæst: Læreres og Tilhøreres retskafne Forhold efter denne Regel, naar Øyemærket skal opnaaes og almindelig Opbyggelse befordres. Denne Lærdom er ei uden Tvang uddraget; men det maa vi takke den anordnede Text for og ikke Taleren; thi det stod ei i hans Magt at vælge en passende Text. Det Ordspil i Indgangen, hvor Forfatteren ligner Læreres Bortgang fra Meeniaheden ved Død, og siger S. 10, at han selv nær var saaledes død fra Meenigheden, har ikke behaget os, da man alt for tydelig seer det søgte, og Metaphorer, der ere for langt søgte, kan aldrig behage, da man der savner Naturen. Hvad Forfatteren S. 24 siger om de hedenske Philosopher og deres Kundskab er neppe saa ganske rigtigt. Deels er neppe Holmens Meenighed synderlig bekiendt med de epicuræiske og stoiske Philosopher, og altsaa havde det maaskee været nok saa got, om disse Navne ei vare anførte, deels er det af mange gode Aarsager ganske usandsynligt, at en Socrates, en Plato, Aristoteles o. a. fl. skulde have haft nogen særdeles Veyledning af den jødiske Religion. At Hr. T. apostropherer til Biskop Hee er ret smukt; at han bruger det afskyelige Kompliment-Ord, De, og ei det mandige fortroelige Danske, Du, det bør vi laste. Man vil vel synes, at dette er en ubetydelig Smaating; men intet er Smaating for en Taler. J.

Breslau.

Einleitung zur Mathematischen Bücherkentniß. 9 Stücke 1769. . . 77. 8vo. Stykket koster 1 Mk.

Naar man ikke tager det Ord Bücherkentniß i en anden Meening end Forfatteren, saa vil man finde sig forsøget med dette Skrift. I Fortalen til det første Stykke lover Forfatte-

ren, ſaa meget muelig, fuldſtændige Bibliographier eller Fortegnelſer paa mathematiſke Skrifter. Det første Stykke indeholder da en chronologiſk Fortegnelſe over Editionerne af Euclides; i den anden Afdeeling recenſeres 1) Voſſius de matheſeos natura. 2) Heilbronnes mathematiſche Hiſtorie. 3) Weidles Hiſtoria Aſtronomiæ. 4) Ej. Bibliogr. aſtronomica. 5) Heilbronnes Hiſtoria Matheſeos. 6) Fnobeſii hiſtoric. & dogmatic. in Mathef. introductio. 7) Stockhauſens hiſtoriſche Anfangsgr. der Mathem. og 8) leveres et meget godt og brugbart Udtog af Montucla Hiſtoire des Mathematiques første Deel. 3die Afdeeling: Efterretning om Hr. Eulers Dioptrik og Maanetheorie. Andet Stykke indeholder chronologiſk Fortegnelſe paa hvad ſom om Fortificationen er udkommen fra 1527. Tredie Stykke, 1) Afdeeling, fortſat Udtog af Montuclas første Deel. 2) Efterretning om de Skrifter, ſom kom ud i Anledning af Kometen 1769. Fierde Stykke, 1) Afdeeling, Udtog af den anden Deel af Montucla Hiſtoire. 2) Efterretning om P. Hells Beſtemmelſe af Solparallaxen. 3) Et nyt aſtronomiſk Værks Ankyndigelſe af Prof. J. E. Scheibel. Han havde i Sinde at udarbeide et tydſk Almageſt, hvori Wolffs Elem. Aſtronomiæ lagdes til Grund og ved Forbedringer og vigtige Tilſætninger efter Aſtronomiens nu værende Tilſtand, giøre det brugbar for vore Tider. Hr. Kæſtner (i Fortalen til ſine Aſtron. Abhandl. første Samling) ſpaaer et ſligt Almageſt, at det i Tydſkland ingen Forlægger vilde finde; og da vi ſiden ikke har mærket noget dertil, vil vi næſten troe, at han har giettet ret. Femte Stykke, 1ſte Afdeeling, fortſat og forbedret Fortegnelſe paa Editionerne af Euclides. 2den Afdeeling, Aftryk af Hanſchii Introductio in novam Editionem Euclidis, et læſeværdig Stykke. 3die Afdeeling, Efterretning om gamle og nye mathem. Bøger, her recenſeres da: 1) Saverier hiſtoire des ſciences exact. 2) Eſtive hiſtoire de l'Aſtronomie. 3) Goguet de l'Origine des Loix & des Sciences. 4de Afdeeling, om Hells Appendix ad Ephemerid. 1774. Eberhard neue Beyträge zur Matheſi applicata. Siette Stykke: Tilſætning til Fortegnelſen om Fortifications-Skrifterne; Efterretning om gamle ꝛc. mathematiſke Bøger; Eberts og Funks Anfangsgründe recenſeret. Syvende Stykke: 1ſte Afdeeling: Efterretning om mathem. Bøger;

2den

2den Afdeeling: Murrs mathem. Schriften der Chineſer. Forbedret Fortifikations-Fortegnelſe. Ottende Stykke: 1) Efterretning om mærkværdige mathem. Bøger; 2) Fuldſtændig Udtog af Prieſtleys Geſchichte der Optik, 1ſte Deel. Fuldſtændig Recenſion af Baſedovs Grundſätze der reinen Mathematik. Niende Stykke: Kronologiſk Fortegnelſe paa optiſke Skrifter. — Forfatteren havde giort denne Samling nyttigere, om han i ſine Fortegnelſer over Euclides og Fortifikations-Skrifterne havde anmærket noget i faa Linier om Bøgernes Beſkaffenhed. — Endeel finder man, hvad Euclid angaaer, i det indrykte Skrift af Hanſch. Imidlertid kan man ei miskiende Nytten af hans Arbeide, og om ei for at kiende de andre recenſerede Bøger, ſaa er dette Skrift blot for det gode Udtog af Montucla og Prieſtley værd at eie. — Vi ſee af Fortalen i Hr. Käſtners aſtron. Abhandlung, at Forfatteren er Hr. Profeſſor Scheibel i Breslau.

Leipzig.

Briefe von der Inſel Teneriffa, Braſilien, dem Vorgebirge der guten Hofnung und Oſtindien, aus dem Engliſchen der Meſtreſſ Kindersley. 1777. 286 S. i 8vo. Koſter 3 Mk.

Forfatterinden af diſſe Breve gik fra Den Teneriffa, hvoraf hun kortelig beſkriver St. Crux, Laguna og Pico, til Braſilien — egentlig ikkun til St. Salvodor, hvor de Portugiſiſke Sæder og Regiering, efter hendes Beſkrivelſe, juſt ei giør nogen ſkion Figur. Derpaa til det gode Haabs Forbierg. Hollændernes Høflighed mod Fremmede og mange af deres Indretninger berømmer hun; ſaa ere og hendes Foreſtillinger om Landets Frugtbarhed rimeligere end ſædvanligt. Beſkrivelſen over Oſtindien udgiør den ſtørſte Deel af Bogen; thi der har hun opholdt ſig længſt, er altſaa fuldſtændigſt. Pondichery, i ſin nærværende Tilſtand, Madras, Calcutta, Motteh, Jill, Muradab og Seereiſen langs op med Ganges til Staden og Feſtningen Allahabad finde vi Efterretninger om. Landsforfatningen, Regiering, Religion, Sæder, Forlyſtelſer, Manufacturer, Sygdomme, noget af Landets Hiſtorie o. ſ. v., ſom og de der etableerte Engelænders Indretninger ere beſkrevne. Meget nyt, ſom ei af andre Reiſe-

Beſkrivere tilforn er bemærket, er her vel ikke; men da dog Efterretningerne ere afvigende, og Forfatterinden, efter al Sandſynlighed har i de fleſte Tilfælde truffet det rette og anſeet Tingene fra den Kant, de burde anſees, vil Bogen ei læſes uden Nytte og Fornøielſe.

Erlangen.

Kurtze Geſchichte der geoffenbarten Religion von Doct. Georg Friderich Seiler. 1777. 8vo. **Fünfte verbeſſerte Ausgabe.**

Skriftet er almindelig antaget og berømt, ſaa vi ei behøve vidtløftig at opholde os med dets Anmældelſe. Denne Udgave har ellers det Fortrin for de forrige, at Kortet over Paleſtina i **Chriſti** og Apoſtlernes Tid er berigtiget og omſtukket; ſaa er der og tilføiet et ganſke nyt Kort over de 12 Stammer, tegnet af Ingenieur-Kapitain **Wetter.**

Bremen.

Züge des gelehrten und ſittlichen Charakteers Gotthilf Traugot Zachariäs, **weiland Doctor der heiligen Schrift, Königl. Däniſchen Kirchenraths und ordentlich Prof. der Theologie u. ſ. w., entworfen von** Chriſtian Gotlieb Perſche. 1777. 49 S. i 8vo. Koſter 1 Mk.

Forfatteren ſtaaer ſom Lærer ved Kloſter Bergen, og viſer et nøie Bekiendtſkab med den Sal. Afdødes Tænkemaade og Fortrin, ſom og at hans Fortienſter af ham ere ham i taknemmeligt Minde. Skriftet indeholder adſkillige af Sal. Z. Domme og Grundſætninger, hans Dyder og det udmærkende i hans Forelæsninger. Doct. **Cramers** fortræffelige Klagedigt, ſom og et Digt af en Ubenævnt over Z. er og her aftrykt.

Barby.

Betrachtungen über eine verſtändige und chriſtliche Erziehung der Kinder. 1776. 200 S. i 8vo.

Dette Skrift udmærker ſig blandt en Mængde andre ved en Fat-

Fatteligheed, ſom giør det bequemt for den gemeene Mand og til hans Brug er det og egentlig indrettet. Dybe Betragtninger over Opdragelſes-Væſenet ſøger man vel her forgieves; men Regler, meget beſynderlige Regler for ſamme vil man her finde, ſom og de Grunde, hvorpaa de beroe, ſaa vidt ſamme for Tydeligheden er nødvendig. Et Fortrin endnu ved Bogen er, at alle de anførte Regler ere grundede paa Chriſtendommen og ſtaae i Sammenhæng med den. I Almindelighed gaaer Forfatteren i Moralen en fornuftig Middelvei og fordrer hverken for lidet eller for meget. Komoedier og Romaner forbyder han den gemeene Mand. —— Og da de fleſte Romaner intet due, ſaa kunde det være ret vel om ingen læſte dem — men hvad Skade Komoedierne giøre, det maatte nok ſættes klarere i Lyſet, førend vi kunne give vores Hr. Forfatter Ret. Uſandhed vil han ei man ſkal ſige Børn, men heller give dem tvivlſomme Svar i Ting, hvor Uvidenhed maatte være dem nyttig. —— Ja naar kun diſſe Ting ei vorne til for mange. Men Erfarenhed har lært, at man giver Børn ofte de urimeligſte Begreber om Tingene —— For Ex. om Generations-Syſtemet, og dette kunde dog vel undgaaes, eller rettere, Tingen forklares ſom den er, naar den kun med Fornuft blev forklaret. Forfatteren af dette nyttige Skrift ſkal hedde Layritz og være en gammel hæderlig Skolemand.

Berlin og Stettin.

Eyn feyner kleyner Almanach, vol ſchönerr echter Lieblicherr Volks Lieder, Lüſtiger Reyen vnndt kleglicherr Mordgeſchichte, geſungen von Gabriel Wunderlich, Weil. Benkelſengerre zu Deſſav, herausgegeben von Daniel Seuberlich, Schuſternn zu Ritzmück ann der Elbe. Erſter Jahrgang. 1777. Hos Nicolai. 11 Ark i 12.

Det er grumme ubehageligt naar man faaer en Bog, ſom man, al Umage uagtet, ikke kan begribe. Hvad Forfatterens eller rettere Udgiverens Henſigt har været med denne ſtygge Kompilation er ei let at ſige. Man finder her ſaadanne Viſer, ſom man om Aftenen kan høre uden for Hovedvagten, eller Veſterportsvagt. Viſer hvori man tidt endog ſavner Menneſkeforſtand. Maaſkee Udgiveren har villet holde ſig

op over Muſenalmanakkerne. Men da de ikke ere ſaa mange og ingen af dem ſlette, ſaa var det et toſſet Indfald at ſpotte over dem. Maaſkee har han ikkun villet i færd med den underliche David Wunderlich i deutſches Muſeum, ſom gierne vilde have al Poeſie til Almueſang, men da har han ſlet ikke truffet Tonen, ſom kunde lade os formode Ironien, og da burde han heller ikke have indført de ſaa taalelige Stykker ſom findes i Samlingen. Maaſkee — dog det er ikke værdt at opholde ſig med Maaſkeer ved en Ting af ſaa liden Betydenhed.

Amſterdam og Paris.

Proverbes dramatiques, mêlès d'ariettes connues, par Mad. de Laiſe, Auteur des nouveaux contes moraux & d'un ouvrage ſans titre. 1777. Hos Ducheſnes Enke, i 8.

Dersom Frankerige ſtedſe opfandt ſaadanne nyttige Smaating, ſom diſſe Ordſprogleege, ſaa kunde man tilgive det ſin eſprit de Bagatelle. Moisſys og andres Arbeider i dette Fag ere bekiendte. Denne Samling indeholder 14 vittige, lette og flydende Stykker. Begyndende Skuespillere giorde ikke ilde, naar de brugte diſſe Smaating til at øve ſig, og at forberede ſig paa de ſtørre Roller. Sært er det dog, at den Begierlighed efter Singſang bliver ſaa almindelig at endog diſſe ſmaae uſkyldige Huus-Skuespil maa lade ſig meler d'ariettes. C.

Bern.

Albrecht von Hallers Verſuch ſchweizeriſcher Gedichte. Eilfte, vermehrte und verbeſſerte Auflage. 1777. I det typographiſke Sælſkabs Forlag. 1 Alph. i 8.

Denne nu forevigede Forfatter, ſom var een af de ſieldne Mænd, der i vore Tider, da Videnſkaberne ere blevne ſaa vidtløftige, dog var Polyhiſtor i egentlig og værdig Forſtand, var, ſom bekiendt, den første gode tydſke Digter, efter Opitz, (thi Ranitz var det ikke ſaa gandſke.) Elleve Udgaver beviſe hans Poeſiers Fortreffelighed. Nogle Stykker i denne Samling holdt han ikke trykværdige, men da de, ham

ham uafvidende, vare bekiendtgiorte, saa maatte han optage dem, for at give dem hvad Politur de kunde modtage. — Denne Udgave er og trykt paa Skrivpapier med Vignetter og Kobberstykker, og koster halvtredie Rigsdaler, paa Trykpapir og uden disse Zirater kiøbes den for 4 Mk. d. Q.

Paris.

Precis des loix du gout ou Rhetorique raisonnée. 1777. Hos la Porte. 308 S. i 12.

Forfatteren siger sig at skrive for Begyndere, som finde Batteux for vanskelig. Vist maa det være saare svage Begyndere, som ikke kunne hitte Rede i Batteux, der er ausi clair que l'eau, & ausi insipide. Og neppe ville disse finde meere Opbyggelse hos denne Autor. Han fremsætter i tvende Deele, først Æmnets Valg, Maaden at udvikle den, Formen et Litterarisk Værk bør have og Stilen overhovedet; dernæst om den historiske, taleriske, digteriske og philosophiske Stiil; altsammen à la françoise. Q.

Wien.

Wienerischer Musenalmanach auf das Jahr 1777. Hos Kurzböck, 6 Ark i 12.

Indeholder en Theaterkrønike af 1776, som fortæller alle theatralske Begivenheder i Wien; et Syngestykke af Raschky, kaldet Weiß und Rosenfarb; Recensioner over nye Skuespil, hvorved tillige er anmærket, hvad Grad af Bifald de ved Opførelsen fik; og endeel Poesier, hvoriblandt nogle gandske artige. Q.

Zürich.

Briefe von Selkof an Walmar. Herausgegeben von Welmar. 1777, hos Orell og Komp. 18 Ark i 8.

Denne Roman interesserer fuldkommen som en virkelig Historie, (kanskee den er det og.) Hvem som i deslige Bøger ønsker sig noget meer, end Øieblikks-Tidsfordriv, vil finde denne efter Ønske. Det Heele saavelsom den muntre Skrivemaade, Karaktererne og de anstilte Reflexioner, alting er

meget got; og ſaa tilgiver man det gierne at Forfatteren ſlaaer ſtundum lidt paa Gøthe-Strengen. —— Man kan haabe endnu en Deel. Q.

Leipzig.

Die uneigennützige Liebe, oder Geſchichte des Hrn. Carl Röyſton und der Emilia Leßley. In einer Reihe von Briefen. Aus dem Engliſchen überſetzt. 1777. Hos Schwickert, 2 Bind, 1 Alph. 5 Ark i 8.

En Roman ſom er ligeſaa lærerig, ſom moerſom. Q.

Sammeſteds.

Komiſche Opern v. C. F. Weiſe, erſter, zweyter und dritter Theil. 1777. Hos Dyck, 2 Alph. 4 Ark i 8vo.

Denne nye Udgave er ſaa ſmuk i det Udvortes, ſom Stykkerne ſelv. Diſſe ere ſaa bekiendte og ſaa almindelig yndede, at alt hvad man kunde ſiae til deres Berømmelſe, var kun til Overflødighed. —— Sært ſynes det, at diſſe Stykker ikke ſees paa vort danſke Theater, da dog Muſiken, (ſiden endelig Muſiken ſkal være Hovedſagen) er fortreffelig, og de tydſke Sæder dog viſt komme tigang mere overeens med de danſke, end franſke, ſpanſke eller tyrkiſke Sæder. Q.

Hamburg.

Wörterbuch der Mode, für das ſchöne Geſchlecht und ſeine Freunde. 1777. Hos Ritter. 5 Ark i 8.

Atter een af Rabners Aber, men ſom maa kildre ſig for at kunne lee. Q.

Altenburg.

Chryſophil oder der Weg zum Glück. 1777. hos Richter. 14½ Ark i 8.

Skal være en lærende Roman; men Karaktererne ere uden for Naturen, og Situationerne forſlidte. Moralen er: at Rigdom ei fører til Lykſalighed. Q.

Pa-

Paris.

Le nouveau Spectateur ou Examen des nouvelles pieces de Theatre, servant de Repertoire universel des Spectacles, par une Societé d'amateurs & de gens de lettres les plus distingués; redigé par Mr. le Fuel de Mericourt. 1777. Hos Ruault, i 8.

Under denne skrydende Titel udgives en dramatisk Journal. Den har begyndt den 1ste April 1777, og den første og femtende i hver Maaned udgives et Stykke som indeholder 4 Ark. Ogsaa fremmede Skuepladse skal foretages i den. — Det forstaaer sig, at Nøiagtighed og Sandhed deri stundom maa vige for fransk Vittighed.

Sorau.

Merkwürdige Begebenheiten der Elisabeth Thudleigh, verwittweter Erherzogin von Kingston und der Marquisin de la Touche, nebst andern Anekdoten, zum Unterrichte derer, die dessen bedürfen, und zur Belustigung für andre. 1777. Hos Hebold i 8.

Uagtet Udgiverens Forsikring, turde dog mangen Læser tvivle paa disse Anekdoters Ægthed, og skiønt Titelen lover Lærdomme og Moerskab, saa findes dog meget lidt af begge Deele i disse to Medbeilerinders Galanterie. Den lange Fortale indeholder intet uden bekiendte og Kiedsommelige Almeensteder. Q.

Braunsvig.

Tayti oder die glückliche Insel, von Friedrich Wilhelm Zachariæ. 1777. I Wayssenhuus Boghandl., 2 Ark i 8.

Hvem kiender ikke Den Tayti, eller som Engellænderne, (ventelig rettere) kalde den Otaheiten, af Havkesworths Beskrivelse. Den salige Forfatter indtoges saaledes af dette Lands og dets Beboeres Yndigheder i den Bougainvilliske Beskrivelse, at han følte sig begeistret til dette smukke og (som alle hans Poesier) behagelige Digt. — Det er i Jamber. Q.

Ber-

Berlin.

Gesammelte Freymäurer Reden von einem Mitgliede der Mutterloge zu Berlin; nebst angehängter Uebersetzung einer französischen Ode auf die Freymaurerey und Zwey neuen Liedern mit Melodien. 1777 hos Decker 5 Ark i 8.

Indeholder: 1. Mindetale over Greve von Rüssow, holdt i Stettin 1767. Man seer af nogle i denne Tale indførte Strøkker, at den salige Greve havde blevet een af Tydsklands meget gode Digtere, dersom han havde levet længere. Han var kun 22 Aar da han døde. 2. Tale ved Generalchirurgi Thedens Assked som Mester for Logen sammesteds. 3. til de deputerede Brødre fra Stargard da Logen sammesteds blev optagen i Foreningen. 4. Tale om den sande Storhed ved Prinzen af Würtembergs Optagelse 1776. 5. Tale om den sande Lykke. 6. Tanker om Taushed, en St. Hans-Tale. 7. Oversættelse af den Ode Ornement de l'antique grece &., som findes i Bigarrures d'un Citoyen de Geneve, og i Taschenbuch für die Br. Freymäurer, aufs J. 1777. — 8. Tvende Sange med trykte Noder til. De ere smukke, sær den første. —— Forfatteren til denne agtværdige Samling er Hr. Geheime-Justitz- und Kammergerichtsraht von Hymmen, som og er bekiendt ved adskillige udgivne poetiske Skrifter. Ø.

Hannover og Kassel.

Ernst Christoph Dreslers Theaterschule für die Deutschen, das ernsthafte Singeschauspiel betreffend. 1777. Hos Schmidt. i 8.

Forfatteren ombades af Hr. Ettinger i Gotha, om Bidrag til dennes Theater-Almanak. Han troede derimod, at kunne gavne mere ved at skrive et heelt og sammenhængende Værk, og saa blev denne meget læseværige Bog til. Den handler ei allene om Syngespil i Almindelighed, men og om Digtere, Komponister, Skuespillere og meere Skuepladsen vedkommende. En Bedømmelse er tilføiet over Wielands Alceste, som Forfatteren har seet opføre i Gotha; hvori han viser sig som Mand af Kundskab og Smag. Ø.

Pa-

Paris.

Suite du Parnaſſe des Dames, contenant le theatre des femmes françoiſes Angloiſes, Allemandes & Danoiſes. 1777. Hos Ruault, 4 Bind i 8.

Diſſe 4 Bind udgiøre den 9de Deel af Parnaſſes d. D. og den 10de ſkal ſlutte hele Værket. Nærværende indeholder kun 3 franſke Stykker af et ubenævnt Fruentimmer, 9 engelſke af Grevinden af Winchelſea, Mad. Behr og Mad. Centlivre, kun eet tydſk af Mad. Gottſched og de tre bekiendte af vores Mad. Paſſow. C.

Weimar.

Wielands neueſte Gedichte vom Jahre 1770 bis 1777. Hos Hofman. Erſter Theil, 14 Ark, zweyter Theil 16 Ark i 8.

Man maa ſige imod Wieland, hvad man vil, ſaa læſes dog ſtedſe hans Digterier med Fornøielſe, og derfor er nok ogſaa denne Samling kierkommen hos de fleſte Elſkere af Digtekonſten. Den indeholder de af Hr. Ws. poetiſke Arbeider, ſom have ſtaaet i den af ham udgivne deutſche Merkur, og da diſſe udgiøre det bedſte i denne Journal, ſaa forhøies derved nærværende Samlings Værdie end mere. C.

Breslau og Leipzig.

Schleſiſche Blumenleſe. 1777. Hos Gütſch. Erſte Samlung, 10 Ark, zweite Samlung, 16 Ark i 8.

Den førſte Samling er den allerede bekiendte, og ved ſalig Dr. Lentner udgivn ſchleſiſche Anthologie. Den fandt ikke ſynderlig Bifald. Den nu tilkommen anden Samling, ſynes at kunne love ſig en bedre Optagelſe, da den indeholder Stykker, hvoraf de fleſte fortiene Opmærkſomhed.

C.

Coburg.

Für müßige Stunden. Etwas in Verſen von L. G. St. 1777. Hos Ahl, 5½ Ark i 8.

Atter en Digter, ſom vil med Tiden giøre det ſtolte, digte-

riige Tydſkland Ære. Egne og ſtærke Tanker, ſtærkt, maleriſkt Udtryk, findes næſten i hvert Stykke, og ſætte denne liden Samling langt over ſaa mange andre vægtigere.

C.

Leipzig.

Liederchen und Gedichte von Traugott Benjamin Berger. 1777 Hos Schneider. 6 Ark i 8.

Heri findes, Oder, Romanzer, Sange, Viſer, og et lidet Hyrdeſtykke: das verirrte Julchen. Uagtet endeel Skiødesløsheder, love dog diſſe Stykker en god Digter; men endnu mere følgende.

Achills zürnender Schatten. Ein tragiſches Singeſpiel in fünf Aufzügen von Traugott Benjamin Berger, allen muſikaliſchen Schauſpielern gewidmet. 1777. Hos Hilſcher, 5 Ark i 8.

ſom har mange Fortieneſter. Det indeholder den bekiendte tragiſke Fabel, om Polyxenes og Aſtyanaxes Opofring ved Achills Grav; hvortil her Pyrrhus bevæges ved hans Faders Skygge, ſom viſer ſig for ham og fordrer Hevn.

C.

Nürnberg.

Eſopi Leben und auserleſne Fabeln, mit deutlichen Erklärungen, nützlichen Tugendlehren und hinzu dienlichen ſaubere Kupfern. Alles nach den Begrif der lieben Jugend eingerichtet. 1777. Hos Monath. 21 Ark. i 8.

C.

Nyrnbergs Arbeide og af det elendigſte! Hvo der vil forderve den fiere Ungdoms Smag i Bund og Grund, kan give dem denne Bog i Hænde. De ſaubere Kobberſtykker ere det ſlerteſte der nogenſinde er ſtukket.

C.

Frankfurt og Augsburg.

Die beglückten Inſuln; oder Geſchichte der Fräulein von Jelling, von ihr ſelbſt aufgezeichnet. Aus dem Italieniſchen. Zwey Theile. 1777. Hos Kletts Efterleverike. 1 Alph. 7 Ark i 8.

Forfatterindens Undſkyldning uagtet, vil vel enhver Læſer

af nogenledes Smag troe, at denne Roman kunde gierne blevet i Manuſkript. Begivenhederne ere eventyrlige, Reflexionerne ſkiæve og Stilen gruelig ſlæbende, ſom hos de fleeſte nyere italienſke Proſaiſter; dog kan dette maaſkee og være Overſætterens Feil; men hine ere viſt Autors.

Ø.

Bouillon.

Dictionaire Roman, Walon, Celtique & Tudesque, pour ſervir à l'intelligence des anciens loix & contrats, des chartes, resorits, titres, actes, diplomes & autres Monumens, tant eccleſiaſtiqves que civils & hiſtoriques, écrits en langue Romance ou langue françoiſe ancienne. Par un religieux Benedictin de la congregation de St. Vannes. 1777. 364 S. i 4.

Viſt nok en meget nyttig Bog, derſom Forfatteren havde havt noget mere Bekiendtſkab med det tydſke og iſær med de nordiſke Sprog. Ø.

Gotha.

Roſalia, ein Nachſpiel mit Arien von Schink. 1777. Hos Ettinger 2½ Ark i 8.

Et meget interreſſant og vel udført Stykke, og meget bedre end det i ſamme Aar i

Berlin og Leipzig.

udkomne:

Liſe, ein kleines Luſtſpiel von einem Aufzuge. 2½ Ark i 8. Ø.

Neapolis.

Favole eſopiane con un Diſcorſo del Conte Abate Giambatiſta Roberti. Terza edizione accresciuta dall, Autore di tre lettere a diverſi ſogetti, e di altre ſei Favolette. 1777. Hos de Bonis, i 12.

Denne tredie Udgave af Hr. Gr. Robertis Fabler beviſer dog, at man ikke miskiender hans Fortieneſter i dette Digte-

ſag

fag, i hvor meget endog een eller andet har erindret imod ham. C.

Lüttich.

Oeuvres diverſes de Mr. Leonhard. 1777. Hos Deſoer, 332 S. i ſt. 8.

Man har alt længe læſt de enkelte Stykker hvoraf denne Samling beſtaaer med Fornøielſe. Man finder her 20 Idyller, ligeſaa mange Romanzer, endeel ſmaae Stykker i i Vers og Proſa og et ſtørre Digt, la voix de la nature i tre Sange. C.

Frankfurt og Leipzig.

Auserleſene Samlung angenehmer Erzählungen und ſinnreicher Einfälle. 1777. 1 Alph. 18.

Meget got er det, at denne Samling kan uden Fare gives Ungdommen i Hænderne. Ikke ſaa got derimod, at dert findes ſaa mange bekiendte Ting af andre deſlige Samlinger. C.

Petersburg.

Videnſkabernes Akademie opgiver for Aaret 1780. følgende Priis-Spørsmaal. —— Uagtet den Fuldkommenhed, til hvilken Theorien om Lyden er bragt, viſer dog den menneſkelige Stemme en ſtor endnu ikke forklaret Mangfoldighed: ſom nemlig de ſelvlydende Bogſtaver indbyrdes ere forſkiellige. Man ſpørger derfor:

„ Hvad er Naturen og Karacteren i de ſelvlydende Bogſtaa-
„ vers, a, e, i, o, u, ſaa meget fra hinanden forſkielli-
„ ge Klang?

Og da Orgelbyggerne har hidindtil forſøgt at efterligne Lyden af den menneſkelige Stemme, der meeſt gaaer ud paa ae eller det Franſke ai, ſaa ſpørger man videre:

„ Kan man ei giøre et Inſtrument, ſom Oraelpiben, der
„ er bekiendt under Navn af vox humana, hvilket kan
„ udtrykke Klangen af Bogſtaverne, a, e, i, o, u?

Præmien er en Medaille af 100 Ducaters Værd. Skrifterne maa være indſendte førend den 1ſte Januar. 1780. til Hr. Joh. Alb. Euler, Sekretair ved Akademiet, og kan være forfattet paa Latin, Franſk, Tydſk eller Ruſſiſk.

No. 19.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 7de May 1778.

Den Stormægtigſte Konge, Kong Chriſtian den Tredie, Konge til Danmark og Norge ꝛc. ꝛc. ꝛc., Hans Hiſtorie, ved Niels Krag og Stephan Stephanius, overſat af Latinen, forøget med adſkillige Anmærkninger og Tillæg, ſamt Hr. Kammer-Herre Suhms og Hr. Etats-Raad Grams Fortaler. Første Deel. Kiøbenhavn, 1776. 744 S. i 4to, foruden Fortalerne og Regiſter. Trykt paa Mad. Godiches Forlag. Koſter med Kobber 17 Mk. 12 Sk.

Chriſtian den Tredies Regiering er ſaa merkværdig, at den burde gisre en nye Epoke i den Danſke Hiſtorie. Rigets yderlige Elendighed og Forvirring førend han blev udvalgt til Konge af den Jydſke Adel, dets Oprettelſe igien, den Lutherſke Religions Indførelſe, den geiſtlige uhyre Magts Svækkelſe, Adelens derved tiltagende Kræfter, og alle Følgerne heraf, ere viſt ſaa betydelige Tildragelſer, at de kunne gisre Fordring derpaa. Alt hvad der angaaer denne Konges Hiſtorie fortiener derfor at kunne læſes i Modermaalet, og Forlæggerinden har giort ſig Publicum forbundet ved denne Udgave. — Den berømmelige Niels Krags Hiſtorie troer Recenſenten ikke nødig at roſe. Grams lærde Fortale viſer allerbedſt dens ſtore Fuldkommenheder og faa Mangler. Men den gaaer ikke længere end til hen i Aaret 1550. Derfra begynder igien Stephaniuſſes, ſom endes med Kongens Død.

Det vilde være en Ubilligheb mod Forfatteren, at ſammenligne den for nøie med Krags; thi den er ikke ſkreven ſom en Fortſættelſe af hans, men af Meurſii, hvilken den alle Tider kan ſtaae ved Siden af. Overtroe herſker temmelig ſtærkt i den; men det kan endnu forlades hans Tids-Alder. — Hiſtorierne ſelv ville vi ikke berøre med mere, og Grams Fortale er over vores Roes. Hr. Kammer-Herre Suhms er ſaa, — ſom en Leilighebs Fortale i Almindelighed kan være. Den indeholder et og andet ſmukt Træk af den ſtore Gram. Orden og Eenhed i Materien er ikke juſt ſaa væſentlig ved en Fortale, andet end man jo kan vige derfra, uden at begaae nogen ſtor Forbrydelſe. — Overſættelſen er af Jacob Ørslev, meget god og flydende. — Anmærkningerne haver Hr. Sandvig forfærdiget. De ere i ſær tagne af Chriſtian den Tredies Haandſkrevne Hiſtorie paa Kongens Haand-Bibliothek, og opfylde virkelig Hullerne i Hiſtorien meget, derſom kun Kilden var tilforladelig nok; men er det ſaa, ſom Hr. Kammer-Herre Suhm meener, at den uſle Lyſchander er Forfatter af bemældte Haandſkrevne Hiſtorie, da kunne de ikke troes uden den nøieſte Prøvelſe. — Bag efter Stephanii Hiſtorie følger: 1) Niels Hemmingſens Liigtale over Chriſtian den Tredie, holden paa Kiøbenhavns Univerſitet den 13de Februar. 1559., da Kongens Liig blev nedſat i Odenſe. Den indeholder næſten intet hiſtoriſk; men pranger med megen Lærdom og borgede Ziirligheder, efter de Tiders Maade. 2) Jacob Bordings Liigtale, holden i Odenſe ſamme Dag. Taleren var den Salige Konges Livlæge, og gik ham beſtandig til Haande i hans Sygdom. Talen er derfor meeſt en omſtændelig Beſkrivelſe om hans ſalige Endeligt. 3) Hans Thomeſens Liigtale i Ribe, indeholder ogſaa mange hiſtoriſke Omſtændigheder, og mere Lærdom end Talekunſt. De tvende Komeeter, ſom lode ſig ſee i Aarene 1556. og 1558., anſeer Taleren ſom Forvarſler paa Kongens Død. Den bekiendte Drøm Kongen havde, at han ſkulde døe den 1ſte Jan., fortæller Thomeſen, ligeſom Stephanius, ſom en Aabenbarelſe af en Engel. — Gram har udførlig ſagt ſine Tanker herom i Fortalen S. 127 o. f. — Det fortælles endnu omſtændeligere i den haandſkrevne Hiſtorie paa Kongens Haand-Bibliothek, dog ikke, at Kongen udtrykkelig ſagde, han ſaae eller hørte en Engel. 4) Johannes Saſcerides Klagevers

over

over Kongens Død. Det indeholder kortelig Kongens Hiſtorie, men er Riim og ikke Vers. Efter den da herſkende Smag var rimet Proſa ypperlig Poeſie. — Endelig følger ved denne Deel et Tillæg, ſom indeholder: 1) Chriſtian den Tredies første Kiøbenhavnſke Reces af 1536. — Den indeholder meget lidet, den private Lovkyndighed angaaende; men gaaer i sær ud paa at ſtadfæſte Adelens Rettigheder, og er ikke af ſtor Betydenhed i vores Lovhiſtorie. 2) Receſſen, igiennemſeet og med nye Art. forbedret 1558. Dette er den bekiendte Koldinghuſiſke Reces, ſom indeholder næſten alt, hvad der findes i Chriſtian den Tredies øvrige og mange Receſſer, ſamt en heel Deel nye Artikler, og er een af de betydelige Kilder til vores nu værende Lov. Den er aftrykket efter den Kiøbenhavnſke Udgave af 1572. 3) Den rette Ordinants, ſom nu ſidſt paa Herredagen y Ottenſe bleff offverſeet og beſeglet, hvorledes Kirketieneſten ſkal holdes udi Dannemarkis og Norges Riger ꝛc. — Den er aftrykt efter det Exemplar, ſom er trykt i Kiøbenhavn 1542., hvorfor ogſaa Bladene er anmærket efter ſamme in Margine, og ſvarer aldeles ikke til den Kiøbenhavnſke Udgave af 1582. — Denne Ordinantſes Hiſtorie findes temmelig udførlig i Grams Fortale fra S. 135 til 142. Hvad den har vundet her ved Aftrykningen, er allene, at deres Navne ere tilføiede, ſom paa Capitlernes Vegne maatte underſkrive den i Aaret 1536., hvilke ere tilſatte af den Latinſke Udgave. 4) De 26 Ribe Artikler. — Regiſteret over dem er tilſat af Udgaven af 1582. 5) Fundats og Ordinantz for Kiøbenhavns Univerſitet af 10de Junii 1539., overſat paa Danſk efter Originalen. Det er bekiendt nok, at Doctor Bugenhagen har været Hovedmanden i at forfatte denne Fundats. — At ſammenligne den med de nyere, er særdeles moerſomt. Dens Simpelhed indtager enhver ſom læſer den, og (efterlevet) førte den virkelig Fuldkommenheder med ſig, ſom de yngre Tider maa ſavne. Ikke meer høre vi en ordentlig Læſemeſter over Syngekunſten, og hvor vel ſiger Fundatzen herom: „Læſemeſterne ſkulle til„ holde Studenterne at øve ſig i Muſiken; thi derved blive „ de desmere muntre til deres øvrige Studeringer, mere „ ſtille og ſagmodige, ja blive til Mænd, ſom ere vel ſkikke„ de til at omgaaes Folk, og naar de ſiden faae Kone, Børn „ og Huusfolk, vil man faae at høre i deres Huſe en yndig

„ Muſik ꝛc." —— og ſtrax efter lægger den til: man bør „ ikke taale, at de, ſom foragte alle ſmukke Viden„ ſkaber, blive Sogne-Præſter ꝛc." Der gives desværre mange i vore Dage, ſom Recenſenten ikke lyſter at ſige diſſe Ord til. —— Overſættelſen er temmelig god. Dog troe vi med Overſætteren, at Vaporarium er ikke rigtig givet ved Badſtue. Det kommer ſaa mange Steder for, hvor man umuelig kan forklare det ved andet, end en Stue, hvor der er Varme i. Endelig følger ved denne Deel, ſom et Tillæg, Chriſtian den Tredies Bergordning for Gulmsbierg i Norge, ſiden forbedret af Chriſtian den Fierde. Dens Alde gior den virkelig rar og mærkværdig. æ. EΦ.

Kopenhagen und Leipig.

Anfangsgründe der reinen Mathematik. Zweiter Theil. Die Geometrie zum Gebrauch ſeiner Vorleſungen abgefaßt von Heinrich Johannes Krebs, Kön. Dän. Profeſſ. und Premier-Lieuten. im Kön. Artill. Corps. Mit Kupfern. 25½ Ark i 8vo. 1778. Bey Heineck Mumme und Faber.

Siden den Tid Euclides lod af at være Haandbog, har man haft Elementar Geometrier nok; endeel fremkom, at Skriveren kunde blive Forfatter, andre af Nødvendighed for at faae Foredraget indrettet efter Tilhørerne. Vores Hr. Forfatters Hensigter ere bekiendte af den første Deel af hans Bog. Vi vil see Indholden af denne. —— Efter en Forklaring paa Geometrien og dens Gienſtand følger i det første Kapitel: Definitioner og nogle almindelige Sætninger om Linier og Vinkler. 2 Kap. De forſkiellige Trekanters Definition, deres Congruentz og Conſtruction, her har man de almindelige Tilfælde, hvordan man kan ſlutte fra 3 Sider i Triangler fra 2 og 1 Side, og hosliggende Vinkler til Trianglers Congruentz. Det Tilfælde, naar den givne Vinkel ligger hos og den anden er modſat den givne Side, fulgte ei af det Foregaaende, derfor har vel Forfatteren udeladt det her; men det Tilfælde, naar hin modſatte Vinkel er en ret Vinkel, kunde dog været fremſat her, ſom noget der uden at forudſætte meré end det i Forveien lærte kunde beviſes; herpaa de beſynderlige Tilfælde,

fælde, i hvilke man kan ſlutte af 2 Sider og en Vinkel, ſom da meget vel afgiøres. 3die Kap. Videre Afhandling af de almindelige Lærdomme om Linier og Vinkler. I Henſeende til den Lære om Parallel-Linierne, hvorpaa er giort ſaa mange Forſøg, vil man viſt ei mindre end ellers i det Heele finde ſig fornøiet og tilfreds med Forfatterens Beviis og Foredrags Maade. Parallel-Linier kalder han, naar 2 Linier, ſom er i ſamme Flade, beholde beſtandig een Afſtand fra hinanden. Her vil vi, ſiger han, kun tale om retlinede Parallel-Linier. Af den forud beviſte Sætning, en Perpendikular, er den eeneſte korteſte Linie, ſom fra et Punkt kan trækkes til en Linie, beviſes, at en Linie, ſom er perpendikular paa en af 2 Parallele-Linier, er ogſaa perpendikular paa den anden. Dette beviiſt (ſom Wolff ubeviiſt forudſatte ved Parallel-Linier-nes Betragtning og kun dette giorde hans Beviis ufuldkommen) er det øvrige Beviſet for Vinklernes Størrelſe, ſom hos Wollf; altſaa nu fuldſtændig. 4de Kap. om Linier og Vinkler i og uden for Cirklen. Ved Vinklernes Maal uden for Cirklen, havde det været godt, om de 2 Tilfælde havde fulgt med, naar den udvortes Vinkel giøres af en Tangent og en Sekant, ſaa og af 2 Tangenter. 5te Kap. Begreb paa Fiirkanter og deres Egenſkaber. Her forekommer da det bekiendte om Parallelogrammers og Trekanters Ligeſtorhed i Sammenligning med hinanden og indbyrdes Forvandlinger. 6te Kap. Flade-Maals Forklaring, enhver Triangels virkelige Udmaaling og Sammenligning med andre Triangler og Firekanter. Meget vel forklarer Forfatteren her Liniers Multiplication, naar man ved Produktet deraf tænker ſig en Figur; alt bliver her meget tydelig og man indſeer hvad der har givet Leilighed til dette Udtryk. Her forekommer og den bekiendte Maade, at beregne en Triangel, naar Siderne gives ꝛc. 7de Kap. Polygonerne og deres Egenſkaber. Det Udtryk, Umkreis der Figur, er ikke vel valgt. Umfang er Perimeter og Umkreis Peripherie er en Art deraf og hører kun til Cirklen. 8de Kap. Om Figurernes Ligedanhed og Trianglernes i Særdeleshed; Liniernes Forhold i og uden for Cirklen og hvad deraf følger, for Ex. nok en Maade at beregne en Triangels Indhold, naar Siderne gives. Conſtruction og Beviis, ſom hos Ludolph van Ceulen de figurarum transmutatione & ſectione. Dog vil man finde ſig mere fornøiet med Forfatte-

rens Foredrag. 9de Kap. Regulære Polygoners Beregning og Beſkrivelſe i og uden om Cirklen. Polygon-Sidens Forhold til Cirklens Radius og Udtryk i de Dele, hvori Radius er indeelt. 10de Kap. Om Siders og Vinklers i enhver Triangel Beregning af viſſe bekiendte Stykker eller den saa kaldte Trigonometrie. 1ſte Afdeeling, Trigonometriens Definition, Sidernes og Vinklernes Beregning i enhver retvinklet Triangel. 2den Afdeeling, ubekiendte Siders og Vinklers Beregning i enhver ſkievvinklet Triangel. Efter de forudſkikkede nødvendige Forklaringer lærer Forfatteren Tavlernes Indretning, ved at viſe hvordan de trigon. Linier er beregnet. Herpaa følger de almindelige Tilfælde, som forefalde i en ret og ſkievvinklet Triangels Opløsning. 3die Afdeeling, Anvendelſe af de trigon. Beregninger paa nogle beſynderlige og ſammenſatte Tilfælde, for Ex. naar en Side og de ved den modſatte Side liggende Vinkler i en Firkant gives. Naar 3 Punkter og bekiendte Vinkler ved et fierde haves. 11te Kap. Polygoners og de andre Figurers Udmaaling. Forfatteren ſætter her, i Steden for de ſædvanlige Tal, hvormed man udtrykker Cirkelfladens Forhold til ſin Diameters Qvadrat, 785:1000 diſſe 314:400, det er ſom Periph. til Diametren 4 gange tagen, ſom er det ſamme Forhold, anderledes udtrykt, men bedre at erindre hvor tillige Nærmelſe let finder Sted. 12te Kap. Om Figurernes Deeling. Den Lære om Liniers og Planers Beliggenhed til hinanden er forbiegaaet, og kunde efter Bogens nærmeſte Beſtemmelſe forbiegaaes. 13de Kap. Legemers Definition og deres Egenſkaber og 14de Kap. deres Udmaaling. Her ſættes igien af foranførte Grunde Kuglens Forhold til Cub. Diametri 314:600, ſom er ligegyldig med det ſædvanlige Forhold. 15de Kap. Om Legemernes Forvandlinger. Her forekommer, foruden det ſædvanlige om de geometriſke regulaire og irregulaire Legemer, noget mindre almindeligt. For Ex. at finde Indholden af et saa kaldet Pæreformig Legeme; enhver af diſſe Materier er afhandlet med en Fuldſtændighed, ſom man kan fordre af en Læreboq. For Reſten maa vi ſige om det Heele, at et let og behagelig Foredrag og et godt Valg i de Ting, der er afhandlet, udmærker ei mindre denne end den første Deel af dette Skrift, og enhver upartiſk Læſere deraf vil henregne det til de faa gode Lærebøger vor Tids-Alder har frembragt.

Leipzig.

Wilhelm Robertſons, Doct. der Gottesgelartheit, Vorſtehers der Univerſität zu Edingburg, und Königl. Brittanniſche Geſchichtſchreibers Geſchichte von Amerika. Aus dem Engliſchen überſetzt von Joh. Friderich Schiller, ſtor 8. 1777. 1ſte Bind 574 S., 2det Bind 618 S., nebſt Regiſter über beide Bände. Koſter 3 Rdlr.

Et vigtigt Værk; vigtigt for Hiſtorikeren, vigtigt for Menneſkekienderen og Philoſophen, vigtigt for enhver Tænkende, der ønſker nogen nøiere Kundſkab om den Verdendeel, ſom vi Europas Menneſker ſkiændig have mishandlet ved Vold og Mord; men ſom har hævnet ſig paa os igien, ved at give os ſine overflødige Skatte; og vil maaſkee engang kraftigere tage Hævn, ved at paalægge os de Lænker, udi hvilke den ſaa længe har maattet ſukke. Skriftet er forfattet af en Mand, ſom allerede med Berømmelſe er bekiendt i den lærde Verden, og ſom har i alt fyldeſtgiort den Forventning, og de Fordringer, man kunde have paa Forfatteren af den Skotſke Hiſtorie under Dronning Maria o. ſ. v., paa en Engellænder. Nærværende tvende Bind, indeholde ikkun Beſkrivelſe over det ſpanſke Amerika; de øvrige Deele, ſom med diſſe vil blive 5 eller 6, ſkal handle om det portugiſiſke og Storbrittanniſke Amerika, ſamt de forſkiellige Europæiſke Nationers Kolonier paa de veſtindiſke Øer. Det er deelt i 8 Bøger. Den 1ſte Bog handler om Skibsfartens Fortgang fra dens første Barndom, f. Ex. hos Phoenicier, Ægypter, Chartagenienſer o. ſ. v., til dens vigtige Forbedringer ved Kompaſſets Opfindelſe. 2den Bog om Kolumbus Reiſe; Opdagelſen af den nye Verden, og den første ſpanſke Kolonnies Indretning paa Hiſpaniola. 3die Bog om Opdagelſen af Kuba, Florida, i Sydſøen, Yucatan, Campeachy og nye Spanien. De forſkiellige Maader paa hvilke man opførte ſig mod Indianerne, Rustningen til Mexicos Angreb. 4de Bog om Amerikas ſædelige og Phyſiſke Tilſtand. — I Beſynderlighed ved deres Opdagelſe. Hermed endes det første Bind. 5te Bog Erobringen af nye Spanien ved Kortes. 6te Bog Erobringen af Peru ved Pizarro. 7de Bog om Perſuanernes og Mexicanernes Sæ-

ter og Forfatning. 8de Bog en Beſkrivelſe om Regierings Formen og Tilſtanden i det ſpanſke Amerika, om Handelen, Folkemængden, de forſkiellige Arter af Indbyggere, o. ſ. v. Ved ethvert Bind, ſom et Tillæg er tilfoiet en Mængde Anmærkninger, der indeholde vidtløftigere Underſøgelſe, Oplysning og Bekræftelſe paa hvad Forfatteren i Hiſtorien ſelv har ſagt. For det første Bind ſtaaer Robbertſons Portræt, ſtukket af Geyſer; et Fortrin for den Engelſke Udgave. Saaſnart de Kobbere, man har lovet til Værket, kommer ud i Engelland, vil Udgiveren og levere dem; et Stik af Mexicanſk Billedſkrift har vi allerede. Overſættelſe, Tryk og Papier giør Udgiveren Ære.

Halle.

Fragmenten aus der Geſchichte eines Liebenden Jünglings, für empfindſame.n, 1778. Koſter 3 Mk.

Havde Forfatteren brugt ſit Hoved og Hierte til at bearbeide en værdigere og Menneſkeheden nyttig Gienſtand, da ville vi have ydet ham Tak; thi man ſeer ham fattes ei Evner; men nu da hans Arbeide enten er henſigtløſt eller dets Henſigt ei kan beſtaae med Sædelighed og Dyd, vil hans Lod blive, ſom hans mange andre Brødre der døe i deres Fødſel. Dette Fragment beſtaaer af Breve, nogle deriblant ere virkelig ſmukke; men det er dog i det heele kun Imitation af Werther. og naaer langt fra ei ſin Original. Hvor denne Empfindſamkeit er bleven herſkende blandt de mandige Tydſkere, det er os neſten ubegribeligt; kun dette ønſker vi, at den aldrig maa ſmitte vore kiære Landsmænd. Dog ville vi hermed ei raabe Vee over dem, der maatte lyſtes at læſe dette Sirupskram; et Skrift kan vel beſtyrke en Daare i ſine Daarligheder; men han havde dog uden dette Skrift giort det ſamme. —— Forſkiellen er kun denne, han bilder ſig ind at giøre det efter Grunde, ſom han ellers havde giort blindt hen. At nogen har ſkudt eller vil ſkyde ſig ſelv ihiel, forført af Werther, eller af hans Læsning ledes til forliebte Daarſkaber, det var Reſencenten altid en urimelig Tanke; men at en Nar derved ville troe ſig mere berettiget til at øve ſine Galſkaber, det er vel mueligt. Slutningen bliver altſaa denne: en Daare bliver af ſlige Skrifters Læsning opmun-

muntret til at viise for Verden den Daare han er; den Kloge sukker over Menneskehedens Elendighed. X.

Hamborg.

Ein Liebenswürdiger und glüchlicher Schullehrer auf dem Lande. Ein Lesebuch samlichen Schullehrern auf dem Lande in der Christenheit zugeeignet. 8. 15 Ark 1777. Koster 3 Mk.

Bogen bestaaer af 2 Afsætninger. 1) Hvorledes gior man det let for en Yngling, som skal være Skolelærer. 2) Hvorledes handler og lever han, at han fortiener Navn af en elskværdig Lærer? Under det første Stykke handler Forfatteren om: hvorledes Skolelæreren paa Landet skulde dannes. Han vælger hertil en Yngling paa 16 Aar og i sit 19 høist 20 Aar giver han ham en Kone, og gior ham til Lærer, af den han da fordrer følgende: Han maa være en god Philosoph, forstaae af Grunden Naturens Ret, forstaae Physik og Astronomie, ei være ubekiendt i Jordbeskrivelsen, forstaae Historien og have bragt det viot i Oekonomien, ikke allene hvad Jordbruget egentlig angaaer, men og have de nødvendigste Kundskaber om Skov- og Have-Væsenet, samt forstaae at kurere Kreaturer, skrive en smuk Haand, et net Brev, og være en god Regnemester. Den aabenbarede Religion forstaaer det sig selv han maa kiende; men her er Forfatteren ei rettroende. Digter, Musikus, Sanger, Byg- og Tegnemester skal Landsbye-Skolemesteren ogsaa være. Herlige Drømme, men tillige reene Phantasmer. Nei, saavidt maa man ei lade Indbildningen vanke om; Umueligheden bør man ei ønske. En saa ung Mand med de Fuldkommenheder, som vores Forfatter kræver, er jo neppe tænkelig; og, lad os sætte han kunde alt dette, vilde han da være Landsbye-Skolemester? 24 Rigsdaler om Aaret for al denne Viisdom! Imidlertid var det dog ønskelig om Europas Folk vilde alvorlig tænke, (paa adskillige Steder i Tydskland, er det virkelig allerede skeet) paa Skolevæsenets Forbedring. Mathematik, Physik, Oeconomie, Philosophie og Theologie, vare maaskee de Kundskaber som den ret nyttige Skolelærer burde have. Seminarier i Hovedstæderne kunde anlægges, hvor de hertil kunde dannes; og i de Lande, hvor der vare

Univerſiteter, burde de Akademiſke Lærere hver i ſin Videnſkab, underviiſe og have Opſigt med Seminariſterne. 300 Rigsdaler burde hver Lærer have aarlig, og upaatvivlelig vis Befordring efter en beſtemt Tid. Dog dette er ogſaa Drømmerie. Mindre bekoſteligt og meere mueligt var det maaſkee, om hver Provints havde en General-Skoleinſpector, der burde reiſe omkring i Landet, beſøge Skolerne, og faae Læremaaden deels bragt til Enhed, deels ordnet til mere Nytte. Diſſe Mænd burde nødvendig være uafhængig af Stedernes Geiſtlige; thi ellers blev der Forvirring og intet udrettet. De maatte have Siæleſtyrke, Iid og Mod til at overvinde alle Hindringer af Ondſkab, Uvidenhed, Fordomme og Ladhed. De —— dog, vi maa vel høre op at drømme, om ei Læſeren ſkal falde i Søvn. Skriftet være imidlertid Læſeren anbefalet; thi indeholder det ſtiønt chimæriſke Ideer, ſaa ere der dog mange gode og nyttige Sandheder. X.

Sammeſteds.

Lebensgeſchichte Herrn Doct. Chriſtian Ludwig Gerlings, erſter und zweyter Abſchnit, 46 S. 8. Skrivpapier. Koſter 8 ß.

Skriftet indeholder Efterretninger om Hr. Doct. G. Liv og Embeder, ſom Univerſiters Eftermiddags-Prædikant i Gottingen; Præſt i det Kongelige Hofkapel i London, ſom ordentlig Profeſſor i Theologien og Præſt ved Helliggeiſtes Kirke i Roſtok; om hans Tiltrædelſe ſom Hovedpaſtor til St. Jacobi i Hamborg, og om hans udgivne Skrifter.

Altona.

Anfangs-Gründe der Zeichenkonſt für Aeltern und Kinder, mitlern und geringern Standes. Overfolio. Koſter 2 Mk.

Den Ubeqvemhed, ſom de fleſte hidindtil udgivne Tegnekonſter har havt, at de fordrede en Lærer om de ellers ſkulde nyttes, har Udgiveren af nærværende Tegnekonſt ſøgt at afhielpe. Den indeholder 300 Tegninger af bekiendte Gienſtande, og alle ere de ſiint ſkaarne, got tegnede, net aftrykte,

og

og saa ordnede, at de lættere komme først, siden de vanskeligere, Den taalelige Priis, er ogsaa en Fortieneste ved Bogen.

U.

Lübeck og Leipzig.

Begebenheiten der Mis Lucin Watson. Aus dem Englischen 1777. Hos Donatius, i 8.

Er kun lidet værd. Skulde være Original og er det ei. Personerne burde have Karakterer og har ingen.

C.

Frankfurt und Leipzig.

Geschichte des lezten Krieges in Deutschland, zwischen dem Könige in Preussen, und der Kaiserin Königin von Ungarn, und ihren Alliirten in den Feldzügen in den Jahren 1756 und 1757, mit den Planen der in diesen Jahren vorgefallenen Schlachten, von einem General, der verschiedene Feldzüge hindurch bey den Oesterreichischen Armeen gedient hat; aus dem Englischen übersezt. 8vo. Koster 1 Rdlr. 3 Mk. 1777.

Forfatteren af dette Værk, hvis Navn ei er bekiendt, skal være en Engelander, har tient i den Østerrigske Armee som General, og staaer nu i engelsk Tieneste. En angenem flydende Stiil, den nøieste Orden i Tingene, og den strengeste Sandheds Kierlighed udmærker Skriftet; det viser desuden en Forfatter med en skarp Dømmekraft og gode Kundskaber, en Forfatter der er en erfaren og klog General. Han skriver det han selv har seet, og de Lande, som vare Krigens Skueplads, Mähren, Böhmen, Schlesien og Sachsen, kiender han af Erfaring; derfor ere de Kort over de 6 første Hovedslag saavel i Hensigt til Stedernes Beliggenhed, som til Troppernes Stilling forfattede med den yderste Nøiagtighed. De kommanderende Generaler, Armeernes Styrke, de fordeelagtige eller ufordeelagtige Omstændigheder, som have bidraget til at befordre eller forspilde Seieren for de Stridende, som og enhvers Fordeel og Tab, ere anførte med megen Oprigtighed, endog indtil de Timer et Slag har begyndt og varet. De Feil man har begaaet i at vælge ufordeelagtige

tige Stillinger o. ſ. v., ere ogſaa bemærkede. De genealogiſke Efterretninger, han i ſine Anmærkninger giver om adſkillige Prindſer og Generaler, om deres Levnetsløb o. ſ. v., ere ret moerſomme. En ſaa fortreffelig Forfatter, fortiente en god Overſættelſe, og den har han bekommet.

Paris.

Le malheureux imaginaire Comedie en 5 actes & en vers, par Mr. Dorat, hos Delalain.

Skiøndt dette Stykke har ſmukke Scener, en ſindrig Dialog, og mange ſkiønne Vers, ſaa har det dog ei allene den for alle Franſke fælles Feil, at Forf. vil ſtedſe være pyntelig og vittig, men endog Hovedkarakteren er feilagtig. Det var nær ved at falde ved første Foreſtilling, men har dog ſiden behaget. Ø.

London.

Poems. A new edition, with Additions. By Thomas Warton. 1777. Hos Becket, i 8.

Ingen Elſker af den engelſke Digtekonſt, uden han jo kiender Warton for en Digter af ſtor Genie, og, hvilket ſaa tidt feiler hos ſtore Genier, af megen Smag. Der ere komne en ſtor Deel nye Stykker til denne Udgave; ſyv af dem have kun været trykte tilforn. Ø.

Quedlinburg.

Erholungsſtunden einiger Freunde. 1777. Hos Reußner, 64 S. i 8.

Got og vel for diſſe Venner; men neppe vil Læsningen af diſſe 4 Ark være en Forfriſknings Time for en fremmed Læſer af Smag. Ø.

London.

An Eſſay an the application of natural hiſtory to poetry. By. J. Aikin. 1777. Hos Johnſon, i 12.

Hr. Aikin viſer i dette ſaa kaldte Forſøg, (mangt et ſaa kaldet Meſterſtykke, er Forſøg imod dette) at Kundſkab om Na-

Naturen og dens Ting og dens Virkninger ere uundværlige for en Digter; og troer, at kun Mangel paa denne Kundskab, og ei en virkelig mindre Genie-Masse, er Aarsagen til at Digtkonsten i de nyere Tider ei svinger sig til den Høide som hos de Gamle. Q.

Frankfurt og Leipzig.

Unterhaltungen mit Gott, in Oden und Liedern. 1777. 10 Ark i 8.

En nye Titel til en gammel Bog, nemlig til de i 1775 udkomne: Oden und Lieder von Faber. I hvor got det er, naar man anvender de Timer, som Forretninger ikke optage, til geistlig Poesie; saa er det dog vist ikke meget roesværdig, at udgive Stykker som disse, der ere saa meget incorrekte. Q.

Uden Steds Anmældelse.

Deukalion. Ein lyriſches Schauſpiel. 1777. 24 S. i 8vo.

Den bekiendte Historie om Menneskeslegtens Fornyelse, efter den deukalionske Syndflod. Ikke slet udført. Q.

Bremen.

Leben und Schickſale des Martin Diskiu. Erſter Theil, zweyte verbeſſerte Auflage. 1777. Hos Cramer. 14½ Ark i 8.

Bogen er bekiendt nok; den har funden sine Læsere, uagtet en temmelig Deel Feil, hvilke gjøre det behageligt at see her paa Titelbladet, det Ord: forbedret. Bogen er virkelig bleven noget bedre. Q.

Berlin.

Die Engländerin in Berlin. Eine moderne Ueberſetzung der Andria des Terenz. 1777. Hos Wewer 4½ Ark i 8.

Et gandske got Indfald, at udarbeide Theaterstykker, som passe til vores Sæder og Smag, efter de Gamles hældige

Op-

Opfindelſe og meſterlige Udførelſe. Men naar de ikke lykkes bedre end nærværende Stykke, ſaa vinder hverken Skueplad-ſen eller Smagen noget ved dem. Q.

Anſpach.

Etwas von Epheſus; oder die Geſchichte eines jungen Ehepaars, griechiſch Beſchreiben von Xenophon von Epheſus, überſetzt durch H. . . 1777. Hos Haurisen. 9 Ark i 8.

Det er dog ſart, at man overſætter et Stykke, ſom for faae Aar allerede er udkommet i en god Overſættelſe, Hr. Bürgers nemlig. Q.

Uden Steds Benevnelſe.

Drey hüpſche kurzweilige Märlein. Geſtellt und beſchrieben durch'n Grafen Anton Hamilton. Nunmehro aber ihro ſonderbaren Lieblichkeit halber aus dem Franzöſchen ins Teutſche gedolmetſcht, durch Görg Bider, dermalen Boten zu Lauchſtädt, weiland erbern Schuſtergeſellen. Begreifend: Hiſtoriam der Flordepina, Hiſtoriam der vier Jakkardine und Hiſtoriam'nes Widders. Hintendran ein Vokabularius. Im Jahre nach unſers HErrn Geburt, Tauſend Siebenhundert Siebenzig Sieben. 8vo.

Diſſe Hamiltonſke Eventyr ere bekiendte, ſom vittige, moerſomme og lærerige. De have inter tabt i denne Overſættelſe, og den gammeldags Tone Overſætteren har valgt forhøier endnu meer Naiveteten og Lunen. Q.

Paris.

Theatre de Societé. Nouvelle édition, revue, corrigée & augmentée. 1777. Hos Gueffier. 3 Bind i 12mo.

Det hvad der er tilkommen i denne nye Udgave, beſtaaer i den fade komiſke Opera l'Ile ſonnante og i nogle ſelſkabelige Sange. De øvrige Stykker ere de bekiendte, ſom have forhvervet deres Forfatter Hr. Collé Navn af en ei ſlet Theaterdigter. Q.

Sam-

Sammesteds.

Fables par Mr. Boisard. Seconde Edition. 1777. Hos La-combe. 2 Bind i 8vo med smukke Kobbere.

For en 4 eller 5 Aar siden udkom det første Bind, og det andet er nu ved denne nye Udgave tilkommen. Forfatterens Landsmænd finde at han ligner den uefterlignelige La Fontaine. Fremmede Læsere turde maaskee hverken finde Uefterlignelighed hos den eene, eller store Fortieneſter hos den anden. Q.

Hamburg.

Versuch einer Ueberſetzung der fünf Trauerbücher des ehemaligen Römiſchen Ritter und Poeten Publius, Ovidius Naſo, nebſt Anmerkungen und der Lebensbeſchreibung des Dichters, von Johan Heinrich Kirchhof, Sr. Königl. Maj. zu Dännemark, Norwegen ꝛc. beſtalten Juſtizrath, wie auch Hof und Landgerichts Advokaten. 1777. Hos Reuß. 1 Alph. i 8vo.

Allerede af Titelen kan man see at Forfatteren mangler Smaa, og stor maa denne Mangel vare, da Hr. Kirchhof ei allene troer Ovid større Digter end Homer, Virgil og Horats, men og oversætter ham ſlet. Hiint Fortrin giver han sin Digter for dens Moralers Skyld; — Ovid, en moralſk Digter! Disse to Begreber have nok ikke tidt funden ſig parrede. — Anmerkningerne ere kun for heel Uvidende. Q.

Sammesteds.

Hamburgiſche Landbibliothek zum Nutzen und Zeitvertreib des ſchönen Geſchlechts, aus verſchiednen Sprachen überſetzt Erſter und Zweyter Theil. 1777. Hos Herolds. 8vo.

Det første indeholder: Fanchettens Fuß oder die Franzöſiſche Waiſe og det andet: Geſchichte der Herzogin v. Kingſton; die wahre Geſchichte der Fräulein v. Mainville og Haſſan Ali und der Santon, Alle oversatte af det Franske, skiønt den sidste siges at være det efter et tyrkiſk Haandskrift.

Leip-

Leipzig.

Scenen aus dem menſchlichen Leben, oder die Geſchichte einer Spröden, ein Roman für Liebende, 1777. Hos Weygands. 1 Alph. 2 Ark i 8vo.

Forfatteren vil ikke have med Kunſtdommere at beſtille, og dertil kan han have ſine gode Aarſager. Men diſſe got Folk møde helſt der, hvor man mindſt ſkiøtter om dem; og ſaa frygte vi de vil ſige ham, at denne hans Roman har, end og for Elſkende, mange langtdragende, matte, hverdags Steder, Igientagelſer og vømmende Sødheder, og at hans procul eſte profani paa Titelbladet ei kan hielpe ham meget. — Forfatteren ſkal være Hr. Prof. Miller, ſom allerede har leveret os Siegwart ein Kloſtergeſchichte, der og er falden i de forhærdede Kunſtdommeres Hænder og har erfaret en juſt ei for lemfeldig Behandling. Q.

Stralſund.

Melancholien. 1777. Hos Struck. 8 Ark i ſtor 8vo.

Nogle meget faa gode Stykker, iblant mange neppe middelmaadige. Q.

Minden.

Die Leiden des jungen Franken, eines Genies. 1777. Hos Körber. 116 S. i 8vo.

Jammerligt Tøi, Miſkmaſk og Sladder! Q.

Langenſalza.

Geſchichte des Herzogs Carl Martel und der Princeßin Barſine. Aus dem Franzöſiſchen überſetzt. 1777. Hos Marten. 4 Ark i 8vo.

Vore kiere Naboer overſætte løſt og faſt, got og ſlet, iblant andet ogſaa: Geſchichte des Herzogs Carl Martel und der Princeßin Barſine. Q.

Trykfeil.

I No. 16. S. 242 L. 16, Stemme i ſin Harpe, læs: ſtemme ſin Harpe. I No. 17. S. 258 L. 26, ſimpel og ædel Smag, læs: ſimpel og ædel Sang.

No. 20.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 14de May 1778.

Den naturlige Religions første Grunde af Lauritz Smith, Lærer i Philoſophien og de ſkiønne Videnſkaber ved det Kongel. Land-Cadet Academie. Kiøbenhavn, 1778. Trykt hos L. C. Simmelkiær, boende paa Adreſſe-Contoiret. 32 S. i 8vo. Koſter 8 Sk.

Et Skrift, beſtemt til den Ungdoms Tieneſte, for hvilken Forfatteren er Lærer, i hvilken Henſeende vi ikke kunne ſige, at det er ilde ſkrevet. Det er got og nyttigt, at trykte Bøger leveres Ungdommen i Hænder, for at tiene til Baſis for de Sætninger, ſom ved Forelæsninger og Forklaringer opføres derpaa, i Steden for Dictata og Manuſcripter, ſom vi ønſkede allevegne bortjagne, og allermeeſt hvor Alderen er ſaa ung. I Følge heraf vil vel ingen vente i diſſe Blade noget nyt eller uſædvanligt. Men vi ſkiønne, at alting deri er overeensſtemmende med de almindelige og antagne Begreber, ordentligt og tydeligt.

Kiøbenhavn og Leipzig.

Neue Gedichte, nebſt Proben einiger alten. 1777. Hos Proft. 173 S. i 8vo.

De nye, eller Forfatterens egne Stykker ere, paa nogle ſmaa Fregner nær, ſmukke, fornemmelig de, hvori Følelſen herſker. Den ſatiriſke Tone ſynes ikke at lykkes Digteren ſaa

got. De ældre ere to Slags, gamle fra det forrige Aarhundrede, hvilke ikke ere af nogen ſynderlig Værdie, og ældgamle fra Minneſangernes og Provenſalernes de hældige Tider. Diſſe ere overſatte i det nyere Sprog, men ikke meget til deres Fordeel; thi i deres oprindelige Dragt tilgiver man dem det, at de ikke have vore nu brugelige Metra, men naar Ordene, ſamt Orthographien ere nye, ſaa ſavner man Velklangen for meget. Fra end ældre Tider findes her den af Schilter anførte og ſiden af Frieherre von Gemmingen med Overſættelſe bekiendtgiorte Seierſang i det gamle theotiske eller retteſte Frankiſke Sprog, over den Frankiſke Konge Ludwig. Overſættelſen ſkal tiene til at lære at kiende det kraftige i det det gamle Sprog, men den er næſten ligeſaa uforſtaaelig ſom Originalen. Gemmingens Overſættelſe, ſkiøndt den hiſt og her er lidt langtdragende, ſynes at være baade forſtaaeligere og mere vigtig. —— Dog er med alt dette denne hele lille Samling værd at læſes og at læſes meer end eengang. Forfatteren er Hr. Knieriem og lever, for ſaa vidt vi vide, blandt os. Or.

Frankfurt am Mayn.

Sitten und Meinungen der Wilden in Amerika, mit Kupfern. Moris hominum multorum vidit & urbes, 1777. 8. 503 S.

Peruanerne, Braſilianerne og Floridanerne, ere de Folk ſom her ere beſkrevne. Deres Oprindelſe, ſaavidt man kiender dem, Religions Begreber, Statsindretning, Krigsvæſen og Levemaade er beſkreven, og det med den Omſtændelighed og Tydelighed, at man har Aarſag til at være vel tilfreds med Udgiverens Flid. Garcilaſſo de Unga, Acoſta Ulloa, Correal, Lery, Charleroix, Condamine, Rochefurt, ere de Navne, ſom betrygge os for Rigtigheden af Efterretningerne. Om Peruanerne. Deres Oprindelſe, er, ſom alle gamle Nationer, indhyllet i Fabelmørke. Saa fortælle de derom: Landet var bedækket med Skov og Buſke, Menneſkene levede uden Politie og Religion, ſom Dyrene. De vidſte ikke hvad et Huus, endnu mindre hvad et Sted var; de forſtode ei den Konſt at dyrke Agerne, eller at ſpinde Vomulden, for at giøre ſig de nødvendige Klæder. De oph ldte ſig i underjordiſke Huler; de ſelv-

voren-

voxende Urter paa Marken, Rødder af Træerne, ja endog Menneske-Kiød var deres Næring. Soelen, Menneskenes Fader, saae denne Peruanernes Skiæbne; rørt af Medlidenhed, sendte han dem tvende af sine Børn, en Søn og en Datter, der skulle give dem Love, gjøre dem til fornuftige Mennesker, lære dem at bygge Huuse, boe i Stæder, dyrke Jorden, tæmme Qvæget og holde Fædriften. Saa var Soelens Villie, og den satte begge sine Børn ned ved Moradset Teticaca, og gav dem Tilladelse til at gaae hvor de lystede. De fik end mere denne Befaling; at naar de vilde sove eller æde nogensteds, skulle de forsøge at støde en Guldstav, som de havde med sig, i Jorden; der hvor den gik ned, skulde de opholde sig og anlægge deres nye Boelig. Manco, Kapac og Coya, lydede deres Faders Befaling, og gik bort fra Titicaca. De gik mod Norden og forsøgte paa forskiellige Steder at støde Guldstaven i Jorden, men forgiæves. Endelig kom de til et Sted 8½ Miil fra Cuzko, (dette Sted blev siden Hovedstaden for Landet,) neppe støde de der med Staven paa Jorden, førend den foer saa dybt ned at de aldrig saae den mere. Derpaa vendte Ynca, (dette var hans Hæderstitel) sig til sin Søster og Gemahlinde, sigende: det var deres Faders Villie, at de her skulde tage Boelig; men først maatte de søge at samle Menneskene som vare adspredte. Prindsen vendte sig derpaa mod Norden, Prinzessen mod Syden. De giennemvandrede Ørkener og Skove, og hvor de fandt Mennesker, talede de til dem, og forkyndte deres Faders Befaling, om at gjøre vel mod dem og oplyse dem. Snart opvakte De de Vildes Opmærksomhed; thi deres Dragt var meget forskiællig fra disse Skovmenneskers. Fra alle Steder kom Mennesker sammen, og overlod sig til disse Velgiøreres Forelse. Da de nu havde samlet Folk nok, gave de nogle Befaling at drage Omsorg for de nødvendige Levnetsmidler, andre gave de Befaling at bygge Huuse efter det Mønster, som Manco Kapac selv gav dem. De Mennesker, som Ynca havde samlet, byggede den øverste Deel af Staden, og kalde den Hanan Cuzko eller Overstaden; de som Dronningen havde bragt med sig, byggede den øverste Deel, den de kaldte Hurin Cuzko. Navnenes Forskiællighed, skulde ikkun for Efterverdenen tiene til Erindring, om hvilken Deel af Staden der var bygt af de Folk Ynca, og hvilken

af de, Dronningen havde samlet; thi de havde ellers ingen Fortrin for hinanden, uden at hin blev anseet som en ældre, denne som en yngre Broder; saa meget om det Yncaske Riges Oprindelse. De Love, som Manco Kapac gav, og de Indretninger han giorde til Landets Forbedring, udgiøre det øvrige af det første Afsnit. 2den Afsætning om Peruanernes Religion. Landets gamle Indbyggere dyrkede en utallig Mængde Guder; de bildte sig ind, at ved alle Ting, endog de sletteste, befandt sig en Slags Aand. Deres Hovedomsorg var ikke at dyrke en Guddom fælles med deres Naboer, eller andre Folk. Enhver Provinds, enhver Familie havde sin besynderlige Gud, og troede at kun denne eneste kunde staae dem bie i deres Nød. De ofrede til disse Guder efter deres forskiællige Natur. Foruden de sædvanlige Offere, ofrede de og Mennesker, især Krigsfanger, dog stundom deres egne Børn; de skare dem da levende op, rev Hiertet ud, og strøge Afguden med Blodet. Dog, dette er intet mod hvad som fortælles om Antiene, et Peruansk Folkeslag, deres Offertienester. Den gemeene Mand blandt deres Krigsfanger dræbte de paa Stedet, men de fornemme Fanger bandt de til en Pæl; skar med skarpe Flintesteene Kiødet bort af de meest kiødfulde Deele af Legemet, og aad det paa Stedet raadt, saa denne Ulykkelige saae sig endog i levende Live fortæret. Saasnart han hørte op at leve, hørte og Maaltidet op, og dersom han havde givet det ringeste Tegn til Ømhed fra sig, eller havde klaget, da sønderknuste de end meere Knoklerne, og kastede Aadselet i en Flod, eller hen for de vilde Dyr. Havde han derimod været standhaftig, ja vel trodset sine Mordere; da tørrede de Seener og Knokler ved Soelen, stillede Skeletet op paa Toppen af et Bierg, ærede det som en Gud, tilbad det og bragte det Offer. En saadan Religion førte naturlig til lignende Sæder. Deres Krige vare uden al Menneskelighed. Nogle flaaede de Fangne, og giorde Trommer af deres Hud, for derved at skrække Fienderne. Andre vare saa begierlige efter Menneskekiød, at de drak Blodet af de endnu ei aldeles døde Fienders Saar. De holdte Menneskekiød offentlig til Fals, og ofte gave de Fangne Koner; hvis Børn de fødte og fedede nogle Aar —— derpaa dræbte og aad de dem. Ægteskaber vare ubekiendte blandt mange af dem, andre toge Søstre,

Det-

Døttre, ja selv deres Mødre til ægte. Saa var Perus Tilstand, da Manco Capak overtalede Indianerne til at tilbede Soelen, og erkiende den for Gud. Dette er Hovedpunkten i den Religion Manco Capak lærde. Men foruden denne almindelige Religion, havde Yncas og Philosopherne nogle fornuftigere Begreber om en usynlig Guddom, den de kaldte Pacachamac eller Verdenbesieler. For dette Ord havde de saa stor Høiagtelse, at de ei turde udtale det, og derfom de nævnede det, da skeede det med den største Ærbødighed. De troede Siælens Udødelighed, og havde nogle, skiøndt meget sandselige Begreber om de Dødes Opstandelse. Eder vare ei brugelige iblandt dem, de havde for stor Ærbødighed for deres Guddom, at de skulde nævne den ved jordiske Tilfælde; og dog kunde man sikkert forlade sig paa deres Ord. De havde bygt Soelen et Tempel i Cuzko, hvis Beskrivelse fra p. 110 til 118, efter dette vare de øvrige Templer dannede. Ofringer udgiorde den anseeligste Deel af deres Gudstieneste, og bestode fornemmelig af store og smaae Huusdyr; de vigtigste af disse bleve ofrede paa det fornemste Sted, de andre i Templens Forgaard. Præsterne forrettede Offertieneſten, den øverste blandt dem, som de kaldte Willac Umu maatte være Kongens Broder eller nærmest Beslægtede. Præsterne tiente Ugeviis; i den Tid maatte de afholde sig fra deres Koner, og gik hverken Nat eller Dag udaf Templen. Intet Fruentimmer, end ikke Kongens Gemahl eller Datter turde komme i Templen. Den store Soelens Fest helligholdte de i vores December. Beskrivelsen herom fra p. 126 til 137. Uagtet intet Fruentimmer maatte komme i Templen, vare dog visse Jomfruer helligede til Soelens Tieneste. De maatte være af god Familie, smukke og bleve sielden valgte naar de vare over 8te Aar. De gamle havde Opsigt over de andre, og skulle undervise dem. De turde hverken tale med Mandfolk eller Fruentimmer; ikkun Dronningen besøgte dem; thi Kongen, skiøndt han kunde, vilde dog ei betiene sig af sin Ret. Deres Forretning var Aaret igiennem at vedligeholde den Ild, som paa Soelefesten bleu antændt, forfærdige de Klæder, som Ynca og hans Gemahlinde skulde bære; som og de finere der paa Soelfesten skulde ofres. De burde leve i bestandig Kydskhed, forsaae nogen sig, befalede Loven, at ikke allene saavel hun som hen-

des Liebhaver ſkulde levende brændes; men ogſaa Misgierningsmandens Kone, Børn, Beſlægtede, Slaver og alle Indbyggerne i hans Stad indtil de diende Børn, ſkulde lide ſamme Straf. Staden ſkulde forſtyrres, og hele Egnen deromkring være forbandet og øde. Dog havde man ei Exempel paa at denne Straf var udøvet. De havde desuden andre Feſter, ſom Høſtfeſten, Renſelſesfeſten, hvorved de vilde forbande alle Sygdomme og Ulykker fra Staden, dette ſaavelſom deres andre Religionsceremonier ere beſkrevne fra p. 141 til 159. 3die Afſætning, Peruanernes Statsret og Politie, om deres Høiagtelſe for Kongen; deres Æreskiegn. Maaden paa hvilken Ynca blev ſlagne til Ridder, er ſærdeles mærkværdig; om Jagten ſom var et regale og blev kun holden hver fierde Aar; om Kongens Taffel, Klædedragt, Pallads og Hofholdning. De Kongelige Betiente havde ingen Beſtalling; men Indbyggerne i enhver Stad maatte ſkikke til Hoffet to Folk; for hvis Retſkaffenhed og Opførſel de maatte ſvare. Nogles Opvartning varede daglig, andre ugentlig, andre maanedlig af. Om Kongens Indkomſter; en trediedeel af alle Produkter hiemfaldt Kongen, en trediedeel tilhørte Soeltemplet, og den øvrige trediedeel Ejermanden. Om Juſtitsvæſenet. Riget var deelt i fire Hovedddeele; i enhver Deel var tre Collegia, et for Krigsvæſenet, et for Juſtitſen, et for Grændſeordenen. I enhver af diſſe fire Deele var en Underkonge, ſom præſiderede i det høie Raad; diſſe vare i deres Provinds uindſkrænkede, og indſendte deres Beretning lige til Kongen. De maatte alle være retmæſſige Yncas. I enhver Stad bleve Folkene deelte i Roder; ti i hver Rode, hvorover een havde Opſigt ſom Rodemeſter; fem ſaadanne Roder ſtode under en Overmeſter, to ſaadanne Overmeſtere ſtode under een Høvedsmand, fem Høvedsmænd under en Overhøvedsmand, og to Overhøvedsmænd havde en General til Befalingsmand. Enhver af diſſe havde ſine Pligter. — 4de Afſætning, Peruanernes Privat-Levnet. Om Maaden, paa hvilken deres Ægteſkaber bleve ſluttede. Kongen lod engang om Aaret alle mandbare Perſoner af ſin Slægt komme ſammen til Cuzko, ſtillede dem blandt hinanden, raabte ethvert Par ved Navn, lod dem love hinanden Troeſkab, og derpaa overgav han dem til deres Beſlægtede. Dagen efter giftede han paa lige Maa-

de

de ſine fornemme Statsbetiente, og de andre Indbyggere i Cuzko. Saa giorde og Statholderne i deres Provindſer; dog maatte Bruden i det mindſte være 18 og Brudgommen 24 Aar. Sær mærkværdig er det almindelige Sprog ſom Yucas havde faaet indført i alle Provindſer i det vidtløftige Peruanſke Rige; det var det Cuzkoiſke, dette Sprog var vel ei ſynderlig rigt; men den forandrede Udtale af det ſamme Ord, gav det forſkiællige Bemærkelſer. Enhver forfærdigede ſelv de Klæder han brugte. Spinden og Væven, var iſær Fruentimmerets Beſkieftigelſe, Agerdyrkningen tilhørte Mændene. Om deres Maade at tillave Mad og Drikkevare. —— Om deres Bearbeidning af Metallerne, hvoraf man ſeer, at de i Mekaniken ei vare Heremeſtere; om deres Maade at regne paa, og bevare de hiſtoriſke Begivenheder, —— dette ſkeede ved Hielp af forſkiælligfarvede Snore, paa hvilke de ſloge Knuder —— om deres Muſik og Digtekonſt; hvoriblandt deres dramatiſke Arbeider vare de betydeligſte, finder Læſeren end mere Efterretning om i denne Affætning. Af det lidet vi her har anført, giør Læſeren ſig viſt et fordeelagtigt Begreb om denne Nation. —— Bogens Læsning vil end mere beſtyrke ham i hans Tanke. Men vil maaſkee tillige, naar han læſer den følgende Affætning om de Nye Peruaner, forføre ham til at forbande Europas nedrige Vindeløſt, ſom har ſtyrtet et lykkeligt Folk i den dybeſte Elendighed, i der ſkiændigſte Barbarie. —— Om Braſilianerne og de øvrige Sydamerikanſke Folk. Det ſtore Rum fra Amazonfloden til Mundingen af Floden La Plata, er befolket med en utroelig Mængde Mennesker, og Landsbyerne ligge ofte ſaa nær hinanden, at man kan høre Lyden fra den ene til den anden. Nøgen fuldſtændig Kundſkab om alle diſſe Folkeſlag kan man ei vente, iſær da de deels af Frygt deels af Afſkye for Europæerne forlode deres Land, naar de ei troede ſig ſtærke nok til at giøre Modſtand. Aguaner d: Omaguaner, Curuzicarier, Yorimauyer, Topinambuer Yamnoer, Peraer ere de Folkeſlag ſom her ere nævnede, foruden dem der inbefattes under det almindelige Navn af Braſilianer og Paraguayer, om ethvert af de førſtbenævnte Folkeſlag findes fra p. 282 til 299, en kort Efterretning. Blandt Braſilianerne, ere iſær Molapakerne mærkværdige, ſom boe ved Floden Paraiba. De

lade deres Skiæg vore og gaae med Klæder. De have Steder, der ere omgivne med Bielker, i Steden for Muure, hvis Mellemrum ere opfyldte med Jord. De har et almindeligt Overhoved, hvis Fortrin blandt andet beſtaaer deri, at han maae have mere end een Kone. Det Guld ſom de kan finde i Strømme og Bække, ſamle de; thi Bergværkerne bekymre de ſig ei om at bearbeide. Beſynderligt er det, at dette Folk, ſom (naar man undtager, at de ſlagter og æder deres Krigsfangne,) er temmelig polceert, intet Begreb har om hvad der kan kaldes Religion, i det mindſte har man ei fundet Spoer dertil. Blandt **Paraguayerne** nævnes først Indbyggerne i Provindſen **Chaco**, der ere for en ſtor Deel Peruaner ſom ſøgte Friehed, og fandt den i dette Land, de bragte didhen de Yncaſke Sæder, og nyder ved diſſe den Lykke, ſom fordum Peru nød. I Almindelighed ſeer man af hvad her om de forſkiællige Folkeſlag er berettet, f. Ex. **Guaycuruer**, **Tucumanner**, **Guarayniter**, **Luller**, **Itatiner**, at Menneſket i ſin naturlige Tilſtand er arm, uvidende; og jo nærmere det er denne, des nærmere Dyrligheden; des længere fra Menneſkehedens Adel. Da føler man først Europas Lykke, og vor dyrebare Religions høie Værd, naar man tænkſom anſeer den Udſelhed, i hvilken hin Verdendeels Mennesker ligge nedſunkne. Diſſe Folks **Religion**, hvorom der er handlet i et beſynderligt Stykke, kan man tænke, er ei ſynderlig fornuftig. Nogle ſynes at have Idee om en Guddom; men de dyrke den ikke, andre tilbede Soelen, —— andre Dyr o. ſ. v., ſaa tilbade Guaycuruerne, da Spanierne først kom til Landet, en ſtor Slange. Siælens Tilværelſe efter Døden, er næſten almindeligen antaget; de tryc og, at de ſom have været dydige, det er, dræbt og ædt brav mange Fiender, ſkal belønnes; paa et Sted, nemlig bag ved Biergene, troe de at diſſe i en Have tilligemed deres Fædre ſkal forlyſte ſig med Dands. De derimod ſom ei havde bekymret ſig om Fædrelandets Forſvar, ſkulde uophørlig martres af et ondt Væſen, det de kaldte **Aygnan**. P. 353 fortælles en artig Begivenhed. Braſilianerne ſaae engang nogle Europæer holde Bøn. En gammel Mand gik hen og ſpurgte hvad det ſkulde betyde de holdt Hatten for Anſigtet, og ligeſom talede med nogen? Da de havde forklaret ham dette, ſvarede han: I ſige os mange ſmukke Ting; og derved erindres vi om det, ſom vore Fædre have fortalt os.

For

For længe, længe siden kom en gammel skiægget Fremmed i dette Land; han sagde os det samme som I sige, men han overtalede ingen. Derpaa kom en anden som gav os sin Forbandelse tillige med en Kiølle; og af den have vi siden betient os til at dræbe hinanden. Vilde vi nu forandre dette, saa bleve vi en Spot for vore Naboer. — Mærkværdig er det, som p. 269 o. f. siges om disse Vildes Gieſtfriehed og Godhed mod Venner og Fremmede. Man kan blandt Brasilianerne reise omkring med den største Sikkerhed; thi æde de skiønt deres Fiender, saa lade de sig for dræbe, end tilsøie deres Gieſt noget ondt. Ved Krigsfangernes Henrettelse gióre Brasilianerne mange Ophævelser. Først føre de den Fangne hen til dens Grav, for hvilken han skal være Offer; derpaa give de ham alle den Dødes Redskaber, samt hans Kone, om han har havt nogen, eller Søster til ægte; nu tilbringer han de øvrige Dage han har at leve got og fornøiet. Herren der eier ham, udvælger nu den der skal dræbe ham; thi dette anſees for stor Ære. Nogle Dage for hans Død bliver han ført hen til Offerstedet, og her maa han dandse og være lystig med de andre. Dagen for hans Død binde Konerne ham en Strikke om Halsen, og pynte ham efter deres Viis paa det herligste. Til Offer-Høitiden er heele Nationen indbuden, de drikke lystig, og den Fangne forsømmer ei at betiene sig af Tiden, han drikker, synger, dandser, som det ei var ham der skulde døe. Derpaa tage to stærke Krigsmænd Strikken, som hidindtil har hængt om Halsen, og binde ham om Livet, og holder Strikken fra begge Sider, saa han ei kan komme af Midten; man formaner ham til at hævne sin forestaaende Død, og lægger ham til den Ende smaae Steene for Fødderne. Forbittret griber han ofte disse, og kaster blandt sine Fiender, hvorved stundom nogle blive beskadigede. Endelig kommer hans Morder, holder ham Kiøllen for Hovedet som han vilde slaae til, og spørger: Er din Nation ei vor Fiende, har den ei dræbt vore Brødre o. s. v. Ja svarer den Fangne, jeg er stolt deraf, saa og saa mange har jeg ædt; lad mig frie, saa vil jeg æde baade dig og dine. Det ville vi vel forbyde dig, svarer den anden, vi vil slaae dig ihiel, stege og æde dig. Gior saa, er da den Fangnes Svar; men vid at mine Landsmænd skal hævne mig; neppe har han sagt dette, førend han faaer det dødende Slag.

Hans Kone kaſter ſig vel over det døde Legeme, og ſælder nogle Taarer; men denne Sorg er ſnart forbie, og hun æder ham ligeſaa got ſom de andre. —— Om Floridanerne. Apalachiterne, det mærkværdigſte Folk blandt diſſe, holdte ſig for det ældſte Folk i Amerika; de lovede længe roelig i deres Land; indtil de uformodentlig, da de havde bortſkikket endeel Coloniſter, bleve anfaldne af Coſachitterne, et Folk der boede Norden for dem. Apalachitterne vare for ſvage, og maatte afſtaae til Fienderne et heelt Landſkab Amona kaldet. Derfor ſkulle de antage Apalachitternes Religion og Sæder, og erkiende deres Konge for Overherre. Coſachitterne holde ei dette; det kom derpaa til Krig igien; dog derved var intet vundet, og Apalachitterne forſøgte at naae ved Liſt, det de ei kunde ved Magt. De ſøge nu at ſtifte Uenighed mellem Coſachitterne indbyrdes, og derpaa hielpe de det Parthie ſom havde antaget deres Religion. Hiint blev overvundet og fordrevet, dette ſluttede en varig Fred med Apalachitterne, og ſaa forblev det til 1539, da Spanierne kom til Landet. Apalachitterne tilbede Soelen, og have oprettet Templer til dens Ære, men andre vare ſaa ligegyldige mod denne deres Guddom, at de hverken ofrede til den, eller tilbade den. De havde vel et Begreb om en Overgud, man ſatte ham et ondt Væſen, det de kalde Toja, ved Siden. Hiin bekymre de ſig ei ſtort om, da de troe han ei ſkader dem, denne derimod meene de, tilføier dem allehaande Ondt, og derfor ſøge de at formilde ham. Apalachitterne derimod tænke fornuftigere. Soelen troede de gav alle Væſener Liv og Virkſomhed. Den var engang 24 Timer ſtaaet ſtille, og da ſteeg Vandet af Søen Theomi ſaa høit at det overſvømmede de høieſte Bierge Olaimy undtagen, hvor nogle faae bleve reddede, ſom paa nye havde befolket Verden, og dette Bierg anſaae de ſiden for helligt. Apalachiterne troede et Liv efter dette; de Gode ſkulde efter deres Meening forſættes blandt Stiernerne; de Onde derimod fordømte de til at boe langt mod Norden blandt Snee og Jis. De havde aarlig fire ſtore Offerfeſter, da de paa Bierget Olaimy ofrede Rogelſe og ſiunge Frydeſange, men intet Blod eller dyriſk blev frembragt. Andre Folkeſlag have ei ſaa milde Sæder. Nogle ofre deres Førſtefødte til Afguden, eller hans Repreſentant Landsherren. Og jo vildere de ere, des grummere er deres Offer. Et Stykke

om

om Apalachiternes Krigs- og et om deres Huusvæsen, ender Bogen. Vi skulde og have givet Læseren noget Begreb herom, men Recensionen er allerede længere end den vel burde være, og, der vil vist ingen fortryde, selv at have læst dette Skrift.

J.

Amsterdam.

Carl Hubert Lobreich von Plumenoek **geoffenbarter Einfluss in das allgemeine Wohl der Staten der ächten Freymäurerey, aus dem wahren Endzweck ihrer ursprünglichen Stiftung erwiesen und der Schrift des Königl. Dänischen Etatsrahts** Johan Jacob Moiers, **von Geduldung der Freymäurergesellschaften, besonders in Absicht auf den Westphälischen Frieden, entgegen gesetzt. Samt dem klar- und deutlichen Unterricht, das wahre rosenkreutzerische Astralpulver ächt zu bereiten, und zum Besten des gemeinen Wesens, wider fast alle Krankheiten zu gebrauchen.** 1777. 160 S. i st. 8vo.

Det er nu ingen Hemmelighed meer, at en og anden Frimurer, (sær af de Unge, i Enthusiasmes Heede) stundom udgiver Bøger for at giekke Nysgierrigheden; deslige Bøger love da at aabenbare Mureriets Hemmeligheder, beskrive endeel Ceremonier, som Ordenen aldrig har kiendt og give et System over Ordenens Hensigter og Maal. Saaledes have vi faaet les Francmaçons trahis, les Francmaçons écrasés, l'étoile flamboyante, **die hohen Stufen der Maurerey**, l'adepte moderne, **den sent omsidar updagede Frimurare Orden** og Hundrede andre. Man kan ikke just negte, at de lystige Forfattere af disse Bøger, jo kan have havt en gode Hensigt, at trække et Dekken mere for Helligdommen, ved at give de Nysgierrige saadan noget at leege med; men man bør og upartisk tilstaae, at de alligevel giorde Uret. Naaes deres Hensigt og troes Bogen authentisk, saa forøge de Fordommenes Tal og opvække som oftest Ordenen flere Fiender end den allerede, ved sin strenge Taushed har; sees derimod deres sande Hensigt, saa er jo hele Arbeidet forgieves og spildt. Nærværende Bog er og af dette Slags. Forfatteren paatager sig en Sværmers Karakteer, udleder Frimureriet fra Adams af Gud bekomne Kundskab, og giør Theosophie,

phie, Magie, Alchymie, og Gud veed hvad meer til dets Arbeiders Hiemmeed. Han har meſterlig vidſt at fatte Tonen, thi det er hartad umuelig at ſee igiennem den Taage af haarde nye Ord og myſtiſke Talemaader, hvori han har indviklet ſin Afhandling, endog den ſlette Stiil i myſtiſke Bøger har han efterlignet de fleſte Steder; kort, han har giort ſig al Umage for at man ſkulde troe, at han ſiger alting i fuld Alvor. Det paa Titelen nevnte Aſtralpulver er en Univerſal-Medicin, hvis Hoved-Ingrediens er Stierneſkud. Ved dette ſidſte Indfald har Forfatteren røbet ſin Henſigt, ſkiønt han ogſaa her beholder ſin alvorlige Mine. — For Reſten, derſom ikke den gode gamle Moſers Udfald paa Mureriet igiendrev ſig ſelv, ſaa vilde denne Afhandling neppe giøre det; thi ſkiønt Titelen lover det og Forfatteren ogſaa giør Anſtalter nok dertil, ſaa bruger han diſſe dog kun ſom Vehicula til at ſlaae ſin Lune løs og give Læſeren den eene haarde Nød at knække efter den anden.

Af ſamme Familie er og

Eſſai ſur les N. N. ou ſur les inconnus. 1777. 146 S. i 8.

i hvilken herſker en endnu mere alvorlig Tone. Den er prydet med en ſkrekkelig Hoben lærde Noter og med Hieroglypher, ſom ere gyſelige at ſee til. Dette ſaa vel ſom Plumenoek giøre Frimureriet til eet med de egyptiſke, eleuſinſke og andre Myſterier. Alting hos dem er Frimurer. Gymnoſophiſter, de græſke Philoſopher, Druiderne og Himlen veed hvem flere. Imidlertid ſeer den, der ikkun kiender nogenlunde Frimureriets ſande Henſigt, lettelig at begge diſſe Skrifter ere ſom alle deres Forgiengere, Tønder for Hvalen at leege med, ſaa den lader Skibet i Roe. Cr.

Paris.

Récueil de Mémoires & d'Obſervations ſur la formation & ſur la fabrication du Salpétre, par les Commiſſaires nommées par l'Académie pour le Jugément du Prix du Salpétre. Hos Lacombe. 1776. 1 Alph. 20 Ark ſtor 8vo.

Her har man følgende Skrifter, deels fuldſtændige, deels i Uddrag, nemlig: Et Uddrag af Glaubers Skrifter, et Uddrag af Stahls Skrifter om Salpeters Natur og Avling, to

Af-

Afhandlinger af den unge Lemery om Salpeter pour four du petit, om Søesaltets Nedslaaning ved Salpeter Kogningen. Pietsch om Salpeter Avl og Formerelse og Underretning at anlægge Salpeter-Vægge. Bertrand Salpeter-Avling. Grüner en ubekiendt, og Vannes Afhandlinger om samme Materie. Granit chymiske, oekonomisk Undersøgelse af Midlerne at befordre Salpeter-Avlingen i Sverrig. Grev Milly Beskrivelse af et kunstig Salpeter Syderie. Ducondray om den i Preussen og Malta brugelige Maade at avle Salpeter, og Desinazis om dets Beredning paa Malta. Simon om dets Tilberedning i Dresden. Clouet om dets Beredning i Asien; et Uddrag af Bowles og Lavoisier om Luftens Tilstædeværelse i Salpeter-Syren, og Jucarville om Salpetrets Beredning i China.

Sammesteds.

Atlas céléste de Flamsteed en 30 Cartes, approuvé par l'Académie Royale des Sciences & Publie, sou son Privilege, par M. J. Fortin, Ingenieur Mecanicien du Roy & de la Famille Royale, pour les Globes & Spheres. Hos Des Champs. 1776. 48 Sider Text i stor 8vo, med 30 Kobbere, hver stor Qvart.

En bequem Udgave af Flamsteeds Kort, tegnet for 1780., kun i noget forandret, for Er. Halleys sydlige Stierne-Billeder og la Cailles tilføiet et Planisphærium, saaledes tegnet, saa man ved Figurer eller ved Linier, dragne fra en til anden, lærer at kiende Stiernerne. Texten indeholder Bradleys Stierne-Fortegnelse. Midlere Rectascension og Afstand fra Polen for 1780. med de aarlige Forandringer. En Tavle for Gienemgangen af Principium arietis giennem Meridianen og dens Brug. At lære at kiende Stiernerne efter deres Beliggenhed mod hinanden og nogle af de sædvanlige Opgaver.

Avignon.

Avis au peuple sur l'amélioration de ses terres & la santé de ses Bestiaux. Hos J. J. Niele. 12mo.

En blot Samling af længe siden trykte Stykker i Nature con-

conſiderée, Dictionnaire vétérinaire og Vitets médicine vétérinaire.

Rothenburg an der Fulde.

Abhandlung von den Haaren, deren Beſchreibung, Nutzen, Zufällen und Mitteln dagegen, verfertiget von D. Johann Gottfried Kneiphof. Hos J. A. Hermſtädt. 1777. 4 Ark i 8vo.

Intet andet end det næſten almindelige bekiendte og det ikke endda fuldſtændig.

Breslau.

Landwirthſchaftlicher Unterricht eines Vaters an ſeinen Sohn, zur Verbeſſerung des Wolſtandes der mittel Gattung von Landleuten. Mit gegenwärtiger Anmerkungen begleitet von Johan Riem. Hos Wilh. Gottlieb Korn. 1777. 18 Ark i 8vo.

En meget god og nyttig Bog for dem, den er beſtemt, og af diſſe bliver den ikke læſt, da de helſt blive ved det Gamle.

Frankfurt og Leipzig.

Beytrag chemiſcher Verſuche und Gedanken in Abſicht auf eine nähere Kenntniß der Univerſalſäure, von E. L. Wernberger. 1776. 3½ Ark i 8vo.

Forfatteren forkaſter Univerſalſyre, ſom andre for ham, og ſiger, at enhver Syre i ſær er oprindelig og ingen avlet af den anden.

Berlin.

Geſchichte des Elephanten, bey Gelegenheit des in Berlin angekommenen Thieres beſchrieben, nebſt Abbildung deſſelben. 1777. I den Langeſke Boghandling. 3 Ark i 8vo.

God for dem, ſom aldrig har hørt noget ſiger om ſlig en Skabning. Ikke dette Dyrs Natur-Hiſtorie, men en Samling af hvad Reiſe-Beſkrivelſerne fortælle om dette Dyr. Kobberet er maadeligt.

Hal-

Halberſtadt.

Gründliche Unterſuchung der Urſachen von der Feſtigkeit des alten Mauerwerks, nebſt einen aufrichtigen Unterricht von gehöriger Zubereitung des Kalks zu einen feſtbindenden Kalkmörtel, um ein eben ſo feſtes Mauerwerk als in den alten Zeiten auf die wohlfeileſte Art zu machen. Herausgegeben von J. C. Huth, Kön. Preuß. Land-Baumeiſter. Hos J. H. Groß. 1777. 3 Ark i 8vo.

Lader ſig meget vel læſe. Ved Gipskalken, ſiger Forfatteren, bemer det iſær paa, at den ei bliver brændt for længe og tillaves uden Sand. Den gemeene Kalkſteen maa brændes længere. Det er ſkadeligt, naar den bliver brændt for lidt og det er godt at blande den med Sand.

Göttingen.

Doct. Leß's Jule-Programma: De σοφια λογϐ a Paulo impugnata, fortiener vel en Anmeldelſe. Allerede til Socrates Tid, ſiger Forfatteren, var der en barnagtig og bedragelig Talekunſt, ſom dens Tilhængere kaldte σοφια; en Kunſt, hvorved de ſøgte at giøre ſort til hvidt og hvidt til ſort. Socrates talede mod den og blev et Offer for denne Viisdom. Ogſaa Demoſthenes legger ſig fra at være ſlig en Taler og anbefaler Athenienſerne at vogte ſig for den. Quintilian og Longin advarer og mod denne Sophiſtik. Lucan beſpotter den og Marcus Antoninus regner det for en ſtor Naade af Guderne, at han ei er falden i en Sophiſts Hænder. Til Pauli Tid havde diſſe bedragelige Kunſtgreb, i ſær ved Seneca Anſeelſe, meget udbredet ſig. Petronius, hans Medaldrende, klager, at det ikke er Veltalenhed man lærte Ungdommen, men en Aſiatiſk ventoſa & enormis loqvacitas. Dette Bombaſtiſke Talekram er det Paulus 1 Corinth. II. beſtrider og ikke den ægte Talekunſt eller Philoſophie. Det beviſes først af Navnet, ſom han giver denne σοφια. Han kalder den 1 Corinth. I. 17. σοφιαν λογϐ, Ordviis, dom. Tilſætningen λογϐ ſkiller den fra Orientalernes Philoſophiſke Syſtem fra den, ſom i Brevene til de Coloſſer, Ti-

Timotheum o. a. st. under Navn af σοφια forkastes. Det andet Navn er ὑπεροχη λογε η σοφιας II. 1. Taleviis-doms Pomp og Kap. II. 4. hedder det πειθω σοφιας, Sophistikens Svada, hvilken Læsemaade bevises af kritiske Grunde. Forfatterens andet Beviis er taget af Beskrivelsen over denne Visdom; den lærer nemlig Kap. I. 17. og II. 1. 13. Christi Korses Ringeagtelse. Endelig spørger Forfatteren, hvor man kunde troe, at Paulus i et Brev, der indeholdt forskiellige sande Mesterstykker af Veltalenhed, skulde forkaste Talekunsten?

Frankfurt am Mayn.

Paa Keiserlig Befaling er Udsalget af Bahrdts paa nye oplagde Oversættelse af det Nye Testamente, „die neueste „ Offenbahrungen Gottes," indtil videre forbudet, saa er og Hr. Doct. Bahrdt forbudet at skrive noget, som i nogen Maade kunde staae i Forhold til Religionen. De Theologiske Faculteter i Würtzburg og Göttingen, skal efter Befaling give deres Betænkning udførlig over bemeldte Skrift.

Göttingen.

Videnskabernes Societet, har for Aaret 1779 fremsat følgende Priisspørgsmaal:

Definire leges, qvas seqvatur lucis prope corpora solida, transeuntis inflexio, & qvæ, dum inflectitur lux, nascuntur fulciæ coloratæ:

Præmien er en Skuepenge af 50 Ducaters Værd. Til Enden af September kan Afhandlingerne indsendes.

„ Til November 1778 forlanger Selskabet den grundigste, fuldstandigste og tydeligste Underretning om Landshusholdnings Handelen; eller: hvorledes Landsbyemanden ved Salget af sine Produkter, og Indkiøbet af de ham nødvendige Vare fornuftigst og fordeelagtigst har at forholde sig."

For Julii 1779.

„ En nøie Beskrivelse om de Insekter som hiemsøge Vexterne i Drivehuusene, Misbænkerne i Besynderlighed „ Melon Bedene; tillige med Angivelse af de Midler, „ hvormed de uden Vexternes Skade kan afholdes eller „ fordrives.

Præmien er 12 Dukater, og Priisskrifterne maa være ind-

No. 21.

Kiøbenhavnſke

Nye Efterretninger

om

lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 21de May 1778.

Eine wahre und zuverläßige Beſchreibung von den Kenntzeichen und der Cuur der Entzündung des Magens und der Gedärme, von einem Practico der ganzen Arzneykunſt.

Unſelig Mittelding von Engeln, und von Vieh!
Du prahlſt mit der Vernunft, und du gebrauchſt ſie nie.
von Haller.

Kopenhagen, gedruckt bey Paul Hermann Höecke. 1777. 84 S. i 8vo, foruden Dedication og Fortale.

Forfatteren er vores lærde og berømte General-Directeur for Chirurgien Hr. Juſtice-Raad og Profeſſor Hennings, ſom ſees under Tilegnelſen til Hans Kongel. Høihed Arve-Prinſen, hvor i han melder, at have opfunden en Methode til at curere tvende Sygdomme paa, hvorved det ikke kan ſlaae Feil, at jo aarlig i de Kongel. Danſke Stater nogle Hundrede, men i hele Europa i det allerringeſte 30000 Menneſker vil blive reddede. Derefter Fortalen. Foruden nærværende Afhandling har Forfatteren haft i Sinde at meddeele Verden nogle Anmærkninger over adſkillige Sygdomme, men da hans ſvage Helbred hindrer ham undertiden i at bruge ſin Siels Kræfter ſaaledes ſom han ønſkede, ſaa har han ladet det blive ved denne, hvor han tydelig har beviſt, ſom han haaber, at der ikke er Feber ved en Deel Mave- og Tarme-Betændelſer; han har givet ſaa viſſe og tilforladelige Kiende-

tegn paa disse Sygdomme, at der udfordres kun en sund menneskelig Forstand til at benytte sig af hans Anviisning. Tillige har han givet et livagtig Skilderie paa den sørgelige Cuur-Art, som Lægerne hidtildags har betient sig af, hvorpaa han har fremført et overbeviisende Exempel, og kunde have anført flere, som han af Christen Kierlighed kaster et Dække over. Forfatterens egen Cuur-Art er ikke allene simpel og sikker, men og (uden Skryderie) ufeilbar (saa at han endog tør sætte sit Hoved paa at den holder Prøve, siger han i Slutningen af sin Afhandling). —— Den Sygdom er lidet bekiendt af sin Natur, men Profess. har aarlig haft 6, 9, 11 Patienter af den Sygdom. —— Igien en Calculation over hvor mange Menneskers Liv der vil blive sparet ved Forfatterens Cuur, nemlig 60 aarlig i Kiøbenhavn o. s. f. Endelig melder han og noget om sin Skriv-Art. Saa vidt Fortalen. —— Prof. Hennings er viist en Mand, som vi aldrig vil nægte sin Berømmelse, og hvis Fortieneste i Læge-Kunsten vi altid vil agte og ære, men naar han skriver Lovtale over sine egne Curer og Indsigter, naar han giver andre saa slet Begreb om sine Med-Lægers Dueligbed, saa synes dette Sprog at være os alt for anstødeligt, og Virkningen vil uden Tvivl blive, at andre vil fatte Mistroe til Forfatterens Beskrivelse, da man saa ofte er bleven bedragen ved slige decouvertes i Medicinen. Ja lad end Forfatterens Skrift være saa stor en Lovtale værd, lad os ansee ham ei allene for en lærd Mand og erfaren Practicus, men og for et af de hældige og store Genier i Lægekunsten, og lad endog hans Opdagelse være langt vigtigere for det menneskelige Kiøn, end Columbi, som opfandt den nye Verden, saa kunde han dog gierne have overladt til andre at skiønne derpaa, og det saa meget des hellere, jo større hans Fortieneſter havde været; og vilde end det uskiønsomme Publicum nægte ham sin Ret, saa synes vi dog, at Fornøielsen af store, ædelmodige og nyttige Handlinger bør være en Forfatter større Belønning, end al Verdens Berømmelse. Men nok derom. —— Vi vil nu giøre Læseren noget bekiendt med Skriftet, for at lade ham dømme om, hvorvidt Forfatterens Selv-Roes og Ringe-Agtelse for de andre Læger i Henseende til disse Betændelses-Sygdomme er grundet eller ikke. — Grunden til den ringe Bekiendskab, Lægerne hidindtil har haft med Mave- og Tarme-Betændelser ligger i en indgroet Fordom,

at

at alle Kiendetegn paa Betændelse ogsaa bør finde Sted hos disse (S. 2). —— Dernæst (S. 2-4) opregnes de fornemste Kiendetegn paa Betændelser i Almindelighed, hvilket vel i de fleste Tilfælde har sin Rigtighed, men dog ikke altid, for Ex. i en hæftig Peripneumonie kan ingen Feber være tilstæde, hvortil Aarsagen er let at indsee; thi jo flere af Lungens Puls-Aarer der ere forstoppede, jo mindre Blod gaaer der igiennem dem til Hiertets venstre Kammer, og følgelig kommer der ogsaa mindre Blod i den store Puls-Aare (arteria aorta) altsaa kan den med sine Greene ikke blive nok udvidet, og altsaa har vi her en langsom og svag Puls (S. 5). Den Aarsag kunde være let at begribe, dersom Erfarenhed ikke beviste det Modsatte, da man efter Aareladen mærker at Pulsen bliver hastigere, og hvor bekiendt er det ikke, at i stærke hæmorrhagier, bliver Pulsen vel svagere, men tillige alt gesvindere, jo mere Blod Patienten mister, hvilket Professoren vel ofte har erfaret hos Syge. En svag og langsom Puls i stærke Lunge-Betændelser finder vi ellers anmærket hos Macbride. —— Derefter Theorien om Inflammationer (S. 5-8); til en Betændelse maa 3 Aarsager støde sammen: først en Irritation i Nerverne, nemlig en Spenning i de Nerver, som høre til den inflammeerte Deel, hvorved Lebens-Geisterne hindres i at passere frit, men de andre Nerver faae derimod des mere, og herover sættes Hiertet i hastigere Bevægelse. Den anden Aarsag er Modstanden af de forstoppede og betændte Puls-Aarer, hvoraf kommer en Repercussion til Hiertet, og deraf dets Irritation, følgelig hastigere Puls-Slag. Den tredie Aarsag er Blodet, som er nødt til at gaae i større Mængde giennem vasa collateralia, herudover maa det gaae hastigere tilbage giennem Renerne til Hiertet, hvoraf det ogsaa irriteres og sættes i hastigere Bevægelse. Men mærk, at Puls-Aarerne maa umiddelbar foreene sig med Greene af vena cava; thi ellers kommer ingen Feber. Men der ere tvende Slags Puls-Aarer, som ikke saaledes foreene sig, nemlig den eene Sort er arteriæ pulmonales; den anden Sort er arteria cæliaca, mesenaica superior og inferior, hvilken sidste Sort foreener sig med Greene af vena portæ ventralis; da en formeeret Omløb af Blodet ikke finder Sted igiennem disse Aarer, formedelst deres besynderlige Brug og Nytte, saa kan Blodet ikke heller irritere Hiertet, uden det allene skulde være det

Blod, ſom gaaer giennem Leverens Puls-Aare, hvorpaa ha
dog tvivler. Deraf følger nu (S. 8) at der ingen Feber ka
være tilſtæde ved ſtærke Betændelſer i Lungerne, Maven, Tar
mene, Nettet, naar diſſe Deele allene ere betændte; men e
der tillige Betændelſe i de Deele, hvis Puls-Aarer foreen
ſig umiddelbar med Greene af vena cava, ſaa opſtaaer Febe
ſaaledes for Ex. i Pleuro-peripneumonia; i Mavens og Tar
menes Betændelſe, naar Nyrene, Peritonæum eller Muſkle
ne tillige ere betændte. (Da Forfatterens Theorie om Betæn
delſer er for det meeſte den bekiendte Boerhawes, ſaa vi
vi ikke længer opholde os over den, allerhelſt da enhver ande
ogſaa kan have ſine Vanſkeligheder. Dette havde vi dog øn
ſket, at naar han vil have os til at troe, at Boerhawe
Beſkrivelſe om Betændelſer er den fortræffeligſte man kan la
ſe, han dog havde taget de Nyeres Indvendinger i Betragt
ning, allerhelſt da endeel ſynes at være ſaa vel grundede pa
Erfaring og ſaa vigtige, at de giør Boerhawes Lærebygnin
og følgelig Forfatterens med vaklende. Men det, ſom er o
meeſt ubegribelig er den Deel, ſom hverken den ſtore Boer
hawe eller hans værdige Diſcipel van Swieten har tænk
paa, nemlig hvorledes Forfatteren kan beviſe af diſſe tvend
omtalte Slags Puls-Aarers beſynderlige Brug og Nytte, a
Blodets haſtigere Omløb ikke kan finde Sted igiennem dem
og hvad der har foraarſaget Tvivl hos ham om Art. hepat
ſtructuren af vena portæ kan maaſkee giøre, at Blodet fin
der mere Vanſkelighed der, end andre Steder i Legemet, me
gielder dette ogſaa om arteriæ pulmonales, at Blodet derfo
ikke af beſtemmende Aarſager ſkulde kunde faae haſtigere Be
vægelſe, ſynes urimelig. Vi kan derfor ikke indſee ander
end da Forfatteren har vildet have Feberen bort fra Mave
Tarme- og Lunge-Betændelſer, ſaa maatte Blodet ikke gaa
haſtigere der igiennem, og følgelig hverken Repercuſſion elle
en forhindret Paſſage af Lebens-Geiſter der have Sted; th
ſkeede det ſidſte, ſaa vilde der viſt af de mange Nerver og ſto
re Plexus blive en ſtor Mængde Nerve-Saft til overs for d
andre, ſom kunde ikke andet end irritere Hiertet mere, end
om for Ex. de ſmaa nervi cutanei paa Beenet blev anſpænd
af Roſen (S. 3). Altſaa ſynes det dog ikke at være juſt ſaa
tydelig og haandgribelig beviiſt, at Feber ikke er tilſtæde ved
Mave-Betændelſer (S. 9). At man jo ofte efter Døden har
ſun-

unden Tarmene ikke allene betændte, men endog gangrænerte, ornemmelig hos Vatterſottige, uden man i Forveien har ærket nogen kiendelig Spor til Betændelſe enten af Feber eller ndre Tilfælde, dette vil vel ingen Læge nægte, ſom har haft ogen Erfarenhed, og Mave-Betændelſer uden Feber er alt enge bleven anmærket, ſom Forfatteren ſelv tilſtaaer S. 28. hvad Forfatteren derfor heri har frem for andre, er, at diſſe ar grundet deres Satz paa Erfaring, men Forfatteren ud-ikler den af ſin ſelvgiorte Theorie. —— Nu først Beſkrivelſe f Mave-Betændelſe S. 9, hvilken han inddeeler i 2de Arter, emlig Inflammatio vera og phlogiſtica, om denne Inddee-ing ſiger han ſiden S. 17, at det er ikke før bleven anmær-et af nogen Skribent, at man ſaaledes burde inddeele Mave-Betændelſer; deri troe vi og Forfatteren har ret for ſaa vidt Benævnelſerne angaaer; thi ſandt at ſige, havde han ikke orklaret ſig ſelv, at den eene Art ſkulde betyde en fuldkom-nen, og den anden en ufuldkommen Betændelſe, ſaa kunde vi let have antaget den eene for en ſand latinſk Betændelſe, g den anden for en Betændelſe, ſom var ſammenſat baade af den latinſke og den grædſke. Men hvad Inddeelingen ſelv er ngaaende, ſaa kunde vi lat ſige den Autor, ſom for Forfat-eren har talt baade om Gaſtritis vera og Gaſtritis ſpuria; ved Inflammatio perfecta, anføres Kiendetegn paa, naar Maven ſelv er betændt S. 10, og naar den øverſte, og naar den nederſte Mave-Mund, og naar Mellem-Gulvet er betændt S. 11. —— Infl. phlogiſtica S. 17 er 2de Slags, det før-ſte Slags er, naar Betændelſen er paa Mavens udvendige Flade i dens tun. communi og celluloſa, og det andet Slags er paa Mavens indvendige Flade. —— Endnu troer han, i Følge ſine Erfaringer S. 19, at være berettiget til at inddee-le Mave-Betændelſer i de hidſige og langſomme, endſkiønt han vel veed, at alle medicinſke Skribentere regne dem iblandt de hidſige Sygdomme, det kan være ſandt, men Forfatteren kan vel dog ikke nægte, at andre for ham ogſaa har vidſt af langſomme Mave-Betændelſer at ſige. Vi vil lade os nøie med her at fremføre Sauvage Ord i hans Noſol. Cl. III. Gen. XV.: Alias tamen Gaſtritis in longum tempus abit, & chronicæ fere evadit, ut patet ex Sepulchreto Boneti &c., og han er ikke den eeneſte, vi kunde fremføre til Exem-pel, men det er jo noget vi troe enhver Læge let kan overbe-

viſes om ved Erfaring, ſaa at han ikke engang behøver Fo
fatterens Forklaring S. 20. Kiendetegnene, ſom Forfatt
ren fremſører paa enhver af diſſe Slags Betændelſer vil
gaae forbi, for ikke at blive for vidtløftig, og det ſaa mege
des hellere, da vi ſeer ikke andet Beviis, uden det Forfatt
ren ſelv ſiger, at det er ſaaledes, thi der ere kun meget fa
døde for ham af diſſe Sygdomme, og af diſſe kun een eeneſt
obduceert. Derefter Aarſagen til Mave-Betændelſer S. 22
— Og Prognoſis S. 23. — Endelig Curen S. 28, ſo
ikke endnu er tilforladelig beſkreven af nogen Skribent, hvo
over man ikke maa forundre ſig, efterſom den Sygdom ſo
det meſte har været ubekiendt, og alle Læger har været eenig
deri, at denne Betændelſe maatte behandles paa ſamme Maa
de, ſom alle andre, da der dog er ſtor Forſkiæl, for Ex. S
neka-Roden er et prægtig Middel imod Lunge-Betændelſe o
inflammatoriſk Gicht; men hvo vilde vel være ſaa daarlig a
anraade det ved Mave- og Tarme-Betændelſe, (vi troe ingen
og neppe vil nogen heller anſee det ſom et antiphlogiſticum
men allene ſom et expectorans, der tillige ſtimulerer, hvo
for og forſigtige Læger tilſideſætter dets Brug, indtil Febre
ved andre Midler er bleven formindſket). — Derefter S
29 opregnes de Midler, ſom Lægerne i Almindelighed har an
priſet; Franciſcus Home er den første, ſom har brug
Campfer indvendig S. 30, (at det er falſk, ſkal vi beviſe ſi
den). — Derefter Forfatterens ſimple Methode S. 33, ſo
beſtaaer i Aarladen ſaa ofte, indtil Brækningen og Smerte
ganſke har ſat ſig, enten der er Feber eller ikke. Derefte
forordner han denne Mixtur: ℞ Pulv. Camphor. ℈j ad ℥ß
Solv. c. Mucilag. Gumm. Arabic. q. ſ. adfund. Aqv. fl. Sam
buc. ℥viij. adde Nitr. depur. Liqvor. anod. min. H.
℈j ad ℥ij. Syr. Rub. id. Tragor. acetoſ. Citr. alb. diacod. ℥j.
Deraf maa Patienten tage en Spiſeſkee fuld hver Time. Der
Syge maa drikke S. 34 Havre- og Byg-Suppe, Limonade,
Tamarinder- og Brød-Vand. I Steden for Thee, Hylde
eller Cameel-Blomſter. Udvendig Campfer-Olie o. ſ. fr. E
Tarmene betændte med, da Flonel dyppet i Decoctet af blød
givrende Species. Naar Søvn og Appetit indfinder ſig, o
Winde gaae fra Patienten, ſaa betiener han ſig af gelinde
Laxeer-Midler, lader ſine Convaleſcenter bruge Viin-Suppe i

Ste-

Steden for Mavedraaber, efterſom den er det beſte indvendige Fomentativ og berører Maven i langt flerre Punkter end Draaber af hvilken Grund han ogſaa hellere betiener ſig af Mixtur, end af Campfer-Pulver. Hos Patienter, ſom ere blevne meget udkræftet, tynde Kiød-Supper, og ſiden Fiſk o. ſ. f. De maa i lang Tid vogte ſig for Morgen og Aften Luften; Fødderne, og Underlivet maa holdes varm. Medens Curen varer maa den Syge holde Sengen, at han kan komme i gelind Sveed, og jo ſnarere den indfinder ſig, jo haſtigere cureres han o. ſ. f. S. 37. —— Derefter Curen i Inflammatio Chronica S. 45, hvorpaa han i Forveien har anført tre Exempler. Hos den første Syge var denne Inflammatio Chronica, ved Brug af flygtig Salt, bleven forvandlet til en Inflammatio vera, ſom blev hævet ved een Aareladen og 8 Campfer-Pulver, hvoraf ethver beſtod af Pulv. antiſpasmod. Stahl. ℥ß og Camphor. gr. ii (ſee S. 15). Den anden var en Tobaksſpinder (ſee S. 18) og den tredie en Jomfrue (ſee S. 19); diſſe brugte liqv. anod. miner. Hoffm. ℥ß. Spirit. bezoard. Buſſ. ℥j. in his ſolv. Camphor. ℈j; hvoraf hver 3die Time 30 til 40 Draaber for Tobaksſpinderen, og 15 til 20 indtil 40 for Jomfruen; de bleve begge lykkelig cureerte. (Vi har glemt at erindre, at dette angaaer allene Infl. chronica paa Mavens indvendige Plads.) Om ellers Forfatterens Methode og Midler ere de beſte, ſom ere blevne anpriſte imod denne farlige Sygdom, derom maa andre domme. Men vi vil beviſe, at der ikke findes meget nyt i den, ſom jo har været bekiendt længe før, ſaa at endog neppe Formulerne kan anſees for at være hans egne; ſaaledes finde vi hos Juncker i hans Therapia generali S. 132, hvor han afhandler Campfer: Cæterum unum aut alterum granum camphoræ pulveribus temperantibus immixtum offerri poteſt angina vel cholera ſimpliciore vel *inflammatione ventriculi* vel paraphrenitide (nam heic partes adfectas propius certiusqve attingit adeoqve ſtaſes facilius diſculit) laborantibus. Den berømte Hoffman har vel ikke drevet paa Campfer i alle Arter af Betændelſer, men i den ſom er kommen af exanthematibus repulſis anraader han dog Emulſioner med Nitrum og noget Campfer i, og tillige forſikrer, at 4 Deele af liqv. anod.

med een Deel af Spirit. bezoard. Buſſii giør en fortræffelig Virkning. Ludwig i ſine Inſtitut. medicinæ clin. ſiger i Cap. de Infl. ventriculi & inteſtinor. §. 353.: Emulſiones papaverinæ F 60, vel cum nitro & camphora paratæ F 81 108, cum fructu qvoqve adhibentur, nitri tamen doſis non nimis aucta ſit. Vi vil anføre denne Autors F 108: ℞ Aqv. fl. Tiliæ. Fragar. aa ℥iii. Sem. Card. Mar. Pap. Alb. aa ℥ß. M. F. Emulſio. adde. Nitr. depur. ℥j. Camphor. ℈ß. Syrup. Papav. alb. ℥ij l. ℥iij. Enhver vil let blive vaer, at denne Formul ikke er meget forſkiællig fra Forfatterens Univerſal-Mixtur, naar man undtager, at i denne er doppelt ſaa meget Campfer, men derimod har Ludwig ordineret en halv Thee-Kop fuld ad Gangen. Forfatteren ſeer ogſaa heraf, at Fr. Home ikke har været den første, ſom har raadet at bruge Campfer indvendig i Mave-Betændelſer. Aareladen bruge gode Læger ikke allene i Mave-Betændelſer, men og i hæftige Mave-Smerter, endſkiønt endog ingen Feber juſt viſer ſig, men for ofte at gientage den, uden ogſaa at tage Pulſen i Raad med ſig, veed vi ikke, hvor vidt andre vil give Bifald. —— Nu afhandles ogſaa S. 47 Tarme-Betændelſer. Men da vi har opholdt os alt for længe med det foregaaende, ſaa maa vi afknappe og allene erindre: At Forfatteren inddeeler dem næſten ligeſom Mave-Betændelſer. —— Prof. har tilforladelige Kiendetegn i denne Sygdom, hvorved han altid kiender den S. 51. (Et ſtort Ord, ſom endnu ingen Læge for ham har kunnet ſige). Diſſe Kiendetegn ere: En foregaaende Kuld og Gyſen, derefter en brændende Smerte og fuldkommen Forſtoppelſe, dog ikke altid, for Ex. i dyſenterie. —— Ellers veed vi, at ved Colica pictorum er ogſaa en brændende Smerte og Forſtoppelſe; den regner Forfatteren dog iblant Tarme-Betændelſer S. 77. Aarſagerne ere de ſamme ſom ved Mave-Betændelſer S. 53. Om denne Sygdoms Dødelighed kan han ikke melde noget viſt, efterſom han har kun ſeet 2 Perſoner døe af den S. 53. —— Curen angaaende (S. 66). Forfatteren ivrer meget mod Cliſterers Brug, hvis ſkadelige Virkning han først søger at bevise S. 66-73. En fornemme Herre (S. 77) var ſyg, og fik 2 til 3 Cliſterer, uden nogen Virkning, men de foraarſagede ſaa hæftig Smerte, at den Syge næſten blev afmægtig derved;

ſiden

ſiden den Tid har Forfatteren ikke giort nogen Brug af Cliſteer i Tarme-Betændelſe (ligeſom vi vilde ſlutte: vi har een Gang haft en Syg af Mave- eller Tarme-Betændelſe, ſom har brækket Campfer-Pulver eller Campfer-Mixtur op, og derfor bør man ikke bruge Campfer i diſſe Sygdomme. Men troer Forfatteren ikke, at Ureenlighed i betændte Tarme kan forøge Betændelſer, og at blødgiørende Midler er gode imod Krampe, vilde han da vel udraabe den Læge for en Bøddel imod ſine Patienter, ſom i diſſe Henſigter anordner Cliſteerer, thi ſtærke Cliſteerer holde alle fornuftige Læger ſig fra i Betændelſer). Curen S. 73 er den ſamme ſom i Mave-Betændelſe. Skriftet er beriget med en ſtor Deel Syge-Hiſtorier, ſom ere fordeelte over alt, hvoraf vi allene erindre ved den, ſom fortælles S. 38-45, at Forfatteren viſt ikke har brugt ſin Chriſten Regel i Henſeende til den gamle berømte Practicus, ſom han der melder om; men da det er en Sag, ſom er os uvedkommende, ſaa overlade vi til ham ſelv at forſvare ſig. Læſeren vil for Reſten let ſelv indſee, hvor ſtor Oplysning enten i Henſeende til denne Sygdoms nøiere Kundſkab eller dens viſſere Cuur, man kan vente ſig af denne Afhandling i diſſe farlige Sygdomme, og hvor lidet det nyt er, ſom findes i den; thi hvad ſom ikke er beviiſt, kan man ikke antage. Over Stilen og Skrivemaaden har Forfatteren ſelv i Fortalen givet Critique, hvortil vi føyer: at de mange Repetitioner af at roſe ſit eget og laſte andres, giør Skriftet meget kiedſommelig at læſe igiennem.

London.

Memoires pour ſervir a la Connoiſſance des affaires politiques & economiques du Royaume de Suede, jusque a la Fin de la 1775 année 2 Tomes avec Figures & 43 Tables 1776 i 4to. Begge tilſammen 431 S., forunden Indledningen ſom er 10 Sider. Priſen er 3 Rdlr. 3 Mk.

Forfatteren har tilſkrevet den Chur-Sachſiſke Cabinets Miniſter Grev Sacken dette Værk, og ſkiøndt han kun har ſat Begyndelſes Bogſtaverne af ſit Navn under Tilſkriften, ſaa er det nu ei længere tvivlſomt, at det er Hr. Ober-Regnings-Raad Canzler, der efter den Underretning han ſelv

giver i Indledningen, har opholdt sig over 7 Aar i Sverrig, og imidlertid nøie undersøgt dette Riges Tilstand, til den Ende skaffet sig Omgang med mange lærde og erfarne Mænd, opsøgt og benyttet sig af de bedste Værker, samlet en Mængde Efterretninger og paalidelige Beregninger m. v. Titelkobberet af den første Tome, forestiller den nu regierende Konges Brystbillede, og tvende andre de svenske Ridder-Ordener. —— Det heele Værk er inddeelt i 12 Afsnit. Af disse indeholder den første Tome 5. Første Afsnit er et Udtog af den Svenske Historie S. 1-46, kort men vel affattet. Nogle af Rudbecks, Dalins, Lagerbrings og andres Hypotheser ere vedbeholdte i den gamle Historie, som dog neppe holde Prøve. Den Oprindelse Forfatteren S. 5 giver Stokholm, er kun Formodning, og Kong Gustav Eriksens Dødsmaade S. 13 er ei afgiort, at 8000 Svenske ved Narva sloge 80000 Russer, er en en Fabel, og de Commanderendes Navne urigtige, S. 28 staaer Worschla i Stedet for Petrevolotschna. Hvad han S. 32 siger om Carl den 12tes Død, stemmer med det Büsching, Gebhardi, Schlösser og andre i vor Tid have søgt at bevise, nemlig at han ei ved noget Skud fra Friderichshald, men ved en Forrædders Haand er dræbt. Sigvier blev i det mindste mistænkt derfor. Havde Forfatteren raadført sig med Büschings ypperlige Anmærkninger over det Svenske Ministerii Forhold, og Oprindelsen til Krigen med Rusland 1741, som findes i hans Magazin 2 Th. S. 323-350 skulde hans Efterretninning om denne Krig blevet tydeligere og mere bestemt; og overalt vilde Udtoget af den Svenske Historie have vundet, naar Forfatteren havde rettskaffen nyttet adskillige Artikler i det Büschingske Magazin. Dog — Endeel deraf er maaskee først udkommet efter at dette Værk allerede var færdigt. Andet Afsnit indeholder Udtog af de fornemste Freds-Allianc- og Handels-Forbund som endnu, i det mindste tildeels, ere ved Magt mellem Sverrig og andre Magter. S. 47-57. Freds-Slutningen med Russerne til Stolbova 1617 som findes forudden andre Steder beskrevet i Treners Einleit. zur Moskov. Historie, savne vi S. 52 og hvad her kaldes Traité de Pleissemond burde rettere hede de Cardis. Negotiationerne begyndte i Pleysemond 1658, men Freden blev først sluttet til Cardis 1661, (see Corps diplom. univers. T. 6.

p.

p. 2.) S. 53 staaer en Deel af Jagrien i Stedet for en Deel af Carelien. Tredie Afsnit, et Udtog af de forskiellige Forandringer i Regierings-Formen fra 1720-1772, S. 58-106, er saa meget vigtigere som den er affattet med Grundighed og Friemodighed. Nogle af de handlende Personer tør Forfatteren dog ikke nævne S. 88 og 89 uden med Begyndelses Bogstaver. Denne Forsigtighed var vel overflødig. Revolutionen 1772 havde vi ikke ønsket saa gandske forbigaaet S. 93. I stedet for den, faae vi et Udtog af den nye Regieringsform. Fierde Afsnit angaaer Krigs-Magten til Lands og Vands S. 107-138, hvis Styrke Svaghed, Omkostninger m. v. er nøiagtig beskrevet, den heele Land-Magt ansættes for 46, 295, deri manglede dog (i Sept. 1774) 5175 Mand. Tropperne allene koste 650, 131$\frac{1}{5}$, men Fortifications og Ammunitions Omkostninger iberegnede 1, 114, 456$\frac{1}{2}$ Hamb. Bancodaler. (Büsching Magazin 2 Th. S. 354 o. fl. beregner Landmagten til 48, 754.) Floden bestod 1766 af 30 Rangskibe 9 Fregatter, 59 Galeerer, 6 Galiother, 4 Brigantiner 7 Pramme, 4 halv Galeerer, 3 Chalupper, 21 Transportskibe, siden ere tillagte 3 Rangskibe og 4 andre Fartøier. Den heele Flode kostede 1772, 1,807,150 D. Sølverm. Søefolkene skulde udgiøre 13000, men der findes virkelig kun 7000. Femte Afsnit indeholder Anordninger og Statuter for de 3 Svenske Ridder-Ordener, Seraphiner-Sværdt og Nordstiern-Ordenen S. 159-172. Den anden Tome har sit eget Titelblad, men fortløbende Afsnit, Numer og Sidetal med første Tome. Den indeholder 7 Afsnit, nemlig: Siette Afsnit om Sverrigs indvortes Regiering og dens Oekonomie i Almindelighed S. 173-207. Her forekommer Størrelse, Folkemængde, Inddeeling, Himmelegn, Industrie, Oekonomie o. a. fl. alle vigtige Gienstænde, alle nøiagtig afhandlede og udførte. S. 200 og 201 om Brændeviinsbrænderiet ere vigtige og oplysende, og det følgende om Landvæsenet ikke mindre. Syvende Afsnit om Paalæg og Kronens Indkomster og Udgifter. De første vare i Aaret 1772 10,901,105 D. S. M., og de sidste derimod 11,586,678. S. 208-240. Ottende Afsnit om de svenske Miner overhovedet S. 241-287. De vigtigste ere Aedelfors Guldmine, som giver 6 til 800 Dukater, hvortil maa lægges

8000

8000 D. S. M. for at beſtride Omkoſtningerne. Sahla Sølvmine gav 1773, 1817 Mark 10½ Lod Sølv. Fahlums Kobberværk bragte ſamme Aar 4907 Skippund og derover; Forſkiellen imellem de Svendſke, Engelſke og Tydſke Smelte-Ovne S. 256 ff., er værd at lægge Mærke til. Dannemora Jerngrube er den rigeſte, og afgiver omtrent 40,000 Skippund Jern aarlig, altſaa 16000 Skippund mere end da den først blev opdaget i Aaret 1470. Dette er det ſaa kaldte Øregrunds Jern. For de øvrige mindre vigtige, ſom og Alun-Galmey- Kobolt-Svovel-Fabriqver med mere er Beregningen en detail udført i en Tabelle. Niende Affsnit om Sverrigs Fordeel af ſine Skove S. 288-293. I Aaret 1770 udførte Sverrig Harpix, Beeg, Potaſke, Aſke, Bredder, Bielker og Lægter for 1,744,132 D. S. M. S. 292. Tiende Affsnit, om Sverrigs Aktiv og Paſſiv-Handel, S. 294-377. I Aaret 1769 udførte Sverrig i alt for 13,021,246 og indførte derimod for 8,683,986 D. S. M., hvortil maa lægges over 2,000,000 D. S. M. for Snighandelen S. 339. Sildefangſten er ſaa vigtig, at i Aaret 1768 ſkal deraf være udført 151,483 Tønder, Tønden til 16 D. S. M. En Oſtindiefahrer paa 400 Læſter, koſter nu i Sverrig 1200,000 D. S. M., og trækker 300,000 Piaſters i Cadix. Derimod forſikrer man, at 1773 er igien fra Gothenburg udbragt af Compagniets Vahre for 3,930,640 D. S. M., og af 67 Reiſer ſom i 24 Aar ere giorte, have Interreſſenterne i alt havt en Fordeel af 1788 pr. Cto. S. 369 og 370. Det nye levantiſke Compagnie, er 1771 octrojeret paa 20 Aar. Det forhvalfiſkefangſten paa Strat-Davis 1774 ſynes ei at have Lyſt til flere Forſøg, da baade det første Forſøg mislykkedes, og Danmark desuden ſynes at ſætte ſig derimod. Stokholm fører $\frac{7}{13}$ Gothenburg $\frac{2}{13}$ og alle de øvrige 36 Stabel-Steder, tilſammen kun $\frac{4}{13}$ af heele Rigets Handel hvad Udførſel angaaer; men Indførſelen har et andet Forhold, nemlig Stokholm $\frac{1}{2}$, Gothenburg $\frac{1}{4}$ og de øvrige Stabel-Steder $\frac{1}{4}$ S. 374. Forreſten er dette Affsnit for første Deelen udført i Tabeller, der grunde ſig paa Told-Regiſtere, Rigsdags-Beretninger o. ſ. v., og ſluttes med en vigtig Betænkning, i Henſeende til hvorvidt det er Sverrig gavnligt at forbyde Fremmede at hente dets Produkter. Forfatteren troer at Sverrig ſkader ſig derved ſaa meget mere

ſom

ſom den ſelv har Folkemængde, og de fremmede Vahre blive derved dyrere. Han troer f. Ex., at det er Aarſag til Ruslands Concurrence med Sverrig i Jern-Handelen, ſom mærkelig har taget af for denne. Ellevte Afſnit S. 378-392, om Fabrikernes Tilſtand i Sverrig. Liſten paa alle ſvenſke Fabriqver og Manufacturer 1764 er anſeelig, men deraf maa man ei ſlutte for meget. Af 18,600 Fabrikanterre, ſom fandtes i Sverrig 1761, vare der 1764 kun 14270, og af diſſe 1771 kun 9000 tilbage i heele Riget. Nationen har fra 1727 til 1764 bidraget over 117 Tønder Guld under Navn af Underſtøtning for Fabriqverne. Dette og alle øvrige Opmuntringer uagtede, ere dog Fabriqverne for en ſtor Deel gaaet reent under, Arbeidernes Tal formindſket, Vahrenes Priſer ſteegne, og de ſom endnu drives ere ſlette og ufuldkomne. Aarſagerne ere: Statspartier og Uenigheder, Vexel-Courſens Uſtadighed, de ſtærke Renter Fabriqverne for laante Capitaler har maattet give Banken, Snighandelens Tiltagelſe o. ſ. v. Endnu een Aarſag maae vi anmærke, ſaa meget mere ſom Sverrig har den tilfælles med ſine Naboer, nemlig: den Feil at forſtrække uden videre Sikkerhed enkelte velyndede, men uvederhæftige og ubekiendte Projectmagere ſtore Summer, og indbilder ſig at man derved ophielper Fabriqverne. Den Deputation, ſom det paa Rigsdagen 1766, blev paalagt at underſøge Manufacturernes Tilſtand, beregner at Sverrig har fabriqveret Vahre fra 1727-1764 for 982 Tønder Guld, og derved ſparet 381 Tønder Guld. Sverrig har Alſtromer og Søn at takke for Uldavlens og Uldfabriqvernes Tilvext, og dog regner denne, at naar Sverrig fabriqverer 60,000 Alen fiint Klæde, ſaa behøver den endnu 38000 Pund fiint Uld fra Fremmede. Sverrigs Fabriqver ere da i langt ſlettere Stand, end man i Almindelighed foreſtiller ſig; deres Ufuldkommenhed og Utilſtrækkelighed ſkal neppe kunne afhielpes, med mindre man forſt raader Bod paa a) den beſtandige Forandring i det oekonomiſke Syſtem. b) Snighandelen. c) Ufuldkommenhed i Arbeidet ſelv, ſærdeles i Tilvirkningen og Farverne næſten paa alle de Stoffer der forarbeides. d) Paa Monopolier, der indtil Aaret 1772 ere blevne bevilgede i Fleng, uden at ſee paa de anſøgendes Indſigt eller Fabriqvernes Natur eller deres Anlæg. Man har vildet omfatte alt paa een-

gang;

gang; derfor er enten intet bragt tilveie, eller kun halvmodne Fostere, som for en stor Deel ere døde i Fødselen. Tolvte Afsnit S. 393-431, om Sverrigs Finanzer, afhandler Mynt-Verel og Gieldsvæsenet. Intet Mynt og Bancovæsen har oftere lidt Forandringer end det Svendske. Til Exempel tiener dette, at Kobberet, som i Begyndelsen nemlig 1625 blev udmyntet til 150 Daler. Skippundet var allerede 1661 steget til 226 Daler. 1674 til 300 Daler og da Carl 12 havde 1710 fornyet Plademyntningen, bleve Plader slagne til 540 Daler K. M. Skippundet. Verel-Coursen er steget utroelig ofte til det tredobbelte. Kronens Gield beløb sig endnu i Aaret 1770 til 11,737146 Daler Hamborg-Banko. Den nu regierende Konge har, for at skaffe Penge i Landet, ikke allene optaget Resten af de 3,000,000 Daler, som Stænderne bevilgede 1769, men endog desuden negocieret et nyt Laan af 2 Millioner Hollandsk Gylden. For nærværende Tid regner man de circulerende Banko-Billets paa 6,000,000 Rdlr., og meener at bringe deres Realisation tilveie med 3,330,000 Banko-Dalers S. og K. M. I Aaret 1777 vilde man begynde at betale Sold og Lønninger tildeels i Specie-Daler. Man vil tage Banko-Sedler tilbage, og ingen lade roullere ringere end paa 100 Daler. For de store Sædler betaler Banqven med Kobber-Plader, og for de smaae med Kobbermynter. Kobber-Plader maae herefter udføres mod samme Afgift som Kobberet i Almindelighed. De nye Sædler skulde ei lyde paa Kobbermynt men paa Banco-Daler, og de mindste paa 10 Daler. For at bringe Speciemynt i Omløb, er besluttet i eet Aar at lade præge 2 Millioner Banko-Daler, som tilligemed det Kobber, der indkommer under Navn af Tiende, formodes tilstrækkelig for at naae Diemærket. — Denne Plan, som Hr. Stats-Sekretair Lilliencrantz har givet, finder endeel Modsigelser S. 427. f. Saavel ved denne som de foregaaende Materier, finder man alt en detail, og en Mængde nøiagtige og paalidelige Beregninger udførte i Tabeller. Kilder og Hielpemidler, ere ofte nævnte i Afhandlingerne, og desuden anførte under en Fortegnelse ved Enden af hver Afdeeling. Vi tør ikke være vidtløftigere. Uden Tvivl ere vore Læsere med os allerede overbeviiste om, at hverken Sverrig eller nogen Europæisk Stat skal kunne fremviise

Mage

Mage til dette ypperlige Statiſtiſke Værk. Os forekommer ſaadant et Skrift langt vigtigere, end mange Bind fulde af almindelige Regler, vittige Reflexioner, forældede Stats-Maximer, om de endog ere indklædte i det pynteligſte Sprog, og udzirede med nok ſaa megen Grækiſk og Romerſk Vittighed. Med Længſel ſee vi den Efterretning i Møde, ſom Hr. Forfatteren lover os om den Svenſke Litteratur.

B. b.

Hannover.

Spröts Geſchichte von Corſica von Anfang ihrer Bevolkerung, bis aufs Jahr 1777. 8. 1777. Koſter 3 Mk. 8 ß.

Stilen er reen, tydelig og flydende, og Forfatterens Flid og Held i at bearbeide denne Hiſtoriens Deel roesværdig. Korſikernes Oprindelſe og Tilſtand, til de kom under Romernes Herredømme, har han nødvendig maattet lade dunkel, da ham fattes Efterretninger; dog har han fulgt de Spor han hiſt og her har kunnet finde, og ikke efterladt at betiene ſig af de Anledninger han kunde faae, til at udbrede Lys over Hiſtorien.

Hamburg.

Wodan. Erſter Stück, 4 Ark 8. 1778. Koſter 12 ß.

Dette periodiſke Skrift lover noget got; dog opfylder det ikke de Fordringer man kunde giøre, og giøre med Ret. Tankerne have ſom oftest ingen udmærkende Nyehed, Rimene i de poetiſke Stykker er hiſt og her haarde; men enhver Begyndelſe har ſine Beſværligheder, og der ere dog virkelig gode Stykker, ſom: **Die Jahresfeyer zu Wörlz af Mangelsdorf, — an zwey Freunde, an Opin von Epheu.**

Göttingen.

Entwürf zu einem Reiſe-Collegio von A. L. Schlözer Profeſſ. in Göttingen 1777. 830., ſtor 8 Koſter 8 ß.

Skriftet, ſom upaatvivlelig er got og nyttigt, indeholder 6 Kapitler: 1ſte Kap. om de forſkiellige Maader at reiſe paa. 2det Kap. om Reiſebekoſtningerne, 4000 Rdlr.

Rdlr. Hamborger Banco aarlig, er en Art af Prix Courant foren ung Herre; der ere og forſkiellige Maader at reiſe paa andres Bekoſtning. 3die Kap., Aarſager og Hensigter med Reiſer. 4de Kap. om Stads-Reiſer, i Beſynderlighed. 5te Kap. Almindelige Reiſe-Regler. 6te Kap. Forſøg til en ſpeciell Anviſning for en Reiſende fra Göttingen til Paris. De 10 ſidſte Blade af Skriftet, indeholder en Plan til et Avis-Collegium.

Berlin.

Die Kindermörderin ein Trauerſpiel in fünf Aufzügen. Neue ungearbeitete Auflage, 1777. Hos Himburg. 116 S. i 8.

Det kan ingen nægte at dette Stykke jo har meget der intereſſerer, og at det er i egentlig Forſtand moralſk. Ikke ſpækket hiſt og her med moralſke Sentenſer, men moralſk i det heele; ſaa at det angriber Forføreren Hierte, og lærer ham at gyſe for de Ulykker han kan bringe over en heel Familie, naar han ved ſine Konſter veed at fælde en uſkyldig og hid til dydig Pige. Denne Udgave er virkelig omarbeidet, ikke af Forfatteren ſelv, men af en anden, for at giøre det ſkikket til Foreſtillingen. De Feil i den første Udgave, ſom er trykt i Leipzig, og ſom man her har ſøgt at hæve, vare, endeel overflødige Scener, Ubeſtemthed i Karaktererne, Smudſighedet og en al for kiendelig, ja ſommetider affecteret Stradsborger Provincialismus. De Feil derimod det endnu har beholdt, ere en Seenhed i Stykkets Gang, en vis Uſandſynlighed i Knudens Stramning og Handlingens Længde, thi den varer heele 9 Maaneder. Q.

Dresden.

Cruſius. Eine Ode v. M. Johan Gottlieb Burckhardt. 1777. Hos Hilſchers 3 Ark i 4.

En Æreſang over denne berømte Lærde af hans forrige Tilhører. Ærbødighed og Taknemmelighedes Følelſer herſke i det Heele, og hvad der kunde ſynes overdrevent, bør man tilgive i ſin virkelige Lærers Fortieneſter indtagen unge Mand. Q.

No. 22.

Kiøbenhavnske Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 28de May 1778.

Odense.

M.. R.... — — — En Autor borger, tigger og stieler saa stærk fra den anden, at Originaliteten (paa min Siel) næsten er bleven saa rar som Ærligheden. — Tr. Schandy 9de Deel 115 Side. — 1778. 220 S. i 8vo. Prisen er 2 Mk.

Nogen Originalitet er der dog hist og her i denne Efterligning. Den moerer paa adskillige Steder, paa andre tretter den Læseren, og man seer alt for ofte, at Forfatteren har villet være vittig. Yorick læste vi, læste ham atter — lagde Bogen hen, men tog den atter for og hver gientagen Læsning var formeeret Lyst. Dette Skrift derimod lader sig engang læse uden sønderlig Misfornøielse, men har Læseren fundet sig tilfreds dermed ved første Giennemlæsning, og han ønsker at vedblive sine Tanker, da lade han Bogen smukt ligge; thi for gientagen Læsning kan den ei bestaae. Personen som vil meest tildrage sig Læserens Opmerksomhed er Pumper — saa hedder den Reisendes Tiener — Et got Kreatur, stundom noget Sanchomessig. — At Læseren kan lære noget at kiende denne, vil vi afsætte her Kapitelet som overskrives Vedslen. Varri Legioner. „Hvad er der „Pumper! sagde jeg. — Holdt, Svoger! holdt, raabte „Pumper; Vognen holdt, og Pumper slog om sig med sin

„ knortede Kiep, ſom en Dievel. —— Men ſtig mig: hvad
„ har du. —— En Vedſel, kiere Herre, en Vedſel! —— Og,
„ ved Himmelen, hvad kommer Vedſlen dig ved? Han løb
„ der i Hiulſporet. — Lad ham løbe, thi han løber paa Lands-
„ herrens Grund ſaa got ſom du. — Han ſkal ikke løbe meer,
„ ſagde Pumper, og ſlog endnu engang med Eftertryk paa
„ Dyrets Hoved. — Der er det Bæſt, ſagde han, og løfte-
„ de det i Veiret ved Beenene. Du Skurk, hvad har du
„ giort? ſagde jeg. Hvorfor? kiere Herre, det er et ſkade-
„ ligt Utøi. —— Har han giort dig nogen Skade? Det ikke,
„ men han bærer dog andre Folkes Korn til Hobe? — Maa
„ han ikke leve og æde? Hvorfor ſkabte Gud ham? Got,
„ men det Korn kan dog Menneſkene æde. —— Du Slug-
„ hals, har du nogenſinde hørt at Vedſler har giort dyr
„ Tid? —— Nei, det vel ikke? —— Saa lad dem ſanke ind
„ i Fred, og troe, at hver levende Skabning har ſaa vel Ret
„ til Guds Jord ſom du. —— Paa min Siel, derpaa tænkte
„ jeg ikke, ſagde Pumper. Men, du gode Vedſel, — og
„ dermed ſtrøg han ham ſaa ſagte langs ad Skindet, og vid-
„ ſkede Blodet af med ſine Mancherter, ſom løb ud af Snu-
„ den paa Dyret, — du gode ſtakkels Vedſel! du er nu en-
„ gang død, og hvad kan det nu hielpe dig, at det giør mig
„ ondt? —— Pumper bar Vedſelen bort fra Kiøreveien, og
„ lagde ham ſagte ned paa en Græstørv, og dækkede ham til
„ med Jord, ligeſom Germanikus giorde ved Beenene af
„ Varri Legion. Derefter treen han den løſe Jord faſt
„ oven paa Dyret med en bedrøvet Mine, ſom komiſk for-
„ vendte hans ſønderſkudte Anſigt, hængde med Hovedet,
„ og ſagde: Ja, ja, ſtakkels ærlige Karl! du er nu død ſom
„ en Muus, og jeg er en Skurk, ſom min Herre har ſagt.
„ — Men, ſov nu paa din Græstørv, der er det dog bedre
„ end i Kiøreveien, og mangen en ærlig Soldat er ikke ble-
„ ven begravet ſaa ſmukt, ſom du. — Kommer jeg kun igien,
„ ſaa vil jeg grave dig end dybere ned, og jeg vil ſige til alle
„ Folk, at jeg har giort dig Uret, og at du er en fattig Die-
„ vel, du har, ved min Siel, dog altid været en ærligere
„ Karl, end en Kornjøde. — Dit lidet Korn har du ædt,
„ fordi du var ſulten, — og forbandet være de Hunde, der
„ ſanke Korn ſammen, at vi ſkal ſulte ihiel. —— Efter den-
„ ne pathetiſke Lig-Tale, luſkede han ſig bedrøvet bort fra
„ Gra-

, Graven, ſatte ſig ſtiltiende paa Bukken, og Vognen kiør-
, te afſted." —— Pietro, en liderlig Knegt, ſom S. 65 o.
f. viſes, er temmelig original. —— Det Spring Forfatteren
giør til Maanen og fra Maanen til Jorden igien, er viſt ikke
naturlig, og Slutningen af Bogen fra S. 189 til Enden er
aldeles kiedſommeligt Væverie. Overſættelſen lader ſig no-
genlunde læſe. Z.

Lauſanne.

Etat préſent du Royaume de Portugal en l'année 1756. 1775. 304 S. i 8. Koſter 4 Mk.

Vi ere enige med Udgiveren, Forfatteren er ikke nævnt, naar han i Fortalen ſiger, at Portugal er utroelig lidet kiendt af de øvrige Europæer, uagtet man i Henſeende til dens ſærdeeles Forbindelſe med Engelland, Rigdom, Beliggenhed, gruelige Cathaſtropher, Krige o. ſ. v. burde ventet det Modſatte. Vi troe og at han har anført de rigtige Aarſager til denne Uvidenhed. Men, naar han i Skriftet lover lutter Sandhed, ſaa tør vi ei ſværge for, at Løftet er holdt allevegne. I det mindſte er det ikke ſandt, at Spanierne i Krigen 1762 havde intet Kort, ingen Plan og ingen anden Kundſkab endog om Veiene i Portugal, end den de fik af Reiſende, Kiøbmænd og Fruentimmer. Det er bekiendt at juſt i Aaret 1762, og til Brug i Krigen forfærdigede D. Pedro Rodriguez Campomanes ikke allene et got Kort over Portugal, ſtukket til Madrit, men udgav endog ſamme Tid ſin noticia geografica del Reyno & camiros de Portugal, hvori ſaavel Landeveiene, ſom Stederne og deres Afſtand er temmelig nøiagtig ſkiønt kort beſkrevet. Videre udkom ſamme Aar de bekiendte Lopeziſke Korter over Portugal. Alt dette maa være ham ubekiendt. —— Nærværende Værk er inddeelt i 4 Bøger. Første Bog indeholder i 8 Capitler Portugals Geographie, og er et Uddrag af Luiz Caetano de Limas geografia hiſtorica de todos os eſtados ſoberanos de Europa, hvilket Værk Büſching først har giort bekiendt hos os. Dog har Forfatteren lagt nogle meeſt Krigs-Begiwenheder til, ſamt giort Anmærkninger over enhver Provinds i ſær. Folkemængden anſlaaes til 2225000, S. 56, og dog regner Forfatteren Portugal for det mindſt befolkede Land næſt Spanien, og troer at det ſkulde være det ſundeſte

og lykkeligste Land, dersom det var mere folkerigt. —— Anden Bog fra S. 57-106 indeholder 6 Capitler, og deri en kort men god Efterretning om de portugisiske Colonier i de andre Verdens Deele. Der gaaer aarlig kun et Skib fra Lissabon til Indien, som koster Regieringen over 200,000 Crusader. Den chinesiske Handel føre Engellænderne. De ostindiske Colonier skade Portugal, og underholdes kun fordi Nødvendighed og Anstændighed udkræver det. Kongens eneste Indtægt er Vice-Kongers og andre Indianske Embedsmænds confisqverede Godser. De portugisiske Fidalgos, som gaae til Indien, skildres ved den Leilighed S. 62. Paa den Maade regner Forfatteren en Indtægt af hver Vice-Konger paa 5 til 6000 Crusader hvert tredie Aar. Lidet bedre staae Portugisernes Sager i Afrika. Forhen strakte deres Colonier sig fra Tanger og Ceuta, indtil det røde Hav; Mazaghou, nogle Comptoirs paa Kysten Guinea, hvoriblandt Cachao er det vigtigste, Riget Congo og nogle smaae Fæstninger hist og her, ere alt hvad de nu have tilbage. Engelske, Franske, Hollandske, Danske Etablissements og især Anlægget af Cap de Bonne Esperance har givet den portugisiske afrikanske Handel et dødeligt Stød, og det er mere for Ærens end for Fordeelens Skyld at de afrikanske Besiddelser haandthæves. Kongen af Portugal har i det mindste 15 Konger i Afrika, som ere ham Skatskyldige, men han har ikke een Million Crusader i Indtægt, naar baade Skatter og de Handlendes Afgifter sammenregnes. Af langt større Betydenhed ere de americanske Colonier. Kap. 4. indeholder en smuk Beskrivelse over Brasilien, hvor dog Portugisernes Magt og Fordeele langt fra ikke ere det de kunde og burde være. Hvad her erindres om de Vildes Karakter, om Maroner eller Frie-Negerne, om Portugisernes Handel, Engellands virkelige, Spaniens og Frankeriges muelige Fordeele, er altsammen vigtigt og fortiener megen Opmærksomhed. I Beskrivelsen over de portugisiske Øer i Oceanen Kap. 5. synes Forfatteren atter at have indskrænket sig til et Uddrog af Caetano. Kap. 6. indeholder sande Reflexioner og vigtige Anmærkninger over samtlige de portugisiske Colonier, hvis Indbyggere i alt beregnes til 791000, hvoraf neppe en 6te Deel ere Portugiser S. 106. —— Tredie Bog handler om Krigsstanden i Portugal. Deres Tilstand var yderlig elendig indtil 1762,

da

da den regierende Grøve af Schauenburg-Lippe, hvis Talents og Duelighed Forfatteren meget ophøier, satte den paa en anden Fod, men endnu har den store Mangler, der ere desto vanskeligere at afhielpe, da de for største Deelen grunde sig i Folkets naturlige Karakter. Den portugisiske Armee, Søemagten og Colonierne uberegnede, ansættes S. 117, til 33 Bataillons eller 26000 Fodfolk og 4000 Mand Cavallerie. Alle Bønder ere desuden Soldater, og udgiøre en Milicie af meer end 100000, som stride usoldede. Saavel af dette, som af det følgende Kap. og flere Steder, seer man at Forfatteren selv er Officier. Kap. 5. indeholder historiske Reflexioner over Portugals Krige, hvor især denne er mærkværdig, at Spanierne fast altid ere blevne slagne af Portugiserne, just fordi de altid have foragtet dem. —— Fierde Bog om Portugisernes National-Karakter og Regiering handler Kap. 1. om deres Sæder, om Fidalgos, Fruentimmer, Skuespil, Dandse- og Tyrefegtninger. Kap. 2. om Klædedragt, Huuse, Politiet, Clima, Jordskielv og om Quintas eller Lyst-Steder paa Landet. Offentlige Spadseregange sattes Hovedstaden gandske. Kap. 3 om Justitien, Arrester, Kiobstæder, Ordener, Bispedømmer, Religion, Inquisition og en Mængde andre Ting, kort og ikke just i den bedste Orden. Kap. 4. om Universitetet i Coimbra, Adelens Collegium, Litteratur, Skribentere, Historieskrivere, Poeter og Kunster. Dette saavelsom det følgende Kap. 5. om Regieringen, Søemagten, Handel, Agerdyrkning og Finanzer, behøve naturligviis mange Tillæg og Forandringer, og Kap. 6. om Hoffet, er i vor Tid gandske uefterretlig. Kap. 7. er et Udtog af den portugisiske Historie. Kap. 8. indeholder Johan den 5tes og Joseph den 1stes Historie, meest Anekdoter om Jordskielvet, Sammensværelsen, Krigen 1762, Graverons Død, og det brasilianske Oprør. Kap. 9. om Portugals politiske Forfatning. Naar vi undtage nogle Udtryk og Forslag, som synes røbe, at Forfatteren er alt for fransk sindet, synes os det Skilderie han her giver, baade smukt, rigtigt og stærkt malet. Kap. 10. er en Lovtale over Grøven af Oyeras, som han synes at fortiene. —— Dette er Indholdet. Stilen er flydende og behagelig. Valget af Materierne hældigt, og Foredraget baade tillokkende og interressant. Vi behøve neppe at ønske Skriftet Læsere. Uagtet de smaae

Mangler vi have erindret, og uagtet der ſiden 1766 er ſkee vigtige Forandringer i dette Rige, ſaa kiende vi dog af dett Slags intet nyere eller bedre Skrift om Portugals Forfat ning. Til Slutning maa vi erindre, at den Table de Chapitros ſom findes foran Skriftet er uefterretlig, det første Side er trykt to gange, og i den 4de Bog ere 2 Ka pitler gandſke udeladte. B. b.

Leipzig.

Sonnerats Reiſe nach Neu Guinea, aus dem Franzöſiſchen überſetzt von J. P. Ebeling, der Artzneigelahrheit Befliſſener. Mit 30 Kupfern, 10 Ark i 4to. Koſter 2 Rdlr. 3 Mk.

Sonnerats Reiſe fra Port Louis paa Iſle de France, ti Nye-Guinea i Sydſøen, er foretaget i Aaret 1771, og det meeſte, ſærdeles om Nye-Guinea ſelv, gaaer ud pa Landets Naturhiſtorie. Om de philippinſke Øer, ſom Sonnerat underveis beſøgte, forekommer en og anden ikke ubetydelig Anmærkning, iſær erfarer man med Fornøielſe, at ikke Rusland er det eneſte Rige, der har havt en Regent, ſom for at rive ſit Folk ud af Barbariet, og for at bibringe det Kundſkab og Cultur, ſelv har beſeet Fremmede og bragt Indſigt og Reformation med ſig tilbage; ligeſom Peter har Kongen over den phillippinſke Øe Yolo reiſt omkring for at lære; ukiendt har han i Batavia været Matros og Skibstømmermand, og ført Konſten tilligemed de fornødne Værktøi, ſaavelſom mange Agerdyrknings-Redſkaber hiem med ſig til ſit Fædreneland; han har reiſt til Mekka, ladet ſig underviſe i det arabiſke Sprog, og hos ſine Underſaatter indført Tal, Bogſtaver, og Mahomeds Religion; han reiſte derpaa til Manila, for af Spanierne, med hvilke han kort tilforn havde ſluttet Fred, at tilkiøbe ſig adſkillige Krigsfornødenheder, men Spanierne plyndrede ham og toge ham til Fange. Efter mange Omſtændigheder blev han endelig igien løsladt, og kom med ſtor Møie tilbage til ſit Yolo, og blev af ſine Underſaatter, der imidlertid for hans Afreiſe havde giort alt hvad der ſtod i deres Magt, modtaget med en Glæde, ſom hos en vild Nation, ved nye Skikke og Konſters Indførelſe, maae ſynes uſædvanlig, og ſom aldrig lønnede den ruſſiſke Peters Reiſe og møiſommelige Beſtræbelſer.

Sam-

Sammesteds.

Johann Jacob Mosers Königl. Dåniſchen Etats-Rath, von Geduldung der Freymåurer-Geſellſchaften, beſonders in Rückſicht auf dem Weſtphaliſchen Frieden. 1776. 3 Ark i 8.

At Pøbel og Bigotter kunne opkaſte det Tvivlsmaal: Om Friemurer-Selſkaber bør taales i Staten eller ikke, det er noget ſom uden Vanſkelighed lader ſig forklare, men at en Mand af bekiendte Indſigter, at en af de ſtørſte Publiciſter, at en Moſer for Alvor fremſætter dette Spørgsmaal, er forunderligt, og at han tager Partie med dem, der ikke ville taale Friemurere, er næſten ubegribeligt; dog, naar man først vil ſkiænke ham hans Hypotheſer, at Frimurerne ere ſkadelige for Religionen og Staten, at deres Hensigter at afſkaffe den chriſtelige Religion, og at giøre den naturlige til den allene herſkende, ſaa lader alting ſig begribe, men hvorledes en Mand, om han end ikke beſad Lærdom og Indſigter, men allene ſund Menneſkeforſtand, dyrket med Erfaring og Omgang med Verden, kan blindt hen antage ſaa ugrundede og latterlige Meeninger, ſom den at Friemurernes Diemed ſkulde gaae ud paa ſaa vigtig en Religions Forandring, juſt deri ligger det ubegribelige, og hvorledes er det mueligt at tænke, at et Sælſkab, der i ſaa lang Tid offentlig har exiſteret i de fleſte Chriſtne Stater, der tæller ſaa mange retſkafne, ærværdige, dydige og ſtore Mænd iblandt ſine Medlemmer, at et ſaadant Salſkab ſkulde være ſvanger med ſaa farlig og ugudelig en Plan, og at tillige ingen Sælſkabs Broder ſkulde nogenſinde blues ved at tilſtaae at han er det, og at ingen ſkulde have fundet ſaa megen Fortrydelſe over ſin indgangne Forbindelſe til ſaa ſkiændig en Hensigt, at han, om ikke før, ſaa i ſin Døds Time, ſkulde have aabenbaret Ordenens Hemmelighed, i Fald ſamme ſkulde være af den foregivne Beſkaffenhed, og ſat Eeden eller hvad anden Tausheds-Tvang, der var ham paalagt, om den havde været nok ſaa ſtærk, til Side, for at giøre Staten, Religionen og Menneſkeligheden en Tieneſte, for hvilken ingen Eed kan frietage —— Dog det heele er i ſig ſelv ſaa eenfoldigt, at det ikke kan være Umagen værd i denne Artikel at giendrive den ellers berømte og agtværdige Forfatter.

Gotha.

Hiſtoriſcher Unterſuchung über Rußlands Reichsgrundgeſetze von A. L. Schlöſſer. Lille Octav 1777.

En Tvistighed imellem Hr. Ober-Conſiſtorial-Raad Büſching og Hr. Profeſſor Schlöſſer har foranlediget dette Skrift. Büſching havde imod Schlöſſer paastaaet, at Peter den Førſtes Forordning om Thronfølgen i det ruſſiſke Rige ikke var confiſkeret eller ophævet under Peter den Anden; Büſching havde tvende betydelige Grunde for ſin Meening, nemlig: først at saadan en Ophævelſe maatte være ſkeet ved et Manifeſt, men at aldrig noget Manifeſt i den Henſeende er udgaaet, og for det andet, at Keiſerinderne, der siden Peter den Anden have beherſket det ruſſiſke Rige, ſelv have handlet i Overeenſtemmelſe med Peter den Førſtes Anordning om Thronfølgen; Schlöſſer eterſaae og undersøgte imidlertid alt hvad der i den nyere ruſſiſke Hiſtorie kunde tiene til at beſtyrke hans eengang antagne Sats, og Reſultatet heraf er det han nu leverer i denne Piece, hvori han dog tildeels har forandret den ſandse Strids-Punkt; ſit Hoved-Beviis tager han af von Havens Efterretninger om det ruſſiſke Rige: hvorefter, forunden nogle flere Anordninger ogſaa Thronfølge-Loven af 5 Febr. 1722 blev ved en Forordning af 4 Auguſt 1727 befalet at ſamles og opbrændes, og at ſamme siden ei maatte findes hos nogen. Deraf ſlutter da Schlöſſ. at Thronfølge-Anordningen er ved denne sidſte Ukaſe virkelig ophævet. Men Ugrunden i denne Meening har Büſching i den 5te Aargang af ſine wöchentliche Nachrichten, i det 22 Stykke beviist, da Peter den Andens Hensigt med sidſtnævnte Ukaſe egentlig og allene gik ud paa at fraſſe af Veien alt hvad der kunde vedligeholde Erindringen om hans ulykkelige Faders Alexes Petrowitſches forhaanende Skiæbne. Efter Peter den Andens Død blev ogſaa de Skrifter, ſom ved Anordningen af 1727 vare forbudne, igien frit kiøbte og laſte af enhver — og for end ydermere at ſætte Sagen ud af al Tvivl, har Büſching ved et Brev fra Etatsraad Müller i Moſkov, paa hvis Dom Schlöſſer ſelv havde erklaret at vilde lade Spørgsmaalets Afgiørelſe ankomme, gandſke tilſtrækkelig beviist ſin Paaſtands Rigtighed, da Müller, ſom en Mand, der frem for nogen anden kan og bør anſees ſom competent Dom-

mer

mer i Sagen, paa adſkillige vigtige Grunde nægter Schlöſſers Foregivende, og anfører blandt andet at Peter den Anden ſelv i hans Teſtament, ſom dog ei offentlig kom for Dagens Lys, har betient ſig af den Ret ſom Thronfølge-Loven tilſtaaer Ruslands Regentere; og følgelig agnoſceret ſamme ſom endnu gieldende. Af dette end mere ſynes det virkeligt at Büſchings Meening har meeſt Sandſynlighed, og om Peter den Anden endog havde havt til Hensigt at tilintetgiøre ſin Farfaders Anordning, ſaa blev endnu et vigtigt Spørgsmaal tilbage, nemlig hvorvidt dette for hans Efterfølgere kunde være af nogen Forbindtlighed, og om ikke Thronfølge-Loven ligefuldt, om den ellers kan antages for en Grund-Lov, burde ſtaae ved Magt, og anſees ſom uryggelig — Dette er næſten upaatvivleligt, men i Hovedſagen ſelv vil Schlöſſer da altid endnu kunne finde en Reſſource, ved gandſke at nægte at Peter den Førſtes Thronfølge-Ordning er en Grund-Lov, og ſaa bliver der viſt nok meget at ventilere paa begge Sider.

Hamburg.

Reden bey öffentlichen Confirmationen und Segnungen von N. H. Moaſſen Prediger zu Eutin an der Collegiatkirche. 9 Ark i 8vo. 1777. Koſter 2 Mk.

Intet er næſten ſieldnere end at høre en god Leilighedes-Tale. Brudevielſer, Konfirmations-Akter, hvor dog man kunde fordre noget ualmindeligt og i ſær ved de første — da Taleren ei kan undſkylde ſig med, han frygter ei at blive forſtaaet — kort ved alle ſlige Leiligheder ſpiiſer man Tilhørerne af med en eregetiſk Forklaring over et bibelſk Sprog, og nu tænker man alting er vel beſtilt. Tilhøreren ſom har andre Tanker i ſit Hoved, og ſom ei lader dem fare, med mindre man giver ham noget ſom mere interreſſant at beſkieftige ſig med — hører nu uden al Nytte og Agtſomhed, eller bruger ſin Opmærkſomhed til at bemærke Talerens Feil, dem han ei ſiden forglemmer at giøre latterlige. Vores ovenbenævnte Forfatter udmærker ſig ſom Taler meget fra den almindelige Hob; adle Tanker, en levende, efterrykkelig og dog uafekteret Stiil finde vi overalt i dem (ikkun en noget ſtrengere Orden havde vi ønſket.) og alle ere de paſſende til de Leiligheder ved hvilke de ere holdte.

Helmſtadt.

Johan Balthaſar Lüderwald der Heill. Schrift Doct. Herzoglich Braunſchweigiſche Superintendent und Paſtor primarius zu Waßfelde, Bemühungen zur gründlichen Beurtheilung und Erkenntniß der Offenbarung Johannes. Erſter Theil 1777. Zweit. Theil 1778, udgiør begge 1 Alph. 5 Ark i 8vo. Koſter 8 Mk.

De nyere Stridigheder om Aabenbaringen gave Hr. Forfatteren Anledning til ſelv at anſtille Underſøgelſen om denne Bog, og diſſe er det han her forelægger Publicum. Den første Deel indeholder en Indledning til Bogens Forklaring; her blev alle Vidner for Bogens Autentie, ſaavel de virkelige, ſom de, hvorom der kan tvivles, anførte og prøvede Tiden og Stedet; underſøgt, naar Bogen er ſkrevet, ſamt ſaavel de hiſtoriſke ſom dogmatiſke Indvendinger hævede o. ſ. v. Den anden Deel indeholder Forklaringen over Bogen ſelv. Forfatteren ſætter forud, at Spaadommene gaae ud over det heele Nye Teſtaments Tid, og derpaa forklarer han dem efter Ordenen. Han viger ofte af fra de bekiendte Forklaringer, men er og forvovnere i ſine Fortolkninger end hans Forgiængere. Hans Foredrag kan juſt ikke roeſes.

Jena.

Unterricht in Chriſtenthume für Kinder von reifern Alter von Chriſt. Wilh. Oemler. Fürſtlich. Sachſiſch. Weimar. Conſiſtorial-Rath der Kirken und Schulen der jeniſchen Inſpection Superintendent, wie auch an der Haupt- und Stat-Kirche Oberpfarrer. 1777, 1 Alph. 5 Ark 8. Koſter 2 Mk. 8 ß.

Nærværende Bog er en nye Udgave af et Skrift, ſom kom ud 1767 under Titel: die Religion JEſu für Kinder und Unwiſſende, men er nu formeret og udvidet. Først fremſætter Forfatteren i et kort ſammenhængende Stykke den Lærdom han vil afhandle, og ſiden ſtykker han den i Spørgsmaal. Forfatteren har viſt meent det ret got; men desuagtet maae vi dog tilſtaae, at vi ei troe Bogen ſvarer til hans Hensigt.

Tin-

Tingene blive paa mangfoldige Steder ligesaa dunkle som de vare forhen, og hvor uegentlige Udtryk giør Tingens Forstand vanskelig for de Unge, der giver han dem andre ligesaa uforstaaelige Talemaader i Steden. F. Er. hvad heder det at have Synd? Svar: at have Arvesynden ved sig. Hvad heder det gamle Hierte? Svar: et Steenhierte. Hvorledes heder det nye Hierte? Svar: et Kiødhierte o. s. v. Hældigere har uden Tvivl Forfatteren været i et andet sammesteds udkommet Skrift.

Erster Unterricht in Christenthum, welcher einen kurzen Auszug aus der allernöthigsten Wahrheiten der Religion JEsu in sich fast, 9¼ Ark: 8. Koster 1 Mk.

Her ere 6 Afdeelinger. 1) Die Religion JEsu in erbaulicher Verßen, nogle af disse ere ret gode. 2) Historischer Religions Unterricht. 3) Ein kurtzer zusammenhängender Auszug der Religions Wahrheiten. 4) Die Heilsordnung in Frage und Antwort. 5) Erläuterter Catechismus. 6) Sittenlehre.

Halle.

Expositio brevis locorum scripturæ sacræ ad orientem sese referentium, in qvibus vel mentio expressa vel allusio saltem ad orientis naturam, usus, consvetudines &c. occurrit, ex observationibus certis plerumqve propriis, instituta a D. Christoph. Wilh. Lüdeke. Past. Eccles. Teut. primario, Consist. Holm. Assess. & Scholarcha. 5¼ Ark i 8vo. 1777. Koster 12 ß.

Uagtet vi have Beskrivelser over Palæstina og de omkringliggende Lande, saa vilde dog Forfatteren —— da han ved sit nieaarige Ophold i Lille Asien, havde Leilighed at see og erfare adskilligt —— ogsaa forelægge Verden sine Erfaringer, der deels ere nye, deels tiene til Bestyrkelse af de ældre. Dette har Forfatteren giort i 9 Kapitler, hvori han handler om Palæstinas Beliggenhed, om dens Vinavl, Ager- og Havedyrkning, om Dyrene, Indbyggernes privatlevnet, Klædedragt, Reiser og Handel, Stæder, Huuse og Brønde; om deres politiske Forfatning, Krigsvæsen og Religions Skikke. Overalt ved sine Anmærkninger fører han Steder af Skriften an, som ved disse bekomme nyt Lys.

Bres-

Breslau.

Geschichte des egyptischen Königs Sethos. Erster Theil. Aus dem französischen übersetzt von Mathias Claudius, 1777. Hos Løwe, 464 S. i 8.

Bogen er af Abbé de Terrasson, og skal være en behagende Indklædning af Regler for Regentere. Den udgives for en ægte egyptisk Historie, men er som alle slige politiske Romaner en Opdigtelse, hvori kun historiske Navne og Begivenheder tiene til Basis. Den er meget moersom hvor den fortæller, sær der hvor Sethos indvies til de egyptiske Mysterier; men de uendelige Reflexioner og lange politiske Prædikener ere igien kiedsomme tilgavns. —— Man har allerede en gammel tydsk Oversættelse, hvis mange Feil, baade hvad Rigtighed og Stilen angaaer, man kan haabe Hr. Claudius alias Asmus vil undgaae, som den der har behovende Styrke i begge Sprog. C.

Gotha.

Theater Calender auf das Jahr 1778. Hos Ettinger.

Dette Aar indeholder: 1) Poesier, hvoriblandt nogle gode men og endeel meget slette. 2) Afhandlinger: hvoriblandt en Efterretning om det portugisiske Theater og dets Digtere, som er interessant; — Hr. Schink over det musikaliske Drama, hvori mange gode Ting, men ingen nye; 3) Anekdoter, nogle forargelige kunde gierne undværes. —— 4) Historien om det tydske Theater. Denne bliver endnu meget ufuldstændig, i hvor meget der forbedres paa den Aar for Aar, ligesom 5) Fortegnelsen paa tydske Skuespillere, Theaterskribenter og Tonekonstnere. Iblandt Poesierne til og om Skuespillere findes mange til saa middelmaadiges og slettes Berømmelse, at en god Akteur neppe vil ønske at see sin Roes i sligt Selskab. —— Et par Sange af Göthes Claudina von Villabella, findes her med Hr. Andres Komposition, som er meget god. Foran staaer Billedet af Mad. Sacco i Eugenies Rolle, upperlig stukket Gieser. De andre Kobberstykker af Liebe ere kun saa saa.

Tren-

Trende Skyggetegninger forestille de tre berømte Tonekonstnere, Hiller, Neefe og Andre. Q.

Frankfurt und Leipzig.

Works of Ossian, 1777. Hos Fleischer, 3 Bind, 271 S. 4 Bind, 204 S. i 8.

Det er meget roesværdigt, at de tydske Forlæggere efterhaanden levere Udgaver af de mange fortræffelige engelske Bøger, som ellers ere saa utaalelig dyre, naar man skal have dem fra Engelland af. Uundværlige ere de for hver der vil danne sig Smagen, og ikke agter at blive staaende ved de flaue franske Producter. I disse og de to foregaaende Bind have vi da faaet den Gamle, over al Berømmelse ophøiede Barde, hvis herlige Sange ere saa gandske stor Natur. — Udgaven er korrect og net. Som et Anhang til fierde Bind staaer den syvende Bog af det store Digt Temora i det gamle godiske som Originalsproget, som der bedske Beviis imod dem, der tvivlede om de ossianske Sanges Egthed.

Q.

Bützow und Wismar.

Versuch in Sinngedichte. Zweyte Samlung, 1777. Hos Berger og Bødner, 177 S. i 8.

Der hør dog en besynderlig Impertinenz til, naar en Forfatter, efter at ham siges fra alle Kanter, at han er en elendig Skribent, naar han da fremkommer alligevel med Noget der er slettere end det første, i hvor slet dette end var. Nærværende Forfatter har ved denne anden Samling viist, at han besidder denne Impertinenz i høi Grad. Q.

Paris.

L'Artillerie raisonnée conténant la Déscription &c., par Mr. *le Blond*. Nouvelle Edition, revuë & corrigée. Hos Cellot og Jombert. 1776. 1 Alph. 15 Ark i 8vo.

En nye, i det væsentlige uforandret, Udgave af en Bog, hvis Godhed er bekiendt.

Bern.

Bern.

Die Reitkunſt nach der Theorie und Ausübung aus der Grundſätzen der Anatomie, der Mechanik, der Geometrie und Phyſik erwieſen. Von Herrn Du Paty d'Elam. Aus dem Franzöſiſchen mit 9 Kupfern. 1778. 1 Alph. 3 Ark i 8vo. Koſter 2 Rdlr.

Den første Bog af dette Skrift handler egentlig om Menneſket, dets Poſitur og Bevægelſe paa Heſten o. ſ. v. Den anden om Heſtens Natur og Tilberidning. Overſættelſen er god og Kobberne ganſke godt ſtukne. Originalen er ellers udkommet 1777. under Titel:

La Science & l'Art de l'Equitation démontrès d'après la nature ou théorie & practique de l'équitation, fondées ſur l'Anatomie, la Méchanique, la Géométrie & la Phyſique. par Mr. du Paty d'Elam. Yverdon, de l'Imprimérie de la Soc. L. M. A. Typogr. MDCCLXXVII. Koſter 10 Mk.

Osnabrück.

Forſt-Katechismus oder kurzer Unterricht vor junge Leute, die ſich dem Forſtweſen zu wiedmen gedenken, in Fragen und Antworten eingerrichtet. In der Schmidtiſchen Buchhandlung. 1777. 8½ Ark i 8vo. Koſter 24 Sk.

Træernes Kiendemærker ere for korte og utilſtrækkelige, dog dette og andre ſmaa Feil uagtet, kan Bogen være meget nyttig for Begyndere.

Münſter.

Büchoz oekonomiſch-phyſikaliſche Abhandlung vom Federvieh, welches zum Vergnügen in Vorhöfen und Vorwerken pflegt gehalten zu werden. Als ein Unterricht dieſes Geflügel zu erziehen, zu erhalten, zu vermehren, zu füttern und in der Hauswirthſchaft zu benutzen. Aus dem Franzöſiſchen überſetzt von J. W. Consbruch. Als ein Supplement zu Buffons Naturgeſchichte. Hos Phillip Heinrich Perrenon. 1777. 19½ Ark i 8vo. Koſter 5 Mk.

Her beſkrives Paafuglen, Kalkunſke og andre Høns og i ſær

am-

om Hanen, Kapunen, Hønen, Æg, Kyllinger, og Maaden at opklekke dem. Perlehøns, Fasaner, Giæs, Ænder, Svaner og Duer. Forfatteren viser enhver Fugls Levemaade, Fædreneland, Maade at fortplante sig, og det Titelen lover, meget vel.

Frankfurt am Mayn.

Auflösung der Preisfrage: Welches sind die leichtesten und sichersten Mittel den Wachsthum der Bäume in den Forsten, ohne Nachtheil der Festigkeit des Holzes zu verbessern und zu beschleunigen? Die den von den Kön. Preuß. General-Ober-Finanz-Kriegs- und Domainen-Direktorio ausgesetzten Preiß von 100 Thaler in Gold erhalten hat, von Johann Ludwig Hildebrandt, nebst dem Schreiben des Directorii. In der Andräischen Buchhandlung. 1777. 2 Ark i 8vo. Koster 8 Sk.

Forfatteren fraraader at gisde Træerne med Aske, lædsket Kalk og Salt af Urin o. s. v., og viser hvorledes denne Gisdning uden megen Bekostning kan anvendes.

Berlin.

Witterungslehre für den Feldbau, eine von der Kön. Societet der Wissensch. zu Montpellier gekrönte Preisschrift, über die für das Jahr 1774. aufgelegte Frage: Was hat die Witterung für Einflus auf das Wachsthum der Pflanzen und was für praktische Folgerungen lassen sich in Rücksicht auf das Wachsthum aus den gemachten Wetterbeobachtungen ziehen? von Herrn Abt Joseph Toaldo, aus dem Italienischen übersetzt von Johann Gottlieb Stendel bey Hünburg. 1777. Koster 2 Mk.

Den Bevægelse, siger Forfatteren, Planterne sættes i af Vindene er nødvendig, for at lette Safternes Omløb og Bevægelse i dem. Det fugtige og vaade Veir har kun i Hensigt til de Substanzer, det fører med sig og som sætter sig paa Planterne, en Indflodelse paa dem. Forfatteren har bemærket, at Kulden har aarlig, siden 1746., bestandig tiltaget,

taget, saa vel som man har haft flere mørke, vaade og regnbringende Dage og større Luftens Tryk; dette maa man tilskrive Jordens Frugtbarhed i Europa.

Hannover.

Briefe über die Anlegung und Wartung eines Blumengartens, für diejenigen, welche von den Blumen noch keine Kenntniß haben, von Franz Herrmann Heinrich Lüder. Im Verlag der Hellwingſchen Hofbuchhandlung. 1777. 1 Alph. 19 Ark i 8vo. Koſter 4 Mk.

Forfatteren viser hvad Tid om Aaret man kan begynde med at anlægge en Blomster-Have, lærer hvordan Jorden dertil maa beredes og naar og hvordan Blomsterne skal vandes, naar de maa lægges om ꝛc. Herpaa handler han omstændelig om de fornemſte Blomster-Arter og nogle Urter, og viser, at det er nødvendigt, at have en botaniſk Kundskab om Blomsterne. Han anfører derfor de Linneiſke og af andre Botanici brugte Navne, og i et Repertorio de Bøger, hvoraf man, efter at have læst disse Brève, kan udvide sine Kundskaber. Bogen svarer meget vel til sin Hensigt.

Paris.

Atlas minéralogique de France ou connoiſſance geographique des différentes ſubſtances minérales & Corps foſſiles, que ce Royaume renfermé entrépris, par les ordres de Mr. *Bertin* dreſſé d'après le Plan, les voyages & les mémoires de Mr. *Guettard* — exécuté en totalité par Mr. *Dupain Triel*, Ingenieur Géograph du Roy.

Dette vigtige Verk skal beſtaae af 100 Blader, hver 3 Qvarteer lang og 10 Tomer breed, hvilke, foruden den strængeſte geographiſke Nøiagtighed, skal ved bequemme Tegn vise hvad mærkværdigt hver Egn indeholder. Hver af de hidindtil udkomne Kort koſter i Paris illumineret 3 Mk. og uillumineret 2 Mk.

Af disse lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene Berling.

No. 23.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 4de Junii 1778.

Den Stormægtigſte Konge Kong Chriſtian den Tredie, Konge til Danmark og Norge ꝛc. ꝛc. ꝛc., hans Hiſtorie, Anden Deel, indeholdende hans Receſſer, Forordninger og aabne Breve, ſamt andre hans Hiſtorie vedkommende Documenter, tilligemed en Fortegnelſe over hans Mynter ꝛc. — Kiøbenhavn, 1778. Paa Andreas Hartvig Godiches Efterleverſkes Bekoſtning. 650 S. i 4to. Priſen er 1 Rdlr. 5 Mk.

De Danſke Hiſtorikere og Lovkyndige have aldrig levet i hældigere Tid for deres Oldgrandſkninger, end den nærværende. Alle Forraadskamrene, de publike ſaa vel ſom de private, ſtaae aabne ved mindſte Bøn. Ikke kunne de længer fægte i Veiret, uvidende hvorom. De authentike Documenter blive ikke ſkiulte for nogen, ſom det er om at giøre, at finde Sandheden. Her har Mad. Godiche leveret os en anſeelig Samling af tilforladelige og for en ſtor Deel meget betydelige Brevſkaber, vedkommende Chriſtian den Tredies Hiſtorie, Lovgivning og Statskunſt. Umuelig kunne de alle være lige vigtige; nogle kunde maaſkee og uden Skade været udeladte. Vi ville allene berøre de mærkværdigſte, og tillige anmærke dem, ſom vi troe ere overflødige. Det første Stykke er: „En Contragtt och Forliigelſe giordt emellom Danmarcks Riige och Sleſvigher och Holſtein Førſtendom, Aar „ efter Gudts Byrdt MDXXX, paa thett tredie.“ — For at

Sprogenes Forſkiellighed ikke ſkulde give Anledning til Tviſtighed, da ſkulde hver Part overleveres tvende ſamme Forbunds Breve, eet paa Tydſk, og det andet paa Danſke, lydendes altingeſte over een Meeninge, ſiger Contracten ſelv. Forlæggerinden har faaet begge Deele af Cancelliets Manuſcripter, og ladet dem trykke ved Siden af hverandre; — men Recenſenten troer, at Overeensſtemmelſen mellem dem er for ſtor til, at det eenes Aftryk ikke ſkulde være overflødig. — Derefter følger: „Ko. Mts. Breff, at Adellen ſchall nyde „ gott ad ſine Privelegier og Friheder." Dette er det, ſom Hiſtorierne omtale, at være bleven givet den Jydſke Adel, da de havde udvalgt Hertug Chriſtian til Konge, men kunde ikke blive eenige om Haandfæſtningen. Det merkværdigſte derved er, at Biſpernes og Geiſtlighedens Frieheder, Eiendomme og Herligheder ſtadfæſtes kun egentlig indtil Kongen kom til et roeligt Regimente, og kunde derom med Rigens Raad giøre en chriſtelig og god Skikkelſe. En Clauſul, ſom tidlig ikke ſpaaede Biſperne meget godt! — De følgende Breve forbiegaae vi med Taushed, indtil S. 46, hvor den merkværdige Kiøbenhavnſke Reces og Haandfæſtning af 1536. forekommer. Ved den første Deel af denne Hiſtorie er løſelig omtalt den der i Anhanget indførte Reces, der er af ſelv ſamme Aar og Dato, ſom denne, nemlig begge giøre og ſkrevne i Kiøbenhavns Stad Mandagen næſt efter Sanctorum Simonis & Judæ Apoſtolorum Dag, Aar 1536. — Forſkiellen mellem dem er: 1) at den i første Deel ikke allene er underſkreven og forſeglet af Kongen og Rigens Raad, men af den hele ved Rigsdagen forſamlede Adel, og Kiøbſtædernes Fuldmægtige. Den ſidſte derimod er blot underſkreven og forſeglet af Kongen og Rigets Raad. 2) Den første handler kun egentlig om Biſkoppernes Afſkaffelſe og Superintendenters Indførelſe i deres Sted; den ſidſte derimod, om Adelens Privilegiers Stadfæſtelſe og adſkillige Poſter til Juſtitſen og Politien henhørende. 3) I den første forbinde baade Kongen og Stænderne ſig indbyrdes; i den ſidſte er det Kongen allene. — I den første møder dette beſynderlige, at Dommerne ſkulde ſværge, at de ville dømme retfærdelig, efter Konning Waldemars Log, og Rigens gode gamle og lovlige Statuter og Sædvaner Hvorledes kan det være, at den Jydſke Lov allene er bleven nævnet, da den dog hverken gield-

gielde i Siælland eller Skaane, og der vare Deputerede fra begge Lande? Maaskee er den herved giort til et Jus subsidiarium, hvor Landenes egne Love taug? Den sidste Reces er særdeles mærkværdig formedelst dens 3die Art. om Norges Indlemmelse under Danmark. Vi troe den fortiener at indføres heel og holden: „Och epther thii at Norgiis Rige nu „ saa forringhet er baade aff Magt og Formue, og Norrigis „ Rigis Indbygagere icke alenne formue at wndholle thennom „ en Herre oc Konning, oc samme Rige er dog forbundett „ att bliiffve hoff Danmarckis Kronne tiill enig Tiidt, oc fle„ ste Parthen aff Norrigis Rigens Raadt, besynnerligen Er„ ckebiscop Oluff, som nu er thet førsthe Hoffuet ther wdi „ Rigedtt nu, wdj en kortt Tiidt er tuinde Gange met meste „ Parthen aff Norrigis Riges Raadt falledt fran Danmarcks „ Rige modt theriis egne Forpligtelser. Tha haffue Wi ther„ faar loffuet oc tilsagt Danmarcks Rigens Raadtt oc Adell, „ att thersom Gudt almegtigste thet saa forseet haffuer, att „ Wi same Norrigis Riighe eller nogen thes Ledmode, Slot„ te, Landde eller Sysell, som ther till hørrer kunde bekreff„ tige eller bekomme wnder Worr Hørsome, thaa skall thet „ her epther wære oc bliffue wnder Danmarcks Kronne, lige„ som ett aff the andre Lande Juttlandt, Fyen, Jislandt „ eller Sckonne erre, oc her epther icke wære eller hede ing„ thet i Konninglige Rige saar seg, men ett Ledmodt „ aff Danmarcks Rige oc wnder Danmarcks Kronne „ till enig Tiidt; dog hves Fegde ter aff kand kom„ me skulle Danmarcks Riigens Raad og Indbyggere wæ„ re pligtige mett Oss troligenn att Hielppe wddraghe.“ —— Denne Artikel er der, som har foraarsaget det vigtige Spørsmaal: om Norge nogensinde er giort til en Dansk Provints? — Og da de fleste, som have undersøgt det, ikke have seet denne Reces, saa have de fegtet i Veiret. Hvitfeld har formodentlig læst Artiklen, naar han beretter, at der paa Herredagen i Kiøbenhavn 1536. blev besluttet at afskaffe aldeles Rigens Raad i Norge, og at dette Land efterdags skulde regieres som en blot Provinz af Danmark; men da han saaledes allene har revet et Stykke af Art. ud af sin Sammenhæng, saa har de, som have skrevet efter ham, giort det endnu værre end det var, og frit forsikret, at Kongen og det Danske Rigs-Raad virkelig paa bemældte Herredag giorde

Norge til en Provintz. — Hofraad Scheid har i det Kiøbenhavnſke Videnſkabers Selſkabs anden Deel ladet indrykke en Afhandling herom, hvor i han ſøger at beviſe Norges beſtandige Friehed; — men da Hvitfelds Beretning ſyntes at ſtride aabenbar imod hans Slutninger, ſaa har han ſeet ſig nødt til at ſtatuere, at Hvitfeldt maatte have taget Feil, og at ſaadan Beſlutning aldrig kunde ſtaae i Receſſen. Denne Hypothes var uden Tvivl den herſkende, indtil Haandfæſtningen kom for Lyſet, og man ſaae, at Artiklen virkelig ſtod der. Hvad ſkulde man nu dømme? Begge Rigers Ære verſerte derunder og at vide den rette Sammenhæng var af ſtørſte Vigtighed. Conference-Raad Ancher har endelig i ovenmældte Sælſkabs Skrifters 10de Deel tydelig oplyſt Sagen, og tilſtrækkelig viiſt, at denne Rigsdags-Beſlutning over Norge er vilkaarlig, nemlig: ſaafremt Riget maatte undertvinges med Vaaben; men da Norge ſnart efter godvillig gik ind under Chriſtians Scepter, ſaa faldt Rigsdags Beſlutningen, ſom conditionel, bort af ſig ſelv, og Danmark og Norge blev ſom forhen tvende fri forenede Riger. Men dette maa være Underretning nok, om denne kritiſke Artikel. Hvo der lyſter at vide mere, kan efterſee de anførte Skrifter.

(Fortſættelſen følger.)

Odenſe.

Tanker over Moden og dens Følger. 1777. 48 S. i 8vo. Koſter 8 ß. Sk.

Alle forældede Hoſpitals Matroner, tredſindstiveaarige Peberſvenne, tandløſe Beſtemødre, og endelig enhver immatriculeret Vævebroder være dette Skrift anbefalet; thi de vil befinde Forfatteren at være deres ſvoerne Ven; ogſaa Overſætteren være dem kier. — De 10 første Sider af Skriftet beviſer tilſtrekkelig hans Ret til at være deres Laugsbroder. Han bringer os S. 6, 7 meget rørende til Gemytte, hvor jammerlig vi ere afvigede fra vore gamle Forfædre, og hvor det vilde gaae os, om gammel Sterkodder ſtod op igien. — Ja Hr. Forfatter, viſt nok vilde denne gamle Gubbe ei være god at ſpøge med, og maaſkee maatte det ei gaae Dem og Deres Lige et Haar bedre end det gik Guldſmedden, vid. Saxonis Libr. citat. p. 122. Komptoriſterne er Forfatteren ingen

gen Ven af ſom de opføre ſig. Man høre engang hvorledes han ſkrifter dem: „Først faldt mig da i Tankerne det Slags „ Kreature, ſom i de Acter, der henhøre til Hanſeeſtæder„ nes Hiſtorie, benævnes Kaufjungens, og ſkal betyde Kiøb„ mands-Karle, men nu, efter itzige Mode, lade ſig kalde „ Comptoir- eller Handels-Betiente; diſſe har nu aldrig ſaa„ ſnart ſeet, at nogle bemidlede unge Herrer af Adel for „ nogle faa Aar ſiden har begyndt paa at bære Silkeſtrøm„ per, broderet Vaſk, imellemſtunder paa et offentligt Thee„ eller Coffeehuus at ſpille, at ride engang ud i ſmukt Veir, „ og ſaa fremdeles, ſtrax meener diſſe Burſer, at de endelig „ bør giøre dette med, og ellers ikke kan paſſere før fulde, „ med mindre at de iligemaade klæde ſig i Silke og Broderie, „ er hver Dag friſeret, ſamt beſøge Coffee- og Vinhuſene „ nogle gange om Dagen, og iſær om Søn- og Helligdagene „ lade ſig ſee til Heſt uden Portene i Tracteerhuſene, kiender „ alle Stadens Nymphер, med videre, ſom i og efter deres „ Begreb er at leve efter Moden; man ſeer mange af dette „ Slags, der nu omſtunder føre ſig op ſom Folk der have „ 1000 Rdlr. aarlige Indkomſter, da derſom diſſe ſamme „ havde været til og i ſamme Tieneſte for ungefær 70 til 80 „ Aar ſiden, af deres Husbonder havde været tilholdte at la„ de ſig nøie med en Bomſides Kiol eller Veſt og en Kam i „ Haaret.“ Hvo ſom ei veed hvoraf Dormoiſerne har deres Oprindelſe kan S. 25 ſee, at de ſtamme egentlig fra viſſe heslige Huſe i Paris, hvor man befliitter ſig paa, under dette Dekke, at ſkiule viſſe afſkyelige Merker i Anſigtet. Allerbedſt vil Læſeren dømme om Forfatterens Tanker og hvad han kan vente ſig af ham til Yppighedens Standſelſe, af det Portrait han S. 28 har givet paa ſin Beſtemoder, den han og fremſtiller ſom Mønſter. „Ved det at jeg eftertænker dette daarlige Væſen, erindrer jeg mig min Salige Beſtemo„ der, der var langt anderledes ſindet end den nu værende „ Verden; naar hun vilde ret giøre Figurer, bar hun en „ ſort fløiels Hue med Guld-Galoner eller Kniplinger beſadt, „ og med dette Hovedſmykke var hun færdig i en halv Minute, „ hendes Kiol var af Camelot med en liden Treſſe beſadt, og „ hun forſikrede mig at have haft ſamme over en Snees Aar, „ og i al ſaadan Tid aldrig giort den mindſte Forandring der„ paa, men hun var derhos en ſaadan vindſkibelig Kone,

„ og i ſær i ſin Hunsholdings Videnſkab saa fuldkommen, a
„ at der fandtes faa hendes lige, ſom jeg end denne Tim
„ med Glæde erindrer mig, da jeg ofte nød meget Got der
„ af og befandt mig vel derved; i alt dette var hun dog in
„ gen Bonde-Kone, ſom man maaſkee vilde tænke, men e
„ Fyrſtelig Amtmands Frue." Til Slutning maa Læſere
vide, at Forfatteren, ſom vi S. 32 kan ſee, er Enkemand
at han havde en Kone, ſom havde ſortebrune Haar, der va
kreppet og kruſet paa Moden, ſmukke Hænder, en klingend
Stemme, blaae tindrende Øyne; men var ikke i Stand ti
at kaage en Grød; ja vidſte ikke engang at giøre Forſkiel mel
lem Gryn og Meel; Venner derimod kunne hun ſkaffe ham
Huſet og Selſkaber paa Halſen. Skulde man ikke ſnart troe
at Hr. Forfatterens Pande endnu har giort ondt da han ſkre
Bogen, og at han derfor er ſaa vrantet. Z.

Leipzig.

Reiſe durch Irland im Jahr 1775., von Richard Twiſs Eſq, Mitglied der Königl. Societet der Wiſſenſchaften; nebſt einem Anhange. Aus dem Engliſchen überſetzt. 1777. 9 Ark i ſtor 8vo.

Twiß er allerede forhen fra en god Side bekiendt, i ſær af ſine Reiſer i Portugal og Spanien; Man veed at han reiſer med megen Opmerkſomhed og med temmelig Upartiſkhed. — De Efterretninger han i denne Piece giver om Irlandere derfor ſaa meget vigtigere, ſom dette Land hidindtil kuns ſielden beſøges af fremmede Reiſende og dets Forfatning altſaa er kun lidet bekiendt. — I Junii 1775. kom Forfatteren til Dublin; denne Hovedſtad har en god Havn, hvis Indløb er en af de ſkiønneſte i Europa, naar man undtager Havbugten ved Neapolis. Irlænderne have meget afſkaffet deres forrige Drikkelyſt, men med den tillige en Deel af deres Gieſtfriehed; næſten alle Landets Indbyggere, endogſaa Bønderne, forſtaae og tale Engelſk. I de ſkiønne Kunſter maa Irland ſtaae langt tilbage for det øvrige Europa, hvortil de borgerlige Krige og indvortes Uroeligheder ere Hoved-Aarſagen. Dublin er, næſt London, den ſtørſte Stad i de Storbrittaniſke Stater, den adſkilles af Floden Liffy i tvende næſten lige ſtore Deele, over denne Flod ere 5 Broer, hvoraf den eene er 250 Fod lang,

og

og har koſtet 20000 Guineer; Byen har tvende Domkirker, og 18ten Sognekirker uden betydelige Mærkværdigheder, et Univerſitets-Collegium bygt 1591., et Parlaments Huus, ſom er begyndt at bygges 1729 og har koſtet 40000 Pund, tvende Theatrer, et Hoſpital for Gale og Vanvittige, ſtiftet 1745 af et Legat paa 11000 Pund, ſom Swift ſkienkede til dette Brug, og Stifteren blev ſelv et bequemt Subject for ſit eget Hoſpital. I Aaret 1766 har man begyndt at grave en Canal, ſom ſkulde ſtrække ſig fra Dublin til Athlair, for at ſkaffe Communication med Schannon Floden, men, efter Forfatterens Anmærkning, vil til dette Værk, ſaaledes ſom man nu arbeider derpaa, medgaae tre til fire Hundrede Aar. Slottet, eller Underkongens Reſidentz, er meget ſlet og forfalden; Overhuſet beſtaaer af 162 Lemmer, hvoriblant 4 Catholſke Pairs, og mærkeligt er det, at under den nu regierende Konge ere giort een Hertug, 21 Grever, 8 Viſconets, og 18 Baroner, hvoraf kan ſluttes, hvor meget Hoffet ſøger at ſkaffe ſig Partie endogſaa i det mishandlede Irland. I Aaret 1766 vare i Dublin 13194 Huſe, ſaa at Indvaanernes Tal formodentlig har beløbet ſig til over 100000. Til Vahrers Befordring og til Færdſel paa Landet bruges i Almindelighed Karrer med 2 Hiule, og man betiener ſig meget af Muul-Æſler; Huſene paa Landet ere meſtendeels uſle Hytter uden Skorſteene og Vinduer; den gemeene Mand nærer ſig af Jord-Æbler og Melk, og nyder ſielden Brød eller Kiød; det lider, ſom de kan fortiene med Arbeide, fortære de i Wſiſky (et Slags Brændeviin), de bruge hverken Skoe eller Strømper, og ere langt fattigere og uſlere end Bønderne i noget andet europæiſk Land; i Dublin ſelv lever Middelſtanden meget nødtørftigt, de ſmaa Kræmmeres hele Forlag beſtaaer i en halv Snees Æg, en Træbakke med Salt, nogle Piber, en Rulle Tobak, et Par Alen Baand, et Nøgle Seglgarn, et Brev Knappenaale o. ſ. v. En vel forſynet Boutique i en Hovedſtad! — Med Litteraturen ſeer det lige ſaa indſkrænket ud; Boghandlere, Bogtrykkere beſørge næſten intet andet end ſlette og urigtige Eftertrykke; og i de Dubliniſke Magaſiner indføres Ord til andet alle de ſmaa Skrifter ſom udkomme i London. Irlands Clima er fugtigere end noget andet europæiſk, og almindelig regner det fire til fem Dage i hver Uge. Landet er derfor fuld af Moradſer, ſom til

Torveſkiær giøre god Nytte, og har tillige gode Græsgange. I Irland gives der ingen Slanger, ey heller andre giftige Dyr eller Inſekter, ligeſaa lidet ſom Tudſer og Mulvarper, men Fröer findes hyppig, diſſe bleve i Aaret 1699 bragte til Landet, man har ogſaa bragt Slanger til Irland, men de ere døde inden kort Tid. Landets Patron og Skytshelgen er St. Patricius, ſom har levet i det 5te Aarhundrede, han ſkal daglig have oplæſt den hele Pſalter, foruden mange andre Bønner, og for at ſpæge ſig, har han hver Nat, ſiddende i Vand, reciteret 50 Pſalmer; den gode Helgen maa altſaa have bedet med temmelig koldt Blod, og han blev canoniſeret, fordi han har oplyſt Tree-Eenigheden ved Sammenligning med et Klever-Blad; Viſt nok meget ſtore Meriter. —— Irlænderne ſætte gierne O, Ui, eller Mai til deres Tilnavne. —— Det irriſke Sprog forſtaaes og tales endnu af de fleſte gemeene Folk, men de Fornemmere tale det ikke, og de faa Bøger ſom trykkes i dette Sprog ere Andagts Bøger; de irriſke Bogſtaver ligne tildeels de grædſke, og Sproget ſelv ſynes, efter den af Forfatteren fremſatte Prøve, at være meget blandet; Konerne paa denne Ø ere meget frugtbare, de have ofte 15 til 20 Børn. Aarſagen dertil ere de tidlige Giftermaale, deres gode Opdragelſe og den deraf følgende Afholdenhed fra Udſvævninger. Paa hele Øen ſkal i Aaret 1767 have været 424000 Huſe; i Steden for Land-Taxe betales af hver Ildſted aarlig 2 Skilling, og naar man overhovedet regner 8 Perſoner paa hvert Huus, ſaa kan man derefter med temmelig Viſhed beſtemme Indvaanernes Antal, (i Følge en Efterretning fra 1775 ſkal de udgiøre $2\frac{1}{2}$ Million). Til Agerdyrkningens Forbedring med mere, blev 1750 ſtiftet det Dubliniſke Selſkab, hvortil Regieringen ſkal have bevilget aarlig 5000 Pund. Landeveiene ere næſten overalt lige ſaa gode ſom omkring London. —— Iblant Irlands Oldſager ere merkværdige de ſaa kaldte Cromlechs, ſom findes hiſt og her, og af hvilke den ved Bryanstorn beſtaaer af 6 opreiſte Steene, over hvilke er lagt en anden, den er 14 Fod lang, 12 Fod breed og af 2 til 5 Fods Tykkelſe; nogle anſee den for et Alter, andre for en Druides Grav; ligeledes de runde Taarne, (hvoraf et er 84 Fod høy og 15 Fod i Diameter), ſom formodentlig ere bygte af de Danſke, og enten have været brugte til Vagt-Taarne, eller til Klokke-

Taarne

Taarne, eller til Fængſler; ſaa meget er viſt, at de ere langt ældre end det tolvte Aarhundrede. To Mile fra Droyheda ved Floden Boyne ſtaaer en firkantet Steen-Pyramide, ved det nederſte 20 Fod paa hver Side, og efter Forfatterens Formodning 150 Fod høy; den er opreiſt paa en Klippe ved Stranden og er den ſtørſte nyere Pyramide i Europa; af dens engelſke Indſkrift ſees, at den er i Aaret 1736 ſat til en ærefuld Erindring for **Wilhelm den Tredie**, for Slaget den 1ſte Julii 1690, da han forjog **Jacob den Anden**. — I Følge en Efterretning om de Irlandſke Mynter, ſkal der i Aaret 1727 have været ſaadan Mangel paa Smaamynt, at adſkillige Perſoner maatte udgive Sølv og Kobber Tegn, ſom de kaldte Gradees, og gave deres Arbeidere, Kunder og Naboer ſom Forſkrivninger; paa ſamme ſkal have ſtaaet dens Navn ſom udgav dem, tilligemed hans Opholdsſted; og af ſamme Slags har ventelig den Kobbermynt været, ſom Forfatteren ſaae i Egnene ved Antrim og Ballimony; paa een af dem ſtod: I promiſe to pay the bearer two pence a de mand John Mai Cully 1761, og paa den anden Side en Ølkonde med diſſe Ord: Brewer 2 P. — Om Baſilt-Støtterne ved Buſchmille giver Forfatteren kun kort Efterretning, men henviſer i ſær til 2de af **Nivans** 1744 ſtykke Kobbere. — I Irland gives mange ſmaa Bierge af keglformig Figur, og af 20 til 150 Fods perpendikular Høide, — de ere anlagte af de Danſke fra det 8de til det 12te Aarhundrede, og ventelig brugt til Gravſteder, — ligeledes findes der mangfoldige ſmaa Feſtninger, ſom de Danſke ogſaa have opkaſtet. — Ved Ballyſchannon er det fornemmeſte Laxe-Fiſkerie i Irland, ſom giver 600 Pund aarlig Forpagtnings-Penge af ſig. — Laxens Fanaſt og Løb beſkriver Forfatteren udførlig. — I Cork er paa Raadſtuen opſat en Statue af hvid Marmor, ſom i Legems Størrelſe foreſtiller Lord **Chatham** — og beſynderligt er det, at man nu har ladet denne Marmorſtatte overſtryge med Olie-Farve. — Saa vidt af Forfatterens Reiſe, — endnu har han tilføiet nogle almindelige Bemærkninger, at for Ex. i Irland er 44 frie Arbeids-Skoler, hvori 2025 Drenge og Piger underholdes og opdrages. — Da Hertugen af Dorſet var Lord-Lieutenant i Irland og Indvaanerne i Aaret 1731 bleve talte, fandtes 700453 Proteſtanter, og 1309768 Catholſke, ſaa at to trediedele af det hele Antal af to Millioner

er Romerſk-Catholſk. —— Tilſidſt giver Forfatteren en Efterretning om de fornemmeſte Irlandſke Skribentere, og endelig en Mile-Fortegnelſe over Diſtancen mellem de af ham gienemreiſte Steder. —— Anhanget indbefatter adſkillige Anmærkninger og Regler for Reiſende, og da Forfatteren ſelv har beſøgt den ſtørſte Deel af Engeland, Skottland, Irland, Holland, Flandern, Frankrig, Schweitz, Tydſkland, Bøhmen, Italien, Portugal og Spanien, desuden giort 16 Søe-Reiſer, og i alt har reiſt 27000 Engelſke Mile, følgelig 2000 Mile mere end hele Jordens Omkreds er, ſaa kan man viſt tiltroe ham mange Erfaringer, der for en Reiſende ville være nyttige; og endſkiønt diſſe hans Anmærkninger kuns ere enkelte og uſyſtematiſke, og juſt ikke ganſke nye, ſaa indeholde de dog adſkilligt got og brugbart, ligeſom i Almindelighed hans hele Værk fortiener at læſes, baade ſom nyttigt og underholdende.

Petersburg.

Samlungen hiſtoriſcher Nachrichten über die Mongolſchen Völkerſchaften durch P. S. Pallas der Arzeneigel. Doct. Prof. d. Naturhiſtorie. 1 Theil. 232 S. 4to. 7 Kupf. 1776.

Mongolerne og Kalmukerne ere et beſynderligt fra Tartarerne aldeles forſkielligt Folk; det er et falſkt Foregivende at de nedſtamme fra Tyrkerne: Egnene paa begge Sider og bag ved de Altoiſke Bierge ere deres oprindelige Fædreland. Hidindtil har de været deelt i to Hovednationer; de egentlig ſaa kaldte Mongoler, de fire forenede oerptſke Stammer: Oeløt, Choit, Tumut og Borga-Burat. De to mitterſte Stammer ere næſten adſpredte. Buraterne ſtaaer under Rusland; Oelsterne ere de vi kiende under Navn af Kalmuker; de deele ſig igien i fire Stammer: Choſchot, Derbet, Soowgar og Torgot. Om alle diſſe er forudſkikket en almindelig Beſkrivelſe. Derpaa følge beſynderligere hiſtoriſke Efterretninger. Blandt alle Kalmukiſke Fyrſter er der ingen ſom paa Fædrene Side udleder ſin Herkomſt fra Tſchingis-Chan. Ikkun de Choſchottſke Fyrſter udgive Tſchingis Broder, Chabuti Gaſſar, for deres Stammefader. Af hvad der er ſagt om Kalmukerne og de øvrige Mongolſke Folk ſeer man at de ere hinanden ſaa overmaade lige, at naar et

er

er beſkrevet, der da næſten intet er tilovers at ſige om de andre. Kalmukerne ere gulbrune; men de blive fødte hvide. Blandingen af Kalmuker med Tartarer eller Ruſſer, frembringer ofte ſkiønne Anſigter. De have næſten alle beegſorte Haar. Alle Mongolerne have kun lidet Skiæg, dog have Kalmukerne mere end de andre. Meget mærkværdigt er det hvad ſom er ſagt om deres ſkarpe Syn, Lugt og Høreſe. Den kalmakſke Religion har forbedret ſig meget. De ſtiæle ei let fra hinanden; Liſt bringer mere Ære end Magt. Krigsliſt og Friebytterie betegne de med et og det ſamme Ord. Falſkhed, Gierrighed o. ſ. v. herſke hos Fyrſterne, Hoffolk og Geiſtlige; gemeen Mand derimod lever ved ſine Fædrifter i en foldig Uſkyldighed. I Troeſkab mod deres Fyrſter overgaae de alle andre Folk: af dem lide de taalmodig al Uret og Undertrykkelſe uden at knurre eller giøre Oprør. Deres Geiſtlige ofre de en blind Lydighed. Om deres Fædrift. De pleie at regne en Tyr for 50 Koer, og for 100 Faar en Buk. Koer og Hopper give ikkun deres Melk fra ſig naar Kalven eller Føllet er tilſtede. Faarenes Uld er ſaa grov at den duer ei uden til Filt. Stedernes Fraſtand beſtemmede efter Dagreiſer. Om Tilberedelſe af deres ſuure Melk og Melkbrændeviin. Om deres Garverie. Hvorledes de tilberede Filt. Deres Vaaben, Jagt og Fornøielſer blandt andet, Dands. Om deres Sygdomme. Den almindeligſte er en ſlem hidſig Feber, der graſſerer om Sommeren, og foraarſages af den kolde Natteluft. Kopperne foraarſage ſtrækkelige Ødelæggelſer, dog dræbe de meſtendeels førend de udbryde. Mod Epilepſie og ſlige Sygdomme kiende Kalmukerne intet andet Middel end Geiſtlighedens Beſvarelſer, og i Almindelighed er deres Lægekonſt fuld af Overtroe. Om Mongolerne og Buraterne. Hine ere mere ſædelige end diſſe, men begge ere de feige, af qvindagtigt Udſeende og af ſvage Kræfter. De Mongolſke Geiſtlige begynde at bygge faſte Templer for deres Guder, og ordentlige Boliger for dem ſelv. Buraterne have og faſte Vinterbyer. Kamelerne, ſom ei vil give deres Unger Die, faaer man ved en ſørgelig Melodie, der ligner Føllets Stemme, til at græde og da lade de Føllet patte. Alle deres Heſte ere lysfarvede. Marven af de fældede Dyrs Knokelrør er Buraterne, ſom de andre Folk i Siberien, der leve af Jagten, en ſtor Lækkerhed. Om de Mongolers borgerlige Forfatning. Deres Fyrſter have bavt uindſkrænket Gevalt. Dog maatte

det være Arvefyrſter, de ſkulde beviſe Lydighed. Deres nye Lovbog, ſom Hr. P. har meddeelt os, indeholder meget fornuftigt, dog ogſaa adſkilligt, der ſkriver ſig fra Despoterie. Straffene ere beſtemte efter Kameler, Heſte og andet Qvæg. Adſkillige Forordninger mod Tyverie og til Ægteſkabers Befordring. Hvo ſom gaaer over fra en Horde til en anden, maae lade Halvdeelen af ſin Eiendom efter ſig. Hvo ſom nægter en tørſtig en Drik Melk, han bøde et Faar. Nogle af Geiſtlighedens Straffe beſtaae i Prygſen. Hver Mandsperſon er Soldat. De ſlagne Fiender udſkiære de Galden, ſtundom og Fettet; Heſtene hugge de Ørene af. Af Kys veed Kalmukerne intet. De Mongolſke Stammefyrſter blive af Chineſerne aldeles behandlede ſom Vaſaller.

Baſel.

Die Heilige Schrift überſetz von Simon Grynæus. D. G. W. 5 Bände 1776-1777. 4 Alph. 14 Ark 8. Koſter 3 Rdlr. 4 Mk.

Denne Overſættelſe er meget frie, og udtrykker næſten overalt ikkun Tankerne, da den ſielden binder ſig til de Ord Figurer, Troper o. ſ. v. ſom findes i Grundſproget. I det Nye Teſtamente har han endog harmoniſk ſammendraget de fire Evangeliſters Hiſtorie til et. Dog ſeer man overalt hos Forfatteren Ærbødighed for det guddommelige Ord, og man finder ei ſaa mange forvovne og vilkaarlig antagne Fortolkninger hos ham ſom hos endeel andre af vores Mode-Fortolkere. Overalt giver Overſættelſen en ſund Forſtand og ſammenlignet med Grundteksten, viiſer den en Mand, der er en göd Ereget. Hiſt og her havde man kunnet ønſke Forfatteren i nogle Anmærkninger havde angivet de Grunde, hvorefter han har overſat; thi det er blot Overſættelſe. — Kun Skade at Typi ere ſaa fine.

Bützow und Wismar.

Predigten nach dem Vorbilde der heilſamen Lehre von Friederich Traugot Schmidt, Prediger zu Vahren. 1777 18 Ark i 8. Koſter 2 Mk. 8 ß.

Foredraget i diſſe Prædikener er meget koldt, og ſynes at have

have meere af den demonſtrerende Katheder-Tone, end af den Aand, ſom bør paa de egentlige Taleſtole være herſkende. Materierne ere valgte ſaa Forfatteren kunde have Leilighed til at beſtride de Nveres Vildfarelſer, og da man dog ei kan nægte ham Grundighed og Tydelighed, ſaa bliver hans Prædikener altid, om ei blandt de ypperſte, ſaa dog blandt de gode.

Baſel.

Evangeliſche wichtige Warheiten in Chatechismus- und einigen andern Predigten öffentlich vorgetragen von Eric Chriſtian Kleweſahl, **Profeſſor in Gieſſen.** 2 Theile, 8. 1776. Koſter 10 Mk.

Dersom Skribentere, der fremſtille ſig for Publikum, bør bedømmes efter deres Hensigter, da bør Hr. Forfatteren billig roeſes. Hans Hensigt var at befordre den praktiſke Kriſtendom hos ſine Tilhørere, og det populære Sprog ſamt Indretningen i Almindelighed, lader os ikke tvivle paa, at de ere hørte med Nytte. Om de derimod vil læſes med ſaa ſtor Behag, da deri herſker en ſtor Ordrighed, ſaa man ſtundom maa ſøge efter Tankerne, dette er et andet Spørgsmaal.

Leipzig und Schleitz.

Der egentliche Wört-Verſtand des 18 Kp. des dritten Buch Moſe und das die Ehe mit des Brüders Witwe und mit der verſtorbenen Frauen Schweſter von Gott nicht verboten. Vorjetzo kurz entworfen v. M. Johann Jacob Kuttner **Pfarrer in Göſch.** 4½ Bog. 8. 1777. Koſter 12 ß.

Forfatteren har havt i ſinde at beviiſe, at 3 Moſ. Cap. 18. ikke indeholder Ægteſkabs Love; men byder ikkun at man uden for Ægteſkab ei maae have Omgang med de der benævnte Perſoner. Man kan ongefær foreſtille ſig hvorledes Forfatteren har fundet paa at forklare dette Kap., ſom han har forklaret det. Han har først udtænkt ſig en Meening, den han bedſt ſyntes, og derpaa har han foreſat ſig at indføre den i Texten, det maatte gaae ſom det kunde. Det 18 Vers kan være et Exempel: du ſollſt dem Weibe ihrer Schweſter wegen keine Schande

de zuziehen; Daher ſollſt du dieſe nicht ergreifen ſie zu nothzüchtigen und des Fürnehmſten in ihren Leben zu berauben.

Flensburg und Leipzig.

Verſuch einer vollſtändigen Geſchichte der Swediſchen Bibelüberſetzungen und Ausgaben mit Anzeige und Beurtheilung ihres Werths; nebſt einem Anhange von einigen ſeltenen Handſchriften und den Lebensumſtänden der dabey intereſſirten merkwürdigſten Perſonen; aus den bewahrteſten qwellen geſamlet von D. Johan Adolph Schinmeier. Erſtes Stück, 9½ Bog. 4to 1777. Koſter 4 Mk.

Saa vanſkeligt dette Foretagende er, saa viſt love vi os af Hr. S. at han er det voxen og vil med Held fuldføre det. Dette Stykke indeholder først en Lovtale over Guſtav Waſa der først reformerte Sverrig, dernæst en Indledning i det Følgende, hvor deels Kilderne til denne Hiſtorie, deels hvad man deri har at vente udførlig bliver angivet.

Bamberg und Wirzburg.

Erbauliche Erzählungen der vornemſten bibliſchen Geſchichten des alten und neuen Teſtament mit beygefügten Sittenlehren für die Jugend. Mit Erlaubnis der Obern. 14 B. 1778. 8. koſter 24 ß

Skriftet er forfattet i den Hübnerſke Tone; dog er Skrivemaaden behageligere og de tilføiede Anmærkninger ret gode til at opvække fromme Tanker og Følelser hos de Unge. Da Forfatteren har brugt Vulgata, overſeer man læt viſſe Feil, ſom dennes Brug har giort nødvendig.

Flensborg og Leipzig.

Rede bey der Einweyung eines aus milder Stiftung errichteten Schulgebäudes, für das Stockholmiſche Lyceum der Deutſchen Nation, von D. Johan Adolph Schinmeyer. 4 Ark 4. 1777. Koſter 8.

Talen handler om Forſynets Varetægt over Opdragelses-

An-

Anſtalter, og er virkelig ſmuk. En vis Kiøbmand Fuhrman, der af meget fattige Omſtændigheder var kommen i en blomſtrende Velſtand, havde teſtamenteret endeel af ſine Midler til ſlig en Bygning, og nærværende Tale er holdt ved dennes Indvielſe.

Uden Steds Anmældelſe.

Predigt an die Deutſchen, über das Lotto oder Zahlen-Spiel. Predige das Wort, halte an, es ſey zu rechter Zeit oder zur Unzeit. Gedruckt in Deutſchland 1777, 7½ Ark i 8. Koſter 8 ß.

At Tal-Lotterier overalt anſtifter gruelige Ulykker, er vel unægteligt viſt; men ligeſaa viſt er det at denne Prædikens Forfatter ikke er den Mand, der ſkal ſtandſe eller udrydde dette Onde.

Bamburg und Wirtzburg.

Kern der bibliſchen Geſchichte alten und neuen Teſtaments mit beigefügten kurzen Sittenlehren. Von J. Ignaz von Felbiger Abt und Prælat des Fürſtlichen Stifts Canonic. Reg. Ord. S. Auguſt. congreg. Lateran. Bey unſer lieben Frauen zu Sagen u. ſ. w. 15 Bog. 8. 1777. Koſter 1 Mk. 8.

Fortællingerne ere temmelig fuldſtændige og foredragne i en jævn og gandſke behagelig Stiil. Ved Enden af enhver Hiſtorie er ſat enkelte Betragtninger, og under den hiſtoriſke Text ſtaaer der Spørgsmaal.

Naumburg und Zeiz.

Kleine Theologiſche Bibliothek; enthalten Auszüge aus den neueſten theologiſchen Streit- Einladungs und andern Gelegenheitsſchriften. Erſten Bandes 1ſtes und 2tes Stück. Hvert Stykke 5 Ark 8vo. 1777. Koſter 1 Mk.

Dette Foretagende kan være ret nyttigt, og hidindtil har Forfatteren gandſke vel ſkilt ſig derved. Iblandt ſkal tilføies et Anhang, der ſkal indeholde Anmærkninger over enkelte Stykker af større theologiſke Værker. Saa findes i det andet Stykke i ſligt et Anhang Anmærkninger over ſal. Vo-

Koburg.

Anmærkungen beym Leſen. Erſte Samlung 3½ Bog. 8vo. 1777. Koſter 12 ß.

I denne Samling bliver Hr. Conrect. Maas's Meening om tvende Stæder af det Navn Betſaida provet, og Forfatteren beſtræber ſig for at viiſe at der kun har været een af det Navn, i Galilæa nemlig.

Leipzig und Budeſin.

Kurzgefaßte Kirchengeſchichte des Alten und Neuen Teſtaments zum Gebrauch der niedern Schulen. 3½ Bog. 1777. Koſter 8 ß.

Forſt et vidtløftigere, dernæſt et kortere Udtog af Kirkehiſtorien i Tabeller; men med ſaa lidet Valg og Skionſomhed, at ikke mange kloge vil faae i Sinde at bruge det.

London.

A deſcriptive Account of the Islands lately diſcovened in the South-ſeas, with ſome Account of the Cauntry of Chamchatca by the Rev. Dr. Johan Truſter. 8. Koſter 1 Rdlr. 2 Mk.

En jammerlig Kompilation, ſkreven i den ſluddervornſte Stiil.

Sammeſteds.

A Treatiſe on Building in water by Ge Stemple illuſtrated with 83 coper Plates 4. 1777. Koſter 4 Rdlr. 3 Mk.

Atter en Kompilation, ikke ſaa ſlem ſom den forrige, men dog altid ſlet nok til at beviiſe at Forfatteren ei burde være Autor.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene Berling.

No. 24.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 11te Junii 1778.

Forſøg til en Danſk Overſættelſe af Apoſtelens Pauli Breve til Galaterne, Epheſerne og Philippenſerne. Udgiven af Doct. Nicolay Edinger Balle, første Profeſſor i Theologien, og Kongelig Danſk Hof-Præſt. Kiøbenhavn, 1777. Trykt paa Gyldendals Forlag. 222 S. og 1 Ark Titel og Tilſkrift, i 8vo. Koſter Trykp. 2 Mk. og Skrivp. 2 Mk. 12 Sk.

Man kan med al Rette fordre af de Lærdes nye Udarbeidninger over Bibelen, enten det nu er Overſættelſe eller Omſkrivning eller Forklaring—, at de, ſom angaae det Nye Teſtamente, maa have en ſtørre Grad af Fuldkommenhed, end de over det Gamle Teſtamentes Skrifter. Aarſagerne ere let at finde. Der ere ved det Nye Teſt. langt flere Hielpe-Midler; der er langt mere og heldigere arbeidet af andre i Forveien, end ſom ved det Gamle. Derfor kan en Overſætter eller Fortolker af dette ikke ſielden finde ſig nødſaget til at gaae ſom paa ſin egen Haand og vove noget ganſke Nyt for at hæve Vanſkeligheder, Dunkelheder og Modſigelſer. Feiler han da, ſaa haver han Ret til en lemfældig Bedømmelſe, med mindre at han ellers røber grov Vankundighed, Dumdrigſtighed eller Kaadhed. Langt ſkarpere Dom fortiener den, ſom træder frem, og lover os ved det N. Teſt. mange Nyheder. Det giver her ingen god Formodning, naar en Forfatter ikke kiender, eller ikke vil kiende, hvad andre for ham

have udrettet: men man kan med temmelig Sikkerhed endog forud ſlutte, at de fleſte af ſaadanne angivne nye Opdagelſer enten ere hiertelig daarlige, eller og tillyve ſig Navn af Nyhed. De Fortieneſter, ſom en Forfatter altſaa paa denne Maade efterjager, blive i Skionneres Øine ſaare ringe. Derimod kan ei allene ſand Lærdom, Skarpſindighed og Vittighed være forbundne med en flittig Underſøgelſe og Brug af Forgængeres Arbeider: men det er ogſaa derved at diſſe ærefulde Egenſkaber heldigſt vise ſig til Sandhedens Udfindelſe, Beſtyrkelſe og Udbredelſe. Og derpaa giver vores ſærdeles flittige Doct. Balle et ſmukt Beviis i ſit Forſøg til en Danſk Overſættelſe af tvende Pauli Breve. Han nævner i Tilegnelſen til Stats-Sekreteren de Forfattere, ſom han idelig efterſlog: Det Engelſke Bibelverk, med Brukers Anmærkninger, Heuman, Struenſee, Zachariæ, Moldenhauer, Wolf, Polier eller Reſewitz, Moſche, Alberti, Reuchen, Krebs, Kypke, Michaelis, Lenfant, Bengel, Clericus, Lynar. Ja han binder ſig faſtere til deres Forklaringer, end nogen forſtandig Skriftens og Sandheds Elſker juſt ſkulde have fordret. „Jeg har ikke, ſiger han, vo„ vet nogen Forklaring paa egen Haand, uden i Forveien at „ efterforſke de meeſt berømte Fortolkeres Meeninger; og een „ eller anden iblant dem har altid været min Veileder.“ For ved ethvert Brev findes en kort Indledning, hvori Forfatteren, uden at give ſig af med ſtridige Meeninger, ligefrem ſiger det, ſom han holder for at være det rigtigſte, om Perſonerne, til hvilke Brevet er ſkrevet, Tiden, Anledningen, Brevets Hoveddeele og deres Indhold. Overſættelſen er ei allene adſkilt efter diſſe Hoveddeele: men hver af dem har igien mindre Afdeelinger, om hvilke hver Hoveddeel begynder med en Forerindring, ſom fortæller deres Indhold. I Brevet til de Epheſer har Hoveddeelene endog Hovedſtykker, og diſſe igien Afdeelinger. For Ex. dette Brevs første Hoveddel beſtaaer af de 3 første Kapitler. Denne har igien tvende Hovedſtykker: I.) Kap. I. 1.-11. II.) fra K. I. 15. til II. 22. III.) K. III. I det første Hovedſtykke ere atter tvende Afdeelinger: A) K. I. 1.-6. B) K. I. 7.-14. Vi tilſtaae at denne Indretning har i dette Forſøg ſin gode Nytte, da man ved den let kan komme til at ſee, hvorledes Forfatteren tager Sammenhængen og forſtaaer Apoſtelen: men i en til almindelig Brug beſtemt Bi-

bel-

bel-Oversættelse vilde vi dog ikke ønske den. Disse mange Over- og Underdeelinger have en systematisk Anseelse, der strider mod et Brevs Natur; og da de foraarsage saa mange Mellemrum, afklæde de derved Brevene deres udvortes Form, og hindre (som og en anden Rec. for os har erindret, N. Krit. Journ. No. 4. indev. Aar) ikke lidet den fortsættende Læsning og det Lys, som Sammenhængen ved den vilde give. Stoed det derfor til os, saa gjorde vi ved Afdeelinger og Kapitler, ligesom Hr. Forfatteren har giort ved Versene, og udsatte dem i Bredden. De tydeligste Forandringer i Materien vilde vi alleneste give tilkiende ved at afbryde Linien og begynde med en nye forfra, ligesom i Revisions-Commissionens Oversættelse. Det synes os ikke bequemt, at D. B. henfører Brevenes Begyndelser og Slutninger, som dog saa kiendelig ere adskilte fra den øvrige Indhold, ind under Hoveddeelene. Om den Hilsen, med hvilken Paulus begynder Brevet til Galaterne K. I. 1-5., siger H. H. (S. 7) at Paulus i den „ytrer tillige sin store Hengivenhed til de Galatiske Meenigheder." Skulde denne Hengivenhed vel her være kiendeligere end som i Apostelens Hilsen til en anden Meenighed, for Ex. den Ephesiske eller Philippensiske? —— Apostelen udnævner vel tvende af Lærerne, som skulde forlige tvende i den Philippiske Meenighed uenige Christinder (S. 183): men Stedet Phil. IV. 3. viser jo ogsaa, at han udnævnte flere? —— Men vi maa komme til Oversættelsen selv som Hovedsagen. En Ubenævnt har i en Promemoria, som er indrykt i den nys omtalte Krit. Journ. No. 10. og 11., regnet Forfatteren det meget høit, at han stiltiende har forbigaaet Revisions-Commissionens Oversættelse. D. B. har i denne Henseende tilstrækkelig forsvaret sig i samme Journals No. 15. alleneste med — for megen Emfindtlighed. Vi troe, at en Mand af særdeles Agtelse for Rev. Comm. Oversættelse (den Agtelse maa nu være vel grundet eller ikke) gierne kunde drives til at sige det, som den Ubenævnte har sagt, uden just at have foresat sig at mistyde D. B. Ord for at giøre ham forhadt. Da denne Modstander (saa anseer D. B. ham i det mindste) fornemmelig søger ved Sammenligning af D. Bs. og Rev. Comm. Oversættelser at godtgiøre denne Sætning: „At de allerfleste betydelige og tillige ustridige Forbe-„dringer, som den nye (Balliske) Oversættelse haver for den

„ almindelige, ogsaa allerede i Rev. Comm. Oversættelse „ forefindes;“ saa ville vi og sammenligne disse tvende Oversættelser, og, siden vi komme med vores Recension bag efter, see, om ikke den Afstand, som er imellem dem, bliver noget anderledes, end den forekommer Promemoriens Forfatter. Vi erindre forud, at vi ikke allene kalde en rigtigere Meening Forbedring; men ogsaa de Udtryk, Forbindelser og Vendinger, som, uden at være Paraphrase, meddeele den meenige Danske Mand samme Meening, som findes i de andre Oversættelser, lettere, vissere og forstaaeligere, kalde vi saaledes. En Forbedring bør jo ikke heller miste sit Navn, fordi den kunde være fuldkommere, end den er. Vi bede derhos Læseren selv at eftersee Grundteksten og den almindelige Oversættelse. Først nogle hele Vers.

Balle.	Rev. Comm.
Gal. I. 6. 7. „Jeg undrer „paa, at I saa hastig have vendt „eder bort fra den, som kaldte „eder til Naade, fra Christo, til „et andet Evangelium, da der „dog ikke er noget andet.	„Jeg undrer paa, at I „saasnart lade eder afvende „til et andet Evangelium, „fra den, som kaldte eder i „Christi Naade, da der dog „ikke er noget andet, ——
V. 10. „Men søger jeg vel „nu, at vinde Menneskers „Gunst; eller Guds? Eller sø„ger jeg kun, at behage Men„neskер? Dersom jeg endnu vil„de behage Menneskер (allene,) „da maatte jeg ikke være Christi „Tiener.	„Thi er det vel Menne„sker, eller er det Gud, som „jeg søger at overtale eder „til? Eller søger jeg at be„hage Mennesker? Der„som jeg endnu behagede „Mennesker, da var jeg „ikke Christi Tiener.
K. II. 2. „Men jeg drog der„op efter en (mig givet) Aaben„baring, og underrettede dem „om, hvilket Evangelium jeg „prædker iblant Hedningene; i „Særdeleshed (gav jeg Beret„ning derom) til de Anseeligste „(at de kunde vide,) at jeg løb„ber ikke, eller har løbet for„giæves.	„Og det var efter en Aa„benbarelse, at jeg drog „did, og forelagde dem det „Evangelium, som jeg præ„diker iblant Hedningene; „men i Besynderlighed dem, „som vare meest ansеete, „at jeg ikke skulde løbe, el„ler have løbet forgieves.
V. 20. „Jeg er korsfæstet „med	„Jeg er korsfæst med „Chri-

„med Chriſto; dog jeg lever. „Men jeg ſelv lever ikke længer „for mig; thi Chriſtus lever i „mig. Saavidt jeg nu lever i „Legemet, det lever jeg ved „Troen paa Guds Søn, ſom „har elſket mig, og hengivet ſig „ſelv for mig.

K. III. 4. „Have I da taa„let ſaa meget til ingen Nytte? „Om det ogſaa (er nok, at det „bliver) til ingen Nytte.

V. 12. „Men Loven har ikke „med Troen at giøre; thi (den „ſiger kun:) hvilket Menneſke, „ſom giør dette, ſkal derved leve.

V. 15. „Brødre! jeg vil op„lyſe Sagen med noget, ſom „forekommer i det menneſkelige „Liv. Giør dog ingen et Men„neſkes høitidelig faſtſatte An„ordning ugyldig, eller tilføier „den (egenmægtig) nye Betin„gelſer.

V. 17. „Dette anfører jeg „nu, (for at viſe,) at den Huus„holdning, ſom af Gud tilforn „er faſtſat i Henſigt paa Chri„ſtum, kan Loven ikke, hvilken „først blev givet 430 Aar der„efter, giøre ugyldig; ſaa at „den ſkulde ophæve Forjættelſen.

V. 19. 20. —— „Den blev „kundgiort i Englers Nærværel„ſe, (og overleveret) ved en „Mellemhandler. Men en Mel„lemhandler har ikke Sted, „hvor der kun er et Partie; og „Gud er (derfor kun) een (i den „Huus-

„Chriſto; men jeg lever, „dog ikke mere jeg, men „Chriſtus lever i mig; men „hvad jeg nu lever i Kiø„det, det lever jeg i Troen „paa Guds Søn, ſom el„ſkede mig, og gav ſig ſelv „hen for mig.

„Have I da udſtaaet ſaa „meget forgieves? om det „ellers dog er forgieves.

„Nu er Loven ikke af „Troen, men det Menne„ſke, ſom giør diſſe Ting, „han ſkal leve ved dem.

„Kiere Brødre! jeg vil „tale efter menneſkelig „Viis: Ingen rygger et „Menneſkes Teſtamente, „ſom er ſtadfæſtet, ei hel„ler ſætter noget dertil.

„Saa ſiger jeg da: Det „Teſtamente, ſom var af „Gud forud ſtadfæſtet paa „Chriſtum, kan Loven, ſom „blev given Fire Hundrede „og Tredive Aar derefter, „ikke rygge, ſaa at den ſkulle „giøre Forjættelſen til intet.

——„Den blev udſtedet „ved Englene formedelſt „Meglerens Haand. Nu „er en Meglere ikke (Meg„lere) for een allene; men „Gud er een.

„Huusholdning, ſom blev op„rettet med Abraham.)

K. IV. 26. „Men det ældre „Jeruſalem foreſtilles ved den „frie Qvinde, hvilken er alles „vores Moder.

K. V. 5. „Men vi forvente „i Aanden med faſt Haab, (at „erholde) Retfærdiggiørelſe ved „Troen.

V. 19.-22. „Men Kiødets „Gierninger, (den fordervede „Naturs Virkninger og Frug„ter) ere aabenbare diſſe: Ægte„ſkabsbrud, Horerie, Ureenhed, „Letfærdighed; Afguderie, Trol„dom, Fiendſkab, Kiv, Nid, „Vrede, Trætteſyge, Tvedragt, „Sektererie; Avind, Mord, „Drukkenſkab, Fraadſerie, og „andet deslige: om hvilke jeg „forud advarer eder, ligeſom „jeg og tilforn har advaret, at „de, der giøre ſlige Ting, ſkal „ikke arve Guds Rige. Derimod „er Aandens Frugt, (eller Virk„ning af en aandelig Sinds Be„ſkaffenhed:) Kierlighed, Glæ„de, Fredelighed, Langmodig„hed, Tieneſtagtighed, God„dædighed, Redelighed, Sagt„modighed, Afholdenhed.

V. 25. „Derſom vi (kun e„gentlig) leve formedelſt Aan„den, da lader os ogſaa vandre „i Aanden, (ſom de der ere aan„deligſindede.)

K. VI. 8. 9. „Hvo ſom ſaaer „kun for ſit Kiød, ſkal ogſaa af „ſamme ſit Kiød høſte Forder„velſe.

„Men det Jeruſalem her „oven til, er den frie Qvin„de, og den er Moder til „os alle.

„Thi vi vente Retfær„digheds Haab i Aanden af „Troen.

„Men Kiødets Gierning„ger ere aabenbare, ſaa„ſom: Hoer, Bolerie, U„reenlighed, Løsagtighed, „Afguderie, Troldom, al„lehaande Fiendſkab, Kiv, „Nid, Vrede, Trette, „Tvedragt, Partie, Avind, „Mord, Drukkenſkab, „Fraadſerie, og deslige: „Om hvilke jeg ſiger eder „forud, ſom jeg og før ha„ver ſagt: At de, ſom gis„re ſaadant, ſkulle ikke ar„ve Guds Rige. Men „Aandens Frugt er Kier„lighed, Glæde, Fred, „Langmodighed, Fromhed, „Godhed, Troe, Sagtmo„dighed, Afhold.

„Derſom vi leve i Aan„den, da lader os og gaae „frem i Aanden.

„Hvo ſom ſaaer i ſit „Kiød, ſkal høſte Forkræn„kelſe af Kiødet; men hvo „ſom

„velſe. Men hvo, ſom ſaaer „for ſin Aand, ſkal og af Aan„den høſte det evige Liv. Men „naar vi gjøre got, bør vi ikke „blive trætte; thi til ſin Tid „ſkal vi høſte igien, og ingen „Mangel lide.

Eph. I. 23. „Hvilken er hans „Legeme; opfyldt af ham, ſom „paa alle Steder opfylder alt.

K. II. 21. 22. „paa hvem „den ganſke tilſammenføiede „Bygning opvoxer indtil den „naaer Høiden af HErrens hel„lige Tempel, da J ogſaa ere „byggede med paa ham, til at „være Guds aandelige Boelig.

K. III. 2. „Thi J have dog „(ofte) hørt om den mig anbe„troede guddommelige Naades „Forvaltning, (hvilken ogſaa „ſkulde ſtrække ſig) til eder: at „(Gud nemlig) ved Aabenbarel„ſe har bekiendtgiort mig denne „Hemmelighed;

V. 18. 19. „ja at J, ſom de, „der ere rodfæſtede og grundfæ„ſtede i Kierlighed, maa være „i Stand til, med alle de Hel„lige at fatte, hvilken Breede, „og Længde, og Dybhed, og „Høide (det Tempel ſkal have, „ſom Gud har opført;) ſamt „til at indſee, hvor høit Chri„ſti Kierlighed overſtiger al „Kundſkab, og at J da maa „opfyldes, indtil al Guds Fyl„de (boer i eder, ligeſom Salo„mons Tempel fordum blev op„fyldt af Guds Herlighed.)

„ſom ſaaer i Aanden, ſkal „høſte det evige Liv af Aan„den. Lader os ikke blive „trætte i at gjøre det Gode; „thi vi ſkulle høſte i ſin Tid, „naar vi ikke blive trætte.

„hende, ſom er hans Le„geme, og hans Fylde, der „opfylder alle Ting i alle.

„paa hvilken den ganſke „Bygning er tilſammen„føiet, og voxer til en hel„lig Tempel i HErren, udi „hvilken ogſaa J tilligemed „opbygges til at være Guds „Boelig i Aanden.

„(om J ellers have hørt „den Guds Naades Huus„holdning, ſom mig er gi„vet til eder, at han ved „Aabenbarelſe haver kund„giort mig den Hemmelig„hed;

„og J maa være rodfæ„ſtede og grundfæſtede i „Kierlighed; at J kunde „formaae at begribe med „alle de Hellige, hvilket der „er det Brede, og det Lan„ge og det Dybe, og det „Høie, og kiende den Chri„ſti Kierlighed, ſom over„gaaer (al) Kundſkab, paa „det J maa opfyldes og „naae al Guds Fylde.

K. IV. 16. „af hvem det gan„ſke Legeme, tilſammenføiet og „faſt forbundet ved allehaande „hverandre underſtøttende Lede„mod, efter enhver Deels Maa„de kraftig befordres i ſin Vext, „til dets Opbyggelſe i Kierlig„hed.

„af hvilken det hele ve„tilhobeføiede og ſammen„ſatte Legeme, ved hver„Leds indbyrdes Forbin„ding, formedelſt den Kraft„ſom er i enhver Part, ef„ter ſin Maade, bekommer„ſin Vext til ſin Opbyggelſe„udi Kierlighed.

V. 20.-24. „Men I ere ikke „paa ſaadan en Maade oplærte „om Chriſto. Thi I have jo hørt „om ham, og ere underviſte „om ham; ſaaſom det og i Sand„hed (forholder ſig) med JEſu „Lære: At I (nemlig) hvad e„ders forrige Vandel angaaer, „bør afleage det gamle Menne„ſke, hvilket (meer og meer) for„derves ved de forføriſke Lyſter; „men derimod fornyes i eders „Sind og Aand, ſamt iføre det „nye Menneſke, ſom er ſkabt „efter Guds (Lighed) i Retfær„dighed og ſand Hellighed.

„Men I have ikke ſaa„ledes lært Chriſtum, der„ſom I ellers have hørt ham „og ere lærte i ham, ſaale„des ſom der er Sandhed i „JEſu: At I ſkulle afflegge „det gamle Menneſke efter „den forrige Omgængelſe, „hvilket forderves efter ſine „bedragelige Lyſter; men I „ſkulle fornyes i eders „Sinds Aand, og iføre e„der det nye Menneſke, „ſom er ſkabt efter Gud i „ſand Retfærdighed og Hel„lighed.

K. VI. 12. „Thi vi have ikke „Strid mod ſkrøbelige Menne„ſker, men imod Fyrſterne, „imod de Vældige, imod dem, „ſom herſke i denne Verdens „Mørke, imod Ondſkabs Aan„der, for de himmelſke Tings „Skyld.

„Thi det er ikke mod „Blod og Kiød vi have at „ſtride, men imod Fyrſten„dømmer, imod Magter, „imod dem, ſom vældeligen „herſke i denne Verdens „Mørke, imod Ondſkabs „aandelige Kræfter, i de „himmelſke Ting.

Phil. I. 21. 22. „Thi mit „Liv er Chriſto allene (helliget;) „og at døe er mig en Vinding. „Men derſom mit Liv paa Jor„den kan (længere) være mig til „Nytte i mit (Apoſtoliſke) Ar„bei-

„Thi mit Liv er Chri„ſtus, og at døe er mig en „Vinding. Men er det „ſaa, at jeg ſkal leve i Kiø„det, ſaa tiener det mig til „at giøre mere Frugt, og „hvil-

„beide; saa veed jeg ikke, hvad „jeg skal vælge.

V. 26. „At I desto mere „kunde rose eder af Christo JE„su, for min Skyld, fordi jeg „igien kommer tilbage til eder.

K. II. 1. „Kan altsaa en For„maning i Christi (Navn gielde „noget hos eder;) kan (jeg ven„te mig) nogen Trøst af eders „Kierlighed; er der nogen „Aands Samqvem (imellem „os;) er der nogen inderlig Kier„lighed og Medlidenhed tilovers „hos eder):

K. III. 14. 15. — „jeg jager „efter Maalet, efter det Klene„die, til hvilket Gud, fra oven „af, har kaldet os ved Christum „JEsum. Vi da, saa mange, „som ere retskafne, lader os væ„re saadant sindede; og dersom „I endnu (i et eller andet) tæn„ke noget anderledes, saa skal „dog Gud ogsaa heri (omsider) „opklare eders Indsigt.

K. IV. 15. „Men I vide og„saa selv (kiere) Philippenser, „at i Begyndelsen af Evangelii „(Forkyndelse,) da jeg drog ud „af Macedonien, ingen Mee„nighed, eder allene undtaget, „har i Hensigt til Gavers Med„deelelse, eller sammes Imod„tagelse, haft nogen Forbindel„se med mig.“ „hvilket jeg skal udvælge, „det kan jeg ikke sige.

„paa det eders Roes kun„de vorde des større i Chri„sto JEsu i Hensende til „mig, naar jeg atter kom„mer til eder.

„Er der da hos eder no„gen Formaning i Christo, „er der nogen Kierligheds „Trøst, er der nogen Aan„dens Samsund, er der „nogen inderlig Kierlighed „og Barmhiertighed.

„Jeg jager lige til Maa„let efter det Klenodie his„set oppe, hvortil Gud har „kaldet os i Christo JEsu. „Derfore, saa mange af os, „som ere fuldkomne, lader „os have denne Meening; „og dersom I have anden „Meening i nogen Ting, „da skal Gud ogsaa aaben„bare eder det.

„Ja, I vide ogsaa selv, „I Philippenser, at da jeg „havde begyndt at prædike „Evangelium, og drog ud „af Macedonien, da haver „ingen Meenighed deelet „med mig, i Hensende til „Udgift og Indtægt, uden „I allene.“

Vi have opholdt os noget længe ved at udskrive: men vi troe, at vi burde saa giøre, naar Læseren uden videre Umage med selv at efterslaae, skulde her have noget tilstrækkeligt for sig,

hvoraf han kunde indſee diſſe to Overſættelſers Beſkaffenhed og Forhold til hinanden, ſaa vel ſom Rigtigheden af vore Tanker om dem. Vi haabe ogſaa, det bliver nokſom kiendeligt, at vi ikke med Partieſkhed for eller mod Doct. B. have valgt diſſe Steder. Læſeren behage at erindre ſig, hvad vi oven for vilde have forſtaaet, og uden Tvivl bør forſtaaes ved Forbedringer. Og mon han vel da vil ſamtykke, „at de „ allerfleſte betydelige og tillige uſtridige Forbedringer, ſom „ den nye Overſættelſe haver for den almindelige, ogſaa al„ lerede i Rev. Comm. Overſættelſe forefindes?" Skulde for Er. følgende Forbedringer ikke være betydelige og uſtridige? — Uſtridig vil dog ikke ſige uimodſigelig eller uforbederlig. — Søger jeg — at vinde Gunſt (πειθω) i Stedet for: jeg ſøger at overtale til. — Gal. I. 10. Loven har ikke med Troen at giøre, for: Loven er ikke af Troen K. III. 12. Anordning v. 15. og Huusholdning v. 17. (K. IV. 24. og Eph. II. 12.) for: Teſtamente. Det ældre Jeruſalem for det Jeruſalem her oven til K. IV. 26. — — (Fortſættelſen følger.)

London.

A voyage towards the Southpole and round the World per form'd in H. M. Schips the Reſolution and Adventure in the Years 1772.-1775. to which is added Capt. Fourneaux narration of the proceedings in the Adventure during the Separation of the Schips. 2 Deele i 4to. 1ſte Deel 377 S. 2den Deel 396 S. med mange Kobbere.

Den første Deel af dette vigtige Skrift gaaer fra Kapit. Cookes Afreiſe fra Engeland til hans tredie Ankomſt paa Nye Seeland. En af hans Hoved-Henſigter var at faſtſætte, om der i de antarktiſke Egne er noget Land, der kunde fortiene at kaldes Sydland. Hr. C. giennemſeglede og Havet mellem Oſtindien og Peru paa fem forſkiellige Veie, og derved kunde han giøre adſkillige hidindtil ugiorte Opdagelſer af Øer og Egne. Aſtronomiſke Jagttagelſer har vi at vente i et beſynderligt Verk af de Herrer Waller og Boyly. Naturhiſtorien og hvad didhenhører have Hr. Forſter og hans Søn beſørget; Sparman, en Svenſke kom først med paa det gode

Haabs

Haabs Forbierg. Her blev han vel modtaget af Statholderen Plettenberg. Hr. C. seglede nu mod Syden og søgte Cap de la Circoncision, men efter en lang frem og tilbage Laveren fandt han dog intet Land. Han kom mere mod Synden til 66 Grader og fandt meget Jis og intet Land, men stærk Taage. De store Jisstrækninger vare meget farlige. Midt i Sommeren var Thermometret under Frysepunktet. Jisen var ikke smeltet og Hr. C. samlede af den ikke mindre end 15 Tønder sødt Vand. Man kunde ikke derved bemerke nogen saltagtig Smag, skiønt Hr. C. formodede det. Alle Jisstrækningerne i Polar-Havet have ingen Varme; og den Grad af Kulde, hvorved Vandet fryser, lader her til at være bestandig. Misvisningen var her størst, naar Solen var paa den venstre Side af Skibet; endnu under 57° frøs Vandet. Endelig løb begge Skibene til Nye Seeland ind i Dusky Bay. Hr. C. lod der brygge Øl af en Frugt, som der voxte, og i fugtigt Veir lod han Skibene tørre ved Ild, som blev optændt imellem Dekket. Cooke havde ønsket at forplante nogle nyttige Kreaturer, som Gieder og Bukke paa Nye Seeland; men de døde alle, een Gied og een Buk undtagen, den Indbyggeren, da de ingen anden Dyr kiendte end Hunde, kaldte een stor Hund. Otahaiterne kiendte ogsaa Franskmændene, men kunde ei udsige nogen af deres Navne. Saasnart en havde stiaalet noget fra en Europæer, løb de alle bort og skiulte sig i Skovene, og begyndte ingen Handling paa nye, uden man havde lovet at være deres Ven. Fra Den Heaheine tog Hr. C. den bekiendte Omaiy eller som Engelænderne pleiede at kalde ham, Omiah med. Han var ingen Adelsmand, men forstandig og ærlig. Han drak gierne; men da han saae, at det ikkun var Pøbelen, der overvældede sig med stærk Drik, giorde han sig al muelig Umage for, ogsaa i denne Post at være Adelsmæssig. Fra Otahaiti seglede Hr. C. til de ve skabelige Øer, af hvilke han først besøgte Middelburg. Her var det Indbyggernes største Lyst at kunne give Foræringer. Derfra til Amsterdam; her fandt han Afgudsbilleder, men de bleve ei dyrkede; Øen var fortræffelig beboet og bebygget; Indbyggerne vare vel vorne, havde sorte Haar og vare altid glade. Landet var de Stores Eyendom; men de omgikkes got med deres Undergivne. Om Hr. C. store Krydstreise giennem den stille Søe mod Syd-Polen

for

for at opdage et Sydland. Han kom 71° 10' ſydlig Brede fandt intet Land, men mange Iisper og længere kunde han ei komme for Iisen. Her blev Capit. C. ſyg, og da han intet friſk Kiød havde, giorde en ſlagtet Hund ham god Tieneſte. Det mærkværdigſte paa Paaſke-Øen vare nogle 7½ Alen høie Afgudsbilleder; Kunſten var grov, dog vare Trækkene i Anſigtet ganſke gode, Øerne vare meget ſtore. —— Den anden Deel indeholder først Reſten af Kp. C. Reiſe. Blandt Indbyggerne i den ſtille Søe, taler han om nogle, han kalder de nye Hebrider; de ere, ſiger han, de hæsligſte Mennesker han har ſeet, næſten lige Aber, ſmaae, men flade Anſigter, Uldhaar og ſtærke Skiægge. Nye Caledonien, en ſtor, lang og i Breden ei endnu til fulde bekiendt frugtbar Ø med menneskevenlige Indbyggere, de bedſte af alle Nationer, ſom C. har beſøgt. De ere fattige. De dyrke Rødderne Eddy, Yams og Piſang, æde og et Slags Bark. Fruentimmeret er der kydſkere end paa de andre Øer. Hr. C. kommer tredie Gang til Nyeſeeland hvor han forfriſker ſine Skibsfolk med overflødigt Grønt, han ſelv tabte og Lyſten til ſaltet Kiød. Om Tilbage-Reiſen; først mod Sydpolen og mod de Magellanſke Egne paa en gandſke nye Vei. Om Terra del Fuego og Pecheras Elendighed, hvis Indbyggere C. holder for de uſleſte Folk under Soelen. Hr. C. har ſeet en ſtor Søeløve henimod 14 Skoe lang, og giver Lord Anſons Søeløve ud for en Art Phoca. Sydgeorgien en ubeſaaet Ø, næſten uden alle Urter, dog voxer den vilde Pimpernille der, den ligger imellem 4 og 55° er endog mit i Sommeren gandſke bedækket med Snee; de omkringliggende Øer under 56° ere aldeles afſkyelige. C. kommer tilbage til det gode Haabs Forbierg. Kp. Fourneaux, da han første Gang var ſkilt fra C. opdagede den ſydoſtlige Spidſe af nye Holland, tillige med en Deel af den østlige Kyſt. Anden Gang ſloge nye Seelænderne 10 af hans Folk ihiel og aad dem rimeligviis op. Et franſk Skib havde 1772 ſamme Uykke paa nye Seeland, og Kaptainen ſelv Marion blev dræbt. Til Slutning er tilføiet Veir- og Magnetiſke Tabeller for begge Skibene hele Reiſen igiennem, ſamt en temmelig ſtærk Ordbog for de ſalſkabelige Øer.

Bres-

Breslau.

De uſu veſicantium in febribus aculis ac ſpeciatim in ſananda pleuritide accuratius determinando commentatio. Auctore Balth. Lud. Tralles, Duc. Saxo-Gothani conſiliario, & archiatro, Acad. cæſ. Nat. cur. adjuncto &c. 1776. 288 S. ſtor 8. Koſter 3 Mk. 8 ß.

Af Skriftets Størrelſe kan man iæt vente mere end hvad Titulen lover. Den berømte Forfatter opregner ogſaa næſten alt hvad andre Skribentere for ham har ſkrevet om ſpanſke Fluer. Han fortæller, at Nytten af ſpanſke Fluer ikke er ret beſtemt, han viſer deres Maade at virke paa, og meener, at de altid maa foraarſage ſtrangurie. Deres indvendige Brug forkaſter han, og ivrer meget mod de Skribentere, ſom turde anraade den; derfor fraraader han dem i Vandſkræk, Steenſmerter, Podagra o. ſ. f., og i Vatterſoet har de vel undertiden giort Nytte efter nogles Vidnesbyrd, men man maa dog vel tage ſig i Agt, naar der tillige er Feber eller ſtærk alcaleſcentia i Safterne, da diſſe Inſekter foraarſage ved deres alkaliſke Salt en Oplosning og Forraadnelſe i Blodet. Han forkaſter og for det meeſte deres udvortes Brug. I Febre irritere Spanſk-Flue-Plaſter Nerve-Syſtemet og ſætter Blodet i ſtærkere Bevægelſe, og altſaa forøger Febren; derfor giendriver han dem, ſom har turdet anraade Spanſk-Flue-Plaſter i hidſige Febre, fornemmelig Freind og Cloſſius; men Forfatteren foretrækker i de Tilfælde, hvor irriterende Midler ere fornødne, Omſlag af Sennep, og forſikrer, at han i 40 Aar har cureret hidſige Febre uden Spanſk-Flue-Plaſter. Ligeſaa lidet vil han have dem brugt i de ondartige Febre, thi mange Syge, ſom har faaet Spanſk-Flue-Plaſter, ere døde af Forraadnelſes-Feber. Endelig beſtemmer han og deres Brug og Nytte i Pluritis, hvor han raader ikke at bruge dem, førend efter ofte igientagne Aareladener og antipleuritiſke Midler først ere brugte i tilſtrækkelig Mængde. Naar da Pulſen ikke er mere haard og haſtig, men blød og liden, naar Heeden er næſten naturlig, Urinen ikke meere rød, men bleg, og Smerten dog varer ved, da først er det tilladt at tænke paa Spanſk-Flue-Plaſter. Læſeren kan iæt mærke, at Hr. Tr. ikke er en Patron af diſſe Inſekter, dog beklage vi, at han ſaa lidet har bygget paa egen Erfaring,

hvil-

hvilket man dog burde vente af ſaa gammel og erfaren en Læge, men han har for det meeſte bekræftet ſine Meeninger med andre Skribenteres Vidnesbyrd, hvilke han og har brugt til at giendrive andre ſtore Læger, ſom har beviiſt deres ypperlige Virkning i mange af de Tilfælde, hvor Forfatteren forkaſter dem. Skriftet vil derfor tiene meere til et Beviis paa Hr. Tralles Lærdom og Belæſenhed, end til at beviiſe ſpanſke Fluers rette Brug og Nytte i Medicinen.

Göttingen.

Sylloge ſelectiorum opuſculorum, argumenti medico practici, collegit & edidit E. G. Baldinger ord. med. Goetting. Senior P. Prof. Vol. II. 1777. 1 Alph. ſtor 8. Koſter 4 Mk.

Dette Bind indeholder følgende Stykker. 1) Andr. Veſtphal. Diſſ. de limitandis laudibus vomitoriorum ad curandas Febres malignas. Griphs. 1775. 2) Ej. Progr. de ſudore ſangvineo, ib. 1775. 3) Andr. El. Büchner Diſſ. de diverſa hydropi medendi methodo, Hall. 1776. 4) Petr. Joh. A. Daries Diſſ. de Atropa Belladonna. Lipſ. 1776. 5) A. Fr. Wedenberg Diſſ. de Stramonii uſu in morbis convulſivis. Upſ. 1772. 6) A. D. Prange Diſſ. de Camphoræ virtute arthelmintica. Goett. 1759. 7) G. Ern. Zanini Vindiciæ mercurei ſublimati Epiſt. ad. G. von Swieten, 1761. 8) Io. Fr. Gmelin Diſſ. an adſtringentia & roberantia ſtricte ſic dicta ferreo principio ſuam debeant efficaciam, Tubing. 1773. 9) Mich. Fr. Boehm Diſſ. de varia Syphilidis therapia Arg. 1771. 10) G. Fauvarcq Diſſ. de Lochiorum metaſtaſi, Lugd. Bat. 1768. 11) Sam. Abr. Reinhold Diſſ. de Aconito Napello. Arg. 1769.

Wien.

D. Auguſti Schaarſchmied Tabulæ anatomicæ ex germanico in latinum traduxit, recenſuit, ſupplemento auxit F. de Waſſerberg. 1777. 8.

Vi har alt tilforn havt Schaarſchmits anatomiſke Tabeller overſat paa Latin; men denne nye Overſættelſe har et Ap-

pen-

pendit ad has tabulas ſynonymias præcipuas Oſteologiæ ac Myologiæ exhibens; diſſe ere for det meeſte tagne af Manro Anatomy og Albini hiſtoria muſculorum hominis.

Berlin og Leipzig.

Volſtändige theoretiſch praktiſche Geſchichte, aller in der Arzney, Haushaltung und ihren verſchiedenen Narungszweigen nüzlich befundenen Pflanzen nach hiſtoriſch philoſophiſchen Gründen, von D. Joh. Gottlieb Gleditſch. Erſter Band 1777. 1 Alph. 17 Ark i ſtor 8. Koſter 1 Rdlr. 3 Mk.

Man kan ſee af Skriftet, at Forfatteren er ſit Arbeide voren. Og da en fuldſtændig Hiſtorie om de nyttige Planter er af ſtor Vigtighed, ſaa bør man og ønſke Forſættelſen af det begyndte Værk. I dette Bind ere 15 Planter afhandlede, nemlig: die ſchwarze Nießwürzel, Haſelſtrauch, Haſelwürzel, Schweißwürzel, Kellerhals, Cornelbaum, Leberkraut, Miſtel, Gülden, Milzkraut, Lungenkraut, Meerzwiebel, Singeln, Schwurkler, Scharbrekskraut, Gundermann.

Leipzig.

Phyſikaliſche Bewegungs Gründe die es wahrſcheinlich und glaublich machen, das bey der Hennebergiſchen Berg und Handelsſtadt Suhla ein unterirdiſcher gröſſer Schaz von Stein-Salz verborgen lige, ſammt unmasgeblichen Vorſchlägen, wie ein ſollcher Schaz ſchiklich aufzuſehen und der gefundenen ſo dann wohl genuzet werden kan Von Johann Friderich Glaſer der Arzneygelahrtheit Doctor ꝛc. Bey Adam Friderich Böhme, 1776, 6 Arkſter 8. Koſter 1 Mk. 8 ß.

Forfatterens Grunde ere Saltkilderne ved Suhl og ved de neden for liggende Stæder Creuzburg og Smalkald; Umueligheed er der ikke i, at de har ſin Salthed af løskvollet Steenſalt, ſom Vandet er gaaet over; dog ikke meere end Mueligheed. Rimeligheden af Anvendelſen paa hint Sted maatte bedømmes af den Mængde Salt, Vandet maatte holde. Den anden Grund er ſvagere. Man har i denne Egn 1750 mærket

et

et Stød af Jordſkielv, og dette udleder Forfatteren af en af giennemløbende Vand udſkyllet Steenſalt-Hules Sammenfald. Man ſeer vel at dette kunde være en Grund blandt mange andre, der har ikke mindre Rettighed dertil. Forſlagene Forfatteren giør til at finde Steenſaltet, er at undersøge Stedet ved en Biergborer, at ſynke et Schacht ꝛc. Han vil altſaa ikke lære noget nyt, men maaſkee ved diſſe Ord erindre at det var et Forſøg værd. Og deri har han ikke Uret, derſom man ei har vigtige Grunde for det Modſatte af hans Meening.

Amſterdam.

La Reicherche du Bonheur en qvatre diviſions tendantes au meme but Par Mr. T. A. M. Avocat au Parlement, 1776. 8 Ark 12mo.

De 4 paa Titelen nævnede Stykker ſætter Forfatteren i at ſøge ſin Lykke i Dyden, ikke at blive ſtolt deraf, at deele ſin Lykke med en Perſon, ſom er vor Kierlighed værd, og ikke tabe Modet i Modgang.

Paris.

Traité rheorique ſur les maladies epidémiques dans lequel on examine ſ'il eſt poſſible de les prévoir & quels ſeroient les moyens de les prevenir & d'en arrêter les progrès par M. le Brun, Docteur en Medicine à Meaux en Briel. 1776. 8.

Er egentlig et Priisſkrift, ſom Forfatteren ſiden efter har forøget med nye Erfaringer.

Berlin.

Die Irrungen der Liebe, oder Fonelis und Midforts Briefen von M. Imbert. Aus dem Franzöſiſchen, 1777. Hos Voß. Erſter Theil 180 S. Zweyter Theil 388 S. i 8.

En franſk Roman af det ſædvanlige Slags, alting taget fra Overfladen, og fortalt i en taalelig Tone. Ø.

Af diſſe lærde Efterretninger udgives ugentlig eet Stykke, ved Brødrene Berling.

No. 25.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 18de Junii 1778.

Kong Chriſtian den Tredies Hiſtories, Anden Deel. Fortſættelſen deraf. (See forhen No. 23.)

Strax efter følger denne Konges 3die Kiøbenhavnſke Reces, givet St. Bartholomæi Dag 1537. De forſkielige Læſemaader i tvende Afſkrifter ere tilføiede neden under, og retter Stilen mangfoldig. Receſſen ſelv angaaer mere Politien, end Juſtitien. Dog ere adſkillige Kapitler vigtige, ſom Kilder til Artikler i Chriſtian den Femtes Lov, hvorhen vi regne det 6te om Manddrab, ſom viſer Ubilligheden og de onde Følger af, at forſone Gierningen med Bøder, og faſtſætter, at Manddraberen ſkal bøde Liv for Liv ꝛc., hvoraf adſkillige Art. i 6te B. 6te Kap. have deres Oprindelſe; ligeledes det 7de Kap. de Adulterio, ſom er en Kilde til D. L. 6te B. 13de Kap. 24de Art. Det 12te Kap. indeholder Oprindelſen til 3die B. 13de Kap. 23de Art. Det 15de Kap. viſer Anledningen til den ſidſte Periode i Lovens 1ſte B. 2det Kap. 3die Art., nemlig at Kongen forfarede paa ſin Reiſe i Nørre-Jylland, at mange Sager indſtævnedes for Herredagen, ſom aldrig havde været for Herreds- eller Landsting. Det 16de Kap. er Kilden til 1ſte B. 5te Kap. 3die Art.; det 23de til 3die B. 13de Kap. 18de Art. Det 22de de Sepultura Cadaverum indeholder en ypperlig Politie-Anordning, da det befaler, at ved hver Kiøbſtæd ſkulde være en Kirkegaard uden for Byen, hvor den meenige Mand ſkulde begraves, og maatte ikke be-

graves paa andre Kirkegaarde. —— Til Slutning maa vi erindre, at denne Reces i den eene Afſkrift er dateret 1538., men urigtig, ſom ſees af Rec. af 1539. Lige derpaa følger denne Konges Odenſeiſke Reces, givet St. Hans Baptiſtæ Dag Ao. 1539., aftrykt paa ſamme Maade, ſom den forrige. Den ſigter, ſom Indledningen forklarer, deels til at formilde den foregaaende, hvor den ſandtes for ſtreng for den meenige Mand; deels at anordne nogle Poſter om Politie og Skik, ſom forhen vare forſømte. Det 2det Kap. ſigter ſaaledes til at formilde det fierde i Receſſen af 1537., hvilket faſtſætter, at Meenedere ſkulde afhugges deres to Fingre. Den Odenſeiſke Reces byder derimod, at de første Gang kun ſkulde ſtraffes paa yderſte Formue, anden Gang ligeledes, og først tredie Gang miſte ſine to Fingre. Beſynderligt nok, at Chriſtian den Femtes Lovconcipiſter ikke have taget dette Kapitel i Betragtning ved at forfatte 1ſte B. 13de Kap. 9de Art., men i dets Sted antaget den ſtrengere Straf, ſom findes i den Coldingſke Receſſes 16de Art., da dog vores criminelle Love ellers i Almindelighed ere blevne mildere og mildere. Nok en Opmærkſomhed fortiener dette Kap. i Henſeende til forberørte Art. i Chriſtian den Femtes Lov, hvor der allene ſiges, at Skriveren ſkal ſkrive paa de falſke Vidner. Denne Reces har derimod: paa de falſke Breve eller Vidner. Det følgende Kap., nemlig det tredie, formilder Straffen for adulterium ſimplex til ſaaledes ſom den nu er efter D. L. 6te B. 13de Kap. 24de Art. Det 13de Kap. indeholder Oprindelſen til D. L. 2den B. 22de Kap. 25de Art. Det ſidſte Kap., ſom handler om Umyndiges Forlovelſe, er værd at conferere med D. L. 3die B. 16de Kap. 5te Art. De øvrige Kap. ere ikke af ſynderlig Betydenhed. Det følgende Document er en Contract imellem Univerſitetet og Borgerne i Kiøbenhavn, hvorved hint faaer Forkiøbsret paa nogle Gaarde, ſom vare komne fra det, næſt efter Slægtninge og Svogre. Dereſter kommer Chriſtian den Tredies 4de Kiøbenhavnſke Reces, givet Torsdagen næſt efter St. Lucæ Evangeliſtæ Dag Aar 1540. Den angaaer heel og holden Politiet, hvilket, ſom et ſpædt Barn, denne Konge faderlig har antaget ſig. —— Vi forbigaae de følgende Docum. til S. 131 o. v., hvor nogle ubetydelige Breve ere indrykkede, ſom gierne kunde været udeladte. —— Dereſter følger en vidtløftig og ſærdeles Beretning om

Sa-

Sagernes Forhold mod Dronning Marie. — S. 171 følger en mærkelig Forordning om Markrebning ꝛc. af 1546. Er det saa, som Recenſenten troer, at Stugh Jordt i denne Forordning er det ſamme, ſom Stuf i Loven, da giver den en tydelig Forklaring paa hvad det er, nemlig: Eiendom udi anden Mark over Markeſkiel. S. 177 begynder den 5te Kiøbenhavnſke Reces, givet St. Nicolai Epiſcopi Dag Aar 1547. Den beſtaaer af 42 Kap. og indeholder de foregaaende Receſſer og Anordninger, noget forøgede og forbedrede, ſamt nogle faa nye Art. meeſt Politien angrørende. Den er trykt i Malmøe 1555. — Derpaa følger Fyhns Vedtægt, eller nogle Artikler, ſom af den Fyhnſke Adel ere opſatte, og efter Begiering af Kongen ſtadfæſtede 1547. De angaae meeſt Landsbyehaandtering. Det 3die Kap. handler om fælles Skov mellem Bonden og Brydde, i hvilken Anledning er indrykket „ en eenfoldig Underviisning og Forklaring „ over det 33 Kap. i J. L. 2den B. hvad Landboe er og „ hvad Bryddie er, item om man forſtaaer ved Landboe, om „ han ſkal være Jorddrot eller ei," udſkreven efter en Haandſkrift i Hr. Conference-Raad Sevels Bibliothek. Saa vel dette Kap., ſom Forklaringen er mærkværdig. Denne ſidſte er vel ſkrevet, kort og lovgrundet, og det glæder os, at denne ældre Lovforklarer ſtatuerer det ſamme, ſom vores berømmelige Conference-Raad Ancher i ſin Lov-Hiſtories 1ſte Deel S. 514 o. v., nemlig at der ved Brydie forſtaaes een, ſom er i Fælleskab med Bonden, og ikke en Avls-Karl eller Redeſvend, ſom andre have meent. Den ældre Fortolker ſøger Oprindelſen til ſaadant Fælleskab i, at Søn fører ſin Huſtrue ind i Boen til Fader og Moder, eller og det paa anden Maade kan hændes, at en Mand kunde komme i fælles Boe til andre Folk. Af Kap. ſelv, i Vedtægten, ſynes dog Fælleskab ikke egentlig at have gieldt imellem Bonde og Brydie i Fyhn, ſiden det ſiger, at „hvor Bonde og Brydie have fælles Skov „ ſammen, da nyde hver Felde, ſom han haver i Grunden, „ og det befales en Bonde og en Brydde til Aaſyn at være, „ dog ingen komme der ved, førend forne Aaſiunsmændt der „ hos komme, adt atſkillie dennem emellom, at deele det „ Felde, adt hver fanger ſom hannem bør," med mindre Kap. forſtaaes om, naar Bonde og Brydie ville ſkildes ad. Det 8de Kap. ſynes at beſtyrke den vedtagne Forklaring over

D. L. 5te B. 10de Kap. 25de Art., nemlig, at Straffen for Uhiemmelt er paa dette Sted som for Tyverie. Vedtægten siger, at de skulle rettes derfor, som for andre staalne Koste. Det 11te Kap. tiener til Oplysning ved L. 3die B. 13de Kap. 6te Art. Den Bonde, som forviises af sin Gaard for Forsømmelse, skulde sætte Borgen til Jorddrotten, at han ei vil de finde dem, som fik Boeliget efter ham. Af det 13de Kap. har L. 3die B. 13de Kap. 31te Art. sin Oprindelse. S. 207 er indrykket det Brev, hvorved Præste- og Degne-Sønner først bleve fritagne for Fodestavnen. Det er dateret St. Bartholomæi Apostoli Dag 1550. S. 209 begynder den Dronningborgske Reces, givet paa St. Thomæ Apostoli Dag 1551 udskreven efter et trykt Exemplar. S. 243 komme nogle Artikler til Forklaring over Kirke-Ordonantzen, daterede 12te Maji 1555. S. 261 begynder Christian den Tredies Lehns-Ordning, som vi ved en anden Leilighed have talt om. S. 267 møder en liden Reces, givet i Kisbenhavn den 20de Dag May 1557., som ikke er andet end en Politie-Forordning. Fra S. 281 og til 560 følger en Efterſamling af Recesser og aabne Breve, henhørende til Kong Christian den Tredies Historie. Denne Efterſamling, som er større end den rette Samling, er uden Orden og Valg. Den vrimler af Documenter, Island angaaende, som for største Deelen ere saa ubetydelige, at Recenſenten næsten anseer den Tid for spildt, som han har anvendt paa at læse dem. Imidlertid findes hist og her pannus purpureus unus & alter. De to fornemste Stykker ere Stads-Retten og Søe-Retten. Den første veed man ikke vist, om er af Christian den Tredie, og det er aabenbar, at den sidste er ældre, da Skipperen skal sværge ved Gild og Helgene. Fra S. 260 følger et Tillæg af Tractater, sluttede mellem Christian den Tredie og nogle udenlandske Fyrster. Derefter kommer en Fortegnelse paa denne Konges Mynter S. 593 til 608. Brevskaber angaaende Christopher Richers Ambassade til Danmark 1542. S. 608 til 628. Tvende Registere S. 629-646, og endelig Hr. Geheime-Raad Lurdorphs Anmærkninger over Christian den Tredies Mynt-Anordninger, tagne af det Kisbenhavnske Selskabs Skrifter, samt til Slutning en Tabel over Mynten. —— Publikum vil blive Mad. Godiche meget forbunden, naar hun efter vilkaarlig Løfte vedbliver at udgive

slige

ſlige Samlinger af de ældre Anordninger; kun at Samlingen ſkeer med mere kritiſk Skiønſomhed og Smag, og at hun ikke lader ſig forlede til at troe, at alt er rart, fordi det er gammelt.

α. Eφ.

Den første Bog af P. Virgilii Maronis Æneis, fordandſket ved F. H. Seidelin, Candidat i Theologien. Kiøbenhavn, 1778. 40 S. i 8vo. Sælges hos Bogtrykker Hoecke for 10 Sk.

At see Virgilii Æneide overſat, heldig overſat i det Danſke Sprog, var altid Recenſenten et kiært Ønſke, ſom han dog ſtedſe frygtede for ei ſaa let at ſee opfyldt. En Mand, ſom kiendte og følte Digterens Skiønheder, vilde altid være vaerſom med ſligt et Foretagende. Ved metriſke Overſættelſer forgvaldes altid Digteren; thi er ſkiønt Overſætteren ligeſaa ſtor Poet ſom hans Original — og er han ei det, da forderver han jo Digtet — ſaa faaer Værket under hans Forarbeydelſe en anden Skikkelſe; men det var hin gamle Digter ſelv vi ville læſe. Den proſaiſke Overſættelſe kan mere nærme ſig til ſin Original — den kan end mere næſten udtrykke alle Originalens Skiønheder; thi end ikke det Numereuſe i Stilen bør Proſaiſten forſømme. Men desuagtet ere der utallige Vanſkeligheder at overvinde inden man bringer Overſættelſen didhen, og jo nøiere een kiender diſſe Vanſkeligheder, des langſommere er han viſt til at overſætte, overſætte Virgil. Vi have her en Danſk Mand, ſom har haft Mod nok til at gaae alle Vanſkeligheder i Møde; men om vi ſkal ſige vor Hiertens Meening, da er det uden Tvivl gaaet med ham, ſom Recenſenten erindrer ſig det gik med en Mand, der vilde drukne ſig — han havde ei Mod nok til med aabne Øine at ſtyrte ſig i Vandet; han bandt derfor ſmukt et Tørklæde for ſine Øine — GUd være min arme Siel naadig, ſagde han — og lod ſig dumpe. Saa har og uden Tvivl vores Hr. Overſætter lukket Øinene til for alle de Farer, der ere forenede med at overſætte Virgil; og har, da han følte Kald til at være Overſætter, rimeligviis troſtet ſig med den gyldne Sentenz: wem GOtt ein Amt gibt, gibt er auch Verſtande. Ja vi kunde paa ingen Maade rime dette Arbeide — ſaaledes ſom det er giort, med ſund Vid — med

mindre vi maa troe Forfatteren har haft en uimodſtaaeli Driſt dertil; thi alle de Ufuldkommenheder, ſom kan tænke om en Overſættelſe, findes ved denne. Virgil har her e ſaa ſørgelig Geſtalt, at han vilde ſkamme ſig endog ved Side af Holger Danſke, Finkerideren og andre deſlige ſmukke Helte Hiſtorier, hvis Stiil Forfatteren uden Tvil har taget t Mynſter for ſin Overſættelſe, og Hr. S. har ganſke tyde lig beviiſt, at han hverken kan Danſk eller Latin, og at Lar gii Colloqvia var en mere paſſende Beſkieftigelſe for ham end Latiens ſolteſte Digter. Det er haardt tænker vel Le ſeren, det er Ondſkab raaber Forfatteren. Giver eder t taals Kiere! I ſkal faae Beviſer for hvad der er ſagt; og v er forviſſet paa, at enhver, ſom har den mindſte Følelſe o hvad romerſk og ſand Skiønhed er, vil, uden at vi behøv udførlig at udvikle det, indſee det yderlig ſlette i Overſættelſen Til Læſerens Bequemmelighed vil vi ſætte Latinen hos.

Ille ego qvi qvondam gracili modulatus avena
Carmen, & egreſſus ſylvis vicina coegi
ut qvamvis avido parerent arva colono
gratum opus agricolis.

„ Jeg ſom ſørſt nynnede mig et Hyrdeſtykke paa det ſmækkr
„ Straae, ſiden udvandrede af Skovene, og tvang de nær
„ liggende Sletter at adlyde ſin umættelige Eyermand, Bon
„ dens kiere Arbeide."

Muſa mihi cauſas memora, qvo numine læſo,
Qvidve dolens regina Deum tot volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
impulerit: tantæne animis coeleſtibus iræ?

„ Og ſtig mig nu, min Muſa! hvorfor, hvad Guddoms
„ Majeſtæt han havde krænket, hvormed han havde ſmerte
„ hiin Gudernes Dronning, at hun ſkulde ſtøde ſaa hellig
„ en Mand, i ſaa mangfoldige Farer, ſaa megen Arbeide og
„ Møie; kunde da en Guddom være ſaa vreed?" — Carthago Italiam contra, tiberinaqve longe oſtia: Carthago, den arrige Fiende af Italien og Tiberſtrømmen. Hinc populum late regem: Et Folk — der ſkulde blive en udſtrakt Konge. Spretæqvæ injuria formæ — manet alta mente repoſtum: Hendes vragede Deilighedsſ Uret — ulmede i hendes høimodige Bryſt. His accenſa ſuper Troas arcebat longe latio: Dette var Ilden, ſom afholdt de Trojaner

ner fra at komme til Latium. Errabant maria omnia, circum: Fore vild paa Havets udſtrakte Flade. In altum vela dabant læti, & ſpumas ſalis ære ruebant: Neppe havde de hidſet Seyl i den rumme Søe, og antaſtet Skummet med den beſlagne Kiøl. Juno æternum ſervans ſub pectore vulnus: Juno, der dybt følte ſit ulmende Saar. Ipſa Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem: Hun kan nedſlenge Jupiters haſtige Glød fra Skyerne. Talia flamato ſecum Dea orde volutans: Da nu Gudindens Bryſt ſaaledes kogte.

Ni faciat maria ac terras coelumqve profundum
Qvippe ferant rapidi ſecumqve, verrantqve per auras.

Giorde han ikke det, ſkulle de ſlyve afſted, og rive Hav, Jord, ja Himmel ſelv med ſig. Arme Virgil, hvor er du radbrekket! Æolus mollit animos: Æolus ſpæger Hierter.

Hæc ubi dicta, cavum converſa cuſpide montem
Impulit in latus; ac venti velut agmine facto,
Qva data porta, ruunt & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumqve a ſedibus imis
Una Eurusqve Notusqve ruunt, creberqve procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad littora fluctus.
Inſeqvitur clamor virum ſtridorqve rudentum
Eripiunt ſubito nubes, coelumqve diemqve
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli & crebris micat ignibus æther,
Præſentemqve viris intentant omnia mortem.
Extemplo Æneæ ſolvuntur frigore membra
Ingemit & duplices tendens ad ſidera palmas
Talia voce refert.

Man ſee engang hvor jammerlig dette ſtolte Billede er mishandlet: „Og i det han talte, vendte han Scepteret om, „ ſtødte paa Siden af det hule Bierg, og, da der blev aab„ net, foer Vindene ud i Flokketal, og i en Hvirvel blæſte „ over Landet; ſpændte ſig ud over det ganſke Hav; Veſten „ og Sønden, og den fugtige Nordenvind oprører Havet fra „ Bunden af, og vælter Bierge af Bølger mod Havbreden. „ — Der hørtes Folk ſkrige og Tovene hvine — Alt Syn af „ Himmel, Dag betog ſtrax Skyen de Teucrer — Den ſorte „ Nat hængte over Bølgerne — Polerne knager, Luften „ gniſtrer af idel Lyne-Slag, og Alting truer med den nær„ værende Død — Æneæ Lemmer løſes af Kuld, og han ud-

„ ſtrakte nu ſukkende de aabne Hænder til Stiernere med ſlige „ Ord:" —— Vi troe ei det er fornødent at give flere Beviſer paa Forfatterens Udueligheed til at være Overſætter, og vi beklage høilig, at ſaadant et Misfoſter ſkulde komme for Lyſet i en Tids-Alder, hvor Philologien dog er Modeſtudium, komme for Lyſet i Dannemark, fra en indfød Danſk Mand. Endnu nogle ſmaa Sandheder maa vi ſige Hr. Forfatteren og de andre gode Herrer, ſom troe, at Philologie og Gloſe-Kundſkab er et. Sprogkyndigheden i og for ſig ſelv uden Henſigt til dens Sammenhæng med de andre Videnſkaber, er viſt en Uſelhed, ſom aldrig noget fornuftigt Menneſke vil ſætte eller ſøge ſin Ære i. Men da først bekommer den ſand indvortes Værd, naar de andre Videnſkaber ved dens Hielp blive fremmet. Det er, vi læſe ikke grædſk eller Latin, for at have Hovedet fyldt med diſſe fremmede Ord; thi hvad Storhed kan der vel være ved at vide hvad Grækerne har kaldt en Heſt, Koe o. ſ. v., men vi bekymre os om diſſe Sprog for at giøre deres Videnſkaber til vores; vi ville ſee hvor vidt de have bragt det, hvad ſand Storhed der er hos dem, paa det vi og kunde vorde ſtore. Men ſkal dette opnaaes, da maa Philologen være en Mand af Smag, han maa med en prøvende Aand kunne ſkille det Sande fra det Falſke; de ægte fra de uægte Skiønheder — kort, han maa være Philoſoph — og er han ei det, ſaa er han med alt ſit Gloſekram kun en belæſt Praler, en Ignorant —— for ei at bruge det gemeene Danſke Ord: Dosmer. I øvrigt ville vi oprigtig raade Forfatteren, at han ei lader ſig forlede til oftere at udgive Overſættelſer. —— Læſeren bliver misfornøiet ved at ſee et ilde lykket Arbeide og Forfatteren kan juſt ei heller have nogen ſynderlig Fornøielſe af at ſee ſig laſtet. Hr. S. har uden Tvil lagt ſig efter en anden Videnſkab, hvor han mere kan viſe ſig til ſin Fordeel, og det vil altid være os en ſand Vellyſt, at kunne ſige: den Mand ſom var en uſel Overſætter er en god Theolog, en heldig Prædikant.

Z.

Tho-

Thomas Pyle's, Canonici zu Sarum und Predigers zu Norfolk, **Paraphraſe über die Apoſtelgeſchichte und die apoſtoliſchen Briefe des neuen Teſtaments.** Nach der fünften von dem Verfaſſer verbeſſerten Ausgabe aus dem Engliſchen überſetz, und mit einigen erläuternden Anmerkungen verſehen von **Elieſer Gottlieb Küſter**, Paſtor an der Andreaskirche zu Braunſchweig. Erſter Theil. Hamburg, bey **Karl Ernſt Bohn.** 1778. 2 Alph. 5 Ark. — Zweyter Theil — 2 Alph. ſt. 8vo. Koſter 3 Rdlr.

Den 1ſte Deel indbefatter Apoſtlernes Gierninger og Brevene til de Romere og Corinthier; den 2den Deel de øvrige Apoſtlernes Breve i det Nye Teſtamente. En kort Fortale eller Indledning findes ved ethvert af de paraphraſerede Skrifter. Den almindelige Overſættelſe og Paraphraſen ſtaae ved Siden af hinanden i to Kolonner; Anmerkningerne neden under. Pyle har ſkrevet dette Verk, ſom en Continuation af **Clarkes Paraphraſe over Evangeliſterne** til Huus-Andagt for ſine Landsmænd. Vi nægte ikke, at denne Paraphraſe har til dette Øiemeed gode Egenſkaber; men trængte vore Naboer ogſaa til en Overſættelſe af den, da de ſelv have en **Lynar, Zachariä, Heß?** — Men af det Clarkiſke Arbeide er en Overſættelſe, og ſkiønt Hr. Küſter ikke er med den fornøiet, ſaa føier han dog ſin til af den Pyliſke Fortſættelſe, at Læſeren kan have noget fuldſtændigt. Nu — lad det da ſaa gaae! — Men Hr. K. vil ikke anſees for blot Overſætter: han har ogſaa forbedret, forandret, lagt til og udelukt, hvor han fandt det fornødent. (Vorr. S. 6.) Og dog — forunderligt! — giør han ſiden (Vorr. S. 8) denne Erklæring: „Ich muß aber bey dieſem ganzen Werke einmal „ für allemal ſagen, daß man die Erklärungen des Verfaſſers „ nicht als die meinigen anſehen, noch glauben muſſe, daß „ ich ihnen durchgängig ſelbſt beyträte. Større Tak havde Overſætteren ganſke viſt fortient af de Lærde, derſom han havde udregnet det nye eller mindre ſædvanlige, ſom han fandt hos Pyle, og allene udgivet det. Vi tør forſikre, at det ikke ſkulde have indtaget over et Par Ark. Det traf ſig juſt, at vi giennemſaae Brevene til de Epheſer og Philippenſer, og fandt kun et eeneſte Sted at legge Merke til, nemlig Eph. VI. 9. hvor Forfatt. forklarer ἀνιεντες την ἀπειλην:

Eftergiver de Straffer, ſom I kan have truet dem med. Og dette er endda ikke noget ganſke nyt. See det Engelſke Bibel-Verk. Hr. R. har og i Sinde at overſætte ſamme Forfatters Paraphraſe over det Gamle Teſtamentes Bøger. A. O.

Johannes Toblers Diacon an der Kirche zum Frau-Münſter in Zürch, Anmerkungen zur Ehre der Bibel. Erſtes Bändchen. Halle im Verlag des Waiſenhauſes, 1777 8. Beſtaaer af 4 Stykker, hvoraf et Stykke udkom 1771, 6 Ark foruden Titelblad, 2det Stykke 1773, 5 Ark og 2 Bl. 3die Stykke 1774, 6 Ark 3 Bl. og 4de Stykke 7 Ark tilligemed den ovenanførte almindelige Titel. Koſter 4 Mk. 4 ß.

Forfatteren ſom er bekiendt for ſine aſcetiſke Skrifter, meddeler her adſkillige ſærdeles læſeværdige og ualmindelige Tanker i Anledning af nogle nye udkomne Skrifter, og fornemmelig Rioder Michaelis Overſættelſe af det gamle Teſtamente. Det 1ſte Stykke har 2de Afſnitter, hvoraf det første har til Formaal, den Michaeliſke Overſættelſe af Jobs Bog; det andet Afſnit de 6 første Kapitler af Skabelſens Bog tilligemed Canonicus von Pauws Recherches philoſophiqve ſur des Americains og Wielands Beyträge zur geheimen Geſchichte des menſchlichen Verſtandes und Herzens, aus den Archiven des Natur gezogen. Læſe-Begierligheden maae her meget opvækkes, ſaafremt man kiender noget til de to benævnte Skrifter. Det 2det Stykke ſtrækker ſig over 7 til 26 Kap. af Skabelſens Bog. Det 3die Stykke over Pſalmerne. Det 4de Stykke om Lovgivelſen ved Moſen og Anmærkninger til 2 Moſe Bog 2:21. Kap. mod M. Et Tillæg om Jobs og de gamle Iſraeliters Troe om en ſalig Udødelighed, og et Fragment af en Prædiken over 1 Cor. 10, 1:11. A. O.

Paris.

Qvinti Horatii Flacci carmina cum annotationibus gallicis Lud. Poinſinet de Sivry, Regiæ Lotharingorum Academiæ ſocii 2 Volum. 8. 1777. Koſter 3 Rdlr.

En ſkiøn og ſærdeles korrekt Tryk, ſamt meget gode Anmærkninger.

Wien.

Wien.

Das Gelehrte Oeſterreich. Ein Verſuch. Das erſten Bandes erſtes Stück. Zweite vermehrte Auflage mit einem Anhange. 1777. 1 Alph. 4 Ark ſtor 8. Koſter 1 Rdlr. 2 Mk.

Det første Bind af nærværende Skrift, skal indeholde de Østerigske nu levende Skribentere, hvoraf dette Stykke gaaer fra A til D. Det andet Stykke skal indeholde de øvrige, en Fortegnelse paa de nu levende National-Konstnere som og en kronologisk Efterretning om hvad der siden det 12te Aarhundrede er skeet for Forandringer i Konster og Videnskaber i de østerrigske Stater. Det andet Bind skal indeholde de afdøde National-Skribentere og Konstnere. Og det tredie de østerrigske Kunst-Kabinetters, Akademiers, Universiteters o. s. v. Historier. Skriftet er forfattet med Flid og Smag, saa enhver Litteraturens Elskere har Aarsag at ønske dets Fortsættelse. Dette formeret og forbedret paa Titelen er kun et Bogtrykker-Kneb; thi denne Udgave er aldeles lig den første der udkom 1776, da Forfatteren Hr. Prof. Luca har troet det var for tidlig at gjøre Tilsætninger.

Som Bidrag til den tydske Litteratur-Historie fortiener og at anmældes:

Johann Ludwig Anton Ruſt. Fürſtl. Anhalt-Bernburg Geſammt-Archiwars u. ſ. f. hiſtoriſch litterariſchte Nachrichten von dem jeſtlebenden Anhaltiſchen Schriftſtellern. Nebſt einer Vorrede, wie auch einer algemeine Einleitung von dem jetzigen Zuſtande der Gelehrſamkeit und der Wiſſenſchaften in Anhalt und einem zweifachen Anhange. Erſter Theil. Wittenberg und Zerbſt 1776. 10½ Ark 8. Zweiter Theil 1777 11 Ark. Koſter tilſammen 3 Mk.

Af ſamme Forfatter har vi og:

Hiſtoriſch-Litterariſche Nachrichten von verſtorbenen Anhaltiſchen Schriftſtellern. Erſter Theil 1777. 8. 10 Ark. Koſter 24 ß.

Med begge diſſe Skrifter har man Aarſag at være gandſke vel tilfreds; kun at Forfatteren ſtundum opholder ſig for meget ved ſmaae Ting, og er noget tilbøielig til det panegyriſke.

Joſeph

Joſeph Simonius Aſſemanns orientaliſche Bibliothek oder Nachrichten von Syriſchen Schriftſtellern. In einem Auszug gebracht von Auguſt Friderich Pfeiffer der morgenl. Sprachen ordentl. Lehrer Erlangen im Verlage Wolfgang Walthers 1776. 22 A. Zweiter Band 1777, 17¾ Ark, ſt. 8. Koſter 9 Mk.

De af vore Landsmænd ere vel faa, der kiende, og færre, der have brugt Aſſemanns ſieldne, koſtbare og vidtløftige Værk, Bibliotheca Orientalis Clementino Vaticana, ſom indeholder en rig Skat for den Syriſke Literatur- og Kirke-Hiſtorie. Et troe Udtog deraf med Udeladelſe af alt det unyttige, var ſærdeles ønſkeligt: og et ſaadant har Prof. Pf. givet. Ja han har ei allene ſammendraget i Korthed, men endog overſat fra Ord til andet de betydeligſte Steder af ſyriſke Skribentere; og det med ſaadan Skiønſomhed, at Læſeren ikke ſkal bedrages ved at giøre dette Skrift til ſin Haandbog. En af de beſte Kiendere har fældet ſaadan en Dom over det første Bind: (Michaelis Or. Bibl. 11 Th. S. 41) og efter vores Skiønſomhed gielder den til forladelig om dem begge. Det første Bind indeholder de ſaa kaldte orthodoxe Skribentere eller de tvende første Deele af Aſſemanns Bibliothek; det 2. B. de Neſtorianſke Skribentere eller den 3die Deel af Aſſ. der beſtaaer af 2 Bind, nok ſaa ſtore ſom den 1. og 2. Deel. P. Pf. er meget uvis, om der virkelig er en fierde Deel til af det Aſſemanniſke Værk. Skulde den opdages, lover han og deraf et Udtog. Et brugbart Regiſter ſlutter det andet Bind. A. O.

Frankfurt am Mayn.

Neueres Forſtmagazin, erſte Abtheilung. Samlung zerſtreuter Forſtſchriften, erſtes bis 5tes Stück nebſt drey Kupfern und drey ſachen Regiſtern. Hos Johann Gottlieb Garbe 1776-77. 1 Alph. 19 Ark 8vo. Koſter 1 Rdlr. 2 Mk. 4 ß.

Man lover at levere iethvert Stykke Afhandlinger, 1) om det egentlige Forſtvæſen, 2) af Naturhiſtorien og didhenhørende Videnſkaber, 3) om Brændeſparelſer, 4) om Jagt og Forſt-

Forſtregal. I dette første Bind finder man: 1) Bolatow om den fordeelagtigſte Maade at anlægge og plante Skove, 2) hvordan man kan fælde dem paa den fordeelagtigſte Maade, 3) om Skovenes Forbedring, alle 3 af det Petersburgiſke oeconomiſke Sælſkabs Afhandlinger. 4) Træerne betragtede i Tingenes Gradfølge, af Bonnets Betragtninger over Naturen. 5) om Tørv-Ild, og at Røgen af den ikke ſkader Sundheden, af det Churbeyerſke Akademies Afhandlinger. 6) Daries om Jagt og Forſtregalet af hans Anfangs-Grunde der Cameral Wiſſenſchaften. 7) Benno om Tørvs Brug, af de Churbayerſke Afhandlinger. 8) Erzhertuglige österrigſke General Mandater angaaende Kul, Skovenes devaſtation. 9) Bonnet om Verternes Indretning. 10) Samme om Spirerne, af hans Betragtninger over Naturen. 11) Lehman om Tørv og Tørvekul af de Petersburgiſke oekonomiſke Afhandlinger. 12) Kongelig Preusſiſk Inſtruktion for Skovmaalerne. 13) G. R. om Skovenenes forſigtige Brug og Formerelſe. 14) Martow om Træ- og i ſær Birkeplantning. 15) Scheid praktiſke Anledning at opſøge Steenkul i de Bierge hvor de maatte findes. 16) Kongelig Preusſiſke Forſtordning for Oſtpreuſſen. Udgiverrn har her og der tilføiet gode Anmærkninger.

Bovillon.

Bibliotheque generale des ecrivains de l'ordre de St. Benoit, Patriarche des moines d'occident, contenant une notice exacte des ouvrages de tout genere compoſés par les Religieux des diverſes Branches, filiations, reformes & congregations de cet ordre, ſous quelque denomination qu'elles ſoient connues, avec les dates du tems ou ces ouvrages ont paru, & les eclairiſſements neceſſaires pour faire conoitre les auteurs. Par un Religieux Benedictin de la congregation de St. Vannes, Membre de pluſieurs academies. Første Deel 558. Anden Deel 540 S. i 4. 1777.

Skriftet ſkal, ſom man ſeer, indeholde Benediktinernes Levnets-Hiſtorie, ſamt Bedømmelſe af deres Skrifter. Man har endnu tvende Bind at vente, hvori det, ſom i diſſe Deele maatte være overſeet eller urigtigt anført, ſkal blive forbedret.

Pa-

Paris.

Diſcours en forme de diſſertation ſur l'etat actuel des Montagnes des Pyrenees & ſur les cauſes de leur degradation prononce par M. d'Arcet Doct. regent de la Faculte de Medec. de Paris. Lecteur & Prof. Roy. Hos Cavelier 1776. 134 S. 8vo.

Forfatteren beviſer af de Pyreneiſke Bierges nu værende Tilſtand, i Sammenligning med den forbigangne, at diſſe ſtedſe tage af. I Tillæget finder man: 1) Anmærkninger over Skieferen, Marmor, Granit, Amiant, Qvarz, Spath og Gips, hvoraf diſſe Bierge beſtaae. 2) Forfatteren tillige med Hr. Monge 1774 anſtillede Jagtagelſer med Barometret ſamt Magnetnaalens Afvigelſe der. En for Naturforſkeren vigtig og vel ſkreven Bog.

Leipzig.

Merkwürdige Geſchichte und Denkwürdigkeiten beſtehend in ſeltſamen Vorfällen, Beyſpiele von Tugenden und Laſtern, wie auch in einer Menge nützlicher und angenehmer Erfindungen und Endeckungen die Seit dem Jahre 1769 bis 1775 nach und nach bekannt gemacht worden. Tredie Deel 8, 1 Alph. Koſter 3 Mk. 8 ß.

Hiſtorier og Efterretninger, ſamlede hiſt og her af de offentlige Tidender, og ſkrevne noget nær i ſamme Tone og Stiil.

London.

Cato or an Eſſay on old Age. By Marcus Tullius Cicero. With Remarchas by William Melmoth. Eſq. The ſecond. Edition reviſed an carrected Wol. 1. 8. Koſter 8 Mk.

Lælius: or an Eſſay on Friendſchip. By Marcus Tullius Cicero. With. Remarches by William Melmoth. Eſq. Wol. 2. 8. Koſter 8 Mk.

Forfatteren er tilforn bekiendt ſom hældig Overſætter, og ſaadan kiender man ham og i nærværende Arbeide. Originalens Skionhed, Styrke og Nøiagtighed i Udtrykket, har han fuld-

fuldkommen bibeholdt, saa man ei føler det er Oversættelse man læser. Oversættelse af Cato udkom første Gang 1773.

Nürnberg.

Publii Ovidii Nasonis fastorum libri sex priores qvi supersunt e recensione Burmanni 16 Ark liden 8. 1777. Koster 20 ß.

Publii Ovidii Nasonis epistolarum ex ponto libri quatuor & ejusdem tibis ex recensione Petri Burmanni. Norimb. 14 Ark lidet 8. 1777. Koster 1 Mk.

Blot Aftryk uden Anmærkninger eller Register.

Nürnberg.

Rarissima Romanorum a Julio Cæsare ad Heraclium usqve numismata, qvæ ex omni genere metallorum difficilia repertu & maximo in repretio sunt. 5 Ark. 8. 1777.

Et nyttigt Skrift for Begyndere i Numismatiken, som og følgende sammesteds trykte Piece.

Lexicon abruptionum, qvæ in numismatibus Romanorum occurunt, studiosæ inventuti ad explicandos numos adornatum variisqve observationibus illustratum. 8½ Ark. 8. 1777.

*** *** ***

Ar besørge en god Oversættelse i Modersmaalet af det i Tydskland nyeligen udkomne, og med saa meget Bifald og Høiagtelse modtagne Værk: Charakteristik der Bibel, af Hr. August Hermann Niemeier, troer jeg at skulle blive alle Danske Læsere behageligt og nyttigt. Religionens og Bibelens Venner, ja de, som ønske at kiende Mennesket, ville finde i dette Skrift en høistbehagelig og underholdende Læsning. Dets egentlige Øiemeed er, at udvikle og bestemme Charaktererne af alle betydelige Personer, som forekomme i den gandske hellige Skrift, og det enten af deres Handlinger eller Taler. Et smukt Lys udbredes ved den Leilighed over mange Skriftens Steder. Heele Værket, (hvoraf endnu kun er udkommet paa Tydsk 3 Deele,) vil blive i alt 5 Deele. Den første Deel af den Danske Udgave skal indehol-

de:

de: En Afhandling om Bibelens Charakteriſtik i Almindelighed. En Afhandling over det gamle Teſtamentes Charakteriſtik i Særdeleshed; hvorpaa følge charakteriſtiſke Fragmenter fra den første Verdens Alder: de første Mennesker; Chain og Abel. Fragmenter fra Seths indtil Noæ Tider. Abrahams, ſamt nogle ſamtidige Perſoners Hiſtorie og Charakteer. Anmærkninger over Afguderiets Oprindelſe i Almindelighed, og paa Abrahams Tid i Særdeleshed. Abraham, Sara og Hagar, Loth, Abimelech, o. ſ. efter deres Charakteer. Abrahams Børn og Afkom, Ismael og Iſak; Rebecca, Eſau, Laban, Jacob; Lea og Rachel; Joſeph og hans Brødre. Joſephs og nogle i hans Hiſtorie forekommende Perſoners, Potiphars Huſtrues, Pharaos, Mundſkienkens, og fleeres Hiſtorie. Joſephs Brødre overhoved, og i Særdeleshed Ruben, Juda, Simeon og Levi. Samling af almindelige Anmærkninger over den første Moſe Bog, betragtet ſom de ældgamle Sæders Archiv. Menneſkenes Opdragelſeshiſtorie i de første Aartuſinde; den ældſte Religionshiſtorie; den moraliſke Fordærvelſeshiſtorie. Forſøg over det Charakteriſtiſke i Jobs Bog; over de deri forekommende Charakterer; om dens Forfatters Religion, Moral og øvrige Kundſkaber.

Det udmærkende Bifald, Skriftet har vundet i det oplyſte Tydſkland, giør i øvrigt min Anpriisning overflødig. Overſættelſen beſørges af Magiſter Bech, Sognepræſt for Wallekilde og Hørve Meenigheder i Siælland. Den første Deel ſkal blive færdig fra Preſſen i Sommer, og de følgende ſkulle, ſaaſnart mueligt, følge efter. I Haab om en talrig Subſcription paa dette vyperlige Skrift, lover jeg at levere til Subſcribentere hver Deel, ſmukt trykt, i ſtor Octav, for 1 Rdlr. paa Trykpapiir, og 1 Rdlr. 2 Mk. paa Skrivpapiir, hvilket ſaaledes er 2 Mk. mindre for Tomen af den Danſke end den Tydſke Original. Til førſtkommende Junii Maaneds Udgang modtages Subſcription, og efter den Tid ſælges hver Deel ikke ringere end 8 Mark paa Trykpapiir og 10 Mark paa Skrivpapiir. De Venner, ſom umage ſig med at afſætte 10 Exemplarer, erholde det ellevte for havte Umage. Kiøbenhavn, den 15 April 1778.

Gyldendal,
i Silkegaden No. 66.

No. 26.

Kiøbenhavnſke Nye Efterretninger om lærde Sager.

I. Hæfte. Torsdagen den 25de Junii 1778.

Forſøg til en Danſk Overſættelſe af Apoſtelens Pauli Breve til Galaterne, Epheſerne og Philippenſerne. Udgivet af Doct. Balle. Fortſættelſe. (See No. 24.)

Vi ville dog til ydermere Bekræftelſe paa, at Doct. Balles Overſættelſe har mange Forbedringer, ſom ikke findes i Rev. Comm. Overſættelſe, anføre nogle af dem, ſom vi ved Giennemlæsning have lagt Merke til paa andre Steder. Folk ſ. Slægt Gal. I. 14. Lærdom V. 24. og Troens Lære K. III. 23. ſ. Troe. De førſte Begyndelſes-Grunde i Religionen, hvis Indhold var meeſt ſandſelig, ſ. Verdens Elementer K. IV. 3. (Det førſte er forſtaaeligt, det andet ikke. Men kortere og bedre kunde vel og det førſte have været.) Ved et Mirakel ſ. efter Aand V. 29. Bide og ſlide ſ. bide og æde K. V. 15. Til ſin Erkiendelſe ſ. udi hans Kundſkab Eph. I. 17. Overmaade rige Naade — ved ſin Godhed ſ. Naades overvættes Rigdom, i ſin Godhed K. II. 7. Snildhed til trædſke Rænker ſ. Trædſkhed til underfundig Forførelſe K. IV. 14. Umættelig eller umaadelig Begierlighed ſ. Gierrighed V. 20. og K. V. 3. og umaadelig vellyſtig ſ. gierrig V. 5. Bagtaleren ſ. Djevelen K. IV. 27. Opholder ſ. Saligiørere K. V. 23. Slave ſ. Tiener K. VI. 8. Lærerne ſ. Biſkopper Phil. I. 1. Fordeel V. 19. og Frelſe V. 28. ſ. Salighed. Livvagt ſ. Hof V. 13. Bytte ſ. Rov K.

II. 6. Opførſel f. Skikkelſe V. 8. Vogter eder for overtroiſk Lemlæſtelſe f. ſeer Sønderſkærelſen K. III. 2. Ret f. ſandt K. IV. 7. Saaledes og Retſkaffenhed for Sandhed Eph. V. 9. —— Dog har Forfatteren af den benævnte Promemoria ikke fundet i den ganſke Overſættelſe mere end to Steder med betydelige Forbedringer til nogen uſtridig rigtigere Meening: nemlig Eph. IV. 9. til den nedrigere liggende Jord, eller ſom han vil hellere: til denne nedrige Jord, og Eph. VI. 2. længe leve i Landet. Af diſſe to Steder er endda det første, efter vore Tanker, ſlet ikke uſtridig rigtig. „Talemaaden, ſiger D. B. i en Anmerkn. „S. 133, er laant af Propheterne, ſom foreſtille Jorden, „naar den modſættes Himmelen, ſom neden under liggende; da hiin er udſtrakt oven over den. Eſ. XLIV 23. Ez. „XXVI. 20. XXXII. 18. Pſ. LXIII. 10. CXXXIX. 15." Vi anſee det for ganſke rigtigt, naar Talemaaden εις κατωτερα μερη της γης ſammenlignes med den Hebraiſke בהתחיות הארץ. Men Ez. XXVI. 20. XXXII. 18. og Pſ. LXIII. 10. ſtride ganſke imod Forfatterens Meening, og deres Sammenhæng fordrer aldeles, at תחתיות ארץ maa forſtaaes om underjordiſke Steder eller Graven; og dette igien ſom et Billede paa Død og Fordervelſe. De tvende andre Steder Eſ. XLIV. 23. og Pſ. CXXXIX. 15. have til at beſtyrke Forfatterens Overſættelſe kun en ſaare ſvag Sandſynlighed. —— Det er ſoleklart, at Tydelighed herſker i D. Bs. fremfor i nogen anden Danſk Overſættelſe. Men vi ønſkede, at denne Tydelighed ikke undertiden beroede paa Paraphraſe og indſkudte Gloſſer. Man ſee for Ex. tilbage til Gal. III. 19. 20. V. 19.-22. 25. Eph. III. 18. 19. Naar D. Bs. og Rev. Comm. Overſættelſer forbedre et og det ſamme Sted i den almindelige Overſættelſe, hvilket ofte ſkeer, og let ſees af de foranførte Stykker, naar man læſer dem med den almindelige Overſættelſe ved Haanden: da ſkeer det ſom oftest, ſkiønt Meeningen er den ſamme, dog med mere eller mindre Forſkiel i Udtrykkene. Diſſe Udtryk holde enten hinanden i Godhed Ligevægten, eller og Overvægten ſnart er til den ene ſnart til den anden Side. Vi ville anføre et Par Steder, hvor Rev. Comm. Overſættelſe endogſaa haver efter vores Skiønsomhed noget fortrinligt.

Gal.

Gal. III. 5. Den alm. Overſ. „Den da, ſom uddeeler eder Aanden, og udretter kraftige Gierninger i eder, „(udretter han det) ved Lovens Gierninger, eller ved Troens „Hørelſe?

B.	Rev. Comm.
„Men den, ſom meddeelte „eder Aanden, (Guds Aands „Gaver og Virkninger,) og ſom „udrettede de ſtore Gierninger „iblant eder, (har han giort „det) ved Lovens Gierninger, „eller ved den forkyndte Lærdom „om Troen?	„Den da, ſom meddeelte eder Aanden, og virker „de Mirakler iblant eder, „(giorde han det) formedelſt Lovens Gierninger, „eller ved Troens Prædiken?

K. IV. 14. Den alm. Ov. „Og J agtede ikke min „Friſtelſe, ſom var i mit Kiød, for intet, ey heller haanligen foragtede den, men annammede mig, ſom"

B.	Rev. Comm.
„Og da have J dog ikke rin„geagtet eller forhaanet (mig) „for min Lidelſe, hvilken jeg „paa mit Legeme (maatte ud„ſtaae.) Men J annammede „mig, ſom"	„Og J have ikke for„ſmaaet, ey heller haanlig„en forſkudt mig for min „legemlige Lidelſes Skyld, „men J toge imod mig, „ſom"

Uden videre at have nogen ſærdeles Henſigt til Rev. Comm. Overſættelſe ville vi give Efterretning om et og andet, ſom vi have fundet i dette heldige Forſøg. Nogle af vore Læſere ere vel nysgierrige efter at vide, om Forfatteren har øvet nogen Kritike i Henſeende til Textens forſkiellige Læſemaader. Vi fandt tvende Steder, hvor Forfatteren har fulgt i Overſættelſen en anden Læſemaade end den, ſom almindeligſt findes i den trykte Text. Eph. III. 9. οἰκονομια i Steden for κοινωνια, ſaaledes ſom Bengel, hvorefter Rev. Comm. ogſaa har overſat. K. V. 9. φωτος for πνευματος. Dette Valg giør hans kritiſke Indſigter Ære. Gal. II 5. overſætter han efter den meeſt gængſe Læſemaade: men han forſømmer dog ikke i en Anmærkning (S. 42) at give Efterretning om en anden for Sammenhængen meget bequem Læſe-Art, ſom udelukker οἱς οὐδε. En mere driſtig Kritikus vilde formodentlig have overſat efter denne. Gal. IV. 2. ſtaaer

Herren i Steden for Faderen. Det er en Trykfeil og ikke nogen forskiellig Læseart, som maaskee nogen ved første Anseelse kunde formode. Vi have og merket nogle Gange, at Forfatteren sætter i Texten andre Skieltegn, eftersom han finder det best. Saaledes i ovenanførte Gal. I. 7. og Eph. I. forbinder han Slutningen af 4. V. ἐν ἀγαπῃ med προορισας i det 5te V., saa at Skieltegnet efter ἐν αγ kommer til at staae forved efter αὐτȣ. Deri er nu for sig selv ingen Forvovenhed, da de vedtagne Skieltegn have næsten ingen Anseelse: men dog har han ogsaa herudi Bengel og andre for sig. De Hellige Skribentere have nogle Ord og Talemaader, som de bruge meget ofte og paa en dem særegen Maade. De almindelige og særdeles Aarsager hertil have Skrift-Fortolkere angivet, og her er ikke Sted til at opregne eller forklare dem. Men dette Spørsmaal byder her ligesom sig selv frem, og er efter vore Tanker ikke saa let at besvare til nogen almindelig Fornøielse: Skal man give en Ordret Oversættelse, og lade den staae allevegne; eller skal man udtrykke Meeningen saa got, man ved og kan, efter det Sprogs Beskaffenhed, i hvilket man oversætter; og paa forskiellige Maader, eftersom Forbindelsen og øvrige Omstændigheder ere forskiellige? — De fleste Oversættere har giort det første; D. B. det sidste, dog ikke bestandigen. Ἅγιοι har i Apostlernes Breve en særdeles Bemærkelse, og betyder Christne, Religionens Tilhængere. D. B. har beholdt i sin Oversættelse det sædvanlige Hellige. Dette gaaer nu got nok an, særdeles om den ulærde Læser een Gang var erindret ved en Glosse om det rette Begreb af Ordet. Men det saa ofte forekommende ἐν χριστῳ Ἰησȣ oversætter han forskielligen, eftersom det synes ham bequemmest i Sammenhængen. For Ex. Gal. II. 4. III. 14. Eph. II. 10. Phil. III. 14. Ved Ch. J. Gal. II. 26. (Eph. I. 15.) Paa Ch. J. Gal. V. 6. VI. 15. I JEsu Christi (Rige.) Eph. I. 1. (πιστοις ἐν χ. I.) som (have viist sig at være) Christo JEsu troe. K. II. 7. Formedelst Ch. J. Phil. I. 26. Af Ch. J. K. II. 19. (Haab) til den Herre J. K. IV. 19. For Ch. J. Skyld. Dog er han paa andre Steder bleven ved det Gamle: I Ch. J. Gal. III 28. Phil. III. 3. og IV. 21. Saaledes σαρξ: Gal. II. 23. ἐν σαρκι,

i Le-

i Legemet; Eph. II. 11. efter legemlig Oprindelſe; Phil. I. 22. paa Jorden; V. 24. i Live; o. ſ. v. Uden Fornødenhed har Forfatteren ladet nogle fremmede og ægte Danſke Ord ſaae Sted. Affondre, Gal. I 15. ꝛc. erholde, K. II. 21. ꝛc. Egteſkabsbrud, Gal. V. 19. gereade, K. VI. 1. ꝛc. Irlærere, S. 74. Ærefrygt, Eph. V. 21. ꝛc. Geſandt, Phil. II. 25. Dette ſidſte Ord kan vel antages ſom Danſk; men da i en fornemmere Bemærkelſe, end ſom her kan paſſe. Saaledes have vi ogſaa truffet i Tilegnelſen det Tydſke immer, ſom idelig forekommer i Forfatterens andre Skrifter, og ſom vi til Forundring ogſaa nylig have ſeet hos en anden Skribent, der juſt anvender megen Skarpſindighed og Vid til Sprogets Fuldkommenhed. Fortiener da de gode Danſke Ord: altid, ſtedſe, idelig, ſaaledes at fornærmes? — Klammerſkrig Gal. IV. 31. kan vel være et Danſkt Ord; men hvorfor ikke hellere et ældere mere bekiendt: Smelden, Klamren? — Omgiørtede Eph. VI. 14. ſkulde vel være omgiordede. — Vi havde ogſaa at ſige om nogle Steder, om hvis Forſtand vi ikke ere eenige med Forf. ſaaſom Gal. III. 24. Phil. II. 16.: men vi have allerede været vidtløftige nok. — Anmerkninger ere ved Leilighed allerede nævnte. De ſtaae bag efter ethvert Brev, og ere korte, fyndige og lempede efter den Hensigt, ſom Forfatteren havde med Overſættelſen: „At den uden Anſtød kunde læſes „ af alle, og med Nytte lægges til Grund for opbyggelige „ Prædikener.“ For det første er ogſaa denne Overſættelſe „ beſtemt, efter Stats-Sekreterens Raad, til offentlig Brug „ i Forfatterens Prækener.“ (See Tilſkr.) Vi anſee dette ganſke Arbeide og ſom meget nyttigt for de Theologiſke Kandidater; ſærdeles om de tillige kunde høre Forfatterens eller en anden brav Læreres Forelæsninger over de ſamme Breve. Hvad vi ellers have ſagt for eller mod dette vigtige Forſøg, det have vi ſagt med redelig Omhue for Sandheden efter vores Indſigt: og vi vente ikke heller, at den retſindige Forf. eller nogen anden Veltænkende ſkal anſee det anderledes.

A. O.

Hr. Mag. Sebaldus Nothankers Levnet og Meeninger. En Overſættelſe af det Tydſke. 8. 3de Bind.

I hvor uſkyldige end Nothankers Meeninger foreſtilles i

dette Skrift, ſaa vil dog enhver retſindig Theolog, enhver oplyſt Chriſten finde dem meget anſtødelige, da de aabenbar ſigte til at ſvække den Hellige Skriftes Værd og Anſeelſe. Vi ſee os derfor forbundne til at advare Læſerne imod dette Skrift, ſom iblant en Deel artige Anmerkninger og ved en angenem Fortælnings Maade anpriſer en ubunden Frihed i at tænke, angriber ved kunſtige Sving den chriſtelige Lærdoms vigtigſte Sandheder, og undergraver Chriſtendommens Grund ſelv ved at ringe agte den Hellige Aabenbaring. Forfatteren ivrer overalt meget imod de Orthodoxe og beſkylder dem for en Forfølgelſes Aand; der er ingen Figur ſaa latterlig eller og afſkyelig, at man jo finder den der, hvor han maler Geiſtlige, ſom ikke ere af Sebalduſſes Meeninger; han, denne tolerante Mand! ſparer intet paa bittre og bidende Indfald, hvor han kan anbringe dem imod Orthodoxerne og de ſymboliſke Bøger. Men hvad vindes vel ved ſaadanne Verker af en misbrugt Vittighed? Religionens Foragtere finde Næring for deres Sporterie over en Stand, ſom dog bør være ærværdig i Verden. De Uforſigtige fatte let Mistanke om de antageligſte Lærdomme, og indbilde ſig tilſidſt, at den ſunde Fornuft er i aabenbar Strid med den aabenbarede Religion, de vide omſider ikke, hvad de ſkulle troe, naar de læſe deres Troes og Saligheds Lærdomme antaſtede med ſaa megen Forhaanelſe. Den Lærdom om Forſoningen er ſaa vigtig og væſentlig en Deel af de Chriſtnes Religion, den fremſættes ſaa tydelig og paa ſaa mange Steder i det Hellige Ord, at ingen kan negte den uden at fornegte baade Bibel og Chriſtendom; men iblant Nothankers Meeninger er dog denne, at denne Lærdom bør ganſke forkaſtes, ſom urimelig og fornuftſtridig; han maatte ligeſaa gierne reent ud have erklaret ſig imod JEſu Religion, ſom han bersver den ſin Grundvold og dens fornemſte Fortrin. Saa vel ved dette, ſom meget andet i det ganſke Skrift, røber Forfatteren et Hierte, der er fiendtlig ſindet imod de aabenbarede Sandheder; men ſaa længe han og andre ligeſindede ikke kan omſtøde de uryggelige Beviſer for Skriftens guddommelige Oprindelſe og JEſu Lærdoms Sandhed, ſaa er der ikke en ringe Daarlighed at ſætte ſit eget Behag een og anden Sandhed af det guddommelige Ord i Tvil og Foragt; og hvilken Ubillighed, at vove ſaadanne Forſøg, ſom ſigte kun til at forvirre de Eenfoldige

og

og kuldkaſte Menneſke-Slægtens Troſt og Lykſalighed, ved at angribe Chriſtendommen, ſom er og har beviiſt ſig at være en Kilde til Oplysning og Velfærd for Menneſket. En Stautzius og alle de andre Uværdige ere viſt, ſom Forfatteren ſkildrer dem, meget laſtværdige og ondſkabsfulde Hyklere; men vi ville dog ikke og vi kan ei regne den blant Menneſke-Slægtens dydige Venner, ſom letſindig ſpotter med de Lærdomme, der ere ſaa vigtig en Deel af Jordens Borgere hellige og Kilder til Ro og Lykſalighed for dem. Det er ei allene den Lærdom om Forſoningen, ſom Sebaldus ikke kan fordrage; der er ingen af Troens Hemmeligheder ham antagelig, og hvorledes kunne de finde Bifald af en Fornuft, der har ophøiet ſig over den Hellige Skrift? Han meener, at der ikke i en guddommelig Aabenbaring kan findes noget, ſom er os ubegribeligt; hvad bliver da Bibelen? i den findes dog meget, ſom overgaaer alt det, vi forſtaae, ja den bliver derfor og af des ringere Værd for ham. Nu er det da ikke heller forunderligt, at han negter Arve-Synden, tillægger Menneſket Kraft nok, uden at behøve Guds Hielp, til Dyd og Helligh-d; men vi lade det være os nok allene at anføre diſſe Nothankers Meeninger, ſom alle vidne om, at han ikke agter Bibelen meget, og dog føres han i dette Skrift for Lyſet, ſom en ret værdig Præſt iblant Chriſtne; os forekommer det, ſom en Hoved-Feil i Indretningen af det hele Skrift, at dette Navn og Embede er valgt for en Mand af den Tænkemaade; Naar endelig Forfatteren vilde have udbredet ſaadanne Meeninger, ſaa havde han bedre iagttaget Rimelighed, efter ſit Diemerke, naar han havde indhyllet ſig i en anden Dragt; thi det er dog for meget at anviſe dem, ſom ikke har ſtørre Agtelſe for den guddommelige Aabenbaring, Sted iblant Chriſti Religions Tienere, og en Skribent fortiener billig at dadles, ſom iblant alle muelige Situationer vælger juſt den mindſt paſſende og urimelige; Meeningerne bleve vel, af hvad Stand end Hoved-Perſonen var, lige forkaſtelige, men Forfatteren havde ved et bedre Valg, haft, ſom Skribent, en Feil mindre. En Præſt, og en Bibels eller dens Sandheders Fiende give Begreber, ſom aldeles ikke kan parres. Naar Forfatteren endelig vilde have viſt i ſit Skrift de Geiſtliges blinde Iver og andre Feil, ſaa kunde han jo let have givet en Hieronymus, ved nogen Forandring, de ſamme Forfølgere,

gere, den ſamme Skiebne, ſom Sebaldus, og Rullerne havde da med nogen Skionſomhed været uddeelte. Vi har endnu ikke berørt hans Meening om Helved-Straffens Evighed, ſom han aldeles nægter. Vi tilſtaae og, at denne Meening ei er af lige Vigtighed med de andre, ſom han har mod Forſoningen, Troens Hemmeligheder og Aabenbaringen ſelv. Men den chriſtelige Religions guddommelige Stiftere har dog udtrykkelig lært, at Helved-Straffen er evig, Fornuften ſelv finder Grund til at antage denne Lærdom, de Indvendinger, ſom ere opkaſtede imod den, ere ſaa ofte med Fynd igiendrevne, at en offentlig Lærer iblant Chriſtne, ſom Sebaldus foreſtilles, burde ikke giøre denne Lærdom ved alle Anledninger ſaa forhadt. Men det er juſt Forfatterens Plan, ſom han vil have antaget, at de Geiſtlige maa fremkomme med alle de egne Meeninger, ſom de ville, ligemeget om de end ſtride mod de ſymboliſke Bøger, og den Hellige Skrift ſelv; finde de Behag i at præke af Antonin og Epictet, den tolerante Forfatter tillader det gierne; men hvo ſeer ikke de mangfoldige Uordener og Ulykker, ſom vilde flyde deraf; en jammerlig Uvished, en almindelig Forvirring vilde viſt blive Følgerne, og endnu mere Ryggesloshed i Liv og Levnet, Sædernes Fordervelſe vilde viſt udbrede ſig i den ſamme Grad, ſom Tankerne fik Lov til at ſværme. Værket har i øvrigt, ſom en Fortælning, ingen Mangel paa Vittighedens Prydelſer, og der forekommer her og der iblant Nothankers Meeninger, nogle Anmerkninger, ſom ere rigtigere end hans Meeninger i Almindelighed ere. Kiæden af Begivenhederne, Karaktererne, og nogle ſkionne Optrin vidne, at Forfatteren har Læsning og Smag; men med alt dette, har dette Værk, naar vi endog ville forbiegaae Meeningerne, ſine Ufuldkommenheder. Man opdager let Forfatterens Hensigt af Skriftet, og der er dog meget, ſom er mod Diemerket af hans Værk. Sebaldus burde efter hans Plan og til diſſe kiere Meeningers Beſtyrkelſe have viiſt ſig noget klogere; er Forfatteren ſig ikke ſelv imod, naar han fremviſer ham endog dum og latterlig i det Arbeide han giver ham med Apokalypſen. Det er viſt ikke den retteſte Maade at anprise Meeninger paa, at beſkrive den, ſom elſker dem, blottet fra Dommekraft og al ſund Fornuft. Vi forſtaae meget vel, at Forfatteren er ikke Apokalypſen gunſtig, han vilde, om endog Nothankers Anſeel-

ſe

ſe ſkulde lide derved, bringe denne Hellige Bog i Foragt. Men diſſe urimelige Forklaringer, med hvilke han ſyſſelſætter Nothanker, over Apokalypſen, ſkulle heller have været en Staudius overladte. Man maa glæde ſig over alt det, ſom en Nothanker raber, og oper Forfatterens Feil, ved at beſkiemme ham; thi Verket bliver des mindre farligt; men Fortælningen har dog deri en Feil, ſom er dens Henſigt imod. Fortælningerne ſelv ere paa de fleſte Steder ſmukke og ſindrige; men Læſeren vil dog og let merke, at Forfatteren i ſine Malerier elſker ofte det Overdrevne. En Feil, ſom gierne findes i ſaadanne Arbeider; men er i dette mindre undſkyldelig, da han har foreſat ſig at beſkrive Tildragelſerne ſaa uforunderlige ſom de pleye at gaae for ſig i den vilde Verden; Rambold kunde til Exempel gierne foreſtilles, ſom et afſkyelig Menneſke, uden at man behøvede at lade ham drive ſin Ondſkab ſaa unaturlig vidt; Greven af Nimmer, Frue von Hohen auf og flere har og nogle Anſtrøg i deres Karakteer af det Overdrevne. Man treffer og i Skriftet paa nogle Steder, hvor Forfatteren har været kiedſommelig vidtløftig; ſaa behageligt ſom det er for Læſere at de underholdes ved en vel anbragt Vittighed, ſaa lidet taale de dog, at en Forfatter er alt for ødſel og udkrammer alt det, ſom kan ſiges, eller, ſom ſynes ham merkværdigt, i hvor faa det end intereſſerer. Man læſer en Fortælning, ſom er riig paa Tildragelſer, med Begierlighed, man iler alt til de Begivenheder, ſom følge; det er da let at ſlutte, at Forfatteren fortiener ſig ikke megen Tak, naar han faaer i Sinde at levere os Nothankers hele Samtale med den Leipzigſke Magiſter om Boghandling, Overſættelſes Fabrigver o. ſ. m., eller paa et andet Sted Hiſtorien af den Berlinſke Geiſtligheds Hatte og Kapper. Tildragelſerne ere ellers indviklede med al den kunſtmæſſige Flid, ſom kan fordres, og Slutningen bliver til Læſernes Fornøielſe, ſom ſædvanlig i Romanerne, denne, at tvende Forelſkede blive forenede og lykkelige; for at bringe det ſaa vidt med Saügling og Mariane, har endog Forfatteren, af Mangel paa anden Udvei, maattet betiene ſig af den almindelige gamle Opfindelſe, at han lader Sebaldus vinde en anſeelig Gevinſt i Lotteriet, hvorved den dobbelte Henſigt opnaaes, at det forliebte Par ſeer ſine Bekymringer hævede, og Skribenten udreder ſig af ſin Forlegenhed for at finde Krandſen til ſit Værk.

C.

Breve over nogle endnu levende Frietænkeres Indvendinger mod Aabenbaringen, overſat af det Tydſke. 8. 1 Deel.

Diſſe Breve har den udødelige Haller til Forfatter, og de ere alle denne ſtore Mand værdige. Han beſtrider i dem Voltaire og forſvarer Sandheden med al den Hæld og Eftertryk, ſom man i forveien kunde love ſig af en Hallers grundige Indſigter og udbredte Kundſkab; Han igiennemgaaer Qveſtions ſur l'Encyclopédie, og ſætter overalt imod Frietænkerens Indvendinger og Spotterier ypperlige Erindringer og kraftige Beviſer til Religionens Forſvar. Han har efter ſin Plan faaet Leilighed til at fremlægge en ſtor Mængde af Voltaires Indfald; men han gaaer dem og alle i Møde med ſaa overbeviiſende Grunde, at Vantroen igiendrives og Sandheden ſættes i det klare Lys. Sagtmodighed foreenet med en hellig Iver for Religionens Ære og Menneſkets Lykſalighed udmærker endog i diſſe Breve denne ſtore Mand, naar han angriber Vantroen. Han er kort i ſine Anmærkninger over de anſtødelige Steder hos Voltaire; men Lys og Styrke er der uden nogen Mangel i de faae Ord, han bruger, et vigtigt Fortrin for Forfatteren! en ſtor Fordeel for Læſerne, ſom i dette lidet Skrift kan finde mere end ofte i ſtore Folianter. Da det er bekiendt, at Voltaire benytter ſig mange Gange, af de ſamme Indvendinger med en liden Omklædning, ſaa kan man ikke undre over, at ſee den bersømmelige Forfatter af diſſe Breve, afhandle mere end engang den ſamme Sag, det er en Følge af Voltaires evige Igientagelſer, ſom ſaa ofte ere ham med Grund forekaſtede. I Almindelighed kan diſſe Breve være den, ſom har Lyſt til at kiende Voltaire ret, til ſtor Tieneſte; hans Uvidenhed i Sprogene, i Naturkyndigheden og den ſande Philoſophie, hans forſætlige Fordreielſer af det, ſom han dog veed bedre, hans Modſigelſer imod ſig ſelv, og de Urimeligheder, hvortil Religions Had fører ham, hans ſpottiſke Aand, og vanartige Spøg med de alvorligſte Sandheder, ſees her ſaa tydelig, at alt hvad ſom har Fornuft og Sandheds Kierlighed, vil finde denne Vantroens Talsmand mere Medynk end Beundring værd: Overſættelſen af diſſe fortreffelige Breve udtrykker meget vel Forfatterens Meening, Sproget er reenere og mindre konſtled end man kunde vente det af Overſætterens Forerindring;

bring; thi vi maae tilſtaae, at den giorde os frygtſomme for Brevenes Skiebne ved Overſættelſen; her forekomme i denne Forerindring Perioder, ſom trette Taalmodigheden, ſaa meget er der indſkrevet i dem, og ſaa langt borte er Enden fra Begyndelſen. Vel taber Religionen ved Vantroens overhaandtagende Magt i ſig ſelv ikke noget, begynder Hr. Overſætteren; men inden han kommer til Enden: de allerfordeelagtigſte Følger af de allerſkadeligſte Indvendinger, ere henved 30 Linier henſkrevne. Paa viſſe Udtrykke, ſaaſom en haardſtyrkende Beſpottelſe, o. ſ. v. vil og Læſerne her uden Tvivl ſtøde an med en ei ugrundet Mishag. Den gandſke Forerindring ſiger ikke meget andet, end at Overſætteren har paataget ſig dette Arbeide i et chriſteligt og værdigt Øiemærke; og derom var der vel ingen Tvivl, ſom kunde afvinge en ſaadan Forerindring. Men i øvrigt fortiener Hr. W. megen Agtelſe og Roes for det Værk, ſom ved hans Omſorg kan læſes i Modersmaalet. Han har iblandt de mange Skrifter, ſom kunne agtes Overſættelſe værdige, truffet et Valg, ſom er hans Retſindighed til megen Ære, og vi ville ønſke ham angenemme Frugter af hans Arbeide i manges Overbeviisning om de hellige Sandheders faſte Grund. C.

D. Gotthilf Traugott Zachariä Kurze Erklärung der Pauliniſchen Briefen an den Timotheus, Titus und Philemon, zum Gebrauch bey akademiſchen Vorleſung über dieſe Briefe. Göttingen, in Daniel Friedrich Kühlers Verlage 1774. 86 S. foruden Indledning 72 S., Titel og Fortale ethalv Ark 8vo Koſter 2 Mk.

D. Gotthilf Traugott Zachariä, Königlich Däniſchen Kirchen-Raths und zweiten ordentlichen Profeſſors der Theologie auf der Univerſität zu Kiel, Kurze Erklärung der Briefe Jacobi, Petri, Judä und Johannis, zum Gebrauch bey akademiſchen Vorleſungen ausgefertiget. Göttingen, in Verlag bey Daniel Friedrich Kubler. 1776. 224 S. Titel Fortale og Indledning 8 Ark 8. Koſter 4 Mk.

Diſſe tvende Skrifter, ved hvilke den ſalig Forfatter har fuldført ſin paraphraſtiſke Forklaring over Apoſtlernes Breve, ere ſaa vigtige for enhver, der ſkionner paa de fire forhen udkom-

komne og hertil hørende Skrifters gode Egenſkaber, at vi ikke bør gandſke forglemme deres Anmældelſe, fordi de nu ere nogle Aar gamle. Samme Indretning, ſamme Lærdom og Grundighed, ſom i de andre. Ingen Nyheds-Syge; men ikke heller en ſlaviſk Ærbødighed for det gamle. Stor Sparſomhed paa Anmærkninger, ſærdeles det første Skrift: men de udførligere kiernefulde Indledninger giøre dem undværlige, og ſpare fordeelagtigen Tiden og Umagen for den tænkende Læſer. En Bequemmelighed er i diſſe ligeſom i Forklaringen over Brevet til de Hebræer, og den vil ſaa meget mere behage Læſeren, ſom dens Savn i de andre benævnte paraphraſtiſke Forklaringer foraarſager ham, ſærdeles naar han vil efterſlaae et og andet Sted, megen Uleilighed. Ved Paraphraſen er Brevets Navn aftrykt oven for, og Kapitlet i Randen paa hver Side. I Fortalerne lover Forfatteren en harmoniſk Forklaring over de fire Evangeliſter, ſom og en, men anderledes indrettet, Forklaring over Aabenbaringen. Dette er ved den lærde Mands tidlige Død bleven til intet. A. O.

Bern.

Allgemeine Geſchichte der neueſten Entdeckungen welche von verſchiedenen Reiſenden in Rusland und Perſien gemacht worden. Erſter Theil, med 8 ſmukke Kobbere ſtor 8. 1777.

Det typographiſke Selſkab beſørger dette Uddrag af de Ruſſiſke Akademiſters Reiſer. Udgiveren har ſammendraget de overeenſtemmende Efterretninger af de forſkiellige Reiſer, indrykket Hr. Borns Anmærkninger, udeladt de uvigtigere Efterretninger, og kun beholdt en Deel af Kobberne. Nærværende Deel gaaer over Moſkov til Aſov, og endes ved Zarizin. Udgiveren anmærker, at man i Helvetien finder Granit langt fra de oprindelige høie Bierge; langt fra Floderne, ogſaa i ſlet Mark. Tula er en vigtig Stad, hvor der er 30000 Indvaanere og 6000 Arbeidere ved Gevær-Fabrikerne. Vinen ved Talais, Druerne ved Weroneſch er af en god Art og Valnødderne fryſer ikke. Staden ſelv ligger lavt, og ſtaaer derfor tidt under Vand. Ved Kaſtinſk laver man god Kirſebærvin, og af Slaaen giør man ſtærk Vand. Den der af Jorden uddunſtende Salpeter, og hvor-

dan

dan man koger dette Salt af Jorden. Ved Libizk brydes fortreffelige Jernerzer, hvorved man ved en flet Behandling faaer ſkiørt Jern. Nogle Colonier nær ved Weroneſk og Maloruſien. Her har man fra utænkelige Tider cureret de veneriſke Sygdomme ved Sublematers Brug, ogſaa brugt Koppe-Indpodningen, der beſtod i at Kopperne blev bunden uden paa Huden. De Doniſke Coſakker, et fra de Zaporoiſke forſkielligt Folk, og af Ruſſiſk Oprindelſe, tiener Rusland for en vis Beſoldning. Tſcherkaſk er Hoved-Staden der, Landet er der fortreffelig, men elendig dyrket. I Oka fiſker man ved Murom noget Guld og Sølv, det egentlige Rusſlands Plouq. Man finder ogſaa i Gipsſteen Forſteenelſer. Potaſke-Fabriket og dets Behandling der. Hielpemidler for Qvæget i Qvægſyge, ſom jevnlig graſſerer i Rusland. De fruqtbare Egne ved Tſcheremſkan Floden, hvor Græſſet har en Mands Høide. Svovelkilderne ikke langt fra Floden Surgut, ſkiønt man ſiger, at det er ingen virkelig Svovel man faaer deraf. Haugerne ved Stouropolſk. Vandet i Volga ſtiger og falder overmaade, ligeledes de Floder ſom har ſit Udløb i Volga. Imellem Uſſa og Volga er et fortreffelig Agerland og vilde Æbletræer. Megen uddunſtende Salpeter ikke langt fra Kaſchpir.

Erlangen.

Variarum Lectionum e Bibliis a Niſſelio curatis excerptorum ſpecimen editum a guilielmo F. Hufnagel. 2½ Ark. 4. 1777. Koſter 8 ß.

Viſt nok er det got og nyttigt at de forſkiællige Læſemaader af et Skrift ſamles og vides; men ligeſaaviſt er det, at til ſligt et Arbeide ikkun fordres Hænder og Øine, og at den Beundring og Bersømmelſe ſom Forfatteren derved forhverve ſig mindre er grundet i ſand og virkelig Fortieneſte end i Læſernes tankeloſe Henrykkelſe, ſom forfærdes for de græſſelige Figurer af latinſke, grædſke og hebraiſke o. ſ. v. Bogſtaver, der fylde Siden og give et afſkyeligt lærdt Udſeende. Men det være ſom det vil, ſaa vogter den Fornuftige ſig meget vel for at lade ſig blinde af diſſe ſchøne Rariteten, og troer ſtadelig i ſit Hierte, at den ſom giver Verden ingen andre Prøver paa ſin Viid og Lærdom end Varianter, er en Skryder der i

Grun-

Grunden intet veed. Nærværende Forfatter har ſammenlignet den Nieſelſke Bibel-Udgave, (Michaelis Oriental. Bibliothek 10de Deel) med den gamle Michaelis Bibel-Udgave, og dette Arbeide gaaer over den første Moſe Bog. Vi ville juſt ei om denne Mand have det forſtaaet hvad vi i Forveien have ſagt. Ikke enhver Variant-Samler troer vibør dables — men den evige Variant-Samler — ſom levere dette Tøi, naar Publikum kunde med Billighed fordre Lærdoms og Smags Arbeider af ham, ikkun ham treffer vor Dom.

Halle.

Der rechte und einzige Weg zum ſeligen Sterben worde, als der Hochwurdigen ꝛc. Stephanus Schultz der Weltweisheit Magiſter, wohlverdienter Oberdiakonus bey der Kirche zu St. Ulrich u. ſ. w. den 13 December 1776 zu ſeiner Ruhe eingegangen war, in einer Gedächtnißpredigt am 4te Sonntage des Adwents in der Ulrichs Kirche zu Halle vorgeſtelt von J. C. Jangken Paſtor zu St. Ulrich und E. E. Miniſterii Senior u. ſ. w. nebſt des Wohlſeligen Kurtzgefaſſen Lebenslauf. 1777. 8. 8½ Ark. Koſter 1 Mk.

Prædikenen hæver ſig neppe over det maadelige og i Levnets Beſkrivelſen ſavner man juſt det der helſt og udførligſt burde været anført.

Braunſchweig, Wolfenbüttel und Leipzig.

Anweiſung wie die Geſchichte der Heiligen Schrift zum Vortheil des Gedächtniſſes, Verſtandes und Herzens mit der Jugend zu leſen ſind, nebſt einem Erklärungs Regiſter dunkler Wörter in der Bibel, theils aus dem altdeutſchen und der Morgenländiſchen Sprachen, theils aus den Alterthümern, auch ſolche Wörter welche verſchiedene Bedeutungen haban entworfen von Johann Jacob Lentz, Inſpektor und Oberprediger in Hornburg in Fürſtenthum Halberſtadt. 8. 2½ Alph. 1777. Koſter 1 Rdlr. 2 Mk.

Dette Skrift er intet andet end en paa Hybnerſk Maneer for-

forfattet bibelſk Hiſtorie over det gamle og nye Teſtamente. Hiſt og her ere indſtrøede gudelige Betragtninger, Formaninger, Opmuntringer. Det bedſte i Bogen ere de Oplysninger der hiſt og her gives over de gamle Sæder, Skikke o. ſ. v.

Tübingen.

Die Lehre und Lebensgeſchichte JEſu Chriſti; des Sohnes Gottes, nach dem 4 Ewangeliſten entworfen von M. Magnus Friderich Roos. Erſtes Buch 1776, 1 Alph. 19 Bog. Zweites Buch 1½ Alph. 1777. 8. Koſter 1 Rdlr. 2 Mk.

I Fortalen er beſkrevet Jødernes Forfatning ſiden Malachiæ Tid. Den første Bog indeholder i 4 Affætninger JEſu Lære. Den første Affætning har til Opſkrift: **Faderens Forklaring**, og handler om Forløſerens Navn, om hans Læres Beſtyrkelſe ved Mirakler og Spaadomme, om hans Gudom, Udgang fra Faderen, Magt og Lighed med Faderen. 2den Affætning, **om Guds Rige**, afhandler JEſu evangeliſke Lære. 3die Affætning: **om Forløsningen** og den Maade paa hvilken Apoſtlerne og Chriſtus tale derom. Den anden Bog indeholder efter den bengelſke Harmonie i 4 Affætninger, JEſu Levnets Hiſtorie; i den 5te Affætning taler Forfatteren om de Spaadomme hvis Opfyldelſe Apoſtlerne har forbigaaet at benævne, om Naturernes Foreening i Chriſto, om hans Selvfornedrelſe o. ſ. v. Man ſeer af det Heele at Forfatteren fuldkommen har overſeet ſin Plan og ſtadig arbeidet fort efter ſamme. Mange Skriftens Steder har han ſat i et got Lys ſkiønt han ſtundum har indført ſine Meeninger i Texten.

Lüneburg.

M. Auguſt Georg Mirus **Rektor des Johanni zu Lüneburg .u ſ. w. Gedancken über dem Flor und die Aufnahme der Schulen aus eigenen kleinen Erfahrungen abgezogen und Entworfen** 1½ Ark 4. 1777. Koſter 8 ß.

Vigtige Sandheder, ſom altid faae nye Vægt naar de gientages af en Mand, hvis Erfaring ſtadfæſter dem.

Paris.

Paris.

Hr. Marie François Arount de Voltaire, døde her den 30 Maj indeværende Aar ved en al for stærk Dosis af Opium, som han for en vis Svaghed havde indtagen. Dersom det at være berømt, og det at være stor, vare eet og det samme, saa var vist denne Afdøde een af de største Mænd i Europa. Den store Mængde af hans Skrifter, hans Stridigheder med dem, der vare større Mænd end han, men frem for alt andet, hans i de fleste af hans saa kaldte philosophiske Skrifter, yttrede uforsonlige Had imod den christne Religion og alt hvad der hører til samme, ere det som have giort ham saa vidt og bredt berømt og berygtet. Man kan ikke nægte at han besad en hartad undtømmelig Vittighed, men naar man har sagt dette, saa har man og sagt alt det Fordeelagtige, der kan siges om hans Sindsgaver, naar man ikke vil regne Hukommelsen derhen, hvilken han havde af megen Styrke, men som dog stundom spillede ham mangen fortrædelig Streg, og han var for magelig til at eftersee de Stæder hvorpaa han beraabte sig. Hans historiske og ovenomtalte philosophiske Skrifter vidne om denne hans Magelighed paa hver Side. —— Der findes Folk, som holde ham for Digter, ja der tillægges ham i denne Qualitet det Navn stor; det eneste hvorpaa hans Paastand til slige et Hædersnavn kunde grundes, ere hans Skuespil, hvori der findes temmelig hældige Anlæg; men ogsaa heri have skiønnende Konstdommere vist ham saa mange haandgribelige Feil, saa mange Bommerter imod Naturen, Menneskekundskab og Kostume, at endog fra denne Side betragtet, hans Digteroes bliver heel ringe. Han var imidlertid en meget hældig Versifikator, og havde Rimet i sin Gevalt, hvorved, tilligemed den stedse glimrende Vittighed, som var ham egen; hans Skrifter vandt en uendelig Mængde Læsere, og man bør tilstaae, at han er den bedste Autor, man kan anprise hver Elsker af det franske Sprog, som ved sin Læsning søger intet uden en Times Moerskab. Hans moralske Karakter —— dog om den bør et blot litterariskt Blad ikke tale, i hvor bekiendt den er blandt alle, der have nogen Kundskab om den nyere franske Litteratur. —— Han var Kongelig fransk virkelig Kammerjunker og Medlem af det franske Akademie, og opnaaede en Alder af 84 Aar og nogle Maaneder. Hans Legeme er uden mange Ceremonier hensat i Abbediet Scelliers. Han har efterladt sig anseelige Midler. O.

Register
over
det Forste Hæfte
af de
Kiobenhavnske
Nye Efterretninger
om
lærde Sager
for Aaret 1778.

A.

Side

Abhandlung der Litteral-Methode von J. F. Hähn 137
Abhandlungen, philosophische, und Lobreden über Preisaufgaben der Französischen und andrer Akademie. Erster Band 207
— — von dem Mahlen des Korns und verschiedenen dazu gehörigen Wegenständen, von J. L. Muret 272
Abhandlung von der Haaren, deren Beschreibung, Nutzen, Zufällen und Mittel dagegen, von J. G. Kneiphof 318
— — von epidemischen Husten der Kinder, von J. R. S. Holdenfreund 265
Abraham auf Moria. Ein religioses Drama für die Musik 221
— — Ein Musik-Stück 222
Abschied und Vermächtniß eines Erziehers an eine Familie von Stande 63
Achils zürnender Schatten. Ein tragisches Singespiel, von T. B. Berger 286
A descriptive Account of the Islands lately discovened in the South-seas, with some Ac-

Seite

count of the Cauntry of Chamchatca, by Truſter - - 368
Almanach der deutſchen Muſen auf das Jahr 1778. 192
— — des Muſes pour l'Année 1777 217
— — kleiner, vol ſchönere echter Lieblicherr Volks Lieder, lüſtiger Reien undt kleglicherr Mord-geſchichte, geſungen von Gabriel Wunderlich : : : 279
— — Litterariſcher, der Deutſchen auf 1776 192
Anchers, Peder Kofoed, danſke Lehnsret. 1
Andromache, ein muſikaliſches Drama, von Karl Wilhelm Daſchdorf : 62
Anecdotes intereſſantes & hiſtoriques d'illuſtre Voyageur - - 61
A Eſſay an the application of natural hiſtory to poetry. By J. Aikin - - 300
Anfangs-Gründe der algemeinen Mathematik, und der Arithmetik, von M. J. C. L. Hellwig 261
— — der reinen Mathematik, erſter Theil von H. J. Krebs : : 65
— — — — — 2ter Theil 292
— — der Zeichenkunſt für Aeltern und Kinder 298
Anmärkungen beym Leſen. 1ſte Samlung 368
Anweiſung, wie die Geſchichte der heiligen Schrift zum Vortheil mit der Jugend zu leſen ſind, nebſt einem Erklärungs Regiſter dunkler Wörter in der Bibel, auch welche verſchiedene Bedeutungen haben, von J. J. Lentz 414
Apology for the Life and Writings of D. Hume 175
Archiv für die ausübende Erziehungskunſt. Erſter Theil : : 76
Arioſto's, Ludwig, wütender Roland Ein Heldengedicht in 46 Geſängen : 60
Arnolds, J. L. F., praktiſche Unterweiſung taubſtumme Perſonen, reden und ſchreiben zu lehren : : 106
Aſh, John, Sentiments on Education. 2 Vol. 77
Aſſemanns, Joſeph Simonius, orientaliſche Bibliothek, oder Nachrichten von Syriſchen Schriftſtellern. In einem Auſzug gebracht

Side

von Auguſt Friderich Pfeiffer. Zweiter Band : : 396

Atlas céléſte de Flamſteed en 30 Cartes, par M. J. Fortin - - 317

— — minéralogique de France ou connoiſſance geographique des differentes ſubſtances minérales & corps foſſiles par Mr. Dupain Triel - - 352

A Treatiſe on Building in Water by ge Stemple, illuſtrated with. 83 coper Plates 368

Aufhebungen die Gemeinheiten und Verbeſſerung der Schulen : : 110

Aufklärung, eregetiſche, einiger dunkle Stellen der heil. Schrift. 1ſter Theil , 223

Auflöſung der Preisfrage: Welches ſind die leichteſten und ſicherſten Mittel den Wachsthum der Bäume in den Forſten, ohne Nachtheil der Feſtigkeit des Holzes zu verbeſſern und zu beſchleinigen? von J. Lud. Hillebrandt 351

Avis au peuple ſur l'amélioration de ſes terres & de ſes Beſtiaux - - 317

— — aux bonnes Ménageres des Villes & des Campagnes, ſur la meilleure maniere de faire le Pain, par M. Parmentier 272

A voyage towards the Southpole and round the World per form d'in H. M. Schips the Reſolution and Adventure in the Years 1772-1775. to Which is added Capt. Fourneaus narration of the proceedings in the Adventure during the Separation of the Schips. 2 Deele : 378

B.

Baagøes, P., Tale om den gode Opdragelſes Indflydelſe paa det chriſtelige og borgerlige Liv 33

Bagatellen, Litteratur und Theater. Ein periodiſche Schrift : : 271

Baldingeri, E. G., Sylloge ſelectiorum opuſculorum, argumenti medico-practici. Vol. II. : : , 382

Balles, Dr. Nicolai Edinger, Forſøg til en Danſk

Side

Overſættelſeaf Pauli Breve til de Galater, Epheſer og Philippenſer 369 og 401
Baſedows und Campes Pädagogiſche Unterhaltungen. Erſtes und Zweites Stück 74
Baſtholm, Dr. Chriſtian, ſee Taler
Beaumonts, Frau, moraliſche Erzählungen. Dritter und vierter Band 96
Bech, Mag. J., Forſoneren i JEſu af Nazareth 196
Begebenheiten der Mis Lucin Watſon 299
—— —— des Nicolai Doswiadczynski 128
—— —— merkwürdige, der Eliſabeth Thudleigh und der Marquiſin de la Touſche, nebſt andern Anekdoten 283
Bekiendtgiørelſe angaaende:
—— Algemeine deutſche Bibliothek, hvis 24 første Bind med tilhørende 2de Anhange ere tilfals for 20 Rdlr. 64
—— Det philologiſke Selſkab i Bergen 112
—— Det phyſiographiſche Selſkab i Lund, dets Spørgsmaal i Landhuusholdningen for Aaret 1777 47
—— Dødsfald, Footes og hvorved han er bekiendt 144
—— —— —— Greſſets, 48
—— —— —— Hallers 96
—— —— —— Kellys 16
—— —— —— Lamberts, Ridders von Linnee og
—— —— —— Segners, og hvoraf de ere bekiendte 80
—— —— —— Voltaires 416
—— en dansk Overſættelſe af Niemeiers Charakteriſtik der Bibel, 399
—— en nye Udgave af Sophiens Reiſe von Memel nach Sachſen; en Roman af J. Th. Hermes 64
—— Forbud imod Bahrdts nye oplagde Overſættelſe af det Nye Teſtamente 320
—— Priisſpørgsmaale af Videnſkabernes Sælſkab i Leiden 208
—— —— —— —— af Videnſkabernes Societet i Gøttingen for 1779 320
—— Priisſpørgsmaale af Videnſkabernes Akademie i Petersborg for Aar 1780 288.

Side

Bekiendtgiørelse angaaende:
— Prænumeration paa Bürgers Digterstykker 64
— Skuespiller Brokmanns Billede i Gips 144
Bergers, C. G., System der Ewigkeit 62
Berliner Bibliothek, ein Pfälzer und Hessischer Clerus 79
Bertrands, D. S., Anfangsgründe der algemeinen Sittenlehre 78
Beschreibung von den Kennzeichen und der Cuur der Entzündung des Magens und der Gedärme 321
Betrachtungen, juristische, und Rechtsfälle. 2 Band 239
— — über das Universum 208
— — über eine verständige und christliche Erziehung der Kinder 278
Beytrag chemischer Versuche und Gedanken in Absigt auf eine nähere Kenntniß der Universalsäure, von E. L. Wernberger 318
Beyträge zu der Geschichte berühmter Schulen Deutschlands und Schlesiens insonderheit 175
Bibliothek, kleine theologische. Ersten Bandes 1ster und 2ter Stück 367
Bibliotheque generale des ecrivains de l'ordre de St. Benoit, Patriarche des moines d'occident. 2 Deele 397
Birchs, H. J., Samling af Breve, med en kort Anviisning til at skrive smukke Breve 134
Blumenlese, poetische Gottingische, auf 1778 217
— — Schlesische 1 und 2 Samlung 285
Borchsenius's, Willads, Taler paa Juledag og 14de Søndag efter Trefoldigheds Fest 260
Brabrands, J. L., Oversættelse af de 12 smaa Propheter 81
Brauchbarkeit, der algemeinen, mehrerer Theile der positiven Jurisprudentz von Dr. J. Carl von der Beike 159
Bredals, N. Kr., Musik-Samlinger for Claveret og Syngestemmen. 2de Bind 133
Breve over nogle endnu levende Frietænkeres Indvendinger mod Aabenbaringen 410
Brev og Bøn til vore Skribenter, om Svar paa nogle Forhaanelser imod os, hvilke findes i en tydsk Bog, kaldet Kinderspiele 7

Seite

Briefe, eines jungen Reiſenden durch Liſland, Kurland und Deutſchland. 2 Theile 126
—— —— über die Anlegung und Wartung eines Blumengartens, für die jenigen, welche von den Blumen noch keine Kenntniß haben, von F. H. Lüder 352
—— —— über einige Einwurfe noch lebender Freigeiſter wider die Offenbarung. Dritter Theil 96
—— —— von der Inſel Teneriffa, Braſilien, dem Vorgebirge der guten Hofnung und Oſtindien 277
—— —— von Selkof an Walmar 281
Broſſes über Sprache und Schrift. 2 Theile 72
Büchos's oekonomiſch-phyſikaliſche Abhandlung vom Bedervieh 350
Büſch, J. G., vermiſchte Abhandlungen. Erſter Theil 187
Büſchings, Ant. Frid., Magazin für die neue Hiſtorie und Geographie. 10 Theil 92

C.

Cabinet, phyſiognomiſches 176
v. Caillers Lehrgebäude der Erziehung 254
Campes, J. H., Sadelære for ſikkelige Folkes Børn 37
Cato or an Eſſay on old Age. By M. T. Cicero. With Remarchas by William Melmoth. The ſecond Edition. Vol. I. 398
Chreſtomathie, teutſche, für Jünglinge zur Bildung des Herzens und des Geſchmachs 58
Chryſophil, oder Weg zum Glück 282
Columbani Roeſſer inſtitutiones metaphyſicæ, ſee Roeſſer
Commentaire ſur le Code criminel d'Angleterre par Mr. l'Abbe Cayer. 2 Vol. 123
Concordia, ſeu ſacræ coenæ theoria 230
Corpus juris civilis è recenſione Gebaueri, editum a G. A. Spangenberg 239
Cruſius, eine, Ode, von Burckhardt 336
Curas's franſke Grammatik, ved H. J. Birch 273

D.

Dermans und Julie, ein Schauſpiel

Seite

Deukalion, ein lyriſches Schauſpiel = 301
Dialogue on Friendship and Society - 78
Dictionaire Roman Walon, Celtique & Tudesque pour ſervir à l'intelligence des anciens &c., ecrits en langue Romance ou langue françoice ancienne - - 287
Diogenes, der neue = = 79
Diſcours Academique ſur les produits de Ruſſie, propres pour ſoutenir le balance du commerce exterieur toujours favorable; par A. J. Güldenſtædt - 12
— — en forme de diſſertation ſur l'etat actuel des Montagnes des Pyrenees & ſur les cauſes de leur degradation, prononce par M. d'Arcet - - 398
Diſſertatio med. de Cantharidibus hiſtoriam naturalem, chemicam & medicam exhibens. A. Rud. Forſten - - - 264
Donndorffs, J. A., Verſuch eines Beweiſes wider die Exiſtentz der anziehende Kraft, nebſt einer Erklärung von der wahrſcheinlichen Urſache der Wirkung des Magneten auf das Eiſen = = 169
Don Qvixote af Mancha, hans Levnet og Bedrifter. 4 Tomer = = 161
— — von Mancha Leben und Thaten. Dritter vierter und fünfter Theil = 60
Dreslers, E. C., Theaterſchule für die Deutſchen, das ernſthafte Singeſchauſpiel betreffend 284

E.

Eckermann, J. C. N., über den Fehler bey der Wahl des künftigen Standes = 156
Ehe mit der Bruders Witwe und der verſtorbenen Frauen-Schweſter von Gott nicht verboten. See Kuttners Wörtverſtand des 3 Moſ. 18. = = =
Einleitung zur Mathematiſchen Bücherkenntniß. 9 Stücke = = = 275
Engländer, der, eine dramatiſche Phantaſey = 15

Seite

Engländerin, die, in Berlin, oder Ueberſetzung der Andria des Terenz . 301
Entwürf zu einem Reiſe-Collegio, von A. L. Schlözer . . . 335
Epiſtola ad Clerum Dioeceſeos Arhuſienſis de morte Epiſcopi Bildſöe, à G. Stauning 209
Erdbeſchreibung, kurzgefaßen, mit einem Anhange vom Gebrauch der Globen und einer chronologiſcher Beſchreibung des Ertz-Stifts Saltzburg 272
Erfahrungen und Unterſuchungen über den Menſchen von K. F. von Irving. Erſter Band 243
Erholungsſtunden einiger Freunde . 300
Erzählungen, erbauliche, der vornemſten bibliſchen Geſchichten des A. und N. Teſtament mit beigefügten Sittenlehren für die Jugend 366
Erzählungen, ſee Satiriſche
Eſopi Leben und auserleſene Fabeln, mit deutlichen Erklärungen, nützlichen Tugendlehren und hinzu dienlichen saubere Kupf. . 286
Eſſai hiſtorique & moral ſur l'education francoice, par Mr. de Bury . . 63
—— —— & politique ſur les garanties & en general ſur les diverſes methodes des anciens & des nations modernes de l'Europe d'aſſures les traites publies . 253
—— —— ſur les N. N. ou ſur les inconnus 316
Etat préſent du Royaume de Portugal en l'année 1756 . . 339
Etwas von Epheſus; oder die Geſchichte eines jungen Ehepaars, durch Xenophon. Ein Ueberſätzung . . 302
Eulalia, ein Trauerſpiel . . 110
Expoſitio brevis locorum Scripturæ ſacræ ad orientem ſefe referentium, inſtituta à E. W. Lüdeke . . 347

F.

Fabeln und Erzählungen in Burkard Waldis Manir, von F. W. Zachariä, mit einem Anhange von Eſchenburg . . 263

Side

Fables par Mr. Boiſard. Seconde Edition. 2 Bind 303
Favole eſopiane con un Diſcorſo del Roberti 287
Felbiger, J. Ignatz von, Kern der bibliſchen Geſchichte A. und N. Teſtaments mit beygefügten kurtzen Sittenlehren = 367
Forbryderen uden Lige og hans Skiebne, en Prædiken af Lavater = = 70
Fordyce, James, Addreſſes to yong Men. 2 Vol. 174
Forſoneren i Jeſu af Nazareth, ſee Bech.
Forſt-Katechismus oder kurzer Unterricht vor junge Leute, die ſich dem Forſtweſen zu wiedmen gedenken = = 350
—— —— Magazin, neueres, erſte Abtheilung. Samlung zerſtreuter Forſtſchriften. 1ſtes bis 5tes Stück nebſt Kupfern 396
Fragmenten aus der Geſchichte eines Liebenden Jünglings, für empfindſamme = 296
Fragment, politiſche, von J. G. Schloßer 29
Freymäurer-Geſundheiten und Wünſche, aus Jahr 1777 = = = 268
Für müßige Stunden, in Verſen = 285

G.

Gallatins, Ezechiel, franſke Prædiken om Overdaadighed, fordanſket paa min Viis = 197
Gedächtnißpredigt über Stephanus Schultz, von J. C. Jungken = = 414
Gedanken, Lehrreiche, mit kleinen Begebenheiten zur Bildung einer edlen Herzens in der Jugend, von Matth. Schönberg = = 111
—— —— über die Seele des Menſchen und Muthmaſſungen über den Zuſtand derſelben nach dem Tode. Erſter Band = 109 141
—— —— von der natürlichen und geoffenbarten Religion, von J. G. Wernher = 207
Gedichte = = = 140
—— —— eines Jünglings am Fuldaſtrom ibid.
—— —— von J. C. Krauſeneck = 218
—— —— neue, nebſt Proben einiger Alten 305
Geiſtes des Criminalgeſetze = = 159

Seite

Gerlings, Chr. Ludw., Lebensgeſchichte, erſter und zweiter Abſchnit : : 298
Geſangbuch, vollſtändiges für Kinder von reifern Alter. von M. C. C. Sturm : 142
Geſange für die öffentliche Andacht der Garniſongemeine zu Frankfurt : : ibid.
Geſchichte, algemeine, der neueſten Entdeckungen von Reiſenden in Rusland und Perſien. 1ſter Th. mit Kupf. : : 412
— — der Amalie Harcourt und Luiſe Darlington 255
— — der Lady Juliane Harlei, in Briefen aus dem engliſchen, der Frau Griſſith. Zwei Theile : : 269
— — der Lehre von Aßociation der Ideen, nebſt einem Anhang, von M. Hisman 201
— — des Egyptiſchen Königs Sethos, erſter Th. überſetzt von M. Claudius : 348
— — des Elephanten, nebſt Abbilddung deſſelben 318
— — des Herzogs Carl Martel und der Princeſſin Barcine : : 304
— — des letzten Krieges in Deutſchland in dem Jahren 1756 und 1757. Ueberſetzt 299
— — einer freidenkenden Philoſophen ſeinem Lehrer in einigen Briefen in Vertrauen erzählt von ihm ſelbſt, überſetzt von J. C. K. Reiſch : : 106
kurtze, der geoffenbarten Religion, von G. F. Seiler. 5te Ausgabe : 278
— — merkwürdige, und Denckwürdigkeiten. 3ter Teil : : 398
Geſinnungen, letzte zum Tode verurtheilten Standsperſonen. 1ſter Band : 11
2ter Band : 207
Gledißchs, Dr. Joh. Gottlieb, theoretiſch-praktiſche Geſchichte aller in der Arznei, Haushaltung und ihren verſchiedenen Narungswegen nützlich befundenen Pflantzen nach hiſtoriſch philoſophiſchen Gründen. 1 Band 383
Glaſers, Joh. Fried. phyſikaliſche Bewegungsgründe, die glaublich machen, das bey der Stadt

Side

Suhla Stein-Saltz, verborgen liege, ſamt Vorſchlägen, wie ein ſolcher Schatz aufzuſehen und der gefundenen ſo dann wohl genützet werden kan 383
Göckinas Lieder zweien Liebenden 111
Golderich und Taßo, ein Trauerſpiel 110
Gozzis, Carlo, theatraliſche Wercke. 1 Theil 141
Grab des Aberglaubens 79
Graf von Eſſex, ein Trauerſpiel, durch Banks, herausgegeben von J. G. Dyb 217
Grivels neues Lehrgebäude der Erziehung für Väter und Lehrer. Erſter Theil 106
Grundſätze der dramatiſchen Kritik von Cooke 218
Gute Nacht, Baſedow 78

H.

Hähns, Johan Frideric, ausführliche Abhandlung der Litteral-Methode, ſee Abhandlung
von Haller, Albrecht, Verſuch ſchweizeriſcher Gedichte. Eilfte Auflage 280
Hamburgiſche Landbibliothek zum Nutzen des ſchönen Geſchlechts. 1ſter und 2ter Theil 203
Hamburgiſches Theater. Zweiter Band 143
Handlinger, phyſiographiſke Sälſkapets. Forſta Delen 43
Handlinger, ſtore og gode, af Danſke, Norſke og Holſtenere, ſamlede ved O. Malling 4
Hans Wurſt, Doctor nolens volens 15
Hawichorſt, Aloyſii, Inſtitutiones logicæ 111
Heinrich und Lyda, ein Drama ibid.
Helmuths, Joh. Heinr., Sendſchreiben an Unger über die Entſtehung des Nordlichts, m. m. 124
Herveis, James, Betragtninger over den ſtiernefulde Himmel: og over Natten, overſatte af Lodde 19
Hiertin, die, der Alpen; ein Nachſpiel, nach der Erzählung des Marmontel 221
Hiſmans, Michael, Geſchichte der Lehre von Aſſociation der Ideen, m. m. See Geſchichte

Side

Hiſtoires des progres de l'eſprit humain dans les ſciences & dans les arts intellectuelles 235
Hiſtorie, Kong Chriſtian den Tredies, ved Niels Krag og St. Stephanius 1ſte Deel 289
2den Deel 353 og 385
Hoedleri, Chr. Henr. diſputatio de jure recipiendi hoſtes alienos 160
de Hoffman, Tycho, hans Afhandling om Tiende og Rettighed til at kalde Præſter. Andet og forøget Oplag 177
Hofmeſteren, eller den private Opdragelſes Fortrin, en Comoedie 23
Hollazens, Dav., noget Sandſke for Synderen 181
Horatii Flacci Breve. 2 Bøger, fordanſkede af Biering 118
—— —— carmina cum annott. gallicis Lud. Poinſ de Sivry. 2 Vol. 394
Hornemanns, Cl. Frees, Prøve-Overſættelſe af det Gamle Teſtamentes Skrifter, ſom indeholder Michah med Anmærkninger og Tillæg 81
Hülphers, Abr. Abr., Samlingar til Beſkrifning öfver Norrland 41
Hume, David, the Life 175
Huus-Retten, ſom indeholder Love for Huusſtanden 130
Hymne an ſoleil 270

J.

Jacobi's, And. Lud., Verſuch einer Apologie der Todesſtrafen 125
Jeſu Chriſti ſidſte Lidelſers og Deds Hiſtorie, ved P. C. Peterſen 135
Jezennemours, ein dramatiſcher Roman 255
l'Iliade d'Homère, par M. Bitaubé 191
Iliade. Traduction nouvelle 190
Imberts, M., Irrungen der Liebe, oder Fonelis, und Midforts Briefen 384
Imgarten, Thomas, eine wahre Geſchichte 255
Inſuln, die beglückten oder Geſchichte der Fräulein von Jelling. 2 Theile 286
Iris. Sechſter und Siebender Band 59

Side

Jugendbeobachter, zweites Bändchen . 160
Juſti, über die den Aegypten von der Iſraeliten abgeforderten Geräthe . . 235

K.

Karakteriſtik der merkwürdigſten Aſiatiſchen Nationen. 2 Theile . . 176
Kindermörderin, die, ein Trauerſpiel . 336
Kinderſpiele und Geſpräche. Zweiter Theil 57
Kirchengeſchichte, kurtzgefaßte des A. und N. Teſtaments . . . 368
Klewesahl, Er. Chr., evangeliſche Wahrheiten. 2 Theile . . 365
Klopſtock. Ein Gedicht . . 200
—· —— In Fragmenten aus Briefen von Tillow an Eliſa . . 104
Knabe, der ungezogne, ein Luſtſpiel . 221
Komiſche Opern, von C. F. Weiſe. 1ſte, 2te und 3ter Theil . . 282
Kölpin, Alex.. de capitis læſionibus . 97
Kreander, Sal. Möielighеden, Sättet og Nyttan at utan Ängar ſkiöta Landbrucker. 2 Dele 45
Kuttners, M. Joh. Jac., der eigentliche Wörtverſtand des 18 Kap. der 3. Buch Moſe 365

L.

Landbibliothek. 27 og 28ſter Band . 58
Lælius: or an Eſſay on Friendſchip. By Cicero. With. Remarchas by W. Melmoth. Wol. II. See Cato . . 398
Lay, C. H., oratio natalitiis Frid. Princ. hæreditarii 49
L'Artillerie raiſonnée conténant la Deſcription &c. par Mr. le Blond . 349
La Recherche du Bonheur en qvatre diviſions 384
Laura Roſetti. Ein Schauſpiel mit Geſang, von D. Arien . . 120
Lavater om Forbryderen uden Lige, ſee Forbryderen

Sid

Lebensbeſchreibungen der römiſchen Dichter von L. Kruſius : : : 16
Leben und Schickſale des Martin Diskin 1 Th. 301
Lectiones, variæ, è Bibliis Niſſelianis 413
Lecture, angenehme, für Frauenzimmer. 5, 6 und 7der Band : : 59
Lehnsret, danſk, ſee Ancher
Lehre und Lebensgeſchichte, Jeſu, von M. Fr. Roos. 2 Bücher : : 415
Leiden, die, des jungen Franken : 304
Le malheureux imaginaire. Comedie par M. Dorat - - 300
L'enlevement de Proſerpine, - - 271
Le nouveau Spectateur ou examen des nouvelles pieces de Theatre - - 283
Leſebuch für die Frauenzimmer. Dritter Theil 59
Les Proneurs ou le tartufe litteraire - 239
Leß, Gottf., chriſtliche Lehre von den Geſellſchaftlichen Tugenden nebſt einem Anhange 214
—— —— die chriſtliche Lehre vom Gebet und der Bekehrung. Nebſt einem Anhange 226
—— —— Paſſionspredigten nebſt einem Anhange 227
—— —— Jule-Programme om σοφίας λόγος 319
Leßings, Goth. Eph., Fabeln. Drei Bücher 266
Letter to Adam Smith on the Life Death an Philoſophy of his Friend. D. Hume - 175
Lettres familières de Gellert - - 127
—— —— on female Education by Mr. Cartwrigth. 176
—— —— Chinoiſes Indiennes & Tartares a M. Tauw - - 222
Levnet og Bedrifter, ſee Don Qvixote
Lexicon abruptionum in Numiſmatibus Romanor. 399
Leyonmarks, G. Ad., Tal om Utſigten för Swenſka Bergsbandteringen i Framtiden 40
Liebe, die uneigenützige, oder Geſchichte des Hrn. Carl Rouſton und der Emilia Leßley. 2 Bind 282
Liederchen und Gedichte von T. B. Berger 286
Lieder der Grazien : : 142
—— —— Hundert Geiſtliche : 143

Seite

Lilienthals, Th. Chr., gute Sache der göttlichen Offenbarung. Fünfzehnter Theil 108
Lillo's, Georg, dramatische Werke. Erster Band 143
Lise, ein kleines Lustspiel 287
Litterarische Monaten in Wien. Januar. Febr. 1777 127
Locke, John, Works. Eighth. Edition. 4 Vol. 137
Lossius's, Joh. Chr., Unterricht der gesunden Vernunft. Erster Theil 107
Lüderwalds, Joh. Balth., Bemühungen zur Beurtheilung der Offenbarung Johannis 146

M.

Mährlein, drei hübsche kurzweilige, durch Graf Ant. Hamilton 302
—— —— zwey schöne neue von F. W. Zachariä 164
Männerschule, die. Ein Roman 2 Theile 255
Mallebranche von der Wahrheit, u. s. w. 1ster B. 206
Mangelsdorfs, M. C. E., erstes Wort an das Publikum wider Basedow 76
Manni, J. Ch. Commentatio juris civilis de obligatione auctorum intuitu evictionis imminentis 154
Mariti's, Joh., Reisen durch Cypern, Syrien und Palästina 32
Marmontels Incas oder Zerstörung des Peru. 2 Th. 47
Melancholien 304
Memoires pour servir à la connoissance des affaires politiques & economiques du Royaume de Suede. 2 Tomes 329
Memoire sur le danger des inhumations precipiteés, &c. par Pincau 220
Michaelis, J. D., Einleitung in die göttlichen Schriften des neuen Bundes. Erster Theil 52
—— —— Orientalische und exegetische Bibliothek. 3 Theile 54
Mirus's, M. A. G., Gedanken über dem Flor und die Aufnahme der Schulen 415
de Moneta, C. J. Abhandlung von Hülfsmittel in Catarrkrankheiten 269
Mosers, J. J. Lebensgeschichte. 1, 2 u. 3ter Theil 16
—— —— Geduldung der Freymäurer 343

Side

M * * R * * * * 337
von Murr, Ch. Gottl. Journal zur Kunst-Geschichte. 4ter Theil 205
Musenalmanach für 1778 216
Museum, litterarisches. 1 und 2tes Stück 77
Musikens første Grundsætninger, anvendte paa Syngekonsten i Særdeleshed, ved Hansen 148
Musik-Samlinger for Claveret og Syngestemmen. See Bredal

N.

Nachrichten von Liederdichtern des Augspurgischen Gesangbuchs 224
Nothankers Levnet og Meninger 405
Numismata, rarissima, Romanorum, à J. Cæsare ad Heraclium usque ex omni genere metallorum 399

O.

Oesterreich, das gelehrte. 1ste Bandes 1ste Stück 395
Oeures diverses de Mr. Leonhard 288
Opern, komische, see Komische 270
Ossian; poesies galliques de M. Macpherson, par Fourneur 270
Over Indsøds-Retten, af et Selskab, paa Kongens Fødselsdag 241
Ovidii Nasonis epistolæ ex ponto, & Tibis 399
—— —— fastorum libri 6 priores ibid.

P.

Parallel des Genius Socratis mit Wundern Christi, von Leß 13
Pergolesis, Johan. Bap., Musik til Stabat Mater med Prof. Sporons dertil satte Passionssang af Schiørring 257
Perspektiv, neues, zur Beurtheilung des Verfalls berühmt gewesener Staaten 48
Petersens Jesu sidste Lidelsers Historie, see Jesu
Peter Squenz, der die Welt willbetrogen seyn 218
Pflichten des Maurers bey denn Grabe eines Bruders 268
Philoktet 220
Physiognomisches Cabinet 176

Seite

Phyſiographiſka Sälſkapets Handlingar, ſee Handlingar
Platners, E. philoſophiſke Aphorismen 237
Plenks, Joſ. J., Erſter Beweis der zergliederungskunſt des menſchlichen Leibes 160
von Plumenok, C. H. Lobr., Einfluß in das algemeine Wohl der Staten der ächſten Freymäurerey, wider Moſer 315
Plüers, M. C. Ch. Reiſen durch Spanien 13
Poems with. Additions. By Th. Warton 300
Poems ſuppoſed jo have been written at Briſtol by Th. Rowley &c. 271
Poeſies galliques, ſee Oſſian
Precis des loix du gout ou Rhetorique raiſonnée 281
Predigt an die Deutſchen über das Lotto 367
Propertius, Sex. Aur., illuſtratus à F. G. Barthio 240
Proſpecte der Schweitzergebirge und deren Beſchreibung 240
Proverbes dramatiques, par Mad. de Laiſe 280
Pſychologiſche Verſuche, ein Beitrag zur eſoteriſchen Logik 219

Q.

Qvixote, Don, af Mancha, ſee Don.

R.

Raritäten. Erſter, zweiter, dritter Theil 48
Rechtliches Bedenken über eine Schrift des Marquiſes de Fareas gegen des Fürſten Karl Ludwigs, vom Pütter 251
Rechtshändel, berühmte. Aus dem Franzöſiſchen 1ſter Theil 157
Récueil de mémoires & d'obſervations ſur la formation & fabrication du Salpétre 316
—— —— de Piéces fugitives, par Mad. Reclam 268
—— —— hiſtorique & chronologique de fait memorables 126
Rede bey der feierlichen Beerdigung des Marſchals Sachſen, von J. L. Bleßig 206
Reden bey Confirmationen von N. H. Maaßen 345
—— —— geſammelte Freymäurer, m. m. 284
Rede von dem Geiſt des Indigenats-Recht von Duſch. 9

Register, chronologisk og Udtog af Forordninger ved J. H. Schau. 3, 5 og 5te Deel 125
Reime, neue weltliche, von der Prinzeßin Europa 61
Reims, J., Landtwirtschafftlicher Unterricht 155
Reise durch Irland in Jahr 1775 von Rich. Twiß 358
Reisen durch die mitlern Kolonien der Engländer in Nordamerika, von M. A. Bürnaby 128
Reitkunst, die, nach der Theorie und Ausübung von Du Paty d'Clam 350
Religions, den naturlige, Grunde ved L. Smith 305
Rescripter, C. 5tes for Danmark, ved Rothe 17
—— —— for Norge ved dito 1ste Deel 17
de Rhoer, C. W., Dissert. de effectu Relig. christianæ in jurisprudentiam romanam. Fascic. 1mus 254
Robertsons, Wilh. Geschichte von America. 2 Bände 295
Rosalia, ein Nachspiel mit Arien von Schink 287
Roesler, P. Colnmb., institutiones metaphysicæ 206
Romeo og Julie, et borgerligt Sorgespil af Weise 122
Rustes, J. L. A., Nachrichten von dem jetzlebenden Anhaltischen Schriftstellern, m. m. Zwei Theile 395
—— —— von verstorbenen Anhaltischen Schrifftstellern. Erster Theil ibid.

S.

Samling af Breve og Anviisning til smukke Breve af Birch 134
Samlingar til Beskrifning öfver Norrland, see Hülpher
Samlung angenehmer Erzählungen 288
Samlungen historischer Nachrichten über die Mongolschen Völkerschaften durch Pallas. Erster Theil 362
Samlung neuer Freymäurer-Reden, Oden und Lieder 266
Sandøes, M. Jens, Prædikener i Anledning af 15 druknede Mennesker og en Disciples Død 198
Sange, en Christens. Forste Samling 145
Satirische Erzählungen. Erstes Bändchen 256
Saxii, Chr. Onomasticum litterarium 55
Scenen aus dem menschlichen Leben. Ein Roman 304

Seite
Schaarſchmied, D. Aug., Tabulæ anatomicæ 382
Schäfer, der gebundene, ein Luſtſpiel für Kinder 221
Schafftsbury's philoſophiſche Werke. 1ſter Band 256
Schauſpiel, ſee Darmont, Deukalion ꝛc.
Schinmeirs, D. Joh. Ad., Rede bey der Einweyung eines Schulgebäudes : 366
—— —— Verſuch einer Geſchichte der Swediſchen Bibelüberſetzungen m. m. : ibid.
Schmalings, L. C., erlauterte Naturlehre 144
Schmidts, Joh. Ludv., öffentliche Rechtsſprüche 159
—— —— Frid. Traug., Predigten : 364
Schönbergs, Matth., Lehrreiche Gedanken m. m. ſee Gedanken
Schous, J. H., chronologiſke Regiſter og Udtog o. ſ. f. ſee Regiſter
Schrift, die heilige, überſetzt von S. Grynæus 365
Schröcks, J. M., Lehrbuch der algemeinen Weltgeſchichte : : 31
Schroeter, Dr. I. P. B., fundamenta juris criminalis, cambialis, eccleſiaſtici Proteſtantium & feudalis, in tabulas redacta 238
Schullehrer, ein liebenswürdige und glüchlicher auf dem Lande : : 297
Sendſchreiben an alle Völker auf Erden : 139
Sententia condemnatoria ſine prævia inqviſitione ſpeciali, à Ch. Joh. Geier diſputat. 158
Siegwart, eine Kloſtergeſchichte : 139
Silberſchlag, Georg Chr., wahre Chriſtenthum 1ſter Theil : : 233
Sitten und Meinungen der Wilden in Amerika 306
Skueſpil til Brug for den danſke Skueplads. 3die Bind : : : 193
Smächſchrift, die mangelsdorfſche an das Publikum wieder Baſedow : : 78
Smiths, Laur., naturlige Religions forſte Grunde, ſee Religion
Sonnerats Reiſe nach Neu-Guinea : 342
Sophie oder der gerichte Fürſt. Ein Schauſpiel von H. F. Moller : : 250
Sprachforſcher, der teutſche. Erſter Theil 56

Side

Sprøts Geſchichte von Corſica . . 335
Staatsverfaßung von England durch J. L. de Larme 238
Stark, Joh. Aug., Davidis aliorumqve Poëtarum carminum libri V. . . 148
Staunings, Jørg., Afſkedstale anden Paaſkedag 179
—— —— epiſtola ad Clerum Dioeceſis Arthuſienſis de morte epiſcopi Bildſöe . 209
von Störk Unterricht für die Feld und Landwundärtze. 2 Theile . . 155
Sturm, M. Chr. Ch., Geſangbuch für Kinder 142
Suite du Parnaſſe des Dames . 285
Sædelære for ſkikkelige Folkes Børn af J. H. Campe 37

T.

Tableaux topographiques, pittoresques, phyſiques, hiſtoriques, moraux, politiques, litteraires de la Suiſe & de l'Italie 267
Tables & Contes de Gellert, traduit en vers 126
Tale paa Opfostringshuſets Stiftelsesdag, ſee Baagøe
Taler, aandelige; ſamt en Skrift- og fornuftmæssig Forklaring over de Dødes Opſtandelſe af M. Chriſt. Baſtholm . 136
Tal om Udſigter för Svenska Bergshanteringen i Framtiden, ſee Levonmark
Tanker over Moden og dens Følger . 356
Tapeten, eilftes und zwölftes Dutzend . 222
Taſchenbuch zum Vergnügen fürs Jahr 1778 204
Tanti oder die glückliche Inſel von F. W. Zachariä 283
Tellers, W. Abr., Predigten von der häuslichen Frömmigkeit und dem gottesdienſtlichen Geſang 229
von Tevenar Verſuch über die Rechts Gelahrheit 160
Theater, ſee Hamburgiſches
Theaterkalender aufs das Jahr 1777 . 14
1778 . 348
Theater, Römiſches der Franzoſen für die Deutſchen 224
Theatre de Societé. 3 Bind . 302
The chronicle of England . . 272
—— —— Economy of Beauty, in a Series of Fables 256
The goats Beard a Fable . . 269
—— —— —— beſvaret under Titel: Aſſes Earr a Fable . . . 270

Thomæ

Seite

Thomas Pylus Paraphraſe über die Apoſtelgeſchichte und die Apoſtoliſchen Briefe. 2 Theile 393
Thymes, Dr. G. G., auserleſene zweifelhafte Rechtsfälle u. ſ. w. Erſter Bandes 1ſte Abtheilung 158
Toblers, Joh., Anmerkungen zur Ehre der Bibel. Erſtes Bändchen 394
Tractat om Ruſſerie, Horerie ꝛc. 225
Traité analytiqve des ſections coniques et de leur uſage pour la reſolution des équations dans les problêmes tant determines qu' indetermines 127
—— —— theorique jurles maladies epidemiques dans lequel onexamine ſ'il eſt poſſible de les prévoir et quels ſeroient les moyens de les prevenir et d'en arréter les progres, par M. le Brun 384
Tralleſii, Balth. Lud., de uſu veſicantium in febribus aculis ac ſpeciatim inſananda pleuritide accuratius determinando commentatio 381
Trauerſpiel, ſee: Eulalia; Golderich; Graf von Eſſex, Kindermörderin u. ſ. f.
von Tſcherlow, Tiller, Abhandlung von den bekanteſten Sprichwörtern der alten Deutſchen 76
Turretini, J. A., de S. Scripturæ interpretatione tractatus, auctus per G. A. Teller 211
Tybrings, H. H., Indtrædelſes Prædiken 274

U.

Ueber Patriotiſmus als ein Gegenſtand der Erziehung in monarchiſchen Staten 255
Unterhaltungen mit Gott, in Oden und Liedern 301
—— —— geſellſchaftliche zur Verbeſſerung des deutſchen Ausdrücke in geſitteten Umgange. Zweites Stück 191
—— —— neue. Januar. 1777 143
—— —— pädagogiſche von Baſedow und Campe. Erſtes und Zweites Stück 74

Seite

Unterricht, erster, in Christenthum von C. W. Oemler 347
— — in Christenthum für Kinder von reifern Alter, von derselbigen 346
— — kurtzer, von dem Ursprung ꝛc. des römischen Rechts 158
— — — Landwirtschaftlicher, eines Vaters an seinen Sohn von J. Riem. 318
Untersuchung der Ursachen von der Festigkeit des alten Mauerwercks, nebst einem Unterricht von Zubereitung des Kalks, von J. C. Huth 319
— — — historischer, über Rußlands Reichs Grundgesetze von A. L. Schlötzer 344
Unterweisung in den vornehmsten Künsten und Wissenschaften 231
Ursinus, Aug. Frid. Balladen und Lieder altenglischer und altschottischer Dichtart 173

V.

Verbindung, die, des Teufels mit dem Gespenstern, nebst Anekdoten von Erscheinungen derselben 63
Versuch einen Uebersetzung der 5 Trauerbücher des P. Ovidius Naso, von J. H. Kirchhof 303
— — In Singgedichte. Zweite Samlung 349
— — Psychologische Beytrage zur esoterischen Logik 219
Veisenhuses, det Kisbenhavnske, Jubel 113
Virgils, Maros, Æneis første Bog ved Seidelin 389
Vogelius, P., Prædiken paa Allehelgensdag 51
de Voltaire, Marie Francois Arounth, hans Død; see Beklendtgiørelse
Walchs Levnetsbeskrivelse 224
Walder, eine ernsthafte Oprette von Gotter 270
Wedelii, Joh., de laudibus Sulæ carmen 219
Werlhof, Pauli Gottl. opera medica pars III. 154
Wernher, J. G., Gedanken von der natürlichen und geoffenbarten Religion 207
Widderi, F. Ad., exercitt. philosophicæ 236
Wielands neueste Gedichte von 1770 bis 1777 285

Wiene-

Regiſter.

Side

Wieneriſcher Muſenalmanach aufs das Jahr 1777 281
Wieſtii, P. Steph., initia philoſophiæ purioris cum poſitionibus mathematicis 111
Wilkommen ins grüne, Baſedow 78
Winckleri, Car. God., commentatio de mortis voluntariæ prohibitione ac poenis 182
Witterungslehre für den Feldbau, eine Preisſchrift von von Joſ. Toaldo 351
Wodan. Erſter Stück 335
Wörterbuch der Mode, für das ſchöne Geſchlecht 282
Works of Oſſian. 3 og 4de Bind 349

X.

Xenophon, ſee Etwas von Epheſus

Z.

Zachariä, D. Gotth. Traug., kurtze Erklärung der Briefe Jacobi, Petri, Judä und Johannis 411
—— —— der Briefe an den Timotheus Titus und Philemon ibid.
Zend-Aveſta, worinn die Lehren des Zoroaſters, ingleichen die Ceremonien des H. Dienſtes des Parſen u. ſ. f. aufbehalten ſind. 1ſter Theil 184
Züge des gelehrten und ſitlichen Charakteres G. Tr. Zachariäs, entworfen von C. G. Perſche 278